

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту
України**

**Кіровоградський національний
технічний університет**

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Випуск 12

Частина I

Кіровоград
2012

Збірник є науковим виданням, в якому публікуються основні результати наукових робіт викладачів, студентів та магістрантів університету.

Рекомендовано до друку Науково-технічною радою Кіровоградського національного технічного університету, протокол № 3 від 29 березня 2012 року.

Редакційна колегія:

Черновол М.І.	д.т.н., професор (головний редактор)
Кропівний В.М.	к.т.н., професор (заступник головного редактора)
Будулатій В.В.	відповідальний секретар
Воробейчик В.Я.	к.ф-м.н., доцент
Гамалій В.Ф.	д.ф-м.н., професор
Давидов Г.М.	д.е.н., професор
Зіновік М.А.	д.х.н., професор
Златопольський Ф.Й.	к.т.н., доцент
Кириченко А.М.	к.т.н., доцент
Магопець С.О.	к.т.н., доцент
Мостіпан М.І.	к.б.н., доцент
Миценко І.М.	д.е.н., професор
Магопець О.С.	к.т.н., доцент
Миценко В.І.	к.п.н., доцент
Свірень М.О.	к.т.н., доцент
Настоящий В.А.	к.т.н., доцент
Носуленко В.І.	д.т.н., професор
Осадчий С.І.	к.т.н., доцент
Павленко І.І.	д.т.н., професор
Пальчевич Г.Т.	к.е.н., доцент
Пальчук О.В.	к.е.н., доцент
Плешков П.Г.	к.т.н., доцент
Решетов О.О.	к.ф.н., доцент
Сидоренко В.В.	д.т.н., професор
Тарнавський М.П.	к.е.н., доцент
Федунець А.Д.	к.т.н., доцент
Фільштейн Л.М.	д.е.н., професор
Якименко С.М.	к.ф-м.н., доцент

А.С. Алексєнко, Н.М. Чорна, ст. гр. УП-07, С.С. Макаренко, ст. викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Щодо програми житлових субсидій на Україні

Програма житлових субсидій стала однією з найважливіших програм соціального захисту. Вона є першою в Україні адресною програмою соціального захисту, спрямованою на захист найменш забезпеченим верствам населення. Ця допомога має адресний характер - вона надається за особистим зверненням уповноваженого власника чи наймача житла конкретній сім'ї. Критерієм надання допомоги є рівень сімейних доходів. Якщо визначений Кабінетом Міністрів України відсоток сукупного сімейного доходу є недостатнім для оплати житлово-комунальних послуг, придбання скрапленого газу та палива, сім'я має право на допомогу у вигляді житлової субсидії.

Метою даного дослідження є вивчення рівня захисту державою малозабезпечених верст населення України.

Проблематика дослідження полягає у тому, що система надання житлових субсидій в сучасній Україні є бюрократизованою та громіздкою.

Житлова субсидія – це щомісячна адресна безготівкова допомога громадянам для відшкодування витрат на оплату користування житлом або його утримання та житлово-комунальних послуг (водо-, тепло-, газопостачання, водовідведення, електроенергія, вивезення побутового сміття та рідких нечистот).

Надання субсидій – це один із напрямків державної допомоги малозабезпеченим, працевдатним громадянам та інвалідам.

Право на отримання адресної безготівкової субсидії поширюється на громадян, які мешкають у житлових приміщеннях (будинках) державного та громадського житлового фонду, у тому числі у гуртожитках, приватного житлового фонду житлово-будівельних кооперативів.

Субсидія призначається в межах норм володіння чи користування загальною площею житла та нормативів користування комунальними послугами, які визначаються Урядом та місцевими органами виконавчої влади. Субсидії призначаються за наявності різниці між розміром плати за житлово-комунальні послуги, скраплений газ, тверде та рідке пічне побутове паливо у межах норм споживання з урахуванням пільг, які надаються відповідно до чинного законодавства і обсягом визначеного Кабінетом Міністрів України обов'язкового відсотка платежу. При цьому норма володіння чи користування загальною площею житла та нормативи користування комунальними послугами встановлюються виходячи з 21 кв. метра на наймача і кожного прописаного у житловому приміщенні (будинку) та додатково 10,5 кв. метра на всіх тут прописаних, а для громадян, які проживають в однокімнатній квартирі, - на загальну площу незалежно від розміру квартири. Субсидія розраховується виходячи з кількості зареєстрованих у житловому приміщенні (будинку) осіб, яким нараховується плата за житлово-комунальні послуги. Прописані у житловому приміщенні (будинку), сплачують 15 або 20 відсотків середньомісячного сукупного доходу, а за придбання скрапленого газу, твердого та пічного побутового (рідкого) палива - 15 або 20 відсотків їх річного сукупного доходу в залежності від складу та доходу сім'ї.

Розрахунок житлових субсидій проводиться лише у разі звернення громадян за їх призначенням або підтвердження права на отримання субсидії на новий термін.

Для призначення субсидії громадянину необхідно подати:

1. заяву (заповнюється у відділі субсидій);
2. декларацію про доходи та майновий стан усіх постійно зареєстрованих у квартирі (будинку) осіб за останні 6 місяців перед місяцем звернення за призначенням субсидії (заповнюється у відділі субсидій);
3. паспорт (трудову книжку і пенсійне посвідчення для непрацюючих);
4. довідку про склад сім'ї (видається житлово-експлуатаційним підприємством, конторою чи кооперативом).

За призначенням житлових субсидій слід звертатись до відділу грошових виплат та компенсацій (субсидій) управління праці, соціального захисту та захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.

Субсидії призначаються за умови пред'явлення розрахункових книжок, квитанцій або аналогічних документів про фактичну оплату житлово-комунальних послуг за попередній період.

Механізм надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг, обсяг витрачання яких вимірюється засобами обліку, передбачає наступне:

1. Право на призначення субсидії визначається виходячи з вартості послуг в межах норм споживання (незалежно від того, скільки громадяни фактично споживали у попередньому періоді). А розмір субсидії розраховується виходячи з обсягів фактичного споживання послуг у попередньому періоді, але не більше від установлених норм. Такий механізм надання субсидій розроблено з метою ефективного використання коштів державного бюджету, що виділяються для надання субсидій населенню.

2. Розмір плати громадян за умови призначення житлової субсидії не залежить від вартості послуг, взятої для розрахунку субсидії, а визначається в залежності від доходів (15 або 10 відсотків їх середньомісячного доходу). У повідомленні про призначення субсидії зазначається обов'язкова частка плати сім'ї в межах норм споживання, яку отримувач субсидії повинен сплачувати щомісячно. У разі, коли вартість фактично спожитої послуги менша, ніж обов'язкова частка витрат на оплату цієї послуги, отримувачі субсидій сплачують її фактичну вартість.

3. Якщо сім'я економно споживала газ, воду, електроенергію у період отримання субсидії, при призначенні субсидії на наступний термін розмір її витрат зменшується на 2 відсотки за кожні 10 відсотків економії. Так, за 10 відсотків економії послуг обов'язковий платіж громадян зменшується з 15 до 13 відсотків сукупного доходу, за 20 відсотків економії частка плати громадянина зменшується з 15 до 11 відсотків доходу. Тобто, заощаджуючи енергоресурси, отримувачі субсидій мають можливість зменшити витрати на оплату житла до 9 відсотків, а сім'ї з пенсіонерів та інших непрацездатних громадян, а також сім'ї, до складу яких входять неповнолітні діти, інваліди I і II групи – до 4 відсотків свого середньомісячного сукупного доходу.

4. Субсидії для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг надаються у безготівковому вигляді, тобто суми призначених субсидій перераховуються на рахунки отримувачів субсидій в організаціях, що надають послуги; їх розмір змінюється в залежності від фактичного споживання послуг.

5. При призначенні субсидії визначається її орієнтовний розмір. Остаточний розмір обраховується після закінчення терміну дії субсидії та отримання відомостей від організації, яка надає послуги, про фактичні обсяги їх споживання.

Якщо після закінчення терміну отримання субсидії зазначені послуги використано на суму, меншу від суми призначеної субсидії та обов'язкової частки плати в межах норм споживання, невикористані перераховані кошти повертаються

організаціями, що надають послуги, на рахунок управліннь праці та соціального захисту населення. Якщо після закінчення терміну отримання субсидії зазначені послуги використано на суму, більшу від суми призначеної субсидії та обов'язкової частки плати, управління праці та соціального захисту населення дораховують необхідну суму коштів на рахунки громадян в організації, що надають послуги, але не більше від встановлених норм.

Такий механізм вигідний як сім'ї, так і державі:

- заощаджуються енергоресурси;
- зменшується обсяг бюджетних коштів для надання субсидій;
- сім'я зменшує свої витрати на оплату газу.

Взагалі, програма житлових субсидій запрацювала в Україні ще у 1995 року. Але щоб її отримати люди збирають численні довідки (від 5 до 8), стоять у чергах тощо. Саме тому система надання субсидій нерідко піддається критиці за свою бюрократизованість і громіздкість, легше сплатити квартплату повністю, аніж зібрати докупи всі необхідні документи.

Таким чином, Мінпраці потрібно розпочати роботу по субсидіям за новою схемою:

По-перше, знизити поріг витрат на оплату комунальних послуг. Він не повинен перевищувати 15% від родинного доходу для працюючих громадян та 10% для сімей, які складаються із пенсіонерів, інвалідів і дітей до 18 років. Таким чином, на допомогу держави зможуть розраховувати більш широкі верстви населення!

По-друге, спростити процедуру надання необхідних документів. Звільнити громадян від необхідності збирати від організацій, які надають комунальні послуги, довідки, що необхідні для призначення субсидій (зокрема, про склад сім'ї, наявність та вартість комунальних послуг). Така інформація у п'ятиденний термін надаватиметься житлово-експлуатаційними підприємствами, які поставляють населенню газ для побутових потреб, та іншими підприємствами на запит органів соціального захисту. Що необхідно для оформлення, так це: заява на субсидію, декларація про доходи, а працюючим ще треба буде додати довідки про доходи. При цьому влада свідомо йтиме на принцип довіри при заповненні декларації. Хоча, звичайно, певний контроль повинен відбуватися і тому, хто дав неправдиві дані про свої доходи, заниживши їх, доведеться все одно, вже заднім числом, сплачувати всю суму.

По-третє, запустити механізм організації нового порядку надання субсидій населенню на регіональному рівні, для чого створити спеціальні комісії, які забезпечуватимуть належну взаємодію між органами системи соціального захисту, підприємствами і організаціями, які працюють у комунальній сфері. Також відкрити гарячі телефонні лінії, організувати надсилання спеціальних адресних листів тощо. Таким чином, Пенсійний фонд зможе поінформувати кожну сім'ю, в якій є пенсіонер, про спрощений механізм здобуття житлових субсидій. Такі сім'ї отримають лист із спеціальним зверненням Пенсійного фонду, до якого вкладені будуть чисті бланки документів (спрощена форма заяви і декларації про доходи) із зразками їх правильного заповнення, адреса місцевого управління соцзахисту, куди необхідно направити заяву, та конверт для безкоштовної відправки такої заяви для призначення субсидії. Завдяки цьому люди зможуть просто вкласти у конверти свої довідки та заповнені заяви і надіслати їх за вказаною адресою.

Список літератури

1. Міністерство соціальної політики України // <http://www.mlsp.gov.ua>
2. Постанови Кабінету Міністрів України від 01 серпня 1996 року № 879 зі змінами і доповненнями «Про встановлення норм користування житлово-комунальними послугами громадянами, які мають пільги щодо їх оплати»

3. Урядовий портал України // <http://www.kmu.gov.ua>

Одержано 07.10.11

С. А. Гудименко, І.М. Романова ст. гр. УП-07, С.С. Макаренко, ст.викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Способи реалізації соціальної політики

В умовах соціально орієнтованої ринкової економіки утвердження принципів справедливості здійснюється завдяки реалізації заходів соціальної політики. Соціальна політика – це діяльність державних і громадських інститутів, суспільних груп та окремих осіб (суб'єктів соціальної політики), спрямована на реалізацію соціальних потреб людини, що забезпечують її життєдіяльність і розвиток як соціальної істоти на основі принципу соціальної справедливості за беззастережного дотримання її громадянських прав та свобод.

Мета роботи: розглянути пенсійну систему України, як один з елементів механізму реалізації соціальної політики через соціальне страхування.

Способи реалізації соціальної політики орієнтований на виконання її цілей і задач, який структурно представлений так:

- суб'єкт соціальної політики – держава, представлене сукупністю всіх його органів, орієнтованих на регулювання соціальних відносин;
- політичні партії, суспільно-політичні рухи та інші інститути громадянського суспільства;
- об'єкт соціальної політики – соціальні процеси в суспільстві в усьому їх змістовному різноманітті і різноманітних формах прояву;
- система нормативно-правових актів, що регулюють взаємодію між суб'єктами і об'єктами соціальної політики;
- предметно-політична діяльність щодо вирішення завдань соціальної політики на різних стадіях, включаючи і оцінку ефективності реалізації соціальних програм [1].

Способом реалізації соціальної політики є система соціального захисту, яка складається зі соціальних гарантій, соціальної допомоги та соціального страхування.

Процес формування соціальних гарантій та нормативів розпочався в державі із прийняттям Закону України «Про прожитковий мінімум» (1999 р.) та Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (2000 р.). Основним документом, що дає розуміння мінімального соціального забезпечення є Конвенція МОП №102 «Про мінімальні норми соціального забезпечення» (1951 р.), а також Європейська соціальна хартія (1961 р.), Європейський кодекс соціального забезпечення (1964 р.) На жаль, в основу соціальної політики нашої держави покладені соціальні мінімуми. На відміну від соціального мінімуму, соціальний стандарт – це гарантія високого рівня і якості життя, який держава зобов'язується забезпечити громадянам. Як відомо, якість життя - це індикатор, за яким оцінюють успішність країни [2].

Державні соціальні гарантії – це система обов'язків держави перед своїми громадянами щодо задоволення їхніх соціальних потреб. У статті 17 Закону визначено, що до числа основних державних соціальних гарантій включаються: мінімальний розмір заробітної плати; мінімальний розмір пенсії за віком; неоподатковуваний

мінімум доходів громадян; розміри державної соціальної допомоги та інших соціальних виплат. Перелічені державні соціальні гарантії, які є основним джерелом існування, не можуть бути нижчими від прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Законами України з метою надання соціальної підтримки громадян встановлюються державні гарантії щодо:

- рівня життя населення, що постраждало внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС;

- стипендій учням професійно-технічних та студентам вищих державних навчальних закладів;

- індексації доходів населення з метою підтримання достатнього життєвого рівня громадян та купівельної спроможності їх грошових доходів в умовах зростання цін;

- надання гарантованих обсягів соціально-культурного, житлово-комунального, транспортного, побутового обслуговування та обслуговування у сфері освіти, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту, торгівлі та громадського харчування;

- забезпечення пільгових умов задоволення потреб у товарах та послугах окремим категоріям громадян, які потребують соціальної підтримки.

Державну соціальну допомогу, що надається в Україні, можна поділити відповідно до критеріїв відбору її отримувачів на соціальну допомогу, яка надається з урахуванням потреб, але без урахування майнового стану або доходу та адресну соціальну допомогу, яка надається з урахуванням доходу або майнового стану.

Система соціального страхування, що діє в Україні, включає у себе: пенсійну систему, соціальне страхування на випадок безробіття, соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та соціальне страхування від нещасних випадків на виробництві.

Розглянемо детальніше пенсійну систему України, як один з елементів механізму реалізації соціальної політики через соціальне страхування.

Пенсійна система (реформа) в Україні розпочалась з 1 січня 2004 року з прийняттям і вступом у силу законів "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" і "Про недержавне пенсійне забезпечення".

За оцінками фахівців, прийнятий в Україні Закон "Про недержавне пенсійне забезпечення" є кращим з його аналогів у світі, оскільки забезпечує найбільш ефективний захист пенсійних внесків за рахунок розподілу функцій накопичення, управління та збереження пенсійних активів.

Монопольну солідарну систему державного пенсійного страхування змінила Трирівнева пенсійна система.

Перший рівень - солідарна система, що базується на засадах солідарності і субсидування, а також здійснення виплат пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду України. За рахунок цих коштів виплачуються пенсії і встановлюється мінімальний рівень пенсійних виплат пенсіонерам.

Другий рівень - накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Суть такої системи полягає в тому, що частина обов'язкових внесків у пенсійну систему буде накопичуватися в єдиному Накопичувальному фонді і обліковуватися на індивідуальних накопичувальних пенсійних рахунках громадян, на користь яких будуть сплачуватися такі внески. Ці кошти будуть інвестуватися в економіку країни з метою одержання інвестиційного прибутку і захисту їх від інфляційних процесів.

Третій рівень - система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців і їхніх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою одержання громадянами додаткових пенсійних виплат

на умовах і в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

Добровільна участь у системі недержавного пенсійного забезпечення не виключає участі в першому і другому рівні пенсійної системи. Громадяни-Учасники НПФ одержують додаткову пенсію до пенсії із солідарної системи.

Принципи недержавного пенсійного забезпечення:

- законодавчо визначені умови недержавного пенсійного забезпечення;
- чітко відокремлені активи недержавного пенсійного фонду від активів його засновників і обслуговуючих компаній з метою неможливості банкрутства пенсійного фонду;
- ухвалення рішення роботодавцем про здійснення пенсійних внесків на користь своїх працівників є добровільним;
- участь фізичних осіб у системі недержавного пенсійного забезпечення є добровільним;
- існує економічна зацікавленість роботодавця і фізичних осіб у здійсненні пенсійних внесків;
- пенсійні кошти інвестуються з метою збільшення накопичень учасників;
- встановлена відповідальність суб'єктів недержавного пенсійного забезпечення за порушення норм законодавства;
- чітко визначені граничні розміри тарифів на послуги в сфері недержавного пенсійного забезпечення;
- державні органи здійснюють контроль у сфері недержавного пенсійного забезпечення і регулюють діяльність НПФ і обслуговуючих компаній.

Введення третього рівня пенсійної системи дозволяє:

- збільшити загальний розмір пенсійних виплат завдяки отриманню інвестиційного прибутку;
- захистити працюючих громадян від зниження загального рівня доходів після виходу на пенсію;
- підсилити залежність розміру пенсії від трудового внеску працівника, і таким чином, підсилити зацікавленість громадян і їхніх роботодавців у сплаті пенсійних внесків;
- успадковувати кошти, що обліковуються на індивідуальному пенсійному рахунку, спадкоємцями власника такого рахунку;
- створити могутнє джерело інвестиційних ресурсів для розвитку національної економіки.

Солідарна система пенсійного забезпечення залежить від демографічних показників, а накопичувальна система - від коливань фондового ринку, тому одночасне існування всіх трьох рівнів забезпечує стабільність пенсійної системи, оскільки вирівнює ймовірні на будь-якому рівні демографічні і фінансові ризики.

Станом на лютий 2011 відносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні регулюються 29 законодавчими актами. Загальна кількість пенсіонерів, яка підпадає під дію цих актів, становить 13,7 млн осіб [3].

Отже в результаті проведення пенсійної реформи передбачається відновити диференціацію пенсій, встановити залежність розмірів пенсій від трудового вкладу та страхового стажу кожної особи; буде впроваджено автоматизований персоналізований облік відомостей у системі обов'язкового державного пенсійного страхування.

Список літератури

1. Гриненко А. М. Соціальна політика: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. — К.: КНЕУ, 2003.

2. Семигіна Т.В. Соціальна політика у глобальному вимірі. - К.: Пульсари, 2004.
3. uk.wikipedia.org.

Одержано 13.10.11

С.С. Терещенко ст. гр. КР – 07, А.В. Татаров, доц., канд. техн. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Роботизовані системи штучного інтелекту

В статті розглянуто основні напрямки розвитку інтелектуальних роботів, а також особливості роботів-верстатів.

штучний інтелект, робототехнічний комплекс, робот-верстат

В даний час промисловість широко використовує можливості систем штучного інтелекту. В основному такі системи застосовуються в гнучких виробничих комплексах і робототехнічних комплексах.

Окремо варто відзначити особливості інтелекту робототехнічних виробничих комплексів. Як правило, в даний час під інтелектом робототехнічного комплексу розуміють здатність його системи управління вирішувати технологічні завдання інтелектуального характеру за допомогою цілеспрямованого перетворення інформації і знань, навчання на досвіді й адаптації до мінливої виробничої обстановки. Характерними рисами інтелекту робототехнічного комплексу, згідно з цим визначенням, є їх здатність до переробки знань, навчання, накопичення досвіду і адаптації до заздалегідь невідомих умов, що змінюються в процесі вирішення завдань. Завдяки цим якостям інтелектуальний робототехнічний комплекс може вирішувати найскладніші та різноманітні технологічні задачі, а також легко перебудовуватися з рішення одного класу задач на інший. Таким чином, система управління робототехнічних комплексів, наділена елементами штучного інтелекту, є універсальним засобом вирішення широкого кола технологічних завдань. Вона дозволяє автоматизувати технологічні операції інтелектуального характеру.

У робототехніці системи штучного інтелекту знайшли досить широке застосування. Слід виділити наступні напрямки розвитку інтелектуальних роботів.

1. Промислові роботи, працюють у виробничій сфері та замінюють людину при виконанні технологічних операцій. Інтелект зазначених роботів полягає в їх здатності автоматично розпізнавати якість обробленої поверхні, контролювати режими обробки і коригувати їх залежно від поставленої мети, наприклад, мінімізувати похибки, зменшувати енерговитрати, вибирати технологію обробки в залежності від типу деталі і вимог до її вихідних характеристик. В даний час це основний клас роботів, яким має бути приділено особливу увагу, тому що заміна людини в сфері виробництва якісно змінить її життєдіяльність.

2. Ігрові роботи.

3. Спеціальні роботи, здатні працювати в умовах війни, а також в умовах особливо небезпечних для життєдіяльності людини.

Інтелектуальні робототехнічні системи для виконання виробничих завдань, так звані роботи-верстати, є пристроями, які повністю автоматизують виробництво з

випуску певного виду продукції. Дане обладнання оснащується системами контролю технологічних і вихідних параметрів виробу. До верстатного устаткування пред'являються досить високі вимоги по точності, надійності та відповідальності виконуваної операції. При виконанні операцій обробки та складання складних виробів неможливо вимагати імовірнісного результату. Як правило, такі операції жорстко детерміновані. Тому імовірнісні пошукові методи можливі тільки на стадії обробки результатів. Прийняття остаточного рішення має забезпечувати детермінований результат, що забезпечує поставлену мету. Особливо високі вимоги пред'являються при обробці поверхонь складної форми. У цьому випадку необхідно більш точне виконання режимів обробки, контроль зносу інструменту в процесі обробки та забезпечення одночасно декількох параметрів деталі. Зокрема, для кожної точки поверхні потрібно одночасно забезпечувати до шести геометричних параметрів, не рахуючи якості поверхні. Для складних поверхонь, крім вимог до самих координат, накладаються умови і на їх похідні. Для дотримання високих вимог до точності виготовлення деталей необхідно здійснювати постійний контроль геометричних параметрів верстата, розмірів ланок, температурних змін і інших параметрів. Застосування механізмів паралельної структури також якісно змінює підхід до проектування верстатного робототехнічного обладнання.

У механізмах паралельної структури є кінематичні пари, які виконують функції перетворення руху і не містять виконавчих силових елементів. У з'єднаннях даних пар можлива установка додаткових датчиків, що дозволяють підвищити точність контролю положення вихідної ланки. Крім того, установка в цих з'єднаннях додаткових приводів, керованих, наприклад, за силою, розвантажує основні приводи, які виконують переміщення за заданими координатами, і дозволяє по одній і тій же координаті управляти положенням, швидкістю і силою.

Поняття робот-верстат було введено в 1992 році при описі верстатного обладнання, побудованого на механізмах паралельної структури і дозволяє за допомогою одного і того ж механізму виконувати транспортні операції та операції обробки. Дані механізми дозволяють розширити функціональні можливості верстатного обладнання та, за наявності системи управління, оснащеної елементами штучного інтелекту, робить дане устаткування близьким до інтелектуального робота.

Поєднання функцій особливо актуально для складних високоточних операцій, коли потрібне виготовлення деталі від однієї бази. В даному випадку отримуємо універсальне обладнання, що дозволяє виконувати кілька різних технологічних операцій для широкої номенклатури виробів. Головною відмінною особливістю робота-верстата від обробного центру є універсальність, точніше, більш багаті кінематичні можливості переміщення механізмів. Безумовно, з набору роботів-верстатів можна побудувати розподілений обробний центр. Механізми паралельної структури розширили можливості виконавчих механізмів верстатів, зробили їх більш полегшеними і універсальними. Наявність паралельних кінематичних ланцюгів дозволяє управляти одним вихідним ланкою з кількох паралельних каналів, забезпечуючи одночасне управління по положенню, швидкості, більш високим похідним, а також по силі.

Список літератури

1. Гаврилова Т. А., Хорошевский В. Ф. Базы знаний интеллектуальных систем СПб: Питер, 2001. – 384 с.
2. Люгер Д. Искусственный интеллект М.: Мир.– 2003.– 690 с.
3. Люгер Д. Искусственный интеллект. Стратегии и методы решения сложных проблем М.: Издательство Вильямс, 2003. – 864 с.

4. Девятков В.В. Системы искусственного интеллекта: Учеб. пособие для вузов.- М.: Изд-во МГТУ им. Баумана.- 2001.- 352с
5. Макаров И. М., Топчиев Ю. И. Робототехника. История и перспективы М.: Наука, МАИ, 2003.- 350 с.

Одержано 24.10.11

УДК 628.1

А.А. Ткач, доц., канд. техн. наук, Л.В. Тищенко, викл., В.А. Свірідова, магістрант гр. ЕО-11М

Кіровоградський національний технічний університет

Огляд устаткування, яке підтримує епідеміологічну безпечність питної води

В статті наводиться огляд існуючого устаткування для знезараження питної води, яке використовується на більш ніж 90% водопроводів світу, наголос здійснено на недоліки і переваги, особливості конструкцій та надійності утримання технічних параметрів.

питна вода, хлоратор, знезараження, хлорування, хлор

Відомо, що хлор вводять в оброблювальну воду переважно в газоподібному стані. При використанні із 1 л рідкого хлору отримують 470 л газоподібного. Чим вища температура води, тим менша розчинність газоподібного хлору. Процес розчинення хлору у воді прискорюють перемішуванням. Так, при температурі 10°C і атмосферному тиску у одному літрі води розчиняється 9,65 г хлору, що складає біля трьох об'ємів хлору на об'єм води. В результаті розчинення хлору у воді створюється хлорна вода, що має жовтуватий колір. Необхідну для дезинфекції води дозу хлору ретельно визначають, тому що менші дози не створюють оптимального ефекту знезараження, а передозування призводить до появи неприємних присмаків і запаху. Доза введеного хлору повинна бути більша хлорпоглинання на величину залишкового хлору, наявність якого свідчить, що руйнування бактеріальних клітин практично відбулося. Наявність залишкового хлору в межах 0,3 - 0,5 мг/л підтверджує вірність вибраної дози хлору [2].

На водопровідних станціях для знезараження води передбачено улаштування хлораторних, які містять апаратуру і устаткування за допомогою яких хлор перетворюється у стан придатний для його дозування. Введення газоподібного хлору безпосередньо в оброблювальну воду недоцільно з точки зору безпеки, тому що газ миттєво впливає на поверхню води, забруднюючи довкілля.

Найбільш прийнятним є спочатку приготування хлорної води, а потім введення її в потік оброблювальної води. Для створення хлорної води рідкий хлор спочатку випаровують, очищають від домішок і тільки після цього подають в спеціальні апарати - хлоратори, в яких створюється хлорна вода, що вводиться в оброблювальну воду.

Найбільш широкого застосування здобули вакуумні хлоратори. В існуючих вакуумних хлораторах газоподібний хлор розчиняється при відсмоктуванні струменем води, який витікає з сопла ежектора за рахунок створеного вакууму.

До устаткування, яке знайшло застосування в практиці водопідготовки на Україні відносять хлоратори: ЛОНИИСТО, ЛК, ХВ-11, ADVANCE, ХТ-2.

1. Хлоратор ЛОНИИСТО розроблений Ленінградським відділенням НДІ санітарно-технічного обладнання. На Україні випускається Кременчуцьким заводом комунального устаткування. Продуктивність хлоратора до 10 кг/год, напір води на вході >30 м, на виході 2-7 м. в. ст., витрата води до 30 м³/год. Основним технологічним вузлом хлораторів ЛОНИИСТО є скляна колба $d = 125$ мм, в яку одночасно надходить вода через бачок з поплавковим клапаном і хлор. Поплавковий клапан введено в технологічну схему з метою підтримання постійного рівня води в скляній колбі. Над рівнем води в скляній колбі надходить очищений від домішок газоподібний хлор [1, 2].

Знаходження газоподібного хлору на поверхні води сприяє дифузії хлор-газу в воду на рівні закону Генрі-Дальтона, внаслідок чого утворюється концентрований розчин хлорної води. По свідченням вчених, які досліджували дифузію хлору в воду, процес насичення хлору в воді швидкоплинний і триває 1-2 с. Утворений в скляній колбі насичений розчин хлорної води відсмоктується дозуючими пристроями і далі надходить в оброблювальну воду.

2. Вакуумні хлоратори ЛК-10, ЛК-11, ЛК-12, ЛК-17 конструкцій професора Кульського Л.А., мають хороші корозійні якості, простоту конструкції і експлуатації. Випуск налагоджено на підприємстві підпорядкованому інституту колоїдної хімії та хімії води НАН України. Продуктивність хлоратора до 50 кг/год по хлору, витрата води до 50 м³/год, напір води >50м. Хлоратори ЛК-10 мають ротаційні вимірювачі хлору, а хлоратори ЛК-11, ЛК-12, ЛК-17 - маятникові. Змішування хлору з водою в таких хлораторах здійснюється з допомогою водоструминних насосів. Концентрація отриманої хлорної води до 1,5 г/л. Хлоратори виготовляють із хлоростійких матеріалів (футерованих пластмасами) [4]. Наприклад, хлоратор ЛК-10 складається з мікровентиля, який виконує роль редуктора тиску і витрати, ротаметра, який вимірює питому, відносно одиниці часу, витрату хлор-газу, запобіжного водяного клапану та повітряного ковпака і струминного насоса-ежектора. Особливістю струминного насоса - ежектора в хлораторі ЛК-10 є те, що він містить додаткові чотири вставки, які дозволяють декілька раз здійснювати контакт з хлор-газом, за рахунок чого отримана продуктивність на рівні 20кг/год по хлору. Хлоратори ЛК-11, ЛК-12, ЛК-17 відрізняються від хлоратора ЛК-10 тільки конструкцією вимірювача витрати хлору, у якого струмінь газу взаємодіє з ебонітовою платівкою, відхиляючи її на певний кут [5].

3. Хлоратор ХВ-11 конструкцій інженера Вечерського Н.І. відрізняється від ЛОНИИСТО спрощенням конструкції і вагою. Експлуатаційні параметри без змін. Хлоратор Вечерського містить нижню головку з струминним насосом, вимірювальні трубки дифманометра, канали для води і хлор-газу, верхню головку, яка містить трубку Вентурі та перепускний клапан. Хлоратор монтується суворо вертикально з рівномірним підтягуванням для запобігання руйнування скляних трубок. Вимірювання витрати хлор-газу здійснюється дифманометром, трубки якого заповнюють перед пуском хлоратора. Відмітка рівня води в трубках дифманометра є характеристикою витрати хлор-газу. При підключенні хлор-газу клапан підсмоктування повітря повинен миттєво закритись. Продуктивність хлоратора ХВ-11 регулюється підбором трубок Вентурі. За рахунок різниці площі каналу створюється перепад рівнів в скляних трубках, що вказує на витрату хлор-газу [1]. Ефективна робота хлоратора ХВ-11 зафіксована для станцій з невеликою продуктивністю по воді, переважно до 1000 м³/добу.

4. Хлоратори ADVANCE. Створені американсько-німецькою фірмою. Випуск таких хлораторів налагоджено в Угорщині. Продуктивність хлоратора до 10 кг/год, напір води > 40 м. в. ст., витрата води 30 м³/год. Відомі також хлоратори ADVANCE, які випускаються німецькою фірмою VEDECO, продуктивність по хлору 40 кг/год, продуктивність по воді 80м³/год, напір > 40 м. в. ст.. Конструктивно хлоратор VEDECO

займає проміжне положення між ЛОНИИСТО і ХВ-11. Так, в хлораторі відсутня скляна колба для приготування концентрованої хлорної води. Редукція тиску хлор-газу здійснюється з допомогою системи клапанів. Струминний насос розташований окремо і всмоктує хлор-газ, як в ХВ-11, а не хлорну воду, як це передбачено в ЛОНИИСТО [1]. Особливістю в конструкції хлораторів ADVANCE є те, що здійснена спроба збільшити строк роботи фільтрів хлор-газу. Справа в тому, що при випаровуванні хлору випаровуються разом з ним і домішки, переважно трихлорид азоту (NCl_3), який при проходженні через хлоропроводи конденсується і відповідно кольматує пори фільтра. В конструкції хлоратора передбачено електропідігрів фільтру з метою переведення NCl_3 в парову фазу, що відновлює пропускну спроможність фільтра. Попередження руху зворотної води при зупинках водопостачання струминного насоса здійснюється з допомогою пружин виготовлених з матеріалу стійкого до хлору і кислоти [6].

5. До хлораторних установок, які використовуються на відомих закордонних станціях водопідготовки відносяться: дозатори хлору, автоматичний хлоратор фірми «Бран і Любе», автоматичний хлоратор фірми «Хлоратор» та інші. Продуктивність таких хлораторів до 50 кг/год по хлору, витрата води до 50 м³/год. В більшості хлораторів ввід води або хлор-газу здійснюється з допомогою відомих ежекторів або спеціальних насосів. У вакуумних хлораторах використовуються тільки ежектори.

Так, вакуумний хлоратор фірми «Уолес і Тірнан» складається із скляного ковпака, який встановлюється відкритою стороною у ванну з водою. Рівень води в ванні підтримується з допомогою переливної труби. Хлор-газ через фільтр надходить під скляний ковпак, де його постійний тиск підтримується за допомогою редукційного клапана з поплавком.

При перекритті надходження хлор-газу редукційний клапан з'єднує ковпак з атмосферним повітрям. Окремо розташований струминний насос-ежектор засмоктує хлор-газ з газової частини ковпака через капіляр, змішує його з водою в змішувачі і у вигляді хлорної води певної концентрації надходить у всмоктуючий патрубок струминного насоса. Витрата хлору контролюється по величині вакууму в трубці, яка обмежує капіляр. Концентрація хлорної води обмежується 2 г/л.

Відомо також пропорційний дозатор хлору з додатковими пристроями, які забезпечують подачу хлору в воду пропорційно до витрати.

Аналіз вакуумних хлораторів побудованих на основі ежекторів свідчить про те, що диктуючим елементом у таких хлораторів залишається сам ежектор. Справа в тому, що хлор-газ попадаючи в вакуумну частину ежектора частково проникає у пружний струмінь води, яка вилітає з отвору сопла, по всій поверхні, та частково відсмоктується струменем.

Отриманий час контакту хлор-газу зі струменем води в ежекторі при змішуванні диктує практично концентрацію хлорної води, яка створюється після ежектора (в межах до 2 г/л). Спроба збільшити час і площу контакту здійснена в водоструминних насосах - ежекторах хлораторів ЛК-10, в яких ввід хлор-газу здійснюється в декількох місцях, за рахунок розробки спеціального ежектора. Це дозволяє підвищити продуктивність хлоратора по хлору, але в той же час вимагає значного підвищення напору води перед ежекторами до 150 м. в ст. [2, 4].

6. Хлоратори системи ХТ-2. Продуктивність хлоратора по хлору коливається в межах 0 ÷ 50 кг/год. Витрата води 0 ÷ 20 м³/год, напір води 10 м. в. ст. Експлуатується на водопроводах України, Росії з 1977 р. (Кіровоград, Дніпропетровськ, Уфа).

В протизагу існуючим уявленням про способи вводу хлор-газу в воду у струминному насосі-ежекторі через поверхню пружного струменю води, яка з великою швидкістю проходить через вакуумну камеру ежектора, в конструкції хлоратора ХТ-2 здійснена спроба подачі хлор-газу в середину витікаючого струменю води. Це

реалізовано за допомогою трубчатого струминного насоса. Він складається з двох взаємоставлених трубок. Вода рухається в кільцевому зазорі між трубками, а хлор-газ - по центральній трубці. Зовнішня трубка занурена в оброблювальну воду. Хлор-газ взаємодіє із стікаючою по внутрішній поверхні зовнішньої трубки водою, в результаті контакту на кордоні стікаючої плівки відбувається масопередача в рухомий потік. При цьому дифузія хлор-газу в воду зменшує кількість хлор-газу в районі контакту, що створює дефіцит хлору (вакуум), який сприяє підсмоктуванню нових порцій хлор-газу.

Замкненість процесу масопередачі в рухому плівку створює ефект аналогічний плівковому абсорберу. Поверхня контакту стікаючої плівки залежить від внутрішнього діаметра зовнішньої трубки струминного насоса і висоти підняття його над поверхнею оброблювальної води. Хлоратор ХТ-2 удосконалений в 2002 р. і впроваджений на Дніпровській водопровідній станції районного водопроводу «Дніпро – Кіровоград». Удосконалений хлоратор було названо: Український хлоратор ХТ-2, УХТ-2, який згідно виробничих випробувань розвинув продуктивність до 75 кг/год по хлору, при цьому напір води перед ним 8 м. в. ст. Хлоратор навіть працював при напорі 2,5 м. в. ст., розвиваючи продуктивність 4,5 кг/год по хлору [1]. Хлоратор повністю геометричний, немає рухомих вузлів. Отже, незважаючи на простоту і значні переваги перед відомими, впровадження його у вітчизняну та світову практику гальмується із-за відсутності достатнього наукового і технічного обґрунтування умов використання, конструктивних і експлуатаційних параметрів.

Список літератури

1. Запольський А.К. Водопостачання, водовідведення та якість води. – К.: «Вища школа», 2005 р.
2. Клячко В.А. Очистка природных вод. - М.; Изд-во «Строиздат», 1971 год.
3. Кульский В.А. Очистка природных вод. - М.; Изд-во «Строиздат», 1971 год.
4. Кожинов В.Ф. Очистка питьевой и технической воды. - М.; Изд-во «Строиздат», 1971 год.
5. Москвитин А.С. Оборудование водопроводно-канализационных сооружений. - М.; Изд-во «Строиздат», 1979 год.
6. Семенюк В.Д. и др. Водоподготовка промышленных предприятий. - М.; Изд-во «Строиздат», 1980г.

А. Ткач, Л. Тищенко, В. Свиридова

Обзор оборудования поддерживающего эпидемиологическую безопасность питьевой воды

В статье приведен обзор существующего оборудования для обеззараживания питьевой воды, которое используется на более чем 90% водопроводов мира, внимание уделено недостаткам и преимуществам, особенностям конструкций и надежности поддержания технических параметров.

A. Tkach, L. Tyshchenko, V. Sviridova

The review of equipment, which hold up drinking-water epidemiological reliability

In the article it is described the review of present equipment for drinking-water neutralization used on more than 90% water-supply systems of the world, an accent is made on advantages and disadvantages, construction features and reliability of maintenance engineering factors.

Одержано 09.11.11

Д.С. Алексєєв, ст. гр. КР – 07, А.В. Татаров, доц., канд. техн. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Штучні інтелектуальні системи в гнучкому автоматизованому виробництві

В статті розглянуто розвиток штучного інтелекту, створення, як науки та впровадження в виробництво. **штучний інтелект, автоматизоване виробництво**

Одним з основних факторів, що впливають на соціально-економічний розвиток суспільства, є рівень розвитку промислового виробництва. У країнах з розвинутою економічною системою рівень виробничої культури забезпечується за рахунок постійних досліджень у сфері нових технологічних розробок. В останні десятиліття основна тенденція у розвитку промислового виробництва полягала в розробці систем комплексної автоматизації. При цьому автоматизація виробництва полягає у створенні робототехнологічних комплексів і на їх основі – гнучких автоматичних виробництв. У рамках гнучкого автоматизованого виробництва всі робототехнічні комплекси і обслуговуючі їх системи керуються від мережі ЕОМ. Це надає їм необхідну гнучкість по відношенню до можливих змін номенклатури або типорозмірів продукції, що випускається. Включення до виробничого ланцюга елементів штучного інтелекту дозволяє домогтися максимальної автономності виробничого комплексу і ввести в автоматизовану систему новий рівень управління.

У 1950 році британський математик *Алан Тьюрінг* опублікував у журналі "Mind" свою роботу "Обчислювальна машина і інтелект", в якій описав тест для перевірки програми на інтелектуальність. Він запропонував помістити дослідника і програму в різні кімнати і до тих пір, поки дослідник не визначить, хто за стіною – людина або програма, вважати поведінку програми розумною. Це було одне з перших визначень інтелектуальності, тобто Тьюрінг запропонував називати інтелектуальним таку поведінку програми, яка буде моделювати розумну поведінку людини.

Штучний інтелект – це один з напрямів інформатики, метою якого є розробка апаратно-програмних засобів, що дозволяють користувачеві ставити і вирішувати свої, традиційно інтелектуальні завдання, спілкуючись з ЕОМ на обмеженій підмножині природної мови.

Характер науково-технічної революції останнім часом, особливо у області інформаційних технологій, а також практичні успіхи, зроблені у області штучного інтелекту, вже дали позитивну відповідь на питання про можливість створення мислячих систем. Інформатика далеко пішла від звичайних Фон-неймановських комп'ютерів і жорстко заданих алгоритмів. Вже сьогодні широке застосування знайшли обчислювальні системи з використанням апарату нейронних мереж, що дозволяють з успіхом замінити інтуїцію висококваліфікованих фахівців; експертні системи продукційного типу, здатні будувати висновки.

Під штучним інтелектом виробничих комплексів розуміється алгоритмічне і програмне забезпечення адаптивних систем управління, що дозволяє автоматизувати технологічні операції інтелектуального характеру.

Область застосування таких технологій досить широка. Виробничі комплекси з елементами інтелектуальних технологій можна зустріти в різних галузях промисловості

але очевидно, що найбільше поширення такі комплекси отримали в сфері виробництва високоточних приладів і систем, гнучких виробничих комплексах і робототехнічних комплексах. Систему штучного інтелекту, яка може застосовуватися в таких випадках, можна визначити, як комплекс програмно-апаратних засобів для вирішення інтелектуальних завдань, що дозволяють ЕОМ виконувати операції, аналогічні функціям людини, зайнятою розумовою працею. Тому під штучним інтелектом виробничих комплексів розуміється алгоритмічне і програмне забезпечення адаптивних систем управління, що дозволяє автоматизувати технологічні операції інтелектуального характеру. Відмінними ознаками систем штучного інтелекту є наявність баз даних і банків знань, засобів інтерпретації завдань і планування їх рішень, а також пов'язаних з ними алгоритмів формування понять, розпізнавання ситуацій і прийняття рішень. Рішення проблеми подання знань у пам'яті ЕОМ відкрило принципову можливість розуміння системами штучного інтелекту природної мови. Воно дозволило створити інтелектуальні термінали та інтерфейс, що забезпечують безпосереднє мовне або графічне (через дисплей) спілкування людини з ЕОМ чи роботом на природній мові.

Системи штучного інтелекту з базами даних і банками знань націлені на вирішення прикладних завдань. Серед них важливу роль відіграють експертні системи штучного інтелекту промислового призначення, які вже сьогодні використовуються, наприклад, для вироблення рекомендацій щодо вибору компонентів і компоновки гнучкого автоматичного виробництва. До числа промислових систем штучного інтелекту можна віднести і інтелектуальний людино-машинний інтерфейс.

На відміну від програмних роботів, які маніпулюють деталями і інструментами, системи штучного інтелекту маніпулюють знаннями, необхідними для вирішення виникаючих завдань.

З розвитком ринкових відносин більшої актуальності набуває розвиток гнучких інтегрованих систем, здатних організувати, контролювати, оптимізувати виробничу структуру підприємства або фірми з урахуванням швидко мінливої картини ринку. Сучасні інтегровані виробництва володіють високою гнучкістю і швидко реагують на зміну вимог покупця, але водночас породжують і новий клас проблем управління.

Особливістю штучної інтелектуальної системи є те, що вона дає більш стійкі та відтворювані результати, ніж людина. Людина може приймати різні рішення в тотожних ситуаціях, в основному із-за емоційних чинників.

Отже, штучний інтелект виробничих комплексів дає можливість автоматизувати технологічні операції інтелектуального характеру в різних галузях промисловості.

Але можливості інтелекту дає можливості інтелекту робототехнічних комплексів (як, втім, і можливості інтелекту людини) принципово обмежені. Це пов'язано з тим, що обсяг пам'яті, швидкість запам'ятовування і зчитування інформації в системах управління на практиці обмежені. Крім того, далеко не завжди вдається знайти ефективні алгоритми розв'язання інтелектуальних завдань. Проте, завдяки здібностям до навчання та адаптації робототехнічні системи штучного інтелекту мають велику гнучкість і можуть швидко освоювати нові "професії", автоматизуючи відповідні інтелектуальні функції людини.

Список літератури

1. Алиев Р.А., Абдикеев Н.М., Шахназаров М.М. Производственные системы с искусственным интеллектом. – М.: Радио и связь, 1990. – 264 с.
2. Багриновский К.А., Хрусталеv Е.Ю. Новые информационные технологии. – М.: ЭКО, 1996 – 152 с.
3. Джексон П. Введение в экспертные системы. – М.: Издательский дом "Вильямс", 2010. – 624 с.

Одержано 17.10.11

УДК 69.055:628.1

А.А.Ткач, доц., канд. техн. наук, Л.В.Тищенко, викл., В.В. Бондарь, магістр гр. ЕО-11м

Кіровоградський національний технічний університет

Огляд основних показників якості води систем оборотного водопостачання

В статті розглянуті основні показники якості води в системах оборотного водопостачання промислових підприємств, шляхи їх виникнення та регулювання.

оборотне водопостачання, промислове підприємство, якість води, безстічні схеми

Використання очищених стічних вод у системах виробничого водопостачання є найважливішим напрямком при вирішенні завдання раціонального використання води у виробництві та припинення забруднення водойм стоками підприємств.

Ресурси прісної води в індустріальних районах в даний час використовуються настільки інтенсивно, що подальший розвиток промисловості значною мірою залежить від можливості водопостачання нових підприємств. Зростання водоспоживання при збереженні існуючої технології використання води пов'язаний також із збільшенням скидання стічних вод у водойми і необхідністю пропорційного збільшення глибини очистки стічних вод. Це істотно ускладнює завдання захисту джерел водопостачання від забруднення промисловими і побутовими відходами і призводить до зростання витрат на очищення стічних вод [3].

Для багатьох галузей промисловості виявляється більш економічним вирішувати проблему водопостачання підприємства на основі максимального, багаторазового використання очищених стічних вод при практично повному припиненні скидання їх у водойми.

У промисловому водопостачанні основну роль грають системи оборотного водопостачання.

У звичайних системах оборотного водопостачання, де циркулююча вода не забруднюється технологічними продуктами, підвищення мінералізації запобігається продуванням (скидом частини оборотної води) та поповненням системи підживлювальною водою. На хімічних підприємствах продування ускладнюється тим, що в систему оборотного водопостачання потрапляють різні продукти виробництва. Внаслідок цього води, що викидаються при продувці оборотних систем водопостачання підприємств, виявляються суттєво забрудненими, із-за чого навіть після очисних споруд їх скидання жорстко обмежується [1].

Для очищення стічних вод підприємств застосовуються практично всі процеси обробки промислових стічних вод, ефективність яких наведена в табл. 1.

Таблиця 1 – Ефективність різних методів очистки промислових стічних вод

Метод	Видалені домішки	Ступінь очищення, %
Біохімічний (біофільтри, активний мул)	Завислі речовини	90
Анаеробна денітрифікація	Органічне з'єднання	90 (по БПК)

Продовження табл. 1

Відгонка аміаку	Амоній	80-95 (по азоту)
Іонообмін	Азот і фосфоровмісні	80-92 (по азоту)
Електродіаліз	з'єднання	
Адсорбція вугіллям	Розчинені речовини	10-40
Фільтрація	Органічні з'єднання	90-98
Зворотній осмос	Зважування речовин	50-90
Дистиляція	Розчинені речовини	65-95
	Те ж саме	90-98

Біологічно очищені стічні води при підживленні оборотних систем можна використовувати для повної заміни свіжої води і для скорочення потреби в ній. Відповідно до цього частка стічних вод в підживленні оборотних систем може змінюватися в дуже широких межах (від 5 до 100%).

За ступенем використання якості води можливо об'єднати в групи:

1 група - вода, яка використовується в окремих виробництвах. Переважно вода, що використовується для охолодження апаратів і агрегатів, не повинна містити речовин, які надають їй корозійні властивості і утворюють відкладення. Для миття підлог і обладнання, відмивання готової продукції, охолодження та конденсації технологічних розчинів використовується фільтрована не пом'якшена вода. Пом'якшена вода витрачається для приготування прядильних розчинів, осаджувальної і пластифікаційних ванн і охолодження апаратів. У табл.2 наведені основні показники якості води, споживаної у виробництві [4].

При виробництві карбамідних смол оборотна вода витрачається на охолодження холодильників, полімеризаторів, конденсаторів і т.д. У літню пору температура її повинна бути не вище 25 С, карбонатна жорсткість - не більше 4 мг·екв/л, кількість зважених речовин - до 60 мг/л. Загальна солевмісність знесоленої води цих виробництв повинне становити не більше 5, вміст кремнію - не більше 0,2, заліза - не більше 1 мг/л.

При виробництві оцтового ангідриду витрачається оборотна вода з температурою 25 і охолоджена з температурою 5 ° С.

При виробництві бавовняної целюлози витрачається пом'якшена вода із загальною твердістю не більше 0,18 мг·екв/л, яка містить тільки сліди зважених речовин і заліза і має мінімальне окислення.

Таблиця 2 – Показники якості води, споживаної у виробництві

Характеристика води	Кольоровість, град. (не більше)	Прозорість по хресту, см	Окисленість, мг/л(не більше)	Жорсткість, мг·екв/л (не більше)		Лужність, мг·екв/л (не більше)	Вміст, мг/л (не більше)		рН
				загальна	вуглецева		заліза	марганцю	
Фільтрована	15	>100	Не	—	9	Не	0,3	0,1	7–8
не пом'якшена			нормується			нормується			
Пом'якшена	5	>200	4	0,035	—	5,5	0,05	0,03	7–8

Примітка. Для знесолених вод допустима загальна кількість розчинених солей повинно складати не більше 1,5 мг/л.

Оборотна вода, що застосовується у виробництві жирних кислот, повинна мати температуру не вище 25 ° С.

Для заводів і цехів пігментної промисловості воду очищають лише від грубих механічних домішок. Зміст завислих речовин у ній не повинно перевищувати 30, але, як виключення, може досягати 100 мг / л (при підвищенні швидкості руху води в теплообміннику).

При виробництві двоокису титану максимальна температура води повинна бути 28 ° С. Загальна жорсткість її допускається 3 мг·екв / л, вміст заліза - до 0,2 мг/л, сухий залишок - до 100 мг / л. У цьому виробництві застосовується також пом'якшення води.

Оборотна вода кисневих станцій повинна мати температуру не вище 28 - 30 ° С. Гранична кількість зважених речовин в ній - 50 мг / л, карбонатна жорсткість додаткової води - не більше 3,5 мг·екв / л, вміст іонів заліза - не більше 0,3 мг/л, рН=5,6÷8,5.

2 група – води, що підлягають ретельному очищенню.

В Україні розроблена науково обґрунтована система спуску стічних вод у водойми, впровадження якої забезпечує достатню інтенсивність процесів самоочищення води, збереження її якості, а отже, і біологічної рівноваги у водоймі-приймачі стічних вод. Ця система ставить ряд вимог не до змісту забруднень у стічних водах, а до режиму водойми в пункті найближчого водокористування. При цьому норми якості води можуть дещо змінюватися в залежності від того, чи служить водойма джерелом питного водопостачання, представляє він цінність для рибогосподарських цілей або використовується в культурно-побутових цілях [2].

Відповідно з цими основними вимогами встановлені гранично допустимі концентрації (ГДК) окремих забруднень у водоймах, які з урахуванням масштабу скидання стічних вод кожним підприємством і всіма підприємствами басейну визначають необхідну ступінь очищення стічних вод.

Порівняльна гігієнічна характеристика побутових і промислових стічних вод, необхідна для оцінки методів очистки стоків, представлена в табл. 3.

Таблиця 3 – Порівняльна характеристика побутових і промислових стічних вод

Ознака	Стічні води	
	побутові	промислові
Походження	Результат господарсько-побутової діяльності і фізіологічних виділень людей	Результат технологічних процесів на виробництві, що супроводжуються видаленням відходів, втратою сировини і реагентів або готової продукції
Кількість	Обмежена межами водоспоживання населення для фізіологічних і культурно-побутових потреб Одноманітний	Визначається потребами технологічних процесів і характеризується значними коливаннями
Зовнішній вид Режим спуску	Обмежена ступінь нерівномірності, що визначається побутовими умовами людей	Вкрай різний Різний, тому що відповідає технологічному процесу; може бути досить нерівномірний
Завислі речовини	Присутні постійно в різних кількісних і якісних співвідношеннях Нейтральна або слабо лужна	Вкрай різноманітні за кількістю і якістю
Характер реакції	Одноманітний; переважають органічні	Від сильнолужової до сильнокислотної, яка нерідко міняється в часі

Продовження табл. 3

Хімічний склад	сполуки тваринного або рослинного походження Не властиві	Різний; можуть переважати органічні синтетичні речовини або мінеральні сполуки
Токсичність і бактерицидність Прояв типовості складу властивостей	Помітно виражена. Коливання концентрацій залежать від рівня водоспоживання	Можуть виявлятися в різному ступені
Гігієнічні значення	Переважно епідеміологічне, завжди загально санітарне Біологічні, на типових спорудах - з дезінфекцією	Виражена лише для однакових виробництв
Методи знешкодження		Переважно загально санітарне, іноді епідеміологічне Найрізноманітніші, часто хіміко-механічні; дезінфекція - як виняток

Високі вимоги до ступеня очищення стоків обумовлюють необхідність вдосконалення і розробки нових методів очистки промислових стічних вод від забруднень, які в них містяться.

Використання стічних вод для промислового водопостачання по суті міняє ряд вимог до якості очищення стоків. Так, важкодоступним дотримання ГДК фенолу 0,001 мг/л важливо при використанні водойми для питного водопостачання, оскільки хлорування води, що містить велику кількість фенолів, призводить до виникнення хлорфенольного запаху і присмаку.

Таким чином, в даний час при обґрунтуванні санітарно-гігієнічних ГДК окремих забруднень у воді, яка повертається після очищення для технічного використання, ґрунтуються на ГДК, прийнятих для водойм, вводячи науково обґрунтовані корективи в кожному окремому випадку, що вимагає ретельного підходу до ступеню очищення і повторного використання відпрацьованих вод.

Список літератури

1. Запольський А.К. Водопостачання, водовідведення та якість води. – Київ: Вища школа, 2005.
2. Тугай А.М., Орлов В.О. Водопостачання. – Київ: Знання, 2009.
3. Александрова Л.П. и др. Исследование предельно допустимых концентраций некоторых хлорорганических соединений при биологической очистке. Сб. „Биохимическая очистка сточных вод предприятий химической промышленности”. – М: Госстройиздат, 1962.
4. Бондарь Ю.Ф. Расчет баланса солей в оборотных системах охлаждения. Сб. „Предотвращение минеральных отложений на поверхности теплообменных аппаратов-охлаждителей систем технического водоснабжения”. – М: Знание, 1975.

А. Ткач, Л. Тищенко, В. Бондарь

Обзор основных показателей качества воды систем оборотного водоснабжения

В статье рассмотрены основные показатели качества воды в системах оборотного водоснабжения промышленных предприятий, пути их возникновения и регулирования.

A. Tkach, L. Tyshchenko, V. Bondar

Review of basic indices water quality in water-supply circulating systems

In the articles it is described basic indices water quality in water-supply circulating systems of industrial enterprises, ways of their appearance and regulation.

Одержано 17.10.11

М.С. Співка, ст. гр. УП-07, С.С. Макаренко, викл.
Кіровоградський національний технічний університет

Добровільне соціальне страхування в Україні

В статті розкрито суть добровільного соціального страхування в Україні.
соціальне страхування, країна

Мета розкрити суть добровільного соціального страхування в Україні.

Роль соціального страхування у системі соціального захисту більшості країн світу є визначальною.

Потреба в добровільному соціальному страхуванні виникла одразу ж з появою різних форм власності в Україні. З набуттям незалежності у 1993 році була розроблена і прийнята Концепція соціального забезпечення України, якою передбачалося реформування соціального захисту працюючого населення зокрема запровадження соціального страхування в цьому й полягає актуальність теми.

8 квітня 1996 року згідно з постановою Президії Верховної Ради України від 18 березня 1996 року були проведені парламентські слухання щодо законопроекту "Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування", на яких він був схвалений і рекомендований Верховній Раді розглянути цей законопроект після відповідного доопрацювання.

З урахуванням положень Конституції Основи законодавства України про соціальне страхування були доопрацьовані і подані до Верховної Ради. Парламент розглядав їх тричі у першому читанні, двічі в другому і 14 січня 1998 року прийняв Основи.

Добровільне соціальне страхування – страхування громадян, які займаються підприємницькою діяльністю, заснованою на особистій власності та виключно особистій праці, а також інших громадян, які мають свідоцтво на право займатися індивідуальною діяльністю, та їхніх помічників.

Вони мають право на всі види забезпечення з державного соціального страхування, встановлені для робітників, службовців і членів кооперативів, за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування України.

Внески сплачуються з доходів за тарифами, які встановлює Кабінет Міністрів України. Розмір доходу визначається в порядку, передбаченому чинним законодавством. Громадяни, які займаються підприємницькою діяльністю за патентом, сплачують внески з тієї суми доходу, з якої визначається плата за патент. Виплату всіх видів забезпечення з державного соціального страхування вказаним громадянам здійснює орган, в якому громадяни зареєстровані як страхувальники (профспілковий орган або орган Фонду соціального страхування України за місцем проживання).

Підставою для виплати є відповідно оформлені документи. Порядок обчислення допомоги, інших видів забезпечення з соціального страхування та розміри їх встановлюються чинним законодавством (Постанова Кабінету Міністрів України від 2.06.1993 «Питання соціального страхування»).

Громадяни можуть укладати з органами державного страхування договір на випадок втрати роботи.

Порядок, періодичність та умови страхування визначаються законодавством України.

Громадяни, які уклали такі договори, не втрачають права на одержання допомоги по безробіттю або матеріальної допомоги в період професійної підготовки і перепідготовки.

На відміну від обов'язкового, добровільне страхування спирається на волевиявлення страхувальника. Форма добровільного страхування реалізується через певні принципи.

По-перше, в ній застосовуються як законодавчі норми, так і добровільні засади. В законодавчому порядку встановлюються об'єкти страхування, що підлягають добровільній формі, та його найбільш загальні умови. Конкретні ж особливості щодо специфіки підписання й виконання страхових договорів розробляються страховою організацією.

По-друге, добровільність цієї форми страхування стосується лише страхувальників, бо страховик неправомірний відмовити в страхуванні об'єктів, якщо немає порушення законодавства.

По-третє, для добровільного страхування властиве неповне охоплення об'єктів, тому що не всі потенційні страхувальники бажають укласти договори страхування.

По-четверте, на відміну від обов'язкового, добровільне страхування завжди діє в межах певного періоду, зумовленого договором. Саме в ньому чітко фіксується початок прав і обов'язків сторін та дата їх припинення. Це має виключне значення, тому що страхове відшкодування (страхова сума) виплачується лише тоді, якщо страховий випадок відбувся в період страхування. Звичайно, можна забезпечити і безперервність добровільного страхування шляхом підписання договору на новий строк.

По-п'яте, права і обов'язки сторін в добровільному страхуванні виникають лише у випадку обов'язкових виплат разового або періодичного страхових внесків, зразу ж після виплати першого з них. Якщо черговий внесок по довгостроковому добровільному страхуванню не виплачується, то дія договору припиняється.

По-шосте, обсяг страхового забезпечення по добровільній формі страхування встановлюється самим страхувальником. Якщо має місце страхування матеріальних об'єктів, то страхувальник може визначити величину страхової суми до верхньої межі — страхової оцінки майна. Розмір страхової суми по договору довгострокового страхування визначається за домовленістю партнерів.

Поєднання двох форм соціального страхування дозволяє створити таку систему, яка забезпечує максимальний обсяг соціального захисту. Прикладом успішного поєднання обов'язкової та добровільної форми соціального страхування є Британська модель системи соціального захисту. Вважаємо, що система соціального страхування України повинна широко використовувати обидві форми: обов'язкову й добровільну, а саме соціальне страхування як організаційно-правова форма соціального захисту має бути як державною, так і недержавною.

Список літератури

1. Закон України” Про внесення змін до Закону України “Про страхування”// України –business.- 2001.- 6-13 листопада, №44.
2. Александрова М.М. Страхування: Навчально-методичний посібник.- К.: ЦУЛ, 2002-208с.
3. Базилевич В.Д., Базилевич С.С. Страхова справа. - К.: Т-во «Знання», КОО,2002.-203с.
4. Замков О.М. Страхування: Навчальний посібник / за редакцією д.е.н. О.О. Слюсаренко – К.: Міжнародна агенція «Вее Зонс», 2003-320с.
5. Страхування: Підручник / Кер. авт. кол.і наук.ред.С.С.Осадець.Вид.2-у, переробл. і доп.-К.: КЕНУ,2002.-599с.

Одержано 14.11.11

А. Ю. Бурда, ст. гр. ОП-11 М

Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми оподаткування доходів фізичних осіб

У статті досліджуються проблеми оподаткування доходів фізичних осіб – головна ідея якого є комплексний аналіз процесу оподаткування даного напрямку, розкриття значення цього процесу для держави

податок, фізичні особи, оподаткування доходів, податок на доходи фізичних осіб

З поступовим розвитком ринкової економіки в нашій країні особливо актуальною є проблема своєчасного забезпечення грошовими ресурсами доходної частини державного бюджету. Вирішення цієї, вкрай важливої проблеми значною мірою залежить від ефективної діяльності податкової системи, яка б відповідала реаліям сьогодення та забезпечувала зростання податкових надходжень до бюджетів різних рівнів, з однієї сторони, і підтримку соціально незахищених верств населення з іншої.

Серед українських учених, які досліджували проблеми податкового законодавства та окремі питання оподаткування доходів, варто виділити публікації О.В.Бакун, Г.В.Бех, Д.А.Бекерської, Л.К.Воронової, Н.В.Воротіної, О.С.Вишневецького, П.Т.Геги, Л.М.Долі, С.Т.Кадькаленко, І.С.Кринницького, Д.А.Кобильніка, М.П.Кучерявенка, Т.Є.Кушнар'ової, Ю.О.Костенко, П.С.Пацурківського, М.О.Перепелиці, В.О.Предборського, В.М.Федосова. Проте, дослідження більшості науковців присвячені загальним проблемам оподаткування, залишаючи поза увагою аспекти оподаткування доходів фізичних осіб, тому метою даної статті є визначення та аналіз проблем даного напрямку.

Одним із головних важелів регулювання розподілу між державою та населенням фінансових ресурсів є податок на доходи фізичних осіб, за рахунок якого поповнюються державний та місцеві бюджети [1, с. 232]. Податок на доходи фізичних осіб є основним прямим податком, що сплачують фізичні особи в Україні. Справляння цього податку здійснюється незалежно від віку, громадянства, статі, раси, національності, соціального і майнового стану, належності до громадянських організацій та політичних партій. А для більш справедливого і ефективного справляння даного податку в Податковому кодексі України передбачено застосування прогресивної шкали, яка крім основної ставки у 15%, містить підвищену ставку □ 17% [2].

В Україні індивідуальний прибутковий податок має досить стабільну законодавчу форму із 1992 року він регулювався Декретом Кабінету Міністрів України «Про прибутковий податок з громадян»; з 1 січня 2004 року – Законом України «Податок на доходи фізичних осіб»; а з 1 квітня 2011 року нормами IV розділу Податкового кодексу «Податок на доходи фізичних осіб».

Однією з особливостей справляння податку на доходи фізичних осіб на даному етапі, є можливість зменшення бази оподаткування на суму податкової соціальної пільги. Саме в цьому і є один з проявів соціального аспекту в оподаткуванні доходів фізичних осіб. Наприклад, якщо платник податку має двох або більше дітей, утримує дитину інваліда або є матір'ю (батьком) одинаком то він може додатково зменшити розмір бази оподаткування на суму податкової соціальної пільги, відповідно законодавства.

Також, в Податковому кодексі, введена додаткова ставка в розмірі 17% для доходу, який перевищує десятикратний розмір мінімальної заробітної плати встановленої на 1 січня податкового року для працездатної особи. На нашу думку, це введення є ефективним важелем здобуття соціальної рівності всіх громадян України. Проте, фінансовий ефект від введення цієї ставки є невеликим, так як вона діє тільки на суму перевищення граничного розміру доходу, а не на весь загальний місячний дохід платника податку [4].

Проаналізувавши законодавчу базу щодо порядку обчислення і сплати податку на доходи фізичних осіб можна виділити наступні основні проблеми: По-перше, редакція IV розділу Податкового кодексу є не досить логічною, тобто після статті, що визначає об'єкт оподаткування розташована стаття, що регулює податкову знижку. А тільки потім наводиться характеристика податкових ставок. Подібна структура порушує цілісність законодавчого акта і не дозволяє сформулювати чітко врегульований, раціонально діючий податковий механізм. Саме тому, після визначення бази оподаткування мають закріплюватись норми, що регулюють ставки оподаткування. По-друге, виникає проблема при визначенні розміру податкової знижки. Згідно з п. 166.3 Податкового кодексу України, податкова знижка - це сума (вартість) витрат, фактично понесених платником податку-резидентом, протягом звітного податкового року. Однак, згідно пункту 166.4.2. Податкового кодексу України, загальна сума нарахованої податкової знижки не може перевищувати суми загального оподаткованого доходу платника податку, одержаного протягом звітного року як заробітна плата. Таким чином, наприклад, одержання платником податку студентом навіть малої заробітної плати за наявності великих витрат на навчання, автоматично позбавляє його на більшу частку податкової знижки [4].

Визначивши означенні проблеми можна сподіватися, що податок на доходи фізичних осіб стане не тільки головним джерелом формування доходної частини державного бюджету, але й важливим джерелом радикальних змін, виконуючи роль фінансового регулятора економіки, тобто засобом забезпечення соціальної сфери.

Список літератури

1. Олійник О.В. Податкова система: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006 – 456с.
2. [Податковий кодекс України від 02.12.10 № 2755-VI](http://kchp.com.ua/novoe/podatkoviy-kodeks-ukra-ni.html)// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kchp.com.ua/novoe/podatkoviy-kodeks-ukra-ni.html>
3. Яковенко М.Б. Соціальний аспект в оподаткуванні доходів фізичних осіб: Науково- методичний збірник. – Дніпропетровський Національний горний університет.
4. Субботович Ю.Л.. Податок із доходів фізичних осіб у формуванні доходної частини місцевих бюджетів // Економіка АПК. - 2009. - №4. - С.78-82.

Статья посвящена проблемам налогообложения доходов физических лиц и представляет всесторонний анализ процесса налогообложения таким образом, чтобы механизма раскрыть значение процесса для государственных налогов их органов и физических лиц.

The article is devoted to the problems of taxation of income of natural persons is the main idea of which is a comprehensive analysis of the process of taxation in this way, disclosing the value of the process for State taxes, physical osibi, a tax on income of individuals

Одержано 28.11.11

Я. О. Скалева, ст. гр. ОП-11 МС

Кіровоградський національний технічний університет

Методичні підходи до розрахунку податкового навантаження на підприємстві

У статті досліджуються різні методики розрахунку податкового навантаження, головна ідея яких – перетворення інтегрального показника податкового навантаження у більш універсальний. Обґрунтовуються переваги, недоліки та обмеження у їх застосуванні в сучасних умовах функціонування вітчизняних підприємств

податкове навантаження, методика розрахунку, підприємство, податки, податкові платежі

У сучасних умовах розвиток національної податкової системи відбувається під вирішальним впливом таких зовнішніх факторів, як міжнародна податкова конкуренція і європейська податкова гармонізація, тому особливої актуальності набуває податковий клімат в країні, оптимальність податкових ставок, що знаходить своє відображення у податковому навантаженні. У зв'язку з цим, на перший план виступає адекватність оцінки податкового навантаження: чим точніше буде розрахований показник податкового навантаження, тим ефективнішими будуть заходи впливу з боку держави, що здійснюються через механізми податкового регулювання.

Проблемам оцінки податкового навантаження та його впливу на результати діяльності суб'єктів господарювання присвятили свої праці такі науковці, як О. Амоша, Ю. Іванов, В. Корнус, І. Майбуров, А. Поддєрьогін, А. Трошин, Є. Балацький, М. Литвин, Є. Кірова, Т. Юткіна Н. Ярова та ін. Разом з тим, і досі не сформовано стандартизованого підходу щодо методики розрахунку податкового навантаження на мікроекономічному рівні. Тому, питання оцінки податкового навантаження та обґрунтування найбільш прийнятної методики його визначення реаліям сьогодення є виключно актуальними.

Метою статті є дослідження існуючих методик розрахунку податкового навантаження на підприємстві, аналіз їх переваг, недоліків та обмежень у застосуванні в сучасних умовах функціонування вітчизняних підприємств.

Податкове навантаження на підприємство - це ефект впливу податків на діяльність підприємства, пов'язаний з економічними обмеженнями, що виникають у результаті сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджетів різних рівнів. У наукових працях можна зустріти різні підходи до розрахунку податкового навантаження на рівні суб'єктів господарювання. Основна ідея полягає в тому, щоб зробити показник податкового навантаження універсальним, що дозволить порівнювати рівень оподаткування в різних галузях національної економіки.

Розглянемо найбільш відомі методики розрахунку податкового навантаження. Так, Ярова Н. запропонувала розрахунок податкового навантаження на підприємство співвідношенням податку на прибуток і валового доходу [5]:

$$ПН = \frac{ПнП}{ВД} * 100\%, \quad (1)$$

де *ПнП* – податок на прибуток підприємства;
ВД – валовий дохід.

Перевагами цього методу є легкість розрахунку. Але цей показник не відображає податкове навантаження на підприємство в цілому, адже враховується тільки один податок.

Згідно з методикою, запропонованою Поддєрьогіним А., Трошиним А. та Є.Балацьким [2] податкове навантаження дорівнює відношенню всіх податків, сплачуваних підприємством до сукупного доходу підприємства:

$$ПН = \frac{Пзаг}{СДП} * 100\% , \quad (2)$$

де *Пзаг* - нараховані податки, платежі податкового характеру, а також внески до цільових фондів; *СДП* - сукупний дохід підприємства.

Такий підхід до розрахунку податкового навантаження дозволяє оцінити потенційний вплив сукупності нарахованих податків, платежів податкового характеру та внесків до цільових фондів на повний господарський оборот підприємства. Крім того, така методика може бути застосована для аналізу діяльності підприємств, які отримують дохід не тільки від основної, а й від іншої діяльності та працюють як у виробничій, так і невиробничій сферах економіки. Однак цей показник не враховує структуру податків у доході, тому за його допомогою не можна судити про вплив податків на фінансовий стан підприємства.

На думку Литвина М. [1] показник податкового навантаження розраховується як відношення суми податків до суми джерела коштів для виплати податкових платежів:

$$ПН = \frac{ПП}{ДК} * 100\% , \quad (3)$$

де *ПП* - сума податкових платежів;

ДК - суми джерела коштів для виплати податкових платежів.

Цей метод дозволяє визначити частку податків у виручці, прибутку, а також долю заробітної плати, амортизації, податків і чистого прибутку в грошовій одиниці створеної продукції. Однак, до складу податків автор включає податок на доходи фізичних осіб, що не зовсім коректно, оскільки підприємство є лише податковим агентом.

Кірова Е. [4], вважає, що доцільно розраховувати податкове навантаження, як частку податків у доданій вартості:

$$ПН = \frac{П}{ДВ} * 100\% , \quad (4)$$

де *П* - сума нарахованих податків та внесків до фондів соціального страхування;

ДВ - додана вартість.

В якості загального знаменника для всіх податків автор пропонує використовувати додану вартість, що обчислюється як валовий дохід за мінусом матеріальних витрат на виробництво і реалізацію продукції. Цей показник можна порівняти з показником, на основі якого обчислюється макроекономічне податкове навантаження. Застосування методики дозволяє побачити, яка частина доданої вартості йде на сплату податків і скільки прибутку витрачається на податки, а також врахувати частку матеріальних витрат, амортизації, трудовитрат в доданій вартості конкретного підприємства.

Юткіна Т. [3] пропонує розраховувати податкове навантаження, як частку податків та страхових внесків, включаючи недоїмку, у новоствореній вартості:

$$ПН = \frac{ПС}{НВ} * 100\% , \quad (5)$$

де $ПС$ - податки та страхові внески (включаючи недоїмку); $НВ$ - новостворена вартість.

Новостворена вартість обчислюється:

$$НВ = В - МВ - А + ІД - ІВ, \quad (6)$$

або

$$НВ = ВОП + СС + П + ПП, \quad (7)$$

де $В$ - виручка від реалізації товарів, продукції, робіт, послуг;

$МВ$ - матеріальні витрати;

$А$ - амортизація;

$ІД$ - інші доходи;

$ІВ$ - інші витрати (без урахування податкових платежів);

$ВОП$ - оплата праці;

$СС$ – відрахування на соціальні потреби;

$П$ - прибуток підприємства;

$ПП$ - податкові платежі.

Переваги цього методу полягають у тому, що податкові платежі співвідносяться тільки з новоствореною вартістю, а податковий тягар визначається щодо джерела сплати податків. Відсутність можливості прогнозування зміни показників залежно від зміни кількості податків, їх ставок і пільг є недоліком цього методу.

Для точного визначення рівня податкового навантаження на підприємстві у відповідну формулу розрахунку необхідно включити всі нараховані підприємством податки, платежі податкового характеру, а також внески до цільових фондів. Суми податків мають бути проаналізовані за місцем їх виникнення і зменшені на величину податкових відрахувань, або вилучень крім того податкові платежі повинні співвідноситися з джерелом покриття цього податку, а не з загальним фінансовим результатом.

Таким чином, кожен з перерахованих вище методів має свої переваги та недоліки, що зумовлено використанням у визначенні податкового навантаження різних, хоча і певним чином взаємопов'язаних показників. Відмінності розглянутих методик визначення рівня податкового навантаження, полягають у використанні різної кількості податків, які включаються в розрахунок, а також у способі визначення інтегрального показника, з яким порівнюється загальна сума податків. Головна ідея кожної методики полягає в тому, щоб зробити інтегральний показник податкового навантаження універсальним, який дозволяв би проводити порівняння різних учасників економічних відносин. Саме в цьому напрямі повинна розвиватися фінансова наука про податки.

Список літератури

1. Кизилова Л. О., Стецишин М. І. Особливості визначення податкового навантаження підприємств // Научно-технический сборник, 2008. - № 83.
2. Кудрина О. Ю. Налоговая нагрузка предприятия и степень институционального бремени: понятия и сочетание // Культура народов причерноморья, 2009. - №161. - С. 111-113.
3. Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій [Текст] : навч. посіб. / [Ю. Б. Іванов та ін.] ; Харк. нац. екон. ун-т. - Х. : Інжек, 2010. - 488 с.
4. Трошин А. В. Сравнительный анализ методик определения налоговой нагрузки на предприятия // Финансы, 2000. – № 5. – С. 44-47.
5. Яровая Н. В. Усовершенствование методических подходов к оценке налоговой загрузки на макро-, мезо- и микроуровнях // Бизнесинформ, 2010.- №1.- С. 80-86.

В статье исследуются различные методы расчета налоговой нагрузки, основной идеей которого является превращение интегрального показателя налоговой нагрузки в более универсальный. Обоснованные преимущества, недостатки и ограничения в их применении в современных условиях функционирования отечественного предприятия.

This article investigates various methods of calculating the tax burden, the main idea of which is the transformation of the integral indicator of the tax burden more versatile. Describes the advantages, disadvantages and limitations in their application to modern conditions, and their use in modern factories.

Одержано 28.11.11

А.А. Цвид, ст. гр. ОП-07

Кіровоградський національний технічний університет

Податковий борг, причини виникнення та напрями протидії

Проаналізовано визначення поняття «податковий борг». Запропоновано власне бачення поняття «податковий борг». Проаналізовано основні причини виникнення податкового боргу. Узагальнено шляхи і способи протидії податковому боргу. Внесено пропозиції щодо мінімізації обсягу податкового боргу в Україні.

податковий борг, заборгованість, податкове навантаження, причини виникнення

Феномен податкового боргу історично виник і розвивався разом зі становленням податкових систем, які були основою формування та існування різних держав [3].

В українському законодавстві та, відповідно, у вітчизняній практиці оподаткування широко використовується термін «податковий борг». Податковий борг (недоїмка) - податкове зобов'язання (з урахуванням штрафних санкцій за їх наявності), узгоджене платником податків або встановлене судом (арбітражним судом), але не сплачене у встановлений строк, а також пеня, нарахована на суму такого податкового зобов'язання.

Говорячи про формування боргу платника перед державою у зв'язку з несплатою податків, ми можемо зробити висновок, що матеріальною підставою для виникнення такого боргу є не сплачена вчасно платником грошова сума, що належала до сплати на користь держави відповідно до чинного законодавства, термін та умови користування якою жодним чином сторонами не погоджувалися. За змістом з таким явищем найбільше співвідноситься поняття «заборгованість». Заборгованість - грошові суми, що підлягають сплаті, але не сплачені.

Теоретично, податковий борг може виникати з об'єктивних причин (скажімо, у випадку об'єктивної неможливості платника виконати податкове зобов'язання внаслідок незадовільного фінансового стану). Але він може мати інше походження, суб'єктивне, коли платник ухиляється від сплати податків (платник має змогу виконати зобов'язання, але не робить цього з неповажних причин).

З методологічної точки зору, основною причиною виникнення податкового боргу є завелике (надмірне) податкове навантаження на платника, тобто таке навантаження, яке значно погіршує фінансовий стан платника і не сприймається платником як справедливе, або ж взагалі не дає можливості виконати податкові зобов'язання [1].

Для сучасної науки і практики досить актуальною є проблема визначення оптимального рівня податкового навантаження. Зазвичай, податкове навантаження вимірюється з урахуванням показників економічної діяльності підприємств (прибутку або валового доходу), однак вважається, що величина валового доходу - більш об'єктивний показник економічної діяльності, оскільки підприємці схильні до зменшення бази оподаткування податку на прибуток підприємства і використовують значну кількість схем (завищення витрат на сировину, маркетингові та страхові послуги) з метою ухилення від сплати податку.

Однією з причин виникнення податкового боргу можна вважати недосконалість податкових приписів, тобто сукупності правових норм, які регулюють правовідносини у сфері оподаткування. Податкове законодавство, як відомо, регулює відносини між державою і платниками податків, пов'язані зі встановленням, функціонуванням і скасуванням податків. Відносини між платниками і державою виникають у процесі виконання обов'язків щодо сплати податкових платежів і здійснення контролю за правильністю нарахування, повнотою і своєчасністю сплати податків, включаючи сферу відповідальності за порушення норм оподаткування.

Способи ухилення від оподаткування, що базуються на використанні «прогалин» у правових приписах, поділяються на дві основні групи. По-перше, здійснюється неправомірний бухгалтерський облік при врахуванні в ньому всіх існуючих коштів та їх оборотів, тобто всі облікові операції. По-друге, це специфічні способи приховування і заниження об'єктів оподаткування, до яких належать:

1. Зниження і фальсифікація бухгалтерських (звітних та облікових) документів.
2. Нелегальні або «напівлегальні» валютні та зовнішньоекономічні операції.

3. Перерахування виручки на рахунки фіктивних компаній (підприємств), які не сплачують податки, або неповернення виручки на рахунок підприємства шляхом відвантаження товарів без попередньої оплати.

З точки зору форми виникнення податкового боргу існує два напрями ухилення від сплати податків: перший пов'язаний із кримінальною діяльністю або використанням незаконних методів, другий полягає у легальному ухиленні через маневрування недосконалим податковим законодавством. Як легальні методи скорочення податкового навантаження платники застосовують податкове планування та податкове маневрування [4]. У процесі ухилення від оподаткування можна виділити три види операцій:

- 1) повністю виведені з-під бухгалтерського обліку;
- 2) спрямовані на приховування частини обороту;
- 3) здійснювані під виглядом інших операцій або так звані «псевдооперації».

З метою ухилення від оподаткування платники здійснюють «псевдооперації», які важко відстежити, тому що відображені в обліку фінансово-господарські операції маскуються під легальні.

Як свідчить практика, тісно пов'язаним з усіма іншими способами ухилення від оподаткування є приховування реальних доходів від сплати податків і завищення витрат, що впливає на собівартість або фінансові результати діяльності. Існує чимало можливостей для приховування та зменшення об'єктів оподаткування, починаючи з ведення фінансово-господарської діяльності без необхідної реєстрації, ліцензії або взяття на облік у Державній податковій інспекції, знищення та фальсифікації

бухгалтерських і звітних документів, не відображенням або перекрученням фінансово-господарських операцій у бухгалтерському обліку, в тому числі необґрунтованого списання і використання нееквівалентних товарообмінних операцій; і закінчуючи застосуванням у процесі фінансово-господарської діяльності рахунків інших організацій, структурних підрозділів, дочірніх або фіктивних фірм [2]. Серед поширених способів завищення витрат на ведення господарської діяльності є завищення вартості різних послуг (що відбувається через відсутність точного вираження розміру витрат на ці послуги), а також собівартості будівельно-монтажних і ремонтних робіт (шляхом внесення до витрат неіснуючого субпідряду).

Розповсюдженою причиною несплати податків є умисне ухилення від сплати податків, тобто свідоме порушення платниками вимог податкового законодавства. Це явище можна назвати податковою девіацією, під якою слід розуміти протиправну поведінку платників, що призводить до виникнення податкового боргу.

Серед інших причин виникнення податкового боргу, що не пов'язані з використанням «правових прогалів», можна назвати незадовільний фінансовий стан платників, коли вчасне виконання податкового зобов'язання унеможлиблюється через фізичну відсутність у платника належних фінансових ресурсів (готівкою або на рахунках в установах банків).

Держава в особі фінансових органів змушена вживати заходів, спрямованих на протидію податковому боргу, оскільки завеликий податковий борг становить загрозу національній фінансовій безпеці.

Під протидією податковому боргу слід розуміти сукупність системних заходів, що вживаються фінансовими органами держави для мінімізації наявного податкового боргу та зниження ризиків виникнення можливого податкового боргу.

Мінімізація наявного податкового боргу забезпечується через реалізацію різних заходів організаційно-адміністративної спрямованості: організація роботи з платниками-боржниками, позовна робота, кримінальне переслідування посадових осіб тощо. Зниження ризиків виникнення можливого податкового боргу забезпечується переважно через використання організаційних та економічних інструментів: роз'яснення податкового законодавства, проведення семінарів і круглих столів з питань застосування податкових приписів, застосування правила «податкового компромісу», моделювання податкових ризиків й ухвалення відповідних державних рішень тощо.

Існує два найпоширеніші теоретико-методологічні підходи до аналізу можливостей погашення заборгованості платників податків перед бюджетом. Перший умовно можна назвати теоретичним, другий - фіскально-адміністративним.

Перший підхід ґрунтується на досить широкому трактуванні сутності заборгованості платників податків перед бюджетом. Так, О.М. Тимченко, користуючись терміном «податковий борг», не погоджується з його законодавчим визначенням, оскільки вважає, що податковий борг - це не лише не внесена у встановлені строки сума узгодженого податкового зобов'язання, а вся не сплачена у передбачені законом строки сума податкового зобов'язання, що повинна бути визначена згідно з чинними нормами закону (незалежно від факту її узгодження) [6]. Виходячи з цього, авторка розрізняє відкритий і прихований податковий борг. Відкритий - не внесена в установлений термін узгоджена сума податкового зобов'язання, прихований - не сплачені податки внаслідок допущення помилок при нарахуванні або умисному заниженні об'єктів оподаткування.

Навіть якщо не брати до уваги проблеми із передбаченою законом дефініцією «податковий борг», слід врахувати два моменти: по-перше, борг має бути визначений не лише у загальній сумі з точки зору кредитора, а й персоніфікованим за особами, які повинні його погасити; по-друге, «якщо сума не визначена, то боргу немає; існують

лише зобов'язальні відносини, які можуть трансформуватися у борг після кінцевого розрахунку, процесу чи судового рішення» [5]. Положення безумовно дискусійні, тому однозначно засвідчити обґрунтованість будь-якого з наведених тверджень неможливо. Цей підхід названий теоретичним тому, що його реалізація в практиці адміністрування податків неможлива, але він слугує підґрунтям для розробки методів прогнозування ймовірних наслідків прийняття тих чи інших рішень суб'єктами оподаткування, зміни податкової політики держави тощо.

Другий підхід, названий нами фіскально-адміністративним, безпосередньо впроваджено у практику адміністрування податків і використовується в роботі податкової служби. Він передбачає застосування законодавче встановленого поняття податкового боргу з поділом його сум за типами і статусами з метою забезпечення аналітичності й адміністрування. В Україні прийняті такі термінологічні позначення статусів і типів податкового боргу:

- інертний статус — це статус, в якому фіскальні служби не застосовують ніяких заходів стягнення, крім вручення платнику податкових вимог, реєстрації податкової застави, опису заставленого майна та, як виняток, арешту активів;

- дієвий статус — це статус, в якому в результаті певних дій фіскальних служб відбувається зменшення податкового боргу.

Отже, в цілому можна зазначити, найбільший потенціал для мінімізації податкового боргу закладено у формуванні належної податкової дисципліни серед платників, усунення причин і умов, які сприяють або уможливають скоєння правопорушень.

Список літератури

1. Аткинсон З.Б., Стиглий, Д.З. Лекции по экономической теории государственного сектора. - М.: Аспект Пресе, 1995, - 831 с.
2. Воронкова О.О. Способи ухилення від оподаткування та шляхи протидії податковим правопорушенням в Україні // Науковий вісник Національного університету Державної податкової служби України. - 2002. - №3. - С. 51-59.
3. Дедекаєв В., Нестеренко Г. Моніторинг ухилення від сплати податків /7 Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України.— 2003.— №3.— С. 45—55.
4. Економічна енциклопедія: У 3 т. / Редкол.: С.В. Мочерний (відп. редактор) та ін. — К.: Академія, 2000.-ТІ.-1035с.
5. Мельник В.М. Податковий борг в Україні: причини виникнення та методи скорочення // Науковий вісник Національної академії державної податкової служби України. - 2006.- №3. -С.74-81.
6. Тимченко О.М. Дуалізм інтересів платників податків як суб'єктів податкового боргу // Фінанси України. - 2009.- №11. - С. 53-62.

Проанализированы определения понятия «налоговый долг». Предложено собственное видение понятия «налоговый долг». Проанализированы основные причины возникновения налогового долга. Обобщенно пути и способы противодействия налоговому долгу. Внесены предложения по минимизации объема налогового долга в Украине.

Analyzed the definition of "tax debt". A proper view of the term "tax debt". Analysis of the main causes of the tax debt. Generalized paths and ways of combating tax debt. Contains proposals to minimize the amount of tax debt in Ukraine.

Одержано 01.12.11

УДК 657.471.1:691

Т.В. Фоміна, доц., канд. екон. наук, А. О.Макарова, ст. гр. ОП-11М

Кіровоградський національний технічний університет

Оподаткування суб'єктів малого підприємництва та напрями податкового стимулювання малого бізнесу в Україні

У статті досліджується оподаткування суб'єктів малого підприємництва та напрями податкового стимулювання малого бізнесу в Україні. Визначаються переваги та недоліки нового податкового законодавства в сучасних умовах функціонування вітчизняних підприємств.

податок на прибуток, спрощена система оподаткування, малий бізнес, ставка податку

Проблема функціонування малого бізнесу в умовах кризового стану економіки України є надзвичайно гострою. У зв'язку з наявністю низки нерозв'язаних проблем – складна політична ситуація, суперечливе та неоднозначне законодавство, високе податкове навантаження та, як наслідок, значна тінізація економіки, питання про те, чи існує можливість для розвитку та ефективного функціонування малого бізнесу в Україні, набуває особливої актуальності.

Сутність та особливості діяльності малого бізнесу неодноразово досліджувались у публікаціях вітчизняних науковців. Так, І. Комарницький, М. Офік, В. Стадник, О. Петрицька визначили у своїх роботах основні складові та базові чинники формування виробничого потенціалу малого підприємництва. Сучасний механізм та стратегічні завдання розвитку малих підприємств в Україні розглядали науковці Л. Мартинюк, А. Чернявський, О. Цариненко та ін.

Метою статті є визначення особливостей оподаткування суб'єктів малого підприємництва та стимулювання малого бізнесу в Україні, та окреслення позитивних та негативних сторін нині існуючого податкового законодавства.

Становище вітчизняного малого та середнього підприємництва є досить складним, а тому потребує якнайшвидшого вирішення існуючих проблем, які пов'язані, перш за все, з недосконалою системою оподаткування, нестачею фінансово-кредитних ресурсів, адміністративними утисками та іншими негативними процесами реформування в країні. Мале підприємництво як найвразливіший сектор економіки, не отримує належної підтримки та захисту зі сторони держави. Внаслідок наявних труднощів спостерігається зниження зацікавленості підприємців працювати у прозорих умовах, що призводить до зростання частки тіньового сектору та фіскальних втрат бюджету, зниження інвестиційної активності, сповільнення інноваційного розвитку тощо.

Динаміка наведених у таблиці 1 показників вказують на негативні тенденції у розвитку малого бізнесу.

Таблиця 1 - Основні показники розвитку малих підприємств в Україні

Основні показники	2007	2008	2009	2010
Частка кількості малих підприємств у загальній кількості підприємств, %	102,0	98,0	95,0	92,9
Кількість підприємств у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	76,0	72,0	75,0	63,0
Частка прибутку від звичайної діяльності до оподаткування малих підприємств до загального обсягу прибутку, %	14,0	16,5	22,9	23,4
Частка збитків від звичайної діяльності до оподаткування малих підприємств до загального обсягу збитків, %	42,2	37,6	29,0	30,8
Частка підприємств, що одержали збитки, до загальної кількості малих підприємств, %	32,8	37,3	39,9	41,4

З таблиці 1 видно, що частка малих підприємств у загальній кількості та у розрахунку на 10 тис. осіб мають тенденцію до зменшення. Якщо взяти показники 2009 та 2010 років по кількості підприємств на 10 тис. осіб, то бачимо, що показник 2010 року зменшився на 12 %. Також можна зробити висновок, що з кожним роком показники частки прибутків та збитків оподаткування малих підприємств до загального обсягу прибутку збільшуються, але проблема в тому, що показники збитків значно більші ніж показники прибутків, що спричиняє масове банкрутство підприємств. Важливим є те, що саме в 2010 році частка підприємств від загальної кількості отримали найбільше збитків в порівнянні з минулими роками.

З цього можна зробити висновок, що система оподаткування, яка існувала в Україні до прийняття Податкового кодексу, створювала значне податкове навантаження на суб'єктів малого підприємництва, які сплачували єдиний податок у розмірі 6 – 10 %, а після прийняття нового Податкового кодексу податкове навантаження зменшилось, але разом з тим відбулися зміни щодо визначення платників податку на додану вартість. Це призвело до закриття великої кількості підприємств внаслідок розірвання контрактів між підприємствами.

Основним інструментом податкового стимулювання малого бізнесу в Україні була спрощена система оподаткування, обліку та звітності, запроваджена у кінці 90-х років минулого століття. Однак, протягом десятиліття її функціонування виявили себе проблеми і суперечності, серед яких такі:

- нерівномірність та несправедливість розподілу податкового навантаження між платниками податків, наслідком якого стало порушення конкурентних умов;
- дестимулювання процесів нарощування масштабів господарської діяльності суб'єктів та заохочення їх до штучного дроблення;
- наявність можливостей ухилення від оподаткування самих суб'єктів малого бізнесу, а також великих і середніх підприємств (з використанням спеціально створених структур малого підприємництва);
- недосконалість фіскально-адміністративного механізму, завдяки чому 30-35% суб'єктів малого бізнесу декларували власну збитковість, продовжуючи діяльність тривалий час.

Зарубіжний досвід демонструє приклади податкового стимулювання малого бізнесу на основі застосування знижених ставок податку на прибуток. В системі податкового регулювання Великобританії закладені такі стимулюючі засоби як прогресивні ставки оподаткування - шкала ставок прибуткового податку, основу якої складає прибуток, що підлягає оподаткуванню. Залежність величини податків від суми

прибутку виражена у прямій прогресії - що вищі доходи, то вищі податки. Для малих підприємств, це без сумніву, дуже сприятлива система. Так, наприклад, при прибутку на рівні 0-1,520 фунтів стерлінгів - ставка становить 10%, при прибутку в розмірі 1,521-28,400 фунтів стерлінгів - 22%, при прибутку понад 28,400 фунтів стерлінгів - 40%. В США компанії, що мають незначні прибутки, сплачують прибутковий податок за нижчими ставками. При річному оподаткованому прибутку до 50 тисяч доларів Сполучених Штатів Америки використовується податкова ставка на рівні 15%, при прибутку 50-70 тисяч доларів Сполучених Штатів Америки - 25%, при прибутку від 75 тисяч до 10 млн. доларів Сполучених Штатів Америки - 34%, при прибутку понад 10 млн. доларів - 35%.

При розробці Податкового кодексу України опрацьовувалися варіанти реформування прибуткового оподаткування юридичних осіб на таких засадах. Однак, було прийняте рішення про використання ставки 0%.

Згідно п.154.6 ст.154 ПКУ, до 1 січня 2016 року згадана ставка запроваджена для платників податку на прибуток, у яких розмір доходів наростаючим підсумком з початку року не перевищує трьох мільйонів гривень. Встановлено, що однією з умов користування нульовою ставкою є нарахування за кожний місяць заробітної плати найманим працівникам не менше двох мінімальних рівнів.

Серед позитивних сторін нового законодавства слід підкреслити і те, що держава чітко визначилася з видами діяльності, які вона не має наміру стимулювати через охарактеризований механізм, враховуючи їх високу прибутковість, не продукуючий характер або сумнівну користь для суспільства. Згідно п.154.6 ст. 154 ПКУ такими є: діяльність у сфері розваг; виробництво, оптовий продаж, експорт-імпорт підакцизних товарів; виробництво, оптовий та роздрібний продаж паливно-мастильних матеріалів; видобуток, серійне виробництво та виготовлення дорогоцінних металів і каміння; фінансова діяльність; діяльність з обміну валют; видобуток та реалізація корисних копалин загальнодержавного значення; операції з нерухомим майном, оренда; діяльність з організації торгів предметами мистецтва, колекціонування або антикваріату; охоронна діяльність; зовнішньоекономічна діяльність; виробництво продукції з давальницької сировини; оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі; діяльність у сфері виробництва та розподілення електроенергії, газу та води; діяльність з надання послуг у сфері телебачення і радіомовлення; діяльність з надання послуг пошти та зв'язку. Паралельно запроваджено вимоги, спрямовані на протидію штучному дробленню господарюючих суб'єктів з метою пільгового оподаткування та підміні трудових відносин послугами фізичних або дрібних юридичних осіб з метою мінімізації податкових зобов'язань. До них ми відносимо заборону користування нульовою ставкою податку на прибуток підприємствам, утвореним в період після набрання чинності Податковим кодексом шляхом реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення), приватизації та корпоратизації, а також підприємствам, що провадять діяльність у сферах права, бухгалтерського обліку, інжинірингу, надання послуг підприємцям.

Дискусійним питанням є сама ідея застосування нульової ставки з метою стимулювання розвитку малого підприємництва. Фінансовою наукою давно доведено, що відсутність податку породжує менші стимулюючі ефекти, ніж його знижений рівень. Адже існування необхідності сплати хоча б незначної суми призводить до утворення стимулу нарощування ефективності господарської діяльності з метою отримання можливості не лише виконати зобов'язання перед державою, але й залишити після цього певну суму прибутку у своєму розпорядженні.

Отже, маючи низку переваг у порівнянні з раніше використовуваною спрощеною системою оподаткування, новий стимулюючий механізм оподаткування

підприємств характеризується і певними недоліками. Однак, їх характер не вимагає негайних законодавчих змін та перегляду правил оподаткування. Варто провести практичну апробацію податку на часовому інтервалі не менше одного року, отримавши можливість прогнозування усіх необхідних змін його елементів.

Список літератури

1. Спрощена система оподаткування у сфері малого бізнесу: вітчизняний і зарубіжний досвід// Аналітичний Центр Академія – 2011// Режим доступу: <http://www.academia.org/?p=351>
2. Реформирование налоговых систем. Теория, методология и практика: монография / [Под ред. И.А. Майбурова, Ю.Б. Иванова, А.И. Крисоватого]. – К.: Кондор, 2011. – 352с.

В статье исследуется налогообложения субъектов малого предпринимательства и направления налогового стимулирования малого бизнеса в Украине. Определяются преимущества и недостатки нового налогового законодательства в современных условиях функционирования отечественных предприятий.

In this paper the taxation of small businesses and tax incentives for small areas of business in Ukraine. Defined benefits and drawbacks of new tax legislation in current conditions of functioning of domestic enterprises.

Одержано 01.12.11

УДК 657

І. В. Павлікова, ст. гр. ОП-11 МС

Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми та шляхи вдосконалення акцизного оподаткування в Україні

В статті висвітлюються питання акцизного оподаткування в Україні, визначаються його позитивні та негативні риси. Обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення механізму справляння акцизного податку.

оподаткування, акцизний податок, державний бюджет, ставки податку, Податковий кодекс, платники податку, підакцизні товари, об'єкти оподаткування, база оподаткування

Постановка проблеми. На разі в Україні, одним із основних джерел прибутків державної казни є акцизний податок (до 2011 р. — акцизний збір). Реформування платежу було спричинене тим, що акцизний збір, який функціонував в Україні до 2011 р. не виконував належним чином свої регулюючі завдання, про що свідчить панування на вітчизняному ринку контрабандних підакцизних товарів та продукції, виготовленої підпільними цехами, без здійснення контролю її якості та без сплати будь-яких податків. Крім того, зміни механізму акцизного оподаткування, викликані прийняттям окремих положень Податкового Кодексу України вимагають посилення уваги до проблем акцизного оподаткування.

В Україні акцизне оподаткування має ряд недоліків, які знижують його фіскальну ефективність і регуляторні можливості, незважаючи на досить тривалу історію його становлення та розвитку. Очевидно, що чим більшою є група підакцизних товарів, тим вагомніше фіскальне значення акцизного податку у формуванні дохідної частини бюджету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі приділяється значна увага питанням акцизного оподаткування. Особливо це стосується наукових розробок В.Л. Андрущенко, І.О. Лютого, В.М. Опаріна, А.М. Соколовської та інших. Проблеми функціонування акцизного податку в Україні також досліджували такі вчені як Климець П.А., Хомутич В.Ю., Горіна І.А., Данілов О.Д., Загорский В.С. та ін.

Фіскальна потужність акцизу та значний його регулюючий потенціал зумовили жвавий інтерес до дослідження механізму справляння цього платежу з боку науковців.

Поряд з цим, у працях науковців, присвячених зазначеній проблематиці, не всі проблеми податкового регулювання виробництва та обігу підакцизних товарів остаточно вивчені та висвітлені. Окрім того, прийняття Податкового Кодексу України зумовило суттєві зміни в механізмі акцизного оподаткування. Із перерахованих причин, на наше глибоке переконання, проблеми акцизного оподаткування нині знову актуальні, а тому потребують подальших наукових досліджень, що й стало основним мотивом цієї публікації.

Метою статті є висвітлення основних проблем щодо акцизного оподаткування в Україні та визначення пріоритетних напрямків удосконалення механізму справляння акцизного податку.

Виклад основного матеріалу. Акциз є податковою формою, що має тривалу історію, адже цей платіж справляється в Європі та і на території України уже кілька століть [1; с. 104].

Переваги механізму акцизного оподаткування констатували класики фінансової науки. Зокрема, ще у XVII столітті французький економіст Ф. Демезон вказав, що акциз здатен один принести казні стільки і навіть більше, ніж усі інші податки [8; с. 114].

Ще один, англійський вчений — У. Петті з приводу акцизного оподаткування зазначив що, по-перше, природна справедливість вимагає, щоб кожен сплачував відповідно до того, що він насправді споживає; по-друге, цей податок схиляє до ощадливості, що є єдиним способом збагачення народу; по-третє, ніхто не сплачує двічі за ту саму річ, оскільки ніщо не може бути спожите більше ніж один раз [4; с. 96].

На сьогодні в Україні, як і в багатьох інших країнах, акцизом обкладаються товари, які відповідають одній або декільком характеристикам із наведених нижче. По-перше, виробництво й реалізація таких товарів перебувають під наглядом держави. По-друге, вони характеризуються нееластичністю попиту за ціною. По-третє, еластичність попиту за доходом для цих товарів часто більша за одиницю. По-четверте, в державі прийнято вважати, що використання цих товарів не приносить користі споживачам та з великою ймовірністю викликає негативні зовнішні ефекти. Разом із тим акцизний податок, як і всі непрямі податки, збільшує ціни на відповідні товари [1, с.59].

До недоліків адміністрування акцизного податку в останні роки в Україні, слід також віднести часті зміни його ставок, введення в дію яких не завжди здійснюється з початку календарного року, що порушує принцип стабільності податкового законодавства.

Збільшуючи ставки акцизного податку протягом останніх років, держава насамперед розв'язує проблему наповнення дохідної частини бюджету. Адже, з одного боку, як державний регулятор відносин між платниками податків і урядом, система оподаткування повинна стимулювати розвиток бізнесу у країні, а з другого — виконувати суто фіскальну функцію, а саме: формувати дохідну частину бюджетів різних рівнів, без яких не можлива державність. Таким чином, сприяючи динамічному зростанню економіки та, як наслідок, підвищенню конкурентоспроможності держави і збільшенню попиту, система оподаткування надає можливість отримувати доходи як державі, так і бізнесу [8; с. 58].

Підвищення ставок акцизного податку через можливе зниження попиту на підакцизну продукцію може дещо зменшити прибуток підприємств — платників цього податку. Втім, оскільки акцизний податок є базою оподаткування ПДВ, можна чекати незначного зменшення оборотних коштів підприємств, орієнтованих на вітчизняного споживача.

На особливу увагу заслуговують втрати бюджету внаслідок ухилення від сплати податків. За оцінками різних аналітиків, в Україні тіньовий сектор становить від 15 % до 65 % ВВП, і кожен третій громадянин країни так чи інакше пов'язаний із отриманням доходів у неофіційній сфері. Крім недоплати податків до бюджету й обов'язкових податків до позабюджетних фондів тощо, існування неформальної економіки загрожує в довгостроковій перспективі дестимулюванням підприємців працювати легально. Особливо це стосується

підприємств, що виробляють підакцизну продукцію, адже надходження від акцизного податку чи не найбільше залежать від розвитку тіншового сектору.

Отже, для удосконалення оподаткування підакцизних товарів з метою збільшення наповнення дохідної частини зведеного бюджету України, потрібно вжити заходи з виведення виробництва підакцизних товарів із неофіційного сектору економіки. Необхідно також звернути увагу на посилення боротьби з увезенням на митну територію України контрабандних підакцизних товарів.

Окрім того, останніми роками, завдяки підвищенню рівня тінзації виробництва підакцизних товарів в Україні, внаслідок невідповідності розміру ставок акцизного збору цінам на підакцизну продукцію, частка акцизного збору в структурі податкових надходжень державної казни дещо скорочувалась.

Податковий Кодекс України дещо розширив коло платників акцизного податку в ст. 212 ПКУ, віднісши до них таких осіб:

- продавців конфіскованих підакцизних товарів;
- продавців підакцизних товарів, що визнані безхазяйними;
- осіб, що продають підакцизні товари, ввезені на митну територію України зі звільненням від оподаткування акцизним податком до закінчення терміну такого звільнення [6].

Крім того, Податковим Кодексом, України з 2011 р. збільшено перелік об'єктів оподаткування акцизним податком ст. 213 ПКУ, насамперед за рахунок:

- операцій з реалізації конфіскованих підакцизних товарів;
- операцій з реалізації підакцизних товарів, що визнані безхазяйними;
- операцій з реалізації підакцизних товари, ввезених на митну територію України зі звільненням від оподаткування акцизним податком до закінчення терміну такого звільнення .

Нормами Податкового Кодексу України розширено і базу оподаткування акцизним податком, ст. 214 ПКУ визначено, що базою оподаткування акцизним податком є вартість та обсяги втрачених підакцизних товарів у розмірах, що перевищують встановлені норми витрат [6].

До позитивних новацій Податкового Кодексу, що з одного боку, дещо зменшують фіскальний потенціал акцизу, а з іншого, — сприяють подальшій нормалізації відносин з урядами та бізнесовими колами інших країн, слід віднести розширення переліку операцій, звільнених від оподаткування за рахунок ввезення на Україну підакцизних товарів:

- для дипломатичних представництв та консульських установ іноземних держав;
- що надходять у вигляді міжнародної технічної допомоги, яка надається відповідно до міжнародних договорів.

Що ж до негативних, на нашу думку, нововведень в акцизному оподаткуванні, то до них слід віднести суттєве зростання ставок акцизу на нафтопродукти та алкогольні напої. У той же час, зростання ставок податку на нафтопродукти ще можна якось пояснити тим, що з 2011 р. автовласники уже не сплачують податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, а натомість платять акцизний податок за кожний літр пального та мастил, куплених з метою заправки і обслуговування їх транспорту [7; с. 450].

Незважаючи на це, зростання ставок акцизного податку на алкогольні напої та паливно-мастильні матеріали, як показує досвід справляння акцизного збору, може спричинити скорочення обсягів легального виробництва цих видів підакцизних товарів та насичення вітчизняного ринку більш дешевою — контрабандною, нелегальною та фальсифікованою продукцією. При цьому, збільшення розмірів штрафних санкцій за незаконне виробництво і обіг підакцизних товарів, що відбулось з прийняттям Податкового Кодексу України, на нашу думку, не зможе ефективно вплинути на тіншовий ринок зазначеної продукції, адже, завдяки цьому він став приносити ще більші прибутки.

Поряд з цим, зростання ставок акцизного податку, підвищення рівня штрафів за порушення акцизного законодавства та посилення заходів державного контролю за виробництвом та обігом підакцизних товарів може змусити більшість суб'єктів підприємницької діяльності розробляти нові й нові схеми податкової оптимізації, що зрештою не принесе жодного фіскального ефекту, та завдасть шкоди і здоров'ю, і транспортним засобам споживачів.

Підсумовуючи аналіз нововведень в акцизному оподаткуванні нашої держави, зазначимо, що навіть після прийняття Податкового Кодексу України, воно залишається далеким від досконалості, адже цей платіж нині має ще більший фіскальний потенціал, однак за окремими позиціями його регулюючі властивості стали менш відчутними.

Одним із основних напрямків удосконалення оподаткування акцизним податком в розділі VI „ Акцизний податок ” Податкового кодексу є адаптація законодавства України до норм Директив Ради ЄС які регулюють питання оподаткування акцизним податком, а саме:

- в розділі дається визначення акцизного складу, як приміщення на обмеженій території, в яких розпорядником акцизного складу під час здійснення господарської діяльності виробляються, зберігаються, одержуються чи видаються підакцизні товари, та визначення розпорядника акцизного складу – суб'єкта господарювання, який одержав ліцензію на право виробництва підакцизної продукції, що відповідає нормам Директиви Ради 92/12/ЄЕС;

- об'єктами оподаткування замість оборотів з реалізації, визначено операції з реалізації та ввезення підакцизних товарів;

- дано визначення прав і обов'язків постійного представника органу державної податкової служби на акцизному складі.

Однак, вказані новації не вирішують всіх існуючих проблем в системі акцизного оподаткування.

За цієї причини акцизне оподаткування в Україні потребує суттєвого вдосконалення, яке слід проводити шляхом унеможливлення тіньового обігу підакцизних товарів а також забезпечення виконання цим платежем не лише фіскальних завдань, але й регулюючих функцій.

Що ж до практичних шляхів удосконалення механізму справляння акцизного податку, то ними, на нашу думку, можуть бути:

- мораторій на підвищення розмірів ставок цього платежу протягом тривалого періоду (3-5 років);

- запровадження більш захищених від підробок акцизних марок на алкогольні і тютюнові вироби;

- розширення прав та підвищення відповідальності працівників податкових та митних органів, задіяних у сфері контролю за виробництвом і обігом підакцизних товарів;

- розширення переліку підакцизних товарів за рахунок ювелірних виробів та інших предметів розкоші.

- підвищення ефективності акцизних складів на підприємствах-виробниках підакцизної продукції;

- проведення масово-роз'яснювальної роботи із платниками акцизного податку;

- запровадження системи контролю за виробництвом та обігом спиртовмісних рідин у безперервному потоці з метою унеможливлення виробництва спирту під виглядом спиртовмісних рідин.

Підсумовуючи результати дослідження зазначимо, що реформування механізму акцизного оподаткування призведе до формування прозорого і стабільного правового поля діяльності платників цього платежу, сприятиме становленню справедливого конкурентного середовища та, одночасно, спричинить зростання обсягів надходжень до державного бюджету, що буде наслідком розширення бази оподаткування.

Висновки. Наразі, механізм справляння акцизного податку не є досконалим. Основні проблеми його функціонування пов'язані, насамперед, зі зростанням фіскальних можливостей та зменшенням регулюючого впливу цього платежу. Тому нині настала пора суттєвого вдосконалення порядку нарахування і сплати акцизу, шляхом посилення його регулюючих властивостей та розширення бази оподаткування.

Поряд з цим, значну увагу в процесі адміністрування акцизного податку податковими та митними органами, слід приділяти боротьбі з незаконним виробництвом і обігом підакцизних товарів.

Подальші дослідження в цьому напрямі фінансової науки слід присвятити розробці практичних заходів щодо вдосконалення роботи податкових та митних органів стосовно недопущення тіньового обігу підакцизних товарів.

Список літератури

1. Бех Г. В. Законодавче визначення акцизного збору в Україні / Г. В. Бех // Податкова політика в Україні та її нормативно-правове забезпечення : зб.наук. пр. — Ірпінь : Академія ДПС України, 2010. — С. 103 — 106.
2. Васильців Т. Г. Методичні аспекти формування моделі розрахунку ставки акцизного збору / Т. Г. Васильців, Я. М. Антонюк // Фінанси України. — 2011. — № 7. — С. 100 — 108.
3. Данілов О.Д., Паєнтко Т.В. Проблеми справляння акцизного збору та шляхи їх усунення / Фінанси України.— 2011. - №5. - С.58
4. Дрига А. Б. Активізація акцизного оподаткування в регулюванні соціальних процесів / А. Б. Дрига // Фінанси України.— 2010. — № 5. — С. 95 — 106.
5. Олійник О. В. Податкова система : Навч. посіб. / О. В. Олійник, І. В. Філон.— К. : Центр навчальної літератури, 2006. — 160 с.
6. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755 - VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу : // Ліга: еліт Закон Copyright: ІАЦ «Ліга». — 2011.
7. Науково-практичний коментар до Податкового Кодексу України: в 3 т. — Т. 3. / кол. авт., за заг. ред. М. Я. Азарова. — К.: Міністерство фінансів України, Національний університет ДПС України, 2010. —725 с.
8. Фарадинський О. А. Еволюція акцизного оподаткування в Україні / О. А. Фарадинський // Вісн. Хмельницького національного університету. — 2009. — Вип. 1. — С. 112 — 116.

В статті розкриваються питання акцизного налогообложення в Україні, визначаються його позитивні та негативні риси. Обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення механізму виробництва акцизного податку.

In the article the questions of excise taxation light up in Ukraine, determined him positive and negative lines. The grounded suggestions are in relation to the improvement of mechanism of production of excise tax.

Одержано 01.12.11

О.О. Решетов, доц., канд. філос. наук, В.Т. Кирильчук, доц., канд. філос. наук, З.В. Стежко, доц., канд. філос. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Філософія відродження

Кінець XIII – початок XVII ст. в історії філософської думки прийнято називати епохою Відродження або Ренесансу. Для цієї епохи характерним є розвиток мануфактурної промисловості, торгівлі, мореплавання, військової справи, природознавства, механіки, математики. Відродження — перехідна (від епохи Середньовіччя до Нового часу) історична епоха, протягом якої помітно змінюються сутнісні наголоси у філософській проблематиці. На етапі раннього або італійського Відродження наголос падає, головним чином, на природу людини; на етапі ж пізнього або північного Відродження наголос явно зміщується в бік природи взагалі, природи як джерела постійних спонук продуктивно-виробничого життя і предмета прикладання технологічних зусиль.

Термін «Відродження» вживається на означення періоду відродження античної культури під впливом суттєвих змін в соціально-економічному та духовному житті Західної

Європи. Але це не механічне перенесення на тогочасний ґрунт культурного надбання античності. Філософії епохи Відродження притаманні і нові риси, які не властиві античності — оскільки вона, з одного боку, хоч і протиставила себе середньовічній схоластиці, була відбитком і середньовічної культури. З іншого боку, в мислителів епохи Відродження з'являлись і нові ідеї, співзвучні з сучасною їм дійсністю.

Філософія епохи Відродження ставила і прагнула вирішити важливі філософські проблеми. В цілому філософське мислення цього періоду прийнято називати антропоцентричним, в центрі уваги якого була людина, тоді як античність зосереджувала увагу на природно-космічному житті. Звідси — характерна риса світогляду епохи Відродження: орієнтація на мистецтво. Якщо середньовіччя можна назвати епохою релігійною (в центрі уваги був Бог та пов'язана з ним ідея спасіння), то Відродження — епохою художньо-естетичною. Адже за допомогою мистецтва змальовується розмаїтий світ людських почуттів та його величезна цінність. Саме тілесна людина вперше в епоху Відродження усвідомлюється такою, якою вона є насправді, не носієм гріховності, а вищою цінністю і реальністю.

Формується нова самосвідомість людини, її активна життєва позиція, з'являється відчуття особистої сили і таланту. Ідеалом людини в цю епоху є її різнобічна діяльність. Виникає тип гуманістичного індивідуалізму, який орієнтується на культуру. Метою життя тепер виступає не спасіння душі, а особисте достоїнство та благородство, творчість, пізнання, служіння суспільству. Однією з характерних рис епохи Відродження є гуманізм.

Характерними фігурами ранньої стадії італійського гуманізму були Петрарка, Боккаччо, Леонардо да Вінчі, А. Дюрер, М. Макиавеллі, Піко делла Мірандола, пізніше М. Монтень — видатний французький мислитель та інші.

Унікальним явищем в філософії XV ст. була творчість видатного мислителя, теолога і філософа М. Кузанського (1401–1464 рр.). М. Кузанський обґрунтував систему геліоцентризму. Він розвинув ідеї взаємозв'язку всіх природних явищ,

ідеї діалектичної єдності протилежностей, вчення про нескінченність Всесвіту і про людину як мікрокосмос. Кузанський в процесі пізнання виділяв чотири ступені: чуттєвість, розсудок, розум та інтуїцію. Він розмірковував про межу дії закону суперечності в математичному пізнанні, а також про можливість застосування математичних понять у пізнанні природи.

Послідовником поглядів М. Кузанського був великий мислитель Д. Бруно (1548–1600 рр.). Його погляди характеризуються як пантеїзм — філософське вчення, згідно якого Бог ототожнюється зі світовим цілим. В цьому світовому цілому світова душа і світовий божественний розум співпадають. Бруно вбачав мету філософії в пізнанні не надприродного Бога, а природи, яка є «Богом в речах». Д. Бруно, розвиваючи геліоцентричну теорію, висунув ідею нескінченності Всесвіту та множинності в ньому «розумних» світів. Він вважав, що Всесвіт єдиний, він не створюється і не знищується, не може збільшуватися або зменшуватися. У 1600 р. Д. Бруно був заживо спалений на площі Квітів у Римі.

В епоху Відродження з'являються перші ідеї утопічного соціалізму. Найяскравіше вони висвітлені у творах Т. Мора («Утопія») та Т. Кампанелли («Місто сонця»). Автори сформулювали основні принципи майбутнього суспільства, що базується на розумних «природних» засадах: планове суспільне господарство, обов'язкова для всіх праця, результати якої розподіляються за потребами і таке інше.

Гуманізм епохи Відродження об'єктивно був спрямований проти феодалізму та католицизму, що яскраво проявилось з виникненням у XVI ст. феномена так званої Реформації. Реформація — широкий і різнобічний рух в більшості країн Європи XVI-XVII ст. направлений проти засилля католицизму як опори феодального ладу. Видатним діячем Реформації був чернець Августинівського монастиря у м. Віттенберзі (Німеччина) Мартін Лютер (1483-1548 рр.).

Заперечуючи роль католицької церкви і духовенства як посередників між людиною і Богом він наголошував, що спасіння людини не залежить від її діяльності, християнських таїнств та обрядів. На думку Лютера спасіння залежить виключно від віри, прямого зв'язку віруючої людини з Богом. В історію німецької суспільної думки М. Лютер ввійшов не тільки як реформатор релігії, але і як реформатор освіти, німецької мови, музики тощо.

Представником більш радикального варіанта Реформації був Жан Кальвін (1509-1564 рр.). Посиливши ірраціоналізм М. Лютера, він стверджував, що Бог визначив долю людей ще до створення світу і дарує спасіння не всім, а тільки окремим людям. Проте саме внаслідок ірраціонального характеру божественного вибору обранцем може вважати себе кожна людина. Реформація стала ідейним прапором антифеодальної боротьби (так звана Селянська війна в Німеччині та деяких інших країнах Європи).

Слід зазначити, що з виникненням Реформації почалася жорстока конфронтація між католицизмом і гуманістичним рухом епохи Відродження. Католицька церква виробила ряд репресивних заходів проти Реформації, зокрема створення в 1540 р. І. Лойолою ордену єзуїтів, запровадження "Списку заборонених книжок". Активізувалася й репресивна діяльність "святої інквізиції".

В цілому епоха Відродження включно з Реформацією сприяла ліквідації феодального ладу, відкривала шлях розвитку філософії Нового часу.

Список літератури

1. Горфункель А.Х. Философия эпохи Возрождения. — М., 1980.

О.О. Решетов, доц., канд. філос. наук, В.Т. Кирильчук, доц., канд. філос. наук, З.В.Стежко, доц., канд. філос. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Становлення і розвиток української філософії

Українська філософія як своєрідне явище духовної культури нашого народу існує дуже давно. Вона має свої витoki з праслов'янської міфології. Становлення ж філософської думки українського народу відбувалося за часів Київської Русі. Сама киеворуська культура виникла на ґрунті багатой духовної культури; надзвичайно стимулювала її християнська релігія. Християнська релігія, що стала визначальним джерелом філософсько-світоглядних ідей, докорінно перетворила світобачення руського народу, змінила стиль його мислення, направила його духовних устремлінь.

Світоглядна культура Київської Русі акцентувала увагу на таких важливих проблемах як протистояння духу і природи, душі і тіла, духовного і тілесного, добра і зла тощо. При цьому в центр ставиться людина в етико-моральному світлі, її почуття і розуміння.

Філософські знання у мислителів Київської Русі спрямовані не на зовнішній світ як кінцеву мету пізнання, а на оволодіння через цей світ божественною істиною, яка є таємницею людського буття. На їх думку, філософія досягає істину через міркування над книгою, текстом. Філософ шукає істину в тексті, слові, а не в речах зовнішнього світу, де вона існує одвічно, будучи проголошеною божественним «одкровенням». Ця позиція найбільш притаманна і мислителю Клименту Смолятичу (середина XII ст.).

Значна увага надавалася аналізу співвідношення людського та божественного. При цьому передбачалось дотримання принципу особистої відповідальності людини за свої вчинки. Це сприяло появі писаних творів, які несуть на собі відбиток усвідомлення людиною своєї особистої гідності, неповторної індивідуальності («Повчання дітям» Володимира Мономаха, «Моління» Данила Заточника та ін.).

У творах мислителів того часу засуджувались такі людські вади як гордість, заздрість, злоба, лицемірство, пияцтво, жадоба, хабарництво. Заохочувались не лише християнські чесноти, а й загальнолюдські форми спілкування: дружба, шанування старших і батьків, визнавання високий статус жінки. У сфері соціальних і моральних стосунків домінували загальнолюдські ідеали добра і краси, зверненість до духовних благ, активної життєвої позиції, боротьба за соціальну справедливість, повага до суспільних інтересів, ідеали мужності, вірності, чесності, щирості та простоти.

Отже, філософія часів Київської Русі розвивалася в лоні не теоретичного, а духовно-практичного осмислення світу. Вона орієнтувалася на людяність, конкретне, земне та дохідливе православно-християнське навчання життю найширших верств населення. Вона давала відповідь на питання, як жити людині в цьому світі. Важливою рисою філософії Київської доби є вірність духу і букві Святого Письма, неухильне дотримання всіх канонів і традицій православної віри.

Такий тип філософствування становить зміст буття філософії в українській культурі протягом першого періоду її існування, що охоплює час X ст. й триває до середини XIII ст. Після навали татаро-монголів у XIII ст. цей тип культури одержує свій подальший розвиток у Галицько-Волинському князівстві, а після втрати у 1340 р. його незалежності — у складі Великого князівства Литовського. В XIV–XV ст. в Україні поширюється так звана агіографічна література — «життя святих». Створюються

цілі збірки «житій» — патерики (один з найвідоміших серед них — Києво-Печерський патерик).

В агіографічній літературі знаходить свій вияв одна з провідних рис української світоглядної ментальності — зорієнтованість на внутрішнє життя людини. Ця риса виразно виявляється й у поширених в Україні XIV–XV ст. ідеях неоплатонізму, який використовувався для обґрунтування ідей безпосереднього єднання людини з Богом, що досягається самозаглибленням людини у свій внутрішній світ, наслідком чого є стан «просвітлення».

Прогресивним кроком у розвитку філософської думки стало заснування Острозького культурно-освітнього центру (1567–1636). До складу його увійшли колегія, друкарня та науково-літературний гурток. Використовуючи комплекс гуманістичних ідей і спираючись на розроблену на Заході реформаційну ідеологію, діячі Острозького культурно-освітнього центру розробили оригінальну ідейно-філософську концепцію відповідно до потреб вітчизняної духовної культури. Заслуговує на увагу те, що вони добре усвідомлювали роль рідної мови як запоруки самозбереження українського народу перед загрозою його покатоличення й колонізації.

З Острозьким культурно-освітнім центром, так само, як і з братськими школами, була тісно пов'язана діяльність українських полемістів, філософським ґрунтом для якої слугували витлумачені в контексті українського світоглядного менталітету ідеї ареопагітичного неоплатонізму.

Острозький культурно-освітній центр був першою спробою створення вищого навчального закладу в Україні та східнослов'янському світі взагалі. Та у 1636 р. він припинив існування. Таким закладом став Києво-Могилянський колегіум (1632 р.), очолюваний Петром Могилою (1597–1647), а згодом (з 1701 р.) — Києво-Могилянська академія.

У Києво-Могилянській академії вперше в Україні філософію викладали окремо від теології. В стінах академії творила плеяда представників філософської думки України: Ф.Прокопович, С.Яворський, І.Гізель, І.Галаятовський, Л.Баранович, Г.Кониський, Й. Горбацький, Г. Щербацький та багато ін. Курси філософії, що читалися в академії, склалися з діалектики, логіки, натурфілософії, психології та метафізики. У філософській спадщині цих діячів спостерігалася поступова переорієнтація від богопізнання до пізнання природи і людини, відхід від догматизму та авторитаризму. Це стало можливим на ґрунті осмислення ідейної спадщини античності, патристики, схоластики, Відродження, а також ідей М.Коперника, Г.Галілея, П.Гасенді, Р.Декарта, Ж.Ламетрі. Внаслідок творчої взаємодії вітчизняної і західноєвропейської філософської традиції виникає раціоналістично-натуралістична лінія.

Вагоме місце у системі філософії професорів академії належить натурфілософії. Центральним моментом натурфілософії у філософських курсах академії було вчення про форму, матерію, рух, простір і час. Зокрема, обґрунтовується ідея ненароджуваності, незнищуваності та певної активності матерії. Ф.Прокопович (1681–1736) характеризує матерію не лише як загальний субстрат усього існуючого, а й як таку, що має ширину, довжину, глибину.

Природа розуміється не лише як породження Бога, а як матеріальний світ, з властивою йому сукупністю незалежних від постійного і безпосереднього божественного втручання закономірностей. Світ природи постає як такий, що сам по собі гідний бути самостійним предметом наукового дослідження. У трактуванні проблеми співвідношення Бога і природи вводяться елементи пантеїстичних, деїстичних уявлень.

Значну увагу професори Києво-Могилянської академії приділяли гносеологічній проблематиці. Будучи переконаними у раціональності світу, професори академії шукали істину на шляху дослідження наслідків Божої діяльності створеної природи. При цьому процес пізнання описувався відповідно до поширеної у схоластиці теорії образів. Чуттєве пізнання розуміли не лише як основу всього пізнавального процесу, а й як вирішальний критерій безпосередньої достовірності пізнання. Відчуття людини І.Гізель (1600–1683), Г.Кониський (1717–1795) поділяли на зовнішні (зір, слух, нюх, дотик, смак) і внутрішні (уявлення, фантазія, оцінка, пам'ять). Чуттєвість — це початковий етап пізнавального процесу, другий етап — раціональне пізнання, яке пов'язується, на думку професорів академії, з діяльністю розумної душі. З часом у гносеологічних орієнтаціях в академії починає переважати інтерес до вивчення активної ролі розуму, до питання користі застосування знань. В зв'язку з цим в академії вагоме місце займають курси психології і логіки. Остання трактувалася Ф.Прокоповичем і Й.Кононович-Горбацьким (?–1653) як необхідний засіб отримання нових знань, як інструмент пізнавальної діяльності людини.

Етика в лекційних курсах поділялася на теоретичну і практичну. Перша займалась обґрунтуванням ролі людини в світі, розглядала проблеми сенсу життя, свободи волі. Друга вказувала на шляхи і способи влаштування особистої долі, досягнення щастя, розробляла систему виховання відповідно до уявлень про досконалу людину. Києво-Могилянська академія відіграла важливу роль у розвитку філософської культури нашого народу, її вихованцем був славетний український філософ Григорій Сковорода (1722–1794 рр.).

Г.Сковорода основну увагу приділяв філософсько-етичній проблематиці, а саму філософію розумів як спосіб самоутвердження людини у світі. Сутність людського щастя, сенс людського буття, шляхи досягнення блаженства в реальному світі стали головною темою всіх його творів, поєднуючись з розробкою загальнофілософської концепції світу і людини.

Світогляд Г.Сковороди носить глибоко пантеїстичний характер. На його думку, Бог, всемогутня духовна сутність, що стоїть над природою і людиною, не існує. Бог є істина, природа в природі, живе в ньому людина в людині. Звідси заперечення буквального розуміння біблійних чудес як таких, що не відповідають істинній сутності Бога. Стверджуючи вічність матеріального світу, Г. Сковорода вважав, що вічність матерії зумовлюється невидимою натурою Бога, є тінню вічної духовної субстанції. Єдність матеріального і духовного, загального і одиничного він прагнув осмислити в теоретико-пізнавальному відношенні через взаємозв'язок сутності і видимості, а в моральному плані через поняття добра і зла.

Реальність, на думку Г.Сковороди, є гармонійною взаємодією трьох світів: макрокосму (великого світу), мікркосму (людини), що глибиною не поступається великому світу, і символічного світу або Біблії. У свою чергу кожний з трьох світів є єдністю двох «натур»: «видимої», «зовнішньої», «тіньової» й «невидимої», «внутрішньої», «світлої».

Макрокосм, матеріальний, фізичний світ є лише тінню світу справжнього, внутрішнього — Бога. Так само мікркосм — людина є єдністю двох «натур»: тілесної, зовнішньої і внутрішньої (справжньої, «істинної»). Зовнішнє — тіло, його Сковорода характеризує як тінь, тління, оболонку. Через нього просвічує «істина» людини, душа, в якій одвічно присутній Бог. Кожна людина, на думку мислителя, несе в собі божу істину. Бог не тільки є прихованим у людській душі, — він є її джерелом. Між зовнішньою і внутрішньою «натурами» існує гармонія, яка встановлюється через Бога. Звідси виходить, що, пізнаючи макрокосм і відкриваючи в ньому його творця, людина усвідомлює і себе як творіння боже.

Г.Сковорода постійно говорив, що люди повинні пізнати самих себе, свої здібності, виробити відповідно до своєї природи спосіб життя. В основі цього способу життя повинна бути «споріднена праця» — спосіб гармонійних взаємин зі світом. У кожного свій унікальний спосіб «спорідненості» зі світом, природою, рідним краєм. Накопичення матеріальних благ, насолодження ними Сковорода не вважав основою людського щастя. Вище блаженство і щастя приносить людині праця за покликанням, праця, що відповідає природним нахилам людини.

Велику увагу Г.Сковорода надавав емоційно-вольовій сутності духу — «серцю людини». Він — один з перших провідників гуманізму — започаткував в історії української філософії так звану «філософію серця». Цю тенденцію пізніше продовжив П.Юркевич.

Г.Сковорода є класиком української філософської думки, який одночасно справив великий вплив на формування філософської думки Росії.

Список літератури

1. Хижняк З. І. Києво-Могилянська академія. — К., 1981. — 224 с.
2. Грушевський М. С. Очерк истории украинского народа. — К., 1991 — с. 14 — 32.
3. Сковорода Г. Дослідження, розвідки, матеріали. — К., 1992.

Одержано 01.12.11

О.О. Решетов, доц., канд. філос. наук, В.Т. Кирильчук, доц., канд. філос. наук, З.В.Стежко, доц., канд. філос. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Наукове пізнання. Проблема істини. Роль практики

Наукове пізнання пов'язане з функціонуванням особливого соціального інституту — науки. Наука — це система знань та діяльність по виробництву цих знань — шляхом наукового методу та відповідно до вимог наукової раціональності. Таким чином, наукове пізнання являє собою відносно самостійну, цілеспрямовану пізнавальну діяльність, яка має такі компоненти:

- 1) пізнавальну діяльність спеціально підготовлених людей — вчених;
- 2) об'єкти пізнання, які можуть не збігатися з об'єктами практики;
- 3) особливі методи та засоби пізнання;
- 4) результати пізнання, які виражаються в логічних формах пізнання та специфічних мовних засобах;
- 5) наукові цілі, що спрямовані на досягнення істинного та достовірного, систематизованого знання, здатного до практичного застосування.

У науковому пізнанні розрізняють два рівні: емпіричний та теоретичний. Вони відрізняються:

- 1) глибиною, повнотою, всебічністю осягнення об'єкта пізнання;
- 2) цілями, методами досягнення та способами вираження знань;
- 3) ступенем значимості в них чуттєвого та раціонального моментів.

На емпіричному рівні пізнання орієнтується на вивчення явищ та поверхневих, «видимих», чуттєво-фіксованих зв'язків між ними, без заглиблення в суттєві зв'язки та відношення. Головною пізнавальною функцією емпіричного пізнання є описова характеристика явищ. Результатом емпіричного рівня є наукові факти, певна сумативність знання, сукупність емпіричних узагальнень, закономірні зв'язки між окремими явищами. Домінує на емпіричному рівні чуттєво-сенситивний компонент. На теоретичному рівні головним гносеологічним завданням є розкриття сутнісних причин та зв'язків між явищами. Головною пізнавальною функцією теоретичного рівня є пояснення цих явищ. Знання тут фіксуються у формі сутнісних законів, теорій, теоретичних систем. Домінує на теоретичному рівні раціональний компонент.

Але межа між теоретичним та емпіричним рівнями наукового пізнання досить умовна, самостійність їх відносна. Вони органічно взаємопов'язані і взаємообумовлюють один одного в цілісній структурі наукового пізнання. Емпіричне дослідження завжди опосередковане теоретичним. Виявляючи нові факти, воно ставить перед теоретичним рівнем нові проблеми та завдання, стимулюючи його. Теоретичне дослідження орієнтує емпіричне, визначаючи його параметри, межі застосування. Але в цілому в науковому пізнанні пріоритетна роль належить раціональному рівню.

Функціонує наукове пізнання в таких формах: ідея, проблема, гіпотеза, концепція, теорія.

Ідея — це форма наукового пізнання, в якій поєднується істинне знання про дійсність з можливою суб'єктивною метою його перетворення, фіксується не лише суще, а і належне.

Проблема — це форма і засіб наукового пізнання, в якій зафіксовано протиріччя між знанням про потреби людей в певних діях та незнанням шляхів, засобів їх реалізації. Тому проблема є єдністю двох елементів: знання про незнання та передбачення можливості відкриття.

Гіпотеза — це форма наукового пізнання, в якій фіксується один з можливих варіантів вирішення проблеми, істинність якого ще не доведена.

Концепція — це форма наукового пізнання, де обґрунтовується основний зміст теорії, дається тлумачення її основної ідеї.

Теорія — це найбільш повна та адекватна форма наукового пізнання, система достовірних, глибоких та конкретних знань про дійсність. Вона має струнку логічну структуру і дає цілісне, синтетичне уявлення про закономірності та суттєві характеристики об'єкта пізнання. За змістом вона об'єктивна і має дві функції — пояснення та передбачення.

Розглядаючи специфіку наукового пізнання, слід коротко охарактеризувати і основні методи, які тут застосовуються. На емпіричному рівні застосовуються такі методи як спостереження, вимірювання, експеримент, моделювання, порівняння. Головним тут є спостереження та експеримент.

Спостереження — це цілеспрямоване сприйняття (з фіксацією та реєстрацією) об'єктів, явищ, процесів без безпосереднього втручання в їх хід.

Експеримент — це спосіб чуттєво-предметної діяльності, коли явища вивчаються за допомогою доцільно обраних або штучно створених умов. Перевагами експерименту є: по-перше, можливість досліджувати об'єкт в «чистому» вигляді, по-друге, — в екстремальних умовах, по-третє, є можливість повторення.

До теоретичного рівня пізнання належать методи ідеалізації та формалізації. Перший полягає в створенні і використанні ідеалізованих, абстрактних форм об'єктів, що дає змогу повніше і глибше вивчити реально існуючі об'єкти. Другий полягає в оперуванні знаками і формами, в яких зафіксовані реальні зв'язки і відношення явищ і процесів, що вивчаються. До методів теоретичного рівня наукового пізнання також

належить: аксіоматичний, гіпотетико-дедуктивний, метод сходження від абстрактного до конкретного та єдності історичного та логічного.

Окрім зазначених, застосовуються загальнонаукові методи, що діють на обох рівнях наукового пізнання — так звані «змішані» методи. Це аналіз і синтез, індукція та дедукція, абстрагування, узагальнення, аналогія тощо.

Проблема істини завжди була серцевиною теорії пізнання, до якої спрямована вся гносеологічна проблематика. Тому всі філософські напрямки і школи в усі часи намагалися сформулювати своє розуміння природи і сутності істини. Класичне визначення істини дав Аристотель — це відповідність наших знань дійсності. В подальшому трактовка істини йшла в напрямку заперечення об'єктивності змісту знання. Наприклад, Д. Юм розуміє істину як відповідність мислення відчуттям суб'єкта; як відповідність ідей прагненням суб'єкта до досягнення успіху (прагматизм). При цьому дефініції та зміст істини носять умовний характер (конвенціоналізм).

Згідно із сучасною матеріалістичною концепцією, істина — це адекватне відображення об'єкта суб'єктом, яке відтворює об'єкт таким, яким він існує незалежно від свідомості суб'єкта пізнання. Це визначення конкретизується через взаємозв'язок понять: «об'єктивна істина», «абсолютна істина», «відносна істина», «конкретна істина» та «омана».

Об'єктивність істини означає, що наші знання суб'єктивні лише за формою (приналежністю суб'єктові), а за змістом вони не залежать ні від людини, ні від людства в цілому.

Оскільки об'єктивна істина не статична, а є процесом, то в ній співіснують два діалектично пов'язаних моменти — абсолютність та відносність. Відносна істина — це таке знання, яке в принципі правильно, але неповно відображає дійсність, тому воно постійно повинно поглиблюватись та уточнюватись (адже пізнання світу ніколи не може бути абсолютно завершеним) в напрямку абсолютної істини. Абсолютна істина — це такий зміст людських знань, який повністю тотожний своєму предмету і ніколи не може бути спростованим. Безумовно, людське пізнання ніколи не може дати вичерпну адекватну характеристику сутності безкінечного за своєю природою матеріального та духовного світу. Проте це зовсім не означає, що абсолютна істина є недосяжним ідеалом. В кожній відносній істині є момент абсолютної. Це те об'єктивно істинне, перевірене практикою знання, що не спростовується, а зберігається, включаючись у зміст нового знання.

Одним із основних принципів гносеології є принцип конкретності істини, який передбачає максимально повне і точне виявлення тих меж, у яких знання характеризуються об'єктивною істиною. Незнання умов, місця і часу, зв'язків, відношень об'єкта пізнання або ігнорування їх перетворює наші знання з істини в помилку, омани.

Омана — це такий зміст людського знання, в якому дійсність відтворюється неадекватно; це ненавмисне спотворення дійсності в уявленнях суб'єкта. Вона має певні закономірності свого існування, будучи необхідним моментом і результатом пізнання та практики. На кожному конкретно-історичному етапі практика потребує негайного застосування усіх наявних знань як цілком досконалих, нібито вони є об'єктивно істинними. Проте багато з цих знань з часом демонструють свою обмеженість і елементи омани. Елементи омани є в кожному знанні.

У цілому практика як чуттєво-матеріальна діяльність людей має для пізнання ключове значення. Вона є основою, кінцевою метою, рушійною силою пізнання та критерієм істинності знання. Саме практика обґрунтовує об'єктивність змісту знання. Тільки ті результати знання, які пройшли перевірку практикою, можуть претендувати на об'єктивність. Практика є критерієм істинності знання тому, що вона має статус

безпосередньої дійсності. Вона поєднує і співвідносить об'єкт і дію, яка продукується у відповідності з думкою про нього. Саме в такій дії і проявляється істинність думки.

Наукові знання мають смисл тільки в тому випадку, якщо вони втілюються в практику, в життя. Кінцевою метою пізнання є не знання самі по собі, а практичне перетворення дійсності для задоволення матеріальних і духовних потреб людини і суспільства.

Список літератури

1. Алексеев Л.В., Панин А.В. Теория познания и диалектика. — М., 1991. — С.5-99, 132-167, 185-198, 263-279.
2. Горский Д.П. О критерии истины (В диалектике теоретического знания и общественной практики). Вопр. филос. — 1998. — №2. — С.28-39.

Одержано 01.12.11

О.О. Решетов, доц., канд. філос. наук, В.Т. Кирильчук, доц., канд. філос. наук, З.В.Стежко, доц., канд. філос. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Основні сфери життєдіяльності суспільства

Теоретичне уявлення про суспільство як систему безпосередньо пов'язане з аналізом сфер суспільного життя, гармонійна взаємодія яких забезпечує цілісність суспільства. Провідною та визначальною сферою суспільного життя філософський матеріалізм вважає матеріальну сферу або суспільне буття. Для розуміння минулого та теперішнього, для аналізу тенденцій майбутнього треба починати не з того, що думала і що думає про себе та чи інша людина, епоха, а з аналізу суспільного буття людей цієї епохи. Вивчення закономірностей та суперечностей суспільного буття дає ключ до розуміння всіх форм суспільної свідомості.

В історії філософії є і інші точки зору на роль матеріальної сфери суспільного життя. Так, досить часто проводиться думка про пріоритетність духовної сфери в суспільстві. За аргумент беруться такі міркування: в природі всі події відбуваються самі по собі, в силу зчеплення причин, які абсолютно не залежать від свідомості; люди ж не здійснюють жодного вчинку, якщо їх не спонукає до цього якась думка, почуття, бажання або пристрасть — тобто «думки правлять суспільством». Саме на цій підставі навіть французькі матеріалісти роблять, по суті, ідеалістичний висновок: немає в суспільстві таких явищ, які б не визначались свідомістю. Проте, не применшуючи величезної ролі свідомості, логічно запитати: а в чому причина панування тих чи інших поглядів, чим вони визначаються? Аналіз показує, що ідеї, погляди, принципи, установки змінюються слідом за змінами суспільного буття — тобто саме умови матеріальної життєдіяльності людей є визначальними і кінцевими причинами появи чи зникнення тих чи інших думок, а думки в такому разі є ідеальним відображенням матеріального життя суспільства. Крім того, нічого з нічого не виникає. Без виробництва та забезпечення людей матеріальними продуктами вони б просто не мали фізичної можливості продукувати думки, ідеї (в тому числі ідею про первинність духовного начала в суспільстві).

Основою суспільного розвитку є матеріальне виробництво, тому що саме воно задовольняє найрізноманітніші (в тому числі первинні) людські потреби в їжі, одязі, житлі, освіті тощо. Щоб жити, людина має забезпечити своє життя, насамперед, матеріально. Це — своєрідна передумова історії. Коли б людство хоч на годину зупинило процес матеріального виробництва, воно, безумовно, якщо б не загинуло, то спотворило б свій спосіб буття у світі. Саме тому К. Маркс назвав матеріальне виробництво «материнським лоном» суспільства, а закон визначальної ролі способу виробництва матеріальних благ — законом розвитку людської історії. Матеріальна сфера активно взаємодіє з усіма іншими сферами суспільного життя, виставляючи на перший план на проміжних етапах історії то одну, то іншу, але в якості початкової ланки та в кінцевому підсумку провідна роль незмінно залишається за матеріальною сферою, ядром якої є матеріальне виробництво.

Звернемося до категорій, які фіксують взаємовідношення матеріальної та духовної сфер суспільного життя. Це категорії «суспільне буття» та «суспільна свідомість». Суспільне буття людей — це об'єктивна суспільна реальність, матеріальне життя суспільства, яке не проходить через свідомість. Справа в тому, що основу суспільства складає «сітка» переплетених між собою різноманітних, різнопланових матеріальних відносин, які просто неможливо повністю охопити людською свідомістю. З певною долею адекватності суспільне буття відображається в суспільній свідомості, визначає її і обумовлює в кінцевому підсумку напрямок її руху. Таким чином, суспільна свідомість являє собою усвідомлення суспільством самого себе, свого суспільного буття та навколишньої дійсності. Це думки людей, їх уявлення, прагнення, бажання, почуття, настрої, які складають ідеальну сторону суспільного життя; первинно вони існують тільки в свідомості окремих людей. В філософському матеріалізмі діє принцип: «Не свідомість визначає буття, а навпаки, суспільне буття визначає суспільну свідомість». Суспільна свідомість є відносно самостійною. Вона, будучи підпорядкованою суспільному буттю, має внутрішню логіку свого розвитку, пов'язану з спадковістю ідей, з тим, що на появу нового в свідомості активний вплив виявляє накопичений раніше розумовий матеріал. В результаті виходить, що, хоч в основі своїй логіка ідей визначається логікою «речей», логікою реальних матеріальних процесів, між суспільним буттям та суспільною свідомістю немає жорсткого однозначного зв'язку.

Відносна самостійність суспільної свідомості проявляється і в факті її активності. Вона здатна взаємодіяти з різними суспільними явищами, виявляти зворотний вплив на суспільне буття.

Таким чином, вторинність та відносна самостійність суспільної свідомості — такі фундаментальні закономірності її розвитку.

Суспільні відносини — це відносини між людьми, які встановлюються в процесі їх сумісної практичної та духовної діяльності. Основою для формування суспільних відносин є індивідні відносини, проте суспільні відносини мають свою специфіку. Індивідне на рівні суспільності поступово втрачається і суспільні відносини набувають щодо індивіда відчуженої об'єктивованої сили. Вони є складовими відповідних сфер функціонування суспільства (економічної, політичної, ідеологічної), в них індивід виступає як суб'єкт відносин, як функціонер у сфері економіки, політики тощо (робітник, інженер, вчений, політик, бюрократ і т.д.). І далеко не завжди його суспільна роль узгоджується з його особистістю.

Спектр міжлюдських відносин надзвичайно широкий, адже вони існують і в сім'ї, і в науці, і в ставленні до природи тощо. Але як суспільні відносини вони складаються саме у відповідних відокремлених сферах соціального життя як їх суттєвий компонент. В суспільних відносинах як відносинах між соціальними

спільностями досить помітним є інтегративний та управлінський характер щодо економічних, політичних, ідеологічних відносин. Діючи через соціально об'єктивовані, надіндивідні форми суспільної свідомості, вони задають індивіду умови його життєдіяльності, існують як самостійні соціальні структури, що нав'язують індивідам відповідні форми функціонування і спілкування.

Очевидним є той факт, що суспільство є не однорідним, а структурованим, тобто складається з різноманітних соціальних груп. Соціальні групи є опосередковуючою ланкою між людиною та суспільством — кожна людина безпосередньо входить в одну або декілька соціальних груп, а вже через них — в суспільство. Соціальна група — це сукупність людей, об'єднаних спільними інтересами та спільною справою. Загальноприйнятим є виділення малих, середніх та великих соціальних груп.

Малі соціальні групи є малочисельними, їх члени об'єднані спільною діяльністю і перебувають у безпосередньому (і емоційному) стійкому спілкуванні один з одним. До них належать: сім'я, первинні виробничі об'єднання (бригади), сусідські спільноти, шкільні класи чи студентські групи, військові підрозділи тощо. Розрізняють формальні і неформальні малі групи. Перші складаються у відповідності з наперед установленими і, як правило, офіційно зафіксованими цілями, інструкціями, статутами. Другі формуються на основі особистих симпатій чи антипатій, любові, дружби тощо.

Середні соціальні групи є більш чисельними об'єднаннями людей. Це мешканці одного села чи міста, працівники певного заводу чи фабрики, установи, викладачі та студенти одного вищого навчального закладу тощо. Вони мають різні основи формування — від стихійної, наприклад, склад односельців, до виробничої — для досягнення певної мети, вирішення тих чи інших соціальних завдань. Їх називають ще колективами.

Великі соціальні групи — це багаточисельні об'єднання людей. Сюди входять етнічні спільноти, вікові групи, об'єднання за статтю та інші. Вони базуються не на безпосередніх контактах, а на фундаментальному інтересі, що формується на основі усвідомлення людьми об'єктивних обставин свого життя. Серед великих соціальних груп найважливіша роль належить класам. Існування класів констатували багато мислителів. З майновим розшаруванням пов'язували його ще Платон та Аристотель. До пізнання суті класів підійшли англійські економісти, французькі історики та філософи XVIII–XIX ст. В сучасній філософії переважає марксистська теорія класів. Це великі соціальні групи, які характеризуються такими соціально-економічними ознаками: місцем у певній історичній системі суспільного виробництва, відношенням до засобів виробництва, роллю у суспільній організації праці, способом отримання і часткою прибутку. Головна класоутворююча ознака — це відношення до засобів виробництва.

До великих соціальних груп відносяться також так звані соціальні верстви, тобто перехідні або проміжні групи, які не мають ознак класу (часто їх називають прошарком), наприклад, інтелігенція, частина якогось певного класу (наприклад, кваліфіковані робітники).

Коротко зупинимось на сутності та значенні інтелігенції як «посередника між загальнолюдськими знаннями і своїм суспільством». Поняття «інтелігенція» як термін почало вживатись понад сто років тому.

Інтелігенція — це та частина службовців, яка зайнята висококваліфікованою розумовою працею і має відповідно високий рівень освіти. Це поняття соціальне, його не варто ототожнювати з поняттям «інтелігентність» як моральною якістю людини. Інтелігенція може бути науково-технічною, культурно-творчою та ін.

Сьогодні, з урахуванням реалій нашого часу, відбувається подальша розробка нових (некласових) теорій соціальної структури суспільства, наприклад, теорії стратифікації та соціальної мобільності.

Сутність першої з них може бути зведена до таких положень: класи зникли, існують лише деякі соціальні «пласти» або шари (страти); ознаки страту довільні — рід занять, престиж, розмір прибутку, манери, смаки, звички та ін. Кількість стратів різні соціологи визначають по-різному — 4,5,6,7,8 і більше.

Друга, певною мірою похідна від першої, теорія, — це теорія соціальної мобільності. Її суть: класових відмінностей уже немає, мають місце лише відмінності між стратами та високомобільність, рухливість, пов'язана з переходом з одного страту до іншого. Мобільність може бути «вертикальною», коли люди «підіймаються та спускаються як «ліфти в установах», та «горизонтальною», коли конкретний перехід людини в інший страт не пов'язаний зі зміною її економічного становища.

Список літератури

1. Вернадский В.И. Философские мысли натуралиста. — М., 1988.

Одержано 01.12.11

УДК 336.22

В. П. Кравченко, доц., канд. екон. наук, А. О. Могилей, ст. гр. ФК 09-1
Кіровоградський національний технічний університет

Пасивні операції комерційних банків: сучасні проблеми та перспективи

У статті аналізується сучасний стан пасивних операцій комерційних банків, джерела їх формування та ефективність використання вітчизняними банками, а також систематизовано запропоновані дослідниками практичні рекомендації щодо підвищення ефективності використання банківських пасивів. **пасивні операції, банківські ресурси, зобов'язання, власний капітал, пасиви, кошти фізичних осіб, кошти юридичних осіб, кошти банків**

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасний етап розвитку вітчизняної економіки характеризується підвищенням вимог до банківської системи, яка повинна сприяти стійкому економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності господарського комплексу в умовах поступової інтеграції у європейський та світовий економічний простір. Це обумовлено особливою роллю банків як провідних фінансових посередників, що забезпечують переміщення фінансових ресурсів між окремими регіонами, галузями господарства та суб'єктами економіки з метою задоволення їх потреб та запитів. Вказані процеси вимагають від комерційних банків адекватного нарощування обсягів, оптимізації структури та вдосконалення організації ресурсної бази [4, с. 68].

Достатня за обсягом та належним чином збалансована ресурсна база банків є важливою передумовою їх прибутковості, підтримки достатньої ліквідності та довіри з боку учасників ринку. Зміцнення ресурсної бази сприяє підвищенню можливостей банків у задоволенні поточних та інвестиційних потреб суб'єктів господарювання і домогосподарств у додаткових фінансових ресурсах. Разом з тим на сьогодні в Україні

помітно загострилися проблеми формування та використання ресурсів банків. Необхідність прискорення розвитку виробництва та обмеженість фондового ринку спричинили надто високий попит на банківські кредити, що, в свою чергу, вимагає прискореного нарощування банківських пасивів. Однак низький рівень монетизації економіки, низька ефективність виробництва, недостатній життєвий рівень населення та низький рівень довіри до банківської системи істотно ускладнюють вирішення цієї задачі. Особливо гостро стоїть проблема формування довгострокових ресурсів.

Вирішення вказаних питань вимагає вдосконалення організації формування банківських пасивів, а отже, обумовлює необхідність їх дослідження.

Отже, актуальність обраної теми обумовлюється необхідністю узагальнення різноаспектних поглядів науковців щодо сутності пасивних операцій банків, їх видів й класифікації, ролі та впливу їх на результативність діяльності банків, а також необхідністю систематизації запропонованих вченими різнопланових заходів спрямованих на удосконалення джерел формування банківських пасивів та підвищення ефективності їх використання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питань сутності, особливостей реалізації та оцінки ефективності пасивних банківських операцій займалися багато вітчизняних учених, зокрема І. В. Барилюк, О. Д. Вовчак, Н. Г. Волик, С. В. Землячов, В. І. Капран, М. С. Кривченко, О. К. Коваленко, Н. І. Корецька, А. М. Мороз, Н. М. Руцишин, М. І. Савлук, Л. С. Шавловська, О. В. Шиндер, К. Г. Яценко та інші.

Дослідженню теоретичних аспектів пасивних операцій присвячено праці І. В. Барилюка, О. Д. Вовчак, С. В. Землячова, М. І. Савлука та інших. Зокрема С. В. Землячов у своїй праці досліджував сутність, джерела формування ресурсів банків і запропонував нові підходи до їх класифікації, зокрема запропонував розгляд банківських ресурсів у мікроекономічному і макроекономічному аспектах [4]. І. В. Барилюк розглянув різні підходи до трактування банківських пасивів та необхідність пошуку нових джерел банківських ресурсів [2 с. 205].

Мета статті полягає у дослідженні формування та ефективності використання вітчизняними банками пасивів, а також запропонувати шляхи їх підвищення.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку економіки пасивні операції виступають ключовим елементом управління банківською діяльністю, оскільки без якісного формування ресурсної бази банку неможливо забезпечити потрібну ефективність проведення активних операцій. При цьому необхідно розуміти, що пасивні операції банків, як і активні, безпосередньо впливають на рівень дохідності, а тому активи і зобов'язання необхідно розглядати як загальний портфель банківських ресурсів, управління яким має бути достатньою мірою скоординовано [2, с.205].

Аналізуючи структуру ресурсів банків за останні роки склалися такі тенденції. По-перше, у до кризовий період спостерігалася тенденція до збільшення залишків на рахунках фізичних осіб. Це відбувалося завдяки росту доходів населення, позитивним зрушенням в ощадній поведінці домашніх господарств, а також певному збільшенню довіри населення до банківської системи. Вклади населення почали відігравати вагому роль у формуванні ресурсної бази банків. По-друге, закріпилася тенденція до збільшення коштів юридичних осіб у структурі ресурсів банку, що також позитивно впливало на ресурсну базу банку. Одночасно помітно зростала динаміка випущених банком боргових зобов'язань. Незважаючи на закріплення у докризовий період позитивних тенденцій в динаміці та структурі ресурсів банків, невирішені проблеми не втратили своєї актуальності. До них в першу чергу належать низький рівень ресурсної бази і перевага коротких пасивів. Це може призвести банківський сектор до ризику втрати ліквідності, підвищення кредитного та ринкового ризиків. В результаті цього банки мають обмежені

можливості щодо кредитування фінансового сектора економіки і населення, забезпечення достатнього рівня довіри клієнтів і вкладників [4, с.70].

На сьогодні негативний вплив на банківську діяльність мають низькі доходи населення, незадовільний фінансовий стан позичальників потребує створення значних резервів, що в умовах відсутності відносно стабільних джерел надходження ресурсів ускладнює формування ресурсної бази комерційних банків.

Розглянемо динаміку пасивів банківської системи України у 2006 – 2010 роках (табл. 1) [5].

Наведені дані (див. табл. 1) свідчать про абсолютне зростання обсягів ресурсів банківської системи України: від 340 млрд. грн. у 2006 році до 942 млрд. грн. у 2010 році. Головним джерелом ресурсів комерційних банків у 2010 році були залучені та запозичені кошти, які становили близько 85% загального обсягу ресурсів, що в цілому відповідає світовій банківській практиці.

Таблиця 1 – Динаміка пасивів банківської системи України у 2006 – 2010 роках (тис. грн.)

Показники	2006	2007	2008	2009	2010
Власний капітал	42566109	69578275	119263040	120207625	137725117
Зобов'язання	297613179	529817828	806823449	753241949	804358877
Пасиви	340179288	599396103	926086489	873449574	942083994

За даними національного рейтингового агентства „Рюрік” станом на кінець 2010 р. сукупний розмір власного капіталу банків становив 137,73 млрд. грн., що на 8,1 млрд. грн. менше ніж статутний капітал, що пояснюється збитковістю банків за підсумками 2009-го та 2010-го років. Загалом, за 2010 р. розмір власного капіталу зріс на 17,5 млрд. грн. (або на +14,5%) у порівнянні з підсумками 2009 р.

За даними НБУ власний капітал за I квартал 2011 року зріс на 3,0% і склав 141,9 млрд. грн., або 14,2% пасивів банків. Сплатений зареєстрований статутний капітал збільшився на 0,8% до 147,1 млрд. грн. [6].

Таким чином, на протязі п'яти років власний капітал банків зріс на 95 159 008 тис. грн., майже в 3,2 рази, зобов'язання банку зросли на 506 745 698 тис. грн., тобто в 2,7 разів, а пасиви банку – також майже в 2,8 рази, що становить 942 083 994 тис. грн. [5]. Значний приріст власного капіталу українськими банками в останні часи вказує на позитивну динаміку, але все одно капітал наших банків набагато менший за капітал зарубіжних. Тому його нарощування має бути одним із пріоритетних завдань кожного комерційного банку.

За даними НБУ зобов'язання банків у період з 2007 р. по 1.04.2011 р. зросли з 297613 млн. грн. (2007 рік) до 856603 млн. грн. (1.04.2011 року), тобто у 2,87 рази [5]. При цьому у загальній структурі зобов'язань зменшилась частка кошти суб'єктів господарювання з 25,8% у 2007 році до 18,0% станом на 01.04.2011р., проте збільшилась питома вага коштів фізичних осіб з 35,6% у 2007 році до 48,0% станом на 01.04.2011р. (рис. 2.4).

Як бачимо з рис. 1, загальна сума зобов'язань вітчизняних банків до 2009 року зростала, проте внаслідок світової фінансово-економічної кризи у 2010 році відбулося зменшення суми зобов'язань банків, але починаючи з 01.01.2011 року спостерігається тенденція до її зростання. Таким чином, дані демонструють ефективність політики вітчизняних банків по формуванню залучених та запозичених банківських ресурсів.

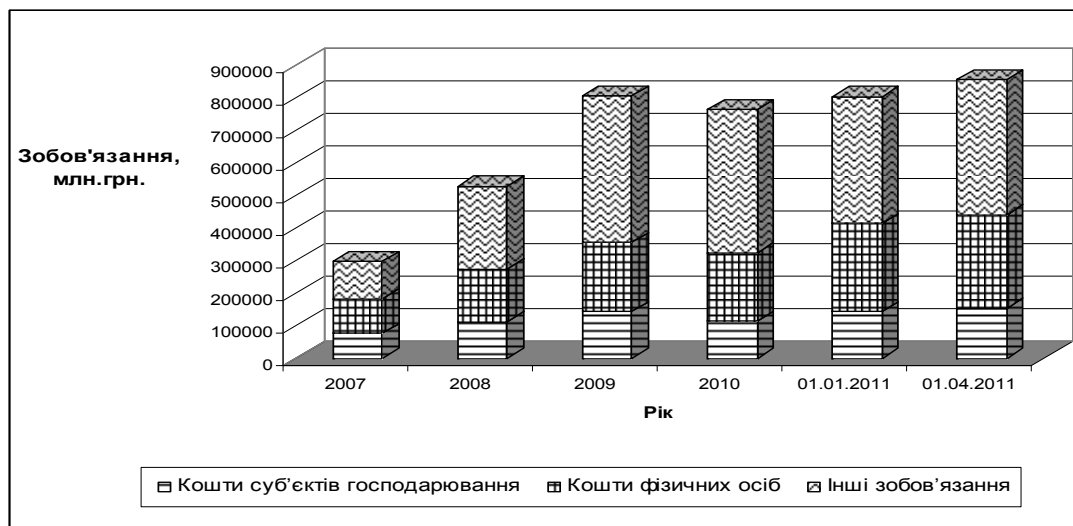

Рисунок 1 – Динаміка структури зобов’язань банку за період з 2007 року по 1.04.2011 р

Станом на перший квартал 2011 р. основними складовими зобов’язань були:

- кошти фізичних осіб – 291,1 млрд. грн., або 33% від зобов’язань;
- міжбанківські кредити та депозити – 175,8 млрд. грн., або 20,5%;
- кошти суб’єктів господарювання – 154,6 млрд. грн., або 18,0%;
- інші зобов’язання – 56,9 млрд. грн., або 28,0% (рис. 2).

Рисунок 2 – Структура зобов’язань вітчизняних банків станом на 01.04.2011 р.

Отже, за період з 01.04.2007 р. по 01.04.2011 р. у загальній структурі зобов’язань зменшились питома вага коштів фізичних осіб на 2% (з 35% до 33%), міжбанківських кредитів та депозитів на 3% (з 24% до 21%) й коштів суб’єктів господарювання на 5% (з 23% до 18%). Натомість у структурі зобов’язань зросла частка інших зобов’язань (кошти НБУ; кошти небанківських фінансових установ; залишки коштів на коррахунках інших банків та інші) на 10% (з 18% до 28%).

Строкові кошти фізичних осіб складають 217,6 млрд. грн., або 75,9% від загальної суми коштів населення, а кошти на вимогу – 69,0 млрд. грн., або 24,1% [6]. Домінування частки строкових коштів у загальній сумі коштів населення позитивно впливає на діяльність банку, оскільки банку точно відомий термін протягом якого він може використовувати ці кошти, тобто вони є прогнозованими, на відміну від коштів на вимогу, які вкладники можуть забрати у будь-який момент часу.

Однак досить високою залишається частка депозитів на вимогу (38,2%) та депозитів на термін до 1-го року (29,8%) [6]. Переважання короткострокових депозитів, разом з можливістю довгострокового зняття вкладником коштів, робить ресурсну базу, яка сформована за рахунок залучених коштів, нестабільною та стримує видачу банками довгострокових кредитів в економіку України. Також, враховуючи події кінця 2008 - початку 2009 рр., коли населення панічно достроково знімало депозити, НБУ було ініційовано обговорення проблеми дострокового зняття банківських вкладів, за результатами якого запропоновано внести до законодавчих актів України наступні зміни:

- установити, що в разі звернення вкладника з вимогою про видачу вкладу до настання терміну, обумовленого договором строкового вкладу, банк зобов'язаний видати вклад протягом 30 днів з дня звернення, але не пізніше строку, установленого договором;
- надати право Національному банку України вводити тимчасовий мораторій на дострокове зняття банківських вкладів у разі настання ознак кризової ситуації за визначеними законом критеріями [2, с.213].

На нашу думку, такі зміни дадуть змогу забезпечити захист прав обох сторін: як вкладників, оскільки банк у встановлений законом термін зобов'язаний буде видати вкладнику кошти на першу вимогу, так і банків, через запобігання дестабілізації банківської системи в разі масового неконтрольованого зняття коштів з банківських рахунків.

Необхідно зазначити, що рішення Фонду гарантування вкладів фізичних осіб про збільшення гарантованої суми відшкодування до 150 тис. грн. суттєво стимулює зацікавленість вкладників у зберіганні грошей в банках. З розвитком банківської системи України виникають нові форми і види депозитних рахунків (їдеться про різноманітні ощадні сертифікати, спільні рахунки, накопичувальні пенсійні рахунки, інвестиційні рахунки), стосовно яких у законодавстві слід чітко обумовити форму гарантування у випадку банкрутства банку. Ці питання необхідно вирішувати в міру появи нових видів депозитів на українському ринку фінансових послуг, щоб діяльність фонду була якомога ефективнішою.

Перед комерційним банком постає завдання ефективного розташування ресурсів, яке б надало банку прибуток, а для досягнення цього комерційний банк повинен підтримувати визначене співвідношення між власними та залученими коштами. Надмірна наявність залучених коштів посилює ризик і підвищує потенційну загрозу неплатоспроможності комерційного банку, а також можливість потрапити під контроль інших комерційних банків та кредиторів, що може дозволити останнім впливати як на поточну діяльність, так і на проведення банком кредитної політики в цілому.

Тому потрібно вибрати таку структуру банківського капіталу, яка при найменших затратах на формування банківських ресурсів буде сприяти підтримці стабільному рівню доходів, а також репутації комерційного банку на рівні, достатньому для залучення ним необхідних грошових ресурсів на вигідних умовах.

Наявний рівень капіталу у банківській системі України є недостатнім для забезпечення стабільного функціонування та розвитку банків, а також належного покриття ризиків банківської діяльності, що істотно обмежує можливості банків розширювати асортимент своїх продуктів і послуг для підприємств та населення, спричинюючи високу вартість ведення банківського бізнесу [2, с.205].

З метою збільшення власного капіталу банку, на нашу думку, можна застосувати такі заходи:

- обмеження можливостей зростання ризикових активів;
- впровадження дивідендної політики;
- залучення нових акціонерів;

Одним із перспективних джерел збільшення капіталу і напрямів розширення спектру банківських послуг може стати надання можливості банкам вкладати кошти за дорученням клієнтів [2, с.207]. На нашу думку, дана інновація має ряд позитивних рис, зокрема це дозволить залучати заощадження тієї частини населення, яка має бажання бути інвестором реального сектору економіки свого регіону. Тобто банки можуть забезпечувати прямий зв'язок залучених коштів з фінансуванням за їх рахунок конкретних комерційних проектів.

Високий рівень інфляції, бюджетний дефіцит, зниження життєвого рівня населення, відсутність коштів і неплатежі господарюючих суб'єктів, що безпосередньо пов'язано з деградацією виробництва, а також ряд інших факторів перешкоджають активному розвитку депозитних операцій як однієї з найважливіших функцій комерційних банків [3, с.276].

Систематизуючи різні підходи вчених з приводу заходів, які можуть значною мірою сприяти вирішенню даної проблеми, на нашу думку, основними є:

- значно більшу увагу приділяти розвитку депозитних операцій з населенням на основі впровадження нової техніки і технології банківського обслуговування фізичних осіб;
- розширити обсяги строкових депозитів за рахунок використання коштів спеціального призначення, що містяться на рахунках підприємств;
- розширити практику залучення коштів клієнтів на ощадні вклади як найбільш стійку частину мобілізованих банками ресурсів;
- активно використовувати процентну політику як метод стимулювання розміщення коштів на різні види депозитів;
- розширити коло депозитних рахунків клієнтів з різноманітним режимом функціонування;
- активно застосовувати комплексне обслуговування клієнтури як засіб підвищення конкурентоспроможності банку у залученні додаткових сум коштів на депозити.

На сьогодні в Україні помітно загострились проблеми формування та використання ресурсів банків. Обмеженість фондового ринку та прискорений розвиток виробництва спричинили надто високий попит на банківські кредити, що, в свою чергу, вимагає прискореного нарощування банківських пасивів. Для цього комерційний банк повинен:

- підтримувати співвідношення між власними та залученими коштами;
- підвищувати частку власного капіталу по відношенню до його активів;
- у структурі залучених коштів не повинні домінувати великі міжбанківські кредити;
- підвищувати якість обслуговування клієнтів;
- нарощувати стабільну частину власних коштів – статутного фонду та резервного капіталу;
- розвивати нові види вкладів, які б відповідали зростаючим потребам клієнтів;
- стимулювати залучення ресурсів через збільшення та диференціацію процентної ставки;
- удосконалювати порядок та методи виплати відсотків;
- використовувати різні види ЦП для залучення ресурсів;
- розвивати додатковий спектр послуг вкладникам.

Висновки:

1. Гарантією успішного управління депозитними операціями є взаємовигідні відносини між банком і клієнтом. Щоб збільшити депозитні залучення, банк повинен ретельно і постійно вивчати інтереси і запити вкладників.

2. Оптимізація депозитної політики банку відіграє важливу роль в управлінні пасивними операціями банку.

3. Одним з важливих елементів успішного функціонування банку є розробка оптимальних аспектів управління активно-пасивними операціями. Це має ключове значення для керування ризиком ліквідності і є інтегрованим підходом до управління балансом та поза балансом, що розглядається як єдине ціле. Тому всі банківські активи, зобов'язання та капітал слід розглядати комплексно як єдиний портфель.

4. Використання запропонованих методів удосконалення пасивних операцій банку дасть значний поштовх до покращення фінансової стабільності банківської системи.

Список літератури

1. Закон України „Про банки і банківську діяльність” від 7.12.2000 року, № 2121-III зі змінами та доповненнями від 08.03.2011 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=5&nreg=2121-14>.
2. Барилюк І.В. Теоретико-методологічні засади вивчення сутності поняття „ресурсний потенціал банку” / І.В.Барилюк // Економічний простір. – 2008. – №19. – С. 205-213.
3. Вовчак О.Д. Банківська справа: навч. посіб. / О.Д. Вовчак, Н.М. Руцишин. – Львів, „Новий світ-2000”, 2008. – 559 с.
4. Землячов С.В. Сутність, джерела формування та значення ресурсної бази комерційних банків / С.В.Землячов. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvfbi/2009_3/Magazine_03_09_st12_pp68-74.pdf.
5. Офіційний сайт Національного банку України. Основні показники діяльності банків України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/dynamics.htm#top.
6. Офіційний сайт Національного банку України. Попередні підсумки діяльності банків України на 01.04.2011 року (за даними щоденного балансу). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Publication/bank_sup/Results/2011/01042011.htm.

Одержано 12.12.11

І.В. Смірнова, доц., канд. екон. наук, Я.В. Клименко, ст. гр. ОА 08-2

Кіровоградський національний технічний університет

Тенденції розвитку ринку платіжних карток у банківській сфері

У статті наведено переваги, які отримують банки при здійсненні діяльності на ринку платіжних карток. Досліджено сучасні світові тенденції розвитку безготівкових розрахунків із застосуванням банківських платіжних карток із чіпами. Проаналізовано діяльність вітчизняних банків на даному ринку.
платіжна картка, банк, банкомат, термінал, балансовий рахунок

Постановка проблеми та її актуальність. Безготівкові розрахунки з використанням банківських платіжних карток із чіпами завойовують широке визнання в багатьох країнах світу. Їх стрімкий розвиток, проникнення у різні суспільні сфери засвідчують доцільність, безпечність та високу ефективність новітніх технологій. Поєднання в одній банківській платіжній картці розрахункових можливостей із багатьма необхідними неплатіжними додатками постійно

доводить свої переваги і створює чимало зручностей для споживачів. Нині у світі саме банківські платіжні картки із чіпами мають найбільший рівень захисту інформації від шахрайських операцій.

У практичній площині також широко розповсюджені кредитні та зарплатні проекти з використанням карток. Клієнти банків сприймають зручності карткового сервісу в побутових ситуаціях, при закордонних поїздках, відрядженнях та ін. Можна назвати багато аргументів на користь платіжної картки. Наприклад, для використання пластикових карток існує дуже багато терміналів та відділень банків, де можна отримати свої гроші, тим паче що маленька картка набагато зручніше, аніж купа мілких купюр у гаманці, який можуть викрасти. Картка у цьому ж випадку блокується і гроші клієнта залишаються у руках банку. Дуже великий плюс платіжних карток – це їх мультивалютність. Можна сказати, що з приходом пластикових карток в Україні гривня без особливих зусиль зі сторони НБУ стала вільно конвертованою валютою. Це значно полегшило життя людині, бо тепер не потрібно звертатися в пункти обміну валют. Також дуже зручно розраховуватися в магазинах, супермаркетах, автозаправках кредитною або іншою карткою.

У цьому зв'язку дослідження питання організації роботи з пластиковими картками установами банків України набуває особливого значення, що зумовлює актуальність обраної теми та доцільність проведення досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню впровадження банківських операцій з платіжними картками присвячено багато праць, зокрема цю проблему розглядали: В. Божко, О. Брегеда, Н. Внукова, Н. Ільницька, К. Кіреєва, І. Курдельчук, Г. Макаркина, В. Харченко та інші. Але у своїх працях вони недостатньо висвітлили практичні аспекти, пов'язані саме з проблемами впровадження операцій з банківськими платіжними картками у вітчизняних банках.

Метою статті є аналіз функціонування вітчизняного ринку платіжних карток, його переваг та недоліків.

Виклад основного матеріалу. Інформаційні технології створюють для мільйонів людей неймовірні умови взаємодії незалежно від відстані, часу, погоди та інших чинників. Відкритість Інтернету для спілкування і доступність інформації, що містить ця мережа, в окремих випадках потребує обмеженого доступу до особистої інформації або конфіденційної інформації торгових партнерів. Надійність обміну такою інформацією потребує управління цим процесом і постійного його вдосконалення.

Банківські установи особливо зацікавлені у збереженні інформації, яку містять чи передають через Інтернет сучасні банківські платіжні картки з метою захисту конфіденційної інформації своїх клієнтів. Тому банки приділяють велику увагу безпеці інформації, що стає доступною під час використання електронних носіїв. З іншого боку, високий рівень захищеності банківських платіжних карток використовується, зокрема, для обмеження доступу до особистої інформації держателя картки під час використання Інтернет-можливостей [3].

Згідно із Законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» під платіжною карткою розуміють платіжний інструмент, що виконує функцію засобу ідентифікації, за допомогою якого держателем цього інструмента ініціюється переказ коштів з відповідного рахунка платника або банку, а також здійснюються інші операції, передбачені відповідним договором. За допомогою спеціальних платіжних засобів формуються документи за операціями із застосуванням спеціальних платіжних засобів або надаються інші послуги держателям спеціальних платіжних засобів [1].

Картковий бізнес характеризується розманітністю груп клієнтів: приватні особи (від пересічного громадянина до заможних клієнтів), корпоративні особи (від дрібних фірм до великих підприємств), банки-агенти тощо, які по-різному впливають на

функціонування даного ринку. Сила впливу споживачів карткових послуг визначає ступінь переваг банку на вітчизняному ринку платіжних карток: заможні приватні або великі корпоративні клієнти здійснюють значні операції за платіжними картками, що забезпечує стабільний прибуток. Банки надзвичайно зацікавлені в таких клієнтах, адже з їх переходом до іншого банку вони можуть втратити свої переваги на ринку платіжних карток.

В Україні Національна система масових електронних платежів (НСМЕП) Національного банку України, розроблена з урахуванням результатів дослідження сучасних тенденцій безготівкових розрахунків, застосовує чіпові платіжні картки, які надзвичайно надійні і цілком відповідають міжнародним стандартам. Підтвердженням цього є той факт, що за платіжними картками із чіпами впродовж 2009–2010 років не зафіксовано жодного випадку втрат від шахрайських операцій [5]. Завдяки їх високоефективній офф-лайн технології, яка не потребує оперативного зв'язку з банківським рахунком під час виконання платіжних операцій, з платіжних карток НСМЕП складніше зчитувати інформацію, а отже вони захищеніші від підробок та інших шахрайських операцій. Крім того, у вмонтованому в платіжну картку мікрокомп'ютері зберігається в електронному вигляді інформація про кошти власника, а також багато додаткової інформації: про інтегрований проїзний квиток у метро, пенсійне посвідчення, студентський квиток, інформація про страховку, бонусні програми різних магазинів і ресторанів тощо, яку за призначенням може використовувати держатель картки. Ця платіжна картка виготовлена за новітніми технологіями, що забезпечує високий рівень її захисту та унеможливорює підробку [3].

Для з'ясування тенденцій розвитку ринку платіжних карток в Україні доцільно проаналізувати сучасний рівень їх поширення. В.Харченко, начальник управління політики роздрібних платежів Генерального департаменту регулювання платіжних систем та розрахунків Національного банку України у своєму дослідженні дійшов висновку, що з кожним роком охоплення користувачів платіжними картками зростає [7] (рис. 1).

При цьому кількість банкоматів, які обслуговували платіжні картки, протягом 2010 року також збільшилася на 1 225 одиниць або на 4% (з 28 938 до 30 163 од.) (рис.2).

У 2010 році кількість встановлених банками платіжних терміналів збільшилася на 5077 од. або на 5% (зі 103 063 од. до 108 140 од.), з них кількість торговельних терміналів – на 6 034 од. і сягнула 80 544 од., а банківських — зменшилася на 957 од., до 27 596 од. (рис. 3).

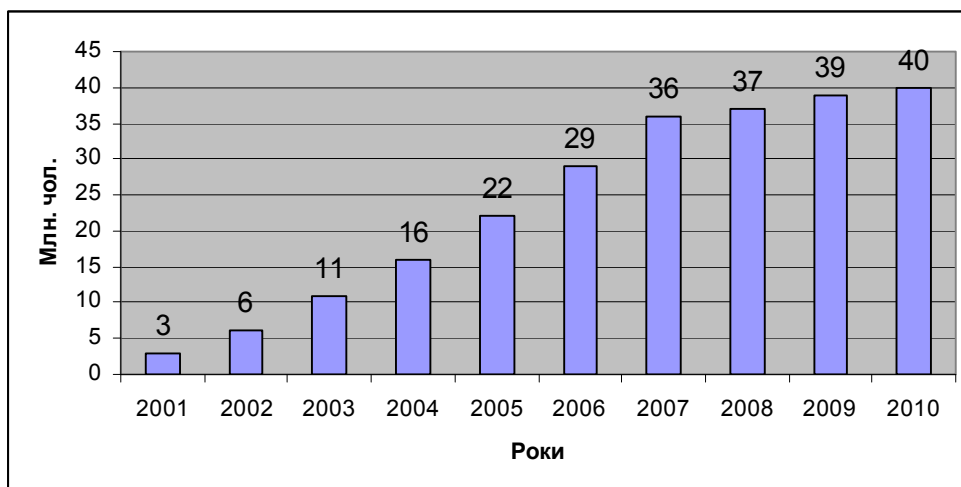

Рисунок 1 - Кількість держателів платіжних карток на території України

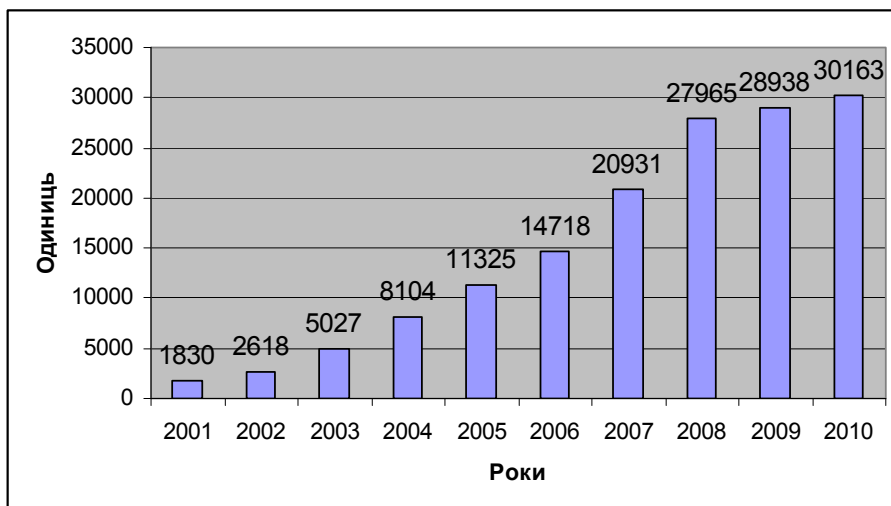

Рисунок 2 - Кількість встановлених банкоматів

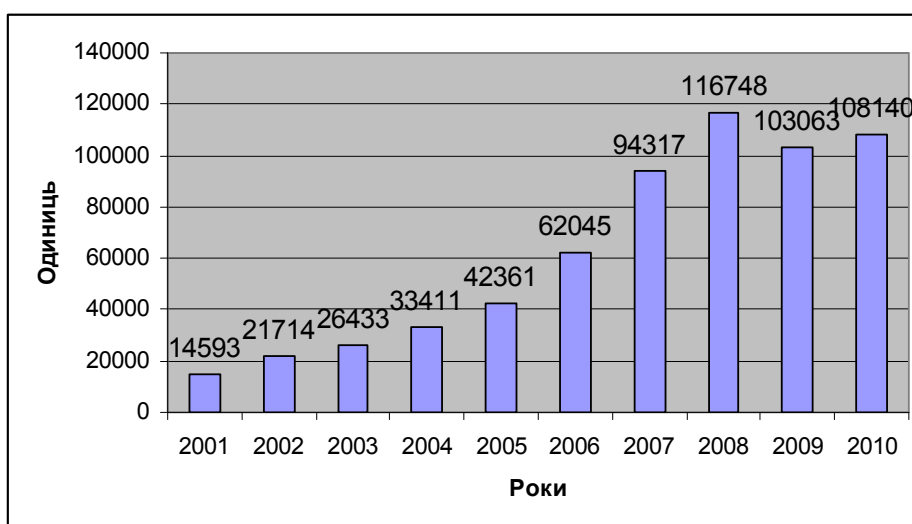

Рисунок 3 Кількість встановлених платіжних терміналів

Причина зменшення кількості банківських платіжних терміналів — закриття філій та відділень банків. Водночас окремі банки, незважаючи на кризу, активно здійснюють розрахунки з використанням банківських карт, встановлюючи термінальне обладнання в нових торговельно-сервісних підприємствах, а також займаючи нішу, яку звільнили проблемні банки.

Лідерами розвитку інфраструктури приймання платіжних карток за станом на 1 січня 2011 року були такі регіони: Київська область та м. Київ — 18,88 % від загальної кількості; Дніпропетровська область — 10,34 %; Донецька — 9,09 %; Одеська, Автономна Республіка Крим та м. Севастополь — 5,93 %, Харківська — 5,70 %. Інші області мають менше 5 % встановлених технічних засобів, що використовуються під час здійснення операцій із застосуванням платіжних карток [7].

Пожевлення розвитку інфраструктури приймання платіжних карток слід очікувати вже в 2011 та 2012 роках з наближенням чемпіонату Європи з футболу в 2012 році, насамперед у регіонах, в яких проводитимуться матчі чемпіонату та у найбільших туристичних і курортних регіонах України.

Однак, незважаючи на привабливість ринку платіжних карток, необхідно враховувати також його високі вхідні бар'єри, котрі зумовлюють складність входження та діяльності на ньому банків. Зокрема, такими перепонами є:

- відносно висока вартість ліцензії на здійснення карткової діяльності та складна процедура отримання;
- початкова низька конкурентна позиція порівняно з уже діючими банками за браком досвіду роботи на цьому ринку;
- потреба в значних капіталовкладеннях, пов'язаних із високим ризиком, відсутність кваліфікованого персоналу.

У цьому зв'язку стимулом до вступу нових банків на ринок платіжних карток можуть бути:

- вільні ринкові ніші;
- інновації – новий тип послуги, яка, напевне, приверне увагу клієнтів;
- підвищення репутації та популярності головного банку з виходом на ринок його виробничих підрозділів (дирекцій, філій і безбалансових відділень);
- інші переваги над діючим в цьому регіоні банками – з асортиментом та якістю послуг, розміром капіталу, технологіями тощо [6].

Проблеми розвитку карткових технологій в сучасних умовах являють собою замкнене коло. У банкірів і торговців немає мотивації до встановлення банкоматів і терміналів для карток, які поки що не здобули визнання в покупців, а це визнання виникне лише тоді, коли люди зможуть розраховуватися більш технологічними картками, оплачуючи товари та послуги, і без проблем знімати готівку в банкоматах, тому подальша діяльність банків на ринку платіжних карток буде спрямована на виявлення факторів, які сприятимуть розвитку даної ринкової ніші.

Розвиток нових технологій відкрив можливість поширення нових банківських послуг за допомогою пластикових карток та банкоматів. З 08.05.2005 р. набрала чинності постанова Правління Нацбанку України від 08.04.2005 р. № 123 «Про затвердження Правил бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України».

Бухгалтерський облік операцій з використанням платіжних карток Національної системи масових електронних платежів регулюється внутрішніми документами платіжної системи та нормами цих Правил і здійснюється на підставі первинних документів, визначених відповідними нормативно-правовими актами Нацбанку України. Банки самостійно розробляють порядок бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток з урахуванням особливостей внутрішньобанківської платіжної системи, вимог цих Правил та положень внутрішньої платіжної системи. Бухгалтерський облік операцій з використанням платіжних карток здійснюється за відповідними рахунками Плану рахунків № 280.

Банк-емітент відкриває клієнтам для обліку коштів за операціями з платіжними картками поточні рахунки за балансовими рахунками 2600, 2605, 2620, 2625, 2650, 2655 та здійснює облік коштів банків за операціями з платіжними картками за балансовим рахунком 1600 [2].

Зокрема, для зарахування коштів під час емісії платіжних карток у банку-емітенті клієнтам відкриваються карткові рахунки на балансовому рахунку 1600 «Кореспондентські рахунки інших банків» – для банків; на рахунку 2605 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання для здійснення операцій з використанням платіжних карток» – для юридичних осіб, які не є фінансовими установами, та фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності; на рахунку 2625 «Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій з використанням платіжних карток» – для фізичних осіб;

на рахунку 2655 «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ для здійснення операцій з використанням платіжних карток» – для небанківських фінансових установ.

Для обліку коштів за операціями з використанням платіжних карток банк може використовувати поточні рахунки клієнтів – балансові рахунки 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання»; 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб»; 2650 «Кошти на вимогу небанківських фінансових установ».

Для обліку коштів за операціями фізичних осіб з використанням наперед оплачених платіжних карток банк відкриває картковий рахунок на балансовому рахунку 2625 «Кошти на вимогу фізичних осіб для здійснення операцій з використанням платіжних карток» для всіх емітованих ним наперед оплачених платіжних карток.

Для обліку коштів за операціями з використанням корпоративних карток бюджетних установ використовуються окремі аналітичні рахунки поточних рахунків бюджетних установ – відповідні балансові рахунки розділу 25 «Кошти бюджету та позабюджетних фондів України» [4].

Висновки. Природні процеси розвитку карткових платіжних систем, конкурентна боротьба банків за споживачів призвели до значного поширення банківських платіжних карток, кількість яких уже перевищила кількість населення України.

У подальшому можна очікувати на зростання кількості платіжних карток, а також на поступове збільшення кількості власне кредитних карт і обсягів споживчого кредитування в цій формі.

Довгострокові інтереси банків полягають у тому, щоб забезпечити доведення до загального відома населення інформації про зручність та ефективність безготівкових розрахунків, розвинути роздрібну мережу, скоротити загальні витрати на обіг готівки і сприяти підвищенню фінансової грамотності населення.

Україна має великий потенціал для ширшого застосування карткових розрахунків, але стрімкий розвиток цього бізнесу неможливий без комплексного і виваженого підходу всіх учасників ринку: банків, торговельних установ, процесингових та еквайрингових центрів, платіжних систем та держави.

Список літератури

1. Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 5 квітня 2001 р. № 2346-III (зі змін. і доп.)
2. Постанова Правління НБУ «Про затвердження Правил бухгалтерського обліку операцій з використанням платіжних карток у банках України» від 08.04.2005 N 123.
3. Необхідність створення Єдиного національного платіжного простору в Україні / К. Кіреєва // Вісник Національного банку України. - 2010. - № 9. - С. 21-25.
4. Облік операцій з використанням платіжних карток у банках України / Світлана Петрова // Вісник податкової служби України. - 2005. - № 22. - С. 47-52
5. Офіційний сайт НБУ. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
6. Перспективи розвитку індустрії банківських платіжних карток в Україні / І. І. Біломістна, З. М. Карасьова, Д. І. Борисенко // Економіка та держава. - 2011. - № 3. - С. 81-83.
7. Підсумки діяльності банків України на ринку платіжних карток у 2010 році / В. Харченко // Вісник Національного банку України. - 2011. - № 4. - С. 7-11.

И.Смирнова, Я. Клименко

Тенденции развития рынка платежных карт в банковской сфере

В статье приведены преимущества, которые получают банки при осуществлении деятельности на рынке платежных карт. Исследованы современные мировые тенденции развития безналичных расчетов с применением банковских платежных карт с чипами. Проанализирована деятельность отечественных банков на данном рынке

I. Smirnova, Y. Klymenkot

Trends of the payment card market in banking

The article presents the benefits that banks are carrying out activities on the cards. Studied modern world trends in cashless payments using bank cards with chips. Analyzed the activities of domestic banks in this market

Одержано 12.12.11

І.В. Смірнова, доц., канд. екон. наук, С.М. Непомняща, ст. гр. ОА 08-2

Кіровоградський національний технічний університет

Депозитні операції комерційних банків України: проблеми та перспективи розвитку

У статті наведено переваги та недоліки, які отримують банки при здійсненні депозитних операцій на банківському ринку України. Досліджено тенденції розвитку депозитних розрахунків, а також розглянуто діяльність вітчизняних банків на депозитному ринку.

банк, зобов'язання, депозит, бухгалтерські рахунки

Постановка проблеми та її актуальність. В сучасних економічних умовах проблема формування ресурсів набуває першочергового значення. На сьогодні, для успішного функціонування та розширення діяльності банківської установи недостатньо залучити кошти за нижчою ціною, а розміщувати за вищою, для цього необхідно створювати ефективну систему управління банківською діяльністю.

Для успішної діяльності комерційних банків у конкурентному середовищі неодмінно слід нарощувати обсяги активних операцій, оскільки саме завдяки їм отримується прибуток, а отже, зрештою збільшується капітал банку. Проте власних коштів банку відчутно бракує для розширення кредитних вкладень, проведення операцій на фондовому, фінансовому та валютному ринках.

Левову частку потреби в грошових ресурсах банки покривають за рахунок залучених коштів. Традиційно найбільша частка у структурі залучених коштів припадає на депозити. Операції із залучення банком коштів на депозит є пасивними депозитними операціями. Але депозитна операція може дати банку прибуток за умови, що вона здійснена як активна, тобто операція з розміщення банком коштів на депозит. Активними є депозитні операції тільки на міжбанківському ринку. Отож депозитом вважають залучені або розміщені кошти на визначених угодою умовах повернення з виплатою (сплатою процентів) або на безпроцентній основі, які не забезпечені з боку банку будь-якою власністю чи гарантіями.

Широкий спектр ризиків банківської діяльності обумовлює необхідність в їх всебічному аналізі, систематизації, та розробці ефективного механізму їх регулювання. Виходячи з того, що найбільшу частину в банківських зобов'язаннях складають депозитні кошти, значної актуальності набуває питання формування банками стабільної ресурсної бази шляхом ефективного залучення тимчасово вільних коштів суб'єктів господарювання, фізичних осіб та інших банків на банківські депозитні

рахунки. Це обумовлює необхідність дослідження процесу здійснення депозитних банківських операцій, з метою виявлення, характеристики, класифікації та систематизації ризиків депозитних операцій банків та розробки механізму їх регулювання, який забезпечить формування стабільної ресурсної бази банку при забезпеченні економічних інтересів суб'єктів депозитних операцій. Тому, саме депозитні внески, відіграють важливу роль у формуванні ресурсної бази банку, та слугують мірою довіри і визнання діяльності банку вкладниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливий внесок у дослідження теорії і практики вивчення депозитів та депозитних операцій у складі ресурсної бази сучасних банківських інститутів, зокрема, зробили такі вчені: Г. Айленбергер, Р. Еллер, П. Роуз, А.М. Мороз, О.А Дмитрієв., Р. Миллер та ін.

Але на сьогодні залишилось недостатньо дослідженим питання підвищення конкурентоспроможності банківської сфери, за рахунок збільшення залучених тимчасово вільних коштів суб'єктів господарювання, фізичних осіб та інших банків. Тому, виникає певна обмеженість українських банків щодо формування своїх банківських депозитних ресурсів, отже паралельно постає питання залучення грошових коштів та перспектив розвитку депозитних послуг комерційного банку.

Метою статті є аналіз проблем та перспектив розвитку депозитних операцій для формування ресурсної бази комерційного банку та дослідження специфічних якостей існуючих депозитних інструментів.

Виклад основного матеріалу. Головним завданням банківської системи будь-якої країни є підтримка економічного зростання шляхом підкріплення економіки необхідними фінансовими ресурсами. Банки є ключовою ланкою економічної системи країни, оскільки саме банківська система виконує одну з найважливіших економічних функцій з акумуляції тимчасово вільних коштів підприємств та населення з їх подальшим спрямуванням на забезпечення виробництва грошовими коштами.

Сукупність коштів, які є в розпорядженні банків і використовуються ними для проведення активних операцій є банківськими ресурсами, які в залежності від джерел формування поділяються на власні кошти, залучені і позичені ресурси. Більша частина банківських ресурсів формується за рахунок залучених та позичених коштів так званих зобов'язань, а не власних. Найбільшу частину в банківських зобов'язаннях складають залучені (депозитні) кошти, які є основним джерелом формування ресурсів банку, що спрямовуються на проведення активних операцій. До залучених ресурсів належать залишки коштів на поточних рахунках клієнтів, депозитні вклади юридичних та фізичних осіб, рахунки і депозити інших банків, цінні папери власного боргу [6].

На сьогодні кошти населення та юридичних осіб, залучені у депозити вітчизняних банків є найважливішою складовою депозитних фінансових ресурсів, необхідних для надання кредитів, фінансування інвестиційних проектів, підтримки національного товаровиробника.

Українська банківська система відрізняється значною мірою ризику, особливо в сучасних умовах збільшення масштабів банківської діяльності, розширення спектру банківських операцій, підвищення складності банківських технологій та посилення банківської конкуренції. Ризикованість банківської діяльності значною мірою впливає на обсяги залучення вітчизняними банками тимчасово вільних коштів суб'єктів господарювання, фізичних осіб та інших банків, що обмежує можливості українських банків формувати свої банківські депозитні ресурси, необхідні для розвитку економіки та забезпечення виробництва грошовими коштами.

Також, негативний вплив на розвиток ринку депозитів в Україні мала фінансова криза, яка розпочалася у 2008 році. В умовах кризи головним джерелом ресурсів для вітчизняних фінансових установ традиційно виступали депозити. Причому, на відміну

від локальних облігацій, через депозити банки можуть залучати не тільки гривню, але й іноземну валюту. Зростання обсягів валютних депозитів дозволить українським банкам хоч частково, але все таки компенсувати недолік іноземної валюти. Отже підвищений попит на депозити спричинить за собою їх подорожчання.

Відтак депозитні операції відображаються за відповідними рахунками Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України, затвердженого ПП Національного банку України від 17.06.04 № 280 [1] залежно від контрагентів, виду вкладу (депозиту) та строків їх використання.

Бухгалтерський облік депозитних операцій ґрунтується на загальноприйнятих у міжнародній практиці принципах: безперервності діяльності установи банку; стабільності правил бухгалтерського обліку; обережності; нарахування доходів та видатків (поділ звітних періодів); дати операції, окремого відображення активів та пасивів; переваги змісту над формою; оцінки активів та пасивів.

Надані депозити первісно оцінюються і відображаються в бухгалтерському обліку за собівартістю відповідно як актив та зобов'язання і не підлягають взаємозаліку. Сума, строки та умови приймання вкладів визначаються між банком та вкладником на договірних засадах.

Облік операцій із залучення, розміщення, погашення депозитів, нарахування та списання (отримання) витрат (доходів) за ними здійснюється відповідно до інструкції з бухгалтерського обліку депозитних операцій установ комерційних банків України, що затверджена Постановою Правління Національного банку України 20.08.99 р. за № 418 [1]. Зазначена Інструкція визначає порядок обліку міжбанківських депозитів, депозитів суб'єктів господарської діяльності та фізичних осіб до запитання, короткострокових, довгострокових та гарантійних [4, с.205].

Відповідно до діючого Плану рахунків бухгалтерського обліку банків України [1] виокремлюються окремі групи рахунків для обліку перелічених категорій депозитів.

1. За строками використання коштів депозити поділяються на: депозити до запитання; депозити на визначений строк (строкові).

До депозитів до запитання відносяться залишки тимчасово вільних коштів клієнтів банку на кореспондентських і поточних рахунках, а також кошти бюджету і позабюджетних фондів. Зазначені рахунки відкриваються відповідно до вимог Інструкції «Про відкриття банками рахунків у національній та іноземній валюті», що затверджена Постановою Правління Національного банку України від 18.12.98 р. за № 527 [1]. Депозит враховується на всю суму його номіналу на депозитному рахунку до моменту погашення.

2. Залежно від методу виплати процентів за депозитами: за період; на період (авансом); змінюється сума депозиту і сума, що надходить від депонента. В будь-якому разі номінальна сума депозиту і сума, що враховується на депозитному рахунку, збігаються.

За умовами виплати процентів «за період», сума сплачується періодично або в кінці строку, що визначений депозитним договором. Отже, на дату залучення коштів виконується бухгалтерське проведення:

Д-т Поточний рахунок клієнта (кореспондентський рахунок, каса, депозитний рахунок);

К-т рахунки депозитів.

Проценти авансом сплачуються одночасно із внесенням коштів на депозит, саме тому номінал депозиту буде перевищувати суму, отриману від депонента на суму сплачених авансом процентів. Отже, на дату залучення депозиту виконується таке бухгалтерське проведення:

- на суму отриманих коштів

Д-т Каса (поточний рахунок, кореспондентський рахунок);

- на суму сплачених процентів авансом

Д-т Витрати майбутніх періодів;

- на суму номіналу

К-т Депозитні рахунки.

Кошти на депозит залучаються за процентною ставкою, що зазначається в депозитній угоді. Як правило, для розрахунку суму нарахованих процентів, комерційні банки використовують номінальну або фактичну процентну ставку.

При використанні номінальної процентної ставки сума процентів за депозитом розраховується шляхом множення номіналу депозиту на процентну ставку, зазначену у депозитному договорі.

За допомогою фактичної процентної ставки сума процентів визначається за певний період з урахуванням раніше сплачених процентів. Розрахунок виконується із застосуванням номінальної процентної ставки до номіналу депозиту, збільшеного на суму раніше сплачених процентів.

Незалежно від методу накопичення процентів, загальна їх нарахована сума не змінюється на дату закінчення дії депозитного договору.

Облік процентів за депозитами здійснюється за принципом нарахування та відповідності з використанням рахунків «Нарахованих витрат» чинного плану рахунків, про що в обліку виконується проведення:

Д-т Рахунки процентних витрат;

К-т Рахунки нарахованих витрат.

Якщо дати нарахування і сплати процентів збігаються (наприклад, за депозитами овернайт), то банк (за умови, що це передбачено внутрішньою обліковою політикою) може безпосередньо відносити відповідну суму процентів на рахунки витрат. У цьому випадку в обліку виконується проведення:

Д-т Рахунки процентних витрат;

К-т Поточний рахунок клієнта.

Сплачені авансом проценти не рідше одного разу на місяць упродовж дії депозитного договору амортизуються з віднесенням відповідної суми на процентні витрати. Тобто, йдеться про бухгалтерський запис:

Д-т Рахунки процентних витрат;

К-т Витрати майбутніх періодів.

У разі неотримання депонентом належних сум процентних виплат по закінченні дії депозитного договору, сума процентів приєднується до депозиту (можливо враховувати цю суму і за рахунками нарахованих витрат) [4, с.209].

Відомо, що саме депозитні внески, відіграють важливу роль у формуванні ресурсної бази банку та слугують мірою довіри і визнання діяльності банку вкладниками, тому є актуальним більш детальний їх розгляд.

Депозитні вклади юридичних та фізичних осіб поділяються на: депозити на вимогу (зобов'язання, які не мають конкретного терміну); строкові депозити (клієнт отримує кошти при настанні завчасно оговорених умов) [5, с.119]. Депозити на вимогу виступають найбільш ліквідними, але є декілька недоліків у їх використанні: 1) для власників – низька депозитна ставка; 2) для банків – необхідність створення більшого оперативного резерву для підтримання ліквідності. Щодо строкових депозитних рахунків, то вони мають чітко встановлений строк, по таким депозитам виплачується фіксований процент і, як правило, існують обмеження по достроковому вилученню коштів. Перевагою строкових депозитів для клієнтів є отримання високого процента, а для банків – можливість підтримання ліквідності з меншим оперативним резервом.

Недоліком строкових депозитів для клієнтів – є низька ліквідність і неможливість вільно користуватися коштами, на депозиті.

Існують також довгострокові депозити які вигідні банкам тим, що вони, мають значну часову тривалість і, відповідно, можуть слугувати джерелом довгострокових вкладень. В свою чергу, є і недоліки таких довгострокових вкладів для банків, це: 1) необхідність виплати підвищених процентів по вкладах і зниження, таким чином банківської маржі; 2) вплив різних факторів на депозити (політичні, економічні), що збільшує загрозу відтоку коштів з таких рахунків і відповідно зменшення ліквідності банків; 3) нездатність банку формувати такі ресурси на постійній основі [2, с. 22].

Варто відзначити, що дефіцит ресурсів – це проблема далеко не всіх банків. Є кредитні установи, яких ці проблеми не торкаються. Це банки з іноземним капіталом, що мають доступ до дешевих ресурсів материнських структур.

В сучасних умовах всі комерційні банки повинні дотримуватись головних принципів здійснення депозитних операцій:

- депозитні операції повинні сприяти отриманню прибутку або створювати умови для його отримання в майбутньому;
- депозитні операції повинні бути різноманітні і здійснюватись з різними суб'єктами;
- особливу увагу в процесі організації депозитних операцій варто приділяти терміновим вкладам;
- повинен дотримуватись взаємозв'язок і погодженість між депозитними і кредитними операціями по строкам і сумах депозитів і кредитів;
- організовуючи депозитні і кредитні операції, банк повинен намагатись мінімізувати свої вільні ресурси;
- банк повинен розвивати банківські послуги, що сприятимуть збільшенню депозитних ресурсів [3, с.139].

Також в умовах конкуренції більшість банків концентрують свою увагу на удосконаленні існуючих операційних процесів, що за сучасних умов є звуженим розумінням досягнення конкурентних переваг. Для підвищення ефективності депозитних послуг комерційного банку необхідно застосовувати не тільки цінові методи (зміна депозитних ставок), програма лояльності та інше, а й методи оптимізації процедур депозитного обслуговування клієнтів, з точки зору забезпечення клієнта необхідною інформацією або послугою на кожному етапі формуванні кінцевого продукту – задоволення потреби споживача.

Важливим чинником зростання обсягів депозитного ринку в Україні є також зростання грошових доходів юридичних та фізичних осіб, що за умови відсутності фінансового ринку, як альтернативи інвестування визначає депозитні вклади як головне джерело портфеля активів. За цих умов особлива увага звертається на фінансові аспекти діяльності банку. Відповідно, ефективність управління та функціонування комерційного банку в значній мірі будуть визначатись ефективністю реалізації депозитної політики [6].

Висновки. Широкий спектр депозитних банківських операцій відображає глибоку інтеграцію банків у життя суспільства, а тому стабільність банківської системи є однією з передумов стабільності економіки в цілому. На сучасному етапі розвитку економіки України депозитні продукти банків у порівнянні з іншими формами інвестування тимчасово вільних фінансових ресурсів фізичних осіб та суб'єктів господарювання є найбільш простим варіантом розміщення коштів. Оскільки діяльність на фондовому ринку чи на ринку нерухомості потребує розпорядження крупними сумами вільних коштів, проблема ефективної діяльності банків із залучення коштів фізичних осіб та суб'єктів господарювання саме на банківські депозити у

подальшому набуватиме усе більшої актуальності, що обумовлює необхідність підвищення рівня надійності банків, особливо в умовах нестабільності економіки.

Список літератури

1. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>
2. Васюренко О.В. Депозиты как основной источник привлечения средств коммерческими банками / О.В. Васюренко // *Фінанси України*. – 2006. – № 11 – С. 88-92.
3. Дмитрієва О.А. Оптимізація депозитної діяльності комерційного банку// *Фінанси України*. – 2008. - №5. – с.138-145.
4. Кіндрацька Л. М. Бухгалтерський облік і прийняття рішень в банках: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2000. — 404 с.
5. Миллер Р., Ван – Хуз Д. Современные деньги и банковское дело: Пер. С англ.. – М. ИНФРА – М., С.856.
6. Тітєвська О.В. Економічна характеристика депозитних операцій банків [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://intkonf.org/titievska-ov-ekonomichna-harakteristika-depozitnih-operatsiy-bankiv/>. – Назва з титул. екрану.

И. Смирнова, С. Непомнящая

Депозитные операции коммерческих банков Украины: проблемы и перспективы развития

В статье приведены преимущества и недостатки, которые получают банки при осуществлении депозитных операций на банковском рынке Украины. Исследованы тенденции развития депозитных расчетов, а также рассмотрена деятельность отечественных банков на депозитном рынке.

I.Smirnova, S.Nepomnyascha

Deposit transactions of commercial banks in Ukraine: Problems and Prospects

The article presents the advantages and disadvantages, which are banks in the implementation of deposit transactions in the banking market of Ukraine. Investigated trends in deposit calculations, and discussed the activities of domestic banks in the deposit market.

Одержано 12.12.11

УДК 336

Г. І. Міокова, доц., канд. екон. наук, В.О. Буряк, студ. гр. ФК 08-1

Кіровоградський національний технічний університет

Особливості дивідендної політики вітчизняних підприємств

У статті досліджується специфіка дивідендної політики вітчизняних підприємств, її суть та види, а також розглядаються чинники, що впливають на неї, основні проблеми, які існують у сфері виплати дивідендів та пропонуються шляхи покращення ефективності дивідендної політики.

підприємство, дивіденди, дивідендні виплати, дивідендна політика

Постановка проблеми та її актуальність. Проблема ефективності розподілу прибутку підприємств – одна з найбільш дискусійних у сфері фінансового менеджменту в останні роки. Процес розподілу прибутку підприємства має багаторівневий характер і залежить від багатьох чинників. Важливим етапом даного процесу є виплата дивідендів.

Дивідендна політика відіграє важливу роль у визначенні вартості підприємства, реалізації його фінансової стратегії. Вона визначає джерела формування власних фінансових ресурсів, впливає на інвестиційну привабливість, поточний курс акцій і вартість бізнесу в цілому.

Політика виплати дивідендів суперечить потребам капіталізації чистого прибутку корпорації, зміцнення її виробничо-фінансового потенціалу як господарюючого суб'єкта. У зв'язку з цим постає вже проблема пошуку ефективної моделі дивідендної політики, реалізація якої б забезпечувала необхідні компроміси.

Дивідендна політика стає складовою загальної стратегії розвитку корпорації, насамперед її фінансової стратегії, в процесі ефективної реалізації прав власності, елементом корпоративної культури. Саме тому питання формування ефективної дивідендної політики останнім часом набувають особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти дивідендної політики та проблеми, що існують у цій сфері у своїх працях досліджувало багато науковців, зокрема Байдала М.М. [3], Маринич І.А. [7], Олександренко І.В. [2], Приймак І.І. [3], Сірко А.В. [5], Сисой Ю.В. [4], Топчак М.В. [7], Худік О.О. [8] та ін..

Науковець Сірко А.В. досліджував проблему визначення ринкової вартості підприємства через рівень його капіталізації (біржової оцінки акцій), а також проаналізував типові моделі дивідендної політики та проблеми їх реалізації у корпоративному секторі економіки України [5].

Приймак І.І. та Байдала М.М. розглянули економічну суть, види й основні критерії дивідендної політики підприємства в сучасних умовах, а також дослідили механізм формування дивідендних виплат у процесі розподілу прибутку підприємств України [3].

Вчений Олександренко І.В. у своїй роботі розглянув особливості нарахування та виплати дивідендів вітчизняними підприємствами, а також визначив сутність та види дивідендної політики підприємств [2].

Отже, дослідження різних сторін дивідендної політики – об'єкт інтересу багатьох дослідників, що черговий раз підтверджує актуальність цієї наукової проблеми.

Мета дослідження полягає у визначенні економічної сутності поняття

«дивідендна політика», дослідженні особливостей різних видів дивідендної політики та оцінці ефективності дивідендної політики вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Прибуток є важливим показником ефективності виробничо-господарської діяльності суб'єктів господарювання, що, по-перше, спрямовується на фінансування видатків держави та, по-друге, є джерелом формування фінансових ресурсів самих підприємств і використовується ними для забезпечення їх господарської діяльності.

Прибуток, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати податків, зазвичай розподіляють на дві основні частини: фонд виплати-винагороди власникам підприємства у формі дивідендів на акції або у формі процентів на пайові внески; фонди розвитку підприємства в наступному періоді.

У цьому випадку завданням фінансового менеджменту є пошук оптимальних шляхів розподілу прибутку.

Реалізація цього процесу в умовах існування акціонерних корпорацій із великою кількістю акціонерів призвела до виникнення механізму дивідендних виплат, адже економічна природа акціонерного капіталу дає право власнику акцій отримувати регулярний дохід від інвестованого капіталу у формі дивідендів. Дивіденд – це частина чистого прибутку акціонерного товариства, що виплачується акціонеру з розрахунку на одну належну йому акцію певного типу чи класу [2].

Отже, провідна роль у системі заходів щодо управління ринковою вартістю корпоративного підприємства належить дивідендній політиці.

Дивідендну політику підприємства вчені розглядають як у вузькому, так і у широкому розумінні. Спрощено – це складова загальної політики управління прибутком, тобто елемент прийняття окремих тактичних рішень.

У більш широкому трактуванні під дивідендною політикою розуміють принципи та методи визначення частки прибутку, сплачуваної власнику капіталу, відповідно до його внеску у загальному обсязі власного капіталу підприємства [6, с. 202].

Таким чином, дивідендна політика – це набір цілей і завдань, які ставить перед собою керівництво підприємства в галузі виплати дивідендів, а також сукупність методів і засобів їх досягнення.

Головною метою розробки дивідендної політики є встановлення такого співвідношення між поточним споживанням прибутку власниками та його зростанням у майбутньому, що максимізує ринкову вартість підприємства та забезпечує його стратегічний розвиток [3].

На формування дивідендної політики корпорації впливають різні чинники, насамперед ті, що пов'язані з регулюванням корпоративних відносин.

Д.І. Фіннерті, досліджуючи формування дивідендної політики, вважає що на вибір дивідендної політики впливають два основних чинники: фінансовий стан корпорації та прагнення інвесторів [7, с. 357].

Оцінка цих факторів дозволяє визначити передумови формування оптимальної дивідендної політики, обґрунтувати її вибір на перспективу.

Формуванню оптимальної дивідендної політики в країнах із розвинутою ринковою економікою присвячені численні теоретичні дослідження. Найбільш поширеними теоріями, пов'язаними з механізмом формування дивідендної політики, є [3]:

1. Теорія незалежності дивідендів. Її автори – Ф.Модільяні й М.Міллер. Головна її ідея полягає в тому, що дивідендна політика ані на вартість капіталу, ані на вартість фірми не впливає, оскільки акціонери, отримавши дивіденди, втрачають частину майбутніх доходів від приросту ринкової вартості акцій.

2. Теорія переваги дивідендів, або «синиця в руках». Її автори – М.Гордон і Д.Лінтнер – підтверджують, що кожна одиниця поточного прибутку, виплаченого у формі дивідендів, коштує завжди більше, ніж прибуток відкладений на майбутнє, у зв'язку зі властивим йому ризиком. Виходячи з даної теорії, максимізація дивідендних виплат має більшу перевагу, ніж капіталізація прибутку.

3. Теорія мінімізації дивідендів, або «теорія податкових переваг». Відповідно до цієї теорії ефективність дивідендної політики визначається критерієм мінімізації податкових виплат за поточними й майбутніми прибутками власників, тому що оподаткування поточних прибутків у формі одержуваних дивідендів завжди вище, ніж майбутніх. Отже, дивідендна політика повинна забезпечувати мінімізацію дивідендних виплат.

4. Сигнальна теорія дивідендів, або «теорія сигналізації». Дана теорія побудована на тому, що ріст рівня дивідендних виплат визначає автоматичне зростання реальної, а відповідно, ринкової вартості акцій, що котирується.

Залежно від власних стратегічних цілей, акціонерне товариство може застосовувати наступні види дивідендної політики:

1. Політика «нульового» дивіденду, що полягає у невиплаті дивідендів взагалі – це означає, що компанія свідомо попереджає акціонерів про «нульову» дивідендну політику, а акціонери підтверджують свою згоду чи незгоду з даною політикою, купуючи чи продаючи акції компанії. Прикладом такої дивідендної політики може служити корпорація «Microsoft», яка взагалі не виплачує дивідендів.

2. Політика «100%» дивіденду. Сутність цієї політики полягає у тому, що 100 % чистого прибутку спрямовується на виплату дивідендів. Реалізація даної дивідендної політики не призводить до збільшення власного капіталу компанії, а отже, не відбувається ріст ринкового курсу акцій. Така політика може бути виправдана виключно для підприємств, які обмежені у зростанні вартості своїх акцій, специфікою своєї діяльності (наприклад, підприємства, що здійснюють видобуток корисних копалин).

3. Політика стабільного дивіденду. Вона досить часто застосовується у практиці акціонерних товариств і передбачає однаковий розмір дивідендів на одну акцію протягом багатьох років. Дана політика характерна для привілейованих акцій, проте декотрі корпорації можуть застосовувати її і до звичайних акцій.

4. Політика фіксованого дивіденду з преміальними виплатами. Вона передбачає надбавки (премії), коли компанія досягає особливо позитивних фінансових результатів. Дана політика є досить прийнятною для тих інвесторів, які вкладають кошти в високо ризикові цінні папери і постійно чекають позитивних змін у дивідендній політиці.

5. Політика фіксованого відсотка з прибутку. Це політика полягає у тому, що встановлюється фіксований відсоток дивідендних виплат і з чистого прибутку відраховується сума, яка спрямовується на виплату дивідендів.

6. Прогресивна дивідендна політика Вона передбачає поступове постійне збільшення дивідендних виплат із розрахунку на одну акцію. Дуже часто це поступове збільшення дивідендів проявляється постійним темпом приросту дивідендних виплат.

7. Регресивна дивідендна політика – є найменш поширеним видом у практиці, оскільки передбачає зменшення розмірів дивідендів і від'ємний темп їх приросту у майбутніх періодах. Реалізація цієї політики часто призводить до продажу акціонерами своїх акцій, оскільки відбувається постійне падіння їх ринкового курсу.

Вибір типів (моделей) дивідендної політики у кожному конкретному випадку ґрунтується зазвичай на одному з таких принципів:

- повної капіталізації чистого прибутку;
- залишковості;
- фіксованої частки чи розміру дивідендного фонду в чистому прибутку;

- постійного росту дивідендів;
- стабільності виплати дивідендів.

Основні етапи формування дивідендної політики акціонерного товариства зображено на рис. 1.

Попри різні теорії дивідендної політики фінансові менеджери зазвичай намагаються зберегти баланс між виплатою достатніх дивідендів (щоб підтримувати довіру акціонерів) та реінвестуванням прибутку (щоб підтримувати певні темпи розвитку компанії).

Практичні підходи зарубіжних компаній до дивідендної політики свідчать про те, що компанії з великими інвестиційними можливостями спрямовують невеликий відсоток свого прибутку на виплату дивідендів, а компанії з меншими інвестиційними можливостями – більший відсоток. Так, молоді компанії, що швидко розвиваються, зазвичай платять низькі дивіденди, а старі, що розвиваються повільно, – більші. Але і ті й інші намагаються уникати різких коливань у виплаті дивідендів, особливо різкого їх зниження.

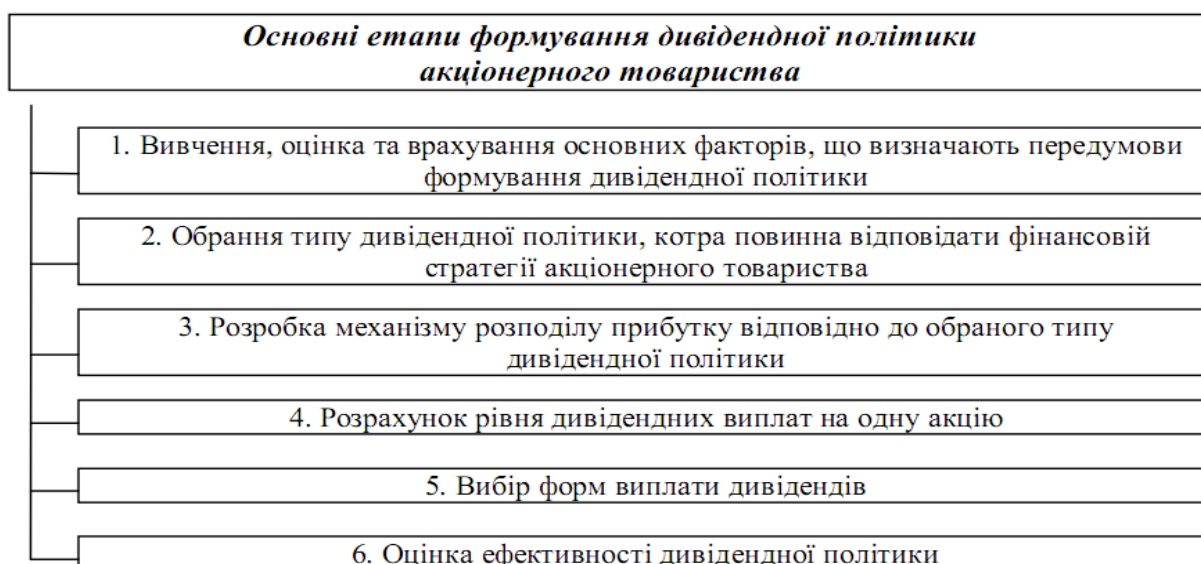

Рисунок 1 – Послідовність формування дивідендної політики акціонерного товариства

На практиці багато зарубіжних компаній схиляються до дивідендної політики, яку можна назвати компромісною. Відповідно до даної політики шукається компроміс між фінансуванням інвестицій, задоволенням очікувань акціонерів щодо поточних виплат доходів і стабільністю структури капіталу.

Загалом, виплата дивідендів на кожному із акціонерних товариств супроводжується певними особливостями, що визначенні дивідендною політикою товариства. Періодичність виплати дивідендів (щорічно, щоквартально, раз на півроку) регулюється законодавством конкретної країни. У Законі України «Про господарські товариства» передбачено, що дивіденди виплачуються щорічно за результатами роботи акціонерного товариства [1]. Механізм виплати дивідендів законодавчо не регламентується, тому вітчизняні акціонерні товариства, які сплачують дивіденди, діють на власний розсуд.

На сьогодні в Україні переважає тенденція до невиплати дивідендів взагалі або сплати мінімальних дивідендів за залишковим принципом. Більшість вітчизняних акціонерних товариств взагалі не розробляє довгострокової дивідендної політики. Це зумовлено насамперед збитковою або низькорентабельною діяльністю багатьох акціонерних товариств, необхідністю спрямовувати весь прибуток на поповнення

обігових коштів і фінансування капіталовкладень, особливостями організації акціонерних товариств у процесі приватизації на базі державних підприємств.

При визначенні проблем формування дивідендної політики вітчизняних підприємств слід враховувати, що затвердження дивідендної політики українських підприємств здійснюється самими акціонерами, у той час, як у західних країнах дивідендна політика корпорації визначається тільки менеджерами. Проте оптимальне рішення повинно знаходитись посередині, саме тому пропонується при визначенні дивідендної політики орієнтуватися на взаємодію інтересів акціонерів та менеджерів компанії, а саме побудувати модель агентських відносин, відповідно до якої дивідендна політика підприємства формується внаслідок взаємодії інтересів інсайдерів та аутсайдерів підприємства.

Отже, локальність і мізерність виплат дивідендів в Україні пояснюється не тільки й навіть не стільки фінансовими труднощами підприємств, скільки відвертим нехтуванням правами й законними інтересами акціонерів [5].

У науковому середовищі існує припущення, що керівників і власників акціонерних підприємств можна було б примусити виплачувати дивіденди у законодавчому порядку. Одним із законопроектів «Про акціонерні товариства» навіть передбачалася норма про обов'язковість виплати дивідендів у обсязі не менше 15% чистого прибутку. Проте даний законопроект депутати відхилили. Чинний Закон України «Про акціонерні товариства» залишив питання про виплату дивідендів на розгляд загальних зборів акціонерів. Таке рішення нам видається раціональним, адже не припустимо нехтувати фінансовими можливостями й стратегічними орієнтирами конкретної компанії.

Таким чином, з метою подолання вище перелічених негативних тенденцій у сфері дивідендної політики, на нашу думку, необхідно істотно посилити антимонопольне регулювання економіки, а також провести серйозну експертизу різноманітних фінансових пілг для суб'єктів господарювання із залученням до цього експертів і громадськості.

Висновки. Отже, дивідендна політика підприємства – це сукупність стратегічних і поточних рішень щодо розподілу результатів діяльності акціонерного підприємства.

Незалежно від положень різних теорій кожна корпорація у практичній фінансовій діяльності прагне досягти оптимального співвідношення між виплатою достатніх дивідендів та реінвестуванням прибутку. Специфічна мотивація діяльності кожного з учасників та їхня взаємодія зумовлює особливості моделі дивідендної політики підприємства, яка є зовнішньою реалізацією корпоративних конфліктів.

Для переважної більшості вітчизняних акціонерних товариств, на відміну від зарубіжних компаній, дивідендна політика ще не стала дієвим інструментом корпоративного управління. Причинами цього є не лише низький рівень корпоративної й загальної правової культури, а й слабкість конкурентного середовища на внутрішньому ринку, численні прогалини в системі державного регулювання національної економіки, зрощення великого бізнесу з політикою та державним управлінням.

На сьогодні постала необхідність поглиблення ринкових реформ, забезпечення їх системності, послідовності й рішучості. Стійке зростання ринкової капіталізації українських компаній, у тому числі й завдяки ефективній дивідендній політиці, потрібно розглядати як критерій успіху стратегії реформ.

Список літератури

1. Закон України «Про господарські товариства» від 15 вересня 1991 року № 1576-ХІІ зі змінами та доповненнями від 27 серпня 2011 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1576-12>.
2. Олександренко І.В. Особливості нарахування та виплати дивідендів в Україні / І.В. Олександренко // Економічний форум. – 2011. – №1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekfor/2011_1/30.pdf.
3. Приймак І.І. Дивідендна політика як стратегія підприємства у сфері розподілу прибутку / І.І. Приймак, М.М. Байдала. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Aprer/2010_6_1/18.pdf.
4. Сисой Ю.В. Формування дивідендної політики сучасних підприємств: зарубіжний досвід та вітчизняні особливості / Ю.В. Сисой. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/prvs/2011_1/tom1/368.pdf.
5. Сірко А.В. Дивідендна політика як інструмент управління ринковою вартістю підприємства / А.В.Сірко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Aprer/2010_6_1/20.pdf.
6. Стельмах М. Дивідендна політика: зарубіжний корпоративний досвід і українські реалії / М. Стельмах // Економічний аналіз. – 2010. – Вип. 7. – С. 202-205.
7. Топчак М.В. Дивідендна політика як стратегія акціонерного товариства у сфері розподілу прибутку / М.В. Топчак, І.А. Маринич // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2005. – Вип. 15.5. – С. 355-359.
8. Худік О.О. Дивідендна політика як складова фінансового механізму корпоративного управління в банку / О.О. Худік // Вісник університету банківської справи НБУ. – 2010. – № 3 (9). – С. 235-237.
9. Бріггем С. Основи фінансового менеджменту: Пер. з англ. / С.Бріггем. – К.: Молодь, 1997. – 1000 с.

Одержано 14.12.11

УДК 336

Д.С. Насипайко, канд. екон. наук, Є.С. Кузьмін, ас., В.О.Буряк, студ. гр. ФК-08-1
Кіровоградський національний технічний університет

Податкова політика України: проблеми та перспективи розвитку

У статті досліджується сутність, принципи та особливості вітчизняної податкової політики, розглядаються проблеми, що існують у даній сфері, а також пропонуються шляхи їх розв'язання
податки, податкова політика, фіскальна політика

Постановка проблеми та її актуальність. Податкова політика – один із багатьох, але найважливіших важелів втручання держави у соціально-економічні процеси. Це є наслідком постійно зростаючої ролі держави в економіці та суспільному житті, що постійно потребують певних фінансових ресурсів. У розвинутих країнах світу рівень перерозподілу валового внутрішнього продукту через податки є дуже суттєвим, а тому податкові інструменти здійснюють значний вплив на економічний розвиток як окремого ринкового агента, так і держави в цілому [3].

На сьогодні питання розвитку податкової політики належать до найактуальніших в економічному та соціальному житті України, що зумовлено новими

явищами у вітчизняній економіці, її спрямуванням на ринкові відносини, де фіскальні інструменти є одним з найефективніших методів державного регулювання економіки.

Ефективна розбудова української економіки неможлива без здійснення прогнозованої, обґрунтованої та дієвої податкової політики, адже загальновідомо, що у ринкових економіках виважена і збалансована фіскальна політика є одним із ключових факторів зростання виробництва, інвестиційної активності та зайнятості.

Отже, актуальність обраної теми обумовлюється необхідністю узагальнення різноаспектних спостережень науковців щодо ролі податкової політики в соціально-економічному розвитку країни, а також необхідністю систематизації запропонованих вченими різнопланових заходів підвищення ефективності податкової політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти податкової політики та проблеми, що існують у цій сфері, у своїх працях досліджувало багато науковців, зокрема Ю.М. Бездітко, Д.В. Веремчук, І.А. Гербіченко, О.І. Ряба, М.М. Соловей, О.А. Фрадинський, В.Ф. Столяров, Л.М. Якимчук та ін.

Мета дослідження полягає у визначенні економічної сутності поняття «податкова політика», дослідженні податкової політики як засобу впливу на розвиток держави на основі узагальнення науково-теоретичних напрацювань та систематизації практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності вітчизняної податкової політики.

Виклад основного матеріалу. Свідоме використання податків як інструменту регулювання соціально-економічних процесів у досягненні визначених цілей формує податкову політику держави.

Роботи західних економістів не мають чітких визначень категорії «податкова політика». Так, С. Фішер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі використовують термін «фіскальна політика» і тлумачать її як рішення, що приймаються державними структурами щодо своїх доходів і витрат [3].

Отже, в роботах західних теоретиків термін «податкова політика» не здобув широкого вжитку, а вживається у понятті «фіскальна політика».

На нашу думку, податкова політика – це сукупність правових, економічних і організаційних заходів держави у сфері оподаткування щодо регулювання податкових відносин, за допомогою яких держава встановлює умови оподаткування та які направлені на забезпечення надходжень податків до централізованих фондів грошових ресурсів держави й стимулювання економічного зростання за допомогою податкової системи.

Головною метою податкової політики є пошук оптимального співвідношення між фінансовими можливостями держави та обсягом видаткових статей соціально-економічного характеру за певних умов розвитку країни [4, с. 236].

Залежно від цілей податкового регулювання виділяють податкову політику двох видів: ліберально-стимулююча та соціально-стримуюча.

Перший вид податкової політики характерний для тих держав світу, які основним своїм завданням вбачають нарощення обсягів виробництва, вихід та експансію на зовнішні ринки, збільшення доходів своїх громадян. Для такого виду притаманне жорстке обмеження величини податкових вилучень, яке супроводжується згортанням соціальних програм; надання податкових преференцій при здійсненні інвестицій. Найчастіше такий вид політики застосовують держави, які переживають кризові явища у своїй економіці. На сьогодні її використовують Китай, Індія, Бразилія, країни Південно-Східної Азії.

Другий вид податкової політики характерний для країн із розвинутою ринковою економікою, які у своєму економічному розвитку досягають «стелі» та основне своє завдання вбачають у запровадженні та підтримці високих соціальних стандартів та боротьбі за збереження своїх конкурентних позицій на світовому ринку. Характерними ознаками країн, що з такою податковою політикою, є високі ставки податків,

використання у торгівельних операціях ПДВ, податкове стимулювання міжнародної міграції капіталів. На сьогодні це притаманно США, країнам Західної Європи та Скандинавії.

Окремі науковці виокремлюють третій вид податкової політики – політика податкового етатизму. Характерними ознаками такого виду є превалювання фіскальних інтересів держави, пріоритет обов’язків платників податків над їх правами; податкове свавілля держави, яка проявляється у нехтуванні вимог податкового законодавства; його частому коригуванню в угоду політичної доцільності, виконанні податковою службою непритаманних нею функцій (каральних, боротьба з демократією) та ін. [11, с. 167-168].

На сучасному етапі принципам побудови податкової системи і податкової політики держави приділяється значна увага. Принципи податкової політики – це ті концептуальні й фундаментальні положення, які є базовими (загальними або основоположними), а їх реалізація дозволить відновити дієвість фіскальної та регулятивної природи податків і ринкову саморегуляцію на основі реалізації об’єктивних економічних законів [5, с. 94].

До 01.01.2011 р. принципи побудови системи оподаткування в Україні визначались у ст. 3 Закону України «Про систему оподаткування» [2], а після цієї дати принципи податкового законодавства розкриваються у ст. 4 Податкового кодексу України [1].

Столяров В. та Музиченко О. виокремлюють такі принципи, на основі яких здійснюється оподаткування в країнах, які здобули незалежність після розпаду радянського режиму (табл. 1) [10].

Таблиця 1 – Порівняльна характеристика принципів оподаткування країн світу

Країна	Принципи оподаткування																							
	обов’язковість	загальність	справедливість	визначеність	рівність	законність	презупційність	недискримінаційність	обґрунтованість	стабільність	єдність	стимулювання	доступність	гласність	рівномірність	компетентність	пропорційність	рівнозначність	нейтральність	достатність	економічність	зручність	невідворотність	
Азербайджан		+	+	+	+	+	+	+	+			+	+											
Білорусь	+		+	+			+																	
Молдова			+	+					+										+					
Росія	+	+	+	+	+	+	+	+	+															
Таджикистан	+				+	+																		
Туркменістан	+	+			+	+																		
Узбекистан	+	+	+		+		+	+																
Україна*	+		+		+				+	+	+	+			+	+	+	+						
Україна**		+	+		+					+	+				+				+	+	+	+	+	+

Україна* – до прийняття Податкового кодексу;

Україна** – після прийняття Податкового кодексу

З огляду на прийняття в Україні Податкового кодексу зазнав змін перелік принципів податкового законодавства, які можна поділити на три групи [1].

I група – нововведені принципи, до яких належать: принцип загальності оподаткування, невідворотності настання визначеної законом відповідальності, презупції правомірності рішень платника податку, фіскальної достатності, економічності оподаткування, нейтральності оподаткування. Позитивно впливатиме на

економіку нашої держави принцип невідворотності настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства, що має на меті зменшити частку тіньової економіки та збільшити таким чином надходження до бюджету. Необхідно зазначити важливість принципу презумпції правомірності рішень платника податку, що регулює відносини між платниками податку та контролюючими органами в разі неоднозначності тлумачень нормативно-правових актів на користь платника.

Однак важливим залишається те, аби нововведені принципи сприяли гармонізації податкової системи та не мали лише декларативного характеру.

II група – принципи, у яких змінилась тільки назва. До них належать принцип рівності всіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації, принципи соціальної справедливості, стабільності, принцип рівномірності та зручності сплати, єдиного підходу до встановлення податків і зборів.

III група – принципи, які відмінено: принципи обов'язковості, обґрунтованості, стимулювання, доступності, компетентності, пропорційності, рівнозначності. Дані принципи були досить позитивними, а їх відсутність може зумовити в процесі здійснення оподаткування негативні наслідки для економічного розвитку України [12, с. 284-285].

У 2011 рік Україна вступила, маючи Податковий та оновлений Бюджетний кодекси, підтримку міжнародних фінансових організацій, стабілізовану систему державних фінансів.

Проаналізувавши зміст прийнятого Податкового кодексу, можна виділити таке позитивне зрушення податкової системи як скорочення кількості податків і зборів та зниження податкового тиску на економіку.

Необхідно підкреслити, що окремі скасовані платежі не створювали додаткового тиску на економіку, а лише перерозподіляли кошти в напрямі підтримки окремих сфер. Зокрема, збір за проведення гастрольних заходів, який спрямовується до спеціального фонду бюджету, використовується як інструмент підтримки вітчизняної культури за рахунок оподаткування діяльності в Україні іноземних артистів. У даному контексті його скасування не видається необхідним і таким, що відчутно полегшить податковий тягар на економіку. Аналогічне зауваження стосується і збору на розвиток виноградарства, садівництва та хмелярства, який пропонується скасувати 31 грудня 2014 року.

Позитивним напрямком податкової реформи стало зниження ставок ключових податків: зменшення ставки податку на прибуток з 2011 року із 25% до 19%, а потім до 2014 року до 17%; податок на додану вартість до 2014 року знизиться із 20% до 17%.

Загальна сума доходів зведеного бюджету України за січень-вересень 2011 року становила 286794,6 млн. грн., що на 71478,1 млн. грн. або на 33,2 % більше за аналогічний період 2010 року (без врахування у 2010 році погашення заборгованості минулих років з відшкодування ПДВ за рахунок випуску облігацій внутрішньої державної позики по спеціальному фонду держбюджету в обсязі 16,4 млрд. грн. проти минулого року надходження зросли на 23,7 % або на 55035,4 млн. гривень).

У січні-вересні 2011 року Державний бюджет України отримав 226671,3 млн. грн., що на 63992,9 млн. грн. або на 39,3 % більше за відповідний показник 2010 року (без врахування у 2010 році погашення заборгованості минулих років з відшкодування ПДВ за рахунок випуску облігацій внутрішньої державної позики по спеціальному фонду держбюджету в обсязі 16,4 млрд. грн. проти минулого року надходження зросли на 26,5 %).

Податкові надходження до Державного бюджету України у січні-вересні 2011 року становили 189633,9 млн. грн., що на 77669,2 млн. грн., або на 69,4 % більше від надходжень за січень-вересень 2010 року [8].

Неподаткові надходження до державного бюджету становили 34405,2 млн. грн., що на 10137,1 млн. грн. або на 22,8 % менше за відповідний показник січня-вересня 2010 року. Це пояснюється зміною бюджетної класифікації у 2011 році, коли деякі надходження, що обліковувались в неподаткових надходженнях були перенесені в податкові (рентна плата, збори на паливно-енергетичні ресурси тощо).

Отже, у період січень-вересень 2011 року доходи зведеного бюджету України зросли на 33,2 % порівняно з аналогічним періодом минулого року. Податкові надходження Державного бюджету у січні-вересні 2011 року збільшились на 69,4 %, проте неподаткові надходження зменшились на 22,8 % проти аналогічного показника січня-вересня 2011 року.

При аналізі ефективності податкової політики важливою характеристикою сучасних податкових систем є структура податків, перш за все, співвідношення прямих і непрямих. Оскільки Україна є державою з низьким рівнем життя переважної частини громадян, то у структурі податкових надходжень значну частку посідають саме непрямі податки.

На наш погляд, податкова політика має бути гнучкою, оптимально пов'язувати інтереси держави з інтересами товаровиробників, платників податків та суттєво впливати на забезпеченість підприємств оборотними засобами. Реальне зниження податків можливе лише у державі з міцною економічною базою, тільки тоді зниження ставки оподаткування призведе до зростання виробництва, що в подальшому компенсує тимчасове зменшення податкових надходжень. На такому принципі будують податкову політику провідні країни світу.

Основним недоліком чинної податкової системи є її спрямування на подолання дефіциту бюджету шляхом вилучення доходів господарюючих суб'єктів.

Прослідковується відсутність чіткого взаємозв'язку податкової системи з розвитком економіки і діяльністю безпосередніх її суб'єктів, що, у свою чергу, призвело до того, що податкова система розвивається відірвано від розвитку безпосередніх суб'єктів оподаткування. Підприємства зацікавлені у отриманні мінімального прибутку, щоби уникнути надмірного податкового тиску [3].

Таким чином, на сьогодні актуальною постає ціль забезпечити формування такої системи оподаткування, яка б сприяла розвитку економіки, формуванню повноцінних суб'єктів ринкової економіки з одночасним поступовим розв'язанням проблеми скорочення дефіциту бюджету і досягнення фінансової стабілізації з поступовим переходом до економічного росту. Потребує змін і сам механізм та цільове спрямування податків.

Вагомими проблемами податкової політики України є:

- надмірний податковий тиск на сумлінних платників податків, особливо у сфері трудомістких виробництв;
- нерівномірність податкового тягаря;
- часті і непередбачувані зміни податкового законодавства;
- невідповідність принципів формування й реалізації податкової політики України та країн ЄС тощо.

Основними задачами удосконалення податкової політики, які необхідно вирішити найближчим часом, є:

- зниження реального податкового навантаження у сполученні з безумовним забезпеченням необхідними фінансовими ресурсами бюджетів усіх рівнів;

– забезпечити максимально рівномірний розподіл податкового навантаження по податку на прибуток організацій шляхом вирівнювання податкової бази.

Реформування податкової системи має базуватися на принципі прозорості та фіскальної достатності [9, с. 214], тобто формуванні дохідної частини бюджету на рівні, достатньому для здійснення державних функцій; недопущення проявів дискримінації щодо окремих платників податків, а також стосовно оподаткування товарів вітчизняного чи іноземного походження, сума податку повинна дорівнювати вартості благ та послуг, що надаються державою. Доцільним у разі подальшого реформування податкової системи є також запровадження гнучких форм податкового регулювання залежно від зміни макроекономічної ситуації та впровадження у практику податкового адміністрування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій [7, с.216].

Висновки. Таким чином, метою податкової політики є пошук оптимального співвідношення між фінансовими можливостями держави та обсягом видаткових статей соціально-економічного характеру за визначених умов розвитку країни. Реалізація податкової політики здійснюється з урахуванням визначених принципів, таких як відносна рівність зобов'язань, економічна нейтральність, організаційна простота, гнучкість, контрольованість податків з боку платників, обов'язковість, справедливість та інші.

На сьогодні вітчизняна податкова політика має ряд проблем: нестабільність податкового законодавства; надмірний податковий тиск на платників податків; нерівномірність податкового тягаря; невідповідність принципів формування й реалізації податкової політики України та країн ЄС та інші.

Отже, реформування чинної податкової системи повинно відбуватися у напрямку подолання даних проблем й створення сприятливих умов для вітчизняних товаровиробників, стимулювання вкладення коштів у інвестиційні програми. З метою формування раціональної податкової політики необхідно використовувати регулюючу функцію податкової системи у вигляді надання пільгового оподаткування, зробити пільги більш прозорими та підвищити їх стимулюючі і регулюючі властивості.

Список літератури

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року №2755-VI зі змінами та доповненнями від 11 вересня 2011 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17>.
2. Закон України «Про систему оподаткування» від 28 грудня 1994 року, № 334/94-ВР зі змінами та доповненнями від 01 січня 2011 року (втратив чинність). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1251-12>.
3. Веремчук Д.В. Сутність податкової політики та її роль у державному регулюванні економіки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/195/1/1.pdf>
4. Гербіченко І.А. критерії формування податного механізму ринкового типу // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 19.2. – С. 236-240.
5. Деева Н. М. Оподаткування в Україні. Навчальний посібник. В.: Центр учбової літератури. 2009 – 544 с.
6. Едророва, В. Н. Сущность и элементы налоговой политики / В. Н. Едророва, Н. Н. Мамыкина // Финансы и кредит. – 2005. – № 5. – С. 37–40.
7. Ільєнко, Р. В. Податкова політика держави: виклики, завдання, перспективи // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 4. – С. 211–216.
8. Офіційний сайт Державної казначейської служби. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/publish/article/152528>
9. Ряба О.І., Гончарук Н.В. Реформування податкової системи України в контексті міжнародної інтеграції // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2. – Т. 2. – С. 212-215.

10. Столяров В.Ф. Принципи оподаткування в національних податкових системах країн з транзитивними економіками / В.Ф. Столяров, О.В. Музиченко. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=253>.
11. Фрадинський О.А. Основи оподаткування: навч. посібник / О.А. Фрадинський. – Львів: «Новий світ. – 2000», 2010. – 344 с.
12. Якимчук Л.М. Вибір оптимальних принципів оподаткування та зменшення податкового навантаження як передумова створення ефективної податкової системи // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.7. – С. 283-288.

Одержано 14.12.11

УДК 336.2

Д.С. Насипайко, канд. екон. наук, К.В. Самсонова, ст. гр. ФК-08-1

Кіровоградський національний технічний університет

Податковий контроль в Україні: особливості та шляхи вдосконалення

У статті розглянуто сутність, проблемні питання та особливості податкового контролю як одного із елементів податкової політики держави, а також визначено та проаналізовано напрями вдосконалення податкового контролю

податковий контроль, податки, податкова перевірка, ефективність

Постановка проблеми та її актуальність. Податкова система в кожній країні є однією з найважливіших основ економічної політики. Вона забезпечує фінансову базу держави та виступає головним знаряддям реалізації її економічної доктрини.

Тема податкового контролю дуже актуальна, оскільки сьогодні не можна стверджувати, що організація і діяльність податкової служби наблизилася до рівня європейських держав. Відносини між органами податкового контролю і платниками податків викликають недовіру. Причинами цього є довільні тлумачення податківцями податкового законодавства, завищення своїх службових повноважень, ігнорування презумпції невинності стосовно платників податків, проявів бюрократичного свавілля і корупції, які призводять до матеріальних втрат.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні проблеми податкового контролю знайшли своє відображення у працях вітчизняних вчених – В. Борейка, А. Даниленка, М. Свердан, В. Литвиненка, В.Ревуна, А.Сігаєва, Соколовської, В. Вишневецького, Д. Липницького, С.Каламбета, А.Крисоватого, Л. Тарангула, Огонь Ц. та інших.

Цілі статті. Метою статті є аналіз сучасних особливостей податкового контролю в Україні, розробка рекомендацій щодо вдосконалення адміністрування оподаткування з урахуванням досвіду розвинених країн.

Виклад основного матеріалу. Податковий контроль – це діяльність посадових осіб органів податкової служби щодо спостереження за відповідністю процесу організації платниками податків обліку об'єктів оподаткування, методики обчислення й сплати податків і податкових платежів за чинними нормативно-законодавчими актами сфери оподаткування, виявлення відхилень, допущених у ході виконання норм

податкового законодавства, та визначення впливу наслідків порушень на податкові зобов'язання.

Податковий контроль є різновидом фінансового контролю, оскільки він здійснюється у сфері оподаткування, яка є складовою фінансової діяльності держави, уповноваженими фінансово-контролюючими органами.

Основною формою податкового контролю є податкова перевірка. Саме ця форма контролю є найбільш ефективною з точки зору виявлення та стягнення недоїмок, забезпечення податкових надходжень до бюджетів і державних цільових фондів.

Кількість запланованих перевірок суб'єктів господарювання зменшилася у I кварталі 2011 року порівняно з I кварталом 2010 року на 18% (з 6,1 тис. до 5 тис.) [9, с. 24].

Внаслідок переорієнтації на відбір до перевірок виключно ризикових платників податків стратегічних галузей економіки кількість перевірок великих підприємств – зменшилася на 25% (з 0,4 тис. до 0,3 тис.), середніх — на 19,2% (з 2,6 тис. до 2,1 тис.), малих — на 16,1% (з 3,1 тис. до 2,6 тис.) [8, с. 25].

Оцінка забезпечення своєчасних і повних податкових надходжень до бюджету відображає загальні тенденції зниження рівня донарахувань за результатами контрольно-перевірочної роботи, високий рівень порушення кримінальних справ з ухилення від оподаткування. В той же час загальні показники продуктивності праці податкових службовців податкових органів є економічно прийнятними (табл. 2.2.) [9, с. 14].

Таблиця 1 - Зведені показники оцінки ефективності податкового контролю Державної податкової служби [4, с. 68].

№	Показники	2009 р.	2010 р.
1	Рівень зібраних податкових платежів (РЗ), %	92,5	95,0
2	Рівень податкового боргу, Кпб1, %	11,8	8,2
3	Коефіцієнт добровільної сплати податків: - Кдп1, % - Кдп2, %	6,8 8,3	4,4 5,2
4	Коефіцієнт податкових надходжень в результаті КІР (Кпшп), %	6,4	4,3
5	Коефіцієнт фінансових санкцій КІР по виїзних перевірках, Кфв	0,8	0,7
6	Коефіцієнт результативності виїзної перевірки, Крв, тис. грн.	42,0	30,8
7	Коефіцієнт ефективності виїзних перевірок, Ев, тис. грн	20,6	16,0
8	Коефіцієнт притягнення до кримінальної відповідальності, Ккв, %	2,4	2,6
9	Загальні показники продуктивності праці (по фактичних надходженнях), тис. грн.: - ПП1 - ПП2	1545,9 49,5	1938,0 60,8
10	Загальні показники ефективності матеріальних та інших витрат, Ев1	79,3	81,7
11	Загальна економічна ефективність діяльності податкової служби, Ез1	35,4	34,4
12	Питома вага витрат у податкових надходженнях, %	2,82	2,91

Оцінка економічної ефективності контрольної діяльності, що проведена на основі використання загальних показників економічної ефективності податкових органів, свідчить про її зниження в 2010 р. порівняно з 2009 роком [7, с. 40].

Статистика, яку наводить Державна податкова інспекція, свідчить, що 98% підприємств України порушують податкове законодавство [6, с. 206]. Велика частка цих порушень пов'язана з недосконалістю законодавства, низькою кваліфікацією учасників взаємин у податковій сфері, з важким розумінням законів, із постійними змінами в них.

Враховуючи сучасний стан ДПІ України, удосконалення її діяльності включає такі основні чотири елементи (заходи):

- 1) перехід податкових органів на функціональну структуру;
- 2) введення нових податкових технологій і процедур;
- 3) навчання податкових працівників і платників податків;
- 4) підвищення рівня інформатизації податкової служби.

Практична реалізація зазначених заходів передбачає необхідне технічне забезпечення державних податкових органів, впровадження сучасних засобів захисту інформації, розвиток системи телекомунікацій, правове забезпечення передачі інформації на машинних носіях і каналами зв'язку тощо. Уся сукупність цих та інших проблем може бути повністю вирішена лише в межах державного проекту модернізації податкової служби, і для цього необхідні довгострокові і значні обсяги інвестицій [4, с. 75].

Програмою модернізації органів ДПС України, крім напрямів удосконалення форм і методів податкової роботи, передбачено також напрями модернізації податкового контролю. До них відносяться [14, с. 26]:

- модернізація аудиту;
- проблеми та нові форми роботи з платниками податків;
- модернізація існуючого порядку реєстрації, обліку, пошуку, реорганізації та ліквідації платників податків;
- автоматизація процесу прийому та обробки податкової звітності платників податків;
- удосконалення методології системи контролю за погашенням податкового боргу.

Однією з форм вдосконалення податкового контролю є взаємодія органів податкової служби з аудиторськими фірмами при здійсненні перевірок. Аудитори мають досить широкі знання обліку, господарської діяльності, практичні навички, що дозволить при здійсненні перевірок легше й повніше відобразити стан об'єкта, що перевіряється.

Отже, шляхами вдосконалення контрольної діяльності податкових органів є [7]:

- чітке законодавче визначення повноважень, меж та способу здійснення податкового контролю;
- встановлення прозорого правового статусу учасників контрольної діяльності;
- достатній рівень урегульованості процедурно-процесуальної регламентації контрольної діяльності;
- встановлення різних адміністративних процедур податкового контролю відповідно до його напрямків;
- здійснення податкового контролю відповідно до чітко визначених цілей, завдань, форм та термінів контролю.

Висновки. За сучасних умов підвищення ефективності організації контролю у сфері оподаткування набуває надзвичайної актуальності. Контрольно-наглядова функція є однією із завершальних стадій управління, а також необхідною умовою ефективності управління податковими відносинами в цілому, тому постає актуальним визначення місця названої функції в системі функцій державного управління, з'ясування об'єкту і системи суб'єктів контрольно-наглядової діяльності у податковій сфері, аналіз механізму здійснення контрольно-наглядової функції та розробка пропозицій щодо забезпечення ефективності контролю та нагляду у сфері оподаткування.

Список літератури

1. Закон України Про державну податкову службу в Україні від 04.12.1990 № 509-ХІІ. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Бурденко І. М. Аналіз стану і напрямки розвитку податкової системи України та її вплив на зростання економіки / І. М. Бурденко, О. В. Кравченко // Актуальні проблеми економіки. - 2011. - № 4. - С. 67-74.
4. Детюк Т. Г. Ефективність контрольно-перевірочної роботи податкової служби // Вісник аграрної науки. – 2011. - № 3. – С. 75-76.
5. Заболотнікова В. С., Соломатіна О. В. Податковий контроль як невід’ємний інструмент державної податкової служби // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. - № 3(7). – С. 129-133.
6. Кізло М. В., Росоха Р. В. Система податкового контролю: сутність та структура // Збірник науково-технічних праць Національного лісотехнічного університету України. – 2011. - № 9. – С. 203-209.
7. Корецька-Гармаш В. О. Податковий контроль: проблемні аспекти та напрями удосконалення / В. О. Корецька-Гармаш, Н. М. Раєвська // Часопис економічних реформ : наук.-виробн. журнал Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, 2011. – № 1. – С. 39-44.
8. Лісовська В. І. Податковий контроль у системі оподаткування: зміст та механізм здійснення // Підприємництво, господарство і право. - 2010. – № 10. – С. 25-29.
9. Литвинчук І. В., Бурківська Н. М. Податковий контроль: напрями удосконалення // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2011. - № 2(48). – С. 23-26.
10. Попова В. В. Оцінка ефективності діяльності державної податкової служби України // Економіка. Фінанси. Право. – 2011. - № 1. - С. 21-26.
11. Савченко В. Я., Дондик І. М. Методика і організація державного податкового контролю // Фінанси, облік і аудит. - 2010. - № 15. – С. 317-324 с.
12. Титов А. С. Налоговое администрирование и контроль [Текст] / А. С. Титов – М. : ВК, 2009. – 410 с.
13. Хмільовська К. В. Організаційні засади податкового контролю / К. В. Хмільовська // Фінанси України. – 2011. – № 2. – С. 50-54.
14. Шевчук О. Д., Деркач Д. С. Особливості податкового контролю в Україні // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. - № 5. - С. 23-26.

Одержано 14.12.11

УДК 336.719

Г. І. Міокова, доц., канд. екон. наук, К. В. Самсонова, ст. гр. ФК-08-1

Кіровоградський національний технічний університет

Факторинг: сутність та особливості в Україні

У статті висвітлено переваги факторингу, як для підприємств-постачальників, так і для підприємств-покупців. Проаналізовано загальні поняття факторингу, визначено його основні ознаки. Здійснено порівняння факторингу з іншими джерелами фінансування оборотних засобів підприємств, та визначено доцільність застосування факторингу в Україні.

факторинг, підприємство, фінансування, обігові кошти, кредитування

Постановка проблеми та її актуальність. На українських підприємствах останнім часом відбувається зростання дебіторської заборгованості, зростає недисциплінованість покупців, які порушують принципи розрахунково-платіжної дисципліни, що, в свою чергу, призводить до нестачі фінансових ресурсів для провадження виробничо-господарської діяльності.

Фінансовий ринок України перебуває на стадії становлення, що супроводжується запровадженням нових видів фінансових послуг. Однією з таких послуг, що потребує вивчення та розвитку на фінансовому ринку України, є факторинг та його переваги використання для підприємств. Останнім часом факторинг в нашій країні набуває усе більшої популярності. Адже зі зростанням економіки та ділової активності підприємств зростає і їх потреба в оборотних коштах, необхідних для фінансування поточної діяльності, що потребує залучення додаткового капіталу. За цих умов для підприємств малого та середнього бізнесу оптимальним рішенням може стати факторинг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день проблемам факторингових операцій присвячено багато наукових та практичних досліджень. Зокрема, Ю. Попов порівнює законодавство України з регулювання факторингових операцій зі світовим досвідом, Я. Чубарова розглядає сутність факторингу, його переваги та недоліки, К. Слюсаренко, Л. Сокур розглядають проблеми та перспективи розвитку факторингових послуг в Україні.

Питанням розвитку факторингу та механізму здійснення факторингових операцій присвятили свої праці ряд вітчизняних та зарубіжних вчених таких, як С. Глушенко, Я. Карп'як, Л. Ріжко, Б.Луців, І. Фарінович, Г. Шпаргало, Н. Наконечна, Р. Коттер, Р. Кембелл, Ж.. Перар, Е.Доллан та ін.

Мета статті – розглянути випадки, при яких застосування факторингових операцій дає змогу збільшити обіговий капітал підприємств, а також обґрунтувати переваги використання факторингу для підприємств України.

Виклад основного матеріалу. Значна частка дебіторської заборгованості в складі оборотних активів свідчить про необхідність впровадження сучасних форм рефінансування. До них належить факторинг.

Сьогодні факторинг – найдинамічніша послуга на фінансовому ринку України. Про структурні та динамічні зміни в обігових активах за видами економічної діяльності свідчать статистичні дані по Україні (табл. 1).

Таблиця 1 - Структурні та динамічні зміни в обігових активах за видами економічної діяльності за 01.01.2008 - 01.01.2010 рр. [5]

Показник	Роки		
	01.01.08	01.01.09	01.01.10
Обігові активи (млн. грн.) всього	1178129,5	1573587,9	1240134,7
- зокрема обігові активи в запасах товарно-матеріальних цінностей	266148,2	339136,4	279652,3
- зокрема дебіторська заборгованість	692205,2	954606,0	804323,1
- темп приросту обігових активів до попереднього року (%)	-	33,5	-21,2
- темп приросту товарно-матеріальних цінностей до попереднього року (%)	-	27,4	-17,5
- темп приросту дебіторської заборгованості до попереднього року (%)	-	38	-15,7
- частка товарно-матеріальних цінностей в обігових активах (%)	22,6	21,5	22,6
частка дебіторської заборгованості в обігових активах (%)	58,7	60,6	64,8

Аналізуючи дані таблиці, можна сказати, що в 2009 р. темпи приросту дебіторської заборгованості перевищують темпи приросту обігових активів на 4,5 %, а в 2010 р. темпи приросту дебіторської заборгованості, порівняно з 2009 р., зменшилися на 15,7 %, тоді як обігових активів – на 21,2 % [4]. Значне зростання дебіторської заборгованості свідчить про неналагоджену систему розрахунків між суб'єктами господарювання, що в майбутньому може призвести до переривання виробничого циклу, зменшення фінансової стійкості та до зменшення прибутку підприємств.

Розглядаючи структуру обігових активів за видами економічної діяльності, варто звернути увагу на коливання частки товарно-матеріальних цінностей. Так, у 2008 та 2010 рр. їх частка становила 22,6 %, тоді як у 2009 р. вона була меншою і становила 21,5 %. Дебіторська заборгованість займає значну питому вагу в структурі обігових активів підприємств і становить 58,7 % у 2008 р.; 60,6 % – у 2009 р та 64,8 % – у 2010 р. На Заході вважають, що рівень дебіторської заборгованості в активі балансу 3 % є її критичною межею. В Україні оптимальною вважають структуру обігових активів тоді, коли частка дебіторської заборгованості не перевищує 20 % [5].

Статистичні дані свідчать про те, що частка дебіторської заборгованості в структурі обігових активів перевищує в декілька разів рекомендовану. Також негативною тенденцією є щорічне збільшення її частки в обігових активах. Таке відволікання коштів у дебіторську заборгованість не припустиме, оскільки негативно впливає на фінансові результати підприємства, зменшуючи його прибутки, а в підсумку може призвести до банкрутства.

Поняття та предмет договору факторингу чітко визначені в Цивільному і Господарському Кодексах. Згідно ст. 1077 Цивільного Кодексу договір факторингу – це договір, згідно якого одна сторона (фактор) передає або зобов'язується передати грошові кошти в розпорядження другої сторони (клієнта) за плату, а клієнт відступає або зобов'язується відступити факторові своє право грошової вимоги до третьої особи (боржника) [2]. Згідно зі ст. 350 Господарського Кодексу факторинг – це придбання банком права вимоги в грошовій формі з поставки товарів або надання послуг з прийняттям ризику виконання такої вимоги та прийом платежів [3].

Отже, факторинг – комплекс послуг, що надаються клієнту спеціалізованою компанією (фактором) в обмін на уступку дебіторської заборгованості (обов'язковим є перехід права власності на дебіторську заборгованість). Важливо знати і розуміти, що

факторинг – самостійний напрямок економіки, скерований на надання комплексних послуг, що сприяють росту об'єму продаж торгових і виробничих компаній та не являється частиною ніякої іншої галузі економіки і важливий сам по собі.

Факторингові операції здійснюються в такому порядку:

1. Поставка товару на умовах відстрочення платежу;
2. Укладення генеральної угоди про факторинг;
3. Відступлення фактору права вимоги до боржника;
4. Перерахування клієнту фінансування (до 90 % від права вимоги);
5. Повідомлення боржника про зміну кредитора;
6. Перерахування покупцем (боржником) платежу за поставлений товар;
7. Виплата фінансовою установою залишку грошових коштів від права вимоги за вирахуванням вартості послуг фактора.

Завдяки факторингу, після поставки товару (надання послуг) продавець негайно отримує в формі авансу значну частину від суми дебіторської заборгованості, що виникла (до 95%), не чекаючи на платіж від покупця. Фінансування автоматично збільшується залежно від росту продажів. Управління дебіторською заборгованістю передбачає: контроль за своєчасною оплатою поставок покупцями; прогнозування строків інкасації і спеціальні процедури нагадувань при затримці платежів; регулярні, детальні і зручні звіти про стан дебіторської заборгованості; механізм роботи щодо повернення боргових зобов'язань дебіторів (як досудові так і судові дії) тощо. Покриття ризиків включає ризики, що пов'язані як із загальною діяльністю підприємства, так і з поставкою товарів з відтермінуванням платежу, в тому числі неотримання платежу від покупця в строк.

Кожне підприємство використовує різні джерела фінансування своїх оборотних засобів, зокрема це: власні кошти, товарний кредит від постачальника, попередня оплата від покупця, банківський кредит, овердрафт, факторинг тощо. Коротко проаналізувавши і порівнявши джерела фінансування оборотних засобів підприємств, можна навести основні їх переваги та недоліки (табл. 2).

Таблиця 2 - Порівняння джерел фінансування оборотних засобів підприємств

	Власні кошти	Товарний кредит	Банківський кредит	Овердрафт	Факторинг
Доступність	так	так	ні	так	так
Наявність забезпечення	ні	ні	так	ні	ні
Необхідність повернення	ні	так	так	так	ні
Обмежений строк використання	ні	так	так	так	ні
Обмеження суми	так	так	так	так	ні
Документальне оформлення	ні	ні	так	ні	ні
Оперативність в залученні	так	ні	ні	так	так
Страховання ризиків	ні	ні	ні	ні	так

Фінансовий механізм факторингу надає постачальникам принципово нові можливості розвитку, адже на відміну від банківського кредитування та залучення власних коштів, він не обмежений певними сумами.

Перевагами факторингу для постачальника є:

- отримання додаткового фінансування;
- збільшення товарообігу та додатковий прибуток від збільшення обсягу продажу;

- спрощення планування грошового обігу;
- захист від валютних ризиків.

Покупець отримує такі плюси:

- вигідніші умови оплати, які не потребують відволікання грошових коштів у разі передоплати;
- збільшення купівельної спроможності[5].

Як бачимо, використання факторингу не лише дає змогу підприємству уникнути кризових явищ, а й сприяє подальшому розвитку підприємства, отриманню великих прибутків та збільшенню ринкової вартості підприємства [6].

На сьогодні інфраструктура фінансового ринку в Україні дає змогу використовувати різні форми рефінансування дебіторської заборгованості, тобто швидке переведення її в інші форми обігових активів (грошові кошти чи високоліквідні цінні папери). Однією з таких форм рефінансування дебіторської заборгованості, яку використовують сьогодні, є факторинг.

Факторинг задовольняє попит виробника або продавця продукту на обіговий капітал, що в Україні гостро відчувається через періодичне збільшення термінів реалізації товарів чи послуг і є проблемою, притаманною вітчизняній економіці.

Сьогодні 70 компаній України мають право на проведення факторингових операцій, але практично їх реалізують лише близько 20. Основною аудиторією користування факторинговими послугами є середній бізнес, який характеризується найвищою динамікою розвитку, тобто найбільше потребує постійного поповнення оборотних коштів. Однак протягом першого півріччя 2011 року спостерігалась ситуація щодо збільшення обсягів проведення факторингових операцій саме фінансовими компаніями. Це зумовлено тим, що банки втратили велику кількість коштів через масові невиплати по факторингу (40% клієнтів), який, на відміну від кредитування, є беззаставною послугою [9].

Станом на 31 березня 2011 в Державному реєстрі фінансових установ містилась інформація про 70 фінансових компаній, які мають право надавати послуги факторингу. Протягом I кварталу 2011 року фінансові компанії уклали 1191 договір факторингу загальним обсягом 2 109,8 млн. грн. і виконали 489 договорів на суму 2 577,8 млн. грн. Діючими на кінець I кварталу 2011 року залишалось 1 275 договорів факторингу. Частка фінансування за рахунок банківських кредитів та позичкових коштів юридичних осіб за I квартал 2011 року становить 85,6% загального обсягу джерел фінансування факторингових послуг, хоча частка банківських кредитів суттєво зменшилася, а частка позичкових коштів юридичних осіб для фінансування факторингу значно зросла. Характеризуючи структуру джерел фінансування факторингових операцій за I квартал 2011 року, зазначаємо, що питома вага власних коштів зросла більше ніж в 60 разів (до 373,6 млн. грн.) порівняно з аналогічним періодом 2010 року [6].

Аналізуючи розподіл укладених фінансовими компаніями договорів факторингу в I кварталі 2011 року порівняно із I кварталом 2010 року, можемо зробити висновок, що відбувся перерозподіл факторингових операцій за галузями порівняно з аналогічним періодом минулого року. Найменшу питому вагу з укладених договорів факторингу за основними галузями мають легка та харчова промисловості, дещо більшу частку займають металургія (1,5%), сфера послуг (2%) та машинобудування (4%), а найбільшу частку (51,7%) охоплюють інші галузі. Протягом I кварталу 2011 року договори факторингу не мали місця в таких галузях, як хімічна, добувна промисловість, транспорт.

Можна визначити фактори які стримують розвиток факторингу в Україні:

- політична нестабільність в країні;
- недостатня довіреність підприємців до функціонування факторингу;

- невідповідна законодавча і нормативна база регулювання факторингу в Україні;
- недостатній рівень ознайомлення з послугою на українському ринку;
- асоціювання з кредитом;
- труднощі документообігу;
- незвичну систему оплати;
- складність в самостійному структуруванні операції;
- збільшення вартості продукції.

Сьогодні запровадження факторингу в Україні ускладнюється прийнятою практикою ведення торгово-збутових операцій, яка передбачає здебільшого передплату та майже повну відсутність комерційного кредиту. Важливу роль відіграє й обізнаність менеджерів, економістів та керівників з факторингом як економічним інструментом. Саме сучасна підготовка спеціалістів та фахівців українських підприємств повинна розкрити їм ефективні методи управління підприємством, які є загальноприйнятими в міжнародній практиці, серед яких і є факторинг.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна констатувати, що факторинг є один із механізмів управління обіговими коштами підприємств, який впливає на прискорення обіговості цих коштів.

Використання факторингових послуг дають змогу підприємствам:

- вирішити проблему дефіциту обігових коштів;
- підтримувати необхідну номенклатуру товарного асортименту;
- збільшити обсяг продаж;
- пропонувати своїм клієнтам пільгові умови купівлі товару;
- завдяки отриманню коштів одразу після відвантаження товару, закуповувати матеріали у своїх постачальників за нижчою ціною.

Проаналізувавши сьогоdnішній стан ринку факторингу в Україні, можна зробити наступні висновки. По-перше, характерні для світової практики по факторинговому фінансуванню беззаставна та безстрокова основа призвели до втрати коштів банків та фінансових установ, що пропонували цю послугу. Тому саме для українського ринку необхідно ввести певні обмеження та умови щодо створення заставного та строкового характеру факторингу. По-друге, у зв'язку із тим, що непогашена кредитна заборгованість призводить до збільшення втрат банками коштів, її наявність може стати ще одним фактором для відмови клієнту, надання коштів якому стане ризикованою операцією для фінансової установи. І таке впровадження зможе дещо пристосувати процес оптимізації факторингу під умови української економіки.

Для забезпечення розвитку факторингу слід виключити із законодавства України всі положення, які намагаються регулювати відносини факторингу як такі, що пов'язані із спеціальним поіменованим договором. Потребує вдосконалення законодавство стосовно відступлення вимоги, зокрема, слід відмовитися від допустимості договірної заборони відступлення грошової вимоги, крім випадків, коли боржником є споживач. Існує наявність суперечностей у нормативних актах з питання оподаткування факторингових операцій в Україні. Проте відсутність чітких норм дає змогу підприємству доводити правомірність будь-якої своєї позиції, використовуючи різні формулювання законів.

Список літератури

1. Васка В.М. Значення факторингу для підприємств як особливої фінансової послуги в Україні // Вісник Буковинської державної фінансової академії. – 2011. - №7. – С. 12-14.

2. Глушенко С. В. Факторинг як інструмент отримання короткострокових капіталів // Економіка. - 2008. - №4. - С. 18-23.
3. Господарський Кодекс України // Вісник Верховної Ради України від 16.01.2003 р. № 436-IV – с. 350. – <http://zakon.rada.gov.ua>
4. Карп'як Я.С., Ріжко Л.І. Факторинг як інструмент вирішення фінансових проблем підприємства // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №12. – С.70-75.
5. Луців Б. Л. Лізинг і факторинг як альтернативне джерело кредитування та інструмент збуту. - К.: ІС БО, 2003. - 72 с.
6. Терновська М.О. Дослідження стану ринку факторингу в Україні // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. - № 30. – С. 53-56.
7. Фарінович І.В. Вплив факторингу на фінансові результати діяльності підприємств // Економічний простір. – 2008. - №12/2. – С. 13-29.
8. Фарінович І.В. Факторинг як механізм пришвидшення обіговості обігових коштів підприємств // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.15. - С. 248-252.
9. Шпаргало Г., Наконечна Н. Факторингові операції в Україні: роблеми та перспективи // Вісник Львівської комерційної академії 2009. - №1. - С. 226-229.

Одержано 14.12.11

УДК 378.147

Л.В.Філіппова, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Письмо на заняттях з іноземної мови

Стаття розглядає питання про використання письма для розвитку інших форм мовлення.
письмо, писемне мовлення, репродуктивна діяльність

Тривалий час навчанню письма надавали другорядного значення. Письмо виступало лише засобом навчання інших видів мовленнєвої діяльності, який дозволяє краще засвоювати програмний матеріал. Це один із засобів контролю сформованості навиків та вмінь студентів. Сьогодні відношення до письма і навчання вміння виражати свої думки в письмовій формі значно змінилось. Письмо, як мета навчання, присутнє на усіх етапах вивчення іноземної мови.

В сучасній методичній літературі розрізняють письмо та писемне мовлення. Деякі дослідники використовують лише термін письмо, підкреслюючи його вузьке чи широке значення. Цей поділ пов'язаний із особливостями механізму письма, що складається із двох етапів: складання слів за допомогою літер та формування письмових повідомлень, до складу яких входять слова та словосполучення. В основі реалізації першого етапу лежить оволодіння графікою та орфографією. Для здійснення другого етапу необхідно оволодіти мовленнєвим умінням.

У програмах з іноземних мов письмо визначали частіше як засіб, а не як мету навчання. На різних етапах навчання іноземних мов роль письма змінюється. Так, на початковому етапі реалізується мета оволодіння технікою письма, формування навичок, які пов'язані із засвоєнням звуко-буквених відповідностей. Вказані вміння необхідні для розвитку вмінь читання та усного мовлення.

На середньому етапі основним є навчання орфографії у зв'язку з накопиченням

нового мовного матеріалу. Одночасно розвивається писемне мовлення, як засіб, що сприяє формуванню вмінь та навичок усного мовлення.

На старшому етапі набуті раніше навички письма вдосконалюються поряд з усним мовленням. Крім цього, писемне мовлення виконує ще одну важливу роль. Воно стає допоміжним засобом під час самостійної роботи над мовою, зокрема у вигляді складання анотацій та планів до прочитаних текстів. Письмо є метою та важливим засобом навчання іноземної мови.

Для того щоб розглянути роль письма у навчанні усного мовлення, читання, лексики, граматики необхідно звернутися до його психофізіологічної характеристики. У літературі підкреслюється спільний характер елементів, які складають початковий етап продукування, як звукового, письмового повідомлення. Спільним є момент програмування граматики-семантичної частини висловлювання, підготовка висловлювання у внутрішньому мовленні. У процесі письмового викладу думок має місце функціонування слухо-мовно-рухових образів, які зумовлюють виникнення відповідних зорових руко-моторних образів, і, зрештою, самого акту письма.

Отже, письмове висловлювання не є чимось абсолютно відмінним від говоріння. Тому при правильній організації виконання вправ з письма студенти набувають і деяких навичок, потрібних і для усної комунікації.

Дослідники вказують на те, що письмове оформлення думок має певні навчальні переваги. Цей процес уповільнений порівняно з усним мовленням, що дає можливість зосередити більше уваги на окремих етапах його здійснення, а це, у свою чергу, створює умови для вживання таких мовних форм, які ще недостатньо автоматизовані і тому в усній комунікації ще не можуть використовуватись. Вживання цих форм у писемному мовленні приводить до вільнішого оперування ним в усному мовленні. Як і усне мовлення, писемне мовлення відносять до репродуктивної діяльності.

Як вказують дослідники, у навчанні лексики, граматики, письмова фіксація матеріалу дає змогу:

- 1) створити додаткові асоціації, які допомагають запам'ятовувати лексичні одиниці, речення, структурні зразки;
- 2) організувати письмові вправи, які сприяють розвиткові навичок користування лексичними та граматичними явищами;
- 3) повторювати матеріал;
- 4) організувати усні вправи, опираючись на зафіксовані структурні зразки, лексичні елементи.

Думка про використання однієї форми мовлення для розвитку іншої не нова у методичній літературі. Недооцінювання ролі письма, писемного мовлення у навчанні іноземних мов негативно впливає на весь навчальний процес. Відомо, що у 90 % людей зоровий канал сприйняття інформації в декілька разів сильніший у порівнянні зі слуховим. Це дає підстави для припущення, що обсяг і міцність засвоєного матеріалу, вилученого через зоровий канал зв'язку, будуть значно вищими.

Ідею спільності усної та писемної мови підкреслюють і лінгвісти, які вважають їх двома формами спілкування однією і тією ж мовою, формами взаємно зумовленими, які доповнюють одна одну, користуючись матеріалом одного словникового фонду, опираючись на загальну граматичну будову. Усне й писемне мовлення розглядається лінгвістами, як дві форми комунікації, які мають у своїй основі загальні базові моделі, загальний план змісту і дещо різні плани його вираження. Певна річ, що практичне володіння іноземною мовою не може бути повноцінним, якщо воно не включає обидві основні форми комунікації у тісному взаємозв'язку. Писемне мовлення має багато якостей, необхідних для усного мовлення. Воно має потребу в досконалішому обдумуванні, бо повинно забезпечити вимоги правильності, ясності, чіткості викладу

думки, тому що воно ізольоване від співрозмовника, від ситуації спілкування. Перед ним чіткіше постає вимога бути обґрунтованішим, логічнішим та доказовішим. Поступово оволодіваючи особливостями письма, студент переносить їх у певній мірі на усну мову, від чого остання стає досконалішою, а сам студент відчуває себе впевненіше.

Отже, письмо виступає продуктивним видом діяльності. Важливою функцією письма на заняттях з іноземної мови є те, що воно на всіх етапах служить засобом контролю.

Письмо - це один із видів мовленнєвої діяльності, який постійно повинен використовуватися на заняттях з іноземної мови. Роль письма в початковому процесі пов'язана з використанням творчих, інтерактивних форм роботи.

Список літератури

1. Демьяденко М.Я., Лазаренко К.А., Мельник С.В. Основы общей методики обучения иностранным языкам. – К.:Вища школа, 1994.
2. Мильруд Р.П. Методика обучения иноземной письменной речи // ИЯШ – 1997, №2.

Одержано 22.12.11

УДК 336.732

Н.В. Гаврилова, доц., канд. екон. наук, М.О.Грешнікова, ст. гр. ФК-09-1
Кіровоградський національний технічний університет

Перспективи розвитку кредитних спілок в Україні

У статті проаналізовано теоретичні аспекти сутності та особливості діяльності кредитних спілок. Визначено місце та значення кредитних спілок у фінансово-економічній системі України. Досліджено проблеми становлення й розвитку кредитних спілок, а також окреслено перспективи їх діяльності на вітчизняному кредитному ринку.

фінансові установи, кредитна спілка, суб'єкт кредитної угоди, принципи діяльності кредитних спілок, ринок фінансових послуг

Постановка проблеми. В умовах фінансової кризи особливого значення набувають фінансові установи із соціальною складовою, які здатні захистити від знецінення заощадження населення, забезпечити доступними фінансовими послугами громадян і мале підприємство. Саме ці ознаки властиві установам кредитної кооперації, які в Україні діють в такій організаційно-правовій формі, як кредитні спілки. Метою кредитної кооперації є надання фінансових послуг через спільне заощадження членами кредитного кооперативу власних коштів та взаємне кредитування за рахунок цих коштів на взаємовигідній основі. Головну роль у забезпеченні стабільного фінансового розвитку кредитної спілки відіграють її фінансові ресурси. На сьогодні для кредитних спілок України гостро постало питання забезпечення їх фінансової стабільності, спроможності виконувати власні зобов'язання. Усе це визначає актуальність і необхідність дослідження питань подальшого розвитку кредитного ринку й, зокрема, функціонування небанківських кредитних установ [12].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню проблеми розвитку і становлення інститутів фінансового посередництва в умовах ринкової економіки, зокрема, дослідженню питання стабільності кредитних спілок присвячено наукові праці В. Гончаренко, О. Василика, Н. Внукової, О. Лютого, І. Малого, І. Мешко, А. Мороза, А. Пожар, В. Шелудько [10]. Утім, в українській економічній літературі ще немає комплексного дослідження функціонування інститутів небанківських фінансових посередників. Зокрема, особливої уваги потребують проблеми розвитку кредитних спілок та удосконалення регулювання їх діяльності.

Метою даної статті є визначення основних проблем становлення й розвитку кредитних спілок в Україні, окреслити перспективи їх діяльності на вітчизняному ринку.

Виклад основного матеріалу. Кредитні спілки, будучи формою об'єднання фізичних осіб, виникли як реакція на потребу у наданні швидких, недорогих і, разом з тим, конкурентоспроможних фінансових послуг. Забезпечення конкурентності фінансових послуг, що пропонуються кредитними спілками можливе за однієї обставини – надійності та стійкості фінансового посередника [6, с.135]. Найголовнішою метою діяльності кредитних спілок є фінансовий та соціальний захист своїх членів за допомогою залучення їх особистих заощаджень для взаємного кредитування, фінансової підтримки підприємницьких ініціатив та надання інших фінансових послуг. На сьогодні, в Україні кредитні спілки, незважаючи на те, що після їх відновлення минуло небагато часу, поступово завойовують свою нішу на ринку кредитів населення. Відповідно до Закону України «Про кредитні спілки», кредитна спілка – це неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їх об'єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки [9].

Діяльність кредитної спілки ґрунтується на таких основних принципах:

- · добровільності вступу та свободи виходу з кредитної спілки;
- · рівноправності членів кредитної спілки;
- · самоврядування;
- · гласності.

Кредитна спілка має кредитний характер, оскільки в основі її діяльності, як і банку, лежить функція залучення, акумулювання тимчасово вільних коштів та їх перерозподіл відповідно до потреби. Кредитна спілка надає різні види кредитів: за своїм цільовим призначенням, за терміном користування, з різними режимами сплати відсотків та основної суми кредиту, з різними рівнями забезпеченості [11].

Переважна більшість кредитів є дрібними кредитами на споживчі цілі – 52% загальної суми наданих кредитів; комерційні кредити та кредити, що передбачають триваліший термін кредитування та більші суми кредиту, займають загалом 24%, кредити на придбання, ремонт та реконструкцію житла – 8% [5].

Станом на 31 грудня 2010 року у порівнянні з початком 2010 року внески (вклади) членів кредитних спілок на депозитні рахунки зменшилась на 25 % (з 3127,1 млн. грн. до 2959,3 млн. грн.), кредити, надані членам кредитних спілок зменшились на 30 % (з 4253,2 млн. грн. до 3909,1 млн. грн.) [11].

Суб'єктами кредитної угоди виступають кредитна спілка як кредитор і член спілки як позичальник. Елементи кредитування присутні у відносинах між особою, яка передає в розпорядження юридичної особи свій внесок (вклад), та спілкою, яка на такі вклади розподіляє частину свого доходу. Специфіка посередницької діяльності кредитних спілок полягає також в тому, що надання таких послуг не має на меті отримання прибутку.

Умови отримання позики для всіх членів спілки однакові, отже, такий договір містить ознаки публічності [11]. Його можна також охарактеризувати як договір про приєднання, оскільки члену спілки пропонують типову кредитну угоду, і в разі відсутності заперечень чи уточнень з боку позичальника він може приєднатися до неї.

Разом з тим, вкладник набуває своєрідних «корпоративних прав»: право на участь в управлінні справами кредитної спілки через загальні збори; право на виділення належної частки в майні спілки в разі її ліквідації або виходу з неї [2].

Загалом процес кредитування спілками схожий з банківським. Водночас кредитні угоди, що укладаються цими організаціями, мають окремі особливості:

- 1) позичальником може бути лише фізична особа – член спілки (крім надання позик іншим кредитним спілкам);
- 2) забезпечення вимагається лише на частину суми кредиту, що перевищує вклад;
- 3) низькі відсотки;
- 4) наслідком неповернення кредиту може бути не лише договірна відповідальність, але й виключення із членів спілки.

Аналогічно до кредитних угод, де кредитором виступає банк, позика спілки повинна використовуватись за цільовим призначенням і є строковою, оплатною і забезпечуваною.

Переваги кредитування кредитними спілками:

- · спілка є відкритою структурою;
- · члени кредитної спілки мають змогу напрацювати позитивну кредитну історію;
- · кредит можна отримати за кілька днів і навіть годин;
- · відсотки за кредит можуть бути нижчими за банківські;
- · залежно від статуту спілки, термін погашення кредиту можна продовжити;
- · у деяких спілках можна кредитуватися за допомогою майнових поручителів.
- Недоліки кредитування кредитними спілками:
 - · у регіональних спілках ставки річних надзвичайно високі;
 - · невеликий термін кредитування (найчастіше до 1 року);
 - · існує небагато спілок, спроможних надати позичку понад 10 тис. грн [11].

З кожним роком кількість кредитних спілок поступово зростає, що свідчить про зростання інтересу споживачів до цього сектора фінансового ринку. Згідно з даними Державного реєстру фінансових установ, з 1 січня 2008 по 1 січня 2010 року було внесено в реєстр 53 кредитні спілки (загальна кількість станом на 28.02.10 – 734 кредитні спілки) [7].

Результати діяльності кредитних спілок за 2010 рік показують уповільнення рівня ділової активності та значне зниження темпів приросту показників діяльності кредитних спілок.

В сучасних умовах основними проблемами функціонування кредитних спілок є:

- наявність «сірого» сектору, велике число «жевріючих» кредитних спілок, порушення кооперативних принципів у діяльності значної кількості кредитних спілок;
- недосконала структура кредитного портфеля, політика формування та управління активами й пасивами, відповідні процентні ставки, недостатнє упровадження нових видів послуг і ринкових інструментів, відсутність узгодженої довготермінової ринкової стратегії;
- недостатній доступ до дешевих і довгих ресурсів, неналежне сервісне супроводження, відсутність механізмів підтримання фінансової стабільності кредитних спілок та гарантування вкладів їх членів, низький рівень системної інтеграції кредитних спілок у режимі саморегулювання [3].

Функціонування кредитних спілок ускладнюється також через неврегульованість питань нагляду і контролю за їх діяльністю. Незначними наглядовими функціями наділені Національний банк України та Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг. З огляду на зазначену проблему доцільно зобов'язати контролюючі органи проводити на підставі звітності розрахунок показників, які характеризують стан кредитних спілок, та виносити рішення рекомендаційного характеру щодо усунення виявлених недоліків. При цьому контролюючий орган повинен тісно співпрацювати з Національною асоціацією кредитних спілок України [1].

Головною проблемою функціонування кредитних спілок в Україні є недосконалість законодавчо-нормативного середовища й закріплення кооперативної природи кредитних спілок. Оптимальним розв'язанням цієї проблеми є внесення змін до нормативно-правових актів, які регламентують діяльність кооперативних неприбуткових товариств та кредитних спілок.

Згідно з Концепцією розвитку системи кредитної кооперації, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України, серед найважливіших факторів і тенденцій, що стримують розвиток кредитних спілок можна виділити:

- недосконалість законодавства, що регулює діяльність суб'єктів системи кредитної кооперації, зокрема значна обмеженість можливостей кредитних спілок у наданні фінансових послуг їх членам та юридичним особам;
- недостатній для належного виконання їхніх зобов'язань перед членами рівень капіталізації;
- недостатня поінформованість населення про діяльність кредитних спілок;
- концептуальна невизначеність на тривалу перспективу;
- збільшення концентрації ринку кооперативного кредитування;
- наявність у кредитному портфелі кредитних спілок переважної кількості короткострокових кредитів;
- порівняно незначні строки кредитування;
- відсутність діючої інфраструктури фінансової й технічної підтримки ефективної діяльності кредитних спілок;
- відсутність ефективного механізму захисту прав членів кредитних спілок, у тому числі гарантування вкладів;
- існування значної кількості кредитних спілок, що у своїй діяльності не дотримуються основних принципів міжнародного кооперативного руху й вимог щодо захисту прав їх членів;
- низький рівень професійної діяльності й технічної оснащеності переважної більшості кредитних спілок тощо[8].

Для комплексного вирішення питань, які постали перед кредитними спілками, необхідно:

1. запровадити на державному й регіональному рівнях системи стабілізації та фінансового оздоровлення кредитних спілок;
2. створити систему страхування і гарантування вкладів від фінансових ризиків;
3. ініціювати створення бюро кредитних історій для формування єдиної бази позичальників, що надасть можливість знизити частку прострочених і неповернених позик;
4. прискорити процес формування потужних асоціацій, діяльність яких сприятиме розробці й запровадженню єдиних правил поведінки на ринку кооперативного кредитування, професійних і технологічних стандартів діяльності кредитних спілок;

5. запровадити жорсткішу систему нагляду та контролю дотримання й виконання основних показників діяльності кредитних спілок;

6. сформувані установи сервісної інфраструктури, які повинні надавати послуги кредитним спілкам і об'єднанням кредитним спілкам у сфері навчання, консультаційного супроводження [3].

На даний час в Україні діє два стабілізаційних фонди, що діють при загальнодержавній асоціації кредитних спілок: Програма захисту вкладів при Всеукраїнській асоціації кредитних спілок та Стабілізаційний фонд при Національній асоціації кредитних спілок України [4]. Крім того, дуже важливою є проблема захисту кредитних спілок від збитків, пов'язаних і несвоєчасним поверненням чи неповерненням кредитів. Розв'язання даної проблеми полягає у створенні регіональних, а згодом і загальнодержавної системи ведення кредитних історій позичальників – бюро кредитних історій. Ефективним способом для істотного скорочення зазначених витрат є делегування повноважень щодо роботи із проблемними кредитами єдиному органу - Агенції по роботі із проблемними кредитами. З огляду на загальносвітові тенденції розвитку кредитних спілок необхідно запроваджувати моніторинг їхньої діяльності.

Висновки. Посилення негативного впливу фінансової кризи на діяльність всіх національних фінансових установ та кредитних спілок, зокрема, зумовлює необхідність впровадження кредитними спілками механізмів підвищення їх фінансової спроможності. Варто зазначити, що одним із основних напрямів розвитку кредитних спілок в Україні є збереження корпоративного напрямку їх функціонування, забезпечення якісного обслуговування членів фінансових кооперативів та якнайшвидше усунення суперечливих моментів у нормативних активах, які регулюють діяльність кредитних спілок. Крім того, з огляду на загальносвітові тенденції розвитку кредитних спілок, необхідно запровадити моніторинг їхньої діяльності з метою зменшення впровадження тіньових схем ухилення від оподаткування, що призводять до втрат бюджету.

Список літератури

1. Гавриленко О.Ю. Кредитні спілки в Україні: Проблеми розвитку та умови підвищення ефективності управління діяльністю // Вісник економічної науки України. - 2007. - № 1 (11). - С. 29-32.
2. Грицай М.Н. Развитие системы управления в кредитных организациях // Деньги и кредит. - 2007. - № 8. - С. 22-25.
3. Льченко Л.В. До проблеми використання потенціалу кредитних спілок у забезпеченні економічного зростання: сучасна практика і реалії України // Економіка та держава. - 2009. - № 1. - С. 66-69.
4. Інформація про діяльність кредитних спілок в Україні // <http://www.ukrcu.kiev.ua>.
5. Невмержицький Г.М. Історія та сучасний стан розвитку кредитних бюро // Вісник Національного банку України. - 2009. - № 5. - С. 32-35.
6. Олег Луцишин «Кредитні спілки на ринку фінансових послуг України: проблеми та пріоритети розвитку» // Світ фінансів. – 2006.– №8. – С. 135-139.
7. Основні показники діяльності кредитних спілок за 2010 р. // Офіційний сайт ДКРРФП www.dfr.gov.ua.
8. Про схвалення Концепції розвитку системи кредитної кооперації. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 червня 2006 року, № 321-р // Офіційний вісник України від 21.06.2006 р. - ст. 1731.
9. Про кредитні спілки. Закон України // Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 15. - ст. 101 (в редакції від 29.01.06)
10. Сорока А. Правове забезпечення діяльності кредитних спілок в Україні // Ринок цінних паперів України. – 2008. – №11-12. – С. 67–72.
11. Терещенко Г.М. Перспективи розвитку кредитних спілок в Україні // Фінанси України. - 2009. - №5. - С. 87-94.

12. Хамутенко О. Фінансові ресурси кредитних спілок України та джерела їх формування // Фінанси України. – 2008. – №10. – С. 61–71.

Одержано 21.12.11

УДК 351.762:347.466

Н.В.Гаврилова, доц., канд. екон. наук., Д.С. Ричкова, ст. гр. ФК-09-1
Кіровоградський національний технічний університет

Оцінка діяльності ломбардних установ в Україні

У статті розглянуто організаційну структуру ломбардів, особливості їх діяльності, проаналізовано основні показники роботи за період кризи, виділено основні проблеми, що потребують розв'язання.

небанківські фінансово-кредитні установи, фінансовий ринок, ринок банківських послуг, ломбард, застава, банківські установи

Актуальність даної теми. Трансформація економічної системи будь-якої країни передбачає інституціоналізацію та одночасно розбудову кредитної системи. Нині кредитний сектор України представлений переважно банківською системою, що є порівняно розвиненою. Інша ж структурна складова – небанківські фінансово-кредитні установи – почала активно розвиватися не так давно. Однак, незважаючи на позитивні тенденції в розвитку цих установ, слід відзначити ще порівняно низький рівень їхньої капіталізації, а це може призвести до того, що їх витіснять із ринку безпосередньо банківські установи. За таких умов небанківські фінансово-кредитні установи можуть зайняти певні ніші на ринку, особливо в умовах фінансової кризи, і надавати ряд послуг, що їх не надають банки, створюючи тим самим їм конкуренцію, поліпшуючи функціонування не тільки кредитної системи, а й національної економіки загалом. Тому дослідження особливостей діяльності небанківських фінансово-кредитних установ загалом та ломбардів зокрема викликане як нагальними проблемами практики, так і впливом фінансової кризи на діяльність банківських установ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальні організаційно-практичні аспекти діяльності ломбардів, розглядали у своїх працях такі вчені, як М. Савлук, М. Денисенко, Б. Івасів, А. Казімагомедов, О. Лаврушин та ін.[6]. Разом із тим дослідження зазначених авторів спрямовані переважно на висвітлення теоретичних засад функціонування згаданих установ, а до нерозв'язаних частин загальної проблеми, яким присвячена дана стаття, слід віднести саме необхідність детального розгляду практичних аспектів діяльності ломбардів як представників небанківських кредитно-фінансових установ, що активізувалися саме в умовах фінансової кризи.

Слід відзначити, що одним із небагатьох небанківських фінансово-кредитних інститутів у період кризи залишається ломбард.

Таким чином, основною метою статті є розгляд організаційної структури ломбардів, аналіз сучасних тенденцій їхньої діяльності з урахуванням кризової ситуації в Україні, а також виділення проблем, що потребують розв'язання.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до законодавства, ломбард – це

фінансова установа, яка приймає від населення на зберігання ювелірні та побутові вироби з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння й надає позички під заставу таких виробів.

Ломбард створюється і набуває статусу юридичної особи з моменту його державної реєстрації. Процес створення та реєстрації ломбарду, як і будь-якої фінансової установи відбувається фактично в два етапи.

Перший – державна реєстрація юридичної особи у державного реєстратора за місцем розташування ломбарду. Таку реєстрацію здійснюють державні реєстратори, які працюють у відповідних державних адміністраціях.

Другий – реєстрація ломбарду як фінансової установи – шляхом внесення відповідних даних до реєстру фінансових установ, із подальшим отриманням свідоцтва про реєстрацію фінансової установи. Таку реєстрацію здійснює Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України.

Порядок створення ломбарду – складний процес. Зокрема, вже на етапі створення юридичної особи слід враховувати те, що це фінансова установа. Відтак, питання щодо наповнення статутного фонду, кваліфікації керівника та головного бухгалтера, розроблення засновницького договору ломбарду є актуальними вже на етапі його реєстрації як юридичної особи.

Діяльність ломбарду, відповідно до законопроекту охоплює надання фінансових кредитів фізичним особам під заклад за рахунок власних та (або) залучених від юридичних осіб та (або) фізичних осіб - учасників ломбарду коштів. Ломбард надає фінансові кредити на підставі договорів фінансового кредиту і застави, які укладаються у письмовій формі. Ломбард надає фінансові кредити у гривнях у готівковій або безготівковій формі.

Законопроект надає право ломбарду задовольняти свої вимоги з предмету застави, у разі коли на момент закінчення строку договору фінансового кредиту зобов'язання позичальника за договором не виконані в повному обсязі. Так, ломбард має право в порядку, встановленому Законом України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень», звернути стягнення на предмет закладу шляхом набуття права власності на нього або продажу заставленого майна третій особі, зокрема з аукціону (публічних торгів).

Законопроект дає визначення супутньої діяльності ломбарду - це діяльність, пов'язана з видачею ломбардом фінансових кредитів.[10]

Ломбарди можуть утворювати господарські об'єднання ломбардів відповідно до Господарського кодексу України, а також об'єднання (у вигляді спілок, асоціацій та інших об'єднань юридичних осіб), які утворюються для представлення інтересів засновників (учасників).

Законодавством встановлено, що власний капітал ломбарду має становити не менше ніж 200 000 гривень на дату подання заяви про внесення інформації про нього до Державного реєстру фінансових установ.

Установчий документ ломбарду – засновницький договір. Відповідно до законодавства, є певні вимоги до засновницького договору ломбарду.

Ломбард створюють у формі повного товариства. Слід враховувати й те, що всі засновники ломбарду несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства всім своїм майном. Окрім цього, особа може бути учасником тільки одного повного товариства. Відповідно до законодавства передбачено, що фінансові послуги ломбарду – це:

по-перше, фінансові послуги:

- а) надання фінансових кредитів за рахунок власних коштів;
- б) надання фінансових кредитів за рахунок залучених коштів;

по-друге, супутні послуги:

а) оцінка заставленого майна відповідно до законодавства та/або умов договору;

б) надання посередницьких послуг зі страхування предмета застави на підставі агентського договору зі страховою компанією;

в) реалізація заставленого майна відповідно до законодавства та/або умов договору.

Відповідно, надання фінансових послуг щодо видачі кредитів за рахунок власних коштів і таких супутніх послуг, як оцінка заставленого майна та посередницькі послуги зі страхування предмета застави не підлягають ліцензуванню. А що стосується надання ломбардом фінансових кредитів за рахунок залучених коштів та реалізації ломбардом заставленого майна (виробів із дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння), яке не викупили заставодавці, то ці види діяльності ломбарду підлягають ліцензуванню [1].

У місцевих ломбардах, на відміну від банків, готові видавати клієнтам будь-які суми. При цьому максимальний термін позики – 1 місяць. Якщо ж протягом 30 днів гроші клієнт не повертає – закладене майно ломбард має повне право залишити собі. Лихварі запевняють, що гроші в них будуть завжди. Тому дати в борг зможуть усім, хто бажає цього. А таких в умовах кризи з кожним днем стає дедалі більше.

Крім збільшення потоку клієнтів, у ломбардах простежується зростання числа не викупів. Уже нині, за даними експертів, усе більше клієнтів регулярно вносять відсотки по заставі, але не викупувають заставлене майно.

На українському фінансовому ринку кредити в ломбардах завжди були найдорожчими. За даними Всеукраїнської асоціації ломбардів, середня ставка за ломбардними кредитами становить 0,8% на день і залежить від терміну кредитування й застави. Держфінпослуг оцінює середньозважену ломбардну ставку на рівні 148,2% річних (у другому кварталі 2008 р.) [1].

Українські ломбарди працюють тільки з фізичними особами. Гроші видають під заставу виробів із дорогоцінних металів і каміння, побутової техніки, рідше – автомобілів, нерухомості та цінних паперів. Заставу лихварі оцінюють самостійно, тому часто істотно занижують її вартість: у середньому ломбарди дають за товар на 30–50% менше від його ринкової ціни.

Побутову техніку оцінюють на підставі моделі, наявності гарантії, дати випуску, справності та зовнішнього вигляду. Стару техніку (понад 3 роки з дня виготовлення) у ломбарді можуть не взяти, оскільки приймають тільки ліквідний товар, котрий легко перепродати. Якщо техніка нова, кредит видадуть у розмірі щонайбільше 80% оцінної вартості товару.

Термін кредитування у ломбардах – від кількох днів (коштовності, мобільні телефони) до кількох місяців (коштовності, велика побутова техніка). Піврічні кредити видають тільки під заставу нерухомості або автомобіля.

Перевага ломбардів – швидкість надання позик. Гроші видадуть того самого дня (якщо заставою слугують коштовності, побутова техніка). Два- три дні займає отримання позики під заставу автомобіля або квартири.

Постійним клієнтам (або тим, хто хоча б раз отримав гроші в ломбарді) лихварі пропонують знижки і бонуси. Наприклад, істотно зменшують відсоток за користування кредитом (до 0,3% на день), заставу оцінюють практично за ринковою вартістю, погоджуються на відтермінування платежу, а також не нараховують штраф за протермінування.

Утім, ломбарди також можуть зробити жорсткішими умови кредитування, оскільки приблизно третину з них фінансують банки.

Фінансові труднощі змушують людей нести в ломбарди не тільки коштовності та побутову техніку. Збільшилася кількість тих, хто віддає в заставу автомобілі й квартири. Переважно почали закладати авто середньою вартістю 20 тис. дол. США. Такі клієнти отримують на руки лише 30–40% вартості свого автомобіля і в 20% випадків не повертаються за своїм майном [7].

Виросла також кількість тих, хто бажає віддати у заставу земельні ділянки. Їхня вартість нині стрімко падає, зменшившись уже на 70%. Однак ломбарди зараз воліють не мати справи зі землею, вважаючи її надто небезпечним і переоціненим товаром.

Нарощуючи обсяги кредитування населення, ломбарди стали набагато консервативнішими у виборі заставного майна. Якщо раніше тут брали в заставу навіть цінні папери та нематеріальні активи, то тепер перевагу віддають виробам із дорогоцінних металів. Про це говорять і підсумки роботи ринку. За перше півріччя 2009 р. обсяг кредитів, виданих під заставу дорогоцінних металів, збільшився на 65,5%, а обсяги кредитів під заставу нерухомості зменшилися на 33,4%, побутової техніки – на 10,8%, а обсяги кредитів під заставу немайнових прав – у 100 разів [1].

Відповідно змінилась і структура кредитного портфеля за типом застави. Приріст обсягів кредитування потребує ліквідніших застав, оскільки розмір кредиту в ломбарді визначають у відсотковому відношенні від оціночної вартості заставного майна. Природно, чим ліквіднішим є предмет застави, тим більшою буде максимальна сума кредиту.

У той час, як більшість фінансових ринків переживають важкі часи, ломбарди демонструють вражаючі результати.

Про це свідчить, зокрема, звіт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг про підсумки діяльності ломбардів в Україні у першому півріччі 2009 р. Так, НБУ вказує на збільшення обсягу кредитування ломбардами до 1662 млн. грн., або на 50,1% порівняно з першим півріччям попереднього року. Судячи з усього, населення набагато активніше користується послугами ломбардів саме в періоди нестабільної економічної ситуації у країні. Власне, представники ломбардів і не приховують, що їх послуги насамперед і орієнтовані на тих, хто відчуває тимчасові фінансові труднощі й потребує порівняно невеликого короткотермінового кредиту. Так, за станом на 30 червня 2009 р. ломбарди видали 3662 тис. кредитів, тоді як на аналогічну дату 2008 р. – 2,693 млн. З розширенням поля діяльності збільшилась і кількість гравців на ринку. Зокрема, протягом січня–червня 2009 р. регулятор вніс до Держреєстру фінансових установ 32 ломбарди, а вивів із нього – 16. У цілому, на 30. 06. 2009 р. на ринку було зареєстровано 330 ломбардів [3].

У діяльності ломбардів, на перший погляд, нема нічого несподіваного, адже відомо, з якими проблемами зіткнулися банки при реалізації заставного майна, представленого переважно автомобілями і нерухомістю. Такі застави порівняно складно продати швидко і, що важливо, за досить високою ціною, яка дала б змогу компенсувати неповернення кредиту. Однак ломбарди, судячи з усього, охоче розглядають як заставу автомобілі. Обсяг кредитів, виданих під заставу авто, за січень – червень 2009 р. збільшився на 12%. Втім, потрібно враховувати, що в даному випадку йдеться не про купівлю авто в кредит, а про використання автомобіля клієнта як застави для отримання фінансового кредиту. В даному випадку ломбарди, як правило, визначають максимальний розмір позики в межах 20–30% ринкової вартості авто залежно від віку, марки і стану транспортного засобу.

Головною причиною приросту обсягів кредитування стала не активізація попиту населення на послуги ломбардів, а збільшення кількості учасників ринку. Нерозвиненість сектору ломбардного кредитування стимулювала приплив великого капіталу в цей сегмент фінансових послуг. Цілком можливо, що криза стимулювала

прихід нових гравців на ринок і внаслідок того, що багато напрямків бізнесу, які до кризи давали стабільний дохід, стали збитковими.

Однак змінилася структура джерел залучення грошей. Основним джерелом залучення коштів для ломбардів залишаються банки. Проте в 2009 р. їхня частка зменшилася – з 94,6% до 91,7%. Стала меншою і частка коштів, залучених від фізичних осіб, – із 2,6% до 0,3%. Водночас частка грошей, що їх ломбарди залучили від юридичних осіб, збільшилася з 2,8% до 8,0% [1].

Багато ломбардів почали активно розвивати регіональні мережі, намагаючись розширити присутність не тільки в містах мільйонниках, а й у районних центрах. А це неможливо без додаткових витрат. Поступово розв'язується і проблема недостатньої капіталізації ломбардів. Про це свідчить приріст статутного капіталу на 46,3% у першому півріччі 2009 р. порівняно з першим півріччям 2008 р. На звітну дату статутний капітал ломбардів досяг 272,6 млн. грн. [3].

Не можна сказати, що ринок зростає без ускладнень. Упродовж останнього часу ломбарди часто погоджуються на зниження процентних ставок за кредитами і збільшення заставної вартості золота, що свідчить про посилення конкурентної боротьби між учасниками ринку.

Проте кредити дешевшають у всіх ломбардах. Очевидно, що демпінг можуть собі дозволити далеко не всі учасники ринку. Так, у ломбардах можна натрапити на умови, за якими кредит надають під 0,3%, 0,7%, а інколи й під 0,9% на день. У перерахунку на річні ставки можна отримати від 110% річних, що співпадає з діючими ставками з банківського споживчого кредитування, до 300% і більше. За даними Держфінпослуг, в I кварталі 2009 р. середньозважена річна процентна ставка за кредитами ломбардів становила 189,35% річних, або близько 0,5% на день [3].

Звітність ломбардів засвідчує, що в них зростає дебіторська заборгованість. Зокрема, порівняно з першим півріччям 2008 р., заборгованість за нарахованими за кредитами відсотковими виплатами зросла на 135,6%, до 4,9 млн. грн., а за наданими кредитами – на 33,8%, до 280,3 млн. грн. Про те, що позичальники ломбардів не завжди спроможні повернути кредит, свідчить і той факт, що у першому півріччі 2009 р. на 90,3% збільшився обсяг кредитів, погашених за рахунок заставного майна [2].

Незважаючи на те, що багато позичальників воліють залишати заставу без викупу, ломбарди поступово збільшують розмір кредитів, що видають. Якщо в 2007 р. середній розмір кредиту становив 323,4 грн., то нині цей показник дорівнює 767,2 грн. Із початком фінансової кризи на ринку ломбардів незначно скоротився середній розмір кредиту, але вже протягом першої половини 2009 р. даний показник повернувся до рівня вересня 2008 (471,5 грн.).

Аналіз пропозицій на ринку ломбардів свідчить про те, що останні починають конкурувати не тільки за допомогою цін і розмірів кредиту. Багато учасників ринку активно впроваджують технології, які раніше широко застосовували на банківському ринку. Тепер при отриманні позики клієнтам часто пропонують дисконтні картки, що дають змогу знизити ставку при повторному зверненні в ломбард, а також, наприклад, отримати велику суму під заставу 1 г золота. Дедалі складнішими стають і тарифні плани ломбардів, у яких починають ураховувати розмір кредиту, термін його погашення, історію запозичень клієнта і багато інших факторів. Наприклад, у деяких ломбардах нові клієнти за 1 г золота отримують позику близько 140 грн., тоді як клієнти, котрі мають хорошу історію співпраці з установою, за тих самих умов отримують на руки близько 160 грн. Іншими словами, ломбарди прагнуть стимулювати запозичення клієнтів.

Висновок. Серед конкурентних переваг ломбардів варто виділити наступні: швидке надання короткотермінових невеликих кредитів на термінові потреби; менше

ризикована, ніж у банків, діяльність; гнучкий графік роботи, наприклад, на відміну від банків, ломбарди працюють у вихідні. Звичайно, ломбарди за обсягами операцій не можуть істотно конкурувати з банками, але на ринку споживчого кредитування вони є доволі ефективними посередниками.

Незважаючи на порівняно позитивні тенденції, в діяльності ломбардів у сучасних умовах слід виділити низку проблем, що потребують розв'язання задля подальшого вдосконалення їхньої роботи та зміцнення позицій на ринку фінансових послуг. До них необхідно віднести:

- формування координованої державної політики у сфері врегулювання роботи ломбардів, що передбачало б об'єднання державних органів у єдиний мегарегулятор із метою уникнення дублювання функцій різних регуляторів, повноважень при прийнятті рішень, зменшення ризику втрати ефективності нагляду;

- прийняття пакета відповідних законодавчих документів, на основі яких здійснюють діяльність та ліцензування ломбардів, зокрема прийняття Закону «Про ломбард»;

- створення системи захисту клієнтів ломбардів.

З огляду на викладене можна зробити висновок, що в умовах фінансової кризи ломбарди, активізувавши свою діяльність, створюють серйозну конкуренцію банківським установам саме у сфері кредитування фізичних осіб. Вони мають відповідно ряд переваг. Це і швидкість отримання кредиту, порівняно з банками, простота, спроможність швидко реагувати на потреби клієнтів. Проте вони не здатні повністю витіснити банківські установи із даного сегмента банківських послуг.

Список літератури

1. Про ломбарди і ломбардну діяльність. Законопроект від 03.12.2008 р. прийнятий у першому читанні 19.05.2009. №3433
2. Дмитрієва О. А. Вплив ринку фінансових послуг на інвестиційний процес / О. А. Дмитрієва // Фінанси України. – 2003. – № 5. – С. 20–24.
3. Кравчук К. Народні резерви / К. Кравчук // Контракти. – 2009. – № 18–19. – С. 8–9.
4. Мошенец Е. Кредитная амнистия / Е. Мошенец // Инвестгазета. – 2009. – № 19. – С. 45–47.
5. Мазурок А. Як отримати позику в ломбарді? // Фінансовий ринок України. – 2009. - №3.- С.30-31
6. Історія та сьогодення ломбардів /Фінансовий ринок України 2007.- №4.- С.22-23
7. Інформація про розвиток ринків небанківських фінансових послуг України // <http://forinsurer.com/files/file00249.pdf>
8. Звіт Всеукраїнської Асоціації ломбардів за 2008 рік // <http://lombard.org.ua/cgibin/myAccount/myAccount.cgi?action=dp&vs=2/scId=6&p=pDb&pDbId=29>
9. Звіт Всеукраїнської Асоціації ломбардів за 1 квартал 2009 року <http://lombard.org.ua/cgibin/myAccount/myAccount.cgi?action=dp&vs=2/scId=6&p=pDb&pDbId=29>.
10. Положення Про порядок унесення інформації про ломбарди до Державного реєстру фінансових установ. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 18.12.2003 № 170 (у редакції від 02.10.2008 № 1140).

Одержано 21.12.11

УДК 336.713:330.322

Н.В. Гаврилова, доц., канд. екон. наук, Ю.В. Стецик, ст. гр. ФК-09-1

Кіровоградський національний технічний університет

Інвестиційна діяльність комерційних банків

Досліджено особливості здійснення вітчизняними банками інвестиційних операцій. Проаналізовано перспективні напрямки інвестиційної діяльності банківських структур та запропоновано рекомендації щодо удосконалення діяльності вітчизняних банків на інвестиційному ринку.

комерційний банк, інвестиційні операції, банківські інвестиції, кредитно-інвестиційний портфель

Актуальність проблеми. Інвестиційна активність комерційних банків в Україні за останні роки зазнала суттєвих змін. Перебудова української економіки вимагає проведення раціональної інвестиційної політики, активного і послідовного поєднання науки, техніки, використання зарубіжного досвіду. Виконання цих завдань потребує створення сприятливого інвестиційного середовища, визначення місця і ролі комерційних банків в інвестиційній діяльності, способів і методів активізації процесу міжнародного інвестування.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. У наукових дослідженнях [2, 4] та публікаціях [6], присвячених банківській проблематиці, зокрема С.М. Савлука, Т.П. Остапишина, Л.В. Васюренка, Є.С. Бургіна, основний акцент зміщується на вирішення проблеми ліквідності роботи банків, першопричиною якої стала не лише світова фінансова криза, але й недостатньо зважена у минулому політика банків щодо узгодження активів та пасивів, тобто кредитно-інвестиційного та депозитного портфелів, за обсягами та термінами. Основна увага при цьому приділяється удосконаленню кредитної та депозитної політики банку, тоді як роль інвестиційних операцій у забезпеченні ліквідності та фінансової стійкості роботи банку розглядається недостатньо повно.

Метою статті є аналіз факторів, що визначають інвестиційну стратегію вітчизняних банків, та розроблення рекомендацій щодо удосконалення діяльності банківських установ на інвестиційному ринку.

Виклад основного матеріалу. Зарубіжні інвестиційні банки, що спровокували світову фінансову кризу, не лише самі потерпіли від неї, але дали імпульс розвитку нових тенденцій на фінансовому ринку. Так, у 2008 році інвестиційні банки змушені були змінювати свою спеціалізацію, трансформуючись у комерційні. Ефект доміно, завдяки якому з дистанції зійшло немало фінансових установ, призвів до росту на міжнародному ринку злиттів та поглинань між інвестиційними та комерційними банками [7]. Загострилась також конкуренція між інвестиційними банками та іншими парабанківськими установами, які надають на інвестиційному ринку аналогічні послуги.

Схожі процеси відбувались впродовж останніх років і на національному ринку. Щоправда втрата вітчизняними банками інвестиційної спеціалізації супроводжувалась не стільки злиттями та поглинаннями, скільки налагодженням співпраці між банківськими та парабанківськими установами чи створенням вітчизняними комерційними банками дочірніх інвестиційних структур, які реалізовували б інвестиційні наміри материнської компанії. Як наслідок цього, інвестиційний портфель

у структурі банківських активів впродовж останніх п'яти років значно поступається за обсягами кредитному.

Як не дивно, але частка інвестицій у загальних активах банків, які згідно своєї назви та спеціалізації є інвестиційними, є також низькою і несуттєво відрізняється від середньо галузевого показника.

Незважаючи на широке розмаїття операцій банків на інвестиційному ринку, банківський сектор національної економіки демонструє стійку тенденцію до скорочення обсягів інвестиційного портфеля на користь кредитного [5]. Така ситуація зумовлена низькою чинників, зокрема:

- відсутністю ефективно функціонуючого фондового ринку;
- вищою дохідністю кредитних операцій, порівняно із інвестиційними;
- ширшим спектром ризиків, що виникають при здійсненні інвестиційних операцій, та складністю їх прогнозування та оцінюванням;
- відсутністю у банків «довгих» грошей для здійснення довгострокових інвестицій;
- наявністю у вітчизняних комерційних банків дочірніх структур, які опосередковано виконують значну частину інвестиційних операцій банків.

Вплив зазначених факторів призвів до того, що стрімке нарощення активів вітчизняних банків (як комерційних, так й інвестиційних) відбувалось за рахунок збільшення кредитного портфеля. Як наслідок цього, на початок кризового 2008 року кредитні операції склали 60-80% від обсягу всіх активних операцій банків.

Специфіка банківської інвестиційної діяльності значною мірою зумовлена характером і обсягом сформованої ресурсної бази. Банкам поки що не вдається залучати значні обсяги довгострокових ресурсів, що, своєю чергою, гальмує інвестиційну активність банків. Капітал банків в Україні на 1 січня 2010 р. становив 6,7 % ВВП, а середній термін зобов'язань — 5 місяців, чисті активи — 553,3 млрд. грн., або 68,2 % ВВП. Однак за середнім обсягом активів українські банки відстають від банків розвинених країн.

За останні роки простежується тенденція до переорієнтації банків із вкладень у цінні папери на інвестиції у цінні папери на продаж. Більшість інвестицій банків сьогодні здійснюється у формі кредитів. У 2009 році українські банки переважно надавали кредити в поточну діяльність позичальників, їх частка перевищувала 90%. Обсяги кредитів в інвестиційну діяльність були незначними, а їх частка на початок 2010 р. становила 9,9 % від загального кредитно-інвестиційного портфеля (КІП).

В табл. 1 наведена структура інвестиційного портфеля першої п'ятірки українських банків станом на початок 2010 р. [6].

Таблиця 1 - Структура інвестиційно-кредитного портфеля станом на 1.01.10, млн. грн.

№ з/п	Банк	КІП	Частка, %	Міжбанк. кредити	Кредити юр.особ.	Кредити фіз. особ.	Цінні папери
	Всього	158626,49	100	42647,26	224143,4	140404,48	24781,64
1	Приватбанк	43004,47	27,111	3887,65	18232,03	18740,37	2144,42
2	Райффайзен Банк Аваль	37366,24	23,556	1124,97	17665,38	17146,02	1429,87
3	УкрСиббанк	30546,31	19,271	1526,37	10983,92	17047,29	988,73
4	Укрсоцбанк	24778,42	15,621	461,11	10214,22	12513,04	1590,06
5	Укрексімбанк	22931,05	14,456	441,22	19953,44	966,53	1569,86

Таким чином, причинами низької ефективності банківської системи України та її інвестиційної складової є такі дві групи чинників:

1) внутрішньобанківські, до яких належать недостатність ресурсів для проведення інвестиційних операцій, бажання банків максимізувати віддачу підвищенням процентної ставки за кредитами, високі вимоги банків до забезпеченості інвестиційних кредитів;

2) зовнішні, такі як високий рівень інфляції в економіці, система внутрішніх взаємних платежів, непрозорість ринку капіталу, недовіра до банківської системи з боку клієнтів, недосконалість законодавства, недостатня кількість платоспроможних позичальників.

Отже, основною причиною низької інвестиційної активності банків є відсутність ефективно функціонуючого фондового ринку та вища привабливість за критеріями «ризик-дохідність» альтернативних варіантів розміщення банківських ресурсів.

Проблема низької активності вітчизняних банківських установ на інвестиційному ринку може бути пояснена також, виходячи із класифікації операцій банку з цінними паперами. Зокрема, такі операції класифікують за наступними ознаками:

- за інвестиційною стратегією банку (інвестиційні операції на продаж та інвестиційні операції на інвестиції);

- за відображенням у балансі банку (емісійні, тобто пасивні операції щодо випуску цінних паперів власного боргу банку; власне інвестиційні, тобто активні операції з вкладення ресурсів у придбання фондових активів; та клієнтські операції щодо обслуговування емісійних та інвестиційних операцій клієнтів банку).

Згідно наведеної вище класифікації можна виявити деякі особливості інвестиційної діяльності вітчизняних банків на сучасному етапі, а саме:

- за інвестиційною стратегією у портфелі банківських установ переважають інвестиційні операції на продаж. Це зумовлено тим, що дохідність таких операцій визначається не стільки величиною дивідендного доходу, скільки маржею між ціною продажу та купівлі цінних паперів;

- згідно до відображення операцій у балансі банку домінують клієнтські операції з цінними паперами, які з позиції банку є привабливішими порівняно із формуванням власного інвестиційного портфеля. Банки віддають перевагу наданню посередницьких послуг, обслуговуючи первинне чи вторинне розміщення акцій та приватне розміщення цінних паперів інших емітентів.

Специфіка інвестиційної діяльності вітчизняних банків визначається також не стільки конкуренцією, скільки співпрацею банківських та парабанківських установ.

Дедалі активніше фінансові інститути взаємодіють у сфері пенсійного страхування, оскільки у Законі України «Про недержавне пенсійне забезпечення» банкам надано переважне право бути зберігачами пенсійних активів фонду та передбачено можливість інвестування коштів фонду у банківські депозити [1].

Ефективною є співпраця банків та парабанківських установ і на міжнародному фондовому ринку. Обслуговуючи операції щодо первинного чи вторинного розміщення акцій, провідні комерційні банки забезпечують ефективніше залучення інвестицій вітчизняними емітентами на міжнародних фондових біржах.

При банках можуть створюватись також компанії з управління активами, які укладають із приватними інвесторами договір про персональне банківське обслуговування (так званий приватний банкінг) або створення індивідуального інвестиційного фонду.

Загалом, вітчизняні інвестиційні банки після кризового періоду, на думку фахівців [2], будуть відрізнятись від попередників іншими підходами до інвестування, використанням нових технологій, якісною аналітикою, здатністю швидко генерувати інноваційні рішення, бажанням відстоювати інтереси клієнтів, а не заробляти на їх

проблемах. Перспективними для інвестиційних банків будуть наступні напрямки роботи:

- торгівля цінними паперами;
- операції з корпоративними цінними паперами;
- управління фінансовими активами;
- управління прямими інвестиціями.

Висновки. Інвестиційна активність банківських структур на національному ринку гальмується низкою чинників макроекономічного характеру, які вимагають відповідних макrorівневих заходів. Частково ця проблема може бути вирішена на мікрорівні шляхом здійснення заходів щодо ефективного управління ризиками за інвестиційним портфелем банку, а саме:

- розроблення ефективної інвестиційної стратегії;
- застосування теорії портфельного інвестування;
- удосконалення взаємодії банківських та пара банківських установ на інвестиційному ринку;
- застосування системного підходу щодо управління ризиками за активними та пасивними операціями банків.

Зокрема, комплексний підхід щодо управління ризиками та удосконалення взаємодії банків та парабанківських установ за інвестиційними, емісійними та депозитними операціями забезпечуватиме мінімізацію ризиків за інвестиційним портфелем банку, покращуючи його показники ліквідності та фінансової стійкості, а також сприятиме обмеженню ризиків інвесторів та емітентів, операції яких на інвестиційному ринку проведені за посередництвом банківської установи.

Список літератури

1. Закон України „Про недержавне пенсійне забезпечення” від 09.07.2003 № 1057-IV(зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. - 2003, № 47-48, ст. 372
2. Банківські операції: Підручник / за ред. А.М. Мороза. К.: КНЕУ. – 2005. – 384 с.
3. Кириченко О. Діяльність українських інвестиційних банків // Банківська справа. – 2009. - №2. – С. 57.
4. Мироненко В. Модель Бланка // Инвестгазета. - 2010. - №25. - С.38-41.
5. Підсумки діяльності комерційних банків // Вісник НБУ. - 2009. - №3. - С.48-60;
6. Підсумки діяльності комерційних банків // Вісник НБУ. - 2010. - №3. - С.48-72.
7. Приказюк Н.В. Інвестиційна діяльність комерційних банків на ринку цінних паперів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08/ Н.В.Приказюк. - Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - К., 2007.- 21 с.
8. Рейтинг надежности украинских банков // Эксперт. - 2009. - №16. - С.73-85;
9. Рейтинг надежности украинских банков // Эксперт. - 2010. - №9. - С.18 - 25.
10. Смахтина Д. Каким будет фондовый рынок после кризиса // Инвестгазета. - 2008. - №50. - С.60-61.

Одержано 21.12.11

УДК 336.714

Н.В. Гаврилова, доц., канд. екон. наук, І.В. Нечепорук, ст. гр. ФК-09-1

Кіровоградський національний технічний університет

Оцінка діяльності інвестиційних фондів та компаній в Україні

В статті досліджується специфіка оцінки діяльності інвестиційних фондів та компаній в Україні, розглянуто проблеми даної теми та шляхи їх вирішення.

інвестиційні фонди, інвестиційні компанії, учасники інвестиційних фондів, інвестиційні цінні папери

Постановка проблеми та її актуальність. Головною проблемою є те, що відкриті інвестиційні фонди та відкриті взаємні фонди інвестиційних компаній створені до набрання чинності Закону «Про інвестиційні фонди та інвестиційні компанії» від 19 лютого 1994 р., повинні ліквідуватися або привести свою діяльність у відповідність з вимогами цього Закону. Порядок реорганізації інвестиційних фондів та інвестиційних компаній потребує розробки механізму такої трансформації, але враховуючи специфіку провадження діяльності інвестиційних фондів, а також проблеми діючих інвестиційних фондів та взаємних фондів інвестиційних компаній, процедура передачі активів та обмін інвестиційних сертифікатів є доволі складними. Частина діючих фондів та взаємних фондів інвестиційних компаній не може провести розрахунки зі своїми учасниками, ліквідуватися або реорганізуватися у зв'язку з наявністю на їх позабалансових рахунках залишків приватизаційних паперів [3].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Оцінку діяльності інвестиційних фондів та компаній в Україні досліджувало багато вітчизняних вчених, зокрема Б.М. Данилишин, В.Р. Жукова, М.Х. Корецький, В.М. Жарова, С.М. Василенко, С.Г. Галуза, М.І. Крупка. Проте проблема діяльності розвитку інвестиційних фондів та компаній потребує подальшого дослідження.

Метою статті є теоретичні дослідження діяльності інвестиційних фондів та компаній в Україні, також визначення негативних факторів впливу на них.

Виклад основного матеріалу. Історія масового виникнення інвестиційних фондів і компаній бере початок від межі між ХІХ та ХХ ст., хоч перша інвестиційна компанія виникла ще в 1822 р. у Бельгії.

Спочатку інвестиційні компанії обслуговували власників великих заощаджень. Що ж стосується власників дрібних заощаджень, то їм інвестиційні компанії надавали консультаційні послуги, оскільки рівень компетенції таких власників у сфері управління своїми активами був невисоким. Уже в 1899 р. у США виникає перша така інвестиційно-консультативна компанія, а через десять років у Америці налічується вже 10 таких компаній. Перехід від консультацій до управління внесками дрібних інвесторів був досить повільним і прискорився швидким зростанням заощаджень у населення, що перетворювало їх у могутній інвестиційний ресурс. Нині в США налічується декілька великих інвестиційних компаній, які відіграють велику роль у суспільному виробництві. До їх структури входить певна кількість інших інвестиційних компаній, їх капітал становить мільярди доларів.

Становлення ринкової економіки в Україні й гострота проблеми інвестиційних ресурсів обумовлюють необхідність розвитку інвестиційних інститутів. В Україні вони

виникли ще до того, як з'явилися перші законодавчі акти, що регламентували їх діяльність. Відставання нормативної бази від реального процесу ліквідовано тільки на початку 1994 р., коли Президент України підписав Указ «Про інвестиційні фонди і інвестиційні компанії». Згодом у 2001 р. прийнято Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)».

Протягом останніх 5 років свого розвитку ринок вітчизняних інститутів спільного інвестування продемонстрував позитивну динаміку зростання та забезпечував інвесторам достатньо високий рівень інвестиційного доходу, який перевищував доходність банківських депозитів. Таким чином, з'явилась нова для українського інвестора можливість вкладення своїх заощаджень з метою їхнього приросту, альтернативна звичним банківським депозитам.

Згідно з даними порталу Investfunds кількість інвестиційних фондів в Україні на кінець 2010 року наближається до 1000 [6].

Основна різниця між інвестиційним фондами і компаніями знаходилась у площині їх різних можливостей на ринку цінних паперів. Так, інвестиційні фонди створювалися як інститути спільного інвестування, тоді як інвестиційна компанія виступала як професійний торговець на ринку цінних паперів, крім того, за певних умов мала змогу здійснювати і колективне інвестування. Між ними була також різниця в припустимих формах організаційної структури, в розмірах статутного фонду і т. ін.

Інвестиційний фонд в Україні створювався як юридична особа надзвичайною функцією якої було спільне інвестування. Його організаційна форма визначалась у вигляді акціонерного товариства закритого типу зі статутним фондом не менше 2 тис. мінімальних зарплат. Статутний фонд формувався за рахунок грошових коштів, цінних паперів і нерухомого майна його засновників та учасників.

Світова фінансова криза, що вибухнула у вересні 2008 року суттєво вплинула на динаміку розвитку ринку. Галопуюче падіння індексів призвело до стрімкого зменшення вартості активів і інвестори масово почали виводити кошти з фондів. У 2009 році, за рахунок низького рівня індексів на початку року та небезпеки суверенного дефолту України — словом, усіх негативних очікувань, які не справдилися, інвестиційні фонди показали позитивну доходність [2].

В інвестиційних фондах в Україні інвестор не отримує дохід у вигляді відсотків, як по банківських депозитах. Дохід інвестора складається з приросту вартості інвестиційних сертифікатів або акцій фонду.

Вартість цінних паперів інвестиційного фонду в Україні може зростати, а може й знижуватися. Оскільки ринкова вартість цінних паперів та інших активів у складі майна (портфеля) фонду не є статичною категорією, вона також змінюється. Відповідно до вимог законодавства України дивіденди по цінних паперах відкритого інвестиційного фонду не нараховуються і не виплачуються.

Учасники таких фондів отримують дохід під час продажу їхніх цінних паперів компанії по управлінню активами. Час входу, а також період інвестування у відкритих фондах визначаються інвестором самостійно. Діяльність інвестиційних фондів в Україні координує компанія з управління активами (КУА), її фахівці вивчають фондовий ринок та формують портфелі фондів таким чином, щоб підвищити доходність фонду й одночасно мінімізувати ризики інвестування [1].

Створення пайового інвестиційного фонду дає можливість займатись організацією спільного інвестування саме компанії з управління активами. Ця компанія відповідає за збитки, які були завдані діяльністю (або бездіяльністю) інституту спільного інвестування.

Відповідно до Закону України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні фонди)» всі закриті інвестиційні фонди та закриті взаємні фонди

інвестиційних компаній у разі закінчення терміну їх існування повинні реорганізуватись у пайові чи корпоративні інвестиційні фонди, або припинити свою діяльність. А ті, термін дії яких не закінчився, мають право функціонувати до кінця строку, а потім теж повинні бути реорганізовані або ж ліквідовані.

Що стосується відкритих інвестиційних фондів і відкритих взаємних фондів, то вони у дворічний термін мають бути або реорганізовані в пайові і корпоративні інвестиційні фонди, або ліквідуватись.

Подальша перспектива їх розвитку в нашій державі пов'язана з удосконаленням законодавства, що регулює діяльність цих компаній і фондів та всього фінансового ринку в цілому. Однак формування правового поля створює тільки загальні умови для розвитку інвестиційного бізнесу. Основу становлення й укріплення даної форми небанківських кредитних установ мають скласти зміни в матеріальному стані громадян нашої країни. Тільки за умови, що сімейні доходи для більшості населення переважатимуть їх витрати, стає можливим перетворення фондів взаємного інвестування в потужний важіль інвестиційної діяльності.

Як свідчить досвід високорозвинутих країн Заходу, подальше вдосконалення інвестиційного бізнесу відбувається в напрямі посилення тієї ланки, яка забезпечує саме колективну організацію інвестування. Ця перспектива означає загальний напрям розвитку вітчизняних інвестиційних фондів. Але це, очевидно, буде тільки домінуючим напрямом, який не заперечуватиме багатогранності інших форм організації інститутів щодо акумуляції грошових коштів населення і їх перетворення в капітал.

В Україні на сучасному етапі не варто очікувати стрімкого розвитку пайових інвестиційних фондів, особливо стосовно інвесторів — фізичних осіб, що пов'язано з відносно невеликою часткою накопичень населення і низьким ступенем довіри до небанківських фінансових установ. Однак безперечною є зацікавленість корпорацій, що стосується участі у цих фінансових інститутах. На першому етапі більшою мірою слід очікувати інтересу компаній щодо використання пайових інвестиційних фондів, пов'язаного з можливістю мінімізації податкових платежів та впровадження нових схем кредитування. Ймовірно, наприклад, кредитування підприємств через викуп пайовим фондом корпоративних облігацій, при якому відпадає потреба у застосуванні такої проміжної ланки, як банк. До того ж, якщо інвестор і підприємство належать фактично одному власникові, отримується подвійний ефект. Підприємство — емітент облігацій збільшує свої валові витрати за рахунок процентів, що сплачуються за облігаціями. У свою чергу, підприємство-пайовик не долучає приросту вартості свого паю в інвестиційному фонді до валових доходів доти, доки пай не буде продано або погашено. При потребі існує можливість повернути кошти підприємству-пайовику без викупу паю через реінвестування фондом коштів у його власні акції шляхом додаткової емісії.

Державним наглядовим органам слід ретельно вивчати діяльність фондів, проводити моніторинг збиткових трансакцій, що здійснюються інвестиційними фондами, з метою запобігання фіктивному заниженню прибутків та впливу капіталів.

Участь підприємств у пайових інвестиційних фондах дає можливість знижувати витрати на операції з цінними паперами, скорочувати строки трансакцій тощо.

Отже, найближчим часом очікується активізація, пов'язана зі створенням нових інвестиційних фондів в Україні. Унаслідок низької активності українського ринку цінних паперів швидшими темпами розвиватимуться венчурні фонди, оскільки вони передбачають гнучкішу політику інвестування, дають ширший простір для впливу на об'єкти інвестицій, бо їхня інвестиційна діяльність не обмежена ринком цінних паперів, а поширюється і на боргові зобов'язання.

Залучення коштів від населення інвестиційними фондами можливе лише за умови активізації і розширення фондового ринку. Повинен також функціонувати вторинний

ринок державних фінансових інструментів, які мають відрізнятися умовами обігу, строками тощо. Державні цінні папери при зваженій фінансовій політиці держави виступатимуть альтернативою корпоративним цінним паперам, задовольняючи попит консервативних інвесторів, пропонуючи надійну альтернативу банківським депозитам. Аби створити конкуренцію банкам у залученні коштів фізичних осіб, інститутам спільного інвестування треба запроваджувати високі стандарти роботи з інвесторами, надавати комплекс додаткових послуг: консалтингових, аналітичних, інформаційних тощо [5].

Висновки. Україна на сучасному етапі потребує більш стабільного фінансування у зв'язку з цим було створено інвестиційні фонди і компанії. Одним з головних передумов успішної інвестиційної діяльності є низький рівень інфляції та передбачуваність рівня цін в економіці. Інвестиційний потенціал України характеризується високою неоднорідністю, тому інвестиційну політику необхідно проводити виходячи з можливостей і потреб розвитку кожного регіону. Необхідність поліпшення інвестиційного клімату усвідомлюється і урядом, і Президентом України. Це повинно бути одним із пріоритетних завдань економічної політики держави, про що свідчать затвердження концепції Державної цільової програми формування позитивного міжнародного іміджу України на 2008—2011 роки і створення Ради інвесторів при Кабінеті Міністрів України, до складу якого входять представники провідних інвестиційних компаній.

Список літератури

1. Гаврилюк О.В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України // Фінанси України. — 2008. — №2 (147). — С.68-81
2. Гаврилюк О.В. Інвестиційний імідж та інвестиційна привабливість України // Фінанси України. — 2008. — №3 (148). — С. 79-93.
3. Даниленко А.А. Актуальні питання прямих іноземних інвестицій до України з ЄС (у контексті розширення Євросоюзу на Схід) // Фінанси України. — 2008. — №1 (146). — С.127-137
4. Указ президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про хід виконання рішень Ради національної безпеки і оборони України щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні» №659/2007 від 20 липня 2007 р. — <http://www.rainbow.gov.ua/>
5. Малютін О. К. Концепція поліпшення інвестиційного клімату в Україні // Фінанси України. — 2008. — №11 (156). — С. 65-75.
6. Державне агентство України з інвестицій та інновацій від 19 травня 2008 року. — <http://www.in.gov.ua/>

Одержано 21.12.11

УДК 575

Є.Г. Артоуз, магістр гр. ЕО-07, В.П. Резніченко, канд. с.-г. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Використання екологічних енергозберігаючих технологій при утилізації відходів сільськогосподарського виробництва

Запропоновано технологію вирощування екологічно чистої продукції соняшника та технологічний процес з переробки лузги насіння соняшника з одержанням альтернативних джерел енергії.

екологічно чиста продукція, паливні брикети, альтернативні види палива, технологічна лінія з виробництва брикетів

Кіровоградська область здавна відома як регіон із добре розвинутим сільськогосподарським виробництвом. У галузевій структурі валової продукції сільського господарства провідне місце належить рослинництву, питома вага якого становить 73%, тваринництва — 27%.

Основні зернові культури, що вирощуються в області, — озима пшениця, ячмінь, соя, кукурудза на зерно, зернобобові, гречка та просо. Значне місце серед технічних культур займає соняшник і цукровий буряк.

Зараз серед рослинницьких культур тільки вирощування зерна і соняшнику є рентабельним (прибутковим).

Враховуючи це, господарства збільшують посівні площі під соняшником, нехтуючи вимогами сівозміни (соняшник повинен сіятися на одній земельній ділянці тільки один раз в 7-8 років) із застосуванням мінеральних добрив та засобів захисту рослин. У структурі посівів технічних культур соняшник став займати домінуюче положення.

Під урожай 2011р. всіма категоріями господарств області посіяно 1634 тис.га сільськогосподарських культур. Посіви соняшнику на зерно займають більше двох третин площ посівів технічних культур та складають 459 тис.га. Наші дослідження проводилися вперше в умовах СФГ «Маяк» Маловисківського району Кіровоградської області. Загальна територія його на сьогодні становить 9870 га, в т.ч. ріллі – 7706 га. В 2008 р площа під посівами соняшника складала – 1226 га, в 2009 – 1086 га, 2010 – 1600 га.

При вирощуванні, збиранні та переробці соняшника виникає ряд екологічних проблем забруднень агроєкосистеми, тому в своїй роботі ми звернули увагу на актуальні питання вирощування екологічно чистої продукції соняшника та переробки відходів виробництва, оскільки об'єми його вирощування дуже великі.

Метою роботи є вирощування екологічно чистої продукції соняшника та розробка технології переробки лузги та стебел соняшника із застосуванням енергозберігаючих технологій.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні задачі:

- оцінити вплив технології вирощування та переробки соняшнику на довкілля;
- проаналізувати існуючі методи утилізації відходів продукції сільськогосподарського виробництва;
- обґрунтування технологію вирощування екологічно чистої продукції соняшнику;

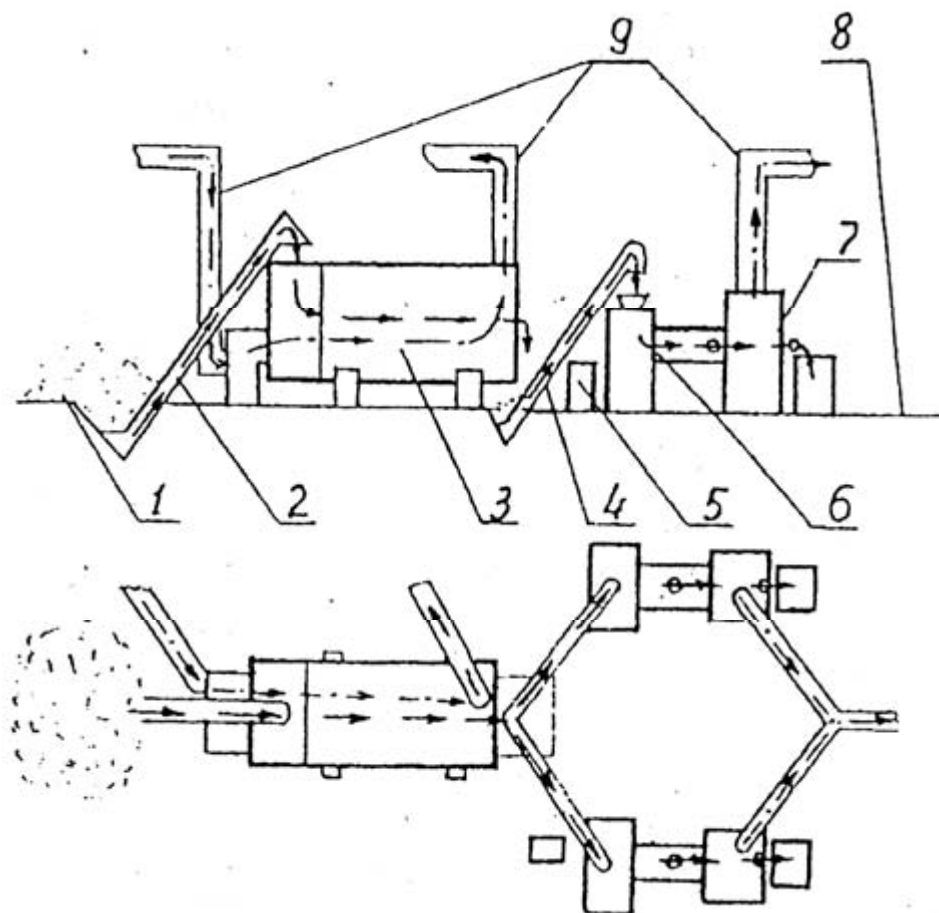
- обґрунтування застосування технологічної лінії із виробництва паливних брикетів.

Одним із альтернативних методів вирощування екологічно чистої продукції соняшника ми вбачаємо технологію вирощування без застосування пестицидів та ретардантів. При даній технології вирощування врожайність культури знижується на 5-7 %, але при цьому знижуються затрати сукупної енергії на вирощування і зростає показник біоенергетичної ефективності вирощування, а також забезпечується одержання екологічно чистої продукції (табл. 1).

Таблиця 1 - Затрати сукупної енергії та біоенергетична ефективність вирощування соняшнику за традиційною та альтернативною технологіями в СФГ «Маяк» (врожайність за традиційною технологією – 32,6 ц/га, за альтернативною – 31,4 ц/га)

Агрозаходи	Технологія		Примітки
	традиційна	альтернативна	
Лущення стерні	483	483	Дисковим знаряддям
Повторне лемішне лущення	711	711	
Внесення добрив (N60P60K60)	9400	9400	Восени під зяблеву оранку хімікати
Зяблева оранка	729	729	
Весняне боронування із шлейфуванням	160	160	
Перед посівна культивация	285	285	
Те саме з одночасним внесенням гербіцидів	2374	-	Трефлан, прометрин
Підготовка насіння: Повітряно-теплове обігрівання, калібрування	516 565	516 565	(10 кг/га+робота технічного обслуговуючого персоналу)
До- і післясходове боронування	-	242	У два сліди до і після появи сходів
Міжрядні обробітки	-	1071	Шарування, обробіток з присипанням захисних смуг, обробіток з підгортанням рослин
Обробіток пестицидами	620	-	Ронілан, фундазол, метафос+ робота техніки, обслуговуючого персоналу
Десикація	1654	-	Хлорат магнію (10 кг/га), реглон (1 л/га)
Збирання урожаю	688	670	Дон-150 з ПСП-8 або ПСП-10
УСЬОГО	18285	14932	
Економія сукупної енергії, МДж/га	-	3352	
Економія, %	-	18,33	
Вихід валової енергії (ВЕ), МДж/га	96015	94328	
Вихід обмінної енергії (ОЕ)	72011	70746	
Енергетичний коефіцієнт	5,25	6,32	
Коефіцієнт енергетичної ефективності	3,94	4,74	

З метою переробки соняшникової лузги в паливні брикети у своїй роботі ми пропонуємо технологічну лінію, що складається з завантажувальної площадки, шнекового транспортера, барабанної сушарки, шнекових транспортерів, пульта управління, прес-екструдерів, дільників, площадки для упаковки брикетів, вентиляційної системи (рис. 1).

- 1 – площадка для сировини; 2 – шнековий транспортер ПШП-3М; 3 – сушарка барабанна;
 4 – транспортери шнекові ПШП-3 (2 шт.); 5 – пульт управління; 6 – прес-екструдери ЕВ-350 (2 шт.);
 7 – дільники (2 шт.); 8 – площадка для упаковки готової продукції; 9 – вентиляційна система.

Примітка: →→ – лузга соняшnikового насіння; -θ→ – брикет; -.→ – повітря.

Рисунок 1 - Схема технологічної лінії з виробництва паливних брикетів

Технологічна лінія працює таким чином: лузга шнековим транспортером подається в сушарку, де проходить процес сушки сировини до вологості 8- 10%. Висушена лузга по шнекових транспортерах подається в два прес-екструдери, в яких виготовляються паливні брикети. Шнековий транспортер ПШП-3М здатний транспортувати лушпиння соняшникового насіння в барабану сушарку під кутами 30-75° із продуктивністю 700 кг/год., використовуючи безступінчате регулювання оборотів шнека електричним приладом GFM-210. Вентиляційна система технологічної лінії включає подачу підігрітого повітря в барабанну сушарку і витяг його із двох екструдерів [2, 3].

Обертаючий барабан перемішує і направляє лузгу на потік підігрітого повітря, який забирає вологу й транспортує її по внутрішньому, середньому і зовнішньому циліндрах [1, 3, 5].

На випаровування 1 кг води в барабаних сушарках витрачається 1100 калорій тепла. Слід відмітити, що в барабанній сушарці волога лузги соняшникового насіння виділяється рівномірно, без перегріву і samozagorannya. На вході і виході сушарки встановлені датчики температури, з допомогою яких регулюється технологічний процес. Температура лузги на виході не перевищувала 60°. Швидкість обертання барабана регулюється варіатором, кут нахилу – опорними катками.

Екструдер ЕВ-350 працює в номінальному режимі при продуктивності 350 кг/год., вологості лузги 8-10%, температурі процесу утворення брикетів 250-270°C.

Після екструдування брикети мають вологість 6,0-9,5%, тобто на 1,5-2,5% менше від вологості лузги, що поступає в прес-екструдер (табл. 2.)

Таблиця 2 - Фізико-механічні та хімічні властивості соняшnikової лузги і брикетів

Назва показників	Одиниця виміру	Показники
Вологість лузги (до висушування)	%	12-25
Вологість лузги (після висушування)	%	8-10
Щільність лузги	кг/дм ³	0,12
Розмір частин	мм	2-8
Кут природнього схилу лузги при вологості 10-25%	градуси	37-40
Температура загорання лузги	°C	235
Вологість брикетів	%	6-9
Щільність брикетів	кг/дм ³	1,1-1,2
Кут зсуву брикету по сталевій поверхні	градуси	18-20
Розміри брикету:		
довжина	мм	300
ширина	мм	50
висота	мм	50
Отвір діаметром	мм	25
Теплотворність	ккал/кг	5000-5200
Запах брикетів		пережареного насіння
Зольність	%	2,7-4,5
Сірка	%	0,23-0,45

При згоранні брикетів із лушпиння соняшникового насіння вуглекислого газу в повітря виділяється в 15, 20, 30, 50 разів менше, ніж при згоранні, відповідно, газу, мазуту, коксу, вугілля. Тобто, виготовляється екологічно чиста продукція.

Брикети з лузги соняшникового насіння мають темно-коричневий колір, гладку поверхню, запах пережареного соняшникового насіння.

При згоранні брикетів із лузги соняшникового насіння вологістю 8,1% виділяється 5019 ккал /кг тепла, сірки – 0,23%, зольність становить 2,7%, температура загорання брикетів 235°C. Ці показники в декілька разів нижчі від максимально допустимої концентрації компонентів. Відповідно до технології з сушарки та екструдерів забирається відпрацьоване повітря вентиляційною системою.

Виробництво брикетів із лузги соняшникового насіння проводиться з дотриманням екологічно чистої технології. Технологічна лінія здатна переробляти лузгу з соняшника, гречки, гречьких горіхів, соломи, льону, тирси та інших видів біомаси, які вважаються відходами виробництва.

Показники теплотворності лузги соняшникового насіння, гречки, тирси, бурого вугілля, відповідно, становлять 5000-5200 ккал./кг, 4800-5000 ккал./кг, 4600-4900 ккал./кг, 4400-5400 ккал./кг.

Теплотворності лузги соняшникового насіння і бурого вугілля майже однакові і на 100-400 ккал./кг більші від показників теплотворності лузги насіння гречки та тирси.

Економічні підрахунки підтвердили, що виготовляти тверді альтернативні види палива за даною технологічною лінією вигідно як із господарської, так і з екологічної точки зору. Собівартість виготовлення однієї тонни брикетів становить майже 400 гривень, що в 1,3-1,5 разу нижче від вартості вугілля. Від застосування технологічних ліній виробництва паливних брикетів значно зростає прибуток.

Висновки:

У результаті використання запропонованої технології переробки лузги соняшника виробляються екологічний альтернативний вид палива - брикети з теплотворністю 5000-5200 ккал./кг, що знаходиться в межах теплотворності бурого вугілля. 5000-5200 ккал./кг

Список літератури

1. Азаров Б.М., Аурик Х., Дичев С. Технологическое оборудование пищевых производств. – М.: Агропромиздат, 1988. – С. 463-464.
2. Бориневич В.А. Приготовление и хранение сена и травяной муки. – М.: Россельхозиздат, 1970. – С. 99-104.
3. Валдман А.Р., Захарченко И.М., Абрамов А.И. Мука из зеленых кормов. – М.: Колос, 1971. – С.32-33.
4. Гулий І.С., Гушанко М.М., Орлов Л.О. Обладнання підприємств переробної і харчової промисловості, Вінниця : Нова книга, 2001. – С. 37-43.
5. Павлишин М., Чеховой М., Ясенцький В. Комбіновані енергетичні системи з нетрадиційними джерелами енергії. Техніка і технології АПК. –2009. – С. 10-13.

Предложена технология выращивания экологически чистой продукции подсолнуха и технологический процесс переработки лузги семян подсолнуха с получением альтернативных источников энергии.

Technology of growing ecologically of clean products of sunflower and technological process are offered from processing of seed of sunflower with the receipt of alternative energy sources.

Одержано 23.12.11

Ю.Г.Стежко, канд. пед. наук

Київський національний університет культури і мистецтв

Новоутворення в німецькій лексиці: природа, функціонування та особливості перекладу

В статті здійснюється аналіз природи неологізмів в сучасній німецькій мові як історико-культурного феномену, їх інтеграція у нормативну мову; співставляється функціонування мови й мовлення в контексті перекладацької діяльності.

мовлення, лексика, неологізми, інтерпретація

На тлі бурхливого розвитку міжнародного співробітництва, глобалізаційних процесів істотно зростає роль перекладацької діяльності. Завдяки досконалому володінню іноземними мовами долаються комунікативні перепони між народами, досягається порозуміння націй, забезпечується загальнодоступність надбань світової науки і культури. Простір інтернет-комунікацій істотно розширює можливості вести діалог, дискусію, сприяє обміну ідеями. Наразі перед вищою школою з усією гостротою постає завдання підготовки перекладачів, які б досконало володіли іноземними мовами.

Опанування фахом перекладача передбачає володіння не лише літературною мовою, а й “живим” народним словом, здатність точної передачі значення та значимості кожного слова мовця та його емоційного навантаження. Чільне місце в мовленні посідають неологізми -- новоутворення, котрі формують лексико-семантичне поле мовлення та становлять особливі труднощі, обумовлені словосполучуваністю різних мовних культур. Наразі актуалізуються зіставні дослідження функціонування мовленнєвих конструкцій різних мов в перекладацькій діяльності.

Надзвичайно велике методологічне значення для сучасної лексикології має осмислення здобутків видатних мислителів минулого, зокрема, фундаментальні праці з проблем філософії мовознавства, лінгвістики К.Айдукевича, Ш.Баллі, В.фон Гумбольдта, О.Леонтєва, М.Мюллера, О.Потебні, Р.Рорті, А.Сеше, Ф.де Соссюра, Г.Фреге, А.Шлейхера, Г.Шпета. В контексті загальних проблем мовознавства дослідженнями в галузі зіставного мовознавства, неологізмів, сучасної лексики німецької мови переймалися вітчизняні та зарубіжні вчені А.Білецький, О.Білоус, Л.Булаховський, С.Бураго, А.Вежбицька, І.Вихованець, Б.Гутман, Л.Дротянко, В.Дубічинський, І.Зимня, М.Кочерган, О.Реформаторський, М.Цюрупа, С.Боманн, П.Гальперін, Д.Герберг, М.Нікітін, О.Огуй, І.Пастух, Є.Рабинович, Є.Розен, А.Янков, R.Große, K.Heller, H.Henne, D.Herberg, L.Mackensen, E.Oksaar, E.Wüster, та інші. На жаль, вітчизняні дослідники проблем лексикології, неології не надто переймаються аналізом такого феномену як лексичні новоутворення в німецькій мові, що суттєво позначається не теоретико-методологічному забезпеченню підготовки перекладачів. Тож, беручи до уваги цей факт, спробуємо, насамперед, окреслити комунікативну роль неологізмів, чинники, які обумовлюють їх утворення та вплив лексичних новоутворень на розвиток німецької мови.

Мова будь-якої нації відбиває історію її культурних зв'язків, релігійні впливи, усі цивілізаційні трансформації, насичуючись щоразу новими лексичними одиницями. Тож для перекладацької діяльності має значення аналіз мови передусім в зрізі синхронії, однак він не уявляється поза діахронією, позаяк, вивчаючи новоутворення,

якими так насичена сучасна німецька мова, не можна скидати з рахунку історію її розвитку. В статейному дослідженні ми будемо дотримуватися найпоширенішої в наукових колах точки зору, що визначальними в мовному розвитку є екстралінгвістичні чинники – зовнішні впливи. “Влияние внешнего мира на формирование и развитие лексики теоретически безгранично, -- пише Є. Розен, -- оно может исходить из любой сферы объективного мира в любое время и в течение любого времени” [8, с. 11]. Дослідити усі детермінанти розвитку мови не уявляється можливим, утім на ключових ми маємо намір зупинитися.

Ретроспективний погляд на становлення мови свідчить, що кожна історична доба чи соціальна трансформація відбивається спершу в мовленнєвих лексичних новоутвореннях, які згодом інтегруються в нормативну мову, яка “...становить єдину можливість або найкращий для даного конкретного випадку варіант, відібраний суспільством на певному етапі його розвитку із співвідносних фактів загальнонародної (національної) мови в процесі спілкування” [1, с.36]. Тож оновлення словникового складу будь-якої мови, як, зокрема, і німецької є неперервним процесом. Зазначене говорить про те, що перекладацька діяльність також становить безперервний процес оволодіння діалектами, лексичними новоутвореннями, які збагачують не лише мовлення, а й мову.

Мова та мовлення нерозривно пов’язані між собою, хоч і визнається, що історично мовлення передувало становленню мови. “Спочатку було слово” -- мовлення як звуки, які згодом відбилися в мові – знаках.

В плані діахронії мови слід враховувати той факт, що нації формувалися на основі різних народностей, за різних культурних умов, за різних мовних впливів тощо. Мовленнєва різнобарвність проглядається не лише в лексиці, семантиці, а й в наголосах та навіть тональностях, які не піддаються вербалізації в перекладі. Тож в контексті перекладацької діяльності у мовленні маємо розрізняти функціонування неологізмів у мовленні та мові.

Мовлення – досвід окремого індивіда, його саморефлексія в конкретно-історичних реаліях суспільного буття. Мова ж – досвід етносу, нації. “Разделяя язык и речь, мы тем самым отделяем: социальное от индивидуального ...” [9, с. 32]. Отже, перекладацька діяльність має спиратися як на знання індивідуальних етно-національних особливостей мовця, так і на знання культурного та історичного досвіду нації.

Стосовно джерел лексичних новоутворень, то варто говорити про внутрішньомовні та зовнішньомовні чинники такі як запозичення, калькування, а також про евідентні (очевидні), та латентні (приховані). Протягом історії свого становлення, німецька мова набула ознак регіоналізації, відбиваючи різноманітні впливи інших культур, мов тощо. Під впливом різних завоювань, торгово-економічних, релігійних та інших впливів виокремлювалися історико-етнографічні регіони (*historisch-ethnographische Gebiete*), які істотно різняться історико-культурними традиціями, психоемоційними характеристиками, особливостями мислення, суспільним способом буття, а, головне, притаманними їм діалектами.

Значною мірою німецькі діалекти завдячують впливові давньоримської культури, запозиченням як безпосереднього калькування латини. За свідченням В.Бетце, близько третини усіх запозичень, котрі, звісно, набули вже статусу нормативної лексики, є запозиченнями з латини. Скажімо, навіть сама назва “Германія” в давньонімецькій мові виникла ще за античних часів під впливом сутичок германців із римлянами. Дослідження свідчать, що етимологія *der Germane* походить від войовничих вигуків воїнів і своїми коренями сягає в латинь. Так само маємо кальку з латинської мови таких слів як *die Natur, die Lektion, die Schule* та інші. Однак переважна

більшість запозичень з латини, котрі увійшли в давньонімецьку мову – мову давно минулих поколінь, осучаснилися, трансформувалися в нормативну лексику, а решта набула статусу архаїзмів і вийшла зі вжитку. Наприклад, “Старонемецкое dritteil “треть” в современном немецком языке превратилось в Drittel... хотя понятие осталось тем же” [9, с. 108]. Така діалектика будь-якої мови.

В діалектах дивним чином виявляється єдність сталого, незмінного, з одного боку, та швидкоплинного, мінливого – з іншого. Утім домінуючою стороною такої біфуркації усе ж є властивість до збереження мовленнєвих особливостей. Покоління змінюються, але лінгвістичні особливості, переважно, зберігаються. До сьогодні кожний регіон Німеччини характеризується специфічним лінгвістичним середовищем, мовленнєвою культурою. Скажімо, берлінський діалект істотно відрізняється від мюнхенського та бременського, а “баварський селянин мало розуміє макленбурзького або бранденбурзький швабського”. І в наш час діалекти німецької мови різняться між собою більше, ніж деякі окремі мови”, пише М.Кочерган [5, с. 52].

В різних регіонах Німеччини мовлення відрізняється навіть самим способом побудови речення. Скажімо, представник берлінського регіону скаже “Ich geh zu nach Schule”, а бременець скаже “Ich gehe mal eben bei zu”.

Однак при різючих відмінностях діалектів вони не становлять таких труднощів в перекладацькій діяльності як сучасні неологізми, позаяк діалекти характеризуються усталеністю лексики, яка увійшла у загальний вжиток, в той час як лексика неологізмів вкрай динамічна та надто чутлива до будь-яких соціокультурних трансформацій. Способи утворення нових слів та їх функціонування відбивають різні епохи, духовний досвід нації, становлять культуроспецифічну лексику.

Таким чином, мова не є незмінною реальністю, вона постійно змінюється, відбиваючи усі сфери людського буття. Ще В.фон Гумбольдт застерігав: “Никоим образом нельзя рассматривать словарный запас языка как готовую, застывшую массу. Не говоря уже о постоянном процессе образования новых слов и словоформ, словарный запас, пока язык живет в речи народа, представляет собой развивающийся и вновь воспроизводящийся продукт словообразовательной потенции...” [3, с. 112]. Утім наповнення вокабуляру відбувається не лише за рахунок різного роду запозичень, а й, головню, за рахунок внутрішніх ресурсів мовної системи -- словотворчих процесів та переосмислення уже існуючих значень (вторинної номінації).

Особливо інтенсивно лексичні новації поширилися останнім часом з розвитком засобів комунікації. Швидкоплинність соціальних, культурних, наукових, політичних трансформації сьогодення дають нам нові факти, які змушують щоразу звертатися до теми природи лексичних новоутворень, їх функціонування та інтеграції в нормативну мову, без чого говорити про фаховий переклад говорити не доводиться. Рівень оволодіння мовленнєвим вокабуляром мовця є незаперечним свідченням успадкування усіх здобутків національної культури мовця.

Тож звернімо увагу на походження та функціонально-семантичне поле сучасних неологізмів, наскільки лексичні новоутворення однієї мови мають відповідників в системі іншої мови. Задля цього окреслимо, насамперед, коло визначень неологізмів, чинників та джерел наповнення сучасної лексики німецької мови.

Відомі різні підходи до класифікації лексичних новоутворень. Ці відмінності обумовлені, передусім, розбіжностями стосовно самого визначення поняття “неологізм” (Neuwörter -- нім.). Наведемо декотрі із них, як на нас, найбільш визнані. Лінгвістичний енциклопедичний словник визначає неологізми як “новое слово, языковое новшество (оборот речи), грамматическая особенность, появляющаяся в языке”. В сучасній науковій літературі зустрічаємо і інші визначення. Утім кожне з відомих на сьогодні визначень в суттєвому співпадають, лише акцентують увагу на

різних способах функціонування, ролі в мовленні та входження в обіг нормативної мови. Тож надалі будемо вважати, що неологізм це -- новостворений термін, індивідуально-авторські новації, слово або фраза, актуалізація яких зумовлена соціальними і територіальними чинниками, що перебувають в мовленнєвому обігу загального вжитку однак ще не включені до літературної, нормативної мови.

Загалом термін “неологізм” вживається як синонім “інновації”. Зрештою, в контексті нашого статейного дослідження не розбіжності в дефініціях поняття “неологізм” є визначальними. На наш погляд, в контексті перекладацької діяльності варто говорити про весь спектр лексичних новацій, мовленнєвих відмінностей, котрі склалися та функціонують в історичному та географічному зрізах. Досліджуючи процес неологізації мовлення, цілком виправданим буде віднести до неологізмів лексико-семантичні новоутворення -- слова, словосполучення, фразеологізми, сленгізми, жаргонізми, котрими насичене просторіччя певних соціальних груп, авторські новації (оказіоналізми) тощо, які вживає мовець поза нормативною мовою незалежно від природи їх походження та часу функціонування. Утім кожне “нове” слово має статус неологізму доти, доки не інтегрується у загальновизнану узвичаєну мову.

Мовленнєві новоутворення, які виникають в той чи інший час, інколи називають словами-одноденками чи словами без майбутнього. Утім, важко з цим погодитися, позаяк значна їх частина, зрештою, інтегрується у нормативну мову.

Якщо в минулому на німецькій мові позначався вплив латини, релігії, то сьогодення словотворення позначається істотним впливом англо-американських мови, культури. За свідченням І.Пастух, сімдесят відсотків запозичень німецької мови становлять англіцизми. В сучасних умовах глобалізації та комунікації англійська набула статусу мови міжнародного спілкування, тож закономірно, що її вплив є надзвичайно великим. Йдеться як про безпосереднє запозичення, так і про морфологічну асиміляцію. Англо-американський вплив позначився настільки, що англійські слова навіть стали витіснити з обігу німецької мови слова, запозичені із сусідського французького. Наприклад, вживається *Style* замість *Stil*, *Set* замість *Ensemble*. Але то не є свідченням переваги, скажімо, англійської мови, культури над німецькою чи будь-якою іншою. Відбувається закономірний процес збагачення лексики новими значеннями, інтеграції неологізмів у мову. “Англо-американізми, розвиваючи лексичний фонд німецької мови, переплітаються із внутрішніми особливостями словникового складу і піддаються морфологічній асиміляції у мові, тобто іноземне слово підлаштовується під правила німецького правопису” [7, с. 78]. А саме іменникам присвоюється рід, вони пишуться з великої літери. Наприклад, *die Floppy*, *das Trاسب*, *der Soundtempel*.

Буквальний переклад англо-американських виразів часто призводить до семантичного зрушення значень лексичних одиниць, наприклад: *nicht wirklich* вживається замість німецького *eigentlich nicht*, або *einmal mehr* замість *noch einmal* і т.д.

Як правило, неологізми відбивають характеристики певних вікових груп, особливості їх психології та поведінки. Активним соціальним прошарком, найбільш схильним до споживання американської культури, є молодь. В колі молоді вживання англіцизмів навіть вважається ознакою елітарності, сучасності. Дослідники вбачають в англіцизмах не лише об’єктивну необхідність, а й відтворення суб’єктивного ставлення особистості до соціокультурної дійсності. Англіцизми несуть в собі не стільки змістовне навантаження, скільки оціночне та психоемоційне. Наприклад, сленгізми: *der Scblappi*, *die Scbickse*, *das Geschreibsel* в неявному вигляді відображають ставлення носія мови до предмету.

Серед сленгізмів істотний відсоток займають так звані “модні прикметники” Зокрема, І.Пастух наводить такі з них, котрі виражають почуття захоплення, задоволення тощо: famos, kolossal, super, grell, krass, allerliebst, fett.

Окремим рядком варто відзначити неологізми, породжені молодіжною музичною модою, модою одягу, рекламою -- свого роду відображенням епохи, словами-свідками (les mots-temoins) -- на кшталт утворень від джазового ритму der Beat: Beatkonzert, Beat-Gruppe, Beat-Mode, Musik-box, Fisch-Bar, Einbaumöbel Raumsparbett і т.д. У молодіжному середовищі в обігу зустрічається прикметник beatig та діеприкметник angeboten (die immer leicht angeboten), або ж Glenchek, Blouson, Jeans тощо. Зазначене накладає на перекладача додаткові вимоги щодо знання молодіжної культури, останньої моди. Для вірної та точної передачі думки мовника аудитор має не тільки знайти у мові перекладу найбільш підхожі слова, що у випадку вживання сленгізмів вкрай складно, але й надати їм оригінального оціночного та психо-емоційного забарвлення, передати застосовану мовцем логічну форму. Погодьмося, що “кожне слово має своє значення, невміння вибрати потрібне слово – це те саме, що замість гостро заструганого олівця на уроці малювання користуватися цвяхом” [1, с. 37].

Окрім того аудитор має враховувати той факт, що для вираження своєї думки мовець може вживати ті чи інші неологізми, може ненавмисно або ж, навпаки, свідомо, демонстративно порушувати мовні норми, висловлюючись іронічно, саркастично надавати словам незвичного значення. Мусимо враховувати, що “язык представляет нам не сами предметы, а всегда лишь понятия о них, самодеятельно образованные духом в процессе языкотворчества...” [3, с. 103]. У більшості випадків до цього ще й додаються стилістичні чинники, (способи організації лексичних елементів в смислову та композиційну форму), які не можна не враховувати. Мовець може використовувати модні мовленнєві штампи, не завжди коректно, навіть фривольно, до вульгаризації, застосовувати слова, вирази, відомі в просторіччі, але не відображені в нормативній мові. Такі некоректні вирази Л.Маккензен називає “покровителями умственной лени”. Наприклад, в німецькій мові некоректним є вираз Mehr ist nicht drin, коректним -- Mehr kann mann nicht herausholen; Das ist alles, was sich damit anfangen läßt. Отже, мовлення є суб’єктивним як за змістом, так і за формою утворення.

За образним порівнянням з шаховою грою, яке так влучно застосовує Ф. де Соссюр для ілюстрації своїх положень, мову становлять шахові фігури та загальноприйняті правила гри, а мовлення -- це їх виконання -- конкретне розігрування партії гравцем. Ця образність яскраво ілюструє усю складність завдання перекладу мовлення.

Істотний внесок у формування новоутворень, так званих авторських індивідуально-стилістичних неологізмів, належить письменникам, поетам, журналістам та іншим представникам засобів масової інформації, які створюються для надання образності художньому тексту. У вітчизняній літературі з мовознавства вони здобули назву okazionalizmів (від лат. Occasionalis), що означає “випадковий” або вживаний незвично. Ілюстрацією можуть бути відомі в наукових колах приклади виникнення англійських слів consolidate, disregard, sensuous, які своїм походженням завдячують Спенсеру, Мору, Мільтону, чи слова emancipate, eradicate, exist, extinguish, автором яких є Сідней. Швабс збагатив німецьку мову виразами, котрі увійшли у широкий обіг, на кшталт “Dasst deine Achillesferse”, “Pyrrussieg”. В німецькій літературі відомі поетичні образи Гейне: “Du bist wie eine Blume” , “So schon, So rein, so hold”. У Гьольдерліна знаходимо такі строчки: “Trennen wollten wir uns, wähten es gut und klug. Da wirs taten, warum schreckt uns wie Mord die Tat”. Г.Гегелю ми завдячуємо терміном “das Selbst”(самість) – похідним від займенника “selbst”. Утворення цього типу

спочатку функціонують лише в певному авторському контексті, а вже з часом стають надбанням вільного вжитку. Однак не усі з них легімітизуються в нормативній мові, багато з таких авторських неологізмів (оказіоналізмів) так і залишаються в сфері авторського вжитку. Скажімо, Дікенсове утворення -- *rickwickian* так і залишилося авторським неологізмом, а *quixotic* набуло статусу літературного слова. Авторські неологізми становлять специфіку суб'єктивного відображення дійсності. Тож перекладач має розумітися на літературних, публіцистичних новоутвореннях -- оказіоналізмах. “Увидеть и понять автора произведения – значит увидеть понять другое, чужое сознания и его мир, то есть другой субъект (“Du”)” [2, с. 338].

Істотне поповнення вокабуляра з літературної тематики становлять біблійні теми чи вирази з античної міфології, котрі досить поширені в художній літературній творчості. Наприклад, вирази “*Aller guten Dinge sind drei*” – Бог трійцю любить, *Achillesferse*, “*das ist deine Achillesferse*” – це твоя ахіллесова п'ята, або ж *Damoklesschwert* – дамоклів меч, *Sisyp-husarbeit* – сізіфова праця і т.д. Авторські неологізми є відображенням творчого процесу мислення, застосованої митцем образності, отже вербалізувати її в лексиці іншої мови надто складно. Неологізми такого походження можуть збити з пантелику навіть досвідченого перекладача не то що студента.

Доволі масивний прошарок новоутворень, покликаних до життя інформаційно-комунікативними комп'ютерними технологіями, *internet* мережею. Це слова іншомовного походження, в більшості англomовного: *Computer*, *Prisma*, *Teenager*, *Login*, лексичні одиниці, що безпосередньо пов'язані із комп'ютеризацією: *BASIC*, *Fortran*, *liveware*, *computerman*, *computerize* та безліч інших.

І, зрештою, не можемо оминати увагою обсяг новоутворень, які увійшли в мовленнєву практику, а потім й в мову як скорочення на кшталт *Zoo* замість *Zoologischen (Garten)*, *Auto* замість *das Automobil*, *Labor* – *Laboratorium* і т.д. До речі, сам термін “*Internet*” утворився як скорочене поєднання *International* та *Net*, так само як, скажімо, *motel* – це поєднання *motor* та *hotel*, (*Motorahuerhotel* – нім.). Досить поширені лексичні новоутворення на основі поєднання початкового та кінцевого складів двох або декількох слів. *Autobus* від повного *Automobilomnibus*.

Можна було б говорити і про жаргонізми, котрими так насичене просторіччя певних соціальних груп, утворених, здебільшого, на професійній основі. Однак і вже наведеного матеріалу достатньо для певних узагальнень щодо теоретико-філософського аналізу змісту перекладацької діяльності.

Оволодіння мовно-мовленнєвою майстерністю перекладача -- це здатність до висловлювання думки мовця завдяки бездоганному володінню усім спектром засобів вербалізованої та невербалізованої репрезентації “мысли о мыслях, переживания переживаний, слова о словах...”. [2, с. 337]. Це орієнтує перекладача, з одного боку, на семантичну точність перекладу настільки, наскільки це передає суб'єктивне відображення мовлянином дійсності, його думку та не спотворює зміст інформації, а з іншого -- на комунікативну наближеність до емоційного наповнення митцем -- автором неологізму -- в загальному контексті його повідомлення. Наразі переклад становить свого роду рефлексію аудитора стосовно мовленнєвої ситуації мовця.

Однак постає питання, наскільки рефлексія аудитора досягає мети якомога точніше передати думку мовця, адже “кожна мова складає свій понятійний світ, який слугує немовби посередником між дійсністю і людиною” [6, с. 171]. В різних мовах дійсність відбивається різним чином в мовленнєвій культурі.

В мові поняття репрезентують такі характеристики об'єкта, які піддаються формалізації. Мовлення ж більш багатогранне, ніж мова як певна система знаків. Тож говорити про формальний підхід до мовлення не доводиться, як і сподіватися на

адекватну вербалізацію творчого процесу взаємодії мовця з предметом мовного виразу. Іноді смислове навантаження криється не в словах, а в міміці, жестах, інтонаціях.

Більш за те, в молодіжному середовищі спостерігається прагнення до мовленнєвого нонконформізму стосовно нормативної лексики до наслідування мовній моді, демонстративній недбалості, нарочитій зневажливості до нормативної мови тощо. В контексті перекладацької діяльності це означає, що мовлення проявляється не лише в вербалізованих формах, а й в тих, що не піддаються вербалізації. Мовлення супроводжується елементами, які не вдається формалізувати, виразити словами. Мовець, вибудовуючи речення, керується намаганням щось стверджувати чи заперечувати, оформляючи мовлення певними жестами, інтонаціями, тембром тощо. Інтонаційне забарвлення як форма пов'язане зі змістом, з тим, що мовець прагне чи повідомити, чи запитати, чи вигукнути. Зміст сказаного мовцем може більшою мірою визначатися саркастичністю, іронічністю, образністю, ніж прямою предикацією. Тож “навіть раціонально осмислений зміст тексту неможливо піддати вербалізації, особливо ж коли треба передати деякі почуття, емоції, настрої, афективні стани тощо”. [4, с. 30]. Зазначене накладає додаткові вимоги щодо здатності перекладача інтерпретувати мовленнєвий матеріал мовця.

Мовлення здійснює дві ключові функції: інформативну (передачу думок) та емоційну (передачу почуттів). Саме остання і становить значну складність для перекладу, позаяк різні мови дають різні можливості для вираження емоцій, почуттів. “Оскільки етнопонаціональна картина світу визначає мовну картину світу будь-якої нації, тому важливим є пам'ятати, що мова відображає національні особливості народу-носія цієї мови, його дух і ментальність, яка не завжди зрозуміла і близька носіям інших мов і культур” [10, с. 71]. Йдеться про те, що кожна нація бачить світ по-своєму, тому й досягнення його змістовної тотожності в різних мовах є неможливим, утім намагання наближення перекладу до оригінального змісту є неодмінною умовою лексичної компетентності перекладача, його сумлінності в ставленні до інтерпретації сказаного мовлянином – суб'єктом іншомовного культурного середовища.

Особливо виразно відмінності в відтворенні психоемоційного стану проявляються в слов'янських та англосаксонських мовах. Порівняння можливостей вираження емоційного стану української та англосаксонських мов щодо вираження емоційного стану є не на користь останніх. Л.Дротянко ілюструє багатство української мови на ключових словах, які, на її думку, є показником мовленнєвих відмінностей, зокрема, вона наводить широкий спектр слів “душа”, “доля”, “на душі”, “в душі”, “душа в душу”, “вилити душу”, “відкрити душу”, “душа нарозпашку”, “розмовляти по душам” тощо [4, с. 28]. На наш погляд, ця відмінність закономірно обумовлена єдністю мислення та мовлення, самим способом осягнення дійсності, притаманного, скажімо, північноєвропейським народам та південним -- слов'янським. Для перших характерним є раціоналістичне осягнення дійсності, схильність до формально-логічного мислення, в той час як слов'янські народи відзначаються кордоцентризмом, виявляють схильність до ірраціоналізму, позалогічних форм осягнення дійсності, до багатства емоційно чуттєвого мовленнєвого виразу світосприйняття, звідси і багатство насиченості мовлення лексичними одиницями для виразу почуттів, психоемоційного стану. Тож цілком закономірно, що одна мова неспроможна відтворити культуроспецифічність іншої мови, а отже, навіть раціонально осмислену інформацію мовця не уявляється за можливе повною мірою відтворити в іншомовній вербалізованій формі. Як зазначають М.Цюрупа та Н.Громова, “погляди на один і той самий об'єкт представниками різних культур і мов не доповнюють і не перекривають один одного у побудові єдиної, універсальної картини, а створюють множину різних картин світу, які через культурні розбіжності можуть не лише не збігатися, а й суперечити одна одній” [10, с. 67-68].

Визначитися у цій множині картин світу означає проникнути в духовний світ мовлянина, його мовну культуру, національну ментальність. Перекладачу, інтерпретуючи вербалізовану думку мовця, недостатньо знатися на сучасних неологізмах, мати достатній вокабуляр, знати застосовані логічні форми, а треба й розуміти спосіб репрезентації дійсності в іншомовній світоглядній та мовленнєвій культурі.

В проекції на німецьку мову культуроспецифічність проявляється в надзвичайно розвиненій синоніміці, тож віднайти відповідний іншомовний еквівалент, передати емоційне забарвлення, не спотворивши думку мовця, доволі складно. Яскравим прикладом є синоніміка дії “руху” в німецькій мові. Л.Маккензен наводить такі слова як eile, schlendere, laufe, bummle, pilgere, marschiere, schweife, stapfe, spaziere, trotte, wandele, ziene, tapere, schreite i, зрештою, gehe. Відтворити усе синонімічне багатство не лише значень, а відтінків кожного з наведених слів в іншій лексичній культурі не завжди є можливим, головню, з причини наявності культроспецифічних слів, тонкощів, які не передаються змістовно й значимо в іншій мові. “Таким образом, для определения значимости слова недостаточно констатировать, что оно может быть сопоставлено с тем или иным понятием, то есть что оно имеет то или иное значение; его надо, кроме того, сравнить с подобными ему значимостями, то есть с другими словами, которые можно ему противопоставить. Его содержание определяется как следует лишь при поддержке того, что существует вне его. Входя в состав системы, слово облечено не только значением, но еще главным образом значимостью, а это нечто совсем другое” [9, с.148].

Синоніміка мовлення розрахована на слухове сприйняття, супроводжується відповідною інтонацією, визначається індивідуальним виконанням, індивідуальним відбором лексичних одиниць, а, головню, контекстом. Синонімічне багатство дає змогу кожному мовцеві добирати саме ті засоби, за допомогою яких він найліпшим чином висловлює свої думки і почуття. Священик використовує іншу лексику, в іншій тональності, ніж суддя чи лікар, навіть говорячи про одне й те ж. Тож синонімічна інтерпретація в перекладі набуває свого роду інтерсуб’єктивності як конвенції мовлянина, аудитора та реципієнта.

Наразі перекладачу із синонімічного ряду однієї мови треба вибрати те, що найбільш точно відповідає змісту, значенню та контексту мовлення в іншій мові. Важко не погодитися із запереченням Ж.Деррідою того, що слова мають своє власне значення, з його твердженням, що значення слова завжди “відкладене” до того часу, коли ми не дійдемо до наступного слова. Тільки ланцюжок слів, тільки в контексті ми маємо значення слова, розуміємо думку мовця, його ставлення до дійсності. Отже, переклад залежить від контексту, котрий визначить мовець, застосованої ним логічної форми, психоемоційного та оціночного навантаження. В цьому плані переклад письма має істотну перевагу порівняно з мовленням, позаяк письмо невідкладне часові, тоді як мовлення, образно кажучи, звірюється в момент виголошення. Тож окрім володіння достатнім вокабуляром, здатністю інтерпретувати мовця, аудитор має володіти ще й неабиякою слуховою пам’яттю.

Не можемо оминати увагою ще одну особливість перекладу мовленнєвого повідомлення. Кожне речення мовця є мінімальною одиницею слухового сприйняття аудитором не лише змісту повідомлення, а і його емоційного забарвлення, в межах якого перекладач має визначитися щодо вибору відповідного слова із синонімічного ряду допустимих за змістом та значенням слів іншої мови. Нам імпонує позиція С.Бураго, який обстоює точку зору, що зміст слова, мовлення має сприйматися не лише розсудком а й почуттями. “Те, що говориться, і те, як говориться, одночасно апелює до розсудку й чуттєвості ...” [4, с. 29]. Наразі варіативність перекладу пов’язана із

існуванням у мові не одного, а кількох однозначних або синонімічних елементів. Яскравим прикладом є аналіз слова “свобода” та його аналогів в польській, англійській, латинській мовах, наведений Л.Дротянко. Англійське *freedom*, латинське *libertas*, польське “*wolnosc*” та українське “свобода” відображають різні явища в культурах відповідних народів. Кожне з цих слів, котрі на перший погляд видаються тотожними, відображають пануючі у суспільстві цінності, соціокультурні чинники тощо. Зокрема, *freedom* набуває різного значення в залежності від контексту його застосування, сполучення з іншими словами і на відміну від слова *libertas* в певних випадках може набувати навіть негативного значення. “Свобода” в російській та й українській мовах на відміну від *libertas* та *freedom* “передбачає почуття щастя, викликане відсутністю якогось утиску (наприклад: “дихати вільно” або “дихати свободно”)””. Російський вираз “полная свобода” англійською мовою “*full freedom*” звучало б недоречно. В “свободі” відчувається широкий безкрайній простір, в якому легко і вільно дихається, пише Л.Дротянко [4, с. 112-115]. Такого відчуття англійське “*freedom*” як і “*libertas*” уже передати не можуть. Так само як в польській мові слово “*wolnosc*” пов’язується передусім з національною незалежністю або ж характеристикою особистісної незалежності у випадках, коли йдеться про питання “життя і смерті”. Так склалося в процесі історичної боротьби за незалежність. Отож близьким до слова “свобода” в польській мові є слово “*swoboda*”. Або ж, наприклад, німецькі слова “*anführen*” та “*bemögen*”, здавалося б, є змістовно тотожними, утім перше є літературним, вживається в благопристойному сенсі, в той час як інше становить жаргонізм, може набувати непристойного забарвлення.

Мовлення несе в собі відбиток індивідуальних психоемоційних інтелектуальних характеристик мовника, воно розгортається послідовністю слів, речень в часі, не має такої жорсткої структурно-семантичної обумовленості, такої як мова, а отже є суб’єктивним за виконанням щодо добору мовних одиниць тих чи інших новоутворень та навіть особливостей в артикуляційній чіткості, темпу, акценту.

Проте усю цю багатогранність мовлення має відтворити в іншій лексиці перекладач. Тож для повноти передачі думки мовця перекладач звертається до творчої інтерпретації. Наразі уникнути суб’єктивності в трансляції змісту сказаного не є можливим. При цьому неминуче втрачається безліч нюансів, якими насичене мовлення як на етапі адаптації до мови перекладу, так і на етапі творчості аудиторів, позаяк можливою є відмінність думки мовця та аудиторів. Досить часто перекладач привносить у сказане мовцем іншу тональність, власне емоційне забарвлення, що істотно може спотворити зміст почутого.

Підвищеної уваги потребує переклад неологізмів, позаяк вони, на відміну від унормованої мови, далеко не завжди вживаються в однаковому сенсі. Тож в перекладацькій діяльності неприпустимо формально зосереджуватися лише на слові безвідносно до реконструкції всього комплексу чинників -- вербалізованого й невербалізованого в промові. Стосовно неологізмів можна сказати словами Ф.де Соссюра. “Если бы слова служили для выражения заранее данных понятий,-- пише він, -- то каждое из них находило бы точные смысловые соответствия в любом языке; но в действительности это не так” [9, с.149].

Слова мовця та аудиторів репрезентують різні психолінгвістичні риси, різні мовно-комунікативні культури, тож можуть не співпадати в значенні, позаяк відбивають в мовленні національну ментальність, особливості способу осягнення дійсності та індивідуальні характеристики кожного з них. особливості фонетичної структури, логічних форм, які використовує мовець.

Щоб достеменно перекласти те, про що говорить мовець, аудитор, окрім розуміння слова, має брати до уваги внутрішню форму слова (О.Потебня) як зв’язок

мислення й мовлення. “Внутрішня форма слова є відношенням думки до свідомості; вона показує, як уявляється людині її власна думка”. Через виділення внутрішньої форми слова О.Потєбня пояснював, чому в одній і тій же мові може бути кілька слів для позначення одного й того ж предмета і, навпаки, одним словом можна позначати різні предмети. Отже, він показував, що словотворення – не суб’єктивний продукт людського мислення, а об’єктивний процес відображення та відтворення світу в процесі суспільної діяльності людей” [4, с.15]. Форма слова є явищем, за яким перекладач має бачити сутність -- предикацію -- якомога ближче до думки мовця. Наразі “вивчити іноземну мову і розуміти її – ці формальні навички – означають не що інше, як дозволити сказаному цією мовою сказати собі те, що воно говорить. Ми розуміємо сказане – це значить: воно претендує на нас самих” [4, с. 123].

Мова та мовлення є феноменами соціальними, хоч і функціонують вони в різних вимірах. Для перекладацької діяльності мають значення їх істотні відмінності. Мовлення – феномен індивідуального способу суспільного буття суб’єкта як засвоєння ним соціокультурних реалій, їх відбиттям в ціннісних орієнтаціях, світогляді. Кожне слово обтяжене думкою, оціночним ставленням до дійсності. Відтак, переклад, як інтерпретація в її широкому розумінні, становить свого роду рефлексію, коли “рождається мысль о чужих мыслях, волеизъявлениях, манифестациях...” (М.Бахтін). Тож перекладацька діяльність передбачає глибоке розуміння національної культури мовника, його соціального статусу та світоглядних орієнтацій, без чого відповідна інтерпретація різноманітних новоутворень є неможливою. Більш того, сьогодні від перекладача вимагається знання соціально-політичної ситуації в країні мовця, а, можливо, і його ідеологічної та політичної приналежності, щоб уникати застосування небажаних лексичних одиниць, які б викликали небажані асоціації у реципієнта. Скажімо, в сучасній німецькій лексиці спостерігається намагання відмежуватися від неологізмів та мовних конструкцій, пов’язаних із соціалістичним минулим Німеччини, так само як не в попиті слова-символи радянської доби в Україні.

Висновки. Ключем до логіко-філософського аналізу мови й мовлення, їх природи та співвідношення має стати бачення лексичних новоутворень в системі мова--мовлення як збудника флуктуації -- випадкового втручання в становлення закономірностей та розвитку мови. Неологізми становлять ті випадковості, котрі обумовлюють збагачення мови – відмирання старого та народження нових лексичних одиниць нормативної мови. В зрізі синхронії це свідчить про те, що лінгвістика стикається як із окремими проявами випадковості -- застосування слів в просторіччі, так і із закономірностями їх входження в літературний обіг.

Складність перекладу неологізмів криється в тому, що неологізми є похідними від багатьох чинників, динамічні, змінюються і, як правило, становлять надбання лише мовлянина або певної соціальної групи, і лише з часом декотрі з них можуть увійти в обіг загальноновживаної літературної мови, втрачаючи статус неологізмів, а отже набувають предикативності, доступної для формалізації перекладу.

Мовлення як психічний феномен обумовлене як індивідуальними внутрішніми, так і зовнішніми чинниками суспільного буття. Неологізми мають соціокультурну природу, їх виникнення є закономірним процесом суб’єктивного відображення дійсності в процесі суспільного буття. Тож перекладачу належить охопити психолінгвістичні особливості репрезентації мовцем дійсності, насиченість мовлення новоутвореннями, “внутрішню форму” слова.

Перекладацька діяльність – це поліфункціональний процес, здійснення комунікації між мовцем, як джерелом мови оригіналу, та перекладачем, з одного боку, та між перекладачем і реципієнтом -- споживачем мови перекладу – з іншого. Фаховість перекладача, його лексична компетентність визначається не лише знанням

нормативної мови, а й володінням просторіччям, побутовою мовою мовлянина, знанням можливих значень слова в різних контекстах та емоційного забарвлення, здатністю передбачати можливе психоемоційне сприйняття слова перекладу, а то й можливі асоціації, які воно викличе у реципієнта. Треба тримати в полі зору, окрім значення слова, ще й його значимість. Перекладацька діяльність становить єдність раціонального та психоемоційного проникнення в сутність сказаного, а зміст перекладу набуває характеру інтерпретації, за якої предикативність набуває ситуативної форми консенсусу мовлянина та аудиторів. Лексичний зміст слова означає не лише закріплене в свідомості його співвіднесення з певним явищем дійсності (інформація, яку воно несе), а й узгодження з іншими елементами, передусім національно-культурними особливостями мови чи діалекту мовця.

Список літератури

1. Барановська Л. До теоретичних засад формування культури мовлення // Педагогіка і психологія, №3. – 1997. – С.33-37.
2. Бахтин М. Проблема текста в лингвистике, филологии и других гуманитарных науках // Хрестоматия по философии. – М.: Проспект, 1998. – 576с.
3. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. – М.: Прогресс. -- 1984 -- 397с.
4. Дротянко Л. Філософські проблеми мовознавства. – К.: Навчальна книга, 2002. – 128 с.
5. Кочерган М. Вступ до мовознавства. – К.: “Академія”, 2002. -- 368с.
6. Кошланский Г. Соотношение субъективных и объективных факторов в языке. – М.: Наука, 1975. – 232с.
7. Пастух І. Німецький сленг: інтегративні особливості неологізмів сьогодення // Мовознавство, №4. -- 2010. -- С.76-79.
8. Розен Е. Лексика немецкого языка сегодня М.: Высш.школа, 1976. – 128с.
9. Соссюр Ф. де. Труды по языкознанию. -- М.: Прогресс. – 1977. -- 695с.
10. Цюрупа М., Громова Н. Мовна картина світу як специфічне відбиття світоглядної ментальності особистості // Мультиверсум. Філософський альманах. -- Вип.4. – К., 2011. -- С.63-73.

Одержано 23.12.11

УДК 331.103

І.І. Бідна, ст. гр. УП-10, Т.П. Мірзак, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Мінімальна заробітна плата в Україні: механізм її функціонування та регулювання

У статті розкривається поняття мінімальної заробітної плати, розглядаються її функції, характеризується динаміка зміни в Україні. Проводиться порівняння механізму регулювання мінімальної заробітної плати в Україні з іншими країнами.

заробітна плата, механізм функціонування, регулювання

Постановка проблеми та її актуальність. Одним із ключових показників, що характеризують основні тенденції, притаманні вітчизняному ринку праці, є розмір мінімальної заробітної плати. Установлення мінімальної заробітної плати займає особливе місце у загальному механізмі регулювання заробітної плати і передбачає одночасне здійснення кількох важливих функцій: боротьба з бідністю шляхом установлення державних соціальних гарантій щодо грошового забезпечення мінімально необхідного рівня відтворення робочої сили; підвищення загального рівня оплати праці, виходячи з потреб зростання якості життя найманих працівників; протидія тенденції зниження величини реальної зарплати; узгодження соціально-економічної політики із динамікою економічного розвитку країни. Важливим елементом досліджень також залишається вивчення де мотивуючої функції мінімальної заробітної плати, яку виконує її низький рівень. Мінімальна заробітна плата в Україні, хоч і наближається до цього, але ще не стала дієвим інструментом підвищення ефективності праці. Тому актуальними залишаються питання обґрунтування її функцій та дій законодавства щодо її встановлення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблема заробітної плати, фактори впливу на зростання розміру заробітної плати, у тому числі і встановлення її мінімуму, процес становлення і розвитку організації стимулювання в Україні досліджуються у працях вітчизняних науковців з питань економіки, зокрема Д.П. Богині, О.А. Бугуцького, В.В. Вітвицького, В.І. Герасимчука, О.А. Грішньої, Д.Ф. Крисанова, І.С. Пасхарева, М.Ф. Соловйова, Л.П. Червінський, О.В. Кільова, та інших. Проте, остаточно не вирішеними залишаються проблеми ґрунтовного вивчення та пошуку шляхів вдосконалення власне самого механізму державного регулювання заробітної плати, зокрема встановлення її мінімального розміру.

Цілі статті. Метою цієї статті є розкриття поняття мінімальної заробітної плати та її функцій, зазначення законів, що регулюють її встановлення, вивчення динаміки зміни мінімальної заробітної плати та порівняння механізму регулювання мінімальної заробітної плати в Україні з іншими країнами.

Виклад основного матеріалу. У механізмі регулювання заробітної плати вихідною базою є встановлення її мінімального розміру. Рекомендація Міжнародної організації праці проголошує, що основною метою встановлення мінімальної заробітної плати повинно бути надання особам, які працюють за наймом, необхідного соціального захисту щодо мінімально допустимих рівнів заробітної плати. Згідно із Законом

України "Про оплату праці", мінімальна заробітна плата — це законодавчо встановлений розмір заробітної плати за просту, некваліфіковану працю нижче якого не може провадитися оплата за виконану працівником місячну, годинну норму праці (обсяг робіт). До мінімальної заробітної плати не включаються доплати, надбавки, заохочувальні та компенсаційні виплати. Мінімальна заробітна плата є державною соціальною гарантією, обов'язковою на всій території України для підприємств усіх форм власності та господарювання.

Розмір мінімальної заробітної плати визначається з урахуванням:

- вартісної величини мінімального споживчого бюджету з поступовим зближенням рівнів цих показників у міру стабілізації та розвитку економіки країни;
- загального рівня середньої заробітної плати;
- продуктивності праці, рівня зайнятості та інших економічних умов.

Розмір мінімальної заробітної плати встановлюється Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України, як правило, один раз на рік у законі про Державний бюджет України з урахуванням пропозицій, вироблених шляхом переговорів, представників професійних спілок, власників або уповноважених ними органів, які об'єдналися для ведення колективних переговорів і укладення генеральної угоди [1, с.259].

Особливість мінімальної заробітної плати є її швидке «старіння», що зумовлює необхідність регулярної зміни її розмірів. На це впливає низка факторів, серед яких зміни обсягів виробництва, структурні зміни в економіці, тенденції на ринку праці. Міжнародна організація праці у своїй рекомендації №135 зазначає, що мінімальна заробітна плата повинна періодично переглядатися з урахуванням змін вартості життя та інших соціально-економічних умов [2].

Динаміка зміни мінімальної заробітної плати за останні 11 років в Україні наведена в таблиці 1 [3].

Таблиця 1 - Розмір мінімальної заробітної плати

Початок дії	Розмір мінімальної заробітної плати	Нормативний акт, яким було встановлено новий розмір МЗП
01.01.2011 р. 01.04.2011 р. 01.10.2011 р. 01.12.2011 р.	941 грн. 960 грн. 985 грн. 1004 грн.	Закон України "Про Державний бюджет України на 2011 рік" (стаття 22)
01.01.2010 р. 01.04.2010 р. 01.07.2010 р. 01.10.2010 р. 01.12.2010 р.	869 грн. 884 грн. 888 грн. 907 грн. 922 грн.	Закон України "Про Державний бюджет України на 2010 рік" (стаття 53)
01.01.2009 р. 01.04.2009 р. 01.07.2009 р. 01.10.2009 р. 01.11.2009 р.	605 грн. 625 грн. 630 грн. 650 грн. 744 грн.	Закон України "Про Державний бюджет України на 2009 рік" № 835-VI від 26.12.2008 р. (стаття 55) Закон України "Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати" № 1646-VI від 20.10.2009 р. (стаття 2)

Продовження таблиці 1

01.01.2008 р. 01.04.2008 р. 01.10.2008 р. 01.12.2008 р.	515 грн. 525 грн. 545 грн. 605 грн.	Закон України "Про Державний бюджет на 2008 рік" № 107-VI від 28.12.2007 р. (стаття 59)
01.01.2007 р. 01.04.2007 р. 01.07.2007 р. 01.10.2007 р.	400 грн. 420 грн. 440 грн. 460 грн.	Закон України "Про Державний бюджет на 2007 рік" № 489-V від 19.12.2006 р. (стаття 76)
01.01.2006 р. 01.07.2006 р. 01.12.2006 р.	350 грн. 375 грн. 400 грн.	Закон України "Про Державний бюджет на 2006 рік" № 3235-IV від 20.12.2005 р. (стаття 82)
01.01.2005 р. 01.04.2005 р. 01.07.2005 р. 01.09.2005 р.	262 грн. 290 грн. 310 грн. 332 грн.	Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2005 рік" та деяких інших законодавчих актів України № 2505- IV від 25 березня 2005 року (стаття 83)
01.09.2004 р.	237 грн.	Закон України № 1801-IV "Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2004 рік" від 17.06.2004 р.
01.12.2003 р.	205 грн.	Закон України № 1328-IV "Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2003 рік" від 25.11.2003 р.
01.12.2003 р.	237 грн.	Закон України № 372-IV "Про встановлення розміру мінімальної заробітної плати на 2003 рік" (із змінами, внесеними згідно із Законом № 849-IV від 22.05.2003)
01.01.2003 р.	185 грн.	Закон України № 372-IV "Про встановлення розміру мінімальної заробітної плати на 2003 рік" (26.12.2002)
01.07.2002 р.	165 грн.	Закон України № 2896-14 "Про встановлення розміру мінімальної заробітної плати на 2002 рік" (13.12.2001)
01.01.2002 р.	140 грн.	Закон України № 2896-14 "Про встановлення розміру мінімальної заробітної плати на 2002 рік" (13.12.2001)
01.07.2000 р.	118 грн.	Закон України № 1766-14 "Про встановлення розміру мінімальної заробітної плати на 2000 рік" (01.06.2000)
01.04.2000 р.	90 грн.	Закон України № 1766-14 "Про встановлення розміру мінімальної заробітної плати на 2000 рік" (01.06.2000)

Постійне підвищення мінімальної заробітної плати аж ніяк не свідчить про поліпшення добробуту громадян України, так як для більш точного порівняння і отримання висновків потрібно враховувати такий економічний показник як індекс цін. Співставлення темпів росту мінімальної заробітної плати з індексом споживчих цін дає можливість константувати факт урахування інфляційних процесів при зміні розмірів мінімальної заробітної плати.

Мінімальна заробітна плата займає головні позиції в регулюванні оплати праці і виконує низку важливих функцій. Вона як нижня межа платні за просту некваліфіковану працю є визначальною величиною (соціальним нормативом), під

впливом якої формується мінімальна тарифна ставка (оклад) найманих працівників. Вона є основою всієї системи оплати праці [4, с. 7].

Не можна не звернути увагу ще на одну функцію мінімальної заробітної плати — регулюючу. До речі, на цю функцію мінімальної заробітної плати вкрай рідко звертають увагу фахівці, практики, урядовці. Проте недооцінка цієї функції на практиці має вкрай негативні наслідки. Судіть самі. Доходи будь-якої фірми, будь-якого підприємства завжди є обмеженими. Отже, обмеженими є й кошти, які можуть бути спрямовані на оплату праці. Встановлюючи суспільно прийнятій соціально і економічно обґрунтований, але, як правило, не менший, ніж 30-відсотковий рівень мінімальної платні щодо середньої заробітної плати, держава тим самим створює економічні умови для суспільно прийнятного рівня диференціації доходів найманих працівників для досягнення соціально справедливого розподілу результатів виробництва [5, с. 30].

Порівняємо механізми регулювання мінімальної заробітної плати України з цим механізмом в інших країнах. Для прикладу візьмемо Білорусь, Аргентину, Китай.

Мінімальна зарплата в Україні є гарантованою державою соціальною нормою і являє собою нижню межу оплати праці найманого персоналу на підприємствах усіх форм власності. Простіше кажучи, роботодавець законодавчо не має права платити своїм співробітникам зарплату нижче мінімального показника.

Дане поняття номінально фігурує в більшості країн світу, проте позиціонується цей показник скрізь по-різному: якщо мінімальна зарплата в Україні встановлюється на національному рівні, то, наприклад, в Канаді немає єдиної зафіксованої урядом норми, а на Фіджі мінімальна заробітна плата є умовною.

У деяких країнах Європи поняття мінімальна заробітна плата з'явилося не так давно: Іспанія і Нідерланди зокрема, звернулися до мінімального показника на початку сімдесятих років минулого століття, а в Ірландії мінімальна заробітна плата з'явилася тільки в 2000 році. Уряд Гонконгу прийняв законопроект про мінімальний показник у травні 2011 року. Для порівняння, в СРСР документ про мінімальну зарплату був підписаний ще на початку 1922 року.

Мінімальна зарплата стала приводом для дискусії: прихильники застосування показника вважають, що встановлена державою норма сприяє зниженню бідності в країні і підвищенню рівня життя. Їх опоненти вважають, що висока мінімальна зарплата може знизити рівень конкуренції на ринку праці, за рахунок чого збільшиться число безробітних, що, в свою чергу, спровокує зростання бідності.

Як регулюється мінімальна зарплата в Україні та інших державах? Для того щоб зрозуміти, який механізм функціонування мінімальної зарплати найбільш ефективний, експерти Фонду WageIndicator в 22 країнах світу зібрали базу даних по мінімальній оплаті праці, доступну користувачам англійською мовою, а також мовою кожної країни на національних сайтах фонду.

Дослідники Індійського регіонального офісу Фонду, Університету Амстердама та Інституту менеджменту Ахмедабада порівнювали спосіб законодавчого встановлення мінімальної норми, її розмір, співвідношення з прожитковим мінімумом, методи врегулювання юридичних суперечок при недотриманні законодавства.

Розмір мінімальної зарплати в Україні встановлюється законодавчо не рідше одного разу на рік, однак фактично щоквартально дана величина змінюється разом з прожитковим мінімумом і не може бути нижче за нього. Так, наприклад, уряд Аргентини зовсім відмовилося від періодичності оновлення показника, встановивши лише його залежність від зростання інфляції. У КНР показник повинен змінюватися один раз на два роки, проте фактично мінімальна заробітна плата фіксується щороку. Матеріальна допомога, премії та доплати не входять до складу мінімальної зарплати в

Україні. У Білорусі з 2006 року мінімальна заробітна плата вміщає в себе компенсаційні виплати та інші надбавки [6].

В таблиці 2 [6] наведена характеристика основних особливостей встановлення мінімальної заробітної плати в Україні та взятих для порівняння інших країн.

Таблиця 2 – Порівняння за основним критерієм мінімальних зарплат в Білорусі, Україні, Аргентині та Китаї

	Україна	Білорусь	Аргентина	Китай
Як законодавчо встановлюється мінімальна зарплата: на національному, регіональному рівні або по галузях?	Одна, на національному у рівні	Одна, на національному у рівні	Кілька: на національному та регіональному рівнях, а також по галузях	Кілька: тільки на регіональному у рівні
Чому дорівнює розмір місячної мінімальної зарплати в країні?	119 \$ в травні 2011	\$ 109 в травні 2011	\$ 448 у травні 2011	від \$ 77 до \$ 173 в залежності від регіону в травні 2011
Як часто і ким встановлюється розмір мінімальної зарплати в країні?	Не рідше одного разу на рік. У 2011 році - з 1 січня, 1 квітня, 1 жовтня, 1 грудня	Один раз на рік з 1 січня. Підлягає індексації	Періодичність законом не встановлена. Залежить від рівня інфляції	За законом - раз на два роки. На практиці - один раз на рік
Яка межа бідності (розмір прожиткового мінімуму) в країні в місяць на душу населення?	\$ 113	\$ 69	\$ 730	\$ 15,4
Яке співвідношення мінімальної заробітної плати до поточного розміру прожиткового мінімуму?	105%	158%	60%	від 501,67% до 1123,75% залежно від регіону
Чи беруть участь представники наймачів та / або профспілок в обговоренні розміру мінімальної заробітної плати?	Так	Ні. Можуть вносити рекомендації	Так	Так
Які юридичні санкції можуть застосовуватися при недотриманні виплати мінімальної зарплати?	Карається штрафом від 100 до 300 не оподатковуваних податком мінімумів доходів громадян (від \$ 235 до \$ 705)	Карається штрафом від 4 до 20 базових величин (від \$ 28 до \$ 140) – юр.осіб; до 100 базових величин (до 700 \$)- юр.осіб	Карається штрафом від \$ 61 до \$ 342. У разі повторних порушень може збільшуватися на суму, що становить до 10% нарахованої зарплати	Наймача можуть зобов'язати виплатити працівникам компенсацію, що перевищує суму заборгованості із зарплати в 1-5 разів

З інформації наведеної в таблиці 2 помітно, що механізм регулювання мінімальної заробітної плати кожної країни істотно відрізняється, у певних країнах він кращий за деякими показниками, наприклад, Китай помітно лідирує, так як система регулювання мінімуму заробітної плати більш якісна, а в деяких країнах потребує перегляду та реформування, і в Україні також.

Висновки. Мінімальна заробітна плата є основою механізму регулювання заробітної плати. Розмір мінімальної заробітної плати встановлюється законодавчо і є обов'язковим по всій території України. В останньому десятилітті мінімум заробітної плати в Україні мав постійне зростання, проте це не говорить про покращення добробуту населення. Мінімальна заробітна плата виконує ряд функцій, серед яких найважливішою є регулююча, яка полягає в регулюванні всієї системи оплати праці. Порівнюючи встановлення мінімуму заробітної плати в Україні з іншими країнами можна сказати, що ця система хоч і має недоліки та проблеми, але все ж таки забезпечує наявність врегульованої оплати праці з початку незалежності країни. Так, наприклад, в Ірландії мінімальна заробітна плата з'явилася тільки в 2000 році, а уряд Гонконгу прийняв законопроект про мінімальний показник лише у травні 2011 року.

Список літератури

1. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: підручник. / О. А. Грішнова. — К.: Знання, 2004. — 535 с.
2. Офіційний сайт української Мережі ділової інформації ЛІГА-Бізнес-Інформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.liga.net
3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
4. Киселев С. Размер - не главное : Минимальная зарплата в Украине достигнет прожиточного минимума через 15 лет // Аргументы и факты. - 2002. - № 46. - С. 7
5. Шевченко Л. Мінімальна заробітна плата та її рівень: теоретичне осмислення проблеми // Україна: аспекти праці. - 2003. - № 4. - С. 30-33
6. Офіційний сайт комерційної організації у Україні, що належить до Фонду WageIndicator і займається вивченням встановлення та регулювання заробітної плати [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mojazarplata.com.ua/ru/main/minimum-wage/v-chem-otlichie-minimalno-zarplaty-v-ukraine-ot-minimalki-drugih-stran>

Одержано 23.03.12

УДК 378

В.О. Гребенюк, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Особливості адекватного перекладу науково-технічних текстів

В статті розглядаються основні труднощі, способи та види перекладу науково-технічних текстів.
науково-технічна література, дослівний переклад, прагматико-комунікативний аспект, еквівалентність, адекватний переклад

Розвиток науки і техніки в наш час неможливий без обміну спеціальною інформацією, що з'являється в різних країнах у наукових періодичних виданнях, спеціальних бюлетенях, патентній літературі тощо.

Як відомо, в немовних вузах велика увага приділяється навчанню читання науково-технічної літератури. Основна мета – це розвиток навичок самостійного читання студентами оригінальної літератури з фаху, починаючи з ранніх етапів навчання.

У залежності від ступеню володіння перекладачем іноземною мовою процес перекладу може відбуватися по-різному. Перекладач-професіонал розуміє іноземний текст і без перекладу; тому переклад для нього лише тісно пов'язаний із підбором засобів вираження. У процесі навчального перекладу розуміння іншомовного тексту часто не тільки не може передувати перекладу, але й досягається через переклад або з його допомогою. Перекладачу-початківцю нерідко потрібен переклад для повного розуміння оригіналу. Тому для нього процес перекладу складається, принаймні, з трьох етапів: 1) аналіз тексту, що перекладається; 2) чорновий (часто дослівний) переклад; 3) адекватний літературний переклад.

Під дослівним перекладом розуміють відтворення конструкції оригіналу без будь-яких змін і без суттєвої зміни порядку слів у реченні. Під буквальним перекладом слід розуміти переклад по зовнішній (графічній або фонетичній) подібності між іноземним та українським словом або словосполученням, без врахування смислових відмінностей між ними. Звідси зрозуміло, що дослівний переклад за певних умов є цілком закономірним явищем, а буквальний не допускається ніколи.

Дослівний переклад, свого роду "фотографія" оригіналу, може служити початковим етапом для розшифровки складних місць оригіналу. Однак, якщо в тексті є синтаксичні конструкції, яких немає в українській мові, то дослівний переклад тільки ускладнить розуміння значення оригіналу. Наприклад, дослівний переклад наведених нижче речень не може сприяти правильному їх розумінню:

He had his photo taken. - Він мав свою фотографію зробленою.

Правильний переклад: Він сфотографувався.

Had you informed us earlier, we would have taken the necessary steps.

Правильний переклад: Якби ви повідомили нас раніше, ми б вжили необхідних заходів.

Буквалізм є основною перешкодою в роботі перекладачів-початківців, свого роду їх "дитячою хворобою". Слід розрізняти буквалізм етимологічний, тобто зв'язаний із походженням слова, та буквалізм семантичний, тобто зв'язаний із його значенням.

Етимологічний буквалізм полягає у використанні при перекладі зовнішньо схожого слова чи словосполучення, котре не відповідає за своїм значенням слову або словосполученню оригіналу: *obligation* – зобов'язання, а не облигація; *decade* - a period of ten years , а не десять днів; *activities* – діяльність, а не активність.

Під семантичним буквалізмом розуміють використання при перекладі загального, як правило, найвідомішого значення слова або словосполучення замість конкретного. Буквальний переклад фразеологічних одиниць призводить в кращому разі до порушення норм української мови, а нерідко і до смислових помилок. Наприклад, фразеологічний зворот *to call names* перекладається "сварити", а не "називати імена"; *to bring home to* — “переконувати”; *to call into being* — “створювати”. Слід зупинитися на понятті калька, яке часто плутають з буквалізмом. Калька - особлива форма запозичення шляхом дослівного перекладу. Це є слова або словосполучення, які створені із мовного матеріалу мови перекладу під впливом морфологічної структури іноземного слова чи словосполучення. Калька може бути повною, коли відтворюються всі елементи оригіналу у відповідній формі: *good neighbourly relations* - добросусідські відносини; або частковою, коли спостерігаються деякі розходження у формі: *war effort* - воєнні зусилля (однина – множина). Калькування (як повне, так і неповне) часто зустрічається при перекладі термінів та термінологічних виразів, а також фразеологічних зворотів, у т.ч. приказок і прислів'їв: *the air-lift* - повітряний міст ; *better late than never* - краще пізно, ніж ніколи. Однак словотворення при калькуванні не може бути необмеженим, у цьому випадку свого роду корективом є суспільна практика: вона або сприймає кальку, або відкидає її. Калькування - один із шляхів збагачення словника мови, оскільки воно не є порушенням мовних норм, яким є буквалізм.

Отже переклад - це відтворення оригіналу засобами іншої мови із збереженням єдності змісту і форми. Ця єдність досягається цілісним відтворенням ідейного змісту оригіналу в характерній для нього стилістичній своєрідності на іншій мовній основі. Шлях до досягнення такої єдності не лежить через встановлення формальних відповідників. Співставлення засобів різних мов, навіть найбільш віддалених, можливе лише шляхом співставлення функцій, які виконують різні мовні засоби. Звідси точність перекладу полягає у функціональній а не формальній відповідності оригіналу. Це положення вимагає пояснення на конкретному прикладі. У кожній мові існують свої граматичні, лексичні та стилістичні норми, дійсні тільки для даної мови. При переході до вираження думки на іншій мові необхідно знайти такі засоби і, в першу чергу, такі граматичні форми, які б так само відповідали змісту, так само зливалися б з ним, як зливається із своїм змістом форма оригіналу. В науково-технічних текстах англійської мови переважають прості речення (за приблизними підрахунками більше 50%) від загальної кількості речень у тексті. Це явище не є властивим відповідному стилю в українській мові, де дуже широко використовуються складні речення. Тому часто при перекладі використовується прийом об'єднання двох або більше простих речень англійського оригіналу в одне складнопідрядне речення української мови. Наприклад: *This condition, however, changes at certain critical energies of the electrons. At these critical energies the gas atoms do absorb energy, and a sudden drop in the electron current is simultaneously observed.* – Переклад: «Однак ця умова порушується при деяких критичних енергіях електронів, коли атоми газу поглинають енергію, і одночасно спостерігається раптове падіння електричного току». Іноді, навпаки, використовують прийом членування англійського речення на декілька, що більш характерно для художньо-публіцистичного стилю: *The limitations of the existing theories must be adequately understood if they are not to be used in places where they are not valid.* – Переклад: «Обмеження існуючих теорій повинні бути обов'язково зрозумілими. Це допоможе уникнути застосування цих теорій в тих випадках, коли вони не є

обґрунтованими». Хоча на перший погляд такий переклад може здатися "вільним", однак саме в такому перекладі відтворюється єдність змісту та форми, дотримується відповідність стилю оригіналу. Такий переклад називають адекватним.

Адекватність перекладу – результат сукупності дій правильно відібраних лексичних, граматичних та стилістичних факторів. Вибір лексико-семантичних варіантів слова (терміна) на основі вивчення його контекстуальних зв'язків і з урахуванням прагматико-комунікативного аспекту висловлювання є основою точного і правильного перекладу.

Очевидно, з вищесказаного не можна зробити висновок, що адекватність і точність перекладу – одне і те ж. Адекватність – це більш широке поняття, ніж точність. В поняття адекватність входить передача стилістичних і експресивних відтінків оригіналу. Крім того, навіть при відсутності формальної точності передачі окремих слів та словосполучень переклад в цілому може бути адекватним. А нерідко буває і так, що переклад є адекватним саме завдяки порушенню цієї елементарної і поверхневої точності. Коли окремі, дрібні, деколи непереказні елементи тексту передаються у повній відповідності з ідейно-художнім задумом автора, переклад досягає високого ступеня адекватності.

Особливість стилю науково-технічних текстів – широкі синтаксичні можливості для перекладу: різноманітні граматичні перебудови й синтаксичні перегрупування (роз'єднання речення на дрібніші частини, сполучення дрібніших частин в єдине ціле, з'єднання однієї частини речення з іншою та ін.), оскільки будова речення не відіграє самостійної стилістичної ролі.

Види науково-технічного перекладу

Існує декілька видів науково-технічного перекладу (залежно від його рівня еквівалентності оригіналу).

Семантико-стилістичний адекватний переклад – семантично повний і точний, стилістично еквівалентний переклад, що відповідає функціонально-стилістичним нормам перекладу. Прагматично (функціонально) адекватний переклад передає основну (домінуючу) комунікативну функцію оригінала.

Дезиративно адекватний переклад – переклад інформаційного запиту споживача, не передаючий повний зміст тексту. Розрізняють також інші скорочені варіанти перекладу: реферативний, анотаційний, консультативний та типу «експрес-інформація».

Консультативний переклад – це вид усного технічного перекладу, який включає усне анотування, усне реферування, вибіркового переклад і усний переклад заголовків, який виконує консультант-перекладач. Таку роботу може виконати лише досвідчений перекладач, який добре розбирається в тій чи іншій галузі науки і техніки. Переклад типу «експрес-інформація» – це реферативний виклад суті наукової статті перекладачем (після детального вивчення оригіналу) із своєї точки зору, по власному плану, в будь-якій послідовності, але не виражаючи своєї власної оцінки оригіналу.

Список літератури

1. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты). – М., "Высшая школа", 1990.
2. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу. – К., "Вища школа", 1982.
3. Федоров А.В. Основы общей теории перевода: (Лингвистические проблемы). – М.: "Высшая школа", 1983.

В. Гребенюк

Особенности адекватного перевода научно-технических текстов

В статье рассматриваются основные трудности, способы и виды перевода научно-технических текстов.

V. Grebenyuk

Specificity of appropriate scientific-and-technical texts translation

The article deals with the main difficulties, methods and types of scientific-and-technical texts translation.

Одержано 28.12.11

УДК 504:614.876(477.65)

К.Г. Коваленко, викл., Є.В. Зелений, студ. гр. ЕО-09

Кіровоградський національний технічний університет

Вплив антропогенного фактору на радіаційний стан Кіровоградської області – причини та наслідки

Розглянуто проблему екологічної оцінки Кіровоградської області в частині впливу радіаційного фону техногенного та природного характеру на здоров'я населення регіону.
радіоекологічний стан, техногенні джерела, опромінення

Україна має власну досить потужну урановидобувну та переробну промисловість, що представлена підприємствами Східного гірничозбагачувального комбінату (СхідГЗК) і має надійну сировинну базу у вигляді детально розвіданих 12 уранових родовищ.

Найбільші з них, які можуть бути відпрацьовані підземним способом, розташовані в Кіровоградському рудному районі. Ці родовища локалізовані у двох рудних вузлах Кіровоградському (район обласного центра м. Кіровоград) і Новокостянтинівському (район смт. Мала Виска). У цей час СхідГЗК експлуатує в Кіровоградській області два родовища уранових руд: Ватутинське (Смолинська шахта) і Східну зону Центрального родовища (Інгульська шахта).

Державне підприємство "Дирекція", що будується на базі Новокостянтинівського родовища уранових руд знаходиться на стадії підготовки до роботи.

Характерним для видобутку урану є те, що майже усі відходи – відвали шахтних порід, скиди шахтних вод, викиди в атмосферне повітря являють собою джерела радіаційного забруднення навколишнього природного середовища.

Відповідно до розділу II "Основних напрямків державної політики України в області охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки", затверджених постановою Верховної Ради України 05.03.98 № 188/ 98-ВР, захист населення від радіації відноситься до основних пріоритетів.

Аналіз і узагальнення даних про радіоекологічний стан території Кіровоградської області, природних та техногенно підсилених джерел надходження радіонуклідів у природне середовище і їх характеристик показують наступне:

– основний внесок у сумарну ефективну дозу опромінення населення від техногенно-посилених джерел природного походження вносить внутрішнє опромінення дочірніми продуктами розпаду радону-222;

– підвищені рівні ЕРОА радону свідчать про неблагополучний радіоекологічний стан в м. Кіровоград та області по радоновому фактору;

– необхідно розробити й впровадити відповідну програму заходів втручання з метою захисту населення від небажаного опромінення (систему протирадонних заходів);

– від гамма-випромінювання населення отримує меншу річну дозу ніж від радону й продуктів його розпаду. Розроблення заходів по захисту зовнішнього гамма-випромінювання не потрібно;

– дозове навантаження від техногенних джерел (Інгульська та Смолінська шахти, хвостосховище „Балка Щербаківська), які знаходяться на території Кіровоградської області, значно менше ніж від природних.

Аналіз даних разових радіаційних обстежень доріг дозволили зробити такі висновки:

– всі обстежені дороги за межами населених пунктів побудовані з будівельних матеріалів у відповідності із вимогами ДБН і НРБУ-97;

– на всіх обстежених дорогах перевищення радіаційного фону не виходить за рамки варіації природного фону і створює незначне додаткове опромінення населення;

– на деяких дорогах виявлені окремі ділянки, де радіаційний фон над дорогою перевищує радіаційний фон навколишньої місцевості з імовірністю 95%.

Проаналізовані дані про здоров'я населення Кіровоградської області показують:

– для Кіровоградської області притаманний високий рівень смертності населення (18,6 випадків на 1000 населення), який близько 13% перевищує загальнодержавний показник;

– рівень смертності населення виявляє тенденцію до зростання, особливо в молодших вікових групах працездатного віку 20-40 років;

– хвороби системи кровообігу є провідною причиною смертності населення області, проте друге місце займає смертність від злоякісних новоутворень;

– Кіровоградська область займає третє місце в Україні за рівнем смертності від злоякісних новоутворень та перше місце за рівнем онкологічної захворюваності;

– темпи приросту первинної захворюваності випереджають такі по Україні за злоякісними новоутвореннями, психічними розладами, хворобами органів дихання, туберкульозу і, особливо, вродженим аномаліям;

– за рівнем малюкової смертності, мертвонароджуваності та перинатальної смертності область займає одні з перших місць в Україні, особливо несприятливою є ситуація серед сільського населення області;

– порайонні показники захворюваності населення за класами хвороб мають значні розбіжності за абсолютним рівнем та динамікою, проте виявляють чутливість до зміни рівня забруднення регіонів за основними досліджуваними параметрами, про що свідчать коефіцієнти кореляції 0,30 – 0,45;

– відносно не дуже висока кореляційна залежність здоров'я населення від екологічних параметрів області свідчить про наявність інших, не вивчених на даному етапі чинників, що сприяють формуванню високих показників захворюваності та смертності населення;

– поглиблений аналіз здоров'я населення Кіровоградської області потребує подальшого вивчення шляхом проведення спеціалізованих медичних та епідеміологічних досліджень для більш детальної диференціації впливу несприятливих екологічних чинників.

Таким чином, проведене дослідження підтвердило високий рівень захворюваності населення Кіровоградської області і м. Кіровограду в цілому і

продемонструвало зв'язок високого рівня захворюваності раковими захворюваннями з високим рівнем внутрішнього опромінення дочірніми продуктами розпаду радону-222. Радон має природне походження, але його витокі можуть бути техногенно підсиленими. Інші потенційні шкідливі фактори, які були взяті до уваги як найбільш ймовірні причини високої захворюваності, виявилися менш вагомими (гама-опромінення від радіоактивних елементів, що містяться в ґрунті, відвалах, будівлях, дорогах, пилу, тощо; антропогенні викиди шкідливих речовин від стаціонарних і пересувних джерел). З цього випливає необхідність у заходах інженерно-технічного і профілактичного плану.

Одержано 28.12.11

В.В. Мошнягул, доц., канд. техн. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Деякі аспекти перебудови вищої школи

В статті проведений аналіз причин зниження якості вузівської підготовки.
вища школа, професійна підготовка, перебудова

Останнім часом суспільство отримує спеціалістів із все гіршою професійною підготовкою. Аналіз причин зниження якості вузівської підготовки виявляє відсутність елементарних можливостей виходу на рівень світових стандартів. За останні 20 років доля національного доходу направлено на потреби освіти знизилася в 2 рази, в той же час як в США зросли в тричі. Темпи ресурсного забезпечення освіти відстають від матеріального виробництва в 10 разів. Витрати держави за даними Держкомстату СРСР в 1988 році на одного учня в загальноосвітніх школах було - 284 крб, в ПТУ 863 крб, в середньоспеціальних учбових закладах - 867 крб, в вузах - 1325 крб, в США вартість навчання одного студента в середньому в 10 разів перевищує цей показник. Забезпеченість обладнанням на кожного студента в нашій державі складала 2300 крб, в провідних вузах (МАІ - 10 000 крб, а в Стенфорському університеті США - 80 000 крб).

Американці стверджують, що місце держави в сучасному світі та її перспективи треба визначати не тільки за кількістю тонн виплавленої сталі або добування руди, а за кількістю нобелівських лауреатів. А їх американські університети дали більше, а ніж СРСР, Японія, ФРН, Франція та Італія разом взяті. Відомо, справедливий широко відомий афоризм: "Не тому американські університети хороші, що Америка багата, а тому Америка багата, що має такі університети".

Накопичені за останні десятиліття проблеми та суперечності вимагають принципового перегляду всієї сучасної, вузівської практики, впровадження нової концепції перебудови вищої школи. Склалася технокритична практика, яка орієнтована на досягнення вузькопрагматичної – цілі підготовку кадрів спеціалістів без замовлення підприємств. Із вищої школи вийшов дух пошуку, завзятості, новаторства. В стіни вузу прийшло життя без яскравих фарб, які роблять зацікавленість молоді. Між тим сьогодні по мірі розширення прав і самостійності навчальних закладів все гостріше стає проблема відповідальності вузів за долю випускників. Необхідно кординально

переглянути погляди на роль і місце освіти в загальній системі соціальних і культурних інститутів сучасного суспільства.

Кількість фахівців, які виконують науково-технічні роботи, істотно скоротилася. Якщо в 1999 році в наукомістких галузях працювало 126 тис. висококваліфікованих фахівців (серед них 4,1 тис. докторів наук і 18,9 тис. кандидатів наук), то 2000 року їх було 120,8 тис. (серед них 4,1 тис. докторів наук і 17,9 тис. кандидатів наук), а 2001 року науково-технічні роботи виконували 113,3 тис. працівників (серед них 4 тис. докторів наук і 17,4 тис. кандидатів наук), 2002 року в Україні було 107,4 тис. науково-технічних працівників (серед них 4 тис. докторів наук і 17,2 тис. кандидатів наук) 2003 року - 104,8 тис. (серед них 4 тис. докторів наук і 16,8 тис. кандидатів наук), 2004 - 106,6 тис. (серед них 4,1 тис. докторів наук) і 17 тис. кандидатів наук), 2005 - 105,5 тис. серед них 4,2 тис. докторів наук і 17 тис. кандидатів наук), 2006 року - 106,2 тис. (серед них 4,3 тис. докторів наук і 17 тис. кандидатів наук), через це із вузів в інші сфери господарства пішло 7 тис. викладачів в основному кандидати й доктори наук.

В 2007 році в Україні діяло 350 вищих навчальних закладів III- IV рівнів акредитації у яких навчалося 2319 тис. студентів.

Провідним центром розвитку української науки є Академія наук України, яка з 1994 року отримала статус Національної. Загальна кількість науковців становила 300 тис, з яких 80 тис. - кандидати й доктори наук. До 1998 року фінансування науки скоротилося в 17 разів. В 1998 році воно не перевищувало 0,5 % державного бюджету. Щорічні витрати на одного науковця не перевищують в Україні 700 дол. США, тоді як в Ізраїлі 41 тис. дол. США, у Північній Кореї 60 тис. дол. В США -180 тис. дол. З цих причин академію покинуло 1500 осіб, які переважно виїхали за кордон. Здобутки в незалежній Україні - з'явилися нові інститути: української мови, соціологічних досліджень, народознавства, української археографії, національних відносин.

На 2000 рік в Україні працювало 298 університетів, академій, інститутів (із них 92 недержавної форми власності).

Понад 20 провідних закладів освіти мають статус національних.

Основною проблемою вищої школи залишається низький рівень фінансування.

Концепція розвитку вищої школи повинна передбачати докорінні зміни у визначенні мети та змісту навчання, його форм та методів, передусім це орієнтація на формування фахівця як особистості. Але навіть за умов, коли будуть розроблені відповідні психолого-дидактичні та методичні засади, за цього оновлення суттєвих зрушень не буде, бо навантаження викладачів вищих навчальних закладів не дає підстав для оптимізму.

Відомо, що навантаження викладача становить певний перелік робіт, які можна поділити на дві великі групи: навчальна робота та допоміжна. Цей перелік фіксується в індивідуальному плані роботи викладача на рік і включає лекції, консультації, лабораторні, семінарські (практичні) заняття, перевірка контрольних робіт, курсове та дипломне проектування, керівництво науково-дослідною роботою студентів, аспірантурою або практикою, відвідування занять, заліки, екзамени, або робота у державних екзаменаційних комісіях, тобто нараховується близько 15 видів навчальної роботи.

Допоміжну роботу становить навчально-методична, науково-дослідна, організаційно-методична, виховна та суспільна діяльність викладача.

Головна відмінність у плануванні навчальної та допоміжної роботи полягає в тому, що навчання планується по годинах, а допоміжна - як перелік певних дій.

Аналіз реального навантаження викладачів свідчить, що кількість годин навчальної роботи наближається до тисячі, а інколи і більше і вважається, що саме

години навчальної роботи є найголовнішими у діяльності викладача, та ця робота – тільки частка його загальної педагогічної праці. Але враховуючи, що необхідно активізувати самостійну роботу студентів та постійний контроль її виконання, потребує розробки тестів текучого контролю засвоєння текучого матеріалу, розробка системи індивідуального заохочення студентів; оформлення переліку необхідних організаційних, інформаційних, та методичних матеріалів для самостійної роботи студентів по дисципліні на семестр.

Кожна з перелічених робіт складена за діями і передбачає різні витрати часу.

Як відносяться до цієї справи за кордоном можна взяти наприклад Великобританію, перед тим як відкрити університет, протягом декількох років більше як 1300 штатних працівників опрацьовували майбутню модель навчального процесу у навчальних та методичних текстах [1].

З урахуванням необхідної періодичності оновлення змісту навчання можна припустити, що щорічно необхідно поновлювати близько 50 % методичних та інформаційних матеріалів. І ще одне: для забезпечення високого рівня навчання та "надійності" ходу самого навчального процесу для викладання кожної дисципліни потрібно два викладачі (професор або доцент). Тоді виходить, що, одному викладачеві для створення повного інформаційно-методичного забезпечення необхідно близько 1000 годин на рік, тобто навчальне навантаження викладача не повинно перевищувати 500-550 годин на рік.

З економічних міркувань встановлено, що студентів у групі повинно бути 20-30 чоловік, хоча з практики відомо, що ефективність занять з такою кількістю дуже низька, а індивідуалізація навчання взагалі неможлива.

Тьютерська система пропонує роботу викладача з одним - двома студентами, в університетах Англії більше чисельність в групі - 5...6 студентів [2]. Такі дані ми маємо щодо вищої школи США [3]. Можна зробити припущення, що вибір чисельності груп у 5...6 чоловік пояснюється психологічними міркуваннями. Відомо, що увага людини характеризується обсягом, розподілом, концентрацією, стійкістю та перемиканням [4].

Якщо розподіл та інші характеристики уваги є похідними фізіологічних або психомоторних властивостей людини, то обсяг уваги залежить від кількості об'єктів, які можуть бути разом охоплені увагою людини на рівні зорового сприйняття. Обсяг уваги дорослої людини дорівнює 4-6 об'єктам. Якщо необхідно збільшити обсяг уваги, то це здійснюють за рахунок об'єднання предметів в групі, чим зменшується кількість об'єктів, які сприймають як окремі одиниці.

Враховуючи наведене, а також досвід організації навчання у вищих школах розвинутих країн, можна вважати, що 5-6 чоловік у групі - це саме та кількість, яка задовольняє як вимоги до умов навчання, так і пропозиції та поради психологів.

Таким чином, оптимізація навантаження є не тільки передумовою оновлення вищої школи, але й необхідним заходом для поліпшення роботи викладача.

В нових історичних умовах (самостійність України) основні функції освіти далеко виходять за межі навчально-виховної діяльності з її спеціалізованими, локальними цілями передачі і засвоєння тої чи іншої суми знань з одного боку та формування певних якостей особистості з іншого боку, віднині соціальна сутність і роль освіти повинні розкриватися тільки в співвідношенні з фундаментальними суспільними процесами виробництва особистості як культурно-історичного суб'єкта і головної продуктивної сили суспільства, а також, в більш широкому контексті. В той час як наука стверджується з практикою в усьому світі, в наших документах про перебудову вищої школи проблема розвитку науки не піднімається.

В нашій області повинен бути один "Кіровоградський університет", який би забезпечував підготовку спеціалістів за двома напрямками: технічний та гуманітарний.

На I курс зараховувати всіх бажаючих без екзаменів, які закінчили середню школу і бажають навчатися в нашому університеті. А за підсумками навчання отримувати диплом бакалавра, спеціаліста, магістра.

Список літератури

1. Долженко О.В., Шатуновский В.Л. Современные методы и технология обучения в техническом вузе: Метод. пособие. - М.: Высш. шк., 1990. -191с.
2. Барбарига А.А., Федорова Н.В. Британские университеты: Учеб. пособие. - М.: Высш. шк., 1979.- 127 с.
3. Филипова Л.Д. Высш. шк.: Тенденции развития и противоречия // США. - 1987. -№6.
4. Общая психология: Учебное пособие. - 3-е изд. / Под ред. Богословского. - М.: Просвещение. 1981. - 383 с.

Одержано 14.12.11

УДК 657.4

Л.С. Ракул, магістрант гр. ОА-11-МС

Кіровоградський національний технічний університет

Актуальні питання щодо організації обліку розрахунків з покупцями та замовниками комунальних послуг

У статті розглянуто проблеми організації обліку розрахунків з покупцями та замовниками комунальних послуг в умовах функціонування регульованих тарифів. Розглянуто необхідність автоматизації обліку, галузеві особливості відображення в обліку розрахунків з покупцями та замовниками.

комунальні послуги, регульовані тарифи, організація обліку, розрахунки з покупцями та замовниками, договірні відносини, автоматизація розрахунків

Актуальність теми дослідження. В процесі активного розвитку сфери послуг як виробничо-економічної система в Україні (частка послуг у валовому внутрішньому продукті перевищує 40%), виникає багато проблем, які потребують обґрунтованого розгляду й розв'язання. Однією з таких проблем є удосконалення розрахунків з покупцями та замовниками за надані послуги. Чітка організація обліку розрахунків з покупцями та замовниками – необхідний елемент управління підприємством.

Гострим питанням сьогодення залишається комунальна сфера послуг. Низький рівень оплати наданих послуг призводить до погіршення їх якості та уповільнює реформування галузі. Проблема зростання заборгованості за комунальні послуги в сучасних умовах зумовлює потребу в розробці оптимальної організації обліку розрахунків з покупцями та замовниками комунальних послуг у умовах регульованих тарифів. Від успішного розв'язання цієї проблеми значною мірою залежить ефективність функціонування економіки в цілому і кожного окремого підприємства комунальної інфраструктури.

Аналіз останніх джерел дослідження. Тема обліку розрахунків з покупцями та

замовниками розглядалась провідними вітчизняними науковцями з бухгалтерського обліку, зокрема Ф.Ф. Бутинцем, Й.Я. Даніковим, М.С. Пушкарем, В.В. Сопком, Р.Л. Хомяком, Н.В. Чабановою та іншими. Проте ряд питань досі залишаються недостатньо вивченими.

На сьогодні питання розрахунків та заборгованості між підприємствами, населенням є ключовими питаннями. До сьогодні залишається не повністю вирішеним питання обліку безнадійної дебіторської заборгованості, удосконалюється методика розрахунків з покупцями та замовниками, класифікація заборгованості тощо.

Саме ефективна організація розрахунків з покупцями та замовниками за надані послуги повинна активно сприяти зміцненню договірної дисципліни; підвищенню відповідальності підприємств за своєчасне і в повному обсязі здійснення платежів за всіма зобов'язаннями; прискоренню обороту оборотних коштів; зменшенню видатків обігу; ефективному використанню тимчасово вільних коштів та ін.

Постановка завдання. Є необхідним дослідити організацію обліку розрахунків з покупцями та замовниками комунальних послуг в умовах регульованих тарифів та з'ясувати проблеми і визначити напрями їх розв'язання, що і поставлено за мету публікації.

Виклад основного матеріалу. Комунальні послуги є результат господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та перебування осіб у жилих і нежилых приміщеннях, будинках, спорудах та задоволення потреби фізичної та юридичної особи у забезпеченні холодною, гарячою водою, водовідведенням та електропостачанням, опаленням, а також вивезенням побутових відходів у порядку встановленому законодавством.

Для забезпечення населення, організацій, установ та підприємств зазначеними послугами органами виконавчої влади створено відповідні підприємства житлово-комунальної галузі, які працюють відповідно до встановлених, регульованих тарифів.

В Україні процеси і процедури регулювання, формування, встановлення цін і тарифів житлово-комунального господарства регламентуються рядом законів і нормативно-правових актів, зокрема Законами України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про житлово-комунальні послуги», «Про Національну комісію регулювання ринку комунальних послуг України», «Про ціни і ціноутворення» та Господарським кодексом України. Основу правового регулювання у сфері встановлення цін/тарифів на житлово-комунальні послуги встановлюють Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про житлово-комунальні послуги». Не дивлячись на таке різноманіття законодавчих документів, вони не забезпечили очікуваного впорядкування відносин у сфері ЖКГ (зокрема, щодо тарифоутворення на послуги їх підприємств). На сьогоднішній день тарифи на житлово-комунальні послуги відшкодовують витрати підприємств та організацій галузі тільки в основному на 70-80 %.

За таких умов функціонування комунальних підприємств постає питання чіткої організації розрахунків з покупцями та замовниками послуг.

Необхідність автоматизації розрахунків в ЖКГ – запорука чіткої організації обліку. Для ЖКГ характерні обробка великих масивів інформації в обмежені строки та наявність об'ємної довідкової документації. Причому і постійна, і довідкова інформація постійно корегується, оскільки змінюється чисельність та категорії населення, законодавство, пільги, види послуг, ціни, тарифи та алгоритм розрахунку. Можна виділити наступні вимоги до автоматизованої системи організації обліку.

Широкі функціональні можливості. Система повинна мати засоби розмежування повноважень доступу для різних груп користувачів, автоматично розраховувати субсидії та враховувати пільги, працювати з індивідуальними та груповими засобами обліку, вести розрахунки з постачальниками житлово-комунальних послуг і т.д.

Максимальне налаштування. Беручи до уваги внутрішню динаміку країни, коли постійно змінюється законодавча база, умови надання пільг і субсидій, тарифи, методики розрахунку, можливість налаштування системи є об'єктивною необхідністю.

Модульний принцип побудови. Ця властивість дозволяє адаптувати систему до різних підприємств і умов функціонування. Крім того, модульний принцип розширює та збільшує функціональні можливості системи.

Можливості телекомунікаційного доступу та створення розподіленої мережі. Це дозволяє створювати робочі місця по збору платежів, проведення консультацій для населення в місцях віддалених від головної організації, працювати з розподіленими базами даних, реалізовувати можливості створення загальноміського інформаційного середовища.

Інформаційне та системне забезпечення. Наявність експлуатаційної документації та спеціалістів-програмістів сприятиме ефективному та довготривалому використанню автоматизованої системи.

Кадрове забезпечення. Проведення систематичних курсів підвищення кваліфікації робітників ЖКГ є невід'ємною частиною нормального функціонування галузі в цілому.

На базі створеного програмного продукту є доцільним співпраця з інформаційно - аналітичними центрами по прийманню платежів від населення, що зумовить автоматичне відображення оплати в базі даних комунального підприємства, зменшить трудомісткість праці менеджерів розрахункових та абонентських відділів.

Створення автоматизованої системи вимагає певних капіталовкладень, але за рахунок збільшення збору платежів з населення та зменшення заборгованості вона окупиться за короткий час.

Наступною складовою організації обліку з покупцями і замовниками комунальних підприємств є організація договірному процесу.

Зазвичай реалізація договірному процесу з населенням в комунальних підприємствах покладена на абонентський відділ, з юридичними особами – є складовою роботи бухгалтерської служби. Основний недолік полягає в тому, що реалізацією договірному процесу займаються фахівці, лише частково ознайомлені з нормами цивільного та господарського законодавства, практикою господарських судів. Комунальні підприємства працюють за типовими формами договорів, які на даний момент потребують перегляду та доопрацювань відповідно до змін законодавства.

Таким чином, поєднання бухгалтерських та правових знань є обов'язковим в реалізації договірному процесу підприємств ЖКГ.

Під час організації бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями і замовниками житлово-комунальних послуг потрібно:

- визначити номенклатуру робочих бухгалтерських рахунків;
- визначити побудову аналітичного обліку;
- забезпечити контроль правильності і своєчасності розрахунків;
- класифікувати дебіторську заборгованість з метою обчислення резерву сумнівних боргів.

Для бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями та замовниками комунальної галузі застосовується рахунок 361 "Розрахунки з вітчизняними покупцями", тобто споживачами послуг, який в залежності від особливостей діяльності підприємства може мати декілька субрахунків третього порядку.

Наприклад, субрахунок 3611 "Розрахунки з підприємствами і організаціями", 3612 "Розрахунки з населенням", 3613 "Розрахунки з бюджетними установами" тощо.

377.1 - «Розрахунки з бюджетом із субсидій»;

377.2 - «Розрахунки з бюджетом із відшкодування пільг»;

379 - «Розрахунки з орендарями нежилых приміщень».

Аналітичний облік розрахунків з споживачами послуг ведеться абонентськими відділами підприємств по кожному абоненту за кожним укладеним договором.

В зв'язку з тим, що сьогодні спеціалісти комунальних підприємств не мають достатнього практичного досвіду застосування методики розрахунку сум безнадійної заборгованості, рекомендується опиратися на підходи до обчислення резерву сумнівних боргів, визначені в П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість».

Для розрахунку резерву сумнівних боргів використовується облікова бухгалтерська інформація по рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» про суми поточної та безнадійної дебіторської заборгованості. До аналізу, оцінки поточної дебіторської заборгованості з метою групування її за строками непогашення та розрахунку резерву сумнівних боргів залучаються декілька служб підприємства: в першу чергу, абонентський, юридичний відділ, бухгалтерія та планово-економічний відділ. Управлінським рішенням обирається метод розрахунку резерву сумнівних боргів. Відповідно до п.9 П(С)БО 10 цей розрахунок може здійснюватися, виходячи з оцінки платоспроможності окремих дебіторів або на основі класифікації дебіторської заборгованості.

Метод визначення резерву, виходячи з оцінки платоспроможності окремих дебіторів, передбачає, що підприємство буде аналізувати стан дебіторської заборгованості окремо по кожному абоненту. Якщо дебітор протягом тривалого періоду (наприклад, більше року) не сплачував за послуги, то підприємство може прийняти рішення про включення частини його поточної дебіторської заборгованості до резерву сумнівних боргів.

Підходи до визначення величини резерву сумнівних боргів можуть обиратися в межах однієї групи споживачів. Диференційований метод оцінки та нарахування резерву може застосовуватися окремо по кожній групі, наприклад:

- по госпрозрахункових підприємствах - оцінюється платоспроможність окремих дебіторів в залежності від терміну відсутності оплат за спожиті послуги;
- по бюджетних організаціях і установах - при відсутності боргу більше року резерв не нараховується. Підприємство контролює рівень поточних бюджетних зобов'язань та визначає їх величину для своєчасного погашення;
- по населенню - переважно застосовують метод класифікації дебіторської заборгованості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Серед необхідних умов організації обліку розрахунків з покупцями та замовниками комунальних послуг в умовах регульованих тарифів визначено наступне:

- 1) автоматизація розрахунків в ЖКГ;
- 2) співпраця з інформаційно-аналітичними центрами по прийманню платежів від населення;
- 3) організація договірної процесу, який поєднає бухгалтерські та правові знання.
- 4) під час організації бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями і замовниками житлово-комунальних послуг потрібно: визначити номенклатуру робочих бухгалтерських рахунків; визначити побудову аналітичного обліку; забезпечити контроль правильності і своєчасності розрахунків; класифікувати дебіторську заборгованість з метою обчислення резерву сумнівних боргів.

Список літератури

1. Романчук К.В., Кузьмін Дн.Л. Організація договірному процесу: обліковий аспект // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2011. – № 1 (55). – С. 145-146.
2. Горева Т.О. Стандартизація як напрямок підвищення якості послуг підприємств в галузі ЖКГ // Матеріали II Всеукраїнської науково-методичної конференції. – 2011 – 17-21 жовтня – С. 110-113.
3. Короткий Г.І. Актуальні питання тарифної політики в житлово-комунальному господарстві // Матеріали II Всеукраїнської науково-методичної конференції. – 2011. – 17-21 жовтня – С.8-13.
4. Сливка Я.В. Актуальні питання щодо обліку розрахунків з покупцями та замовниками: систематизація поглядів // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2010. – № 2 (52). – С. 179-182.

Л. Ракул

Актуальные вопросы относительно организации учета расчетов с покупателями и заказчиками коммунальных услуг

В статье рассмотрены проблемы организации учета расчетов с покупателями и заказчиками коммунальных услуг в условиях функционирования регулируемых тарифов. Рассмотрена необходимость автоматизации учета, отраслевые особенности отображения в учете расчетов с покупателями и заказчиками.

L. Rakul

Pressing questions in relation to organization of account of calculations with buyers and customers of communal services

In the article the problems of organization of account of calculations are considered with buyers and customers of communal services in the conditions of functioning of the regulated tariffs. The necessity of automation of account, of particular branch features of reflection in the account of calculations, is considered with buyers and customers.

Одержано 02.02.12

УДК 621.9.04:621.9.02

М.М. Підгаєцький, доц., канд. техн. наук, О.І. Скібінський, доц., канд. техн. наук, А.Р. Апаракін, студ.

Кіровоградський національний технічний університет

Кінематика планетарного стола для обробки деталей з епіциклоїдальними профілями

В статті виведено рівняння кінематичного ланцюга планетарного стола з ЧПК для обробки робочих профілів деталей позацентроїдних епіциклоїдальних передач внутрішнього зачеплення.
планетарний стіл з ЧПК, кінематичний ланцюг, кінематична схема позацентроїдна епіциклоїдальна передача внутрішнього зачеплення

Широкому застосуванню позацентроїдних епіциклоїдальних передач внутрішнього зачеплення (ПЕПВЗ) в гідравлічних машинах та механізмах заважають технологічні складнощі їх виготовлення, що обумовлено складними робочими профілями деталей.

© М.М. Підгаєцький, О.І. Скібінський, А.Р. Апаракін, 2012

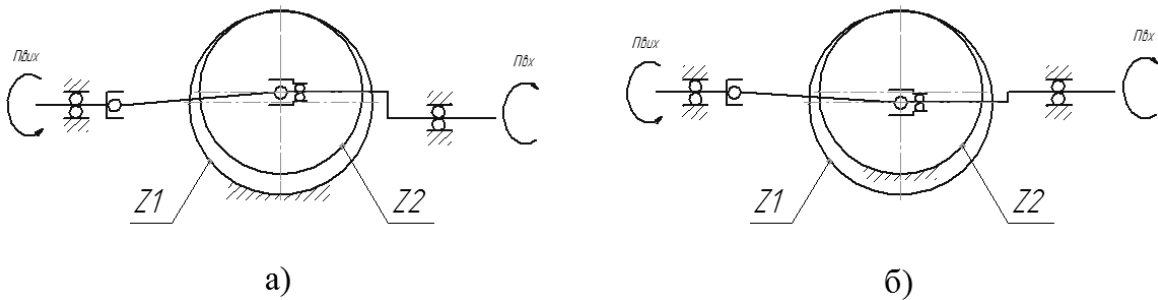
Лезову та абразивну обробку робочих профілів деталей позацентроїдних епіциклоїдальних передач внутрішнього зачеплення доцільно здійснювати на планетарному столі з ЧПК (ПС) [1,2] , що дає можливість підвищення гнучкості виробництва та точності.

Використання ПС дає змогу виконувати переналагодження верстата на обробку деталей ПЕПВЗ з будь-якими геометричними параметрами.

Метою роботи є визначення рівнянь кінематичного ланцюга ПС, які дають можливість встановлення частот обертання взаємодіючих двигунів .

Верстатне зачеплення ПЕПВЗ доцільно змінити схемами адекватних планетарних зубчастих передач, які представлені на рис.1

При цьому верстатне зачеплення при обробці колеса з зовнішніми зубцями замінює схема рис.1а, а з внутрішніми зубцями – рис.1б.

а) з нерухомим сонячним колесом; б) з нерухомим сателітом.
 Z_1 -число зуб'їв ротора; Z_2 -число зуб'їв статора.

Рисунок 1 - Планетарна зубчаста передача

Передавальні відношення визначаються формулами:

- для обробки колеса із зовнішніми зубцями (рис. 1а):

$$i = \frac{n_{ex}}{n_{вих}} = \frac{z_2}{z_1 - z_2}; \quad (1)$$

- для обробки колеса з внутрішніми зубцями (рис. 1б):

$$i = \frac{n_{ex}}{n_{вих}} = \frac{z_1}{z_1 - z_2}. \quad (2)$$

На рис. 2 приведена кінематична схема ПС.

Розглядаєма кінематична схема повинна відтворювати при обробці рух обкату з передаточними відношеннями (1) і (2).

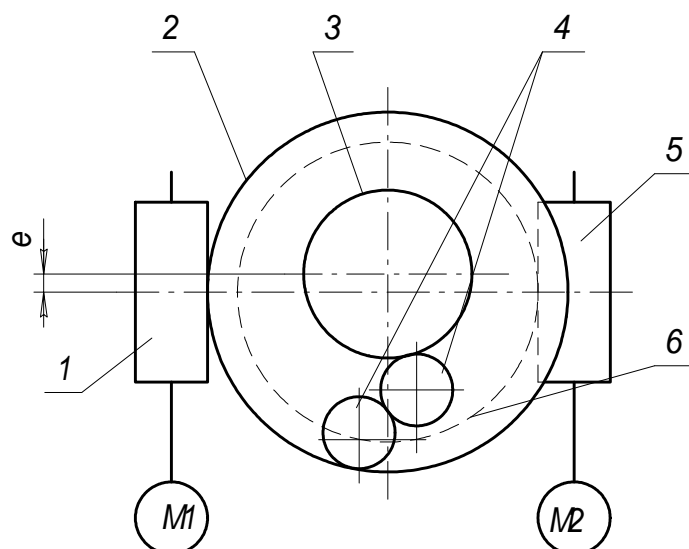
Вхідною ланкою даної кінематичної схеми являється черв'ячне колесо 6, а вихідним – зубчасте колесо 3. При цьому передаточне відношення визначається за формулами:

- для обробки колеса з зовнішніми зубцями:

$$i = \frac{n_6}{n_3} = \frac{z_2}{z_1 - z_2}; \quad (3)$$

- для обробки колеса з внутрішніми зубцями:

$$i = \frac{n_6}{n_3} = \frac{z_1}{z_1 - z_2}. \quad (4)$$

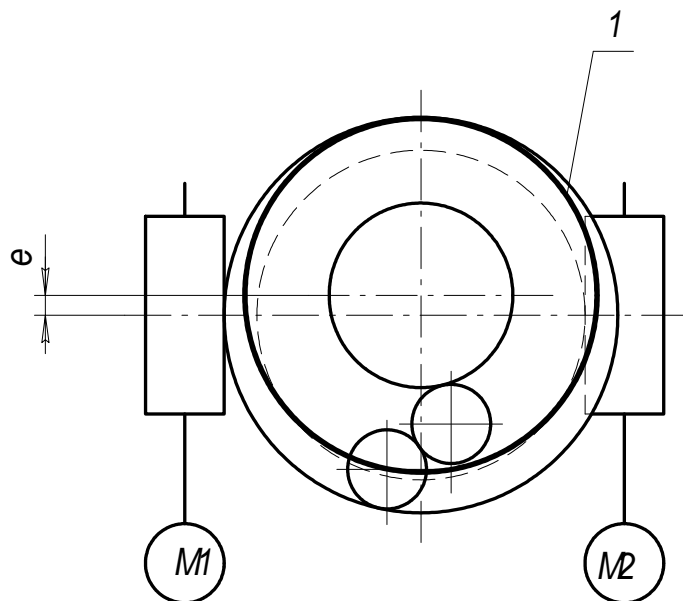
1 - черв'як приводний колеса 2 з кількістю заходів K_2 ; 2 - комбіноване червячне колесо з числом зубців $Z_{чк2}$ із внутрішнім зубчастим вінцем з числом зубців $Z_{вн2}$; 3 - зубчасте колесо зпіввісне зі столом з числом зубців $Z_{зк3}$; 4 - паразитні шестерні з числом зубців $Z_{зк4}$; e - ексцентриситет в передачі адекватний ексцентриситету передачі по рис.1; 5 - черв'як приводний колеса 6 з кількістю заходів K_5 ; 6 - червячне колесо вхідного привода з числом зубців $Z_{чк6}$.

Рисунок 2 – Кінематична схема планетарного стола

Співвідношення між числами зубців внутрішнього вінця червячного колеса 2 $Z_{вн.2}$ і зубчастого колеса 3 $Z_{зк.3}$ адекватне співвідношенню зубців Z_1 і Z_2 , яке визначається формулою (5):

$$\frac{Z_2}{Z_1} = \frac{Z_{зк.3}}{Z_{вн.2}} \quad (5)$$

Проте необхідність розміщення двох паразитних коліс 4 не дає можливості виконувати колесо 3 з розрахунковим числом зубців. В зв'язку з цим замінюємо його умовним колесом $Z'_{зк.3}$ (рис. 3).

1 – замінююче колесо.

Рисунок 3 - Кінематична схема планетарного стола з замінюючим колесом

Число зубців заміняючого колеса $z'_{зк.3}$ визначається за формулою:

$$z'_{зк.3} = \frac{z_2 \cdot z_{вн.2}}{z_1} \quad (6)$$

З урахуванням формул (3) і (4) виведемо значення n_3 для обробки внутрішнього і зовнішнього коліс:

- для обробки колеса з зовнішніми зубцями:

$$n_3 = \frac{(z_1 - z_2) \cdot n_6}{z_2} \quad (7)$$

- для обробки колеса з внутрішніми зубцями:

$$n_3 = \frac{(z_1 + z_2) \cdot n_6}{z_1} \quad (8)$$

Одночасно на основі схеми рис. 3:

- для обробки колеса з зовнішніми зубцями:

$$n_3 = \frac{(z_{вн.2} - z'_{зк.3}) \cdot n_6}{z'_{зк.3}} \quad (9)$$

- для обробки колеса з внутрішніми зубцями:

$$n_3 = \frac{(z_{вн.2} + z'_{зк.3}) \cdot n_6}{z_{вн.2}} \quad (10)$$

Прирівнюємо формули (7) і (9) і визначаємо відношення числа зубців для внутрішнього колеса:

$$\frac{(z_1 - z_2) \cdot n_6}{z_2} = \frac{(z_{вн.2} - z'_{зк.3}) \cdot n_6}{z'_{зк.3}} \quad (11)$$

Прирівняємо формули (8) і (10) і визначаємо відношення чисел зубців для зовнішнього колеса:

$$\frac{(z_1 + z_2) \cdot n_6}{z_1} = \frac{(z_{вн.2} + z'_{зк.3}) \cdot n_6}{z_{вн.2}} \quad (12)$$

Число обертів двигуна M_1 визначаємо із відношення:

$$n_{M1} \cdot \frac{K_1}{z_{чк.2}} \cdot \frac{z_{вн.2}}{z'_{зк.3}} = n_3 \quad (13)$$

Звідки:

$$n_{M1} = \frac{n_3 \cdot z_{чк.2} \cdot z'_{зк.3}}{K_1 \cdot z_{вн.2}} \quad (14)$$

Число обертів двигуна M_2 визначаємо із співвідношення:

$$n_{M2} \cdot \frac{K_5}{z_{чк.6}} = n_6 \quad (15)$$

Виразивши значення n_6 через n_3 з формул (9) і (10) отримаємо:

- для обробки колеса з зовнішніми зубцями:

$$n_{M2} \cdot \frac{K_5}{z_{чк.6}} = \frac{n_3 \cdot z'_{зк.3}}{(z_{вн.2} - z'_{зк.3})} \quad (16)$$

- для обробки колеса з внутрішніми зубцями:

$$n_{M2} \cdot \frac{K_5}{z_{чк.6}} = \frac{n_3 \cdot z_{вн.2}}{(z_{вн.2} - z'_{зк.3})} \quad (17)$$

Звідки:

- для обробки колеса з зовнішніми зубцями:

$$n_{M2} = \frac{n_3 \cdot z'_{зк.3} \cdot z_{чк.6}}{(z_{вн.2} - z'_{зк.3}) \cdot K_5} ; \quad (18)$$

- для обробки колеса з внутрішніми зубцями:

$$n_{M2} = \frac{n_3 \cdot z_{вн.2} \cdot z_{чк.6}}{(z_{вн.2} - z'_{зк.3}) \cdot K_5} \quad (19)$$

Виведені рівняння дають змогу виконати налагодження планетарного стола на обробку деталей ПЕПВЗ з будь-якими геометричними параметрами.

Список літератури

1. Поворотний стіл зі змінним ексцентриситетом: Пат. 46348 Україна, МПК 7В 23F5/00 №2001064472/UA: Заявл. 26.06.2001; Опубл. 15.05.2002, Бюл. №5.
2. Скібінський О.І. Удосконалення процесу формоутворення робочих поверхонь цівкових коліс позацентроїдних епіциклоїдальних передач внутрішнього зачеплення; Автореферат дисертації кандидата технічних наук: 05.03.01/ Кіровоградський національний технічний університет. - Кіровоград, 2004. – 20с.

М. Підгаєцький, О. Скібінський, А. Апаракін

Кінематика планетарного стола для обробки деталей з епіциклоїдальними профілями

В статье выведено уравнение кинематической цепи планетарного стола с ЧПУ для обработки рабочих профилей деталей внецентроидных эпициклоидальных передач внутреннего зацепления.

M. Pidgaetskii, O. Skibinskii, A. Aparakin

A kinematic of a planetary table for processing working structure of extracentroid epicycloidal transfer

In clause the equation of a kinematic of a planetary table with Numerical program control for processing working structure of extracentroid epicycloidal transfer of internal gearing.

Одержано 06.02.12

УДК 657

Г.М Дзеркаль, магістр гр. ОА-11-МБ

Кіровоградський національний технічний університет

Проблемні аспекти обліку загальновиробничих витрат у виробництві вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів і шляхи їх вирішення

В статті розглянуто особливості обліку загальновиробничих витрат у виробництві вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів; розподіл цих витрат відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку та Податкового кодексу України; розкрито шляхи визначення оптимальної бази розподілу загальновиробничих витрат у виробництві вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів.

загальновиробничі витрати, змінні витрати, постійні витрати, база розподілу загальновиробничих витрат, планова калькуляція, витрати на утримання та експлуатацію машин та обладнання, механізація і автоматизація виробництва, собівартість.

В процесі своєї господарської діяльності кожне підприємство здійснює відповідні витрати з метою отримання певних доходів. Взаємозв'язок між витратами і доходами дуже тісний, хоч не завжди витрати забезпечують отримання підприємством доходів.

Витрати підприємства є одним із найважливіших і одним із трудомістких об'єктів обліку, контролю, аналізу. Від правильності їх визначення залежить точність розрахунку фінансового результату діяльності кожного виробничого підприємства, що є особливо важливим в останні три роки в період економічної кризи 2008-2011 рр. в Україні.

Сучасна система бухгалтерського обліку повинна активно сприяти успішному забезпеченню реального використання ринкових інструментів і ґрунтуватися на ефективній системі управління витратами; єдиному підходу до вирішення обліково-економічних завдань незалежно від рівня управління; можливості здійснення управління непрямыми витратами на різних стадіях виробничого циклу, застосуванню ефективних методів розподілу. На виробничих підприємствах поряд з витратами технологічного характеру, значну частину становлять витрати, пов'язані з виконанням загальновиробничих загальногосподарських функцій – організацією, обслуговуванням виробництва і управління. Тому економічно обґрунтована методика обліку і розподілу цих витрат набуває великого значення в обліку витрат виробництва.

З кожним днем у сфері бухгалтерського обліку відбуваються змістовні зміни. Так, згідно Податкового кодексу України від 02.12.2010р. № 2755-VI (із змінами) [2] до складу загальновиробничих витрат включаються: а) витрати на управління виробництвом; б) амортизація основних засобів загальновиробничого (цехового, дільничного, лінійного) призначення; в) амортизація нематеріальних активів загальновиробничого (цехового, дільничного, лінійного) призначення; г) витрати на утримання, експлуатацію та ремонт, страхування, оперативну оренду основних засобів, інших необоротних активів загальновиробничого призначення; г) витрати на вдосконалення технології та організації виробництва; д) витрати на опалення, освітлення, водопостачання, водовідведення та інші послуги з утримання виробничих приміщень; е) витрати на обслуговування виробничого процесу; є) витрати на охорону праці, техніку безпеки, понесені відповідно до законодавства; ж) суми витрат,

пов'язаних із підтвердженням відповідності продукції, систем якості, систем управління якістю, систем екологічного управління, персоналу, встановленим вимогам відповідно до Закону України "Про підтвердження відповідності"; з) суми витрат, пов'язаних з розвідкою/дорозвідкою та облаштуванням нафтових та газових родовищ (за винятком витрат на спорудження будь-яких свердловин, що використовуються для розробки нафтових та газових родовищ, понесених з моменту зарахування таких свердловин до експлуатаційного фонду, а також інших витрат, пов'язаних з придбанням/виготовленням основних засобів, які підлягають амортизації згідно із статтею 148 Податкового кодексу України); и) інші загальновиробничі витрати (внутрішньозаводське переміщення матеріалів, деталей, напівфабрикатів, інструментів із складів до цехів і готової продукції на склади); нестачі незавершеного виробництва, нестачі і втрати від псування матеріальних цінностей у цехах у межах норм природного убутку згідно із затвердженими центральними органами виконавчої влади та погодженими Міністерством фінансів України нормативами. Загальновиробничі витрати відображаються у періоді їх здійснення (витрати періоду).

Такий поділ має істотне значення для визначення собівартості окремих різновидів продукції, оцінки запасів і визначення фінансового результату, здійснення постійного контролю рівня витрат і стимулювання їхнього зниження.

В той же час Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [3], не передбачено їх віднесення на фінансові результати, а тільки визначено включення певних їх частин до собівартості.

Відповідно до Наказу Міністерства фінансів України № 372 «Про затвердження Змін до деяких положень (стандартів) бухгалтерського обліку» від 18.03.2011р до П(С)БО 16 «Витрати» було впроваджено підпункт 11.1 до пункту 11. такого змісту:

«... підприємство може визначати собівартість за прямими витратами, пов'язаними з виробництвом продукції, виконанням робіт, наданням послуг, а саме: прямими матеріальними витратами; прямими витратами на оплату праці; амортизацією виробничих основних засобів та нематеріальних активів, безпосередньо пов'язаних з виробництвом продукції, виконанням робіт, наданням послуг; вартістю придбаних послуг, прямо пов'язаних з виробництвом продукції (товарів), виконанням робіт, наданням послуг; іншими прямими витратами, у тому числі витратами з придбання електричної енергії (включаючи реактивну)». При застосуванні такого підходу витрати до складу собівартості продукції (робіт, послуг) включаються з урахуванням вимог податкового законодавства, а інформація про суму загальновиробничих витрат розкривається у Звіті про фінансові результати окремою статтею. З доданого підпункту з'являється можливість без додаткових зусиль дотриматися вимог Податкового кодексу України та звести загальновиробничі витрати до інших витрат. Отже, П(С)БО 16, а саме пункт 11.1 передбачає облік витрат та калькулювання тільки податкової собівартості продукції підприємства.

Вилучення загальновиробничих витрат призводить до погіршення організації внутрішнього контролю, і в будь-якому випадку не поглиблює економічні роботи на підприємстві.

Згідно Податкового кодексу України, всі витрати, що враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування, складаються із витрат операційної діяльності та інших витрат. Кожен із зазначених видів витрат має свою розгалужену структуру.

У процесі здійснення своєї господарської діяльності поряд з основними витратами (сировина, матеріали, заробітна плата тощо) на підприємствах по виробництву вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів виникають загальновиробничі витрати, пов'язані з підготовкою, організацією та обслуговуванням

виробництва. Природа цих витрат має таку особливість — це є витрати непрямого характеру, і неможливо точно визначити, з яким саме конкретним продуктом вони безпосередньо пов'язані.

Для прийняття обґрунтованих рішень необхідно володіти достовірною та найбільш розгалуженою інформацією щодо формування собівартості виробленої продукції. Надзвичайно важливим завданням для підприємств стає формування такої інформації про витрати виробництва й собівартість продукції, яка б об'єктивно й оперативно відбивала господарську ситуацію в рамках підприємства, націлювала його керівництво на вибір найбільш ефективних шляхів розвитку й прийняття оптимальних управлінських рішень.

Метою даної статті є визначення проблемних аспектів, які виникають при розподілі та обліку загальновиробничих витрат згідно діючого законодавства України, зокрема Податкового кодексу України: вчасне забезпечення інформацією щодо формування цього виду витрат та контроль за додержанням відповідного кошторису (планової калькуляції) і точність розподілу.

Вагомий внесок у вирішення цієї проблематики зробили такі вітчизняні вчені-економісти як: П.С. Безруких, О.С. Бородкіна, Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, Б.І. Валуев, З.В. Гуцайлюк, Т.П. Карпова, А.М. Кузьмінський, Є.В. Мних, Л.В. Нападівська, В.П. Пальчук, М.С.Пушкар, С.О. Стуков, В.В. Сопко, Ч. Хорнгер, М.Г. Чумаченко та ін. Крім того внесок у теоретичні розробки проблем обліку і контролю загальновиробничих витрат зробили Брейлі Р., Бунимович В., Друрі К., Жебрак М. Х., Івашкевич, А. Д., Маргуліс А. Ш., Палій В. Ф., Шеремет А.Д. та ін.

Проте, незважаючи на значні зусилля вчених, що працювали і працюють над дослідженнями в сфері бухгалтерського обліку, контролю та аналізу загальновиробничих витрат, залишаються проблемні питання, що не одержали остаточної відповіді щодо обліку та розподілу загальновиробничих витрат на виробничих підприємствах та калькулювання собівартості їх продукції, зокрема у виробництві вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів.

Загальновиробничі витрати - це непрямі витрати, що пов'язані з організацією виробництва та управлінням окремими галузями виробництва або цехами, бригадами, відділеннями та іншими структурними підрозділами, а також різні виробничі витрати, які не можуть бути віднесені безпосередньо до конкретного об'єкта витрат.

Синтетичний облік загальновиробничих витрат згідно Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій ведеться на рахунку 91 «Загальновиробничі витрати».

Звісно, коли це невелика організація, з одним виробничим цехом де випускають переважно один вид продукції немає проблем з розподілом загальновиробничих витрат, тому що усі вони відносяться на цей конкретний вид продукції, але якщо мова йде про велике підприємство тут з'являється багато питань.

Відповідно до правил ведення обліку витрати на утримання та експлуатацію машин та обладнання включаються до складу загальновиробничих витрат [5, с. 13]. Однак вважаємо, що облік цих витрат доцільно вести та надалі відокремлено, адже вони відрізняються від загальновиробничих витрат за економічним змістом та цільовим призначенням. Комплексна автоматизація та механізація виробництва призводять до росту цих витрат і збільшення їх частки у собівартості продукції.

Згідно з п. 16 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», загальновиробничі витрати поділяють на змінні та постійні [1]. Перелік і склад таких витрат встановлюється підприємством самостійно, виходячи із специфіки його діяльності.

Здійснивши аналіз структури загальновиробничих витрат, що наведена у п. 15 П(С)БО 16, можна зробити наступні висновки:

1) до складу загальновиробничих витрат включаються витрати на управління та експлуатацію машин та устаткування;

2) в основі поділу витрат на прямі і непрямі лежить, в першу чергу, характер їхнього зв'язку з виробництвом.

Деякі вчені вважають за потрібне розподілити загальновиробничі на загальнозаводські і загальноцехові [9, с. 63]. Перші відповідають витратам на все виробництво на підприємстві, останні відповідають витратам одного певного цеху. Прикладом першого виду витрат може бути заробітна платня прибиральниці, яка обслуговує усі підрозділи підприємства, а другого виду – заробітна платня начальника одного з цехів підприємства.

Загальновиробничі витрати розподіляються в залежності від заробітної плати, прямих витрат, об'єму діяльності, за витратою матеріалів та інших баз розподілу.

Наприклад: Підприємство ВАТ ПКТІ «Маштехкомплекс» (м.Кіровоград) займається виробництвом вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів. В одному з цехів даного підприємства відбувається виготовлення металевих листів, платформ, труб, де частка людської праці не грає важливу роль у виробництві, і основну частину роботи виконує машина, а людина переважно веде нагляд, тоді найбільш оптимальним є розподіл загальновиробничих витрат на основі витрат матеріалів на виробництво. В проектно-конструкторському цеху ВАТ ПКТІ «Маштехкомплекс» відбувається проектування та розробка певного виду деталей до гідравлічного оснащення автомобілів, тракторів, де, в основному, працюють інженер – конструктори. За базу розподілу витрат на утримання та експлуатацію обладнання проектно-конструкторського цеху використовують основну заробітну плату виробничих працівників.

Базою розподілу витрат на амортизацію транспортних засобів можуть виступати витрати на паливо, витрати на ремонтні роботи транспортних засобів, заробітна плата водіїв та інше.

Таким чином, можна зробити чіткий виновок про те, що розподільчою базою для загальновиробничих витрат мають виступати ті показники, які виходять з причинно-наслідкових зв'язків, або ті прямі витрати які займають найбільшу долю в витратах на виробництво.

Згідно з П(С)БО 16 «Витрати» нормальна потужність являє собою очікуваний середній обсяг діяльності, що може бути досягнутий за умов звичайної діяльності підприємства протягом кількох років або операційних циклів з урахуванням запланованого обслуговування виробництва.

В деякій мірі, порядок розподілу постійних витрат з врахуванням показника нормальної потужності недосконалий. Це пояснюється тим, що отриманий показник нормальної потужності економічно необґрунтований, оскільки передбачає лише очікуваний обсяг діяльності.

У свою чергу, постійні витрати поділяються на розподілені та нерозподілені. Нерозподілені постійні витрати включаються до складу собівартості реалізованої продукції у період їх виникнення.

На підприємствах з виробництва вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів до непрямих витрат зараховують витрати на утримання й експлуатацію обладнання та загальновиробничі витрати. З огляду на це, було б доцільно зазначені витрати поділити на дві групи, що формують відповідні калькуляційні статті: витрати на утримання й експлуатацію обладнання і загальновиробничі витрати.

У розрізі цих статей до синтетичного рахунка 91 «Загальновиробничі витрати» на підприємствах з виробництва вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів доцільно відкрити два субрахунки:

- 911 «Витрати на експлуатацію та утримання обладнання»;
- 912 «Інші загальновиробничі витрати».

Враховуючи змінну та постійну складову загальновиробничих витрат, до вищенаведених субрахунків пропонується відкрити субрахунки другого порядку, облік на яких повинен вестися в розрізі видів загальновиробничих витрат:

- до субрахунку 911 - 9111 «Змінні витрати» та 9112 «Постійні витрати»;
- до субрахунку 912 - 9121 «Змінні витрати» та 9122 «Постійні витрати».

Для того, щоб віднести загальновиробничі витрати на субрахунки «Змінні витрати» та «Постійні витрати», їх необхідно накопичувати на рахунках 911 «Витрати на експлуатацію та утримання обладнання», 912 «Інші загальновиробничі витрати» та здійснити наступний поділ видів витрат на змінну та постійну складову за допомогою обраного методу розподілу.

В управлінському обліку поділ витрат на постійні та змінні має важливе практичне застосування, оскільки використовується при побудові графіків аналізу поведінки витрат, прибутку та обсягу продаж, дозволяє визначити точку критичного обсягу продажу, нижче якої виробництво стає збитковим.

Однак, необхідно зазначити, що абсолютно точного поділу витрат на змінні та постійні на підприємствах з виробництва вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів досягти важко, тому що існують такі витрати, які містять в собі постійну та змінну частини. Наприклад, заробітна плата начальників цехів включає як постійну (посадовий оклад), так і змінну частину (премія за збільшення обсягів виробництва). Тому для кожного підприємства з виробництва вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів необхідно встановлювати свій перелік змінних і постійних витрат, оскільки витрати, які є для одного такого підприємства постійними, можуть бути для іншого змінними. Отже, поділ витрат на постійні та змінні залежить від технології та організації виробництва.

Усі загальновиробничі витрати можна поділити на витрати, що пов'язані з:

- витратами матеріалів або сировини загальновиробничого призначення;
- витратами на оплату праці загальновиробничого персоналу та відрахуваннями на соціальні заходи; витратами палива та енергії загальновиробничого призначення;
- витратами на утримання й експлуатацію машин та обладнання загальновиробничого призначення.

У зв'язку з таким поділом виникають можливості щодо застосування кількох баз розподілу загальновиробничих витрат.

Необхідно погодитись з думкою В. Б. Івашкевича, що «розподіл непрямих витрат пропорційно одній базі розподілу ніколи не дасть бездоганих результатів» [8, с.87], адже різні за своїм характером витрати не дають змоги рекомендувати стабільну, прийнятну для різних підприємств базу розподілу непрямих витрат.

Вибір оптимальних баз розподілу загальновиробничих витрат є першочерговим завданням на підприємстві з виробництва вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів, успішне вирішення якого залежить від характеру його діяльності, зовнішніх та внутрішніх умов виробництва, тобто кон'юнктури ринкового середовища, попиту та пропозиції на певні види вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів, наявності нових високопродуктивних технологій з виробництва готової продукції.

Як показують результати здійснених раніше досліджень, найпоширенішою базою розподілу загальної суми фактичних витрат на утримання та експлуатацію обладнання в даний час на підприємствах з виробництва вузлів, деталей та приладдя для автомобілів

та їх двигунів залишається заробітна плата основних виробничих робітників. Так, зокрема, з 3 досліджуваних підприємств міста Кіровограда (ВАТ ПКТІ «Маштехкомплес», ВАТ «Червона зірка», ЗАТ НВП «Радій») 2 підприємства використовують цю базу розподілу (одне - як базу розподілу використовує кошторисні ставки).

Однак, на В.Б. Івашкевича [8, с.89], вона не має економічного підґрунтя і не відповідає сучасним технологіям виробництва вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів. Така база розподілу неодноразово підпадала під критичну оцінку інших вчених-економістів ще в кінці ХХ ст. - на початку ХХІ ст., яка свідчила про те, що її застосування суттєво викривляє показники собівартості окремих об'єктів.

Перевагою розподілу витрат пропорційно заробітній платі є його простота. Проте цей метод має серйозні недоліки, що стосуються насамперед розподілу витрат на утримання й експлуатацію машин та обладнання в складі загальновиробничих витрат. Недоліки застосування бази розподілу пропорційно заробітній платі очевидні, особливо з підвищенням рівня механізації та автоматизації технологічних процесів на підприємствах, оскільки їх впровадження у виробництво змінило структуру витрат і давно потребує перегляду баз розподілу.

Підприємства з виробництва вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів все більше оснащуються складним автоматизованим устаткуванням і при повній автоматизації виробництва основна заробітна плата виробничих робітників як база розподілу є недоцільною для застосування їх у практичній діяльності. Виробництво вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів характеризується різним ступенем механізації виробництва окремих видів продукції. Чим вищий рівень механізації й автоматизації виробництва продукції, тим більше неточностей дає методика розподілу витрат на утримання та експлуатацію обладнання пропорційно до заробітної плати виробничих робітників.

Отже, у зв'язку з впровадженням комплексної механізації та автоматизації виробництва, заробітна плата не є об'єктивною базою розподілу, оскільки у таких умовах виробництва роль виробничих робітників зводиться, як правило, до функції обслуговування технологічного процесу, а не до безпосередньої участі в ньому. Таким чином, використання цієї бази розподілу призводить до неправильного обчислення собівартості через викривлення, які при цьому виникають, до штучного завищення собівартості одних видів деталей та вузлів, комплектуючих за рахунок інших, до помилок при визначенні рівня рентабельності окремих видів двигунів та машин та до зменшення ефективності управління витратами.

З метою забезпечення точності віднесення витрат на собівартість вироблених вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів доцільніше застосовувати інші методи розподілу між її видами. В умовах широкого використання автоматизованих та напівавтоматизованих виробничих процесів, на мій погляд, найбільш оптимальним є розподіл витрат на утримання та експлуатацію обладнання пропорційно до коефіцієнто-верстато-годин роботи обладнання при виготовленні вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів. Хоч цей метод розподілу потребує значних затрат праці та часу, однак він є найдостовірнішим.

Останнім часом у практиці господарювання за базу розподілу стали використовувати кошторисні ставки [9, с. 123; 10, с. 184].

База розподілу за кошторисними ставками дає можливість правильно відносити витрати на конкретні види вузлів, деталей та приладдя для автомобілів. Разом з тим, незважаючи на істотні переваги даної бази розподілу порівняно із заробітною платою виробничих робітників, для неї характерні й певні недоліки. Як вказує П. С. Безруких, «розробка нормативних ставок - складна та трудомістка робота, адже багато

підприємств не мають належного групування обладнання за його вартістю, складністю, потужністю та іншими показниками» [10, с. 215-216]. Ще один істотний недолік нормативних (кошторисних) ставок пов'язується з появою нового технологічного обладнання, внаслідок чого норми та нормативи потрібно постійно переглядати.

Проаналізувавши вищенаведене, можна сказати, що на деяких виробничих підприємствах міста Кіровограда за базу розподілу витрат на утримання та експлуатацію обладнання використовують основну заробітну плату виробничих робітників. Проте в умовах впровадження автоматизації і механізації виробничого процесу ця база розподілу не виправдовує себе, оскільки вона не відповідає технологічним характеристикам виробництва вузлів, деталей та приладдя для автомобілів, та призводить до штучного завищення собівартості готових виробів. З огляду на це, раціонально за базу розподілу вказаних витрат використовувати коефіцієнти верстато-годин роботи обладнання.

Важливість розв'язання проблемних аспектів обліку та розподілу загальновиробничих витрат між окремими видами вузлів, деталей та приладдя для автомобілів, потребує постійного удосконалення, ознайомлення та засвоєння, насамперед, законодавчої бази України, всебічного вивчення певних особливостей технологічного процесу на підприємствах з виробництва вузлів, деталей та приладдя для автомобілів і їх двигунів, рівня організації праці робітників, характеру вироблених деталей та комплектуючих пристроїв тощо.

Список літератури

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318.
2. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI (Відомості Верховної Ради України, 2011 р., №№ 13-17, ст. 112)
3. План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. №29 (в редакції станом на 25.03.2009 р.);
4. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих норм Податкового кодексу України» від 07.07 2011 р. №3609-VI.
5. Методичні рекомендації по формуванню собівартості продукції (робіт, послуг) в промисловості: Наказ Державного комітету промислової політики від 09.07.2007 р. № 373.
6. Наказ Міністерства фінансів України № 372 «Про затвердження Змін до деяких положень (стандартів) бухгалтерського обліку» від 18.03.11.
7. Войтенко Т., Вороня Н. Усе про облік витрат на виробничому підприємстві. - Х.: Фактор, 2005. - 266 с.
8. Ивашкевич В. Б. Проблемы учета и калькулирования себестоимости продукции. - М.: Финансы, 1974. - 159 с.
9. Котляров Є. Загальновиробничі витрати і їх розподіл [Текст]/Є. Котляров, В. Корнилова//Бухгалтерія. – 2008. – № 16. – С. 62-67.
10. Безруких П. С. Учет и калькулирование себестоимости продукции. - М.: Финансы, 1974. - 320с.

Г. Дзеркаль

Проблемные аспекты учета общепроизводственных затрат в производстве узлов, деталей и принадлежностей для автомобилей и их двигателей и пути их решения

В статье рассмотрены особенности учета общепроизводственных затрат в производстве узлов, деталей и принадлежностей для автомобилей и их двигателей; распределение этих расходов в соответствии с национальными стандартами бухгалтерского учета и Налогового кодекса Украины; раскрыты пути определения оптимальной базы распределения общепроизводственных расходов в производстве узлов, деталей и принадлежностей для автомобилей и их двигателей.

G.Dzermal

Problematic aspects of the accounting general production costs in the production units, parts and accessories for motor vehicles and their engines and their solutions

The paper considers the features of accounting general production costs in the production units, parts and accessories for motor vehicles and their engines, the distribution of these costs in accordance with national accounting standards and the Internal Revenue Code; revealed ways of determining the optimal allocation of overhead cost base in the production units, parts and accessories for motor vehicles and their engines.

Одержано 09.02.12

УДК 346.543

О.С. Оврашко, ст. гр. ОА-09-1, С.В. Бойко, викл.

Кіровоградський національний технічний університет

Вплив глобалізації на рівень конкурентоспроможності вітчизняних підприємств

У статті визначено основні підходи щодо трактування поняття «конкурентоспроможність підприємства» та розглянуто основні проблеми та шляхи їх вирішення в умовах глобалізації.
глобалізація, конкурентоспроможність, інтернаціоналізація, інноваційна діяльність

Постановка проблеми та її актуальність. У наш час процес глобалізації для України є неминучим і, внаслідок створення єдиного, міжнародного ринку продукції, підприємства різних країн ставляться в «рівні» умови. Тому підприємства, які є конкурентноздатними і технологічно сильнішими, виходять на український ринок, витісняючи при цьому вітчизняних виробників. Тому нашим пріоритетним завданням в умовах глобалізації є наближення вітчизняної економіки до рівня провідних країн світу шляхом активізації інноваційного процесу, підвищення стимулів до праці, покращення інвестиційного клімату, адаптації законодавства до сучасних умов господарювання та всебічну підтримку підприємництва [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми конкурентоспроможності підприємств розглядаються в численних наукових працях з економічної теорії, політичної економії, менеджменту організацій та маркетингу. Серед них можна відмітити роботи таких вітчизняних авторів, як Антонюк Л.Л., Варналій З.С., Зозульов О.В., Герасимчук В.Г., Каніщенко О.Л., Лисенков Ю.М., Олексюк О.І., Репіна І.М., Сіваченко І.Ю., Самойленко В.О., Стрий Л.А., Циганкова Т.М., Шнирков О.І., російських: Азоєв Г.Л., Багієв Г.Л., Моїсеєва Н.К., Синицький Б.И., Юданов А.Ю., та закордонних - насамперед: Дж. Бемі, Ч. Гіпа, Г. Дея, К. Койна, Ж. Ламбена, Х. Олівера та інших, велика кількість і різноманітність публікацій яких свідчить про складність цих питань [1], [5].

Цілі статті. Виходячи з поставленої проблеми, завданням цієї статті є дослідження впливу глобалізації на конкурентоспроможність підприємства, що зумовлює необхідність розробити шляхи її підвищення для вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу. В епоху глобалізації і інтернаціоналізації економіки одним з основних критеріїв, який визначає місце країни в міжнародному економічному просторі, є конкурентоспроможність національних товаровиробників.

Конкурентоспроможність підприємства можна трактувати як перевагу його продукції перед аналогічною у конкурентів. Конкурентоспроможність продукції – це сукупність споживчих властивостей продукції, яка забезпечує здатність підприємства конкурувати з аналогами на конкурентному ринку в певний період часу [4], [6].

В умовах глобалізації, конкурентоспроможність підприємства визначається такими показниками, як конкурентоспроможність продукції, конкурентоспроможність комунікацій підприємства та конкурентоздатність персоналу [3].

Враховуючи їх, станом на 2011 рік, Всесвітнім економічним форумом було розраховано рівень конкурентоспроможності країн, де Україна посіла лише 82 місце, і стояла в оточенні таких країн як Ботсвана (80), Тринідад і Тобаго (81) і Намібія (83) [13].

За висновками експертів, виробничо-промисловий комплекс України в сучасних умовах нездатний адаптуватися до попиту на світовому ринку, про що також свідчить досить низький ВВП на душу населення. За даними Міжнародного валютного фонду, у вересні 2011 ВВП склав 3,575 тис. дол., що є одним з найнижчих показників у світі (лише 106 місце, таку ж оцінку отримали країни Тонга та Індонезія) [9], [11].

За даними Державного комітету статистики, зовнішньоторговельний товарообіг України в 2011 році склав 96,3 млрд. дол., у тому числі експорт товарів - 46,2 млрд. дол., імпорт - 51,8 млрд. дол., відповідно, негативне сальдо дорівнювало - 5, 6 млрд. дол. [11].

Загалом, це свідчить про те, що для формування ринку зовнішніх послуг Україна користується, головним чином, своїм вигідним транзитним транспортно-географічним положенням на шляху з Росії до Західної Європи та існуючою виробничою інфраструктурою (газотранспортною та іншими транспортними системами). Водночас прогресивні інформаційні послуги, та інноваційні товари, що, в умовах глобалізації, є основним показником розвитку індустріальних країн, в українському експорті представлені в мізерній пропорції [7].

Визначення лідируючих позицій країн-власників технологій на світовому ринку залежить, насамперед, від складності та унікальності товарів. За цього найбільшої цінності набувають метатехнології та гіпертехнології, які характеризуються високою продуктивністю інформатизації, використанням комп'ютерних мереж, впровадженням технологій супутникового зв'язку, розвитком організаційних технологій тощо [8].

Аналіз економічного розвитку країн-лідерів, таких як США, Швейцарія, Данія, Швеція, Німеччина, показує, що можливість їхнього входження в першу десятку забезпечило їм своєчасне залучення в економіку саме інноваційного чинника. Тож, процес розроблення інноваційної продукції пропонується здійснювати у певній послідовності, що проходить у декілька етапів (рис. 1) [3].

Отже, головним завданням інноваційної політики держави в епоху поширення глобалізаційних процесів має стати забезпечення збалансованої взаємодії наукового, технічного і виробничого потенціалів, вдосконалення механізму активізації інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва, поширення інновацій в сферах економіки.

Рисунок 1 – Процес розроблення інноваційної продукції

Таким чином, результатом інноваційної діяльності є конкурентоспроможна високотехнологічна продукція, яка, по-перше, посилює позиції національного товаровиробника на світовому ринку та, по-друге, забезпечує підвищення конкурентоспроможності економіки країни у світових рейтингах.

В Україні, за загальним обсягом витрат на інноваційну діяльність, машинобудування є лідером серед інших видів промисловості. Одне з перших місць займає провідне підприємство у галузі сільськогосподарського машинобудування «Червона зірка», що в Кіровоградській області [10].

Сьогодні «Червона зірка» — провідний розробник і виробник посівної техніки і культиваторів на ринку України, Російської Федерації, Казахстану, Молдови, Білорусії й Болгарії. Саме завдяки інноваційному підходу до виробництва, вона випускає продукцію високого рівня, яка вважається високотехнологічною і якісною, тому з успіхом продається на міжнародному ринку. Виробничі й управлінські процеси сертифіковані на відповідність системі управління якістю ISO 9001:2000, яку широко використовують провідні світові лідери сільськогосподарського машинобудування [10], [12].

Висновки. Отже, глобалізація веде до зростання конкуренції у світовому масштабі, викликає поглиблення спеціалізації та поділу праці із властивими їм наслідками - зростанням продуктивності праці та скороченням витрат [3].

Розроблення та виведення на ринок інноваційного продукту є одним із шляхів підвищення конкурентоспроможності українських підприємств. Процес розроблення інноваційної продукції є тривалим, трудомістким, витратним та ризиковим, але завдяки якісному виконанню усіх етапів розроблена інноваційна продукція окупить усі затрати і принесе підприємствам очікувані прибутки.

Список літератури

1. Азоев Г.Л., Челенков А.П. Конкурентные преимущества фирмы. – М.: Новости, 2000. – 256 с.
2. Варналій З. Регіональний розвиток України: проблеми та пріоритети//Економіст - 2005. - № 6.
3. Л.І. Мороз, О.Р. Адельшінова Шляхи підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств в умовах глобалізації, Національний університет “Львівська політехніка”, 2008
4. Мороз Л.А., Чухрай Н.І. Маркетинг: Підручник/ За ред. Л.А. Мороз. – 3-є вид. – Львів: «Інтелект-Захід», 2005. – 244 с.
5. Самойленко В.О. Вплив глобалізації на еволюцію конкуренції // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. - №11. – с. 68-77
6. Примак Т.О. Маркетинг: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2004. – 228 с.
7. Рубис И. Нет готовых сценариев ...// Инвестгазета . - 2009. - №42.
8. Управління міжнародною конкурентоспроможністю в умовах глобалізації економічного розвитку: Монографія: У 2 т. – Т. 1 /Д.Г. Лук'яненко, А.М. Поручник, Л.Л. Антонюк та ін.; За заг. ред. Д.Г. Лук'яненка, А.М. Поручника. – К.: КНТЕУ, 2006. – С. 768-769.
9. Вікіпедія Список країн за ВВП [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/>– Назва з титул.екрану.
10. Вікіпедія Червона зірка(підприємство) [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Червона_зірка – Назва з титул.екрану.
11. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/
12. Офіційний сайт ПАТ «Червона зірка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chervonazirka.com/>
13. Фінансові новини [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://news.finance.ua> – Назва з титул.екрану.

О.Оврашко, С.Бойко

Влияние глобализации на уровень кокурентноспособности отечественных предприятий

В статье выначены основные подходы относительно трактовки понятия «кокурентноспособность предприятия» и рассмотрены основные проблемы и пути их решения в условиях глобализации

Одержано 23.03.12

УДК 65.012.7

Н. В. Смірнова, доц., канд. екон. наук, Я. В. Клименко, ст. гр. ОА-08-2

Кіровоградський національний технічний університет

Особливості побудови управлінського обліку в сільськогосподарських підприємствах

У статті досліджено сутність поняття «управлінський облік», наведено визначення даного терміну різними науковцями. Проаналізовано особливості побудови управлінського обліку та наведено напрями його організації на сільськогосподарських підприємствах

управлінський облік, витрати, сільськогосподарське підприємство

Постановка проблеми та її актуальність. Для прийняття ефективних управлінських рішень керівництву необхідна своєчасна, точна та деталізована інформація про витрати, склад собівартості, рентабельність та прогнольні показники з метою управління ними. Таку інформацію можна отримати лише за належної організації управлінського обліку, тому уже тривалий час у спеціальній літературі йдуть гострі дискусії щодо побудови управління витратами (управлінського обліку) в Україні.

Складності управління витратами в окремих підгалузях сільськогосподарських підприємств обумовлені незіставністю валової та товарної продукції. Також відсутність нормативної регламентації щодо організації управлінського обліку на сільськогосподарських підприємствах України змушує вирішувати цю проблему індивідуально кожним підприємством, що негативно позначається на їх обліковій практиці.

Актуальність проблеми дослідження пов'язана також з існуючими економічними умовами господарювання сільськогосподарських підприємств в Україні і необхідністю реформування структури управління як на самих підприємствах, так і в галузі в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням впровадження управлінського обліку на сільськогосподарських підприємствах досліджували Ф. Ф. Бутинець, Н. Л. Жук, М. Ф. Огіччук, М. Дем'яненко, Т. Маренич, В. Лінник, П. Сук, В. Моссаковський та інші. Але, незважаючи на значну кількість наукових праць з питання управління витратами на сільськогосподарських підприємствах, ряд положень потребують напрацювання нових підходів для вдосконалення даного питання.

Метою статті є аналіз сучасного стану та обґрунтування напрямів удосконалення організації управлінського обліку на сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу. Перш ніж досліджувати питання організації управлінського обліку на сільськогосподарських підприємствах, доцільно з'ясувати сутність цієї категорії.

Як систему внутрішнього оперативного управління розглядає управлінський облік В. Палій. Суть управлінського обліку, на його думку, полягає в представленні інформації, яка необхідна чи може знадобитися менеджерам у процесі управління підприємницькою діяльністю [8, С. 4].

С. Голов розглядає управлінський облік як ідентифікацію, вимірювання, збір, систематизацію, аналіз, розподіл, інтерпретацію і передачу інформації, яка необхідна для управління будь-якими об'єктами [2, С. 8].

Але найширше трактування поняття «управлінський облік» подають закордонні вчені Ч. Т. Хорнгрен та Дж. Фостер. На їх думку, це процес виявлення, виміру, накопичення, аналізу, підготовки, інтерпретації і передачі інформації, яка використовується управлінським персоналом для планування, оцінки і контролю всередині організації і для забезпечення відповідного підзвітного використання ресурсів [12, С. 12].

Отже, основним завданням управлінського обліку є забезпечення інформацією персоналу, відповідального за прийняття рішень, планування і контроль господарської діяльності підприємства [3].

Якщо підходити до управління витратами з точки зору розширення функцій, тобто поєднання обліку витрат з плануванням, контролем, аналізом, підбиттям підсумків діяльності підрозділів, слід з'ясувати, хто має виконувати ці функції. Якщо їх покласти на бухгалтерію (що можливо в сучасних умовах), то це означає не розширення функцій бухгалтерського обліку або перетворення його в управлінський, а розширення функцій бухгалтерії або її виробничого відділу, адже сам облік при цьому не змінюється.

Доцільність такого підходу до побудови обліку витрат особливо доведена досвідом тих підприємств, які подають звітність про собівартість продукції. Тобто облік витрат можна вести не тільки заради налагодження контролю за ними, а й для складання звітності [4].

Побудова управлінського обліку в сільському господарстві має передусім бути спрямована на потреби управління в інформації і забезпечувати облік і контроль витрат за об'єктами обліку: в рослинництві – це сільськогосподарські культури (групи культур); у тваринництві – групи (види) тварин як за структурними підрозділами, так і по підприємству загалом, а також аналіз, оцінку і планування напрямів розвитку фінансово-господарської діяльності підприємства [11, С. 14].

Одним із основних критеріїв організації управлінського обліку на сільськогосподарських підприємствах є його результативність, що передбачає ефективне використання фінансових і виробничих ресурсів, зниження собівартості продукції (робіт, послуг), покращення якості продукції, підвищення її конкурентоспроможності, а також можливість здійснення контролю за діяльністю підприємства в цілому та його окремих підрозділів.

Тобто, управлінський облік є ефективним тоді, коли він дає змогу полегшити досягнення цілей діяльності підприємства з найменшими витратами на організацію і функціонування самого обліку.

На організацію управлінського обліку в сільськогосподарських підприємствах впливають:

- зовнішні фактори – рівень розвитку галузі, умови діяльності сільськогосподарського підприємства, кліматичні умови, ринкова кон'юнктура, ціноутворення тощо;

- внутрішні фактори – організаційна структура сільськогосподарського підприємства, кількість центрів господарської відповідальності, розподіл обов'язків і відповідальності, професіоналізм працівників, мотивація праці тощо.

Таким чином, головним призначенням управлінського обліку на сільськогосподарських підприємствах є його орієнтація на забезпечення ефективності діяльності підприємства, на контроль і оцінку раціональності використання виробничих ресурсів, своєчасне виявлення факторів, які знижують підвищення

ефективності, оперативне виявлення рентабельності виробництва, потреб ринку та прогнозування обсягів виробництва та продажу.

У системі управлінського обліку одним з основних об'єктів є витрати на виробництво продукції, які групуються за видами, місцями їх виникнення, видами продукції, робіт та послуг і центрами відповідальності [3].

Так, на думку М. Б. Кулинич, організація управління витратами за місцями формування і центрами відповідальності необхідна для того, щоб створити умови, за яких виробничі підрозділи і функціональні служби підприємства були б відповідальними за результати своєї роботи [5, С. 124].

Місце виникнення витрат – це структурні одиниці і підрозділи підприємства (цех, відділ, бригада, ферма, робочі місця, відділи, виробництва), господарський або географічний сегмент, де відбувається використання виробничих ресурсів і за яким організовуються планування і облік витрат виробництва для контролю і управління ними. Таке групування необхідне, як стверджує Т. Маренич, для організації обліку за центрами відповідальності й визначає центр відповідальності як окремий сегмент підприємства, за результати діяльності якого несе відповідальність його керівник [6, С. 21].

Центрами відповідальності, на думку В. Моссаковського, можуть бути окремі підрозділи, відповідні служби або особи, яким доручено виконання певних господарських операцій (процесів), затверджено виробниче завдання, доведено ліміт витрат, надано повноваження щодо контролю за названими показниками [7, С. 39].

Управлінський облік забезпечує прямі й зворотні зв'язки між структурними підрозділами сільськогосподарського підприємства шляхом обміну інформацією і підготовкою внутрішньої звітності. Так, доведення плану роботи керівнику підрозділу, який буде відповідати за його реалізацію, забезпечить чітке розуміння керівником свого завдання на певний період часу. При цьому, бухгалтерські звіти про виконання планових завдань (бюджетів, кошторисів) надають керівнику інформацію про якість його роботи [3].

На окремих аналітичних рахунках слід обліковувати витрати підрозділу на виконання окремих робіт, передбачених річним завданням, наприклад, витрати на поліпшення ґрунтів, а в разі потреби – постійних витрат підрозділів (загальнобригадні, витрати на утримання зернотоків тощо). Результати діяльності щодо цих робіт або видів витрат визначають окремо, а в подальшому включають до загального підсумку діяльності підрозділу.

Аналітичний облік витрат і виходу продукції в рослинницьких підрозділах слід вести за окремими культурами або їх групами чи видами робіт відповідно до розробленого завдання. Якщо виробництво продукції певної культури на окремих ділянках здійснюється за різними технологіями, що підтверджується завданням підрозділу, облік витрат ведуть на різних аналітичних рахунках.

Облік витрат і виходу продукції має відповідати обліку поголів'я на рахунках 21 і 16. Облік тварин на фермах слід вести за технологічними групами, однак якщо в групі є кілька підгруп з різними раціонами годівлі, то тварин треба обліковувати по підгрупах, щоб визначати потребу в кормах на кожний день та створювати умови для належного контролю за їх витрачанням.

За згодою власника (керівника) господарства та працівників підрозділу може встановлюватися норматив загибелі тварин окремих груп, а також можуть розроблятися нормативи витрат і фіксуватися фактичні витрати окремо на стійловий та пасовищний (годовлі зеленими кормами) періоди.

При налагодженні системи управління витратами значно зростають витрати на формування інформації, тому в сільськогосподарських підприємствах доцільно

використовувати рахунок 77, який має виконувати функції раніше існуючого рахунку 46 «Реалізація». За дебетом цього рахунку формуються дані про кількість і вартість реалізованої продукції, понесені прямі витрати на збут, а за кредитом відображується виручка від реалізації продукції з деталізацією даних за каналами продажу (вона конче необхідна для формування даних за центрами прибутку). Таку схему можна застосовувати для ведення обліку за центрами госпрозрахункового доходу. При цьому оцінювати продукцію слід за цінами, передбаченими завданням підрозділу [4].

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1] підприємство, виходячи із своїх потреб, визначає форму обліку, порядок і спосіб реєстрації, узагальнення та аналізу інформації, звітності та контролю господарських операцій, самостійно визначає свою облікову політику, затверджує правила документообороту і технологію обробки облікової інформації. На підставі визначених положень підприємство зобов'язане самостійно здійснювати заходи щодо організації системи бухгалтерського обліку з метою інформаційного забезпечення зовнішніх і внутрішніх користувачів. При цьому для зовнішніх користувачів важливе значення має фінансова звітність, а для внутрішніх – управлінська.

Організація системи управлінського обліку передбачає сукупність принципів і елементів побудови облікового процесу з метою своєчасного отримання достовірної інформації про виробничу, фінансову та інвестиційну діяльність підприємства, здійснення контролю за господарськими процесами та прийняття управлінських рішень.

Для забезпечення раціональної організації управлінського обліку на сільськогосподарських підприємствах необхідно визначити підходи не стільки у концептуальному плані, скільки у поступовому, взаємопов'язаному та обґрунтованому втіленні ідеї його управлінської орієнтації в практичну діяльність. Для того, щоб вирішити поставлену задачу, необхідно враховувати загальні напрямки розвитку, а також дійсний стан кожного з видів бухгалтерського обліку, систем контролю і аналізу. В даному випадку важливою є розробка плану організації системи управлінського обліку на сільськогосподарських підприємствах, який включає наступні елементи:

- виділення центрів відповідальності (витрат, прибутку, інвестицій);
- порядок документування операцій і документообіг;
- план рахунків управлінського обліку і порядок подвійного відображення операцій;
- визначення оптимальних оцінок і методів калькулювання;
- формування системи управлінської звітності;
- вибір форми обліку;
- організація праці фахівців управлінського обліку та інших виконавців облікових робіт.

Особливістю обліку за центрами відповідальності є накопичення даних про витрати та доходи кожного окремого центру відповідальності з метою виявлення відхилень, причин відхилень та відповідальних осіб, які допустили ці відхилення. Важливою передумовою обліку за центрами відповідальності вважають встановлення цільових фінансових показників, їх систематичне вимірювання, порівняння фактичних даних із цільовими показниками, аналіз відхилень та розробка й реалізація відповідних заходів, якщо відхилення виявляться суттєвими. Цільовими фінансовими показниками, як правило, для центрів прибутку є величина прибутку, для центрів інвестицій – прибуток на інвестиції, для центрів витрат – величина витрат. Облік відповідальності здійснюється на основі форм звітності, що складається в чітко визначені терміни. Ця звітність містить інформацію про відхилення фактичних показників від планових,

нормативних, розрахункових, кошторисних, за які відповідає керівник конкретного центру.

Організація документообігу передбачає забезпечення порядку формування даних на первинних носіях, їх обробку залежно від потреби в інформації, збереженість інформації, терміни і техніку виконання облікових процедур та відповідальних осіб.

Система організації управлінського обліку на сільськогосподарських підприємствах має визначити порядок відображення управлінської інформації на рахунках обліку. Зарубіжний досвід організації управлінського обліку на підприємстві передбачає два варіанти:

- без спеціального відображення операцій на рахунках із застосуванням подвійного запису (рівень конфіденційності при цьому є досить низьким);
- з окремим відображенням операцій на рахунках синтетичного обліку із застосуванням різних варіантів кореспонденції рахунків (рівень конфіденційності у цьому випадку є досить високим).

Найбільш доцільним є другий варіант, при якому управлінський облік буде закритий для будь-яких контролюючих органів та інших зовнішніх користувачів. На підтвердження цього В. Ф. Палій зазначив, що «управлінський облік слід будувати на основі індивідуального плану рахунків управлінського обліку. Питання про створення такого плану рахунків необхідно вирішити централізовано лише в загальних рисах. Деталі потрібно відпрацьовувати індивідуально» [9, С. 62].

Внутрішня управлінська звітність є важливим елементом у системі організації управлінського обліку, на якому практично тримається вся управлінська структура. Метою внутрішньої звітності є забезпечення управлінського персоналу всіх рівнів необхідною інформацією для здійснення контролю, прийняття рішень та планування. Відповідно до поставленої мети визначаються вимоги щодо складання управлінської звітності, а саме: цільове призначення, об'єктивність і точність, оперативність, співставність, обмеженість, адресність і конфіденційність, ефективність. Крім того, внутрішня звітність повинна бути гнучкою, зрозумілою, з оптимальною частотою представлення і придатною для аналізу та контролю. Бажано, щоб вимоги і зміст внутрішньої звітності визначали керівники центрів відповідальності, які найбільше зацікавлені у внутрішній управлінській інформації.

Важливою умовою впровадження на сільськогосподарських підприємствах ефективної системи внутрішньої звітності є детальне вивчення завдань, що вирішуються на різних рівнях управління, та виявлення інформаційних потреб, які залежать від повноважень щодо прийняття конкретних управлінських рішень.

Оскільки система управлінської звітності повинна охоплювати всі рівні управління підприємством і покликана допомогти керівництву в процесі планування, контролю та оцінки результатів діяльності підприємства, то процес формування системи управлінської звітності на сільськогосподарських підприємствах можна розділити декілька взаємопов'язаних етапів:

- 1) визначення цілей управлінської звітності;
- 2) визначення потреби в інформації залежно від видів користувачів;
- 3) визначення джерел даних;
- 4) розробка форм внутрішньої звітності;
- 5) призначення відповідальних осіб і встановлення термінів її подання.

Впровадження налагодженої системи управлінської звітності забезпечить можливість одержання оперативної і якісної інформації про поточні витрати, результати діяльності та підвищення ефективності прийнятих управлінських рішень [10].

З метою належного застосування системи управління витратами в сільськогосподарських підприємствах бажано передбачати матеріальне стимулювання виконавців. Доцільність цього заходу зумовлена тим, що неможливо здійснювати контроль за витратами на окремих робочих місцях через відсутність систематичного контролю за якістю технологічних операцій, необхідність контакту виконавців із біологічними активами, непередбачуваність зміни погодних умов тощо.

Стимулювання дає змогу заохочувати виконавців до ефективного використання активів, досягнення кращої віддачі біологічних ресурсів, збереження ресурсного потенціалу землі тощо.

У положенні про організацію управління витратами слід передбачити розмір стимулювання у певному відсотку від величини виконання планового завдання.

Разом із тим потрібно здійснити низку заходів щодо поліпшення ведення обліку з метою підвищення достовірності даних, необхідних для заповнення звітності про результати діяльності сільськогосподарських підприємств.

У зарубіжних виданнях подібні питання висвітлюються рідко. Водночас підприємцям України доводиться вирішувати їх досить часто. Керівництву підприємства важко прийняти рішення, наприклад, щодо ліквідації збитковості виробництва зерна озимої пшениці або щодо збереження обсягу виробництва на такому самому рівні, якщо очікується зниження ціни на готову продукцію або підвищуватимуться ціни на паливо, враховуючи, що держава виділяє певну суму коштів із бюджету з розрахунку на 1 га посіву тощо [4].

Висновки. За належної організації управлінського обліку сільськогосподарських підприємств їх керівники беруть участь у плануванні діяльності структурних підрозділів; забезпечують технологічні процеси необхідними матеріальними ресурсами, роботами і послугами; контролюють ефективне використання усіх видів ресурсів; аналізують чи беруть участь в аналізі діяльності структурних підрозділів; розробляють заходи щодо матеріального стимулювання чи матеріальної відповідальності окремих робітників; приймають управлінські рішення щодо усунення небажаних відхилень в діяльності структурних підрозділів.

Управління витратами в сільськогосподарських підприємствах досить суттєво відрізняється від методики, яку використовують в інших галузях. Тому підприємство може самостійно вибрати концепцію управління витратами, яка максимально сприятиме підвищенню його конкурентоспроможності та прибутковості на ринку. Варто зазначити, що в управлінні витратами слід також враховувати концепцію життєвого циклу продукту, тобто управління необхідно здійснювати з урахуванням інформації про стан життєвого циклу, на якому перебуває продукція на ринку.

Список літератури

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 № 996-XIV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Голов С. Ф. Управленческий бухгалтерский учет. – К. : «СКАРБИ», 1998. – 384 с.
3. Дацюк А. А. Основи організації управлінського обліку в допоміжних виробництвах сільськогосподарських підприємств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/Vsnau/FiK/2009_4/35Dacyuk.pdf
4. Клименко А. А. Управління витратами на сільськогосподарських підприємствах. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vbumb/2009_4/9.pdf
5. Кулинич М. Б. Процеси формування собівартості продукції: Монографія. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – 204с.
6. Маренич Т. Методы учета затрат и калькулирования себестоимости продукции. // Бухгалтерський учет і аудит. – 2006. – № 12. – С. 19 – 25.
7. Моссаковский В. Концепція побудови управління витратами у сільськогосподарських підприємствах // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 6. – С. 32 – 42.

8. Палий В. Ф. Организация управленческого учета. – М. : Бератор – Пресс, 2003. – 224 с.
9. Палий В. Ф., Палий В. В. Управленческий учет – новое прочтение внутривозвращенного расчета // Бухгалтерский учет. – 2000. – № 17. – С. 58 – 62.
10. Садовська І. Б. Напрями системного підходу до організації управлінського обліку в сільськогосподарських підприємства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2007_4_2/zbirnik_O_FN_4has_2_109.pdf
11. Тлучкевич Н. Організація управлінського обліку (практика впровадження на сільськогосподарських підприємствах) // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – № 2. – С. 13 – 18.
12. Хорнгрен Ч. Т., Фостер Дж. Бухгалтерський учет: управленческий аспект. : Пер. с англ. / Под ред. Я. В. Соколова. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 416 с.

Н. Смирнова, Я. Клименко

Особенности построения управленческого учета на сельскохозяйственных предприятиях

В статье исследована сущность понятия «управленческий учет», приведено определение данного термина разными учеными. Проанализированы особенности построения управленческого учета и приведены направления его организации на сельскохозяйственных предприятиях.

N. Smirnova, Y. Klymenko

Features of construction of management accounting on the agricultural enterprises

The article examines the essence of the concept of «management accounting», given the definition of this term by different scientists. The features of the construction and management accounting are areas of its organization on the agricultural enterprises.

Одержано 09.02.12

УДК 631.63:632

Г.А.Кулик, доц., канд. с.-г. наук, В.В.Плетень, магістрант гр. АГ-11М

Кіровоградський національний технічний університет,

Н.Л.Умрихін, канд. с.-г. наук

Кіровоградський Інститут АПВ НААН України

Ефективність біопрепаратів при вирощуванні цукрових буряків

В статті розглянуто вплив біопрепаратів на продуктивність цукрових буряків, що вирощуються в умовах Північного степу України. За результатами досліджень встановлено, що застосування поліміксобактерину і альбобактерину забезпечило істотну прибавку урожайності та збору цукру коренеплодів цукрових буряків.

цукровий буряк, біопрепарати, урожайність, цукристість, збір цукру

В Україні створені біопрепарати нового покоління на основі азотфіксуючих і фосформобілізуєчих мікроорганізмів. З метою ресурсозбереження, підвищення продуктивності і покращення якості продукції пропонується найбільш економічно вигідне сумісне, комплексне застосування біопрепаратів, фізіологічно активних речовин, мікроелементів та біологічних засобів захисту рослин на посівах провідних

© Г.А.Кулик, В.В.Плетень, Н.Л.Умрихін, 2012

сільськогосподарських культур передпосівною інокуляцією насіння. У комплексності застосування ефективних препаратів і полягає суть розробки та її новизна. Розроблена технологія підвищує ефективність дії окремих компонентів, знижує їх витрати при застосуванні та на 15-18% збільшує продуктивність культур. Результати досліджень свідчать, що використання азотфіксуючих біопрепаратів нового покоління, які випускають біопідприємства України, дозволяє заощадити 40-60 кг/га азоту. В фосформобілізуючі біопрепарати за ефективністю дії прирівнюються до 20-30 кг/га діючої речовини фосфору [1].

Однією зі складових частин екологічного ведення сільського господарства є застосування бактеріальних препаратів, спрямованих на покращення живлення рослин, продукту біоконверсії відходів рослинного походження – біогумату і біологічних засобів захисту рослин. Оскільки цукрові буряки є основним джерелом цукру і входять до незамінних продуктів раціонального харчування людини, вимоги щодо їхньої якості досить високі. Для забезпечення високих кількісних і якісних показників врожайності необхідне дотримання технологій вирощування культури. Застосування біопрепаратів при вирощуванні цукрових буряків стимулює ріст і розвиток рослин, покращує азотне та фосфорне живлення, підвищує їхню стійкість до фітопатогенів і, як результат, сприяє підвищенню врожайності та якості продукції, дає змогу не тільки заощаджувати значну кількість енергії, але й створює сприятливий фон для землеробства у цілому, оскільки це сприяє підвищенню родючості ґрунтів при використанні значно меншої кількості мінеральних добрив і, як наслідок, зниженню рівня забруднення довкілля [2].

Метою роботи було встановити ефективність застосування азотофіксуючих фосформобілізуючих мікроорганізмів на посівах цукрових буряків та їх вплив на ріст і розвиток рослин та продуктивність.

Дослідженнями встановлено, що азотофіксуючі і фосформобілізуючі мікроорганізми сприяють зростанню біометричних показників рослин в порівнянні з контролем, суттєво позитивно впливають на продуктивність цукрових буряків.

Проте науково-обґрунтованого експериментального матеріалу ще не достатньо для розроблення адаптованих стосовно регіону параметрів для програмування урожайності і якості продукції сільськогосподарських культур та широкого впровадження біопрепаратів у виробництво.

Тому нами передбачалося проведення польових і лабораторних дослідів по вивченню впливу біопрепаратів азотофіксуючих і фосформобілізуючих мікроорганізмів на ріст і розвиток рослин, їх перезимівлю та продуктивність цукрових буряків.

Дослід був закладений у польовій експериментальній сівозміні відділів науки Кіровоградського інституту АПВ. Розміщення ділянок в досліді систематичне.

Ґрунт дослідних ділянок – чорнозем звичайний середньогумусний важкосуглинковий. Технологія вирощування цукрових буряків загальноприйнята для зони, крім прийомів, які були поставлені на вивчення. Попередник в досліді – озима пшениця по чорному пару. Збирали буряки вручну, підкопування – механізоване. Метод визначення врожаю суцільний поділяночний з наступним перерахунком на площу 1 га.

Дослід проводили за наступною схемою:

1. Контроль (без обробки насіння).
2. Поліміксобактерин – 150 мл/га/порція.
3. Альбобактерин - 150 мл/га/порція
4. Бетастимулін 25 мл/т.
5. Поліміксобактерин – 150 мл/га/порція + Бетастимулін 25 мл/т.
6. Альбобактерин -150 мл/ га/порція + Бетастимулін 25 мл/т.

Розмір ділянки – 27 м² (1,8м x 15 м). Повторність в досліді – триразова.

Обробку насіння препаратами проводили вручну з використанням ранцевого обприскувача з подальшим ретельним перемішуванням насіння.

За даними наведеними в таблиці 1 встановлено, що в 2008 році при застосуванні Поліміксобактерину одержано прибавку урожайності стосовно контролю на 3,7 т/га (НІР₀₅ = 3,37 т/га), а Альбобактерину – на 6,9 т/га. У варіантах із застосуванням суміші даних препаратів із Бетастимуліном прибавка до контролю становила відповідно 4,6 та 7,0 т/га.

Таблиця 1 – Урожайність цукрових буряків при застосуванні біопрепаратів і регуляторів росту рослин, т/га

Варіанти	2008р.	2009р.	2010 р.	Середнє
1. Контроль (без обробки насіння)	36,0	27,8	28,9	30,9
2. Поліміксобактерин – 150 мл/га/порція	39,7	30,9	33,4	34,7
3. Альбобактерин – 50 мл/га/порція	42,9	29,8	32,3	35,0
4. Бетастимулін 25 мл/г	39,3	28,9	31,1	33,2
5. Поліміксобактерин – 150 мл/га/порція + Бетастимулін 25 мл/га	40,6	31,4	33,4	35,1
6. Альбобактерин – 150 мл/га/порція + Бетастимулін 25 мл/г	43,0	30,8	32,7	35,5
НІР ₀₅	3,37	2,82	2,86	2,82-3,37

При застосуванні Поліміксобактерину в 2009 році отримано істотну прибавку урожайності відносно контролю, яка становила 3,1 т/га, при застосуванні Альбобактерину прибавка була не суттєва. У варіантах із застосуванням суміші даних препаратів із Бетастимуліном прибавка до контролю становила відповідно 3,6 та 3,0 т/га.

Обробивши Поліміксобактерином насіння цукрових буряків в 2010 році отримали урожайність, що на 4,5 т/га більше відносно контролю (НІР₀₅ = 2,86 т/га), а Альбобактерину – на 3,4 т/га. У варіантах із застосуванням суміші Поліміксобактерину із Бетастимуліном прибавка до контролю також становила 4,5 т/га, а Альбобактерину з Бетастимуліном – 3,8 т/га.

Результати досліджень свідчать, що в середньому за три роки, застосування біопрепаратів позитивно впливали на урожайність цукрових буряків. Застосування як Поліміксобактерину так і Альбобактерину сприяло отриманню істотної прибавки урожайності стосовно контролю на 3,8 і 4,1 т/га, а при суміші даних препаратів з Бетастимуліном прибавка відповідно становила 4,1 та 4,6 т/га. Застосування лише Бетастимуліну не дало істотної прибавки в порівнянні з контролем. Також не відмічено прибавки і при його застосуванні в суміші з біопрепаратами в порівнянні до даних препаратів.

Аналізуючи показники цукристості бачимо, що в 2008 році істотний позитивний вплив досліджуваних препаратів на цукристість буряків відмічено у варіантах з застосуванням Альбобактерину, а також сумішей Альбобактерину з Бетастимуліном прибавка до контролю становила відповідно 0,5 % і 0,7 %. В інших варіантів відмічалось зниження цукристості або ж прибавка до контролю була недостовірною.

Таблиця 2 – Цукристість цукрових буряків при застосуванні біопрепаратів та регуляторів росту рослин, %

Варіанти	2008 р.	2009 р.	2010 р.	Середнє
1. Контроль (без обробки насіння)	20,2	16,6	15,3	17,4
2. Поліміксобактерин – 150 мл/га/порція	20,7	16,9	15,7	17,8
3. Альбобактерин – 50 мл/га/порція	20,2	17,0	15,4	17,5
4. Бетастимулін 25 мл/т	20,1	16,5	15,3	17,3
5. Поліміксобактерин – 150 мл/га/порція + Бетастимулін 25 мл/га	20,9	16,8	15,6	17,8
6. Альбобактерин – 150 мл/га/порція + Бетастимулін 25 мл/т	20,4	17,0	15,4	17,6
НІР ₀₅	0,39	0,49	0,59	0,39-0,59

В 2009 році істотного впливу досліджуваних препаратів на цукристість не відмічено. Спостерігалася лише тенденція до зростання. Вищою вона була при застосуванні Альбобактерину, як окремо так і в суміші з Бетастимуліном, де прибавка до контролю становила 0,4 %.

В 2010 році також не спостерігалася істотного впливу досліджуваних препаратів на цукристість даної культури.

Подібна ситуація спостерігалася і в середньому за три роки. Відмічено лише тенденцію до зростання на 0,2-0,4 % у досліджуваних препаратів в порівнянні з контролем.

Сумарним показником продуктивності цукрових буряків є збір цукру з одиниці площі, яка наведена в таблиці 3. Істотно вищий вплив на збір цукру в 2008 році відмічено при застосуванні Альбобактерину, як окремо, так і в суміші з Бетастимуліном, де прибавка до контролю становила 1,37 та 1,50 т/га відповідно.

В 2009 році вищий вплив відмічено при застосуванні Поліміксобактерину, як окремо, так і в суміші з Бетастимуліном і прибавка в порівнянні з контролем становила 0,62 та 0,64 т/га відповідно.

Також істотно вищою прибавка до контролю при застосуванні Поліміксобактерину як окремо, так і в суміші з Бетастимуліном, була і в 2010 році. Вона становила відповідно 0,83 та 0,78 т/га.

Таблиця 3 –Збір цукру з цукрових буряків при застосуванні біопрепаратів та регуляторів росту рослин, т/га

Варіанти	2008 р	2009 р.	2010 р.	Середнє
1. Контроль (без обробки насіння)	7,28	4,61	4,42	5,44
2. Поліміксобактерин – 150 мл/га/порція	8,21	5,23	5,25	6,23
3. Альбобактерин – 150 мл/га/порція	8,65	5,08	4,98	6,24
4. Бетастимулін 25 мл/т	7,90	4,75	4,75	5,80
5. Поліміксобактерин – 150 мл/га/порція + Бетастимулін 25 мл/га	8,49	5,25	5,20	6,31
6. Альбобактерин – 150 мл/га/порція + Бетастимулін 25 мл/т	8,78	5,24	5,05	6,36
НІР ₀₅	0,70	0,49	0,49	0,49-0,70

Результати досліджень свідчать, що в середньому за три роки, застосування біопрепаратів позитивно впливає на збір цукру у рослин цукрових буряків. Застосування Поліміксобактерину, як окремо так і поєднанні з Бетастимуліном, сприяло одержанню істотної прибавки збору цукру стосовно контролю відповідно на 0,79 та 0,87 т/га, а при застосуванні Альбобактерину – на 0,80 та 0,92 т/га відповідно.

Таким чином, застосування як Поліміксобактерину так і Альбобактерину сприяло отриманню істотної прибавки урожайності стосовно контролю. За цей же

період істотного впливу досліджуваних препаратів на цукристість не відмічено. Спостерігалася лише тенденція до зростання даного показника на 0,2-0,4 % у досліджуваних препаратів в порівнянні з контролем. Обробка насіння Поліміксобактерином, як окремо так і поєднанні з Бетастимуліном, сприяла одержанню істотної прибавки збору цукру стосовно контролю відповідно на 0,79 та 0,87 т/га, а при застосуванні Альбобактерину – на 0,80 та 0,92 т/га відповідно.

Список літератури

1. Тараріко Ю.О., Видрін Ю.В., Дульнев П.Г.. Малозатратна технологія комплексного застосування азотфіксуючих і фосформобілізуючих біопрепаратів, стимуляторів росту та біологічних засобів захисту сільськогосподарських культур//Пропозиція. – 2008. - №5. – С.31-32.
2. Романчик Л.О. Ефективне застосування біопрепаратів при вирощуванні цукрових буряків//Пропозиція. – 2008. - №7. –С.45.

Одержано 13.02.12

УДК 631.63:632.51

Г.А. Кулик, доц., канд. с.-г. наук. І. Літвінов, магістрант гр. АГ-11М

Кіровоградський національний технічний університет

Вплив бур'янів на продуктивність цукрових буряків

В статті розглянуто вплив різної тривалості забур'янення посівів цукрових буряків на їх продуктивність. Встановлено що при спільній вегетації культури і бур'янів більше 15 днів починається істотне зниження врожайності та цукристості коренеплодів.

цукрові буряки, бур'яни, врожайність, цукристість, збір цукру

Цукрові буряки – одна з найбільш високоприбуткових культур в землеробстві. Разом з тим вона – найвибагливіша до умов вегетації і є дуже чутливою до наявності на полі бур'янів. Проявити свій могутній біологічний потенціал цукрові буряки здатні лише на високородючих ґрунтах, при достатньому забезпеченні вологою, світлом, теплом протягом всього вегетаційного періоду.

Через присутність бур'янів в посівах цукрових буряків втрати врожайності коренеплодів складають 40 – 60% і також при цьому погіршується їх якість[1].

Отже, вивчення впливу бур'янів, їх видового складу в різні фази росту і розвитку культури на урожайність і цукристість коренеплодів має важливе значення для розробки ефективних заходів боротьби з ними.

Знання біологічних властивостей бур'янів і буряків, їх взаємозв'язок дає можливість розробити ефективні заходи боротьби з ними. Передбачається, що найбільше знижує урожайність і цукристість коренеплодів забур'яненість в початковій фазі росту і розвитку і повторно в період цукронакопичення.

Виходячи з цього, метою досліджень було вивчення впливу бур'янів на ріст, розвиток і продуктивність цукрових буряків залежно від різної тривалості їх спільної вегетації.

Дослідження проводились у 2009 і 20011 роках в умовах дослідного поля

Кіровоградського національного технічного університету на чорноземах звичайних глибоких, середньогумусних незмитих та слабозмитих, які утворилися в результаті дернового процесу ґрунтоутворення під покривом трав'янистої рослинності в умовах недостатнього зволоження на карбонатному лесі. Агротехніка в досліді використовувалась загальноприйнята для зони вирощування цукрових буряків.

У досліді висівали гібрид Український ЧС-70 – одностиглий диплоїдний ЧС гібрид.

Дослід був закладений за наступною схемою:

1. Контроль (чистий від бур'янів всю вегетацію);
2. Забур'янений 15 днів від появи сходів;
3. Забур'янений 30 днів від появи сходів;
4. Забур'янений 50 днів від появи сходів;
5. Забур'янений 80 днів від появи сходів;
6. Забур'янений всю вегетацію.

Площа облікової ділянки – 1,35 м², повторність – триразова. Варіанти в досліді розміщені послідовно, систематично; повторення в одну смугу.

При проведенні досліджень були проведені обліки і спостереження згідно методики Інституту цукрових буряків УААН [2].

З самого початку виходу проростків рослин на поверхню ґрунту все подальше їх існування нерозривно було пов'язане з енергією світла. Для поглинання та засвоєння її, крім усіх інших умов, важливе значення мала площа листової поверхні. В середньому за роки досліджень листовий апарат рослин цукрових буряків у чистих посівах на початковому етапі вегетації протягом 15-ти днів від появи масових сходів становив 0,18 м²/м², а в забур'яненому – 0,16 м²/м² (табл. 1).

Чим довшою була спільна вегетація комплексу бур'янів з рослинами цукрових буряків, тим більше знижувалась конкурентоспроможність останніх в боротьбі за світло.

При аналізі листового індексу слід відмітити, що при забур'яненні посівів цей показник досягав максимуму до середини вегетації, а при подальшому спільному існуванні з цукровими буряками він зменшувався в зв'язку із затіненням бур'янами. Так, на 80-й день спільної вегетації показник листового індексу цукрових буряків становила 1,29 м²/м², і в цей період спостерігали, що на забур'яненому посіві пластинки у рослин цукрових буряків формувались дрібні, з довгими витягнутими черешками, і кількість листків на рослинах культури була в 3 – 4 рази меншою, ніж на рослинах за нормальних умов вегетації. Рослини культури ставали все більш слабшими через недостачу мінерального живлення та світла; навіть за таких умов вони виживали, але високу продуктивність забезпечити не могли.

За даними років досліджень, листовий індекс був нижчим у 2010 році, що було характерно погодним умовам року. Проте, погодні умови мали значно менший вплив на формування листової поверхні, порівняно з таким фактором, як забур'яненість.

Так, при спільній вегетації культури з бур'янами листовий індекс склав на початок вегетації 0,11, максимум відмічено на 80-ий день вегетації-1,10 і на кінець вегетації лише 0,98 м²/м². Аналогічна залежність наростання цього показника відмічена як в 2009 так і в 2011 роках.

Негативний вплив присутності у посівах цукрових буряків бур'янів призводив до зменшення листового індексу. Максимальне зниження цього показника спостерігалось у варіантах, що були забур'янені весь період вегетації цукрових буряків.

Таблиця 1 - Листковий індекс цукрових буряків, залежно від забур'яненості посівів, м²/м²

Роки	Варіанти	Дні вегетації				
		на 15-ий	на 30-ий	на 50-ий	на 80-ий	на 140-ий
2009	Спільна вегетація з бур'янами	0,19	0,47	1,52	1,31	1,16
	Чисті посіви	0,2	0,71	2,79	4,42	4,31
2010	Спільна вегетація з бур'янами	0,11	0,51	0,74	1,1	0,98
	Чисті посіви	0,16	0,76	2,35	3,21	3,07
2011	Спільна вегетація з бур'янами	0,21	0,55	1,82	1,48	1,24
	Чисті посіви	0,28	0,79	2,55	4,76	4,20
Середнє	Спільна вегетація з бур'янами	0,17	0,51	1,36	1,29	1,13
	Чисті посіви	0,21	0,75	2,56	4,13	3,86

Рослини цукрових буряків в силу своїх морфологічних особливостей не здатні самі ефективно протистояти бур'янам. Широкорядні посіви швидко заростають бур'янами, адже цукрові буряки лише через 40 – 50 днів вегетації після появи сходів за нормальних умов (без бур'янів) здатні ефективно затінювати поверхню ґрунту. При відсутності боротьби з бур'янами, останні здатні до вказаного терміну не лише обігнати культурні рослини за висотою, а і їх затінити, але й значно знизити продуктивність посівів. Багаторічні дослідження показують, що при змішаному типі забур'янення на одиницю накопичення маси бур'янів, коефіцієнт зниження врожайності коренеплодів становить від 1,2 до 3,2 [3].

Величина зниження продуктивності цукрових буряків істотно залежить від періоду спільної вегетації в посівах, від видового складу бур'янів. При високій забур'яненості зменшується врожай, а для знищення бур'янів необхідно затратити багато праці та коштів.

Як видно з таблиці 2, між густотою рослин цукрових буряків в середньому по роках досліджень була невелика різниця і склала 80,9 – 91,1 тис. шт./га, яку можна пояснити механічними пошкодженнями під час прополювання. За результатами наших досліджень не відмічено впливу спільної вегетації бур'янів з культурою на густоту рослин.

Таблиця 2 - Продуктивність цукрових буряків на період збирання залежно від тривалості забур'янення

Варіанти	Густота рослин тис. шт/га	Урожайність, т/га	Цукристість, %	Збір цукру, т/га
Контроль (чистий від бур'янів всю вегетацію)	85,9	32,9	18,1	6,0
Забур'янений 15 днів від появи сходів	80,9	30,9	17,7	5,5
Забур'янений 30 днів від появи сходів	83,5	28,1	15,5	4,4
Забур'янений 50 днів від появи сходів	89,8	19,7	12,1	2,4
Забур'янений 80 днів від появи сходів	85,8	12,6	9,9	1,2
Забур'янений всю вегетацію	91,1	7,6	8,3	0,6

Однак, негативний вплив бур'янів проявився на величину врожайності коренеплодів цукрових буряків. В середньому за роки досліджень бачимо, що чим довшим був період спільної вегетації культури з комплексом бур'янів, тим більшим було зниження врожайності коренеплодів. Так, на 15-й день спільної вегетації урожайність становила 30,9 т/га, а при забур'яненості посівів цукрових буряків протягом усього періоду вегетації знизилась до 7,6 т/га, тоді як у чистому контролі цей показник склав 32,9 га.

Одним з основних показників продуктивності коренеплодів цукрових буряків є цукристість: чим вона вища, тим кращі технологічні якості цукрових буряків. Максимальної величини цей показник досягає в кінці вегетації культури. З даних таблиці 2 видно, що в середньому за роки досліджень на варіанті, забур'яненому всю вегетацію, вміст цукру становив 8,3%, що на 9,8% нижче чистого посіву.

Аналізуючи дані таблиці 2, бачимо, що в середньому за роки досліджень найбільший збір цукру було отримано на варіанті, який був чистим від бур'янів всю вегетацію, – і становив 6,0 т/га. До 50-го дня спільної вегетації з бур'янами показник зменшився до 2,4 т/га, а при забур'яненні посівів цукрових буряків до кінця вегетації він становив 0,6 т/га, що на 5,4 т/га менше чистого від бур'янів контролю.

Список літератури

1. Бондарчук А.В. Небезпечні конкуренти // Цукрові буряки. - № 5 (23) 2001. – С. 18-20.
2. Методика исследований по сахарной свекле.– К.: ВНИС, 1988.– 292 с.
1. Землін М.І., Манух Я.П., Щиринський В.О. Для боротьби з бур'янами необхідні знання // Цукрові буряки. - № 3 (21). - 2001. – С. 10-11.

Одержано 013.02.12

О.І.Скловська, доц., канд. істор. наук
Державна льотна академія України, Кіровоград

Оптимізація дій влади та молоді на зламі тисячоліть

У статті розглянуто вітчизняну та зарубіжну історіографію, де справедливо вказувалось на те, що оптимізація дій влади і молоді стимулює руйнування ізоляціоністсько-русофобських стереотипів, щоб об'єднати антисоветизм національної еліти з загальноросійським опозиційним рухом, який прагнув, попри тоталітарному контролю, розворушити українську громадську самосвідомість.
історіографія, влада, молодь, руйнування

Назва “офіційно-міфологічний тип” цілком відповідає суті радянської російсько-державної свідомості. За назвою цілком можливо припустити, що цей тип свідомості стосується ідеалізації віддаленого архаїчного минулого. Цей тип міжнаціонального спілкування зберігся тільки тоді, коли соціально-політичні процеси остаточно руйнують тоталітарну державу. В основі дій мовної свідомості, є гальмування негативних впливів на молодь, що стала жертвою міфологічної творчості. У масовій свідомості в усі часи, завжди і всюди, більш чи менш функціонують ілюзорні уявлення. Це стосується також і міфологічного типу свідомості, який офіційно функціонував в УРСР [1; 2; 3;4; 5].

«Мовна особистість» має історичні підстави в Росії і в Україні. Ось чому, таке важливе значення має наукове усвідомлення впливу становлення національно-патріотичного розвитку, який був спрямований проти стереотипів конформізму і всього того, що тривалий час заважало затвердженню національної ідеї в свідомості молодого покоління [6]. В основу крос-культурного вивчення комунікативної моделі, яка виявляє міфологізм свідомості молоді, покладено принцип закономірного становлення національної свідомості та повернення молодого покоління під вплив цивілізованого рівня національної ідеї, – повинна зважувати думку як традиціоналістів, так і модерністів-дослідників. Вільно чи не вільно, нехтуючи тим чи іншим підходом, можна тільки лише загальмувати подолання стереотипів більшовицького аморалізму й конформізму, як різновиду вульгарного богоборства, упровадженого ще за часів Сталіна, у тому числі для впливу на свідомість “широких мас трудящих”, молоді тощо.

Позитивний матеріал про факти підвищення моральності робітничого середовища теж мав своє в далекотерміновому змісті відношення до гальмування процесу української суверенності. Націонал-патріоти свою незгоду з КПРС подавали невеликими частинами, рахуючи особливості окремих історичних періодів, бо ще за часів брежневського “тихого” неосталінізму деякі ультрапатріоти могли здійснювати свої палкі почуття без шкоди національній ідеї, тільки коли поважно відносилися до розуміння законних прав українських молодих робітників, так і представників нацменшин. За таким же принципом, носії національної демократизації тоталітарної держави підбирали аргументи своєї правоти, що давало можливість використовувати українську ідею не в режимі «націоналістичного максимуму», а “мінімуму зрозумілого”, у тому числі не тільки «суверен-комуністами» із офіційної еліти, а й молоді з активною життєвою позицією, у трудових колективах тощо.

Міфологізм пропагандистського мислення дуже перекручує досвід реалій життя і в “цитаделях світового імперіалізму”, і в національних своїх регіонах. “Повзучий неосталінізм” міг утверджуватися, тільки отримуючи масову підтримку, у тому числі “маяків” з “робітничої аристократії” та простих трудівників. Ось чому, критичне світосприйняття, зокрема вульгарного тлумачення політичного життя, праці і побуту - нейтралізувалося звичайною каральною реакцією державної влади. Судячи з інформації, яка поступала в ЦК Компартії України з місць, все менше знаходилося доказів того, що молоді трудівники в більшості стали “вірними” революційним, бойовим і трудовим традиціям КПРС і радянського народу, хоча їх вірність справі миру у всьому світі були безсумнівною. [7] Комсомольські функціонери стали своєрідною кастою, поставляючи віддані кадри в “орден мечоносців”, тобто в превілійований прошарок радянської номенклатури.

Але формально-бюрократичні підходи мало впливали на зменшення фактів пияцтва і хуліганства, які стали основною частиною повсякденного життя більшості робітників, що мешкали у великих і малих гуртожитках. Тут, крім штучних лекцій штатних ораторів, висіли гасла наочної агітації, а саме стенди “Плани партії - плани народу”, “Вічно живий”, “Ленін - вождь, революціонер, мислитель” і інші. Як правило, ЦК КПРС перш за все, звертав увагу на наочну агітацію, плани виховної роботи, а не на побутові умови робітників та інших верств народу. Не було критеріїв оцінки якості життя, рівня офіційної політичної культури, тобто пасивна участь юнаків і дівчат у офіційних політичних заходах нікого не турбувала. Разом з тим комсомольські функціонери, перевіряючи стан ідейно-виховної роботи, іноді вимушені були відмітити, що є “нечисленні” факти, де мало приділяють уваги соціальній сфері, й не були створені всі умови для праці, побуту, навчання без відриву від виробництва. Хоча у багатьох робітничих гуртожитках було дуже незручно, вихователі обмежувалися одинокими лекціями і бесідами.

На початку 80-х років ХХ ст. на Україні було 11 тис. гуртожитків. В них проживало близько двох мільйонів чоловік, в більшості випадків представники офіційних ідеологічних організацій слідували за наочною агітацією і примітивним набором ідейно-виховних заходів, рідко за запрошенням досвідчених юристів, лікарів, викладачів вузів і тому подібне. Майже ніколи на офіційному рівні не піднімали питання про необхідність відновлення якості життя робітничої молоді, у тому числі подолання багаторічного проживання в умовах гуртожитку-казарми багатьох хлопців і дівчат із села (поруч з колишніми кримінальними злочинцями, які пройшли табірне ув'язнення, й часто звикли нехтувати моральних принципів).

Тоталітаризм “нормально” функціонував тільки змушуючи робітничих депутатів, котрі офіційно відображали інтереси молодих трудівників, підкорятись командним вказівкам і директивам. Ієрархічна залежність ЦК ЛКСМУ від ЦК КПРС і підвладного йому ЦК Компартії України, постійно обмежували обласні і міські комітети партії. Ось чому, самодіяльний характер комсомолу України майже не проявлявся, завдяки тому, що перший ставив імперські задачі, які мали всесоюзне значення, а інший в свою чергу повинен був мобілізувати підлеглі йому осередки комсомолу, профспілок і відповідних творчих спілок і самодіяльних формувань, вимагаючи імітації “посилення ідеологічного відпору” всім тим, хто “співає з голосу морально-розклавшогося Заходу”. Однією із таких імітуючих дій було питання, яке не підлягає дискусії: ставлення до вчення марксизму-ленінізму, зокрема про суспільно-політичне життя, інтернаціональну солідарність з народами-форпостами сил “соціального прогресу”, які ведуть рішучу боротьбу з проявами американського імперіалізму (В'єтнам, Північна Корея, Куба, Лаос) і його продажних сателітів. Назви останніх постійно змінювались. Це могли бути Китай, Албанія, Чилі, Єгипет, якщо вони починали проводити самостійний курс.

Показний характер дружби – свідоцтво того, що в будь-який момент ЦК КПРС міг дати відповідну команду і молодий депутат (лектор, пропагандист), як “гвинтик всієї ідеологічної машини” починав розкривати “опортуністичні помилки правого і лівого толку”, як це було в часи протидії “націоналістичним шуканням Мао-Цзе-дуна в Китаї або О.Дубчека в Чехословаччині”, що прагне нібито “здійснити” правоопортуністичну модель “соціалізму з людським обличчям”. При проведенні інтернаціональних заходів, зв'язаних з засудженням політики того чи іншого режиму (що вийшов з-під влади вказівок ЦК КПРС), пропонувалось в комсомольсько-молодіжному виробничому колективі використовувати словосполучення-кліше “контрреволюційна змова”, “зрада корінних інтересів трудящих”, “розпродаж національного надбання”, “загроза прогресивним соціалістичним завоюванням” і т.ін.

Критично осмислюючи практику участі молодих депутатів в так званих “інтернаціональних заходах”, не можна думати, що пафосом пролетарської солідарності, включаючи підтримку боротьби народів, раніше колоніальних і напівзалежних країн, не була захоплена значна частина членів комсомольських організацій, особливо рядові трудівники. Про це нагадують і дані соціологічних досліджень. Звичайно, до оцінок і висновків соціологів, виконуючих в той час завдання за вказівками партійних комітетів потрібно ставитися дуже обережно, але не можна їх ігнорувати. В політичному житті України дружнім стосункам з молодими трудівниками соцкраїн надавалось дуже велике значення, щоб затінювати етносоціальні почуття у душі української ментальності

Ідеологічна машина Компартії України працювала в жорстокому режимі, неухильно відмічаючи “великі революційні свята” (7 листопада і 1 травня) урочистими заходами, відкликаючись на “круглі” і поточні дати в житті “братніх соціалістичних країн”. Наприклад, навіть 28-ма річниця проголошення Польської Народної Республіки

повинна буда слугувати ідеологічним приводом для того, щоб дати установку на проведення заходів, де молоді депутати, покликані були підкреслити “успіхи братньої польської держави в будівництві соціалізму, співробітництва і безкорисливої взаємодопомоги між СРСР і ПНР». Незмінним атрибутом формування суперінтернаціоналізму стає відвідування місць де поховані герої радянської влади або ж екскурсії до музеїв революційної слави, відкритих майже на кожному великому заводі. Солідарність молоді на споріднених підприємствах і ін. мала навіть забарвлення відносно атеїстичним заходам, які проходили у дусі “ленінських заповітів”, давали також солідарний сенс у дусі суперінтернаціоналізму, але часто на ці заходи молодь примушували брати участь, тому організаторів охороняла міліція і народні дружинники. У той же час замовчувалась «Катинська трагедія»...

Але велика кількість дружинників дуже байдуже відносилися до “громадського доручення”, виконувала свої обов’язки по старому, тобто формально чи не приходили чергувати зовсім, часто прогулюючи, чи завчасно тікаючи з чергування, не бажаючи патрулювати з “червоними пов’язками” по вулицях рідного міста. В пресі про це майже не говорилося, але архівні матеріали дозволяють наочно в цьому переконатись. Звісно, чимало було позитивних фактів, які відображали героїзм та самопожертву деяких дружинників з числа робітничої молоді [7]. Досліджуючи причини втрати довіри “до верхів”, звернемо увагу на «офіційний атеїзм» невдоволеність віруючих-католиків тим, що перекручувалась правда про життя 1-го слов’янина Папи Йоана Павла II, який вибачився за дії «інквізиторів» середньовіччя, засудив Голокост. Чимало зусиль Ватикан зосередив для пошуку порозуміння на Волині, Галичині, де діяли войовничі націоналісти.

Справді, в освітленні радянськими ЗМІ комсомольського ентузіазму, яким були проникнуті всі офіційні бесіди та лекції, особливо під час возведення гігантів народного-господарського комплексу БАМу, КАМАЗу, Чорнобильської та інших атомних електростанцій; багато з комсомольських журналістів вже не бажали підспівувати кар’єристським спрямуванням українських, зокрема комсомольських функціонерів. Вони ігнорували такого роду напівофіційні “побажання”, вишукуючи оригінальні сюжети, які дозволяли при вмілій подачі “буднів будівництва комунізму” зривати маску святенництва та фарисейства. Під час розгляду, наприклад, в Хустському міськомі Компартії України Закарпатської області ідейно-виховної роботи парткому тресту “Хустхімстрой”, з’ясувалось, що для молодих будівельників в кращому випадку, могли пред’явити місце в гуртожитку, а пізніше - лише поставити на квартирний облік. До речі, по завданню міському партії, міський комітет Народного контролю виявив, що значна кількість людей, які проживали в молодіжному гуртожитку тресту, не мали ніякого відношення до нього. “Все це не могло не вплинути на текучість кадрів”, робився висновок народних дозорців в докладній записці в Хустський міськом Компартії України. Більш глибокої перевірки причин, однак, так і не було виявлено, але відмічалось, що на “низькому рівні тут була і постановка ідейно-виховної роботи”. Тому саме за “упущення й недоліки ідеологічного характеру” було “вказано” батьками-хазяїнами з міському КППС своїм підлеглим у тресті. Й такого роду “вказівок”, які просто бюрократично замовчували факти тяжких матеріальних умов життя і побуту молодих робітників республіки, засвідчували про приховану кризу радянського тоталітарного ладу.

Існування жорстокої системи покарань практично продовжувалося все життя робітничої людини, що не могло не породити та все ж таки породило альтернативну систему виховання на традиціях. Включаючи (досить розповсюджену серед всієї молоді), неформальну популярність табірно-блатної тематики. Найбільш цікаво

представленої у піснях під гітару кумира молоді 70-х років В.Висоцького (всі намагання заборонити “міський романс” самодіяльних бардів закінчилися невдачею).

Тоталітарний режим, формуючи політичну лояльність робітників-комсомольців, звичайно став набувати рис кастовості, але в той же час його притягуюча сила була в тому, що кожний трудівник міг реально попасти у вищі ешелони управління, якщо він отримав відповідну професійну освіту і піднявся по східцях суспільно-політичної ієрархії, довівши свою політичну відданість ЦК КПРС. Разом з цим територіальні відміни видозмінювали шанобливі плани багатьох випускників, особливо сільських середніх шкіл. Освітній потенціал України, як і будь-якого набуваючого силу національно-поліконфесійного суспільства, що динамічно розвивається, прагне юридичного суверенітету, повноцінно функціонувало тільки тоді, коли в політичному житті національної республіки існує рівновага двох становищ: «єдності етнічного різноманіття і різноманіття форм такої єдності». Єдність, яка позбавлена етносоціального різноманіття, - мертва єдність що породжує параліч творчості, апатію думки, вона заводить в безвихідь будь-яку національну культуру і її складові (освіту та виховання), що з часом відбулося в роботі державних та суспільних організацій, вимушених ігнорувати суто український етноконфесійний аспект спадкоємності традицій.

Із політичного життя не можна було автоматично усунути наслідки сталінізму до тих пір, доки ідеологічна робота будувалась на вульгарно-матеріалістичному підході до проблеми формування “політичної зрілості робітничої зміни”, що не могло не змусити “владу маючих” на постійне примирення національної свідомості з насильницькою асиміляцією і бюрократичним свавіллям федерального центру, зокрема за допомогою адміністративно-каральних заходів.

Оскільки поняття “етнічне” служить для визначення всього (феноменального спектра) національно-специфічного, то термін “етносоціальне” стосується будь-яких понять, котрі на користь українській національній ідеї. Оригінальним виглядає узагальнення етноконфесійного різноманіття пошуків надзвичайного сенсу національної ідеї (сукупності національних ідеалів, котрі стають ідеологією національно-визвольних змагань) для демократичних зрушень, практичного обґрунтування шляхів... пошуку злагод, порозуміння між патріотами, й так званими “суперінтернаціоналістами”... Об’єктивний розгляд різних підходів до подолання «комплексу меншовартості», безумовно, часто ховався і ховається під ідеологічну упередженість, створення «атмосфери політичної вендетти» – раніше це були кримотатарофобія, антисемітизм, намагання мати монополію на істину тощо. Заперечення моральної сили немарксистських поглядів, суперполітизація духовного життя нового покоління повернулось деморалізацією значної частини молодих трудящих, а проти цього спочатку активно виступила тільки патріотична інтелігенція та актив незалежного руху.

Поняття історичних змін в суспільно політичному житті робітничої молоді в даний період, закінчений крахом “розвиненого соціалізму”, буде не повним, якщо ми не будемо бачити протиріч пов’язаних з матеріалізацією національної ідеї. З одного боку, через альтернативний рух за права людини, з другого – з кризовим функціонуванням комсомольських і профспілкових комітетів, основних провідників партійно-комуністичної лінії серед робітничої молоді, в тому числі проживаючої далеко від рідних місць, де повніше всього зберігалася пам’ять про часи, які були зв’язані з матеріалізацією національної ідеї [8]. Незважаючи на суворі заходи, розкрадання соціалістичної власності, особливо на підприємствах, пов’язаних з виробництвом дефіцитної продукції повсякденного попиту, - прийняло характер соціального лиха. Біблейське “не укради”, яке було висміяне, як і інші моральні форми

зміцнення трудової честі та гідності у масово-політичній пропаганді, але повернулося їх девальвуванням у свідомості звичайних молодих робітників тощо.

Послідовність відмови від підпорядкування імперській Москві відрізнялася від традиційного виявлення рухомих факторів національно-державного суверенітету. Зважаючи на те, що Захід і Схід республіки порівняно з іншими суб'єктами «ближнього зарубіжжя», мають найбільшу кількість форм прояву «українського шляхетного менталітету», прихильники українського суверенітету починають з питання демократично еволюційних перетворень тоталітарного режиму. При цьому мається на увазі, що вже на етапі індустріального суспільства більшістю трудящих, зокрема з числа робітничої молоді, попри вульгарно-атеїстичному тиску, засвоєні такі соціальні явища цивілізованого суспільства, як відповідний правовий рівень захисту особистості, вільної професійної, політичної і етнічної свідомості.

Список літератури

1. Уильямс А. Дневники Берии. – Харьков, 1992.
2. Государственный исторический архив Российской Академии Наук (ГИА РАН) ф-17, оп 140, д 2191, л. 101 (Отчет ЦК Компартии Украины за 1973 год в отделе агитации и пропаганды ЦК КПСС); Держархів Закарпатської області ф. Р-842, оп.1, спр. 374, арк.9-13 (Листування з культуросвітустановами про їх роботу у 1969-1970 рр.).
3. «Я – за сотрудничество». Интервью с профессором Мичиганского университета В.Ф. Шляпентохом. // Социсследования. – 1986. - №6.
4. Майстренко І. Історія Комуністичної партії України. – Мюнхен, 1986.
5. Воронкова В.Г. Метафізичні виміри людського буття: Проблеми людини на зламі тисячоліть/Монографія./В.Г. Воронкова. Запоріжжя: Павел, 2000. - 176 с.
6. Воронкова В.Г. Синергетична методологія аналізу соціального управління//Гуманітарний вісник ЗДІА: Зб. наук. пр./Гол. ред. В.Г.Воронкова. - Запоріжжя: Вид-во Запоріжської державної інженерної академії.- 2009.- Вип. 36. - С.26-46.
7. Курас І.Ф. Федерация чи унітарна держава? // Політика і час.-1993. - №6.– С.3-9.
8. Скловская Е. И., Скловський И.З. Эволюция духовных ориентаций граждан Украины в условиях массовой безработицы // Науч. труды Академии /ГЛАУ/. Вып. II. ч. I.- Кировоград, 1997.

Одержано 10.02.12

УДК 693.955

С.А. Джирма, доц., канд. техн. наук, А.П. Дворниченко, канд. техн. наук
Кировоградский национальный технический университет

Новая домостроительная система "АРКОС" – вторая жизнь сборных железобетонных конструкций

В статье рассмотрена новая домостроительная система возведения многоэтажных зданий "АРКОС". Показано ее отличия и преимущества по сравнению с другими существующими конструктивными системами. Дана краткая характеристика универсальной открытой архитектурно-строительной системы "АРКОС" и обосновано ее одно из основных преимуществ – возможность использования стандартных сборных железобетонных конструкций.

железобетонные конструкции, сборные многопустотные плиты, сборно-монолитный каркас, диск перекрытия, ригель

В последние 10-15 лет широкое распространение получило монолитное домостроение. Данный факт обусловлен многими факторами: нет надобности в заводах по производству железобетонных конструкций, позволяет возводить многоэтажные дома самых разнообразных архитектурных и объемно-планировочных решений, имеет высокую устойчивость к неблагоприятным факторам окружающей среды.

На быстрое распространение монолитного домостроения большую роль сыграло наличие различных опалубочных систем, появление специальной техники, позволяющей поднимать бетон на высоту, но самое основное – потребность в комфортном нетиповом жилье. Наряду с перечисленными достоинствами монолитное домостроение имеет ряд существенных недостатков: высокая себестоимость и не очень высокие темпы строительства, потребность в квалифицированных рабочих, ограничение по сезонности возведения. И немаловажной составляющей является неиспользование существующих заводов сборных железобетонных изделий, которые утратили свою значимость и необходимость в последние два десятилетия.

Эффективность строительства многоэтажных жилых и общественных зданий в основном определяется материальными затратами на их возведение и темпами строительства. Материалоемкость зданий в значительной мере зависит от принятой конструктивной системы (каркасная, стеновая, стеновая панельная и т.п.). Именно она напрямую влияет на архитектуру и потребительские качества зданий (разнообразие застройки, комфорт и планировочные решения, стоимость эксплуатации). Темп строительства определяется не только конструктивными решениями, но и технологичностью, четкостью и отработанностью технологических операций, подготовленностью строительного производства. Поэтому и каркасное домостроение сегодня не уступает монолитному. О чем свидетельствует возникновение и развитие новых архитектурно-строительных систем каркасного домостроения из сборных железобетонных конструкций. Примером могут служить сборно-монолитные системы "Рекон" (САРЕТ), "КУБ" и другие, существующие на рынке домостроительные системы [1]. Они позволяют обеспечивать высокий темп возведения зданий, всепогодность строительства при минимальных трудовых затратах, в том числе и в зимних условиях.

Новые строительные системы имеют как свои преимущества, так и недостатки.

Одним из существенных недостатков существующих строительных систем

является необходимость капитальных вложений для производства уникальных элементов, например плит 3x3 м для системы "КУБ" или предварительно напряженных ригелей для системы "САРЕТ", которые не смогут применяться ни в каких других системах [2].

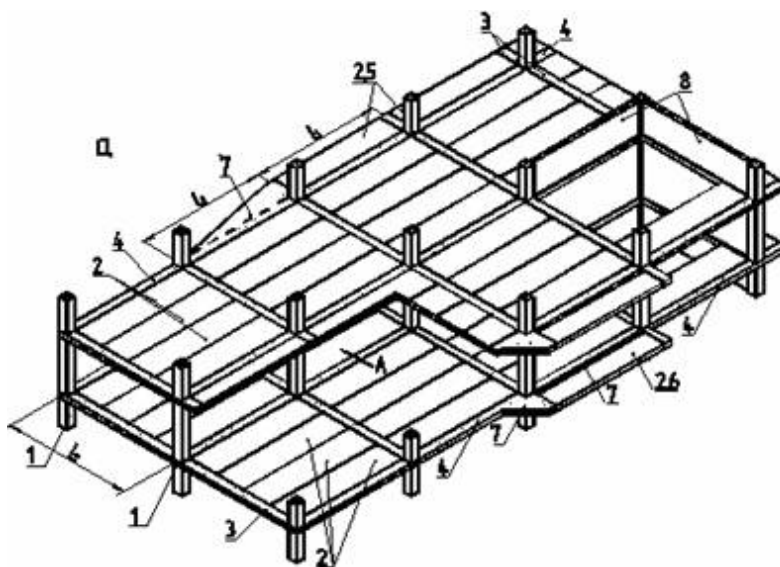
Строительство новых заводов по производству железобетонных конструкций дело дорогое и универсальное.

В связи с этим, хотелось бы отметить универсальную открытую архитектурно-строительную систему многоэтажных жилых и общественных зданий нового поколения "АРКОС" [3, 4, 5].

Система "АРКОС" предназначена, прежде всего, для возведения жилья с повышенными потребительскими качествами, минимальной стоимостью строительства и эксплуатации. Большое свободное пространство между несущими стенами обеспечивает свободную планировку и возможность её видоизменения по желанию жильцов.

Универсальная архитектурно-строительная система "АРКОС" является открытой, что позволяет в одних и тех же конструкциях возводить здания различной этажности и назначения, строить как дорогие индивидуальные квартиры на заказ, так и дешевое массовое социальное жилье.

Основой архитектурно-конструктивной системы "АРКОС" является сборно-монолитный каркас с плоскими дисками перекрытий (рис. 1) [2, 3, 5].

1 – сборные или монолитные железобетонные колонны, 2 – типовые многопустотные плиты, 3 – несущие монолитные ригели, 4 – связевые монолитные ригели, 5, 6 – консоли для устройства эркеров и балконов, 7 – монолитные участки перекрытий, 8 – вертикальные диафрагмы жесткости

Рисунок 1 - Несущий каркас домостроительной системы "АРКОС"

Он состоит из сборных или монолитных колонн прямоугольного сечения и сборных традиционных многопустотных плит, объединенных в единую систему монолитными железобетонными несущими и связевыми ригелями. Ригели во взаимно перпендикулярных направлениях пропущены через колонны и жестко связаны с ними в этих узлах. Балконы, лоджии, эркеры размещены на консолях перекрытий, выведенных за крайние колонны каркаса. Опирание многопустотных плит на несущие ригели предусмотрено посредством монолитных бетонных шпонок, образуемых в открытых по торцам плит полостях при укладке монолитного бетона ригелей. По торцам

традиционных многопустотных плит предусмотрены выпуски рабочей арматуры, заходящей в монолитные несущие ригели.

Важным достоинством представленной домостроительной системы является также возможность максимально быстро, на базе существующих предприятий стройиндустрии, без дополнительных инвестиций на переоснащение производства, развернуть массовое строительство зданий различного назначения и разнообразной архитектуры на единой технологической основе.

Для строительства зданий по конструктивной системе "АРКОС" не требуется создавать новую производственную базу. Для этого используют традиционные изделия и материалы: стандартные пустотные плиты (рис. 2), колонны сечением 40x40 см, товарный бетон, ячеистобетонные блоки и изделия.

Рисунок 2 – Типовые многопустотные плиты с выпусками рабочей арматуры

Лестничные марши, лифтовые шахты, диафрагмы жесткости и доборные элементы для каркасно-монолитного дома, построенного по системе "АРКОС", изготавливаются по традиционным технологиям на существующих заводах железобетонных конструкций.

Для заводов стройиндустрии данная система также интересна, так как она органически вплетается в направление технического перевооружения предприятий. Повышение качества возводимого жилья, снижения себестоимости строительства и в целом решения жилищной проблемы невозможно добиться без будущей модернизации действующих предприятий отрасли строительных материалов, используя только старые, в большинстве своем устаревшие технологии и изношенное оборудование. Домостроительная система "АРКОС" позволяет это сделать поэтапно, не требует единовременного вложения большого количества средств в модернизацию предприятий по изготовлению строительных конструкций. Универсальность системы "АРКОС" заключается в возможности использования, как традиционных железобетонных элементов, так и изделий, изготовленных по новым прогрессивным технологиям.

Таким образом, применение конструктивной системы "АРКОС" дает возможность обеспечить минимальную стоимость строительства при одновременном повышении его качества до современных требований и наряду с этим даст возможность использовать существующие предприятия строительной индустрии, а также способствовать их модернизации.

Список литературы

1. Чумерин Ю. Альтернативы техническому перевооружению просто нет! - Журнал "Новый Уральский строитель" - размещена на сайте Уралстройпортал 23.07.2004.
2. <http://arkos-best.ru/>

3. Мордович А.И., Вигдорчик Р.И., Белевич В.Н., Залесов А.С. Новая универсальная каркасная система многоэтажных зданий // Бетон и железобетон. М.: 1999. – №1. – С. 2–4.
4. Мордович А.И., Вигдорчик Р.И., Белевич В.Н., Иващенко Ю. Унифицированная открытая каркасная система зданий с плоскими перекрытиями, серия Б1.020.1-7 // Архитектура и строительство. Мн.: 1999. – №6. – С. 24–26.
5. Таран В.В., Тахтай Д.А., Недорезов А.В. Особенности конструктивных решений возведения многоэтажных зданий по системе "АРКОС" // Технология, організація, механізація та геодезичне забезпечення будівництва. – Донбас: ДНАБА. – 2009. – №6(80). – С. 89-94.

Одержано 14.02.12

УДК 336

М.С. Пасічник, ст. гр. ФК – 11М, Т.М. Котенко, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми інституту банкрутства в Україні

В статті описано становлення і розвиток інституту банкрутства в Україні як механізму регулювання ринкової економіки, наявні проблеми і пропозиції їх вирішення. Розглянуто підходи, які були визначені для виокремлення цілей процедури банкрутства і наведено причини банкрутства вітчизняних підприємств.

банкрутство, інститут банкрутства, неспроможність, регулятор, ринкова економіка

Банкрутство підприємств в Україні є поширеним явищем сьогодення. Світова економічна криза, нестабільність економічного і політичного середовища в країні, недосконалість правового та податкового законодавства призвели до збільшення кількості неплатоспроможних підприємств, які прямують до банкрутства, що призводить у більшості випадків до ліквідації таких підприємств.

Загалом банкрутство є регулятором ринкової економіки, основне призначення якого полягає у «відсіюванні» неефективних, неплатоспроможних та збиткових суб'єктів підприємницької діяльності. Незважаючи на це, ми можемо констатувати, що рівень банкрутства в Україні є досить високим.

Становлення і розвиток інституту банкрутства в Україні відбувається в надзвичайно складних умовах. Цей інститут використовується дуже часто не для ефективного і швидкого процесу реформування економіки, а як засіб умисного доведення до банкрутства життєздатних підприємств з метою придбання їх за мінімальною ціною. Сьогодні спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості порушених справ про банкрутство. Станом на 01.02.2011 року загальна кількість підприємств, які перебувають в процедурах банкрутства, становить 14509 [1]. На початок 2010 року таких підприємств було 14 642 – це на 6% більше, ніж у 2007 році, та на 29,6 % – ніж у 2006 році [2, с. 172]. Саме тому питання банкрутства і ліквідації підприємств є досить актуальними у сучасних умовах розвитку.

Метою даної статті є розгляд інституту банкрутства в Україні як механізму регулювання ринкової економіки та оцінка процесу проведення механізму банкрутства неспроможних підприємств.

За даними, опублікованими на офіційному веб-сайті Державного департаменту з питань банкрутства, станом на 01.05.2011 року в процедурі банкрутства перебувало

14265 українських підприємств, з них 331 державних підприємств і 236 підприємств, у статутному фонді яких частка державної власності перевищує 25%. До речі, Державний департамент з питань банкрутства, утворений на підставі Постанови Кабінету Міністрів України №370 від 27.03.2006, підлягає ліквідації на основі Постанови Кабінету Міністрів України №346 від 28.03.2011. Однак він продовжує виконувати свої повноваження до передачі таких повноважень відповідному міністерству чи іншому центральному органу виконавчої влади. Кількість припиненх справ про банкрутство протягом квітня 2011 року – 674, з них справ державних підприємств – 11, справ підприємств, у статутному фонді яких частка державної власності перевищує 25% - 4 і 445 справ відсутнього боржника. Крім того, варто відзначити, що під загрозою банкрутства в Україні перебувають у переважній більшості малі та середні підприємства, а стабільність розвитку ринкової економіки, як відомо, залежить від ефективності функціонування в країні малого та середнього бізнесу.

На сьогодні банкрутство підприємств в Україні сприймається в суспільстві неоднозначно, адже, з одного боку, банкрутство важливе як засіб усунення з ринку неплатоспроможних підприємств, а з іншого – запровадження широкої системи банкрутства, враховуючи низький технічний рівень і значну кількість неплатоспроможних підприємств, може призвести до дезорганізації всієї системи народного господарства України.

Банкрутство – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури [3]. Процедура банкрутства є кінцевою стадією невдалого функціонування підприємства, якій передують стадії нормальної ритмічної роботи й фінансових ускладнень. Для більшості українських підприємств характерним є приблизно однакове коло проблем: зміна економічного середовища; втрата традиційних ринків збуту продукції; зміна системи планування і, як результат, – порушення ритмічності виробничої діяльності; нестабільність правового поля. Це далеко не повний перелік проблем, які для багатьох українських підприємств стали причиною банкрутства і ліквідації.

Детально розглянемо підходи, які використовуються для визначення цілей процесу банкрутства [4, с. 81-84]:

- стимулювання розвитку бізнесу та зростання ефективності економіки. Загроза банкрутства суттєво впливає на поведінку ринкових суб'єктів, змушуючи підприємців обережно приймати господарські рішення і підтримувати рівень рентабельності, достатній для обслуговування боргу;
- контроль господарських відносин між окремими суб'єктами ринку. Банкрутство повинно мати загальний характер, поширюючись на всіх без винятку суб'єктів ринку незалежно від організаційно-правових форм господарювання, розмірів, форм власності кредиторів;
- очищення ринку від недієздатних учасників. Інститут банкрутства є одним із інструментів регуляції розвитку ринку, надає завершеності механізму. Саме ринок щоденно змушує одних власників поступатися місцем іншим, сильнішим конкурентам;
- праведливий розподіл грошових коштів, отриманих від продажу майна банкрута, між кредиторами. Це сприяє ранжуванню кредиторів, тобто визначенню пріоритетів для задоволення їхніх претензій при недостатній кількості майна боржника;
- створення умов для відновлення бізнесу у випадку доцільності. Ситуація банкрутства може бути наслідком співпадання негативних зовнішніх та внутрішніх чинників, управлінських помилок. У такій ситуації доцільно дати шанс вижити і відновити свою діяльність.

Головними причинами банкрутства, як правило, є низька конкурентоспроможність, надмірні витрати виробництва або обігу, недостатній обсяг комерційних операцій, нестача капіталу, складна внутрішня система управління, циклічні коливання кон'юнктури, незнання або ігнорування ринку і т.д. Тобто, причин є безліч і тому в економічно розвинутих країнах банкрутство розглядається як нормальне явище господарського життя [5, с. 345].

Доля багатьох підприємств України, що пройшли через процедуру банкрутства, свідчить, що вона майже завжди веде до зупинки й фактичної загибелі виробництва, хоча в теоретичному аспекті сам по собі метод банкрутства непоганий, але тільки за умови, що потім підприємство відродиться.

В силу непрозорості цілого ряду процедур банкрутства воно може використовуватися як дуже зручний інструмент для різних махінацій і зловживань. Прикладами є випадки фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства.

Фіктивне банкрутство характеризує хибне оголошення підприємством про свою неплатоспроможність з метою введення в оману кредиторів для отримання у них відстрочки для виконання своїх кредитних зобов'язань або знижки із суми кредиторської заборгованості.

Інститут банкрутства підприємств, як наслідок, є оздоровлюючим началом і правовим інструментом цивільно-правової відповідальності за неефективну організацію роботи підприємства, дозволяє створити умови для перебігу капіталу від неефективних, нерентабельних виробництв у прибутковій сфері економічної діяльності. Але корисність банкрутства відсутня, коли неспроможність виникає не через економічні закономірності, а у зв'язку з неправомірними діями осіб. Інститут банкрутства використовується недобросовісними громадянами як інструмент для вчинення злочинів. Щоб процеси банкрутства господарюючих суб'єктів завдавали найменшої шкоди економіці, держава повинна активно виконувати свою регулюючу роль у формуванні відносин власності, а для цього необхідно мати відповідну зважену законодавчу базу [6, с. 5].

Інститут банкрутства існує в законодавстві, практично всіх держав з ринковою економікою. Він почав розвиватися з Середньовіччя, насамперед як інститут торговельного права. Закони з питань банкрутства XVI ст. мали кримінальний зміст, оскільки були спрямовані не стільки на врегулювання конфлікту між неплатоспроможним боржником і його кредиторами, скільки на запобігання порушень комерційного обороту з боку потенційних боржників.

Історія інституту банкрутства в нашій державі нараховує більше п'ятнадцяти років. В 1992 р. почав діяти Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», що відкрив початок нормативного регулювання важливого елемента правового механізму неспроможності суб'єкта підприємницької діяльності в Україні.

Цей закон мав на меті прискорити приватизаційні процеси за рахунок використання механізмів, закладених у законодавстві. Закон не вирішував проблем фінансового оздоровлення підприємств, не надавав пільг для боржників. Завдання закону полягало в тім, щоб змусити боржника будь-якими шляхами (навіть на шкоду виробництву) погасити борги кредиторам.

Як показала судова практика, дія закону щодо регулювання банкрутства в Україні позитивних результатів не дала. Більше того, з'явилася можливість, не виконуючи договірних зобов'язань, на підставі закону навмисно ставати банкрутами.

Така ситуація обумовила прийняття Верховною Радою України 30 червня 1999 року нової редакції Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», відповідно якої процедуру банкрутства було

кардинально змінено. Нова редакція закону змінила його мету, якою стало відновлення платоспроможності суб'єкта господарювання. До закону було внесено багато змін. Але, на жаль, закон не вирішив багатьох принципових питань, і з його прийняттям у сфері банкрутства реформа законодавства не закінчилася.

Банкрутство як одна з юридичних підстав ліквідації підприємств регулюється також Законами «Про підприємства в Україні», «Про банки і банківську діяльність». Проведення у справах про банкрутство та ліквідаційний процес регулюється і законодавством України про організацію та діяльність Арбітражного суду.

Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», списаний з аналогічних актів деяких країн Європи та США. Закон, з одного боку, спрямований на відновлення платоспроможності, а з іншого – досить тривалий час дозволяє здійснювати ці заходи старою командою управлінців, хоч і під певним контролем. З огляду на вищевикладену проблему доцільним було б передбачити в Законі більш широкі можливості для усунення керівництва боржника, окреслити перелік ситуацій, у яких його усунення є безспірним.

Недосконалість Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» проявлялася в тому, що за перші роки його використання значна частка порушених справ не знаходила свого завершення, великими темпами збільшувалася кількість збанкрутілих підприємств, а діяльність ліквідаційних комісій продовжувалася роками. У таких умовах інститут банкрутства повинен регулювати діяльність неплатоспроможних підприємств, які мають широкі перспективи. Арбітражний суд України констатував, що застосування закону має політичні, економічні та юридичні складності, які були зазначені у зверненнях до нього.

Інший недолік у ст. 6 Закону, за якою справа про банкрутство порушується господарським судом, якщо безспірні вимоги кредитора до боржника сукупно складають не менше 300 мінімальних розмірів заробітної плати, які не були задоволені боржником протягом 3 місяців після встановленого для їх погашення строку.

Отже, боржнику достатньо не задовольнити безспірні вимоги кредитора на суму понад 282 300 грн, щоб отримати копію ухвали господарського суду про порушення провадження у справі про банкрутство. Для середнього чи великого бізнесу це зовсім незначна сума, у той час як для представників малого та мікробізнесу вона може вважатися астрономічною. Тому, необхідно провести градацію мінімальних сум позовів для різних за розмірами суб'єктів підприємницької діяльності, ураховуючи при цьому особливості їх діяльності, галузеву приналежність [7, с. 12].

Важливою проблемою правового регулювання інституту банкрутства в Україні на сьогоднішній день є досить слабка позиція боржника, подальша діяльність якого повністю залежить від дій кредиторів. Також вищі органи влади ще до відкриття самої процедури банкрутства, наперед визначають долю господарюючого суб'єкта і замість того, щоб проводити певні заходи щодо відновлення платоспроможності, роблять фактично провадження справи про банкрутство формальністю. Вони самі визначають кандидатуру керуючого санацією, її терміни і найважливіші питання, що повинні на ній розглядатися, таким чином проводять свою політику ліквідації боржника, не звертаючи ніякої уваги на його інтереси.

Найактуальнішою проблемою закону про банкрутство є необхідність впровадження прозорих механізмів відновлення діяльності підприємств, які не даватимуть недобросовісним боржникам змоги використати закон для ухилення від виконання зобов'язань (особливо в частині, яка стосується мораторію на стягнення заборгованості). При цьому, зазначається, що ні закон, ні зареєстровані законопроекти

не розв'язують цієї проблеми. Тому потрібно змістити акценти закону саме на відновлення платоспроможності підприємств, а не на процедуру їх ліквідації.

Розглянувши основні проблеми інституту банкрутства можна зробити наступні висновки та пропозиції:

- урегулювання суперечностей, які виникають між різними законодавчими актами забезпечать дієвість нового механізму банкрутства, який за своєю суттю є прогресивним;
- реалізація всіх повноважень регулювального органу;
- контроль за порушеннями з боку арбітражних керуючих, кредиторів, інших суб'єктів банкрутства;
- розглядаючи критерії неспроможності при процедурі банкрутства, необхідно враховувати розмір суб'єктів підприємницької діяльності та їх галузеву приналежність.

Список літератури

1. Державний департамент з питань банкрутства: Аналітична інформація щодо реалізації державної політики у сфері банкрутства. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:- <http://www.sdb.gov.ua/control/uk/publish/articl>.
2. Жалко О.В. Банкрутство як наслідок впливу фінансової кризи на господарську діяльність підприємств / О.В. Жалко // Університетські наукові записки. Економіка. – 2010. – №2. – С.163 – 173.
3. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 30.06.99 № 784-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http /www.rada.gov.ua](http://www.rada.gov.ua).
4. Козлянченко О.М. Інститут банкрутства як складова розвитку ринкової економіки [Текст] / О. М. Козлянченко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №2. – С. 79-88.
5. Башнянин Г.І., Лазур П.Ю., Медведєв В.С., Ч.1; Ч.2: Загальна економічна теорія; Спеціальна економічна теорія. – К.: Ніка-Центр; Ельга, 2002. – 527 с.
6. Друзін Р.В Проблеми державного регулювання інституту банкрутства в Україні / Р.В. Друзін // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – 2010. – № 7(25). – С. 3-9.
7. Фролова Н.С. Проблеми механізму банкрутства та шляхи їх подолання / Н.С. Фролова// Управління розвитком. – 2001. – № 8 (105). – С. 12-13.

М. Пасечник, Т. Котенко

Проблеми інституту банкрутства в Україні

В статье описано становление и развитие института банкротства в Украине как механизма регулирования рыночной экономики, имеющиеся проблемы и предложения по их решению. Рассмотрено подходы, которые были определены для выделения целей процедуры банкротства и приведено причины банкротства отечественных предприятий.

М. Pasechnik, T. Kotenko

Problems of institute bankruptcy in Ukraine

The article describes the formation and development of the institute of bankruptcy in Ukraine as the mechanism of regulating the market economy, the existing problems and solutions of them. There were considered the approaches which were identified for separation purposes of bankruptcy proceeding and causes of domestic enterprises bankruptcy.

Одержано 16.02.12

УДК 001.891:63(092)

В.Ф. Гамалій, проф., д-р ф.-м. наук, М.В. Якорєва, асп.*Кіровоградський національний технічний університет*

Перші кроки розвитку високочутливої оптичної спектроскопії – внутрішньорезонаторної лазерної спектроскопії

У статті представлено результати дослідження перших кроків (1970р.) розвитку нового напрямлення високочутливої внутрішньорезонаторної лазерної спектроскопії. Доведено, що перші наукові праці належать співробітникам лауреата Нобелівської премії в області фізики (1964р.), академіка СРСР М.Г. Басова.

спектроскопія, високочутлива внутрішньорезонаторна лазерна спектроскопія, резонатор лазера, концентраційна чутливість, наукова школа

Історія науки і техніки з великими труднощами проникає у громадянську історію. Природодослідник та історик науки В.І. Вернадський писав, що наукове вивчення минулого, у тому числі і наукові думки, завжди приводить до введення в людську свідомість нового, виступає знаряддям його дослідження.

Спектроскопія – розділ фізики, який вивчає спектри електромагнітного випромінювання і її складова – спектральний аналіз – фізичні методи якісного та кількісного визначення складу речовин. Спектральний аналіз визначає складові сполук за допомогою інтенсивностей ліній або смуг у спектрах в залежності від джерела випромінювання може бути і лазерною спектроскопією.

Лазер – джерело монохроматичного когерентного світла з високою спрямованістю світлової хвилі. Це слово створено з початкових букв фрази англійською мовою, що дослівно означає в перекладі «посилення світла за допомогою примусового випромінювання». Незважаючи на порівняно просту будову лазера, процеси, покладені в основу його роботи, надзвичайно складні й не піддаються поясненню з точки зору класичної фізики.

У 1939 р. вчений В.О. Фабрикант повернувся до введеного А.Ейнштейном у фізику (у 1917р.) поняття примусового випромінювання. Його дослідження заклали міцний фундамент для створення лазера, проте лише у 1950-ті рр. він був створений завдяки працям радянських вчених О.М. Прохорова, М.Г. Басова і американського вченого Ч. Таунса. У 1964р. вони стали лауреатами Нобелівської премії за фундаментальні дослідження в галузі квантової електроніки, що привело до створення мазерів і лазерів [1].

Фізичні основи квантової електроніки були закладені А. Ейнштейном задовго до її створення. Першу його роботу надруковано в 1905 р., присвячено квантовій теорії світла.

В цій роботі гіпотезу світлових квантів використано для аналізу фотоефекту і фотофлуоресценції. Відомо, що існує "червона" межа фотоефекту, яка не залежить від інтенсивності світла. Саме квантовий характер світла добре пояснює "червону" межу. Здавалося б: таке пояснення могло легко прийти в голову, бо ще І. Ньютон висунув гіпотезу про корпускулярний характер світла. Але тоді перемогла хвильова гіпотеза

світла. Після гігантських успіхів хвильової теорії світла (багато оптичних приладів широко використовували інтерференцію та дифракцію світла, а рівняння Дж. Максвелла повністю пояснювали всі явища поширення світла в різних середовищах) повернення до квантової гіпотези світла здавалось неможливим. Разом із тим хвильова теорія світла не могла пояснити такий фундаментальний факт, як спектральний розподіл світлового випромінювання абсолютно чорного тіла. Це ввійшло до історії фізики як ультрафіолетова катастрофа. Справа в тому, що згідно з хвильовою теорією світла, інтенсивність випромінювання в короткохвильовій області спектра не спадає, а зростає. Це знаходиться в повному протиріччі з експериментальним фактом.

Друга робота А. Ейнштейна (надрукована в 1916 р.) присвячена виведенню формули Планка. В цій роботі вперше введено поняття індукованого випромінювання збуджених атомів під впливом зовнішнього поля. Це поняття є фундаментом квантової електроніки. Ймовірність індукованого випромінювання пропорційна густині падаючого на квантову частинку (атом, молекулу) випромінювання. При цьому частота випромінювання квантової частинки рівна частоті падаючого на неї кванта; просторові направленості, поляризації збуджувального і випромінювального квантів також збігаються, тобто ці кванти тотожні.

Таким чином, якщо на систему збуджених частинок діє випромінювання, то після проходження світла через цю систему інтенсивність світла зростає, тобто має місце підсилення світла. Для підсилення світла необхідно, щоб у верхньому стані знаходилась достатня кількість квантових частинок, а для генерації - щоб частинок у верхньому стані було більше, ніж у нижньому з урахуванням виродження.

Гіпотеза А. Ейнштейна про вимушене випромінювання викликала велику зацікавленість, і, природно, фізики стали шукати експериментальну перевірку цього явища. На той час була розвинена тільки оптична спектроскопія, але для оптичних переходів верхні рівні практично не були заселені, отже, індуковане випромінювання ніякої ролі не відіграло. Тому необхідно було створити такі умови, щоб населеність верхніх рівнів стала значною і перевищувала число частинок у нижньому стані. В цьому випадку мало місце підсилення світла або зміна знаку кривої дисперсії показника заломлення, що значно простіше реалізувати. Саме таку спробу було зроблено в газовому розряді (А. Ладенбург і Е. Конферман, 1928 р.). Для того часу, напевно, це була єдина можливість виконати експеримент подібного роду. Розвиток квантової електроніки показав, що така ситуація дійсно може виникнути в газовому розряді при визначених умовах і для певних атомних переходів.

За наявності підсилювального елемента, зворотного позитивного зв'язку і резонатора система здатна генерувати монохроматичні коливання. Все це сприяло створенню квантового генератора, де і використовується ефект індукованого випромінювання.

При створенні лазерів необхідно здолати деякі труднощі. Одні з них полягають в тому, що тоді не було вирішено проблему резонатора. До того ж, вона існувала і для класичних генераторів радіодіапазону. Для розуміння складності цієї проблеми, необхідно повернутись до історії розвитку генераторів радіодіапазону. Спочатку було освоєно довгохвильовий радіодіапазон, де як резонансні системи використовувались коливальні контури, які складаються з індуктивності та ємності.

Другою важливою проблемою є отримання інверсної заселеності. В 1955 р. М.Г. Басов і О.М. Прохоров запропонували метод отримання інверсної заселеності у трирівневій схемі під впливом зовнішнього джерела накачування. Суттєвий вклад у розвиток цього методу зробив Н. Бломберген у 1956 р. Це дозволило створити в 1957-58 рр. квантові підсилювачі НВЧ на парамагнітних кристалах; підсилювачі мали

надзвичайно малі шуми. Ця ж ідея зробила важливий вклад у появу лазерів. Перший лазер, створений Н.Т. Мейманом у 1960 р., працював за трирівневою схемою (рубін). При його створенні були використані відкриті резонатори, а для накачування - імпульсна оптична лампа.

Після створення першого лазера почався бурхливий розвиток лазерної техніки. Було розроблено інші методи одержання інверсної заселеності, а відкриті резонатори отримали подальший розвиток.

18 червня 1951 р. було подано заявку на авторське свідоцтво №576749 (0-274)26, але надрукували її в 1959 р. (автори В.А. Фабрикант, М.М. Вудинський, Ф.А. Бутаєва). У графі "Предмет изобретения" значилося: "Спосіб підсилення електромагнітних випромінювань (ультрафіолетового, видимого, інфрачервоного і радіодіапазону хвиль), який відрізняється тим, що випромінювання, яке підсилюється, пропускають через середовище, в якому допоміжним випромінюванням або іншим шляхом створюють надлишкову порівняно з рівноважною концентрацій атомів, інших частинок або систем на верхніх енергетичних рівнях, які відповідають збудженим атомам". У 1964 р. ці автори отримали диплом на відкриття. Нині ці ідеї матеріалізувались у прилади, установки, комплекси.

Починаючи з 1949 р. у Фізичному інституті АН СРСР (м.Москва) (ФІАН) під керівництвом (О.М. Прохорова і М.Г. Басова) було розгорнуто роботи із вивчення радіоспектроскопічних методів тонкої і надтонкої структури молекулярних спектрів. Удосконалення методик досліджень привели М.Г. Басова і С.М. Прохорова в 1952 р. до створення аміачного лазера.

У 1954 р. В. Гордон, Дж. Цайгер і Ч. Таунс (Колумбійський університет) надрукували перше повідомлення про діючий молекулярний генератор аміаку. Теорію явища вперше було розроблено М.Г. Басовим і О.М. Прохоровим.

Створення лазерів відстало від мазерів на 5-6 років. У Стокгольмі, в лекції, з нагоди вручення Нобелівської премії, О.М. Прохоров пояснив це відставання великим захопленням мазерами, відсутністю пропозицій про конструкцію резонатора в оптичному діапазоні та відсутністю системи та методів отримання інверсії.

В червні 1958р. О.М.прохоров пропонує використати як резонатор інтерферометр Фабрі-Перо (відкритий резонатор).

Властивості активних тіл і резонатора мають вирішальний вплив на характеристики випромінювання. Цей аспект квантової електроніки широко і всебічно вивчався вченими України, де дослідження були розпочаті в 1961 р. в Інституті фізики АН України (М.С. Бродін, В.Л. Броуде, М.С. Соскін) [2].

Метод внутрішньорезонаторної лазерної спектроскопії (ВРЛС) базується на використанні активних середовищ, які дозволяють з високою точністю підтримувати сталим коефіцієнт посилення біля досліджуваної лінії поглинання (підсилення). Гранична теоретична чутливість методу, що досягається в безперервному режимі генерації, визначається відношенням потужності спонтанного і індукованого випромінювання в одному поздовжньому типі коливань.

Запропоновано та апробовано метод у Фізичному інституті ім. П.М. Лебедева АН СРСР (м.Москва) (ФІАН), де в подальшому були вивчені головні його особливості, залежність чутливості від параметрів резонатора, положення і розмірів активного середовища просторового розподілу поля і інверсії, обґрунтована можливість отримання кількісної інформації про коефіцієнти поглинання за ВРЛ-спектрах. Досліджено ефект «пам'яті» спектральним розподілом випромінювання лазера краткочоужомендагх селективних втрат. У ФІАН також було запропоновано основні підходи до вивчення фізичних явищ у газах методом ВРЛС.

Роботи Інституту фізики АН Білорусі (м. Мінськ) були спрямовані насамперед на використання методу ВРЛС для аналізу плазми та вивчення спектрів атомів. Разом з тим велика увага приділялась залежності чутливості ВР-спектрометрів від параметрів лазера і системи реєстрації.

В Інституті спектроскопії АН СРСР (м. Троїцьк) проведений цикл досліджень внутрірезонаторних лазерних спектрометрів на базі безперервно діючого лазера на барвнику, впливу багатомодового випромінювання, просторової неоднорідності інверсії і насичення поглинання на чутливість спектрометрів.

Основні дослідження в Інституті оптики атмосфери СВ АН СРСР (м. Новосибірськ) були спрямовані на розробку лазерів з частотно-залежним контуром підсилення активного середовища, вивчення залежності чутливості спектрометрів від параметрів лазера і системи реєстрації, створення методів вилучення кількісної інформації з ВРЛ-спектрів. У всіх перерахованих центрах, особливо в ФІАН СРСР і ІОА СВ АН СРСР, проведено велику кількість вимірювання спектрів поглинання атмосферних та забруднюючих атмосферу газів, в Інституті хімічної фізики (ІХФ АН СРСР) спектри радикалів використовувались для дослідження кінетики газофазних реакцій.

Розвиток квантової електроніки і, зокрема, вдосконалення методів управління спектральними характеристиками випромінювання лазерів виявило наявність великої залежності спектру випромінювання від селективних втрат в резонаторі. Це неодноразово використовувалося для забезпечення вузького (одномодового) випромінювання в моноімпульсних лазерах. Принципова можливість розв'язання оберненої задачі - визначення малих частотнозалежних втрат в резонаторі по спектру генерації лазера була теоретично і експериментально показана радянськими вченими А.Ф. Сучковим і Е.О. Свіріденковим в 1970 р. Таким чином, цей рік можна, вважати роком народження нового високочутливого методу - методу внутрішньорезонаторної лазерної спектроскопії (ВРЛС). Фундатори наукової школи надчутливого спектрального аналізу А.Ф.Сучков і Е.О.Свіріденков працювали старшими науковими співробітниками у Фізичному інституті АН СРСР (м.Москва). Директором ФІАН був Лауреат Нобелівської премії академік М. Басов.

У «класичному» широкосмуговому варіанті методу ВРЛС досліджувану речовину, яка має вузькі лінії поглинання (ЛП), розміщують в резонаторі широкосмугового лазера, тобто такого квантового генератора, «добротність» резонатора якого не залежить від довжини хвилі генерації в області частот селективного поглинання. Наявність додаткових (внесених) частотно-залежних втрат призводить до утворення провалів в спектрі генерації лазера, які реєструється, як правило, звичайною спектральною апаратурою.

В повітрі можна реєструвати речовину, кількість якої в мільйон мільярдів раз менше концентрації оточуючих газів. Згідно сучасним уявленням висока чутливість методу ВРЛС обумовлена багаторазовим проходженням випромінювання крізь резонатор (і тим самим через досліджуване середовище) протягом генерації.

В роботі [4] експериментально і теоретично досліджуються можливості збільшення чутливості методу внутрішньорезонаторної лазерної спектроскопії (ВРЛС). Причинами, що обмежують чутливість, є селектуєчі властивості резонатора, обмеженість часу безперервної генерації в області досліджуваної лінії, спонтанне випромінювання активного середовища, просторова неоднорідність вигорання інверсії активного середовища. Селектуєчі властивості резонатора поліпшуються з його спрощенням і зменшенням поверхонь всередині резонатора. Оптимальним є резонатор з однією поверхнею, яка відділяє досліджуване середовище від активного. На відміну від більшості робіт, присвячених методу ВРЛС, показано, що вплив просторових

неоднорідностей вигоряння інверсії в реальних лазерах дуже малий у порівнянні з впливом спонтанного випромінювання.

Список літератури

1. Бесов Л.М. Наука і техніка в історії суспільства: Навч. посіб./ Л.М.Бесов.- Х.: Золоті сторінки, 2011.- 464с.
2. Григоруk В.І. Лазерна фізика / В.І. Григоруk, П.А.Коротков, А.І.Хижняк.- К.: «МП Леся», 1999.- 528 с.
3. Лук'яненко С.Ф. Внутррезонаторная лазерная спектроскопия. Основы метода и применения./ С.Ф.Лукьяненко, М.М.Макогон, Л.Н.Синицин.- Новосибирск: Наука, 1985
4. Баев В.М. Внутррезонаторная спектроскопия с использованием лазеров непрерывного и квазинепрерывного действия/ В.М.Баев, Т.П.Беликова, Э.А.Свириденков, А.Ф.Сучков// Журнал экспериментальной и теоретической физики(ЖЭТФ).- т.74, 1978.- С. 43-56.

В. Гамалий, М. Якорєва

Первые шаги развития высокочувствительной оптической спектроскопии - внутррезонаторная лазерная спектроскопия

В статье представлены результаты исследования первых шагов (1970г.) развития нового направления высокочувствительной внутррезонаторной лазерной спектроскопии. Доказано, что первые научные работы принадлежат сотрудникам лауреата Нобелевской премии в области физики (1964г.), академика СССР М.Г. Басова.

V.Gamaliy, M.Yakoreva

The first steps of development of highly sensitive optics spectroscopy - intracavity laser spectroscopy

The paper presents the results of the first steps (1970г.) developing a new direction of the highly sensitive intracavity laser spectroscopy. It is proved that the first scientific works developed employees Nobel Prize in Physics (1964), academician of the USSR M. Basov.

Одержано 15.02.12

УДК 336.717.061

А.І. Грициєнко, магістр гр.ФК-11-МБ, Л.М. Фільштейн, канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Ресурси комерційного банку

В статті досліджено основні закономірності формування ресурсної бази українських банків, шляхи вдосконалення та покращення ресурсної політики банку, підходи до управління ресурсною базою комерційних банків в умовах кризи. Проаналізовано структуру та динаміку банківських ресурсів за 2009-2011 роки. Визначено, що для зміцнення банківської системи України необхідно нарощувати ресурсну базу банківських установ.

банківські ресурси, ринок банківських ресурсів, ресурсна база, ресурсний потенціал

Протягом останнього часу стан економіки України стабілізувався, намітилися певні тенденції до позитивних зрушень та зростання. Однак як окремі банки, так і вся банківська система України в цілому все ще працюють у складних умовах з високими ризиками. Тому відбувається постійний пошук ефективних методів і механізмів управління банківськими ресурсами. У процесі ринкових перетворень банківська система України зазнала значних змін. Зокрема, посилюється конкуренція між банками, розширюються межі операцій, які здійснюють банки у процесі своєї діяльності. І, незважаючи на те що перед кожним комерційним банком стоїть ряд задач, серед яких – як краще залучити кошти, як оптимально їх сформувати, яку депозитну політику проводити – перед ними виникає ще ціла низка проблем. Головна з них – сильна обмеженість вільних ресурсів, у тому числі через нерозвиненість багатьох операцій, здійснюваних ними. Тому в сучасних умовах вирішального значення набуває удосконалення діяльності банків з формування та використання своїх ресурсів, оскільки під впливом різноманітних зрушень в економічній динаміці на макро- та мікрорівнях, коливань на грошово-кредитному ринку банківські ресурси не залишаються усталеною категорією, а це в свою чергу і обумовлює актуальність питання їх оптимізації.

Теоретичні та практичні аспекти формування ресурсної бази комерційних банків вивчалися вітчизняними та зарубіжними науковцями, зокрема: А. Герасимовича, О.І.Барановського, З.М.Васильченко, О.В.Васюренка, О.Д.Вовчак, В.М.Гейця, О.І.Лаврушина, А.В.Шаповалова та ін. Однак, незважаючи на результати наукових досліджень, невирішеними залишаються питання щодо вибору джерел нарощування ресурсної бази банків та механізму формування ресурсів банку.

Метою статті є уточнення економічної категорії “банківські ресурси” та її елементів, включаючи процеси їх залучення.

Фінансові ресурси банку – це сукупність акумульованих з різних джерел коштів, які формулюються у процесі розподільчих і перерозподільчих відносин і використовуються в банківській діяльності з метою отримання прибутку.

Банківські ресурси розглядаються як ресурси в мікро та макроекономічному аспекті.

Ресурси окремо взятого комерційного банку це кошти, якими розпоряджається банк і використовує для забезпечення своєї діяльності на комерційних засадах та згідно з вимогами регулятивних органів. Ресурси ж усієї банківської системи це особливе економічне поняття, що виражає сукупність економічних відносин із приводу створення, розподілу і використання коштів банківською системою на макроекономічному рівні.

Що ж стосується ринку банківських ресурсів, то його, як і будь-який ринок узагалі, можливо представити з інституціонального і функціонального погляду.

З інституціонального погляду він є сукупністю продавців грошових ресурсів, покупців, посередників, органу контролю, яким виступає Національний банк України. Природно, для розвинутого ринку повинні бути характерні як розмаїтість продавців, якими є інституціональні та індивідуальні інвестори, самі комерційні банки, що перепродують фінансові ресурси, так і розмаїтість покупців та посередників. При регулюванні діяльності цього ринку пріоритет повинен віддаватися методам не адміністративного, а економічного регулювання.

З функціонального погляду ринок банківських ресурсів це сфера економічних відносин, де відбуваються процеси акумуляції, розподілу та розміщення банківських ресурсів, установа ціни на них у результаті зіставлення попиту та пропозиції.

Не менш складним завданням є теоретичне визначення ресурсної бази банків.

Ресурсна база банку являє собою сукупність різних форм і видів ресурсів, що є в розпорядженні банку та використовуються ним для забезпечення виконання стратегічної мети та оперативних цілей і завдань своєї діяльності.

Ресурсний потенціал - це максимум ресурсів, які банк може залучити на фінансовому ринку.

Існують такі фактори, які здійснюють вплив на створення ресурсного потенціалу:

Перша група факторів – неконтрольовані. Їх вплив банк не може попередити чи змінити і враховує як задані величини. Серед таких позасистемних факторів доцільно виділити макроекономічні, стан фінансового ринку, нормативи регулюючих органів.

До другої групи факторів - частково контрольованих, вплив яких на мобілізацію ресурсів банк може частково змінити, належать поведінка клієнтів, конкурентів і власників.

Третя група факторів - це внутрішньосистемні. До них належать ендегенні величини впливу, які є контрольовані, тобто їх вплив банк може змінити так, щоб узгодити обсяг мобілізованих ресурсів згідно з поставленими цілями.

Важливим фактором збільшення ресурсного потенціалу комерційного банку є нарощення ним власного капіталу. У цьому контексті капітал банку має подвійне значення. Перш за все, він сприяє збільшенню ресурсного потенціалу. По-друге, власні кошти забезпечують безпеку припливу банківських ресурсів.

Умовою забезпечення фінансової стійкості та ефективної роботи банків України, як специфічних суб'єктів господарювання є створення відповідної ресурсної бази, тобто сукупності грошових коштів, які знаходяться в розпорядженні банків з різних джерел, і використовуються для здійснення активних операцій.

Фінансова криза, яка розпочалася в Україні у 2008 р., поставила перед банками ряд проблем, таких як: масове вилучення депозитів, зниження довіри до банківської системи, нестабільність валютних курсів. На сьогодні беззаперечним є факт, що діяльність українських банків у 2012 р. буде здійснюватися у надзвичайно складних умовах, тому одним із першочергових завдань економічної політики держави є збереження банківської системи і запобігання банкрутству банків [2].

В умовах кризи вітчизняним банкам надзвичайно важко вирішувати питання формування ресурсів банків, оскільки українська банківська система ще дуже молода, вона перебуває тільки на початковому етапі свого розвитку. Структура ресурсів банку визначає його політику у формуванні ресурсів [1].

Формування ресурсної бази передбачає використання збалансованого співвідношення власних та залучених ресурсів і саме від зваженої структури фінансових джерел залежить фінансова стійкість банківської установи [4].

Розглядаючи напрями ресурсної політики банку, слід зазначити, що вони пов'язані з акумуляцією банківських пасивів (депозитів, запозичених та власних коштів) та трансформацією цих пасивів у кредити й інвестиції.

Реалізація завдання щодо вдосконалення депозитних операцій комерційних банків на практиці безпосередньо пов'язана саме з необхідністю збільшення обсягів вкладних операцій із населенням, оскільки стабільний приплив грошових коштів у банки дасть можливість видавати кредити та готувати базу для подальшого зростання і самого банку, і економіки в цілому. Але для того, щоб зробити дійсно цікаву пропозицію клієнтам, банкам необхідно мати певні аналітичні інструменти і розробляти програми лояльності. І взагалі основним завданням банку при розробці пакета депозитних послуг має стати чітке формулювання того, чому клієнти мають принести свої заощадження у конкретний банк. Для цього необхідно:

- розробити прості й зрозумілі споживачеві депозитні продукти;
- депозити мають враховувати інтереси певного сегмента споживачів, на який орієнтується банківська установа;
- провести дослідження кола наявних та потенційних клієнтів, проаналізувати джерела їх доходів і фінансові очікування;
- звернути увагу на навчання й мотивацію персоналу щодо роботи із збільшеними обсягами активів і пасивів;
- залучати кошти від громадян шляхом реалізації ощадних сертифікатів [3].

Таким чином, проведені дослідження щодо визначення ефективності ресурсної бази вітчизняних комерційних банків свідчать про необхідність використання нових аналітичних інструментів та програм, для мобілізації тимчасово вільних грошових коштів і перетворення їх у реальні кредитні ресурси, що забезпечить стимулювання залучення вкладів та їх збереження.

Список літератури

1. Вовчак О. Фінансова стратегія розвитку банку як передумова ефективності його діяльності/ Вовчак О.//Банківська справа.2008.-№3 – 23 с.
2. Волик Н.Г. Ресурсна база комерційних банків України: Сучасний стан і перспективи розвитку/ Волик Н.Г.,Яценко К.Г.//Держава та регіони.Серія: Економіка та підприємництво - 2010.-№6-270-274 с.
3. Галіцейська Ю. Оптимізація роботи банків із залучення депозитів населення в умовах фінансової кризи / Ю. Галіцейська // Банківська справа. – 2009. – № 6. – 85с.
4. Попрозмач І.О. Значення структури ресурсної бази банків в умовах кризи / І.О. Попрозмач // Формування ринкових відносин в Україні. – 2009. – № 6. – 164 с.
5. Дані фінансової звітності банків України [Електроний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України.- Режим доступу до даних: <http://www.bank.gov.ua/>.

А.Гриценко, Л.Фільштейн

Анализ ресурсной базы коммерческого банка

В статье исследованы основные закономерности формирования ресурсной базы украинских банков, пути усовершенствования и улучшения ресурсной политики банка, подходы к управлению ресурсной базой коммерческих банков в условиях кризиса. Проанализирована структура и динамика банковских ресурсов за 2009 -2011 годы. Определено, что для укрепления банковской системы Украины необходимо наращивать ресурсную базу банковских учреждений.

A..Gritsienko, L. Filshtein

The analysis of resource base of commercial bank

In the clause the basic laws of forming of resource base of the Ukrainian banks, ways of improvement of a resource policy of bank, approaches to management of resource base of commercial banks in the conditions of crisis are researched. The structure and dynamics of bank resources for 2009-2011 is analysed. Determination, that for strengthening of bank system of Ukraine it is necessary to increase resource base of banking establishments.

Одержано 15.02.12

УДК 65.016.8:336.3

А.О. Гаврилюк, ст. гр. ФК-11М, Т.М. Котенко, доц., канд.екон.наук
Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми оцінки вірогідності банкрутства вітчизняних підприємств

У статті описано дослідження різних моделей оцінки вірогідності банкрутства, як вітчизняних так і зарубіжних. Перелічено основні показники діяльності підприємств на яких базуються моделі. Визначені недоліки використання існуючих моделей, та запропоновано шляхи щодо покращення визначення вірогідності банкрутства вітчизняних підприємств, а саме створення загального алгоритму прогнозування банкрутства підприємства з урахуванням методик, як вітчизняного, так і закордонного досвіду.

банкрутство, діагностика, модель Альтмана, модель Бівера, модель Спрінгейта, модель Ковальова, експертна система, система підтримки прийняття рішень

Сьогодні для України проблема збитковості та банкрутства і надалі залишається надзвичайно актуальною. Адже в умовах кризового стану економіки загалом, більшість підприємств працює збитково, а також є велика частка тих, що знаходяться на межі банкрутства або на стадії порушення справ про банкрутство боржників їх кредиторами у суді. Саме достовірна і своєчасна ідентифікація негативних факторів впливу на фінансово-господарську діяльність та антикризове управління підприємства є запорукою виходу з фінансової кризи. В зарубіжній практиці давно вже розроблено методи управління кризовими явищами підприємства. Проте їх досвід не можна повністю переносити на вітчизняний науково-практичний ґрунт, тому що, при цьому не враховуються галузева специфіка фінансово-господарської діяльності вітчизняних підприємств, показники неекономічного характеру, демографічні показники, законодавство, особливості функціонування та тенденції розвитку економіки в цілому по Україні.

Цікаві дослідження проблеми прогнозування банкрутства українських підприємств проводилися А.Е. Волосовичем, А. Недрянко, Г. Пеніною, О. Аксьоною, Ю. Коваленко.

Послідовність проведення діагностики банкрутства повинна здійснюватися поетапно. Розглянемо дану процедуру в залежності від етапів її здійснення.

Перший етап – створення інформаційної бази дослідження. Інформаційна база дослідження створюється на основі внутрішньої та зовнішньої інформації.

Метою накопичення внутрішньої інформації є отримання повного та об'єктивного уявлення про виконання зобов'язань та поточних платежів, необхідних для нормального фінансування діяльності; отримання уявлення про можливості підприємства щодо забезпечення ритмічного та постійного фінансування.

Метою нагромадження зовнішньої інформації є проведення досліджень зовнішнього середовища підприємства в наступних напрямках: кон'юнктура ринків, державне регулювання економіки, податкова політика держави.

Накопичена, систематизована внутрішня та зовнішня інформація підприємства може слугувати ресурсом для створення баз даних, необхідних для спрощення розрахунків та вдосконалення моделювання діагностики кризових явищ суб'єкта підприємницької діяльності.

Другий етап – діагностика кризового стану та загрози банкрутства підприємства. На цьому етапі відбувається визначення глибини кризового стану підприємства та рівня загрози виникнення банкрутства, яке проходить певними кроками наступним чином:

1. Виявлення ознак кризи та експрес-оцінка загрози банкрутства підприємства. Характеристика фінансової кризи на підприємстві здійснюється на основі трьох параметрів: джерела виникнення, вид кризи та стадія розвитку. Можна стверджувати, що, коли правильно визначені причинні наслідки кризи, то буде правильно визначений і діагноз фінансової неспроможності підприємства та підібрані найефективніші санаційні заходи

2. Фундаментальний аналіз кризових явищ та загрози банкрутства підприємства. Поглиблена діагностика банкрутства представляє собою систему оцінки параметрів кризового фінансового розвитку підприємства, яке здійснюється на основі проведення комплексного фундаментального аналізу з використанням спеціальних методів оцінки впливу окремих фактів на кризовий стан підприємства. У процесі такого аналізу використовується повний комплексний аналіз фінансових коефіцієнтів на основі різних закордонних моделей та методик.

Третій етап – прогнозування наслідків виникнення ситуації банкрутства на підприємстві. Для партнерів підприємства-банкрута відбувається розрив господарських зв'язків, спостерігається різке погіршення фінансового стану як підприємства, що перебуває в фінансовій кризі, так і підприємства ділового партнера.

Четвертий етап – виявлення можливих шляхів виходу підприємства з кризи.

Для оцінки ймовірності банкрутства використовується універсальна дискримінантна модель, що розрахована на використання різних методик прогнозування банкрутства. Необхідно зауважити, що у закордонній практиці відомі ряд моделей прогнозування ймовірності банкрутства, названі на честь їх авторів, а саме: модель Спрінгейта, яка побудована на основі дослідження впливу дев'яти фінансових показників, такі як: робочий капітал підприємства, загальна вартість активів, обсяги продажу та інші. Використовується також п'ятифакторна модель Альтмана, розроблена в 1968 році, і відома також під назвою "Розрахунок Z-показника" – інтегрального показника рівня загрози банкрутства. Вона враховує: оборотний капітал, нерозподілений прибуток, ринкову вартість акцій, позиковий капітал, виручку та інше.[2]

Поряд з наведеними вище формами діагностики банкрутства також використовується система показників В. Бівера. Відомий фінансовий аналітик Вільям Бівер запропонував свою систему показників для оцінки банкрутства, яка базується на основі досліджень трендів показників для діагностики банкрутства. З метою своєчасного виявлення тенденцій формування незадовільної структури балансу у прибутково працюючого суб'єкта підприємницької діяльності, вжиття випереджувальних заходів, спрямованих на запобігання банкрутства нами пропонується проводити систематичний аналіз фінансового стану підприємства на основі показників Бівера, з приведенням значень усіх вказаних показників даної закордонної моделі до вітчизняного їх трактування.

Для оцінки ймовірності банкрутства у вітчизняній практиці використовується система коефіцієнтів та показників, які об'єднані в чотири групи: показники, що характеризують платоспроможність господарюючого суб'єкта, його ліквідність, ділову активність та рентабельність (прибутковість). За допомогою даної системи проводиться фундаментальний аналіз кризових явищ на підприємстві та оцінюється фінансовий стан суб'єкта господарювання. Поряд з наведеною вище формою діагностики банкрутства використовується також балансовий метод оцінки фінансового стану та загрози банкрутства, що його ще називають "Модель В.В. Ковальова". [4]

На основі розглянутих вітчизняних та закордонних методик прогнозування банкрутства необхідно створити загальну модель діагностики банкрутства, що дасть змогу кожному підприємству провести без особливих труднощів ідентифікацію факторів негативного впливу різноманітних внутрішніх та зовнішніх факторів на фінансово-господарську діяльність суб'єкта господарювання.

Таким чином, сучасний стан економіки (більшість підприємств знаходиться у кризі) вимагає створення загального алгоритму прогнозування банкрутства підприємства з урахуванням методик, як вітчизняного, так і закордонного досвіду. Дана модель дасть змогу підприємствам вчасно виявити негативні кризові явища та застосувати заходи антикризової політики управління щодо недопущення чи подолання фінансової кризи на підприємстві.

Необхідно зазначити, що діагностиці банкрутства найбільш повно відповідає використання експертних систем і систем підтримки прийняття рішень, тобто, комплексна оцінка загрози банкрутства може бути змодельована за допомогою електронних таблиць Excel, та СУБД Microsoft Access. А також, розроблений алгоритм може слугувати ресурсом для розвитку методичної бази прогнозування банкрутства підприємства.

Список літератури

1. Бланк И.А. Антикризисное финансовое управление предприятием / И.А. Бланк. – К. :Изд-во "Эльга", Ника – Центр, 2009. – 672 с.
2. Клебанова Т.С. Банкрутство і санація підприємств: теорія і практика кризового управління / Т.С. Клебанова, О.М. Бондар. – Х. : ВД "Інжек", 2007. 272 с.
3. Кукурудза Л.О. Банкрутство: причини, наслідки, організація протидії / Л.О. Кукурудза // Вісник КДТЕУ. – 2005. – № 1. – С. 36-58.
4. Макаренко І.О. Критерії економічної ефективності роботи підприємства в умовах антикризового управління / І.О. Макаренко // Актуальні проблеми економіки. –2008. – № 7(61). – С. 121–125.

А. Гаврилюк, Т.Котенко

Проблемы оценки вероятности банкротства отечественных предприятий

В статье описано исследование различных моделей оценки вероятности банкротства, как отечественные так и зарубежные. Определены основные показатели деятельности предприятий на которых базируются модели. Определены недостатки использования существующих моделей, и предложены пути для улучшения определения вероятности банкротства отечественных предприятий, а именно создание общего алгоритма прогнозирования банкротства предприятия с учетом методик как отечественного, так и зарубежного опыта.

A.Gavriluk, T.Kotenko

Probability evaluation of bankruptcy in domestic enterprises

The article describes the study of various models for assessing the probability of bankruptcy, both domestic and foreign. The main indicators of enterprises which are based model. Determined deficiencies of existing models, and suggests ways to improve the definition of bankruptcy probability in domestic enterprises, including a general algorithm for bankruptcy prediction based methods both domestic and foreign experience.

Одержано 16.02.12

УДК 69.057

С.О. Джирма, доц., канд. техн. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Технологія будівництва збірно-монолітного диску перекриття будівель в системі "АРКОС"

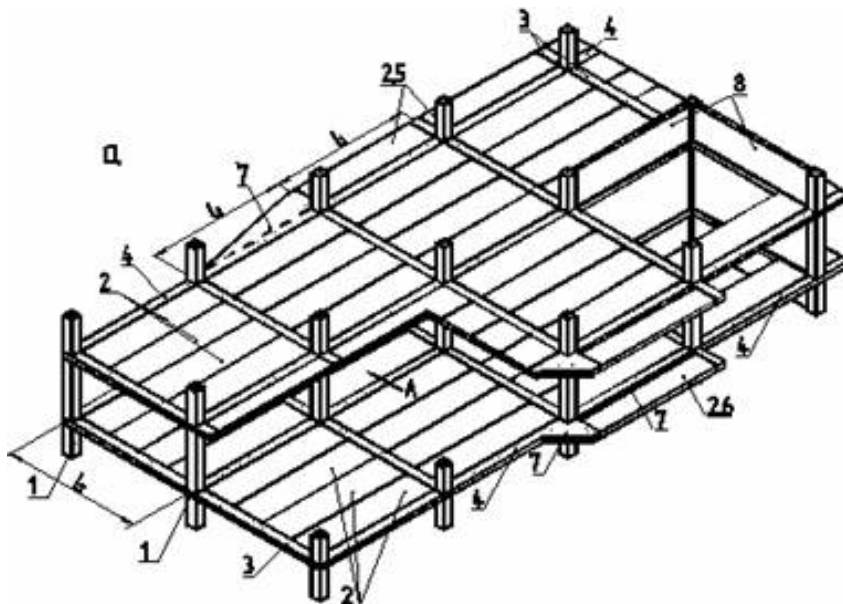
В статті розглянуто універсальну архітектурно-будівельну систему зведення багатоповерхових будівель і споруд "АРКОС". Представлено конструкцію збірно-монолітного каркасу та технологію зведення будівель в системі "АРКОС". Основну увагу приділено виконанню збірно-монолітного диску перекриття.

технологія будівництва, залізобетонні плити, каркас, опалубка, диск перекриття

Конструктивна система "АРКОС" на сьогоднішній день дозволила поєднати переваги монолітного і каркасного домобудування та задовольнити вимоги до ефективних домобудівних систем.

Система "АРКОС" дозволяє будувати комфортне житло з можливістю вільного планування, швидко, літом і взимку, з мінімальною собівартістю, без інвестицій у виробництво будівельних конструкцій і матеріалів, так як використовуються стандартні пустотні плити перекриття і колони, які може виготовити будь-який завод залізобетонних конструкцій.

Основою системи "АРКОС" є збірно-монолітний каркас з плоскими дисками перекриття, які складаються з багатопустотних плит і монолітних ригелів (рис. 1) [1].

1 – збірні або монолітні залізобетонні колони, 2 – типові багатопустотні плити, 3 – несучі монолітні ригелі, 4 – зв'язкові монолітні ригелі, 5, 6 – консолі для улаштування еркерів і балконів, 7 – монолітні ділянки перекриття, 8 – вертикальні діафрагми жорсткості

Рисунок 1 - Несучий каркас домобудівної системи АРКОС

Технологія зведення каркасу будівлі в системі "АРКОС" досить проста і технологічна.

Спочатку монтується стандартні колони 400x400 мм и сходово-ліфтовий вузол з діафрагмами жорсткості. Монтаж колон виконується за допомогою крану традиційними методами які широко представлені в літературі [2, 3].

В той же час монтується інші збірні конструкції (це можуть бути наприклад залізобетонні вентиляційні блоки, сходові марші і площадки, ліфтові шахти, тощо).

Технологія виконання робіт по монтажу колон і інших залізобетонних конструкцій загально відома і нічим не відрізняється від технології монтажу конструкцій каркасних будівель [4, 5, 6].

Особливий інтерес і увагу представляють технологічні операції по влаштуванню збірно-монолітного плоского диску перекриття.

Перед влаштуванням диску перекриття встановлюють підтримуючі пристрої (рис. 1) [7]. Підтримуючі пристрої виконують дві основні функції – є опорами для вкладаємих плит перекриття, а також виконують роль опалубки для монолітних ригелів.

Рисунок 1 – Підтримуючі пристрої

В якості підтримуючих пристроїв може використовуватись система опалубки МОДОСТР для зведення каркасно-монолітних будівель [8].

Одним з основних елементів опалубки є опорні башти і телескопічні стійки (рис. 2, 3).

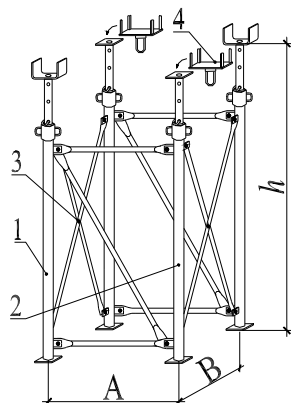
Опорні башти забезпечують сприйняття вертикальних навантажень від плит перекриття, монолітних бетонних ригелів і технологічних навантажень та рівномірно передають навантаження на основу.

Опорні башти (рис. 2) представляють собою просторову збірно-розбірну систему з ступінчасто (через 75 мм) і плавно (0-75 мм) регульованими по висоті оголовками, що забезпечує точну установку оголовків башт, на які потім укладається система опорних балок.

Крок установки башт визначається технологічним розрахунком для кожного конкретного об'єкту. Башти виконуються з уніфікованих елементів і є збірно-розбірною конструкцією. Типові розміри опорних башт в плані: 1000x1000; 1200x1200; 1500x1500 мм хоча можливі і інші варіації. Базова висота башт до 2,9 м. При більшій висоті поверху башта нарощується за допомогою рамних елементів і зв'язків.

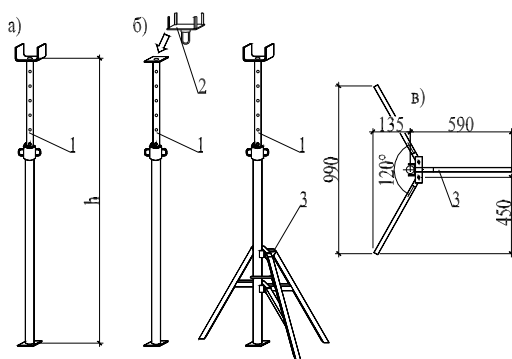
Телескопічні стійки (рис. 3) виконують функції окремо стоячої опори для монолітних ділянок перекриття, зв'язкового ригеля або як додатковий страховочний елемент перекриття, що встановлюється після демонтажу опорної системи. Максимальна висота стійки 2,9 м. Несуча здатність стійок залежить від її довжини.

Оголовки стійок виконані в різному конструктивному виконанні. Фіксація стійки у вертикальному положенні виконується за допомогою триноги.

1 – телескопічна стійка з U-подібним оголовком; 2 – телескопічна стійка з плоским оголовком; 3 – розкіс; 4 – з'ємний оголовок.

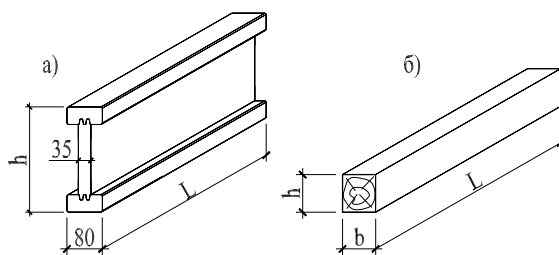
Рисунок 2 – Опорна башта опалубки МОДОСТР

а – телескопічна стійка з U-подібним оголовком, б – телескопічна стійка з плоским оголовком, в – телескопічна стійка з триногою; 1 – телескопічна стійка, 2 – з'ємний оголовок, 3 – тринога.

Рисунок 3 – Телескопічна стійка опалубки МОДОСТР

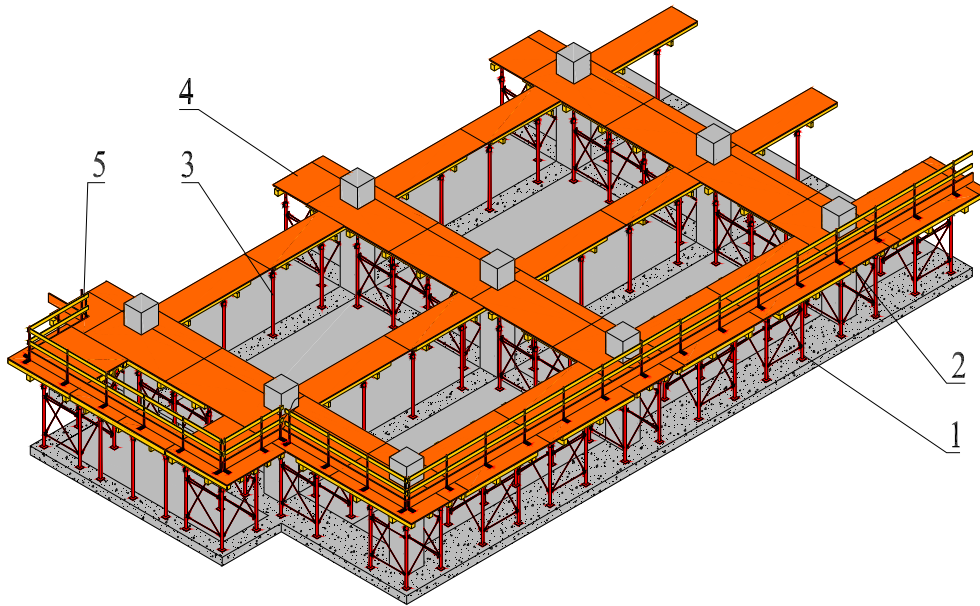
Система опорних балок (рис. 4) укладається на опорні башти або телескопічні стійки, по яких розташовується водостійка фанера. По контуру диска перекриття, як правило, встановлюють спеціальні балки що забезпечують фіксацію стійок огороження. Система опорних балок складається з дерев'яних балок двотаврового поперечного перерізу заввишки 200 мм і 160 мм відповідно, також допускається використання дерев'яних балок прямокутного поперечного перерізу, розміри яких слід підбирати виходячи з розрахунків для кожного конкретного об'єкту.

а – двотаврова балка; б – прямокутна балка.

Рисунок 4 – Опорні балки опалубки

Таким чином отримуємо опалубку для улаштування збірно-монолітного перекриття шляхом використання універсальної опалубки МОДОСТР на основі опорних башт і телескопічних стійок (рис. 5).

1 – опорна башта; 2 – система опалубочних балок; 3 – телескопічна стійка з Т-подібним оголовком; 4 – водостійка фанера; 5 – бортова опалубка.

Рисунок 5 – Опалубка збірно-монолітного перекриття

У загальному випадку під несучі ригелі і монолітні ділянки шириною більше 600 мм встановлюються опорні башти, поверх яких монтують систему балок і водостійку фанеру. Для опалубки монолітних ділянок шириною менше 600 мм, а також зв'язкових монолітних ригелів використовуються телескопічні стійки з Т-подібними оголовками. Такий спосіб дозволив значно знизити загальну матеріаломісткість технології.

Після остаточної вивірки по вертикальних відмітках верху щитів опорних башт несучих ригелів, приступають до монтажу плит перекриття. Плити перекриття встановлюють на опорні башти (рис. 6). При прийманні і монтажі всіх плит, крім першої, монтажники знаходяться на вже укладених плитах. Першу панель монтажники встановлюють зі столика-драбини.

Рисунок 6 – Підтримуючі пристрої і плити перекриття укладені в проектне положення

Бокова опалубка несучих і внутрішніх зв'язкових ригелів формується самими плитами. Для контурних ригелів (несучих і зв'язкових), а також балконів потрібна установка бокової щитової опалубки.

Після остаточної вивірки опалубки приступають до арматурних робіт у відповідності до робочих креслень. Армуються ригелі і монолітні ділянки (рис. 7) [7].

На будівельний майданчик арматурні сітки надходять у вже готовому вигляді. З'єднання арматурних сіток в каркаси виконується на будівельному майданчику за допомогою електродугового зварювання. На готових каркасах фарбою позначаються риски для прив'язки до осей будівлі. Для забезпечення захисного шару бетону використовуються пластмасові фіксатори.

Рисунок 7 – Армуння ригелів.

Після укладки арматурних каркасів починають бетонні роботи. Всі пустоти в плитах перекриття перекривають пінопластом або іншим матеріалом у відповідності до робочих креслень.

Доставлену бетонну суміш вивантажують безпосередньо біля об'єкту в бункери. Бункери встановлюють в зоні дії крана і поки один бункер подають краном - інший наповнюють бетонною сумішшю.

Для бетонування монолітних ригелів необхідно використовувати швидкотвердіючі бетони з комплексними добавками, які забезпечують інтенсивний набір міцності (70-100% від проектної) протягом 2-3 діб. Тільки такий темп будівництва можна вважати індустріальним і конкурентоспроможним.

Бетонування всієї захватки потрібно виконувати без тривалих технологічних перерв. Після досягнення достатньої міцності виконують розпалубку конструкції за допомогою гвинтових упорів башт. Порядок демонтажу оснащення – зворотній монтажу.

З метою підстраховки, при подальшому наборі міцності бетону до проектної, в ригелях встановлюють тимчасові опорні башти чи окремі стійки під несучі ригелі в середині прольоту (рис. 8).

Опорні башти переміщують за допомогою підйомних гідравлічних візків і переставляють краном на нову захватку. Аналогічно транспортуються і інші елементи опалубки.

Звичайно демонтаж можливо виконувати через дві доби в літній час і через 5..6 діб в зимовий при використанні спеціальних добавок в бетон. Потім можна переходити до улаштування диску перекриття наступного поверху (рис. 8).

Рисунок 8 – Демонтаж підтримуючих пристроїв і перестановка їх для улаштування перекриття наступного поверху.

Наступним етапом будівництва є виконання зовнішніх огорожуючих конструкцій.

Огороджуючі конструкції виконують у вигляді зовнішніх стін і поперехово опертих перегородок, які можуть бути розташовані в будь-якому місці диску перекриття.

Зовнішні стіни, як правило, виконують у вигляді кладки з різних штучних виробів ячеїстого бетону, кераміки, тощо. Одночасне зведення каркасу і зовнішніх стін дає змогу значно збільшити темпи будівництва будівель за системою "АРКОС".

Таким чином, зведення будівель за системою "АРКОС" має ряд суттєвих переваг:

- не потребує інвестицій на купівлю обладнання для виготовлення збірних конструкцій, так як каркас будівель за системою "АРКОС" складається з стандартних пустотних плит перекриття і збірних колон;
- технологія зведення будівель досить проста і технологічна;
- збірно-монолітний каркас має мінімальну кількість монолітних ділянок і тому дозволяє забезпечувати високі темпи і всезонність будівництва.

Список літератури

1. Мордович А.И., Вигдорчик Р.И., Белевич В.Н., Залесов А.С. Новая универсальная каркасная система многоэтажных зданий // Бетон и железобетон. М.: 1999. – №1. – С. 2 – 4.
2. Технология строительного производства. Учебник для вузов / С.С. Атаев, Н.Н. Данилов, Б.В. Прыткин и др. – М.: Стройиздат, 1984. – 559 с.
3. Литвинова О.О., Беякова Ю.И. Технология строительного производства. – К.: Вища школа, 1985. – 497 с.
4. Теличенко В.И., Терентьев О.М., Лapidус А.А. Технология возведения зданий и сооружений. – М.: Высш. шк., 2004. – 446 с.
5. Пищаленко Ю.А. Технология возведения зданий и сооружений. – Киев: Вища школа. Головное изд-во, 1982. – 192 с.
6. Швиденко В.И. Монтаж строительных конструкций. – М.: Высш. шк., 1987. – 423 с.
7. <http://arkos-best.ru/>
8. <http://www.modostr.by/>

Одержано 14.02.12

УДК 658.1

Т.В. Дробошевська, ст. гр. ФК-11М, Л.М. Фільштейн, канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Економічна сутність оборотного капіталу, його роль у фінансово-господарській діяльності підприємства

В статті розглянуто сутність поняття «Оборотний капітал», визначено його функції та роль у фінансово-господарській діяльності підприємства.

оборотний капітал, фінансові ресурси, оборотні кошти, капітал, виробничі фонди, оборотні засоби, фонди обігу

Фінансова діяльність підприємства тісно пов'язана з формуванням і використанням оборотного капіталу. Особливе місце у структурі капіталу підприємства і від якості управління ним залежить безперервність процесу виробництва та реалізації продукції, ліквідність підприємства, його платоспроможність і рентабельність. На сучасному етапі економічного розвитку, в умовах ринкових відносин в Україні необхідно приділяти увагу організації управління оборотним капіталом промислових підприємств.

Проблеми управління оборотним капіталом потребують попереднього розгляду економічної сутності поняття "оборотний капітал", яке з одного боку, має визначити сутність такого управління в сучасних умовах господарювання, а з іншого – його значення для забезпечення ефективного функціонування вітчизняних підприємств.

Аналіз останніх досліджень: Питання сутності оборотного капіталу було розглянуто багатьма вітчизняними вченими, зокрема – це: С. Викова, І. Бланк, Є. Брігхем, В. Буряковський, І. Зятковський, В. Ковальов, А. Поддєрьогін, Р. Сайфулін, Р. Слав'юк, Є. Стоянова, А. Філімоненков, В. Шеремет та зарубіжними – це: Джейм К. Ван Хорн, Бригхем Є.Ф., Черг Ф. Ли, Холт Р.Н. та інші.

Метою статті є наукове обґрунтування економічної сутності оборотного капіталу, визначення його функцій та ролі у фінансово-господарській діяльності підприємства.

Викладення основного матеріалу дослідження. Термін "капітал" має неоднозначне трактування у вітчизняній і закордонній літературі. За деякої умовності можна говорити про існування двох підходів: вважається, що перший більш широко розповсюджений серед бухгалтерів, другий – економістів. Відповідно до першого, капітал – це інтерес власників підприємства, формально представлений у балансі у вигляді акціонерного капіталу, емісійного доходу й нерозподіленого прибутку. Відповідно до другого, під терміном "капітал" розуміють матеріальні активи підприємства (оборотні кошти, інвентар).

Що стосується оборотного капіталу, то багато визначень цього терміна являють собою непогодженість з боку фінансової й класичної економічної науки. Так, відповідно до першої, капіталом вважають всі активи фірми й джерела їхнього формування, у той час як у чисто економічному аспекті капітал – це реальне майно, тобто засоби виробництва та предмети праці. Завдяки такому розмежуванню, у літературі по економіці категорія "оборотний капітал" стала тотожною категорії

"оборотні виробничі фонди", а в літературі по фінансам – тотожної всім "оборотним коштам".

Тобто відзначається здатність оборотного капіталу швидко трансформуватися в грошові засоби, не виділяючи ні матеріально-речову складову, ні вартісну.

Багато дослідників вживають також поняття "оборотні виробничі фонди" та "фонди обігу". Це пов'язано з тим, що в умовах товарно-грошових відносин матеріальні засоби підприємства виступають не лише в натуральній, але й у вартісній формі: "...предмети праці в грошовій формі складають виробничі оборотні фонди. До них на промислових підприємствах відносяться: сировина, матеріали, паливо, запаси, частини та інші матеріальні цінності".

Оскільки у фінансовій звітності основні і оборотні засоби відображаються у вартісному (грошовому) вираженні, то поняття "оборотних фондів" можна не вживати, а натомість використовувати поняття "оборотні засоби", розуміючи при цьому оборотні засоби в грошовому вираженні.

В умовах ринкової економіки фінансисти оперують частіше поняттям "капітал", який є для фінансиста-практика реальним об'єктом, на який він може постійно впливати з метою отримання нових доходів підприємства, в цій якості капітал для фінансиста – об'єктивний фактор виробництва. Отже, капітал – це частина фінансових ресурсів, що введена підприємством в обіг і приносить доходи від цього обігу.

Оборотний капітал як і оборотні кошти вкладається в оборотні засоби і засоби обігу на всіх стадіях кругообігу, постійно перебуває в русі і забезпечує безперервність процесу виробництва продукції, виконує такі самі завдання як і оборотні кошти.

Отже оборотний капітал – це грошові кошти, вкладені в оборотні засоби і засоби обігу для того, щоб забезпечити процес виробництва й реалізації продукції і за сприятливих умов отримати прибуток.

Сутність оборотного капіталу, як і кожної економічної категорії, найбільш повно виражається в його функціях. З цього приводу також немає єдиної думки. Зокрема, І. Зятковський та Г. Кірейцев вважають специфічною функцією оборотного капіталу розрахункову функцію.

У дійсності оборотний капітал у грошовій формі використовується для оплати матеріальних цінностей, але тільки на стадії кругообігу.

Називаються також й інші функції, однак дослідження змісту кругообігу й обігу авансованої вартості в процесі розширеного відтворення, а також ролі оборотного капіталу в здійсненні цього процесу дають змогу виділити дві його економічні функції, що за змістом можуть бути об'єднані в єдину - відтворювальну:

- забезпечення неперервності торговельно-комерційного процесу;
- економічний вплив на цей процес.

Розглянемо зміст першої функції. Щодо оборотного капіталу можна сказати, що тільки послідовність його кругообігів, тобто обіг, створює об'єктивну можливість безперервності процесу реалізації товарів.

Таким чином, для виконання оборотним капіталом цієї функції необхідно, по-перше, щоб його рух у ході кожного кругообігу був безперервним і, по-друге, щоб ці кругообіги переходили в єдиний обіг.

У першому випадку безперервність процесу реалізації забезпечується авансуванням вартості в грошовій формі і її подальшому русі через зміну функціональних форм. У другому випадку «перехід» вартості, що вивільнилася з закінченням одного кругообігу, в інший кругообіг визначається здатністю грошової форми вартості бути знову авансованою. Здійснюється цей перехід через фінансово-кредитний механізм.

На першій стадії авансування вартості - при формуванні оборотного капіталу - останній поділяється за джерелами засобів. Надалі безперервність ходу реалізації товарів забезпечується рухом оборотного капіталу загалом, незалежно від джерел формування. Тому зміст першої функції можна сформулювати так: оборотний капітал як форма руху авансованої вартості визначає безперервність процесу реалізації товарів, а безперервність обігу самого обігового капіталу забезпечується через фінансово-кредитний механізм (з утворенням цілої системи джерел формування оборотного капіталу).

Друга функція оборотного капіталу полягає в його економічному впливі на торговельно-комерційний процес. Вплив оборотного капіталу на торговельно-комерційний процес і його ефективність полягає не тільки в наявності у підприємства оборотного капіталу, але й в тому, яким чином цей оборотний капітал організований.

Функції оборотного капіталу виявляються одночасно. При цьому варто враховувати, що функція забезпечення безперервності обігу виступає тільки як абстрактна можливість забезпечення безперервності реалізації товарів, а реалізує цю можливість насправді функція економічного стимулювання реалізації товарів. Між функціями оборотного капіталу існує і зворотна залежність. Економічне стимулювання реалізації товарів повинне бути спрямоване на забезпечення безупинного процесу кругообігу вартості, до того ж процесу (при незмінних умовах), який щораз прискорюється. Зі зміною маси авансованої вартості і швидкості її кругообігу обов'язково змінюються і параметри діяльності.

Рациональне управління оборотними коштами будь-якого підприємства є необхідним для забезпечення його успішної діяльності, а саме для :

- виживання підприємства в умовах жорсткої конкурентної боротьби;
- уникнення банкрутства та значних фінансових прорахунків;
- зайняття конкурентних позицій на ринку;
- максимізації ринкової вартості підприємства;
- забезпечення прийнятних темпів зростання економічного потенціалу підприємства;
- зростання обсягів виробництва та реалізації продукції;
- максимізації прибутку;
- мінімізації витрат;
- забезпечення рентабельної діяльності і т.і.

Враховуючи значні темпи інфляції, потреба підприємств в оборотних коштах постійно зростає, і це пов'язане зі зростанням цін на матеріальні ресурси, планові запаси яких підприємства мають створювати. Саме цей чинник у нинішніх умовах функціонування економіки в Україні в найбільшій мірі спричиняє хронічний брак оборотних коштів на підприємствах, що погіршує їх фінансовий стан та платоспроможність. Найчастіше це має місце при недоотриманні прибутку, а при збитковій діяльності – зменшення («проїдання») власних оборотних коштів підприємства.

На основі проведеного дослідження можливо сформулювати наступні висновки:

По-перше, до теперішнього часу в фінансовій науці не існує загальноприйнятого визначення сутності оборотного капіталу, тому аналізуючи дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, ми дійшли висновку, що оборотний капітал – це грошові кошти, вкладені в оборотні засоби і засоби обігу для того, щоб забезпечити процес виробництва й реалізації продукції і за сприятливих умов отримати прибуток.

По-друге, теоретичне дослідження економічної сутності і значення оборотного капіталу дало змогу встановити, що йому притаманні такі функції як розрахункова та відтворювальна .

По-третє, з огляду на викладене вище, можна зробити висновок про те, що фінансовий стан підприємства безпосередньо залежать від того, наскільки ефективно використовуються його оборотні кошти. Це пояснюється тим, що зі швидкістю обороту коштів пов'язані : мінімально необхідна величина авансованого капіталу, потреба в додаткових джерелах фінансування, сума фінансування, сума витрат, пов'язаних з володінням товарно-матеріальними цінностями та їх зберіганням, а також величина сплачуваних податків.

Список літератури

1. Балабанов І.Т. Основи фінансового менеджменту. Навчальний посібник. - М.: Фінанси і статистика, 2003р.
2. Ковальов В.В. Фінансовий аналіз: Управління капіталом. Вибір інвестицій. Аналіз звітності. - 2-е вид. перераб. і доп. - М.: Фінанси і статистика, 2000р.
3. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. - М.: ФиС, 2000.- 512 с.
4. Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. - К.: КНЕУ, 2002. - 388с.
5. Савчук В.П. Финансовый менеджмент предприятий: прикладные вопросы с анализом деловых ситуаций. - К.: Издательский дом «Максимум», 2001. - 600с.
6. Слав'юк Р.А. Фінанси підприємств: Навч. посібник. Видання 2-ге, доповн. і переробл. - Луцьк: Ред.-вид. відд. „Вежа” Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2001. - 456с.
7. Стоянова Е.С., Быкова Е.В., Бланк И.А. Управление оборотным капиталом/ Под Ред. Е.С. Стояновой. - (Серия «Финансовый менеджмент для практиков») - М.: Изд-во «Перспектива», 1998. - 128с.

Т. Дробошевская, Л. Фильштейн

Экономическая сущность оборотного капитала, его роль в финансово-хозяйственной деятельности предприятия

В статье рассмотрены сущность понятия «Оборотный капитал», определены его функции и роль в финансово хозяйственной деятельности предприятия.

T. Droboshevska, L. Filshstein

Economic essence of floating capital, his role, is in financially-economic activity of enterprise

The paper considers the essence of the concept of "working capital", its function and role in the financial and economic activities of enterprises.

Одержано 16.02.12

УДК 657

О.В. Зеленько, студ. гр. ФК-11-МБ, В.П. Кравченко, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми формування та відтворення основних засобів на сільськогосподарських підприємствах

У статті досліджено проблему відтворення основних засобів на сільськогосподарських підприємствах з урахуванням сучасних умов господарювання. Розглянуто джерела фінансування оновлення основних засобів і визначено найбільш ефективну форму фінансування оновлення цих необоротних активів. Надано пропозиції щодо процесу розробки оптимальної інвестиційної політики оновлення основних засобів.

основні засоби, сільськогосподарські підприємства, формування та відтворення, прибуток, ефективність, кредитування, лізингові операції

В останні десятиріччя процес формування та відтворення основних засобів на сільськогосподарських підприємствах зазнав суттєвих деформацій – за рахунок амортизаційних відрахувань не вдавалося забезпечувати навіть простого відтворення, а пошук альтернативних джерел капіталовкладень не відзначався достатньою результативністю.

Крім того, сформована ситуація ускладнена відсутністю дієвого та ефективного механізму часткового компенсування вартості новопридбаної техніки агропромислового призначення з боку держави. Так, недостатньо розробленими, на наш погляд, є передумови для вдалого функціонування введеного в дію Закону України “Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу”, яким передбачено до 40% державної компенсації вартості техніки й обладнання, що були поставлені сільськогосподарським виробникам, а також підприємствам харчової та переробної промисловості [6].

У нових умовах господарювання питання щодо формування та відтворення основних засобів на сільськогосподарських підприємствах є предметом наукового пошуку багатьох дослідників. Так, учений-економіст Г.Г. Кірейцев розглядає капітальні вкладення витрат на технічне переозброєння, реконструкцію й розширення діючих основних засобів і на створення нових, тим самим поєднуючи витрати на просте та розширене відтворення основних засобів [7].

Дослідники А.Д. Баранов, О.С. Філімоненков, А.Е. Фукс також особливу увагу приділяють оновленню основних засобів, розглядаючи його як передумову виходу вітчизняних підприємств із кризи [8;10].

А.М. Поддєрьогін зазначає, що відтворення основних засобів – це процес безперервного їх поновлення, тим самим він розкриває зміст категорії “поновлення” як поступового перенесення вартості і відновлення в натуральній формі [9].

Вважаємо, що в розвинутих ринкових відносинах процеси формування й відтворення основних засобів мають розглядатися в системі координат, що враховує нові якісні чинники економічного зростання. Адже у зв'язку із суттєвою частковістю розгляду поза увагою залишаються досить важливі аспекти дослідження, що мають, на нашу думку, аналітичну цінність.

Постановка завдання:

- дослідити проблему відтворення основних засобів на сільськогосподарських підприємствах з урахуванням сучасних умов господарювання;
- визначити методи забезпечення ефективних способів відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств;
- розглянути та проаналізувати можливі джерела фінансування оновлення основних засобів і визначити найбільш ефективну форму фінансування та оновлення необоротних активів підприємства;
- здійснити узагальнення та визначити можливості адаптації зарубіжного досвіду щодо використовуваних форм та методів відтворення основних засобів підприємств до українських реалій;
- розробити комплекс пропозицій та рекомендації щодо активізації процесів оновлення основних засобів на сільськогосподарських підприємствах у сучасних умовах ведення господарської діяльності.

Головною проблемою, що перешкоджає активному технічному оновленню основних засобів у сільськогосподарському секторі, є значна нестача коштів, які можна було б спрямувати на забезпечення цього процесу. Щоб сільгосптоваровиробники сформували раціональну структуру машинно-тракторного парку і довели його кількісний склад до рівня технологічної потреби, впродовж 10–12 років потрібний щорічний обсяг інвестицій у сумі 14–15 млрд. гривень [1].

В своїх наукових дослідженнях Боброва О.Г. зазначає, що джерела формування та відтворення основних засобів поділяються на внутрішні та зовнішні. Автор відносить до зовнішніх джерел бюджетне фінансування, банківські кредити, емісію цінних паперів, а також внески трудових колективів, що, вважаємо, не зовсім відповідає визначенню зовнішнього фінансування [2].

Інша група вчених-економістів при розгляді джерел фінансування виробничих інвестицій, маючи на увазі саме джерела відтворення основних засобів, не розмежовують їх за способом залучення, а класифікують в залежності від форми відтворення основних засобів. Так, для фінансового забезпечення простого відтворення основних засобів вчені вважають доцільним використання акумульованих коштів, що нагромаджені в результаті амортизаційних відрахувань.

Вчений-економіст Непотенко Д.В. виділяє такі джерела внутрішніх інвестицій підприємства щодо формування та відтворення основних засобів, як фондовий ринок, банківське кредитування, іпотека, лізинг тощо [5].

На основі аналізу останніх наукових публікацій, нами було розроблено та запропоновано власну узагальнювальну класифікацію джерел фінансування відтворення основних засобів, що, сприятиме забезпеченню оптимізації структури таких джерел для кожного сільгосп підприємства (див. табл.1).

Таблиця 1 - Джерела фінансування відтворення основних засобів

		Внутрішні		Зовнішні	
		Власні	Залучені	Позичені	Централізовані
Амортизаційні відрахування	Просте відтворення	Пайові та інші внески членів трудових колективів		Банківські кредити та інші позики	Кошти державного та місцевих бюджетів
Нерозподілений прибуток		Кошти від емісій акцій та ЦП		Лізинг	Кошти державних позабюджетних фондів

Кошти засновників	Кошти від продажу майна підприємства	Кошти страхових, пенсійних та інших фондів	Кошти благодійних фондів
	Кошти від здавання в оренду основних засобів	Іноземні інвестиції	
Просте або розширене відтворення		Розширене відтворення	

В умовах прискорення ринкових відносин власним джерелам необхідно відводити важливе місце та пріоритетне значення у забезпеченні фінансування відтворювальних процесів на підприємстві.

Багато дослідників відзначають, що внутрішні джерела інвестицій підприємства формуються саме за рахунок амортизаційних відрахувань на діючий основний капітал, а також відрахувань від прибутку на інвестиційні потреби.

Амортизаційні відрахування підприємств, беззаперечно, відіграють важливу роль в інвестиційному забезпеченні економіки, та, як зазначають науковці Інституту економіки НАН, є головним джерелом фінансування інвестицій в основні засоби у будь-якій постіндустріальній країні. Важливо, що за рахунок амортизації економіки розвинутих країн світу забезпечують понад 70% валових капіталовкладень, які є вкладеннями на систематичній основі, що підтримують кругообіг основного капіталу.

В законодавстві США, амортизаційні відрахування є “витратами, що не вимагають витрачання коштів”. У Сполучених Штатах Америки, відповідно до Закону “Про податкову реформу”, підприємствам дозволяється використовувати певний тип прискореної амортизаційної політики (accelerated depreciation), що входить до так званої Модифікованої системи прискореного відновлення вартості основного капіталу (Modified Accelerated Cost Recovery System – далі MACRS) [3].

Основні засоби амортизуються за нормами класу, до якого їх було віднесено на підприємстві. В рік здійснення придбання та останній рік експлуатації відповідного об’єкта основних засобів амортизаційні відрахування нараховуються та проводяться за піврічний термін відповідно до вимог спеціальної домовленості під назвою “half-year convention”. Причому норми амортизаційних відрахувань для кожного класу основних засобів публікуються Казначейством США.

Важливо, що застосування амортизації за системою MACRS не допускається для основних засобів, які протягом “податкового року” використовувалися за межами США. Для такого обладнання та устаткування застосовується альтернативна система амортизації (Alternative Depreciation System), що базується на методі “рівномірних амортизаційних відрахувань”.

Такі законодавчі вимоги спрямовано на підтримку оновлення основних засобів підприємств, що функціонують саме в американській економічній системі, які було б доцільним, на нашу думку, для використання й в Україні.

Таким чином, вивчення та узагальнення зарубіжного досвіду (табл. 2) дає підстави стверджувати, що українська амортизаційна система суттєво відрізняється від амортизаційних систем розвинутих країн, у яких досить часто для стимулювання впровадження найновіших способів виробництва та технологій основні засоби прирівнюються до оборотних, і витрати на їх придбання відносяться на витрати виробництва протягом року.

Господарським кодексом України передбачено, що одним з основних напрямів державної економічної політики є амортизаційна політика, спрямована на створення для суб’єктів господарювання найбільш сприятливих і рівноцінних умов забезпечення

процесу відтворення основних виробничих і невиробничих фондів переважно на якісно новій техніко-технологічній основі [4]. Проте, як показує практика, амортизаційна політика в нашій державі характеризується своєю непослідовністю і є не до кінця виваженою та прогнозованою, що призводить до порушення економічної сутності самого амортизаційного процесу.

Використання нерозподілених прибутків підприємств як одного з основних джерел фінансування відтворення основних засобів пов'язане із значною проблематичністю, оскільки сільськогосподарське виробництво, за сьогодення, не характеризується достатнім рівнем прибутковості. Норма прибутку в сільському господарстві є значно нижчою порівняно з більшістю галузей як агровиробничого, так і інших секторів економіки.

Таблиця 2 - Порівняльний аналіз систем нарахування амортизації основних засобів у податковому обліку для окремих країн

Основні ознаки	Країни, системи нарахування амортизації основних засобів		
	Сполучені Штати Америки	Російська Федерація	Україна
Право платника податків проводити індексацію балансової вартості основних засобів	Є право переоцінювати відповідно до темпів інфляції; сума переоцінки не визнається доходом	Є право переоцінювати відповідно до ринкової вартості, але не вище від встановленої межі; сума переоцінки не визнається доходом	Є право індексувати відповідно до темпів інфляції; сума індексації не визнається доходом, якщо темп інфляції у попередньому році не перевищував 10%
Кількість груп основних засобів для нарахування амортизації	8	10	4
Право суб'єкта господарювання коригувати строки використання основних засобів (норми амортизації)	Є право – залежно від умов та інтенсивності експлуатації у встановлених межах	Є право – залежно від умов та інтенсивності експлуатації в інтервалі $\pm 20\%$	Право відсутнє
Методи нарахування амортизації	Лінійний, зменшення залишкової вартості, кумулятивний	Лінійний, зменшення залишкової вартості	Виключно зменшення залишкової вартості
Право суб'єкта господарювання збільшувати норми амортизації	У 2 рази, при застосуванні методу зменшення залишкової вартості	У 2 рази, при застосуванні методу зменшення залишкової вартості	Право відсутнє
Право суб'єкта господарювання обирати метод нарахування амортизації	Є право	Право відсутнє	Право відсутнє

Більшість власників сільськогосподарських підприємств відмовляються вкладати отримані прибутки в забезпечення розширеного відтворення основних засобів, таким чином виводячи ці ресурси в інші, більш прибуткові сектори економіки. На нашу думку, розвиткові таких процесів сприяє недосконалість існуючої законодавчої бази, в якій функціонують сільськогосподарські підприємства, зокрема, відсутність законодавчого забезпечення пільгових умов розширеного відтворення активної частини основних засобів на інноваційних засадах за умови, що фінансування таких процесів відбуватиметься за рахунок, наприклад, нерозподіленого прибутку підприємства.

З урахуванням обмеженості обсягів і джерел формування власних фінансових ресурсів досить важливе значення має пошук альтернативних шляхів накопичення необхідних надходжень для підтримання безперервності відтворювальних процесів щодо основних засобів підприємства.

Високий рівень переконаності банківської установи або іншого позикодавця у тому, що позичальнику вдасться повернути надану позику та відсотки за нею у повному обсязі, в тому числі й наявність достатньо ліквідної застави, забезпечить, на нашу думку, певне спрощення умов та збільшення обсягів кредитування сільськогосподарських підприємств. Адже сільгоспвиробництво характеризується високим рівнем ризикованості, що пов'язано із непередбачуваністю впливу природних чинників на результативність ведення господарської діяльності, складнощами у динаміці ринкової кон'юнктури сільгосппродукції тощо.

Такий значний рівень ризикованості формує передумови для підвищення ймовірності несвоечасного погашення отриманих позичок, а тому – стримує зростання розмірів та продовження термінів користування наданих ними кредитних ресурсів. Раціональним, на нашу думку, є перекладення більшої частини відповідальності за ризики, які характерні для сільськогосподарської діяльності, на державу та страхові компанії, що сприятиме певному пожвавленню ринку кредитних послуг для сільгосппідприємств. Адже, як засвідчує міжнародний досвід, кредитування сільськогосподарського виробництва, зокрема, виділення фінансових ресурсів для формування чи відтворення основних виробничих засобів, що, безумовно, має стратегічне значення для економічного зростання країни, повинно здійснюватися в спеціальному пільговому режимі, який зміг би відзначатися більш лояльним ставленням до сільгоспвиробників.

Реалізація спеціального статусу сільськогосподарського сектора видається можливою, у тому числі й через розвиток спеціалізованих кредитних установ (або спілок), функціонування яких вдалось би спрямувати безпосередньо на формування фінансових ресурсів для якісного технічного оновлення активної частини основних засобів сільгосппідприємств.

Вдалою альтернативою довгостроковому кредитуванню для сільськогосподарських виробників є лізингові операції. Істотні переваги, що притаманні лізингу дають змогу забезпечити набуття права користування основними засобами, які необхідні для підтримання виробничого процесу, не відволікаючи значні фінансові ресурси з обігу, що є досить важливим для підприємств.

У сучасних умовах господарювання на ринку фінансового лізингу України діють 10 лізингових компаній, що об'єднані у Всеукраїнську асоціацію лізингу "Укрлізинг" [11].

Залежно від особливостей здійснення лізингових операцій виділяють оперативний та фінансовий лізинг, для яких характерною є наявність специфічних ознак (табл. 3).

Таблиця 3 - Характерні ознаки лізингових операцій

Характерні ознаки	Вид лізингу	
	Оперативний	Фінансовий
Перехід права власності	Не передбачено	Має місце перехід права власності або викуп об'єкта лізингу
Ризик випадкового пошкодження або знищення об'єкта лізингу	Відповідальність за лізингодавцем	Відповідальність за лізингоодержувачем
Нарахування амортизації	Здійснюється лізингодавцем	Здійснюється лізингоодержувачем

Відшкодування витрат на поліпшення основних засобів	Здійснюється лізингодавцем за загальними правилами відшкодування витрат на ремонт та інші вдосконалення основних засобів. Проте у разі, коли договір оперативного лізингу дає лізингоодержувачу змогу здійснювати поліпшення об'єкта лізингу, в податковому обліку лізингоодержувач може збільшити (створити) балансову вартість відповідної групи основних засобів на суму фактично проведених поліпшень такого об'єкта з подальшою її амортизацією	Здійснюється лізингоодержувачем за загальними правилами відшкодування витрат на ремонт та інші вдосконалення основних засобів
---	--	---

Отже, лізингові операції базуються на складній троїстій економічній природі, що містить і поєднує в собі істотні якісні характеристики кредитних та орендних операцій.

Таким чином, на нашу думку, ця відносно нова для України організаційно-правова форма підприємництва, що поступово, проте вдало поширюється у фінансовій сфері, заснована на припущенні, що успішне ведення господарської діяльності можливе шляхом використання основних засобів, а не володіння ними. Причому сплата коштів по лізингу основних засобів здійснюється із грошових потоків, створених та отриманих безпосередньо при їх експлуатації.

Важливо забезпечити надходження достатніх обсягів та розробку вдалої структури джерел відтворення основних засобів з обов'язковим урахуванням принципу максимізації ефективності використання таких об'єктів та мінімізації ймовірності появи або розвитку фінансових ризиків.

Найбільш вдалою альтернативою власним джерелам відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств є лізингові операції, оскільки для них властива наявність троїстої економічної природи, що полягає у вдалому поєднанні істотних якісних елементів оренди, кредитування та інвестування, а також можливості певного відтермінування та пролонгації сплати коштів за одночасного використання необхідних необоротних матеріальних активів у здійсненні господарської діяльності.

Таким чином, на сьогодні в сільськогосподарських підприємствах досить відчутною є необхідність пошуку та вдалого формування різноманітних джерел відтворення активної частини основних виробничих засобів. Розвиток такої ситуації зумовлено тим, що класичні джерела відтворення основних засобів, які представлені, переважно, у формі амортизації та нерозподілених прибутків, неспроможні повністю забезпечити реалізацію відновлювальних процесів у необхідних обсягах та на належних науково-технічних засадах. Вважаємо, що у сформованих умовах необхідно розробити та законодавчо закріпити додаткові елементи пільгового оподаткування, що створили б належну основу для стимулювання інвестування в оновлення технічної бази сільськогосподарських підприємств. Це сприятиме формуванню вдалої структури джерел відтворення основних засобів у перспективі.

Список літератури

1. Агрес О.Г. Джерела формування та відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств // Зб. наук. праць / Львівський національний аграрний університет. Львів, 2011. – Вип. 53. – С. 286–290.
2. Боброва О.Г. Формування джерел відтворення основних засобів аграрних підприємств / О.Г. Боброва // Економіка та підприємництво : зб. наук. праць молодих учених і аспірантів / [відп. ред. С.І. Дем'яненко]. – К. : КНЕУ, 2009. – Вип. 5. – С. 116–121.
3. Ван Хорн Дж.К. Основы финансового менеджмента : пер. с англ. / Дж.К. Ван хорн, Дж.М. Вахович (мл.). – 11-е изд. – М. : Вильямс, 2007. – 992 с.

4. Національний стандарт № 1 “Загальні засади оцінки майна і майнових прав” : Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440, п. 38–40.
- Непотенко Д.В. Деякі напрямки залучення внутрішніх інвестицій в АПК Д.В. Непотенко // Зб. наук. праць / Уманська державна аграрна академія. Умань, 2008. – Вип. 53. – С. 286–290.
5. Савош Л.В. Підвищення ефективності використання сільськогосподарської техніки / Л.В. Савош, Л.В. Семенченко // Економічні науки. Серія : Економіка та менеджмент : зб. наук. праць / [редкол: відп. ред. д.е.н., проф. З.В. Герасимчук]. – Луцьк : Луцький державний технічний університет, 2005. – Вип. 2 (6). – С. 114–124.
6. Фінанси підприємств : навч. посіб. / [за ред. д.е.н., проф. Г.Г. Кірейцева]. – К. : ЦУЛ, 2004. – 268 с.
7. Філімоненков О.С. Фінанси підприємств : навч. посіб. / О.С. Філімоненков. – К. : Ельга : Ніка-Центр, 2002. – 360 с.
8. Фінанси підприємств : підручник / [А.М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін. ; кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін]. – 5-те вид., переробл. та доповн. – К. : КНЕУ, 2004. – 546 с.
9. Фукс А.Е. Амортизація і оновлення основного капіталу: проблеми теорії і практики / А.Е. Фукс. – К. : КДЕУ, 1996. – 160 с.
10. <http://ukrleasing.com.ua/> – офіційний сайт Всеукраїнської Асоціації лізингу "Укрлізинг".

О.Зеленько, В.Кравченко

Проблеми формирования и воспроизводства основных средств на сельскохозяйственных предприятиях

В статье исследована проблема воспроизводства основных средств на сельскохозяйственных предприятиях с учетом современных условий хозяйствования. Рассмотрены источники финансирования обновления основных средств и определены наиболее эффективные формы финансирования обновления этих основных средств. Даны предложения по процессу разработки оптимальной инвестиционной политики обновления основных средств.

O.Zelenko, V.Kravchenko

Problems of formation and reproduction of fixed assets on farms

The article is devoted to actual problem of basic ways of circulation in agricultural enterprises paying attention to modern conditions of the economic development. Problems of a source of financing of basic ways are considered and the most effective form of financing updating of basic ways is determined. Also the proposals of how to initiate the process of development of optimum investment policy of basic ways renewal are given in the article.

Одержано 16.02.12

УДК 334.78

О.О. Скидан, ст. гр. ФК-11-МБ

Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми розвитку малого бізнесу та особливості їх вирішення

В даній статті розкрито процес становлення та функціонування малого бізнесу України, виявлені його типові екзогенні та ендегенні чинники, що перешкоджають якісному розвитку малого бізнесу. Запропоновано шляхи вирішення виявлених проблем та методи оптимізації діяльності малих підприємств.

малий бізнес в Україні, екзогенні та ендегенні чинники, ринкова економіка, менеджмент, управління, фінансовий ринок

Становлення вітчизняної економіки супроводжувалось недостатніми темпами розвитку малого бізнесу, який мав би виконувати роль стабілізуючого прошарку і забезпечувати гнучке реагування на зміни споживацького попиту. Втім, ціла низка проблем об'єктивного та суб'єктивного характеру не дозволили йому сформуватись достатньою мірою, і тепер, після фінансової кризи, розвиток малого бізнесу в Україні став ще більш проблематичним. Загострилась проблема фінансування вітчизняних малих підприємств, водночас, ще більш погіршився їх фінансовий стан, що стало фатальним для значної кількості суб'єктів малого підприємництва. Тому проблема управління фінансами малих підприємств є актуальною і має не тільки локальне, але й загальноекономічне значення.

Проблематика фінансів малого бізнесу розглядається багатьма вітчизняними спеціалістами, такими як А. Борисов, О. Білоус, С. Глущенко, Т. Говорушко, Ю. Долгоруков, С. Клименко, О. Кривоног, О. Мазіна, І. Падерін, О. Піскунова, О. Рудченко, Р. Теличко, О. Тимченко, М. Фролова [1 – 7].

Мета дослідження – розробка комплексу перспективних заходів, спрямованих на розв'язання проблем розвитку малого бізнесу, на основі аналізу екзогенних та ендегенних чинників, що впливають на малі суб'єкти господарювання, а також на засадах фінансового менеджменту та контролінгу як інструментів підвищення ефективності діяльності малих підприємств.

Розвинутий сектор малого бізнесу відіграє важливу роль в ринковій економіці – забезпечує здоровий рівень конкуренції, гнучке реагування на потреби споживачів, перелив капіталу у перспективні, але не дуже привабливі для великих суб'єктів господарювання, галузі, забезпечує додаткові робочі місця тощо. Проте, в Україні становленню малого бізнесу перешкоджають численні чинники – екзогенні та ендегенні. Виправити негативний вплив перших на рівні суб'єкту малого бізнесу неможливо, хоча вони й підлягають регулюванню на макроекономічному рівні. Вплив других усувається за допомогою управлінських дій самого підприємця.

До екзогенних (об'єктивних) негативних чинників відносяться:

— практична відсутність реальної (а не задекларованої) державної підтримки малого бізнесу в Україні;

— високий рівень нестабільності вітчизняної економіки, зумовлений її політизованістю;

— протиріччя в законодавстві, необґрунтована динаміка нормативно-правових актів, що регламентують питання оподаткування;

— загальна економічна криза (втрата чи зменшення звичних ринків збуту, жорсткі умови зовнішнього фінансування, посилення конкуренції тощо).

Загалом доступ на фінансовий ринок для малих підприємств надзвичайно ускладнений. Кредитування малого бізнесу не входить в коло пріоритетів великих банківських структур. Це пояснюється тим, що для суб'єктів малого підприємництва характерні підвищені виробничі ризики через недостатню мобільність капіталу та неліквідну структуру активів.

За своєю природою малий бізнес характеризується низькою стійкістю до негативних зовнішніх впливів, тому рівень банкрутства для малих підприємств на початкових етапах їх становлення сягає 70%. В ситуації кризової економіки банкрутство загрожує також суб'єктам малого бізнесу, що вже досягли певного рівня розвитку. В таких умовах особливого значення набуває дієва державна підтримка малого бізнесу, що зменшить рівень безробіття, пожвавить економічні відносини.

До ендогенних (суб'єктивних) чинників негативного впливу на розвиток малого бізнесу належать:

— відсутність або недостатність економічної освіти у підприємців, що вирішили відкрити власний бізнес;

— висока схильність до ризику (це підкреслює вже самий факт бажання займатися власною справою в умовах невизначеності);

— відсутність навичок стратегічного мислення, схильність до прийняття управлінських рішень без належної аргументації, суто інтуїтивно;

— проблеми з підбором персоналу (мале підприємство не може на рівних конкурувати з великими на ринку праці, так, щоб дозволити собі висококваліфікованих, досвідчених та відповідальних працівників, в той час, як саме для малого бізнесу відбір кадрів є визначальним чинником: «слабка ланка» не стане фатальною для великого підприємства, для малого – кожен «ненадійний елемент» може завдати суттєвої шкоди бізнесу);

— відсутність або недостатність обґрунтування економічних рішень, недостатня увага до комплексу функцій фінансового менеджменту.

Мале підприємство, як правило, не ставить мету максимізувати курс акцій, показник капіталізації і рівень дивідендів. Вартість малого бізнесу, як правило, не оцінюється фінансовим ринком і її досить важко визначити.

Досить часто власник взагалі уникає поповнення капіталу підприємства за рахунок внесків нових потенційних співвласників, навіть якщо це економічно виправдано.

В малому бізнесі інший набір, інший рівень і інша ієрархія ризиків, ніж у великих компаній. Взагалі на перших стадіях розвитку малого підприємства існує парадокс найбільшого ризику з поєднанням найменшої доходності.

Підприємства малого бізнесу мають, як правило, нижчий, порівняно з великими, рівень ліквідності. Це свідчить про те, що мале підприємство відчуває значно більші труднощі з мобілізацією грошових ресурсів для виконання своїх поточних зобов'язань, тобто в цілому є менш платоспроможним, ніж велике підприємство. Мале підприємство, в порівнянні з великим, вкладає менше коштів в запаси і дебіторську заборгованість, про що свідчать більш високі показники обороту запасів і дебіторської заборгованості. Таким чином, ліквідність – найбільша проблема в діяльності малого підприємства.

На мою думку, основна мета фінансового менеджменту малого бізнесу це ефективне управління оборотним капіталом, а саме запасами, дебіторською

заборгованістю, грошовими коштами, що дозволить підприємству мати достатню кількість ліквідних коштів і робить його платоспроможним. Для досягнення поставленої мети необхідно додатково вирішити і інші завдання. Перш за все, необхідно удосконалити кадрове забезпечення управління фінансами підприємства, створити дієву систему планування, проводити фінансовий моніторинг і фінансовий контроль [6].

Одним із факторів забезпечення ефективності господарювання є управління грошовими коштами, які надходять від різних видів діяльності. З огляду на вітчизняний і зарубіжний досвід ефективного управління грошовими ресурсами має здійснюватися за критеріями, побудованими не теоріях: грошових потоків, вартості грошових ресурсів, підприємницького і фінансового ризику [7].

Відповідно до законодавства, малими (незалежно від форми власності) визнаються підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує п'ятдесят осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період не перевищує сімдесяти мільйонів гривень [1]. Такі обмеження призводять до неможливості утримання достатньої кількості спеціалістів з фінансового менеджменту. У зв'язку з цим деякі питання організації бізнесу бізнесмен вирішує, покладаючись на інтуїцію, не розраховуючи досконально потреби в коштах. Можливість ефективного створення спеціалізованого фінансового відділу чи фінансової посади є тільки у тих підприємств, що входять у структуру холдингів чи інших виробничих інтегрованих формувань.

Головною особливістю фінансового менеджменту у малому бізнесі є відсутність суб'єкта з чітко окресленим колом посадових функцій. Фактично в якості фінансового менеджера виступає власник та, частково, бухгалтер. Рівень завантаженості першого зазвичай не дозволяє йому широко використовувати інструментарій фінансового менеджера, навіть базові функції прогнозування та бюджетування на малому підприємстві не виконуються або виконуються з недостатньою увагою та за необґрунтованими методиками. Особливо це стосується малого бізнесу у виробничій сфері, для якого відсутність елементарних маркетингового плану та виробничої програми призводить до зниження показників ліквідності та ділової активності, робить бізнес стихійним та нестабільним.

Вибір оптимальних джерел фінансування, маркетинговий аналіз, аналіз операційного та фінансового важеля, інвестиційний аналіз – залишаються поза зоною уваги власника малого підприємства. Аналіз фінансових показників та оцінка ймовірності банкрутства вважаються марною працею. Мова вже не йде про використання інструментів контролінгу та розробку форм звітності внутрішньогосподарського обліку в процесі прийняття управлінських рішень (що для малого бізнесу, наприклад, Німеччини, є нормою) [5].

Власник малого підприємства зацікавлений у отриманні поточного прибутку, в аналізі руху готівки, спрямовує свої зусилля, в першу чергу, на управління оборотним капіталом. Втім, такий близький горизонт вирішуваних завдань фінансового менеджменту на малих підприємствах призводить до відсутності орієнтації на перспективу, на пошук потенціалів розвитку (коли стратегічна мета заміщається ціллю виживання), і не дозволяє помітити момент, коли навіть успішний, на перший погляд, бізнес, переживає перелом, за яким – економічний спад і банкрутство підприємства, що перестало бути об'єктивно необхідним громаді.

Тому особливо важливим є виконання не тільки поточних і тактичних завдань фінансового менеджменту, але і виконання ним стратегічних функцій, розробка, обґрунтування і вибір перспективних інвестиційних проектів, використання інноваційної складової малого бізнесу.

Слід відзначити, що власники малих підприємств та підприємці-фізичні особи зацікавлені в отриманні необхідних знань та навичок з управління фінансами, з використання інструментарію фінансового менеджменту, контролінгу, управлінського обліку тощо. Це пов'язано з відсутністю на ринку освітніх послуг доступних для підприємців бізнес-тренінгів, спрямованих саме на специфіку малого бізнесу.

Навіть за несприятливих умов господарювання частина підприємців підтверджує свою ефективність, тому підвищення якості управління малим бізнесом в цілому і, особливо, управління фінансами малих підприємств, є сферою безпосередньої зацікавленості самих підприємців. Тренінг – оптимальний шлях набуття необхідних знань в умовах, коли самоосвіта унеможливується внаслідок високої завантаженості керівників.

Отже, заходи спрямовані на підтримку малого бізнесу, мають включати не тільки захист від несприятливих впливів зовнішнього загальноекономічного середовища (створення сприятливого податкового клімату, державне кредитування малого бізнесу на пільгових умовах, тощо), але і комплекс методичної підтримки управління малим бізнесом, що дозволить актуалізувати прихований потенціал, підвищити ефективність управлінських рішень, особливо у функціональному колі фінансового менеджменту. Врахування тільки екзогенних чинників без достатньої уваги до ендогенних не дозволить розв'язати проблему розвитку сектору малого бізнесу у вітчизняній економіці.

Список літератури

1. Податковий Кодекс України. - 2 грудня 2010 року. - № 2755-VI
2. Борисов А.Н. Организация финансового менеджмента на малых предприятиях // Финансовый менеджмент (рус).-2010.-№6.-С.34-43
3. Білоус О. Фінансові та грошово-кредитні чинники інвестиційно-інноваційного розвитку малого та середнього бізнесу / О. Білоус // Банківська справа. – К., 2011.- 1. – С. 74-81
4. Говорушко Т.А. Фінансові технології у сфері малого бізнесу / Т.А. Говорушко, О.І. Тимченко // Економіка. Фінанси. Право. –К., 2010. -9. – С. 15-17
5. Піскунова О.В. Аналіз та оцінка фінансових ризиків діяльності малих підприємств / О.В. Піскунова // Фінанси України. – К., 2008. – 8. – С. 119 – 129
6. Рудченко О.Ю. Формування власного капіталу як складова розвитку малого підприємництва / О.Ю. Рудченко, С.О. Клименко // Фінанси України. – К., 2008. – 6. – С. 54 – 62
7. Теличко Р.К. Фінансове планування на малих та середніх підприємствах / Р.К. Теличко // Економіка. Фінанси. Право. – К., 2009. – 8. –С. 14 – 16

Одержано 17. 02. 12

УДК 336.8

Ю.В. Руденко, магістр гр. ФК-11М

Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград

Роль грошових потоків в управлінні фінансами підприємств

У статті досліджується роль грошових потоків у системі управління фінансами підприємств. Розглянуто сутність грошових потоків підприємств, принципи та етапи управління ними. Обґрунтовано необхідність управління грошовими потоками для ефективного функціонування підприємства у сучасних умовах господарювання.

грошовий потік, управління грошовими потоками, рух грошових коштів, ефективність

В сучасних умовах господарювання основним завданням є підвищення ефективності функціонування підприємства за рахунок оптимального формування грошових потоків. Грошові потоки в системі управління фінансово-господарською діяльністю підприємств займають провідне місце: аналіз їх стану є важливою складовою оцінки фінансового стану, планування розміру вхідних і вихідних потоків пов'язане з узгодженням операційних, інвестиційних і фінансових стратегій розвитку. Від ефективності управління ними залежить реалізація поточних і довгострокових цілей і завдань підприємства, виконання зобов'язань перед кредиторами, стабільність виробничої діяльності та фінансова стійкість. Саме тому одним з головних об'єктів аналізу та управління мають стати грошові потоки.

Проблемами управління грошовими потоками підприємства, їх класифікації та оптимізації займаються такі вчені, як І.А. Бланк [3], В.В. Бочаров [2], Г.Г. Кірейцев [8], Б. Коласс [5], О.В. Павловська [6], А.Г. Загородній [4] та інші. Однак, незважаючи на значну кількість публікацій проблема управління грошовими потоками потребує подальшого дослідження.

Метою статті є визначення сутності грошових потоків та основ управління ними.

Здійснення фінансово-господарської діяльності пов'язане з надходженням і вибуттям грошових коштів та їх еквівалентів, які характеризують грошові потоки підприємства. Поняття «грошовий потік» на рівні підприємства по-різному трактується вченими.

Б. Коласс під загальним грошовим потоком розуміє надлишок коштів, який утворюється на підприємстві в результаті всіх операцій, пов'язаних і не пов'язаних із господарською діяльністю. Він складається з господарського залишку коштів (грошовий потік від господарської діяльності) та грошового потоку, не пов'язаного з господарською діяльністю [5, с. 135].

На думку А.Г. Загородньої, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко грошовим потоком є надходження (додатний грошовий потік) і витрачання (від'ємний грошовий потік) коштів у процесі здійснення господарської діяльності підприємства. Розрізняють грошові потоки від операційної (виробничо-комерційної), інвестиційної та фінансової діяльності підприємства. Різницю між додатним та від'ємним грошовими потоками з конкретного виду діяльності чи з господарської діяльності підприємства загалом називають чистим грошовим потоком [4, с. 57].

О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька трактують грошовий

потік як надходження і витрати грошових коштів у процесі здійснення господарської діяльності підприємства [6, с. 124].

В.С. Андрієць зазначає, що грошовий потік підприємства – це один із головних об'єктів фінансового менеджменту, представлений у грошовій формі і безпосередньо пов'язаний із функціонуванням грошей і грошової системи країни. Виконуючи функцію інструменту взаєморозрахунків із суб'єктами фінансових відносин всіх видів діяльності, грошовий потік, пов'язаний із чинниками ліквідності та ризику, впливає на рух активів та капіталу підприємства, характеризується відповідними розміром, напрямком і часом [1, с. 170].

Отже, ми приєднуємося до наукової точки зору, що грошовий потік підприємства є сукупністю розподілених у часі надходжень і виплат грошових ресурсів, що генеруються його господарською діяльністю [3, с. 29].

Попри відмінності в деталях усі підходи до тлумачення поняття грошового потоку актуалізують його виняткову значимість для функціонування суб'єкта господарювання й забезпечення створення доданої вартості та достатку власників такого суб'єкта. Генеровані в результаті прийняття управлінських фінансових рішень грошові потоки мають слугувати забезпеченню загальної ефективності, під якою слід розуміти забезпечення перманентного зростання вартості підприємства як цілісного майнового комплексу в довгостроковій перспективі. При цьому досягнення головної мети фінансового управління господарською діяльністю підприємства забезпечується безпосередньо за рахунок ефективного управління грошовими потоками через формування оптимальних значень якісних і кількісних параметрів таких грошових потоків. Тому роль руху грошових коштів в економіці підприємств важко переоцінити.

По-перше, ефективно організований рух грошових коштів забезпечує платоспроможність і ліквідність підприємства.

По-друге, раціонально сформовані грошові потоки від операційної діяльності з урахуванням сезонності попиту сприяють скороченню потреби підприємства в позиковому капіталі, за який, як відомо, стягується плата. Результатом такої раціоналізації є зниження витратоємності основної операційної діяльності.

По-третє, налагоджена система руху грошових коштів забезпечує прискорення обороту капіталу і зниження ризику неплатоспроможності підприємства.

По-четверте, активізація грошового руху дає можливість отримати додатковий прибуток, у тому числі й для капіталізації з метою розвитку діяльності підприємства та підвищення рентабельності інвестованого капіталу.

Грошові потоки є основою самофінансування підприємства – покриття його потреби в капіталі за рахунок внутрішніх джерел. Тому ефективність моделі управління фінансами підприємства безпосередньо залежить від результатів управління його грошовими потоками.

До основних принципів управління грошовими потоками можна віднести:

- динамізм управління;
- орієнтацію на досягнення стратегічних цілей розвитку підприємства;
- інтегрованість у загальну систему управління підприємства;
- комплексний характер управлінських рішень;
- варіативність підходів до розробки окремих управлінських рішень.

При цьому управління грошовими потоками необхідно розглядати як послідовний процес постановки завдань та їх виконання, який включає реалізацію таких функціональних етапів:

- планування та прогнозування грошових потоків і складання відповідних внутрішніх фінансових документів (бюджет грошових потоків, а також плановий звіт про рух грошових коштів, платіжний календар та ін.);

- імплементація бюджету грошових потоків як невід'ємної складової системи бюджетів на підприємстві;
- фінансовий контролінг виконання бюджету грошових потоків та планових показників звіту про рух грошових коштів;
- здійснення коригування планових величин відповідно до зміни зовнішніх та внутрішніх умов реалізації плану.

На кожному із визначених етапів використовуються специфічні методи управління, які відповідають потребам відповідного етапу.

Таким чином, значення ефективного управління грошовими потоками, полягає в тому, що:

1. Грошові потоки обслуговують здійснення господарської діяльності підприємства практично у всіх її аспектах. Образно грошовий потік можна представити як систему «фінансового кровообігу» господарського організму підприємства. Ефективно організовані грошові потоки підприємства є найважливішим симптомом його «фінансового здоров'я», передумовою досягнення високих кінцевих результатів його господарської діяльності в цілому.

2. Ефективне управління грошовими потоками забезпечує фінансова рівновага підприємства в процесі його стратегічного розвитку. Темпи цього розвитку, фінансова стійкість підприємства значною мірою визначаються тим, наскільки різні види потоків коштів синхронізовані між собою по обсягах і в часі. Високий рівень такої синхронізації забезпечує істотне прискорення реалізації стратегічних цілей розвитку підприємства.

3. Раціональне формування грошових потоків сприяє підвищенню ритмічності здійснення операційного процесу підприємства. Любий збій у здійсненні платежів негативно позначається на формуванні виробничих запасів сировини і матеріалів, рівні продуктивності праці, реалізації готової продукції і т.п. У той же час ефективно організовані грошові потоки підприємства, підвищуючи ритмічність здійснення операційного процесу, забезпечують збільшення обсягу виробництва і реалізації його продукції.

4. Ефективне управління грошовими потоками дозволяє скоротити потреби підприємства в позиковому капіталі. Активно керуючи грошовими потоками можна забезпечити більш раціональне й ощадливе використання власних фінансових ресурсів, що формуються із внутрішніх джерел, знизити залежність темпів розвитку підприємства від залучених кредитів. Особливу актуальність цей аспект управління грошовими потоками має для підприємств, що знаходяться на ранніх стадіях свого життєвого циклу, доступ яких до зовнішніх джерел фінансування досить обмежений.

5. Управління грошовими потоками є важливим фінансовим важелем забезпечення прискорення обороту капіталу підприємства. Цьому сприяє скорочення тривалості виробничого і фінансового циклів, що досягається в процесі результативного управління грошовими потоками, а також зниження потреби в капіталі, що обслуговує господарську діяльність підприємства. Прискорюючи за рахунок ефективного управління грошовими потоками оборот капіталу, підприємство забезпечує зростання суми генерованого у часі прибутку.

6. Ефективне управління грошовими потоками забезпечує зниження ризику неплатоспроможності підприємства. Навіть у підприємств, що успішно здійснюють господарську діяльність і прибутку, що генерується достатньо, неплатоспроможність може виникати як наслідок незбалансованості різних видів грошових потоків у часі. Синхронізації надходження і виплат коштів, що досягається в процесі управління грошовими потоками підприємства, дозволяє усунути цей фактор виникнення його неплатоспроможності.

7. Активні форми управління грошовими потоками дозволяють підприємству мати додатковий прибуток, який генерується безпосередньо його грошовими активами.

Управління грошовими потоками є важливим фактором прискорення обігу капіталу підприємства. Це відбувається, по-перше, за рахунок скорочення тривалості операційного циклу. По-друге, за рахунок більш економного використання власних коштів і, як наслідок, зменшення потреби в запозичених коштах. Тому ефективність роботи підприємства значною мірою залежить від організації системи управління грошовими потоками.

Крім цього, система управління грошовими потоками необхідна для виконання як стратегічних, так і короткострокових планів підприємства, збереження платоспроможності та фінансової стійкості, більш раціонального використання його активів та джерел фінансування, а також мінімізації витрат на фінансування господарської діяльності.

Список літератури

1. Андрієць В.С. Дослідження основних сутнісних характеристик грошових потоків підприємства / В.С. Андрієць // Актуальні проблеми економіки. – 2008. - №8. – С. 167-171.
2. Бочаров В.В. Управление денежным оборотом предприятий и корпораций / В.В. Бочаров. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 144с.
3. Бланк И.А. Управление денежными потоками / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр «Эльга», 2002. – 736с.
4. Загородній А.Г. Фінансовий словник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – 3-тє вид.; випр. та доп. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2000. – 587с.
5. Коласс Б. Управление финансовой деятельностью предприятия. Проблемы, концепции и методы : Учеб. пособ.: пер. с франц. / Б. Коласс : Под. ред. проф. Я.В. Соколова. – М. : Финансы; ЮНИТИ, 1997.
6. Павловська О.В. Фінансовий аналіз : Навч.-метод. посіб. / О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька. – К. : КНЕУ, 2002. – 388с.
7. Поддєрьогін А.М. Ефективність управління грошовими потоками підприємства / А.М.Поддєрьогін, Я.І. Невмержицький // Фінанси України. – 2007. - №11. – С. 119-127.
8. Фінансовий менеджмент : Навч. посібник / За ред. проф. Г.Г. Кірейцева. – К.: ЦУЛ, 2002. – 496с.
9. Фінансовий менеджмент : Підручник / За ред. проф. А.М. Поддєрьогіна. – К.: КНЕУ, 2005. – 535с.
10. Циган Р.М. Удосконалення класифікації грошових потоків з урахуванням сучасних умов господарювання / Р.М. Циган // Актуальні проблеми економіки. – 2010. - №4. – С. 150-155.

Ю.Руденко

Роль денежных потоков в управлении финансами предприятий

В статье исследуется роль денежных потоков в системе управления финансами на предприятии. Рассмотрено сущность денежных потоков предприятия, выделяются принципы и этапы управления ними. Обосновано необходимость управления денежными потоками для эффективного функционирования предприятия в современных условиях хозяйствования.

U. Rudenko

A role of money streams is in a financial of enterprises management

In this paper we investigate the role of cash flow in the system of financial management of an enterprise. We consider the nature of an enterprise's cash flow, highlight principles and stages of their management. We substantiate the necessity of cash flow management for the effective functioning of enterprises in the contemporary economy.

Одержано 17.02.12

УДК 339.543

А.О. Флорінська, ст. гр. ФК-11М, І.Л.Загреба, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Мито як фіскальний ресурс державного бюджету України

В статті досліджено теоретичні засади та вітчизняну практику митно-тарифного оподаткування в аспекті підвищення ефективності реалізації фіскально-регулювального потенціалу мита. Визначено принципи ефективної митно-тарифної політики України. Проведено аналіз справляння мита в Україні та його частки в загальних доходах бюджету. Запропоновано комплекс практичних заходів щодо вдосконалення митної системи України.

мито, державний бюджет, митно-тарифне регулювання, митні платежі, митні органи, митно-тарифна політика

Техніко-економічні прогнози показують, що в найближчі роки видобуток гіпсу, Радикальні реформи у зовнішньоекономічній сфері в Україні пов'язані з активним входженням у світове господарство та лібералізацією зовнішньої торгівлі. Успішна реалізація інтеграційної стратегії сприятиме зростанню вигоди від міжнародного поділу праці та міжнародного співробітництва, підвищуючи таким чином рівень розвитку вітчизняної економіки та добробуту громадян. Для цього потрібно створити якісно-результативний механізм державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, в якому важлива роль відводиться миту. Загалом малоефективний розвиток зовнішньоекономічної сфери свідчить про те, що регулюючий потенціал митно-тарифного оподаткування в Україні не використано належним чином. Це пояснюється недостатньою розробленістю теоретичних та методологічних положень, котрі б повною мірою відображали специфіку сучасного періоду, історичні та національні особливості країни, а також постійними змінами вітчизняної законодавчо-нормативної бази, яка визначає правові засади зовнішньоекономічної діяльності.

Концептуальні основи побудови національних митно-тарифних систем обґрунтовані у фундаментальних працях визначних зарубіжних вчених Б. Баласси, Р. Вернона, Дж. Генрі, Г. Кері, С. Ліндера, Ф. Ліста, Дж. Ст. Мілля, Б. Оліна, М. Портера, Д. Рікардо, П. Самуельсона, А. Сміта, Е. Хекшера, Р. Шуллера та ін. Значний вклад у розвиток сучасної теорії міжнародної торговельної політики, у вирішення складних проблем побудови ефективного митно-тарифного механізму в умовах трансформаційної економіки внесли вітчизняні вчені І. Бураковський, В. Ващенко, В. Геєць, В. Дудчак, М. Каленський, Б. Кормич, О. Мартинюк, В. Науменко, С. Осика, П. Пашко, В. Рокоча, Є. Савельєв, К. Сандровський, С. Терещенко, А. Філіпенко та ін. Проте, окремі аспекти митно-тарифного регулювання все ще залишаються мало дослідженими та потребують детальнішого вивчення.

Метою статті є обґрунтування теоретичних, організаційних засад митно-тарифного оподаткування в період активної інтеграції національної економіки у світовий господарський простір та лібералізації зовнішньоекономічної діяльності, а також розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності застосування мита як інструмента фіскальної та зовнішньоекономічної політики.

На сучасному етапі економічного розвитку доходи від зовнішньоекономічної діяльності посідають важливе місце у формуванні Державного бюджету України [4]. За економічною природою основою доходів від зовнішньоекономічної діяльності є митні податки і збори. В процесі реалізації своїх функцій мито набуває певного фіскального та регулюючого значення.

На сьогодні митно-тарифна система України знаходиться у процесі трансформації та приведення у відповідність до міжнародних стандартів [3]. Для підвищення ефективності реалізації фіскально-регулюючого потенціалу національного митного тарифу доцільно спростити його шляхом уніфікації митних ставок на рівні групи-позиції, а також побудувати таким чином, щоб він об'єднував всі діючі ставки мита на конкретний момент часу, в тому числі ставки експортного та особливих видів мита.

Мито як податок на зовнішню торгівлю є важливим елементом податкової системи та гармонійно доповнює в ній інші види оподаткування. Крім цього, міжнародні торговельні організації віддають перевагу миту перед нетарифними методами регулювання зовнішньоекономічної діяльності, оскільки тарифний захист прозоріший та більш адекватний умовам ринкової економіки, ніж адміністративне втручання. Зазначене обумовлює важливу роль мита в якості економічного важеля впливу держави на розвиток зовнішньої торгівлі та економіки в цілому [1].

З метою ефективного розвитку економіки України та її успішної інтеграції у світовий господарський простір можна виділити такі принципи проведення сучасної митно-тарифної політики [2]:

- єдність та системний підхід. Тобто, застосування митно-тарифних заходів має здійснюватися в межах визначеної зовнішньоторговельної політики, за єдиною методикою;

- уніфікація національного законодавства, що регламентує митне оподаткування з міжнародними стандартами;

- поступова лібералізація зовнішньої торгівлі шляхом поетапного зниження ставок мита;

- тимчасове застосування заходів ефективного протекціонізму;

- ефективно застосування особливих видів мита;

- обмеження митно-тарифних пільг.

Слід зазначити, що в 2011 році митна служба забезпечила третину дохідної частини бюджету – майже 114,8 млрд. грн., що на 33, 6% більше показника 2010 року. Бюджетні показники, встановлені Держмитслужбі на 2011 рік виконані на 107%. Митницею забезпечено 36,5% дохідної частини бюджету. При цьому, з 10,6 млрд. грн.. перевиконання дохідної частини державного бюджету 7,6 млрд. забезпечено саме митною службою [7].

Станом на 01.01.2012 року у Кіровоградській митниці знаходилося на обліку 776 суб'єктів ЗЕД. Зовнішньоекономічну діяльність в зоні діяльності митниці у 2011 році здійснювало 384 учасників ЗЕД, що на 11% більше, ніж у 2010 році, з них 89 учасників ЗЕД - за листами про погодження.

Митницею було оформлено 15 405 вантажних митних декларацій, що на 9% більше, ніж у 2010 році, в тому числі:

- експортних – 10 136 шт. (збільшення на 2%);

- імпортних – 5 255 шт. (збільшення на 26%).

Вага оформлених вантажів збільшилась на 42% і склала 3 197 тис. тонн, у тому числі експорт – 2 055 тис. тонн (збільшення на 92% відбулося через значне збільшення обсягів вивезення гранітного щебеню), а імпорт – 1 142 тис. тонн (зменшення на 4%).

При цьому, частка давальницької сировини (нікелевої руди) у загальному обсязі імпорту становить 98%.

Загальний зовнішньоторговельний обіг товарів досяг рівня 841 млн. дол. США, у тому числі експорт – 477 млн. дол. США, імпорт – 363 млн. дол. США. У порівнянні з 2010 роком відбулося збільшення товарообігу на 129 млн. дол. США або на 18% (по експорту – на 7%, по імпорту – на 37%).

Загальний зовнішньоторговельний обіг товарів, склав 218 млн. дол. США, в тому числі експорт – 123 млн. дол. США, імпорт – 94 млн. дол. США. У порівнянні з 2010 роком відбулося збільшення на 33 млн. дол. США або на 18% (по експорту – на 11%, по імпорту – на 27%). У розрізі вартості товарів експорт перевищує імпорт в 1,3 рази. Сальдо зовнішньоторговельного балансу позитивне і склало 29 млн. дол. США.

Як бачимо, спостерігається позитивна тенденція надходження митних платежів через Кіровоградську митницю, що є досить позитивним моментом. Але дослідження проблем функціонування мита дало змогу виявити, що даний інструмент регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні використовується неповною мірою [5]. З метою більш ефективного його застосування доцільно створити відповідну статистично-інформаційну базу і здійснювати регулярний контроль-моніторинг співвідношень цін й обсягів виробництва вітчизняних та імпортованих товарів.

Керівництвом Держмитслужби прийнято рішення розпочати глибоке, докорінне реформування митної системи [6]. Проведено аналіз та консультації з бізнесом, підготовлено 60 ключових заходів, які дозволять значно спростити процедури і зняти зауваження громадян і бізнесу до роботи митниці.

На наш погляд, реформування необхідно здійснювати за такими основними напрямками:

1. оптимізація та удосконалення структури митних органів;
2. спрощення митних процедур;
3. удосконалення організації митного контролю в пунктах пропуску, сприяння транзиту;
4. удосконалення законодавства, що регламентує митну справу;
5. удосконалення системи оподаткування;
6. міжнародна діяльність;
7. електронна митниця;
8. розвиток інфраструктури.

Найбільш вагомими результатами здійснення цих заходів буде:

- остаточне скорочення кількості митних органів до одного на область;
- скорочення часу митного контролю у пунктах пропуску;
- здійснення митного оформлення товарів у будь-якому митному органі на території України (скасування “кріпосного права”);
- створення електронного реєстру місць прибуття з правом суб’єкта самостійно обирати місце прибуття;
- зменшення кількості митних процедур;
- скорочення переліку документів, що подаються до митного оформлення;
- спрощення і адаптація до правил ЄС реекспорту, реімпорту;
- попередження безпідставних відмов у прийнятті митної декларації;
- спрощення декларування товарів значної кількості найменувань;
- надання режиму сприяння сумлінним підприємствам;
- декриміналізація товарної контрабанди;
- впровадження в пунктах пропуску системи автоматизованого контролю транспортних засобів та товарів (модуль “фільтр пункту пропуску”);
- спрощення процедур митного контролю в пасажирських потягах;

- запровадження електронного декларування товарів;
- надання митним лабораторіям статусу судово-експертних установ.

Отже, мито як податок на зовнішню торгівлю є важливим елементом податкової системи та гармонійно доповнює в ній інші види оподаткування. Мито є важливим фіскальним ресурсом державного бюджету України, оскільки забезпечує третину дохідної частини бюджету. Тому необхідно здійснювати заходи щодо збільшення обсягу надходження митних платежів і покращення митної системи України, зокрема: оптимізація та удосконалення структури митних органів; вдосконалення організації митного контролю в пунктах пропуску, сприяння транзиту; спрощення процедур митного оформлення товарів; вдосконалення законодавства, що регламентує митну справу; вдосконалення системи оподаткування; приведення митного та податкового законодавства України до вимог і правил міжнародної практики; розвиток інфраструктури.

Всі ці заходи допоможуть привести структуру митних органів у відповідність до адміністративно-територіально поділу держави, заощадити державні кошти для розбудови інфраструктури Митної служби, підвищити ефективність боротьби з контрабандою, подолати корупцію, а також спростити митне оформлення транзиту товарів, наростити обсяги транзиту, скоротити час проходження митного контролю, знизити фінансові втрати підприємств, пов'язаних із митним оформленням, а отже і підвищити обсяг митних надходжень до державного бюджету.

Список літератури

1. Овдієнко Н.О. Стан основних макропоказників зовнішньоекономічної діяльності // Таможня. – 2010. – №3. – С. 20-25.
2. Пашко П.В. Митна політика та митна безпека України // Фінанси України. – 2007. – №1 – С.74-85.
3. Длігач А.О. Портфельний аналіз для визначення пріоритетів інтеграційного розвитку зовнішньої торгівлі України // Зовнішня торгівля: право та економіка. – 2009. – №5 (28). – С. 20-24.
4. Бураковський І. Теорія міжнародної торгівлі. – 2-ге вид. – К.: Основи, 2011. – 240 с.
5. Савельєв Є.В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі: Підручник / За ред. О.А.Устенка. – Тернопіль: Економ. думка, 2010. – 504 с.
6. Офіційний сайт митної служби України // www.customs.com.ua
7. Офіційний сайт виконавчої влади України // <http://www.kmu.gov.ua>

А. Флоринская

Пошлина как фискальный ресурс государственного бюджета Украины

В статье исследовано теоретические принципы и отечественную практику таможенно-тарифного налогообложения в аспекте повышения эффективности реализации фискально-регулирующего потенциала пошлины. Определено принципы эффективной таможенно-тарифной политики Украины. Проведен анализ производства пошлины в Украине и ее части в общих доходах бюджета. Предложен комплекс практических мероприятий по совершенствованию таможенной системы Украины.

A. Florinskaya

Duty as fiscal resource of the state budget of Ukraine

In the article theoretical principles and domestic practice are investigated custom-tariff taxation in the aspect of increase of efficiency of realization fiscal-regulation potential of duty. Certainly principles of effective custom-tariff policy of Ukraine. The analysis of production of duty is conducted in Ukraine and its part in total revenues of budget. The complex of practical measures is offered on perfection of the custom system of Ukraine.

Одержано 20.02.12

УДК 339.543

А.В. Цюпа, ст. гр.ФК-11-М, І.Л. Загреба, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Управління фінансовою стійкістю підприємства та його роль в антикризовому менеджменті

В статті визначені особливості управління фінансовою стійкістю підприємства в сучасних умовах господарювання та запропонований комплексний показник фінансової стійкості.

фінансова стійкість, фінансовий стан, система управління фінансовою стійкістю, кредитоспроможність, платоспроможність

Фінансова діяльність підприємства здійснюється під впливом невизначених чинників, які зумовлені зростанням конкуренції на ринку, нестабільністю нинішньої політичної ситуації в країні, системи оподаткування, що постійно змінюється.

Фінансова діяльність підприємства пов'язана з багатьма ризиками, ступінь впливу яких на результати його діяльності значно підвищується з нестабільністю нинішньої економіки. У ринковій економіці фінансова стійкість є головною умовою життєдіяльності і основою стабільності стану підприємства.

Управління фінансовою стійкістю є одним з основних елементів фінансового менеджменту на підприємстві, необхідною передумовою стабільного розвитку підприємства.

В процесі функціонування кожне підприємство має зберегти не лише стійкість свого становища, але й збалансувати внутрішні можливості із впливом зовнішнього середовища для досягнення стану нової якості, що дасть змогу розвиватися. Головною складовою загальної стійкості підприємства, безумовно, є фінансова стійкість, яка характеризує усталеність різних сторін його діяльності. Аналіз фінансової стійкості підприємства дає змогу оцінити здатність підприємства адаптуватися до умов зовнішнього середовища та визначити ступінь його незалежності від зовнішніх джерел фінансування.

У сучасних умовах питання забезпечення і збереження фінансової стійкості підприємства займають ключове місце в практичній діяльності суб'єктів господарювання. Адже необхідною умовою діяльності підприємства в ринкових умовах є стабільний фінансовий стан, так як від цього залежить своєчасність і повнота погашення зобов'язань перед бюджетом, робітниками, кредиторами, постачальниками та ін. Проблеми оцінки і управління фінансовим станом підприємства знаходять своє віддзеркалення в роботах багатьох зарубіжних і вітчизняних наукових діячів і практиків. Серед них такі, як Базілінська О.Я, Орехова К.І., Поддєрьогін А.М., Савицька Г.В., Федотов М.О., Шеремет А.Д. Іонін Є.Є. та ін.

Метою даної статті є виявлення особливостей управління фінансовою стійкістю підприємства в сучасних умовах господарювання, управління нею та його удосконалення, а також розробка комплексного показника фінансової стійкості підприємства.

Фінансова стійкість відображає такий стан фінансових ресурсів, при якому підприємство, вільно маневруючи коштами, здатне шляхом ефективного їхнього

використання забезпечити безперервний процес виробництва і реалізації продукції, а також витрат по його розширенню і відновленню.

Визначення меж фінансово-економічної стійкості господарюючого суб'єкта відноситься до числа найбільш важливих економічних проблем в умовах переходу до ринкової економіки, оскільки недостатність фінансової стійкості може привести до неплатоспроможності і відсутності в нього засобів для розвитку фінансово-економічної діяльності.

Надлишкова фінансова стійкість перешкоджає розвитку господарюючого суб'єкта, обтяжуючи його витрати зайвими запасами і резервами, що викликає уповільнення обороту капіталу і зниження ефективності відтворення. Отже, фінансова стійкість повинна характеризуватися таким станом і рухом фінансових ресурсів, що одночасно відповідає вимогам ринку і відповідає потребам розвитку фінансово-економічної діяльності господарюючого

Фінансова стійкість залежить як від стабільності зовнішнього середовища, так і від якості організації управління системою фінансової стійкості підприємства. Управління фінансовою стійкістю підприємств є системою принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних із забезпеченням такого стану фінансових ресурсів, їх формуванням і розподілом, яка б дозволила підприємству розвиватися на основі зростання прибутку та капіталу при збереженні платоспроможності та кредитоспроможності, а також забезпечення та підтримання фінансової рівноваги підприємства.

У сучасних ринкових умовах організація і управління фінансовою стійкістю стала невід'ємним і одним з найважливіших напрямком роботи фінансово - економічної служби підприємства. Система управління фінансовою стійкістю підприємства включає в себе цілий ряд організаційних заходів, які охоплюють планування, аналіз і створення гнучкої організаційної структури управління підприємством в цілому і його підрозділами.

Ефективне управління фінансовою стійкістю дає змогу підприємству адаптуватися до умов зовнішнього середовища та контролювати ступінь його незалежності від зовнішніх джерел фінансування.

Для цього необхідна побудова механізму забезпечення фінансової стійкості підприємства з метою організації ефективної системи взаємодії всіх елементів, які беруть участь у процесі управління фінансовою стійкістю підприємства. Саме тому достатньо актуальним і своєчасним є завдання дослідження системи управління фінансової стійкості підприємств і її вдосконалення.

Можна розділити систему управління фінансовою стійкістю на окремі етапи. На першому початковому етапі управління системою фінансової стійкості здійснюється планування діяльності підприємства. На цьому етапі визначається бажаний стан підприємства та його підрозділів у майбутньому та приймається рішення щодо методів досягнення запланованого результату. Планування являє собою систематичну постановку цілей та заходів по їх досягненню та проектування основних параметрів діяльності підприємства. Цілям притаманні такі якості, як конкретність, вимірність, узгодженість, гнучкість.

Наступним етапом управління системою фінансової стійкості підприємства є фінансовий облік. Він являє собою систему, яка здійснює вимір, обробку та передачу фінансової та економічної інформації про певний господарюючого суб'єкта. Дана інформація дає можливість користувачам приймати обґрунтовані рішення при виборі альтернативних варіантів використання обмежених ресурсів при управлінні господарською діяльністю підприємства.

На третьому етапі здійснюється порівняння фактичних даних обліку з плановими. Такими даними на підприємстві є такі нормативи, як коефіцієнт фінансової автономії, коефіцієнт маневреності власного капіталу, коефіцієнт забезпеченості оборотних засобів власними коштами, рентабельність капіталу, коефіцієнт заборгованості та ін. На четвертому етапі здійснюється визначення рівня фінансової стійкості підприємства та визначаються основні слабкі місця підприємства, які потребують термінового регулювання у цілях її підвищення.

Ключовими характеристиками фінансової стійкості є також: платоспроможність; кредитоспроможність; ефективність фінансово-економічної діяльності.

Фінансова стійкість тісно пов'язана з кредитоспроможністю. Кредитоспроможність характеризується тим, наскільки вчасно та в повному обсязі підприємство розраховується з раніше одержаними кредитами, наскільки проявляється його здатність при необхідності мобілізувати грошові засоби з різних джерел на прийнятних умовах тощо. Однак найістотніше, чим визначається кредитоспроможність, - це поточний фінансовий стан підприємства, а також прогнозовані перспективи його зміни і в який бік. Очевидно, що коли у підприємства протягом певного періоду спостерігається тенденція до зниження рентабельності, то падає і його кредитоспроможність. Зміна фінансового стану підприємства у гірший бік в результаті дефіциту грошових засобів – зменшення платоспроможності й ліквідності.

Для повної оцінки фінансової стійкості підприємства, для успішного здійснення фінансового планування необхідний детальний аналіз його фінансового стану.

Результатом попереднього аналізу є загальна оцінка фінансового стану підприємства, а також визначення платоспроможності і задовільної структури балансу підприємства. Для виявлення причин сформованого фінансового стану, перспектив і конкретних шляхів його поліпшення проводиться детальний, поглиблений і комплексний аналіз діяльності підприємства. Аналізуються динаміка валюти балансу, структури пасивів, джерел формування оборотних коштів і їхня структура, основні засоби та інші необоротні активи, результати фінансової діяльності підприємства.

Ключовим показником першого етапу оцінки фінансового стану підприємства є зіставлення темпів росту обороту (обсягу продажів) з темпами росту обсягу сукупних активів. Стабільні темпи росту припускають пропорційне збільшення темпів росту, як обороту таких активів.

У системі оцінки фінансової стійкості підприємства високе аналітичне навантаження несуть показники наявності, розміщення і використання оборотних коштів. До них відносяться показники забезпеченості запасів власними оборотними коштами, забезпеченості запасів позиковими засобами, забезпеченості товарно-матеріальних цінностей власними і позиковими засобами.

Таким чином, врахування вищезазначених показників дозволяє проаналізувати фінансову стійкість і фінансовий стан підприємства. Визначити причини проблем. Це послужить надалі основою для планування дій, спрямованих на розробку й організацію ефективного антикризового стану підприємства.

Також доцільним є формування комплексного показника, який надасть змогу проаналізувати фінансову стійкість комплексно, враховуючи усі аспекти діяльності підприємства. Даний показник об'єднав в собі такі характеристики фінансової стійкості як:

- наявність власного оборотного капіталу;
- прибутковості;
- незалежність від зовнішніх джерел фінансування.

Отже, питання фінансової стійкості є дуже актуальним в наш час і кожне підприємство повинно регулярно проводити аналіз свого фінансового стану задля контролю і не допущення погіршення роботи підприємства.

Виходячи з вище сказаного, можна зробити висновок, що фінансова стійкість є однією з найважливіших характеристик фінансово-економічної діяльності підприємства в умовах ринкової економіки. Якщо підприємство фінансово стійке, то воно має перевагу перед іншими підприємствами того ж профілю і залучень інвестицій, в одержання кредитів, у виборі постачальників і в підборі кваліфікованих кадрів.

Формування механізму управління фінансовою стійкістю дозволить керівникам використовувати його для забезпечення стабільного функціонування та прогнозування розвитку підприємства в майбутньому.

Список літератури

1. Батанова Т.В., Напрямки вдосконалення діагностики фінансово-економічної стійкості підприємства / наука молода, інтернет-конференція / <http://www.iconf.org.ua>.
2. Білик М.Д. Методи фінансового планування і прогнозування в управлінні фінансами // Збірник наукових праць. – Київ. Науково-дослідницький економічний інститут. – 2006. – Вип.9. – С.79-84.
3. Заюкова М. С. Теорія фінансової стійкості підприємства: Монографія / М. С. Заюкова, О. В. Мороз, О. О. Мороз, Т. М. Кравченко, І. М. Кулік, Л. В. Мосійчук, І. Б. Паламар. – Вінниця: УНІВЕРСУМ–Вінниця, 2004. – 155 с.
4. Кизим М. О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: Монографія/ М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко, Ю. С. Копчак. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2009.– 144 с.
5. Тридід О.М. Організаційні засади забезпечення фінансової стійкості підприємства / О.М.Тридід, К.В. Орехова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2005. – Частина 2, том 2. – С. 14–17

А.Цюпа

Управление финансовой стойкостью предприятия и его роль в антикризисном менеджменте

В статье определены особенности управления финансовой стойкостью предприятия в современных условиях ведения хозяйства и предложен комплексный показатель финансовой стойкости.

А.Суира

Management of enterprise and his role financial firmness in an antikrizovomu management

In the article certain features of management of enterprise financial firmness in the modern terms of menage and the complex index of financial firmness is offered.

Одержано 20.02.12

УДК 621.664

М.М. Підгаєцький, доц., канд.тех.наук, С.В.Лобода, магістр
 Кіровоградський національний технічний університет

Випробовувальна система діагностики кульково-гвинтового гідропідсилювача

Розроблена система діагностування кульково-гвинтового гідропідсилювача. Система вміщує аналіз оцінних показників КГГП, програму і методику діагностування. Розглянута принципова схема випробувального стенда для проведення діагностування.

кульково-гвинтовий гідропідсилювач (КГГП), оцінні показники

Опис об'єкта випробувань. Кульково-гвинтові гідропідсилювачі (далі КГГП) призначені для рульового управління транспортними засобами зі швидкостями руху 60 км/год і більше.

Керування здійснюється за рахунок механічних передач з гідропідсиленням.

Устрій КГГП. Для пояснення устрою і принципу дії розглянемо гідрокінематичну схему рис. 1 а.

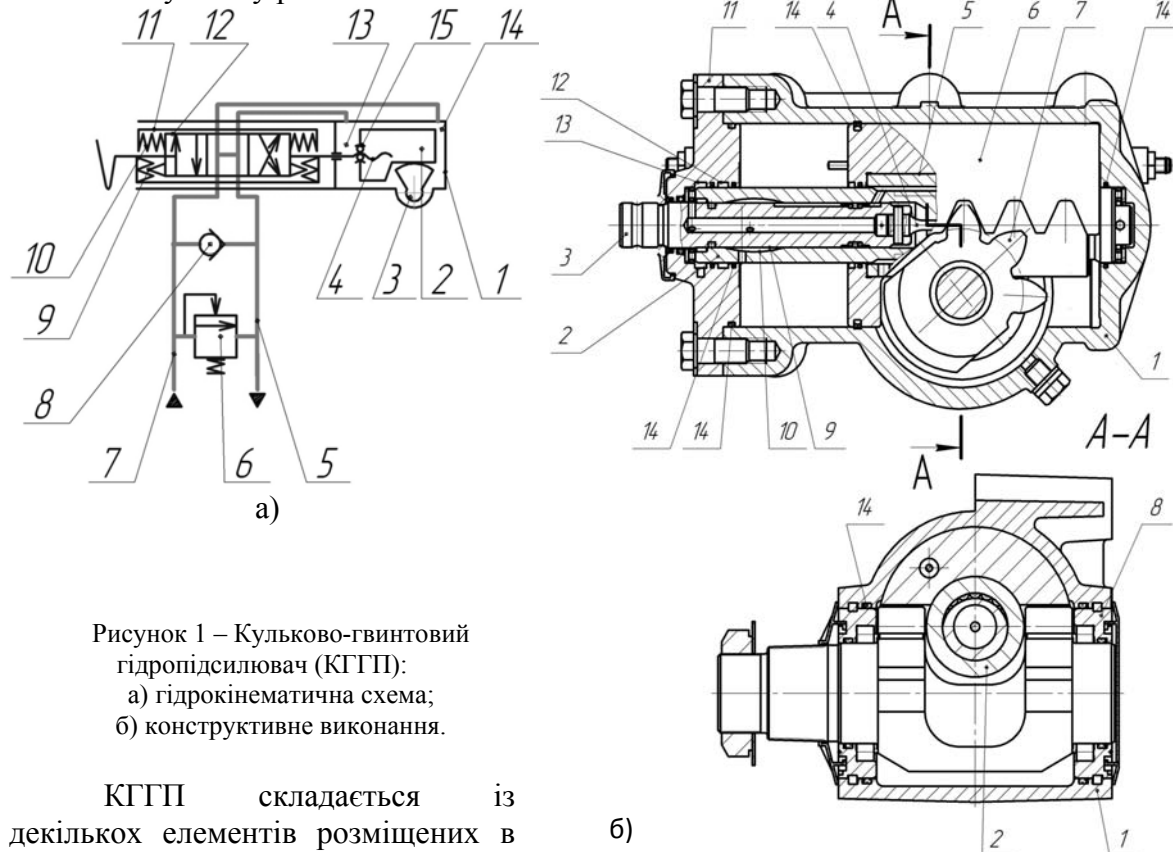

Рисунок 1 – Кульково-гвинтовий гідропідсилювач (КГГП):
 а) гідрокінематична схема;
 б) конструктивне виконання.

КГГП складається із декількох елементів розміщених в єдиному корпусі 1. Тобто:

- гідравлічного розподільника утвореного зовнішнім 11 і внутрішнім 12 золотниками, пружних елементів 10, муфти передачі крутного моменту 9;
- напірної 7 і зливної 5 магістралей;

- запобіжного 6 і зворотнього 8 клапанів;
- рейкової передачі утвореної рейкою – поршнем 2 і валом сектором 3;
- кульково–гвинтової передачі, утвореної гвинтом 4 і гвинтовим отвором рейки поршня 2;

- опозитних порожнин 13, 14 утворених поділкою картера 1 рейкою поршнем 2 на дві герметично ізольовані частини.

Принцип дії КГГП. КГГП відноситься до механізмів подвійної дії. Це обумовлено тим, що переміщення вихідної ланки, якою є вал сектор 3 здійснюється двома паралельними потоками:

- механічними передачами, кульково–гвинтовою і рейковою;
- гідравлічною передачею, переміщенням рейки поршня 2 в картері 1 за рахунок гідравлічного тиску в порожнинах 13 і 14.

При роботі в штатному режимі навантаження вала сектора 3 долається гідравлічним тиском, а механічні передачі здійснюють лише відслідкуючу дію.

При роботі в нештатному режимі, в разі відмови гідравліки, працюють механічні передачі для подолання навантаження на валу – секторі.

При повертанні внутрішнього золотника 12 відносно зовнішнього 11 на кут обмеженим муфтою 9, в будь яку із сторін, робоча рідина із магістралі напору 7 проходить через відповідні канали обумовлених золотників і заповнює одну із порожнин 13 або 14.

При цьому за рахунок гідравлічного тиску здійснюється прямолінійне переміщення рейки поршень 2 в картері 1, і поворот вал – сектора 3 внаслідок взаємодії його зуб'їв із зуб'ями рейки поршня. Робоча рідина із опозитної порожнини буде витісняється в зливну магістраль 5.

Переміщення рейки поршня 2 супроводжується синхронним обертанням гвинта 4 кульково–гвинтової передачі 4, 15 внаслідок того, що зовнішній золотник 11 з гвинтом 4 утворює єдину ланку.

Обумовлене переміщення буде здійснюватись до моменту припинення повертання внутрішнього золотника 12. При цьому зовнішній золотник 11 під дією пружних елементів 10 повернеться в нейтральне положення, в якому відповідні канали розподільника з'єднують магістралі зливу і напору, і тиск в порожнинах 13 і 14 вирівнюється до значень тиску холостого ходу.

Запобіжний клапан 6 спрацьовує при перевищенні тиску в напірній магістралі 7 внаслідок дії несанкціонованих навантажень на вал – сектора 3.

Точність управління КГГП обумовлена величиною часу між керуючим рухом внутрішнього золотника 12 відносно зовнішнього 11, який є вхідною ланкою і виконавчим коловим рухом вала – сектора 3, який є вихідною ланкою.

Величина часу повернення золотників 11 та 12 у вихідне положення залежить від швидкості переміщення внутрішнього золотника 12 відносно зовнішнього 11.

Ця швидкість залежить від двох факторів:

- з одного боку це величина вільного руху золотника 12 відносно золотника 11 в межах, які дозволяє муфта 9;

- з іншого боку це жорсткість пружного елемента 10 від якої залежить швидкість зворотного руху в нейтральне положення.

Чим більша величина обумовленого часу тим довше буде відбуватись дія попередньої команди, що зменшує точність керування, бо вихідна ланка буде продовжувати рух, який був переданий їй попередньою командою

Підвищення точності керування можливо за рахунок підвищення жорсткості пружного елемента 10 і зменшення кута муфти 9.

При відмові гідравліки робота КГГП відбувається в нештатному режимі.

При повертанні внутрішнього золотника 12 на кут обмежений муфтою 9 починає обертатись зовнішній золотник 11 з гвинтом 4, внаслідок чого рейка – поршень 2 переміщується обертаючи вал – сектор 3.

При переміщенні рейки поршень 2 в одній із порожнин 13 або 14, яка збільшується в своєму об'ємі, виникає від'ємний тиск.

Обумовлений від'ємний тиск провокує спрацьовування зворотнього клапана 8 при цьому рідина із опозитної порожнини, яка зменшується, витісняється в збільшуючу порожнину.

Наявність клапана 8 дає змогу функціювати КГГП в нештатному режимі.

Конструктивне виконання КГГП. На рис. 1 б представлено конструктивне виконання КГГП.

В картері 1, який має форму двох перетинаючихся під прямим кутом циліндрів розміщені складальні одиниці.

Гвинт 2 в складі з ротором 3 і поршнем 4, який з гайкою 5 утворює кульково–гвинтову передачу.

Рейка поршень 6 в складі з гайкою взаємодіє з вал – сектором 7, утворюючи з останнім рейкову передачу.

Вал – сектор 7 розміщений в спеціальних роликових підшипниках 8.

Ротор 3 є вхідною ланкою КГГП, на його зовнішній циліндричній поверхні виконані повздовжні пази 9, які взаємодіють з поздовжніми пазами 10 виконаними на внутрішніх циліндрах поверхні гвинта 2.

Таким чином внутрішня циліндрична поверхня гвинта 2 є зовнішнім золотником, а зовнішня циліндрична поверхня ротора 3 є внутрішнім золотником.

До картера 1 приєднується корпус розподільника 11. В корпусі розподільника розміщені канали напору 12, зливу 13, а також порожнини в яких вмонтовані запобіжники та зворотній клапани.

Для забезпечення зовнішньої та внутрішньої герметичності в КГГП передбачені ущільнюючі елементи 14.

Оціночні показники КГГП. Момент на рульовому валу, що відповідає вмиканню підсилювача M_p^o . Крутний момент на рульовому валу, який відповідає виникненню тиску в напірній магістралі, що перевищує тиск зливу і тиск холостого ходу ω_1 .

Крутний момент визначає необхідну і достатню шорсткість торсіона.

Момент на рульовому валу, який відповідає тиску ρ^{max} , M_p^{max} .

Крутний момент на рульовому валу, що відповідає досягненню тиску ρ^{max} .

Його можна регламентувати значеннями об'ємної подачі рідини через розподільник при якій утворюється вище згадані значення тиску.

Максимальний момент на валу сошки M_c^{max} . Крутний момент на валу сошки, що відповідає робочому значенню тиску в напірній магістралі КГГП.

Максимальний робочий тиск ρ^{max} – тиск який відповідає значенню максимального моменту на валу сошки.

Тиск холостого ходу ρ^o . Різниця тисків в напірній і зливній магістралі при нейтральному положенні рульового вала.

Тиск холостого ходу визначає достатність прохідних каналів гідравлічного розподільника.

Тиск нецентрування, $\Delta\rho^o$. Перевищення тиску в напірній магістралі над тиском холостого ходу, що викликає не повернення рульового вала в нейтральне положення при його звільненні після повороту. Тиск не центрування визначає наявність

несиметричності гідравлічного розподільника внаслідок тертя взаємодіючих поверхонь, або недостатньої жорсткості торсіона.

Гідравлічний люфт α_0 . Суміжний кут повороту рульового вала в обох напрямках, у межах якого не відбудеться підвищення тиску вище значень тиску холостого ходу ρ^0 . Гідравлічний люфт визначає зону нечуттєвості КГГП.

Ефективність реактивної властивості розподільника. Оцінка кореляції між прирощенням моменту на рульовому валу ΔM_p та прирощенням тиску $\Delta \rho$ в напірній магістралі. Ефективність регламентується коефіцієнтом ефективності розподільника K_r^p значення якого визначається по формулах:

$$K_r^p = \frac{\Delta M_p}{\Delta \rho}, \quad (1)$$

для випадку коли вихідний вал КГГП заблокований;

$$K_r^p = \frac{\Delta M_p}{\Delta Q}, \quad (2)$$

для випадку, коли вихідний вал КГГП навантажений нормованим навантаженням.

Ефективність реактивної властивості КГГП. Оцінка кореляції між прирощенням момента на рульовому валу ΔM_p та прирощенням моменту ΔM_c на вихідному валу КГГП в межах $\pm 0,1M_c^{max}$. Ефективність регламентується коефіцієнтом ефективності КГГП $K_r^{КГГП}$, значення якого визначаються по формулі:

$$K_r^{КГГП} = \frac{\Delta M_p}{\Delta M_c} \quad (3)$$

Обладнання для випробувань. Система автоматизованого комплексного контролю параметрів здійснена на випробувальному стенді, обладнаному засобами програмного керування.

Склад системи представлений на рис. 2.

Принцип дії випробувальної системи. Подача рідини в розподільник КГГП здійснюється насосом живлення 7.

При цьому датчиком 33 контролюється тиск, а датчиком 36 об'ємна подача.

Інформація з датчиків 33 і 36 подається на аналого – цифровий перетворювач 20. Привод обертання КГГП здійснюється МП 8. При цьому значення крутного моменту на рульовому валу M_p оцінюються датчиком 38.

Частота обертання контролюється датчиком 18, а кут повороту датчиком 39.

Навантаження КГГП здійснюється МН 1.

Управління виконавчими елементами 11, 15, 17, 27 здійснюється відповідно з програмним забезпеченням від обчислювального пристрою 22 через цифрово – аналоговий перетворювач 21.

Методика випробувань

Момент на рульовому валу M_p^0 . Випробування проводяться при заблокованій сощі КГГП 29.

Гідромотор МП 16 повертає рульовий вал до тих пір поки тиск в напірній магістралі КГГП почне перевищувати тиск холостого ходу ρ^0 . При цьому фіксується значення моменту M_p^0 датчиком 38.

Момент на рульовому валу M_p^{max} . Випробування проводиться при заблокованій сощі КГГП 29.

Гідромотор МП 16 повертає рульовий вал до тих пір поки тиск в напірній магістралі КГГП почне дорівнювати значенням ρ^{max} . При цьому фіксується значення крутного моменту M_p^{max} датчиком 38.

Програма і методика випробувань

Таблиця 1 – Налаштовані параметри

Найменування	Позн	Одиниця виміру	Виконавчий засіб рис.2	Засіб виміру рис.2
1	2	3	4	5
Об'ємна подача живлення КГГП	Q	дм ³ /хв	Насос поз. 7	Датчик контролю об'ємної подачі поз. 36
Колова швидкість обертання рульового вала	ω	рад/сек	Гідромотор привода поз. 17 МП	Датчик колової швидкості поз. 18
Максимальний тиск системі живлення КГГП	ρ^{max}	МПа	Дросель магістралі зливу МН поз. 27	Манометр поз. 26

Таблиця 2 – Контролюємі параметри

Найменування	Позн.	Одиниця виміру	Засіб вимірювання рис.2
1	2	3	4
Момент на рульовому валу, що відповідає тиску вмикання підсилювача, а також при $\rho = \rho^{max}$	M_p^o M_p^{max}	Н·м	Датчик контролю крутного моменту поз. 38
Максимальний момент на валу сошки	M_c^{max}	Н·м	Датчик контролю крутного моменту поз. 37
Максимальний робочий тиск	ρ^{max}	МПа	Диференційний датчик поз. 33
Тиск холостого ходу	ρ^o	МПа	Диференційний датчик поз. 33
Тиск нецентрування	$\Delta\rho^o$	МПа	Диференційний датчик поз. 33
Гідрравлічний люфт	α^o	град	Датчик кута повороту поз. 39
Кореляційна залежність $R_r^p = \frac{\Delta M_p}{\Delta \rho}$	K_r^p	-	Дисплей поз. 23
Кореляційна залежність $K_r^{КГГП} = \frac{\Delta M_p}{\Delta M_c}$	$K_r^{КГГП}$	-	Дисплей поз. 23

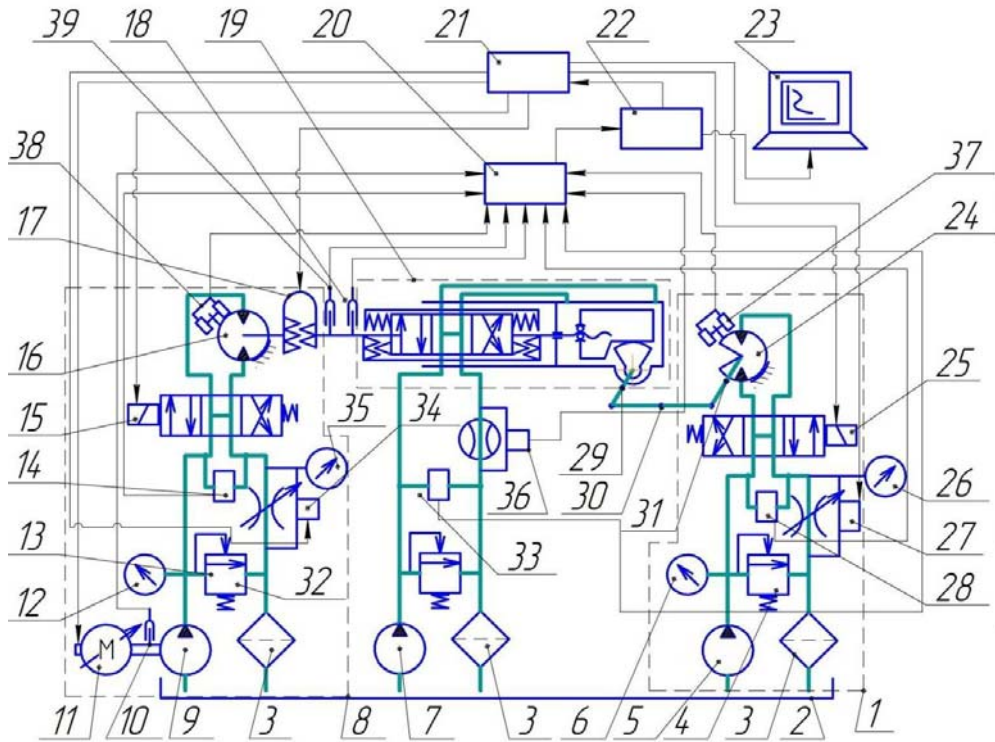

Рисунок 2 – Випробувальна система контролю оціночних показників кульково-гвинтових гідروпідсилювачів (КГГП)

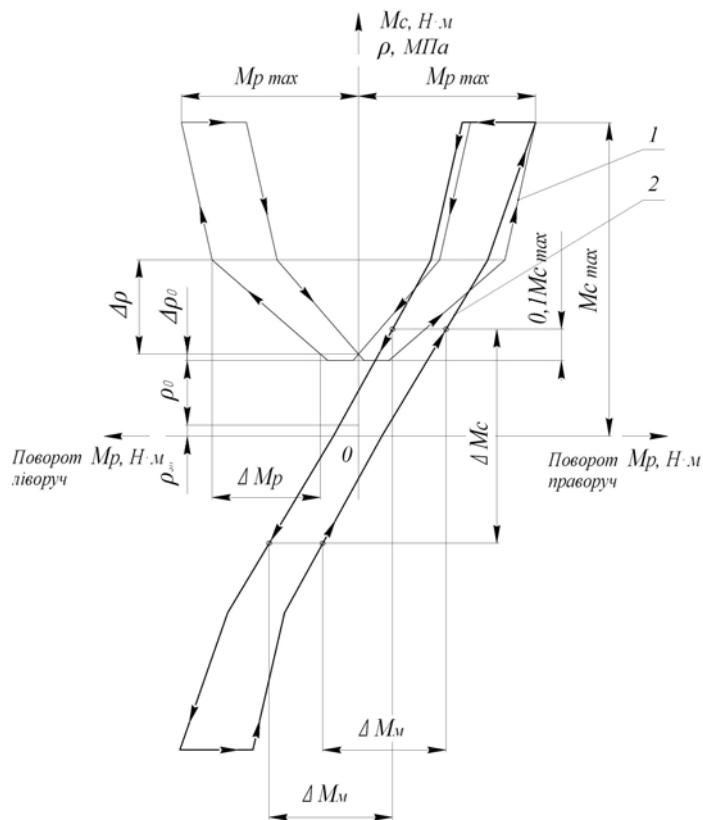

Рисунок 3 – Силевий портрет функціонування КГГП
 1 – характеристика реактивної властивості розподільника КГГП;
 2 – характеристика реактивної властивості КГГП.

Максимальний момент на валу сошки M_c^{max} . Випробування проводяться в режимі адекватному штатному режиму експлуатації КГГП. Сошка 29 навантажена моментом від гідромотора МН 24.

Рульовий вал приводиться в рух гідромотором МП 16. КГГП отримує живлення від насоса 7 адекватно тому, як це відбувається в штатному режимі експлуатації.

З дотриманням значень об'ємної подачі Q і тиску ρ в магістралі живлення КГГП.

При цьому контролюється:

- крутний момент на гідромоторі 24 МН датчиком 37;
- крутний момент на гідромоторі 16 МП датчиком 38.

Ці данні оброблюються в аналого – цифровому перетворювачі 2 і у вигляді графіків рис. 3 на дисплеї 23.

Список літератури

1. ГОСТ Р 52453 – 2005 «Механизмы рулевые с гидравлическим усилителем и рулевые гидроусилители. Технические требования и методы испытаний». М.: Стандартинформ, 2008. – 30с.
2. ОСТ 37.001.471-88 «Управляемость и устойчивость автотранспортных средств. Методы испытаний». М.: Министерство автомобильного и сельскохозяйственного машиностроения СССР, 1989. – 48с.
3. ОСТ 37.001.471-88 «Механизмы рулевые с гидравлическим усилителем грузовых автомобилей и автобусов. Общие технические требования и методы стендовых испытаний» М.: Министерство автомобильного и сельскохозяйственного машиностроения СССР, 1989. – 36с.
4. Гинцбург Л.Л. Гидравлические усилители рулевого управления автомобилей. – М.: Машиностроение, 1972. – 121 с.
5. Чайковский И.П., Саломатин П.А. Рулевые управления автомобилей. – М.: Машиностроение, 1987. – 176с.

М.Подгаецкий, С.Лобода

Испытательная система диагностики шарико-винтового гидроусилителя

Разработана система диагностирования шарико-винтового гидроусилителя. Система вмещает анализ оценочных показателей ШВГУ, программу и методику диагностирования. Рассмотрена принципиальная схема испытательного стенда для проведения диагностирования.

M.Podgaetsky, S.Loboda

Test system for diagnosis of ball screw power steering

The system for diagnosing ball screw power steering is developed. The system contains the analysis of evaluation indexes of BSPS, program and diagnosing technique. The fundamental chart of test bench is considered for realization of diagnosticating.

Одержано 21.02.12

Ю.А. Головин, инж.

г. Кировоград

Большой взрыв Вселенной, которого не было

В статье рассматриваются аргументы, ставящие под сомнение сам факт Большого взрыва Вселенной.

Вселенная, Большой взрыв

Со времен Галилея и до середины 19 века телескоп был единственным инструментом в руках астрономов. С появлением фотографии и оптической спектроскопии они были немедленно включены в арсенал средств исследования космических объектов. Астрономы всех стран сделали тысячи фотографий каждого объекта, накопив огромный статистический материал. Причем, с введением в эксплуатацию более мощных телескопов процесс фотографирования космоса начинался с нуля. Оптическая астроспектроскопия дала бесценные знания о химическом составе, температуре поверхностных слоев звезд и характере их движения. Всякое раскаленное тело, к которым относятся и звезды, образуют в оптическом диапазоне излучения спектр. Химические элементы, входящие в состав вещества источника излучения, дают на спектре так называемые «линии поглощения». Положение этих линий на спектре от неподвижного источника излучения строго определенное.

Астрономы, изучающие ночное звездное небо, давно обратили внимание на небольшие слабосветящиеся объекты с размытыми краями, разбросанные по всему небосклону. Они назвали их «туманностями». Некоторые из них видны даже невооруженным глазом. Например, туманность в созвездии Андромеды известна человечеству по меньшей мере тысячу лет. Природа этих объектов была неизвестна и вызывала споры астрономов вплоть до 20-х годов минувшего века. Одни считали их диффузными образованиями в нашей Галактике, другие полагали, что это скопления звезд, т.е. галактики, подобные нашей. Камнем преткновения в этих спорах было расстояние до туманностей. Надежного метода определения космических расстояний тогда еще не существовало. Внимание астрономов было приковано в первую очередь к туманности Андромеды. В 1923 г. к исследованию этой туманности приступил американский астроном Э.Хаббл. Ему удалось обнаружить в ней звезды переменной блеска (цефеиды), которые позволили уверенно и с достаточной точностью определить расстояние до них, а, значит, и до туманности. Оказалось, что расстояние до туманности Андромеды около 1 млн. 800 тыс. световых лет, т.е. она находится далеко за пределами нашей Галактики и представляет собой гигантскую звездную систему галактику. Напомним, что диаметральный размер нашей спиралевидной Галактики составляет около 100 тыс. световых лет. Таким образом Хаббл поставил точку в споре о природе туманностей: большинство из них оказались галактиками, подобными нашей, удаленными от нас на миллионы и миллиарды световых лет. Имя Хаббла стало известно мировому научному сообществу.

Наряду с галактикой Андромеды астрономы изучали и другие галактики. Были сделаны сотни спектрограмм. При этом выявилась интересная особенность: на всех спектрах наблюдались смещения линий поглощения известных элементов. Астрономы расценили это как проявление эффекта Доплера. Мы все сталкивались с этим эффектом

при поездке на поезде. Когда встречный локомотив подает сигнал, то высота звука при приближении его выше высоты звука удаляющегося локомотива. При приближении источника звука звуковая волна как бы сжимается, а при удалении «растягивается». Поскольку свет имеет волновую природу, то эффект Доплера проявляется для него в полной мере. Изучение спектров галактик показало, что почти все они (за исключением ближайших) имеют «красное» смещение (положительное), т.е. смещение линий поглощения известных элементов в красную сторону спектра по сравнению с контрольным образцом, которым служил спектр Солнца. Это могло означать, что такие галактики удаляются от нас. По величине смещения можно было определить лучевую скорость (скорость по лучу зрения). Оказалось, что галактики с красным смещением удаляются от нас со скоростями от нескольких сотен до десятков тысяч километров в секунду. Причем, чем дальше от нас галактика, тем с большей скоростью она удаляется.

Изучая спектры галактик, Хаббл заметил связь между величиной красного смещения и расстоянием до них. Ему удалось определить коэффициент пропорциональности между скоростью удаления и расстоянием, который стали называть «постоянной Хаббла» (H). Величина ее постоянно уточнялась, но даже сейчас у астрономов нет единого мнения об окончательном ее значении: она колеблется в широком интервале – от 35 до 95 км/сек на мегапарсек расстояния.

Спектры всех галактик из разных частей небосвода имеют красное смещение, из чего следовал вывод, что все они разлетаются от нас. Значит, был момент, когда все они находились в одной точке. Затем произошел Большой взрыв. Зная скорости разлета и расстояния, нетрудно определить время от момента взрыва. Расчеты показали, что это произошло около 15 млрд. лет назад. Так родилась теория Большого взрыва Вселенной, и Хаббл был причислен к авторам этого открытия.

Теория Большого взрыва вызвала много вопросов, для объяснения которых пришлось придумывать гипотезы, зачастую довольно спорные (проблема однородности Вселенной, проблемы «горизонта», монополий, сингулярного состояния материи и др.). Не дает теория Большого взрыва ответа на вопрос: «Как выглядела Вселенная до взрыва?».

Мы приведем другие аргументы, которые ставят под сомнения сам факт Большого взрыва.

Если все галактики разлетаются от нас, то методом обратной интерполяции находим, что взрыв произошел в нашей Галактике. Более того, в нашей солнечной системе. Абсурдность такого вывода очевидна даже непосвященному. Почему из миллиардов галактик такая «честь» выпала именно нашей Галактике? Сторонник Большого взрыва впадают в еще большее заблуждение, чем сторонник птолемеивской солнечной системы. К этому следует добавить, что по теории наша Галактика тоже порождение Большого взрыва и должна двигаться от точки взрыва. В этом случае спектры других галактик имели бы другой вид, и вряд ли Хабблу удалось установить какую-нибудь закономерность. Странно, что такой очевидный факт не вызвал ни удивления, ни возражения астрономов.

В то время, когда Хаббл по красному смещению определял скорости разлетающихся галактик, сотрудник Калифорнийского технологического института Цвикки Ф. выдвинул интересную гипотезу о том, что красное смещение – это результат «усталости» квантов света. «Продираясь» через немыслимые просторы Вселенной, заполненной межзвездным газом, квант света неизбежно теряет энергию, что выражается в уменьшении частоты колебания и увеличении длины волны, т.е. в смещении спектральной линии в красную сторону. И чем больше расстояние он проходит, тем больше должно быть красное смещение. Гипотеза казалась настолько

правдоподобной, что внесла некоторое смятение в ряды сторонников теории Большого взрыва. Сам Хаббл до конца своих дней терзался сомнениями – что же он все-таки измерял. Однако теорию Большого взрыва удалось отстоять, гипотеза Цвикки была отвергнута.

Спектры ближних галактик имеют разные смещения: одни имеют красное, другие – фиолетовое. Это говорит о том, что одни галактики удаляются от нас, другие приближаются. Галактика Андромеды, например, приближается к нам со скоростью 300 км/сек. И нет никаких оснований полагать, что дальние галактики ведут себя по-другому.

Изучая динамические процессы в звездных системах, известный астроном Джинс пришел к выводу, что возраст звезд на 3-4 порядка больше возраста Вселенной, которая по теории Большого взрыва родилась 15 млрд. лет назад. Это был парадокс. К тому же выводу можно прийти, если исходить из гипотезы, что источником энергии звезд является процесс эволюционной аннигиляции вещества (ЭАВ), т.е. превращения массы в энергию в соответствии с формулой Эйнштейна $E = mc^2$ [1]. В этом случае возраст звезд может насчитывать квадриллионы лет. Советский астрофизик Шкловский И.С., сторонник термоядерной теории энергии звезд, приводит данные о времени нахождения звезд на главной последовательности [4]. Из этих данных видно, что время пребывания на главной последовательности звезд поздних спектральных классов значительно больше возраста Вселенной. Часть противоречий между двумя временными шкалами космологи устранили, но парадокс остался – многие звезды старше Вселенной, которая их породила.

Недавно японские астрономы зафиксировали взрыв сверхновой в галактике, отстоящей от нас на 13 млрд. световых лет. Это означало, что 13 млрд. лет назад галактика находилась на том месте, где ее зафиксировали сейчас. Но по теории Большого взрыва, этого не может быть. Комментарии пока не последовали.

У сторонников теории Большого взрыва есть очень сильный аргумент – это т.н. «реликтовое излучение». Согласно ей в начальный момент возникло облако плазмы с температурой в миллиарды градусов. Расширяясь и остывая, плазма образовала звезды и галактики. Оставшаяся плазма, продолжая остывать, превратилась в газ, который заполнил межзвездное пространство. В настоящее время температура газа еще не опустилась до абсолютного нуля. Как всякое нагретое тело газ должен обладать излучением. Действительно, такое изотропное излучение было обнаружено: оно соответствовало температуре 3°К. Однако этому явлению может быть дано другое объяснение. Согласно гипотезе ЭАВ в любом материальном теле происходит процесс превращения массы в энергию. Мощность генерируемой энергии пропорциональна массе тела и плотности его вещества. Межзвездный газ подчиняется законам газодинамики [4], следовательно, его можно рассматривать как материальное тело. Из-за чрезвычайно малой плотности энергии в нем генерируется очень мало – ровно столько, чтобы нагреть межзвездный газ до 3°К. В отличие от реликтового излучения, которое с течением времени должно меняться, так как газ должен остывать, излучение по ЭАВ меняться не будет, пока сохранится объем межзвездного газа и существующая плотность.

Приведенные аргументы дают нам основание утверждать, что Большой взрыв Вселенной – это великое заблуждение 20-го века. Никакого Большого взрыва не было. Вселенная статична (если не считать хаотичных движений галактик относительно друг друга). Кстати, Эйнштейн в 1917 г разработал и решил математическую модель статической Вселенной, но через 5 лет после долгих бесед с сотрудником советского математика Фридмана А., разработавшего модель расширяющейся Вселенной, он

неохотно изменял в своих уравнениях лямбда-член. После чего его модель тоже стала описывать расширяющуюся Вселенную.

Напрасно он это сделал.

Смещения, которые астрономы наблюдают на спектрах галактик, в действительности представляют собой сумму двух величин – доплеровской и «усталостной». Они накладываются друг на друга. Но если в доплеровское смещение может быть и положительным (красное), и отрицательным (фиолетовое), то «усталостное» – только положительным. Для ближних галактик в смещениях превалирует доплеровская составляющая. «Усталостное» имеет сравнительно небольшую величину. Поэтому, такие спектры дают реальную картину относительного движения галактик. Например, для галактики Андромеды «усталостное» смещение равнозначно скорости ее удаления 40 км/сек (при $H=75$ км/сек на мегапарсек). Для далеких галактик эти две составляющие меняются ролями: доплеровская просто «теряется» на фоне огромных значений «усталостного» смещения. По сути, постоянная Хаббла – это коэффициент пропорциональности между величиной «усталостного» смещения и расстоянием до галактики. По справедливости, ее следовало бы назвать «Постоянная Цвикки–Хаббла». Поскольку эта пропорциональность носит линейный характер, то постоянную Хаббла можно использовать как своеобразный «космический метр» для определения расстояний до далеких галактик. Если, например, красное смещение какой-то галактики равнозначно скорости ее удаления 75000 км/сек, то это означает, что при $H=75$ км/сек на мегапарсек галактика находится от нас на расстоянии в 1 млрд.парсек, или 3,26 млрд. световых лет. Однако, данная методика обладает существенным недостатком – большим разбросом вероятных значений постоянной Хаббла. Если ее рассматривать как коэффициент пропорциональности между величиной «усталостного» смещения и расстоянием до галактики, то такой разброс вполне объясним. Для ближних галактик расстояние до них с достаточной точностью может быть определено по различным цефеидам, входящим в состав галактики. А вот определить величину «усталостного» смещения практически невозможно, поскольку оно «замазано» более значительным доплеровским смещением. Для далеких галактик доплеровское занимает лишь незначительную долю в суммарном смещении, и им можно пренебречь. Но возникают проблемы в определении точного расстояния до таких галактик, поскольку цефеиды в них уже неразличимы.

Среди ближних галактик может оказаться такая, у которой смещение равно нулю, или имеет аномально малую величину. На деле это будет означать, что галактика приближается к нам (фиолетовое смещение), но это смещение «нейтрализуется» красным «усталостным». Если средняя скорость взаимного перемещения галактик составляет 400 км/сек, то галактики с нулевым смещением может находиться от нас на расстоянии 15-20 млн. световых лет.

Список литературы

1. Головин Ю.А. Об эволюции звезд // Наукові записки.– Вип.10.Частина II.– Кіровоград: КНТУ, 2010.– С.25-29.
2. Райков А., Сергеев А. Альтернативная космология // Вокруг света.– 2009.– №11. – С.30-38.
3. Шаров А.С., Новиков И.Д. Человек, открывший взрыв Вселенной: Жизнь и труд Эдвина Хаббла. – М.: Наука, 1989. – 208с.
4. Шкловский И.С. Вселенная, жизнь, разум. – М.: Наука, 1976. – 368 с.

Одержано 03.02.12

УДК 336

В.П. Кравченко, доц., канд. екон. наук, , І.О. Шкляр, студ. гр. ФК-09-2т
Кіровоградський національний технічний університет

Аналіз банківського маркетингу та його впливу на діяльність банків

На підставі аналізу статистичної інформації досліджено особливості функціонування банківської системи України на сучасному етапі. Виявлені існуючі недоліки, їх причини та можливі наслідки. Запропоновані шляхи вирішення наявних проблем.

банківська система, кредитування, депозити, стратегія банків, маркетинг

Актуальність статті. Подальший розвиток і здорове функціонування банківської системи залежить на самперед від вмілого аналізу її поточного стану, своєчасного визначення проблем та пошук їх рішень. Цими питаннями займається саме банківський маркетинг, на який покладається обов'язок контролювати поведінку банків на ринку задля отримання найкращих показників діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання банківського маркетингу та його впливу на діяльність банку досліджували такі вітчизняні і закордонні науковці як Е. Уткін, М. Бітнер, Ф. Котлер, М. Портер, М. Савлук, О. Васюренко, О. Дзюбалюк, А. Мороз, С.А. Жуков.

Мета написання. Дослідити практику банківського маркетингу в Україні, визначити її проблеми та зробити пропозиції щодо їх розв'язання.

Викладення основного матеріалу. Сучасний розвиток банківської системи вимагає ефективного ведення маркетингу в банках, без якого неможливо підвищити ефективність функціонування установи, поліпшити економічні показники діяльності банку, отримати конкурентні переваги. Банківський маркетинг являє собою організаційно-управлінську стратегію пошуку засобів задоволення потреб клієнтури банку та власне банку за допомогою створення системи ефективного управління грошима, кредитами, відсотками, валютами, розрахунками з урахуванням особливостей маркетингового оточення та існуючої кон'юнктури ринку позичкового капіталу.

Ефективність реалізації маркетингового планування переважно залежить від своєчасного реагування банку на вплив мінливого оточення. Є зрозумілим, що в складних сучасних умовах банки вибудовують свою маркетингову політику відповідно до ситуації, що склалася у банківській системі.

Стратегія банку, повинна базуватись на маркетингових дослідженнях макро- і мікросередовища, і містити головні орієнтири банківської установи на сучасному етапі: які послуги пропонувати на ринку і за якою ціною, якому колу клієнтів надавати перевагу, як побудувати систему взаємодії з іншими банками та потенційними клієнтами, щоб максимізувати свої прибутки, як реагувати на можливі зміни на ринку і обернути їх на свою користь.

Існує широкий перелік продуктів і послуг, які пропонуються банківськими установами. Серед них, як традиційні, так і революційно нові, що виникли в умовах посиленої конкуренції і боротьби за кожного клієнта. До банківських продуктів і послуг відносяться: кредити, депозити, розрахунково-касове обслуговування,

безготівкові розрахунки, купівля/продаж цінних паперів, трастові операції, факторингові операції, лізингові операції тощо.

Зробимо огляд ринку банківських продуктів і послуг на сучасному етапі.

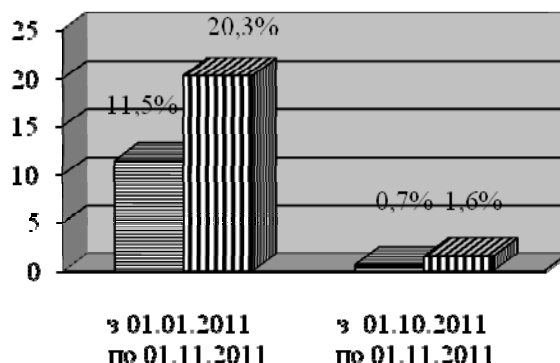
Характеризуючи сучасний стан банківської системи України зазначимо, що очікуване поліпшення стану українських банків у 2011 році не відбулося. Через ретрансляцію складнощів на світових фінансових ринках на Україну, на істотне покращення у банківському секторі у наступному році не варто розраховувати.

Аналізуючи діяльність банків на українському ринку фінансових ресурсів можна виділити декілька особливостей.

Знаходячись у нестабільній післякризовій ситуації, банки продовжували посилювати політику управління ризиками. Зі свого боку НБУ провадив жорстку політику у сфері резервування, внаслідок чого на теперішній момент резерви банків під проблемні кредити повністю сформовані, що забезпечить відсутність погіршення стану банківської системи. Окрім того, якщо банки приділять достатню увагу проблемним заборгованостям, можливо буде вивільнити частину ресурсів з під резервів, таким чином покращивши власний фінансовий результат.

Протягом року банки активно залучали депозити, що призвело до зменшення вартості коштів під кінець року. Слід очікувати продовження процесу активного залучення депозитів і у 2012 році.

Загальний обсяг депозитів у жовтні збільшився на 1,1% (з початку року на 14,5% – до 473,9 млрд. грн.). Зростання спостерігалось за депозитами, залученими як від фізичних осіб (на 0,7% за місяць та на 11,5% з початку року – до 303,0 млрд. грн.), так і юридичних осіб (на 1,6% та на 20,3% з початку року – до 170,9 млрд. грн.), що наглядно зображено на рисунку 1.

□□ депозити фізичних осіб; □ депозити юридичних осіб
Рисунок 1 - Відсоткове зростання обсягів залучених депозитів

Більша активність населення зумовлена бажанням «підзаробити» на високих депозитних ставках, тоді як підприємства не вважають за доцільне відвертати з обігу і до того обмежені ресурси.

Кредитний ринок навпаки відзначився негативними явищами. На це неабияким чином вплинула відсутність гривні на ринку, що пояснює високі міжбанківські кредити овернайт, ставки за якими сягали 40-50%, а подекуди 80-90%. Окрім цього на збільшення ставок за кредитом автоматично вплинула зростання депозитних відсотків.

Банки провадили досить обережну політику у сфері кредитування, надаючи кредити великим надійним клієнтам на невеликий термін переважно на фінансування оборотної діяльності. Окрім цього значних обсягів набуло споживче кредитування, бо робота в цьому сегменті приносить хороші заробітки (які дуже потрібні на фоні збитків банківської системи за 5 місяців на рівні 1 млрд. грн.), хоча і є ризикованою.

Згідно результатів дослідження EOS Group [2], Україна посідає перше місце в Європі за співвідношенням споживчих кредитів до ВВП (рис.2) – цей показник становить 33% (Польща – 22,5%, Іспанія – 21%, Ірландія – 16,1%, Греція – 15%). На одного українця припадає 800 євро споживчого кредиту або 3,5 середньої зарплати, (борг кожного іспанця перед банками становить 2,8 зарплати, британця - 1,7, росіянина - 1,2).

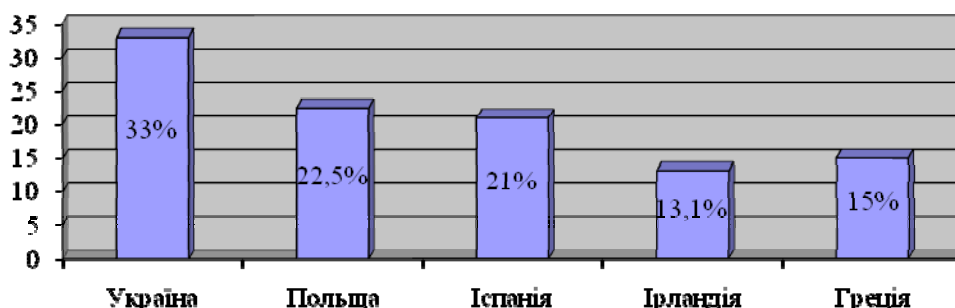
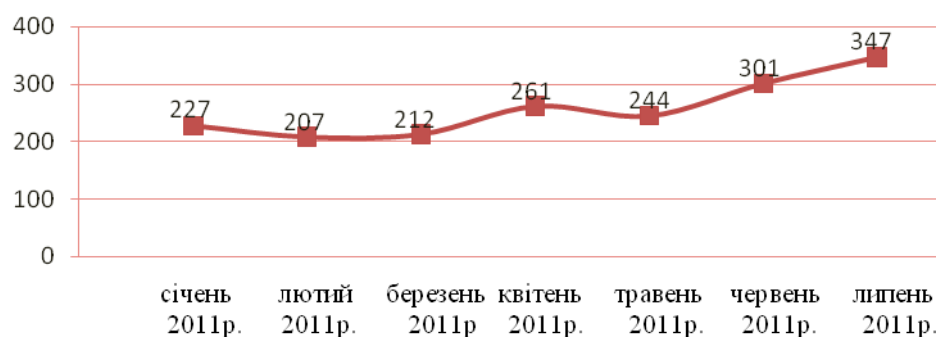

Рисунок 2 - Співвідношення споживчих кредитів до ВВП в країнах Європи

Здавалося, позитивні показники щодо споживчого кредитування, насправді несуть за собою негативні явища, а саме загрозу збільшення дефіциту торгового балансу, що в кінцевому результаті призведе до тиску на курс гривні. Зрозуміло, що банки не бажають відмовлятися від споживчого кредитування, яке на теперішній момент є головним джерелом доходів всієї банківської системи. Тож слід очікувати втручання регулятора у ситуацію, що склалася. Шляхом до уникнення можливих негативних наслідків такої стратегії банків є переорієнтація фінансових ресурсів з споживчого кредитування на іпотечне, що наразі знаходиться у досить скрутному становищі.

Не зважаючи на те, що на ринок іпотеки повернулося близько 40% банків [3], через відсутність надходження західного капіталу іпотечне та авто кредитування не відзначились значними обсягами (рис.3).

За січень-липень банки видали домашнім господарствам нових кредитів на нерухомість у понад 25 разів менше, ніж нових споживчих позик (1,8 млрд. грн. і 47,2 млрд. грн. відповідно). Від суттєвої активізації ринку банки стримує нестача платоспроможного попиту, недосконалість «кредитного» законодавства, корупція в нотаріаті та судах, що дозволяє позичальникам ухилятися від виконання зобов'язань.

■ обсяг наданих кредитів, млн

Рисунок 3 - Обсяги іпотечного кредитування у першому півріччі 2011 року

Окрім вище зазначених проблем, особливістю здійснення маркетингу загалом по банківській системі у 2011 році виступило те, що кредитування малого і середнього бізнесу (МСБ) майже не відбувалося, обумовлене високою ризикованістю цього кола клієнтів, викликаною рядом таких недоліків, як тінізація економіки після прийняття Податкового кодексу, традиційна недосконалість фінансової звітності, непрозора структура власності МСБ, високий рівень кредитного навантаження значної частини позичальників. Щоб захиститися від ризиків банки встановлюють жорсткі вимоги кредитування, високі пороги для власної фінансової участі підприємців в інвестиційних проектах, що створює замкнене коле, не даючи розвиватися МСБ і власне кредитування цього кола клієнтів.

Позитивний сигнал для потенційних позичальників на сьогодні – зростаюча готовність фінансових установ брати на себе дедалі більші ризики. Деякі банки зменшують вимоги до рівня покриття кредиту вартістю застави, подекуди більше уваги звертають не стільки на заставу, скільки на фінансову стабільність та перспективність бізнесу клієнта.

Крім проблем, пов'язаних з макроекономічним оточенням банківських установ, існує ряд великих недоліків в організації системи співробітництва банків зі своїми клієнтами. У якості обслуговування клієнтів ми можемо спостерігати наступну тенденцію - персонал добре знає послуги, але при цьому мало зацікавлений у клієнтах і в просуванні додаткових банківських продуктів. Тобто, якщо клієнт звернеться до менеджера за допомогою, то отримає компетентні відповіді на свої запитання, але далеко не завжди йому підберуть найкраще рішення, ґрунтоване на його потребах.

На сучасному етапі розвитку банківського сектору клієнти стали більш вимогливі до якості обслуговування. Ці проблеми виникають у кадровій площині усередині банку, зокрема, у плинності персоналу, особливо управлінських кадрів, що досить негативно впливає на ефективність роботи маркетингового підрозділу. виправити ситуацію можуть система мотивації (реальна прив'язка фонду оплати праці до досягнення поставлених результатів) і програма підвищення кваліфікації персоналу.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Оскільки світова економічна криза суттєво вплинула на розвиток банківської сфери України, банки повинні постійно вдосконалювати свою діяльність на основі середньострокової й довгострокової стратегії. Вже в умовах фінансової кризи банки змінили свою політику, надаючи перевагу одним видам діяльності й ігноруючи інші. Щоб у подальшому банки вижили у конкурентній боротьбі, фінансовим установам слід вводити в практику нові види обслуговування, покращувати якість клієнтської бази.

Таким чином, сьогодні спостерігається стійке зростання інтересу до розробок у галузі банківського маркетингу з боку вітчизняних фінансистів. Застосування принципів маркетингу в українській банківській практиці є достатньо обґрунтованим, бо вже склалися всі необхідні передумови для формування ринку покупця. Відсутність маркетингового підходу в їх діяльності призводить до недоотримання прибутків, внаслідок чого може втрачатися стійкість та платоспроможність. Тому, з метою ефективного функціонування на внутрішньому ринку та виходу на зарубіжні ринки капіталів, банківська діяльність повинна постійно доповнюватись проведенням активної маркетингової політики.

Список літератури

1. Ринок банківських послуг: динаміка розвитку і сегментації. М.Ю. Шевцова, Ю.О. Солодовик. Економіка. Вип. 5(2), 2011.
2. Сайт Компанія EOS // www.eos-ukraine.com.
3. Сайт Української іпотечної асоціації // www.unia.com.ua/ukr/analytics.

В. Кравченко, И. Шкляр

Анализ банковского маркетинга и его влияния на деятельность банков

На основе анализа статистической информации исследованы особенности функционирования банковской системы Украины на современном этапе. Выявлены существующие недостатки, их причины и возможные последствия. Предложены пути решения существующих проблем.

Одержано 21.02.12

УДК 657.37:336.226.322

В.В. Кузьменко, магістр гр. ОА-11М

Кіровоградський національний технічний університет

Подання звітності з податку на додану вартість: виправлення помилок, відповідальність та штрафні санкції за Податковим кодексом України

В статті розглянуто питання щодо нововведень у поданні звітності з податку на додану вартість згідно ПКУ. З'ясовано умови та строки виправлення помилок при поданні звітності з ПДВ, проведено огляд передбачених штрафних санкцій та відповідальності платників податку.

податок на додану вартість, відповідальність, виправлення помилок, штрафні санкції, податкове зобов'язання, уточнюючий розрахунок

На данному етапі економічному розвитку України велику увагу слід приділити введенню в дію Податкового кодексу, особливо змінам стосовно податку на додану вартість. Адже даний податок складає найбільшу частину надходжень до державного бюджету країни з усіх податків і зборів. Треба сумлінно ставитись до складання звітності з податку на додану вартість, адже допущенні помилки в поданих податкових деклараціях призведуть до відповідальності та штрафним санкціям за порушення законодавства.

Змінам сучасного податкового законодавства приділяється значна увага, особливо з боку вітчизняних науковців. Проблеми та суперечні питання подання звітності з податку на додану вартість за Податковим кодексом України розглядали такі автори (бухгалтери-експерти) як Галина Тиравська та Соломія Ланчак [4,5]. Ними було виявлено ряд розбіжностей в трактуванні положень Податкового кодексу платниками податків та податковою службою.

Недостатньо вирішеними залишились питання щодо пристосування до правил виправлення помилок при подання звітності з податку на додану вартість, а також щодо правильного розуміння платниками податків відповідальності та штрафних санкцій за їх не виправлення. Багато нових умов, строків, ставок за штрафними санкціями змінились та є потреба в їх досконалому опрацюванні.

За мету при написанні даної публікації було поставлено з'ясувати порядок виправлення помилок в поданні звітності з податку на додану вартість, відповідальність платника податку та сум штрафних санкцій, передбачених ПКУ.

Податок на додану вартість – це непрямий податок, що є частиною

новоствореної вартості, яка утворюється на кожному етапі виробництва або обігу, його сума входить до продажної ціни на товари (роботи, послуги) і сплачується кінцевим споживачем. ПДВ сплачується юридичними та фізичними особами, які зареєстровані платниками цього податку. Нерідко при поданні звітності з податку на додану вартість можуть виникати помилки стосовно обчислення та правильності відображення інформації з даного податку в деклараціях. Податковим кодексом передбачено, що підприємство при самостійному виявленні помилок, які містяться у раніше поданій ним податковій декларації, зобов'язане надіслати уточнюючий розрахунок до такої податкової декларації або відобразити виявлені помилки у складі податкових зобов'язань податкової декларації звітного періоду.

Державна податкова адміністрація України сформувала форму податкової звітності таким чином, що помилки відобразатимуться лише в уточнюючих розрахунках. Уточнюючий розрахунок може подаватися як самостійний документ або як додаток до декларації. Якщо він буде поданий як додаток до декларації, вважається, що помилка виправлена у самій декларації. Якщо ж він подається як самостійний документ, тоді це окремий уточнюючий розрахунок [3].

Уточнюючий розрахунок може виправляти помилку тільки одного звітного періоду, оскільки його форма не дозволяє включати помилки декількох звітних періодів. Незалежно від того, чи уточнюючий розрахунок є окремим документом, чи додатком до декларації, дані із нього заносяться у картку особового рахунку платника податку. Якщо підприємство зменшує суму податкового зобов'язання з податку на додану вартість, на підставі уточнюючого розрахунку така сума буде занесена до картки особового рахунку платника податку і виникне переплата. Якщо виникатиме переплата, майбутні зобов'язання, які будуть задекларовані, погашатимуться переплатою, хоча з декларації цього видно не буде [4].

Іноді одна помилка може впливати на декілька звітних періодів. Платник податку повинен за кожний звітний період, починаючи з дати допущення помилки, у тих звітних періодах, де ця помилка була допущена подати уточнюючі розрахунки до кожної з таких декларацій.

Стосовно строків виправлення помилок Податковий кодекс передбачає можливість виправлення помилки протягом 1095 днів. Якщо підприємство подає уточнюючий розрахунок до податкової звітності, строки для нарахування податкових зобов'язань продовжуються на період з дати подання такої звітності до дати подання уточнюючого розрахунку. Таким чином, податковий орган може донарахувати зобов'язання незалежно від того, чи минуло 1095 днів з дати подання декларації. Якщо підприємство до декларації пізніше подавало уточнюючий розрахунок у межах трьох років, то ці три роки будуть відраховуватися з дати його подання. Термін 1095 днів (три роки) поширюється як для нарахування зобов'язань, так і для накладення штрафних чи фінансових санкцій.

Залежно від порядку виправлення помилок, у ПКУ передбачено різні штрафи:

- якщо помилка виправляється в уточнюючому розрахунку як у самостійному документі, штрафна санкція становить 3%;
- якщо помилка виправляється в уточнюючому розрахунку як додатку до декларації, штрафна санкція становить 5%.

Треба звернути увагу при самостійному виправленні помилок штрафна санкція застосовується лише у разі, коли було занижено податкове зобов'язання. Якщо підприємство завищило від'ємне значення або бюджетне відшкодування з податку на додану вартість, штрафна санкція не застосовується.

У першому півріччі цього року штраф дорівнює одній гривні. Згідно з п.7 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України за

порушення податкового законодавства з 1 січня по 30 червня 2011 року штрафна санкція становить одну гривню. Однак Державна податкова адміністрація України цієї санкції не визнає. Податківці вважають, що одна гривня застосовується виключно до випадків, коли ми занизили податкове зобов'язання і це встановлено податковим органом [5].

За неподання або несвоєчасне подання платником податків податкових декларацій (розрахунків) накладається штраф у сумі 170 гривень за кожне таке неподання або несвоєчасне подання. Ті самі дії, вчинені платником податків, до якого протягом року було застосовано штраф за таке порушення, караються штрафом у сумі 1020 гривень за кожне таке неподання або несвоєчасне подання (п.120.1 ст.120 ПКУ). Тобто за неподання звітності передбачено збільшення штрафної санкції залежно від кількості таких порушень. Штраф 170 грн. за перше порушення протягом року і 1020 грн. за повторне порушення [1].

Державна податкова адміністрація України обрала фіскальну позицію і є побоювання, що повторним порушенням буде вважатися не тільки неподання звітності з того самого податку, а й з будь-якого іншого. Тобто якщо підприємство, наприклад, не подало декларацію з податку на додану вартість (перше порушення), не виключено, що неподання декларації з екологічного податку вважатиметься другим порушенням. І це може загрожувати значним штрафом у сумі 1020 грн.

За порушення строків зберігання документів штрафних санкцій раніше встановлено не було. Була норма, яка передбачала обов'язок зберігати документи, в основному, протягом 3-х років після закінчення року, в якому вони були складені.

Ця норма залишилась і в Податковому кодексі, але відтепер незабезпечення платником податків зберігання первинних документів облікових та інших реєстрів, бухгалтерської та статистичної звітності, інших документів з питань обчислення і сплати податків та зборів протягом установлених ст. 44 Кодексу строків їх зберігання та/або ненадання платником податків контролюючим органам оригіналів документів чи їх копій при здійсненні податкового контролю у випадках, передбачених Кодексом, карається штрафом у сумі 510 гривень. За ті самі дії платників податків, до яких протягом року було застосовано штрафи за такі самі порушення, штрафуватимуть на суму 1020 гривень (п.121.1 ст.121 ПКУ)[1].

До підприємства раніше могли бути застосовані штрафи за заниження податкового зобов'язання, а тепер податківцям дозволено накладати штрафні санкції і за завищення бюджетного відшкодування з податку на додану вартість незалежно від того, чи отримало його підприємство. За ці випадки ст. 123 ПКУ передбачена штрафна санкція за перше порушення 25%, за повторне протягом 1095 днів порушення - 50% суми заниженого податкового зобов'язання, завищеної суми бюджетного відшкодування.

Якщо платник податків не сплачує узгоджену суму грошового зобов'язання протягом строків, визначених Кодексом, його притягують до відповідальності у вигляді штрафу у таких розмірах:

- при затримці до 30 календарних днів включно, наступних за останнім днем строку сплати суми грошового зобов'язання, - у розмірі 10% погашеної суми податкового боргу;
- при затримці понад 30 календарних днів, наступних за останнім днем строку сплати суми грошового зобов'язання, - у розмірі 20% погашеної суми податкового боргу (п.126 і ст.126 ПКУ). Штрафної санкції у розмірі 50% уже немає [5].

Всі вищенаведені штрафні санкції зіставимо зі штрафами за податковим законодавством до введення Податкового кодексу України для проведення

порівняльної оцінки суворості змін в регулюванні податківцями податкової звітності платників податків, результати відображено в таблиці 1 [2].

Таблиця 1 – Штрафні санкції з подання податкової звітності в Україні

№	До 01.01.11	З 01.01.11*
1	Платники ПДВ за неподання, несвоєчасне подання податковим органам декларацій, розрахунків та інших документів, необхідних для нарахування і сплати ПДВ сплачують до бюджету 10 % належних сум податку.	За неподання або несвоєчасне подання платником податків податкових декларацій (розрахунків) накладається штраф у сумі 170 гривень за кожне таке неподання. Ті самі дії, вчинені платником податків, до якого протягом року було застосовано штраф за таке порушення, караються штрафом у сумі 1020 гривень за кожне порушення (п.120.1 ст.120 ПКУ).
2	За самостійно виявлений факт заниження податкового зобов'язання минулих податкових періодів передбачено: - або надіслати уточнюючий розрахунок і сплатити суму такої недоплати та штраф у розмірі 5% від такої суми до подання такого уточнюючого розрахунку; або відобразити суму такої недоплати у складі декларації з цього податку, що подається за наступний податковий період, збільшену на суму штрафу у розмірі 5% від такої суми, з відповідним збільшенням загальної суми податкового зобов'язання з цього податку.	За самостійно виявлений факт заниження податкового зобов'язання минулих податкових періодів передбачено: - якщо помилка виправляється в уточнюючому розрахунку як у самостійному документі, штрафна санкція становить 3%; якщо помилка виправляється в уточнюючому розрахунку як додатку до декларації, штрафна санкція становить 5%.
3	За порушення строків зберігання документів штрафних санкцій раніше встановлено не було. Була норма, яка передбачала обов'язок зберігати документи, в основному, протягом 3-х років після закінчення року, в якому вони були складені.	Незабезпечення платником податків зберігання первинних документів облікових та інших реєстрів, бухгалтерської та статистичної звітності, інших документів з питань обчислення і сплати податків та зборів протягом установлених ст. 44 Кодексу строків їх зберігання та/або ненадання платником податків контролюючим органам оригіналів документів чи їх копій при здійсненні податкового контролю карається штрафом у сумі 510 гривень. За ті самі дії платників податків, до яких протягом року було застосовано штрафи за такі самі порушення, штрафуватимуть на суму 1020 гривень (п.121.1 ст.121 ПКУ).
4	У разі коли контролюючий орган самостійно донараховує суму податкового зобов'язання платника податків, такий платник податків зобов'язаний сплатити штраф у розмірі 10% від суми недоплати (заниження	За заниження податкового зобов'язання або завищення суми бюджетного відшкодування передбачена штрафна санкція за перше порушення 25%, за повторне протягом 1095 днів порушення - 50% суми заниженого податкового зобов'язання, завищеної суми

* У першому півріччі цього року штраф дорівнює одній гривні. Згідно з п.7 підрозділу 10 розділу ХХ «Перехідні положення» Податкового кодексу України за порушення податкового законодавства з 1 січня по 30 червня 2011 року штрафна санкція становить одну гривню.

	суми податкового зобов'язання) за кожний з податкових періодів, але не більше 50% такої суми та не менше 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян сукупно за весь строк недоплати, незалежно від кількості податкових періодів, що минули.	бюджетного відшкодування.
5	<p>У разі коли платник податків не сплачує узгоджену суму податкового зобов'язання протягом граничних строків, такий платник податку зобов'язаний сплатити штраф у таких розмірах:</p> <ul style="list-style-type: none"> - при затримці до 30 календарних днів, наступних за останнім днем граничного строку сплати узгодженої суми податкового зобов'язання, - у розмірі 10% погашеної суми податкового боргу; - при затримці від 31 до 90 календарних днів включно, наступних за останнім днем граничного строку сплати узгодженої суми податкового зобов'язання, - у розмірі 20% погашеної суми податкового боргу; - при затримці, що є більшою 90 календарних днів, наступних за останнім днем граничного строку сплати узгодженої суми податкового зобов'язання, - у розмірі 50% погашеної суми податкового боргу. 	<p>У разі коли платник податків не сплачує узгоджену суму податкового зобов'язання протягом граничних строків, такий платник податку зобов'язаний сплатити штраф у таких розмірах:</p> <ul style="list-style-type: none"> - при затримці до 30 календарних днів включно, наступних за останнім днем строку сплати суми грошового зобов'язання, - у розмірі 10% погашеної суми податкового боргу; - при затримці понад 30 календарних днів, наступних за останнім днем строку сплати суми грошового зобов'язання, - у розмірі 20% погашеної суми податкового боргу.

Порівнюючи рівень застосування штрафних санкцій податковими органами до введення ПКУ та після можна відзначити, що радикальних змін не відбулось. Ставки штрафів залишились на тому ж рівні, а деінде й дещо зменшились. Суворішим стало застосування штрафних санкцій за повторне порушення в цьому ж періоді.

Отже, необхідно пильно слідкувати за змінами в податковому обліку та законодавстві України, особливо за змінами і доповненнями в Податковому кодексі України. Для уникнення сплати чималих штрафів підприємствам необхідно дотримуватись правил складання та подання податкової звітності з податку на додану вартість, та строків сплати грошових зобов'язань.

Список літератури

1. «Податковий кодекс України» № 2755-VI, затверджений ВР України від 02.12.2010 р. (зі змінами та доповненнями).
2. ЗУ «Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами» № 2181-III, затверджений ВР України від 21.12.2000р.
3. Наказ ДПАУ №41 «Про затвердження форм та порядку заповнення і подання податкової звітності з податку на додану вартість» від 25.02.2011р.
4. Тиравська Г. Як правильно заповнювати декларацію з ПДВ //«Податкове планування» - 2011 р. №8 С. 50-56.
5. Ланчак С. Як правильно заповнювати декларацію з ПДВ //«Податкове планування». - 2011 р. №8.– С. 50-56.

В. Кузьменко

Представление отчетности по налогу на добавленную стоимость: исправление ошибок, ответственность и штрафные санкции, за Налоговым кодексом Украины

В статье рассмотрены вопросы относительно нововведений в представлении отчетности по налогу на добавленную стоимость согласно НКУ. Выяснены условия и сроки исправления ошибок при представлении отчетности по НДС, проведен обзор предусмотренных штрафных санкций и ответственности плательщиков налога.

V. Kuzmenko

Presentation of accounting in value-added tax: a correction of errors, responsibility and penalty approvals, in order to Tax code of Ukraine

The article considers the issues of innovations in presentation of accounting in value-added tax concordantly to TCU. At presentation of accounting in VAT were founded out terms and terms of correction of errors, the review of the foreseen penalty approvals and responsibility of payers of tax was conducted.

Одержано 23.02.12

УДК 631.162

Т.О. Шеремет, магістр гр.ОА-11М

Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми обліку витрат і виходу продукції при вирощуванні зернових культур

В статті проаналізовано проблеми обліку витрат в сільському господарстві. Досліджено особливості обліку виходу продукції при вирощуванні зернових культур і відображення цього процесу звітності. Особлива увага приділяється шляхам вирішення означених проблеми.
витрати, сільське господарство, собівартість, вихід продукції, облік зернових

Рослинництво, як галузь економіки, характеризується низкою особливостей, що визначаються, з одного боку, впливом природних факторів, з другого - соціальних, які необхідно враховувати при організації бухгалтерського обліку. Стан виробництва у господарстві цієї сфери характеризується ефективністю, ступенем використання досягнень науково-технічного прогресу, місцем і роллю робітника у виробничому процесі. В умовах обмеженості ресурсів і необхідності досягнення певного рівня ефективності виникає потреба постійного порівняння понесених витрат і отриманих результатів. Ця проблема посилюється під впливом інфляції, коли дані про виробничі витрати необхідно повсякденно порівнювати з майбутніми витратами, що значною мірою залежить від впливу зовнішнього середовища. Можливість усунення або передбачення впливу багатьох негативних внутрішніх і зовнішніх факторів з'являється завдяки раціональному організованому обліку витрат на виробництво.

Дане питання досліджували такі відомі науковці, як І.П. Талонов, Л.Т. Пінчук, Н.О. Огійчук, А.В. Пахомов, В.Л. Циков, І. Є. Алікова, М.З. Пізенгольд, Моссаковського В.Б. та багато інших.

Однак, невирішеним залишається питання обліку витрат по кожному виду продукції з врахуванням всіх видів понесених затрат, адже сільське господарство є

особливим видом виробництва і витрати можуть виникати найрізноманітніші, такі, наприклад, які зумовлені знищенням врожаю комахами або стихійними явищами. При цьому виникають питання в якому обсязі і як розподілити ці витрати на готову продукцію.

Метою даної статті є дослідження сучасних проблеми обліку витрат і розрахунку собівартості зернових культур та визначення шляхів їх вирішення.

Сільськогосподарське виробництво характеризується різноманітністю умов надходження, збереження та витратами одержуваної продукції. Це приводить до необхідності використання досить чисельних форм первинних документів [5, с.230].

Продовжуючи дану тему І. Є. Алікова, М. З. Пізенгольц відзначають той факт, що продукція рослинництва надходить у господарство в стислий термін збирання при різних погодних умовах. Тому правильна організація обліку її надходження та подальшого руху має особливо важливе значення. Ще до початку врожаю повинна бути проведена велика підготовча робота. Необхідно перевірити як підготовлені місця приймання та збереження продукції, підібрати і проконтролювати завідувачів токами, вагарів, комірників, сторожів та інших матеріально-відповідальних осіб.

В.П. Масаковський, Д.Ф. Томчук підкреслюють, що головний бухгалтер повинний визначити обов'язки кожного з матеріально-відповідальних осіб, що беруть участь у процесі збирання врожаю, підготувати достатню кількість бланків первинних документів, пронумерувати їх тощо.

Суть основної проблеми обліку в сільськогосподарських підприємствах полягає в тому, що витрати здійснюються нерівномірно протягом значного періоду часу і продукцію одержують в міру досягання культур. Ці особливості слід враховувати при організації обліку витрат. Тривалість процесу виробництва і одночасне здійснення витрат під урожай двох суміжних полів потребують чітко розмежування в обліку витрат за роками, оскільки вони є витратами під урожай майбутніх років.

Витрати накопичуються на окремих рахунках з обліку витрат на вирощування зернових культур, тому аналітичний облік необхідно організувати за видами виробництв і культурами.

Тому Сук П.Я. розглядаючи питання формування в обліку витрат, звернув особливу увагу на методичку обліку витрат зернових культур як одну з найскладніших і трудомістких операцій цього процесу.

Практика діяльності сільськогосподарських підприємств потребує уточнення окремих положень методички обліку витрат за наявності певних розбіжностей і не визначення понять у чинних законодавчих і нормативних документах.

На практиці відсутність чітких методичних вказівок призводить до різних відображення витрат на синтетичних рахунках. Аналітичний облік здійснюється в регістрах і картках, де витрати враховуються за статтями калькуляції.

У зв'язку з цим Хорунжий Л.І. відмічає, що важливо знайти величину витрат минулого року, витрат на проведення передпосівного обробітку і посіву, на догляд за посівами, збір врожаю. При цьому доцільно вести облік витрат по кожній конкретній технологічній операції. Побудована таким чином облікова інформація в управлінні дасть можливість своєчасно контролювати і аналізувати витрати з метою досягнення її максимальної ефективності.

Аналогічної думки дотримується Сук П.Я. вказуючи, що витрати відображають у фінансовому обліку тільки за їх економічними елементами. На протязі звітного періоду витрати накопичуються на рахунках витрат з елементами, а в кінці його - їх переносять на фінансові результати звітного періоду для визначення результатів фінансової діяльності.

Моссаковський В.Б. стверджує, що сучасний стан обліку у сільськогосподарських підприємствах більш придатний для контролю за виконанням планових показників, а аналітичних їх якостей для вивчення результатів діяльності по господарству - не достатньо. Облік витрат по окремих підрозділах відсутній, а там, де він налагоджений, ведеться тільки по основних прямих витратах. І тому, на думку Моссаковського В.Б., необхідно прагнути до більшого обхвату обліку витрат виробництва. Необхідно організувати облік так, щоб була можливість по кожному підрозділу визначити вплив величин витрат, яка від нього не залежить.

Приділяє велику увагу обліку реалізації зернових культур і М.Ф. Огійчук. Він зазначає, що аналітичний облік реалізації продукції повинний надавати необхідну інформацію для визначення прибутку. Аналітичний облік ведеться по окремих видах продукції (товарів, робіт, послуг) або по їхніх групах, що дозволяє визначити результати не тільки в цілому, але і по кожному виду та групі, дохід від реалізації продукції визначається по вартості продукції, що відвантажується, зазначеної в оформленнях для оплат розрахункових документів, а при розрахунках готівкою - по коштах, що надійшли в касу.

Відповідно до чинного законодавства право власності на відвантажену продукцію переходить від виробника до покупця в момент здачі товару транспортній організації або іншим організаціям, що займаються його доставкою покупцю. Відвантажені товари у виробника вже не є об'єктом обліку та не відбиваються у нього в балансі. Об'єктом обліку у нього є дебіторська заборгованість по розрахунках з покупцями. При цьому значно спрощується обліковий процес, тому що виключається необхідність щомісячного розподілу невиробничих витрат та розрахунків підлягаючих списанню товарів, відвантажених на реалізацію.

Одним з найважливіших показників, що характеризують діяльність сільськогосподарських підприємств у галузі рослинництва, є собівартість одиниці продукції. Цей показник відображає ефективність використання земельних ресурсів, тракторів та сільськогосподарських машин, насіння, добрив та інших засобів виробництва. Для об'єктивного обчислення собівартості продукції необхідно правильно врахувати усі витрати, що відносяться до того або іншого звітного періоду, а також точно указати весь оприбуткований врожай.

З цього приводу В.І. Родостовець та Ю.Н. Моляревський вважають, що перш ніж приступати до обчислення собівартості продукції рослинництва, варто списати на збитки витрати по посівах сільськогосподарських культур, що загинули від стихійних лих. Обчислення собівартості продукції зернових, приводять до наступної послідовності, - продовжують автори, - спочатку розподіляють за призначенням витрати на утримання основних засобів, витрати по осушенню і зрошенню. Потім на облікові об'єкти відносять різниці між фактичною і плановою собівартістю робіт та послуг допоміжних виробництв, понесених в основному виробництві. Після цього у встановленому порядку розподіляють бригадні, галузеві та загальногосподарські витрати. У такий спосіб на дебеті аналітичних рахунків будуть зібрані усі фактичні витрати в галузі рослинництва, а на кредиті цих рахунків (за винятком аналітичних рахунків по обліку незавершеного виробництва) - кількість та планова собівартість отриманої від врожаю продукції.

Важливим резервом збільшення виробництва зерна вважають Ф.І. Васькін та Н. Степаненко, є збільшення усіх видів витрат при збиранні та скорочення термінів збирання врожаю. Оптимальна тривалість збиральних робіт не повинна перевищувати 8-9 днів, оскільки перестій хлібів на корені до 5-6 днів приведе до значних втрат зерна та погіршення його якості.

М.З. Пізенгольц зазначає, що облік витрат на виробництво ґрунтується майже на всіх документах первинного та зведеного обліку фінансово-господарської діяльності підприємства. Їх використання при цьому повинно забезпечити можливість розподілу витрат на виробництво по економічних елементах, місцях їх виникнення, калькуляційних статтях та об'єктах калькулювання - замовлення, виробках.

Проблему документального оформлення надходження та витрачання сільськогосподарської продукції, насіння і кормів розглядають М.З. Пізенгольц та М.Ф. Огійчук. Щодо зернових культур вони відзначають, що первинний облік зернової продукції, отриманої від врожаю, можна здійснювати декількома методами. У господарстві вибирають той метод, що вважають найбільш оптимальним. При першому методі використовують Регістри відправлення зерна або іншої продукції з поля. Облік надходження зерна на тік при другому методі передбачає використання Путівки на вивіз зерна з поля. При третьому методі обліку зернової продукції застосовують талони та спеціальні реєстри. Зведеним документом про надходження та витрати зернової продукції на току є Відомість руху зерна та іншої продукції.

Звертає увагу на систематичний та аналітичний облік витрат виходу продукції рослинництва Ф.І. Васькін, у тому числі і по зернових культурах, що ведуть на систематичному рахунку 23 "Виробництво", на субрахунку 231 "Рослинництво". По дебету цього субрахунку на протязі року відбивають усі витрати під врожай поточного та майбутнього року. При цьому кредитують рахунок 20 та інші. Наприкінці року на цей субрахунок відносять також відхилення фактичної собівартості від планової, що припадають на зернові культури. По кредиту субрахунку 231 на протязі року відбивають кількість та планову собівартість отриманої від врожаю продукції. Аналітичний облік витрат та виходу продукції рослинництва ведуть у Виробничому звіті по рослинництву, що складається один раз на місяць у розрізі бригад або інших підрозділів. Незважаючи на трудомісткість виконання роботи, обов'язковим є складання в цілому по підприємству зведеного Виробничого звіту, у якому витрати та вихід продукції відображаються за рік.

Через те, що в рослинництві використовується частина власної готової продукції для наступного виробництва, то при організації процесу обліку виробництва проявляються елементи напівфабрикатного варіанту обліку. Проте, прямої тотожності тут немає. Продукція власного виробництва використовується для одержання нової продукції в наступному році, що обумовлює розмежування витрат за різними звітними періодами і дозволяє показувати їх у вигляді звичайних матеріальних витрат. Ряд економістів вважають, що в даному випадку готову продукцію рослинництва потрібно оцінювати за цінами реалізації. З такою думкою важко погодитися, оскільки при використанні зерна на посів не відбувається ніякої реалізації, а просто продовжується технологічний процес виробництва, на стадії якого формується собівартість продукції.

В даний час необхідно удосконалювати систему обліку в аграрному секторі, за допомогою розробки та запровадження різного роду нормативно-законодавчих актів, Постанов, Стандартів тощо. У зв'язку з цим вважаємо за необхідне в сучасних умовах господарювання застосовувати та затверджувати нормативні документи по полегшенню і удосконаленню обліку витрат та виходу продукції при вирощуванні зернових культур.

Отже, можна зробити висновок, що від належної організації обліку витрат та калькулювання собівартості продукції залежать рівень економічного управління підприємством, ступінь впливу результатів діяльності окремих підрозділів на підвищення ефективності виробництва, обґрунтованість планування якісних та кількісних показників й оптимальне ціноутворення. Тому потрібно здійснювати: правильний облік витрат на виробництво зернових культур, відповідне заповнення

документів, ведення обліку відповідно до стандартів бухгалтерського обліку, а також знаходити найбільш раціональні і ефективні методи бухгалтерського обліку для прийняття управлінських рішень. Також, виходячи з особливостей галузевого виробництва, необхідно розробити єдині типові внутрішньогалузеві рекомендації з обліку, які за потреби можливо адаптувати до конкретних умов і особливостей діяльності сільськогосподарських підприємств.

Список літератури

1. Аиликова И.Е. Бухгалтерский учет. - Учебное пособие. - К.: Высшая школа. - 1994. - 432 с.
2. Васин Ф.И. К вопросу о классификации затрат на производство // Бухгалтерский учет. - 1995. - № 4. - С.7-11.
3. Масаковский В.П. Удосконалення обліку та контролю витрат в сільськогосподарських підприємствах // Економіка АПК. - 1998. - № 3. - с.34-35
4. Моляревский Ю.Н. Учет затрат на производство и калькулирование себестоимости продукции // Налоги и бухгалтерский учет. - 2005. - № 25. -С.10-18.
5. Огійчук М.Ф. Бухгалтерський облік на сільськогосподарських підприємствах: Підручник. -2-ге вид., перероб. і допов. - К.: Вища освіта. – 2003. - 800 с.
6. Пизенгольц М.З. Бухгалтерский учет в сельском хозяйстве. - Учебное пособие. - М.: Росагропромиздат. - 1997. - 345 с.
7. Родостовец В.И. Учет затрат в растениеводстве // Бухгалтерский учет. - 1995. - № 4. - с.60-70.
8. Сук П. Організація обліку витрат // Бухгалтерія в сільському господарстві. - 2009 №22.- с.29-42
9. Томчук О.Ф. Усовершенствование учета и контроля затрат в сельскохозяйственных предприятиях // Экономика АПК. - 2003. - № 3. - С. 19- 22
10. Хоружий Л.И., Концевая С.М. Основы аудита: Учебное пособие. – М.:Издательство «Дело и Сервис», 2001. - 755 с

Т. Шеремет

Проблемы учета затрат и выхода продукции при выращивании зерновых культур

В статье проанализированы проблемы учета затрат в сельском хозяйстве. Отслежено особенности учета выхода продукции при выращивании зерновых культур и отражение этого процесса в отчетности. Особое внимание уделяется путям решения данных проблем.

T. Sheremet

The problems of cost accounting and yield when grown crops

The paper considers accounting problems in agriculture. Also consider the features of yield for growing crops and display it in reporting. Particular attention is paid to the ways of solving problems.

Одержано 23.02.12

УДК 657.446

Ю.В. Руднік, магістр гр.ОА-11М

Кіровоградський національний технічний університет

Сучасні зміни в оподаткуванні прибутку підприємства

В статті розглянуто питання формування фінансового результату згідно Податкового Кодексу України. З'ясовано умови визнання доходів і витрат, проведено порівняння бухгалтерського та податкового обліку доходів та витрат

зміни податкового законодавства, прибуток, доходи, витрати, податкові різниці

Зміни податкового законодавства зумовлюють необхідність змін методики ведення податкового і фінансового обліку на підприємствах України.

Останнім часом у фаховій літературі з'явилися публікації таких авторів, як Є. Снідерський, Д. Снідерський, В. Бабіч, А. Поддєрьогін, І. Складрук, І. Назарбаєва, В. Прокопенко, Г. Корнійчук, Н. Білова, І. Голошевич, М. Клімовська, Т. Деркач, в яких розглядаються проблеми пов'язані з формуванням та обліком прибутку. Проте проблематика формування та відображення в обліку фінансового результату з огляду сучасних змін податкового законодавства досліджена не повністю.

За мету при написанні даної публікації було поставлено проведення порівняльного аналізу та визначення змін у формуванні доходів та витрат у зв'язку з провадженням Податкового Кодексу України.

Показник прибутку, який формується у фінансовому обліку регламентується національними стандартами, зокрема : Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку № 3 «Звіт про фінансові результати», Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку № 15 «Дохід», Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку № 16 «Витрати».

Стосовно формування інформації для розрахунків з бюджетом з податку на прибуток діє інше законодавство. Так, до 1.04.2011р. формування оборотів до оподаткування регулювалося Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств». З 1.04.2011 р. ці питання регулюються Податковим Кодексом України. При введенні ПКУ декларувалися такі важливі завдання, як: усунення розбіжностей між показниками бухгалтерської та податкової звітності суб'єктів господарювання; виведення економіки країни з «тіні»; побудова стабільної економіки країни; підтримка сталого розвитку соціальноорієнтованої та конкурентоспроможної ринкової економіки; впровадження і стимулювання інноваційних процесів у країні тощо. На зміну порядку оподаткування прибутку, що діяв багато років, прийшли нові правила, якими з цього моменту потрібно керуватися платникам податків при здійсненні будь-яких операцій. У зв'язку з цим складні завдання стоять перед методикою ведення бухгалтерського обліку для суб'єктів господарської діяльності, яка потребує значних доопрацювань.

Змінено такі поняття, як: валові доходи та валові витрати, правило «першої події», основні фонди. Натомість прийшла інша бухгалтерська термінологія (доходи, витрати, основні засоби). Але змінилися не тільки назви. Наповнення таких податкових показників теж зазнало певних метаморфоз. Із введенням Податкового Кодексу України була здійснена спроба зближення податкового і бухгалтерського обліку.

Ідеться, у першу чергу, про принцип нарахування та відповідності доходів і витрат, за яким для визначенні фінансового результату звітного періоду співставляють доходи такого періоду з витратами, які були здійснені для отримання згаданих доходів. При цьому доходи й витрати відображаються у бухгалтерському обліку в момент їх виникнення, незалежно від часу надходження й сплати грошей. Подібний принцип заклали й у ПКУ. Відповідно, суми отриманих авансів за товари (робота, послуги) більше не потраплятимуть у доход платника, а сплачені передоплати — у витрати. Більше того, у деяких випадках ПКУ прямо відсилає нас до П(С)БО. Хоча повного поєднання бухгалтерського обліку з податковим так і не відбулося. Відмінностей багато й часом вони дуже суттєві. Наслідком є існування податкових різниць, які визначаються як різниці, що виникають між оцінкою й критеріями визнання доходів, витрат, активів, зобов'язань за П(С)БО або МСФЗ та доходами й витратами, визначеними згідно з р. III Податкового Кодексу України. Відповідно, платникам податку на прибуток доводиться подавати фінансову звітність з урахуванням таких податкових різниць.

Міністерством фінансів України було ухвалено Наказ №1021 «Про затвердження Змін до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 3 "Звіт про фінансові результати"» від 11.08.2011р., згідно з яким Звіт про фінансові результати буде доповнений новим розділом: «Розкриття інформації про податкові різниці». Відповідно до пункту 1 підрозділу 4 Розділу XX ПКУ (з урахуванням змін до Податкового кодексу, які внесено Законом № 3609-VI від 7.07. 2011) суб'єкти господарювання – платники податку на прибуток подають фінансову звітність з урахуванням податкових різниць починаючи зі звітних періодів 2013 року.

Відповідно до прийнятих змін значна увага приділяється формулюванню і порядку визнання доходів платника податку на прибуток. Поняття «доходи», наведене в Податковому Кодексі, частково запозичене із Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» та характеризує поняття «валові доходи», проте не відповідає бухгалтерському змісту терміна «доходи», поданому в П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Законодавці не ризикнули безпосередньо послатися на бухгалтерське визначення доходу, наведене в П(С)БО, а дали власне тлумачення, яке, по суті, має невелике змістовне навантаження.

У П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» визначено: доходи - це збільшення економічних вигід у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (крім зростання капіталу за рахунок внесків власників) за звітний період. Наведене визначення дуже широке, але воно досить точно і обгрунтовано виражає сутність доходу як економічної категорії.

Згідно з ПКУ доходи, що враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування, складаються з доходу від операційної діяльності та інших доходів. Дохід від операційної діяльності визнається в розмірі договірної (контрактної) вартості, але не менше ніж сума компенсації, отримана в будь-якій формі, та включає дохід від реалізації товарів, виконаних робіт, наданих послуг та інші доходи. А у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності інформація про доходи відображується більш аналітично, в розрізі видів діяльності, а саме: доходи від основної діяльності, іншої операційної діяльності, фінансові доходи, інші доходи звичайної діяльності та доходи від надзвичайних подій, іншої операційної діяльності, доходи від фінансової діяльності, інші доходи (інвестиційна діяльність), доходи від надзвичайних подій.

Тож маємо явище, яке змушує платників податків вибирати з двох варіантів: або в усіх сумнівних випадках спиратися на бухгалтерський облік, або оцінювати певну операцію як операційну діяльність чи як іншу. Але і тут немає гарантії, що збіг з бухгалтерською класифікацією призведе до застосування бухгалтерського правила

визнання доходу. З цього приводу в п.137.16 ст.137 ПКУ зроблено застереження, що доходи від іншої діяльності визнаються згідно з правилами бухгалтерського обліку, якщо інше не передбачено в самому бухгалтерському обліку.

Для узагальнення інформації про доходи за видами діяльності Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств, організацій, затвердженим наказом Міністерством фінансів України від 30.11.99р. № 291 (із змінами і доповненнями), передбачено рахунки класу 7 «Доходи і результати діяльності», що полегшує формування інформації як для вирахування доходу з метою оподаткування, так і для складання фінансової звітності й визначення облікового прибутку. Такий підхід доцільно було б застосувати і в податковому обліку. В Кодексі чітко виділені тільки доходи від операційної діяльності, а всі інші віднесені до інших доходів.

Момент набуття права власності на майно нині врегульовано правилами Цивільного Кодексу України. Саме до них доводиться звертатися, обґрунтовуючи дату визнання доходів від продажу товарів. Але вже зараз зрозуміло, що прив'язка визнання доходу до моменту переходу права власності на товари може спричинити значні проблеми з оподаткуванням. А от датою отримання інших доходів (момент визнання яких у ПКУ не конкретизували) вважають дату їх виникнення за П(С)БО (п. 137.16 ПКУ). Тому доведеться тримати під рукою П(С)БО 15 «Дохід».

Важливою складовою розрахунку об'єкта оподаткування є витрати. У Кодексі визначено, що витрати – це сума будь-яких витрат платника податку в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснених для провадження господарської діяльності платника податку, в результаті яких відбувається зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, внаслідок чого відбувається зменшення власного капіталу (крім змін капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власником). Таке саме визначення наведено і в П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати». Тобто ми маємо абсолютне узгодження визначення поняття «витрати».

Основну частину витрат платника податку становить собівартість товарів, продукції (робіт, послуг). У Кодексі зазначено, що собівартість виготовлених та реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг складається з витрат, прямо пов'язаних з виробництвом таких товарів, виконанням робіт, наданням послуг, а саме: прямих матеріальних витрат, прямих витрат на оплату праці, амортизації виробничих основних засобів та нематеріальних активів, безпосередньо пов'язаних з виробництвом, виконанням робіт, наданням послуг, вартості придбаних послуг, прямо пов'язаних із виробництвом товарів, виконанням робіт, наданням послуг, інших прямих витрат.

На перший погляд, наче все правильно і логічно, але це не так. Адже собівартість продукції (товарів, робіт, послуг) включає в себе не тільки прямі, а й непрямі (загальновиробничі) витрати. У нормативних документах, які регулюють порядок ведення бухгалтерського обліку, методику визначення собівартості продукції (товарів, робіт, послуг) та складання фінансової звітності, на мою думку, більш точно і зрозуміло викладені ці питання.

Так, у П(С)БО 16 «Витрати» зазначено, що собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) складається з виробничої собівартості продукції (робіт, послуг), яка була реалізована протягом звітного періоду, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат і наднормативних виробничих витрат. Крім того, до виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) включаються прямі матеріальні витрати, прямі витрати на оплату праці, інші витрати, змінні й постійні загальновиробничі витрати, розподілені загальновиробничі витрати.

Як бачимо, в П(С)БО 16 «Витрати», порівняно з Податковим Кодексом, до прямих витрат не віднесено амортизацію. Амортизація виробничих засобів і

нематеріальних активів може бути прямою тільки в індивідуальних виробництвах (один вид продукції, один вид робіт, один вид послуг) і, як правило, амортизація виробничих матеріальних і нематеріальних активів включається до складу загальновиробничих витрат. Не виділяється окремо вартість придбаних робіт, послуг сторонніх організацій; вони включаються до складу прямих матеріальних витрат або до інших прямих витрат. Проте наведена розбіжність не впливає на величину загальної суми витрат як в оподаткуванні, так і в бухгалтерському обліку.

В ПКУ та П(С)БО 16 «Витрати» необхідно редакційно однаково виписати номенклатуру загальновиробничих, адміністративних витрат і витрат на збут, що зменшить розбіжність нормативних документів з оподаткування прибутку підприємств і бухгалтерського обліку.

Заслуговує на увагу і потребує глибокого аналізу з фінансової і облікової точок зору склад витрат подвійного призначення, які згідно з Кодексом враховуються при оподаткуванні прибутку. Особливостями витрат подвійного призначення є те, що:

1. Значна частина цих витрат не включається до складу операційних витрат, а має інші джерела фінансування. Отже, такі витрати суттєво не впливають на формування прибутку від операційної діяльності.

2. Ці витрати враховуються при обчисленні оподатковуваного прибутку - об'єкта оподаткування. Однак потрібно звернути увагу на те, що більшість витрат подвійного призначення здійснюється за ініціативою платника податку на прибуток і в обсягах, які визначає сам платник.

Формування витрат подвійного призначення дає змогу зменшити суму оподатковуваного прибутку і суму податку на прибуток. Проте за рахунок указаних витрат виникають розбіжності в обсягах бухгалтерського і оподатковуваного прибутку.

Проведені дослідження дозволили надати наступні висновки. Оподаткування прибутку є одним із основних джерел надходження коштів до бюджету і всі зміни в цій сфері різко відбиваються на економіці держави. А, отже, потрібно уважно впроважувати нововведення і слідкувати за їх наслідками в подальшому. З прийняттям Податкового Кодексу України відбулися значні зміни порядку оподаткування прибутку і їх вплив на бухгалтерський облік недостатньо відпрацьований. Не дивлячись на задекларовану при розробці Податкового Кодексу мету, що полягає в усуненні розбіжностей між бухгалтерським та податковим обліком не можна ставити знак рівності між податковими та бухгалтерськими доходами і витратами. Проаналізувавши визнання доходів та витрат в бухгалтерському та податковому обліку відповідно до чинного законодавства, було виявлено ряд розбіжностей в їх трактуванні та класифікації, що зумовлено існуванням податкових різниць. При цьому потрібно врахувати, що нові нормативні положення податкового законодавства значно наближені до нормативів бухгалтерського обліку, що регулюються П(С)БО. Це дає змогу формувати бухгалтерський облік як єдину інформаційну систему для визначення показників фінансової та податкової звітності. Проте залишається багато спірних питань, які є досі нерегульовані, потребують детального аналізу і прийняття рішень.

Список літератури

1. «Податковий кодекс України» № 2755-VI, затверджений ВР України від 02.12.2010 р. (зі змінами та доповненнями).
2. Наказ №372 «Про затвердження Змін до деяких положень (стандартів) бухгалтерського обліку» від 18.03.2011 р.
3. Наказ №1021 «Про затвердження Змін до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 3 "Звіт про фінансові результати"» від 11.08.2011р.

4. Свідерський Є. Удосконалення методики бухгалтерського обліку податку на прибуток згідно з Податковим кодексом України // «Бухгалтерський облік і аудит» - 2011 р. №3 С. 3-7.
5. Дерчак Т. Прибуток підприємства: доходи та витрати // «Збірник систематизованого законодавства» - 2011 р. №11 С. 104-111.

Ю. Рудник

Современные изменения в налогообложении прибыли предприятий

В статье рассмотрены вопросы относительно формирования финансового результата согласно Налогового Кодекса Украины. Выяснены условия признания доходов и затрат, проведено сравнение бухгалтерского та налогового учёта доходов и затрат.

Y. Rudnik

Recent changes in taxation of company profits

In the article questions are considered in relation to forming of financial result in obedience to Internal revenue Code of Ukraine. The terms of confession of profits and expenses are found out, comparison is conducted book-keeping that fiscal accounting of profits and expenses.

Одержано 23.02.12

УДК 339.543

Т.В. Панасенко, ст. гр. ФК-11М, В.В. Шалімов, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Роль державного казначейства у державному фінансовому контролі

В статті розглянуто сучасний стан та перспективи вдосконалення державного контролю, контролю органів Державного казначейства при обслуговуванні бюджетів та розпорядників коштів, як складової державного фінансового контролю.

державне казначейство, Державний бюджет, кошти, грошові потоки, фінансова система, державний фінансовий контроль, нецільове використання

Державний фінансовий контроль є важливою функцією держави, за допомогою якої забезпечуються нормальні умови для функціонування фінансової системи. Складні економічні процеси й наслідки світової фінансової кризи показали необхідність удосконалення фінансово-бюджетної політики, а зокрема фінансового контролю. Його недооцінка призвела до зловживань та порушень у сфері фінансових відносин. На сьогодні визнано, що існує необхідність розвитку системи державного фінансового контролю з огляду на об'єктивну потребу створення відповідної протизаги існуючим загрозам у фінансовій системі, зокрема щодо зменшення обсягів та кількості бюджетно-фінансових зловживань та злочинів; покращення рівня фінансової дисципліни у використанні бюджетних коштів; забезпечення надходжень до бюджету податків, зборів та обов'язкових платежів; посилення відповідальності учасників бюджетного процесу та ін.

Вдосконалення системи фінансового контролю в Україні може стати запорукою ефективного функціонування державних фінансів, зокрема отримання таких

результатів як: дотримання економічної безпеки держави, збалансування державного та місцевих бюджетів, досягнення фінансової самодостатності регіонів, секторів і галузей економіки, збільшення захищеності фінансово- економічних інтересів громадян і суспільства і як результат – процвітання держави, посилення престижу перед світовою спільнотою.

Відносно новим елементом фінансової системи України та державного фінансового контролю є Державне казначейство України.

Окремі автори розглядають Держказначейство як один з органів, що є виконавцем бюджету, або в контексті органів доведення лімітів бюджетних зобов'язань до розпорядників коштів. В окремих публікаціях згадується лише контрольна функція Держказначейства, без уточнення його місця в системі фінансового контролю України [6]. Справді, на сьогоднішній день існує багато неточностей у нормативних документах, які регламентують діяльність державних інституцій, особливо в частині розмежування їх завдань та повноважень. Це призводить до неточностей і неправильного ставлення суспільства до оцінки результатів роботи таких інституцій, учасників бюджетного процесу.

Взагалі, за своєю економічною сутністю фінансовий контроль – це комплекс заходів, що вживаються законодавчими і виконавчими органами влади всіх рівнів, а також спеціально створених установ, для забезпечення законності та ефективності формування, володіння та використання фінансових ресурсів з метою захисту фінансових інтересів держави, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та громадян, а також успішного досягнення поставлених цілей у сфері фінансів [4].

Важливість державного фінансового контролю в економіці держави зумовлена його місцем та роллю в усіх сферах суспільного відтворення: контроль займає центральне місце в системі фінансового адміністрування та супроводжує процес руху грошових коштів. З одного боку він є засобом зв'язку між фінансовим плануванням та фінансовим обліком (статистикою), а з другого, передумовою здійснення функцій фінансового аналізу та регулювання. Це дає змогу контролю відігравати інтегруючу роль, недооцінка чи ігнорування якої унеможливають фінансове адміністрування, призводячи його систему до ліквідації.

Важливу роль фінансового контролю в загальній системі контролю як елемента в системі управління суспільними процесами відіграє його специфіка, що найяскравіше проявляється в контрольній функції самих фінансів. Об'єктивно властива фінансам здатність виражати специфічну сторону виробничо-господарської діяльності в будь-якій сфері робить фінансовий контроль всеохоплюючим і всеосяжним [5].

Питання технологій щодо контролю за рухом фінансових та грошових потоків органами ДКУ є предметом пошуку багатьох науковців і практиків.

Повноваження та функції Державного казначейства в системі державного фінансового контролю розглядають у своїх працях В. Александров, С. Булгакова, О. Даневич, С. Клімова, П. Петрашко, В. Стоян, Н. Сушко, О. Чечуліна, Р. Єремейчук, С. Юрій та ін.

Дослідження науковців показують, що державний фінансовий контроль забезпечує оптимізацію діяльності державних установ, зміцнення інститутів держави, впливає на всю економіку й інші аспекти соціальної діяльності. Усе це доводить, що від ефективності системи державного фінансового контролю як частини загальної управлінської системи залежить ефективність реалізації фінансової політики, ефективність функціонування держави, а в сукупності з іншими важливими факторами – і саме її існування. Але слід відзначити нову якість контролю, яка досліджена недостатньо, що здійснюється органами ДКУ саме в момент проведення видатків, а не після цього [7].

Більшість науковців акцентують увагу на забезпеченні своєчасності й повноти виконання фінансових зобов'язань перед державним бюджетом, а також виявленні фактів порушень фінансового законодавства чи неналежного виконання учасником фінансової діяльності своїх зобов'язань, сприянні збалансованості між потребою у фінансових ресурсах і розміром грошових фондів. Однак контроль не може обмежуватися тільки реєстрацією окремих вад, порушень законодавства і державної дисципліни, а питання основного з призначення казначейського контролю у працях науковців досліджено недостатньо.

Основне призначення контролю повинно полягати в забезпеченні органічного поєднання попередження, виявлення й ліквідації вад та порушень, віднайдені та швидко задіяні невикористаних резервів інтенсифікації виробництва, підвищенні його ефективності.

Слід зазначити також і те, що контроль має також іншу складову – прояв влади та ієрархічних взаємовідносин в організації. Тільки гармонійне сполучення цих двох складових контролю дозволить отримати повне уявлення про управління державними коштами, виявити нагальні проблеми та окреслити шляхи їхнього вирішення [8].

З ухваленням Бюджетного кодексу України [1] органи державного управління отримали документ, в якому передбачені контроль над дотриманням бюджетного законодавства та правові норми відповідальності за бюджетні правопорушення. У Бюджетному кодексі України окреслено загальну схему контролю бюджетних ресурсів у контексті бюджетного процесу, досі регульованого Законом України «Про бюджетну систему України» [2].

З розвитком законодавчих норм щодо організації контролю в бюджетній сфері створено нові державні інститути: Рахункову палату, Державну податкову адміністрацію України, Держказначейство, Державну контрольно-ревізійну службу, Державний комітет фінансового моніторингу та ін.

Відповідно до чинного законодавства, Державне казначейство України є центральним органом виконавчої влади і керується у своїй діяльності Конституцією України, законами України, постановами Верховної Ради України, указами і розпорядженнями Президента України, декретами, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, Національного банку України, наказами Міністерства фінансів України, Положенням про Державне казначейство України [4].

З 1995 р. ДКУ почало виконувати свої функції. Із його заснуванням впровадження принципово нового контролю над виконанням бюджету стало реальним, насамперед тому, що, виступаючи в ролі суб'єкта виконання бюджету, створений орган контролю сам зацікавлений в опрацюванні та впровадженні на практиці найефективнішої системи контрольних заходів [3].

Контроль, здійснюваний органами ДКУ сприяє ефективному управлінню бюджетними коштами держави.

Так, перебираючи на себе весь процес виконання державного бюджету, Державному казначейству вдалося забезпечити системність контролю, яка полягає в тому, що здійснювані Держказначейством контрольні дії не є відокремленими одна від одної, сформовані в єдину систему, функціонування якої спрямовано на досягнення однієї мети.

На практиці системність казначейського контролю проявляється у виконанні кожним органом казначейства делегованих йому завдань і забезпечується особливою взаємодією різних рівнів органів ДКУ, за якої орган казначейства вищого рівня отримує можливість управляти елементами, що є об'єктами контролю органів нижчого рівня. Без системного контролю, використовуючи засоби обмеженого контролю, суть

якого зводиться до нагляду за об'єктом і констатації факту відхилення, що виникає під час виконання видаткової частини державного бюджету, це було б нездійсненним.

Системність контролю логічно базується на його суцільності. Варто зауважити, що казначейський контроль за своєю природою унеможливує вибірковість. Це є основою ефективного управління та створює такі умови, за яких незаплановане, нецільове використання розпорядниками бюджетних коштів фінансових ресурсів держави стає не тільки неможливим, але й нелогічним.

Важливою рисою казначейського контролю є його поелементність. Під поелементним контролем розуміють контроль, спрямований на кожний окремо взятий елемент системи, якою управляють, – показники кошторисів, планів асигнувань, суми взятих зобов'язань, перерахованих коштів, здійснених видатків, обсяги доходів за їхніми видами тощо. Проконтролювати і виконати кожний такий елемент означає забезпечити такий розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів, за якого досягнення запланованого соціально-економічного ефекту стане реальним фактом [9].

Однією з ключових рис здійснюваного у процесі виконання бюджету казначейського контролю є його попередність. Вона базується на тому, що переважна більшість контрольних процедур, які проводять органи ДКУ, має попередній характер, контрольні ж дії ретроспективного характеру зустрічаються досить рідко. Це співвідношення у практичному застосуванні двох згаданих видів контролю, власне, й характеризує існуючу систему казначейського контролю [8].

Зміст здійснюваного ДКУ попереднього контролю полягає в тому, що контрольні дії органів казначейства спрямовано на перевірку, увідповіднення заданих параметрів тих процесів, які ще не відбулися. На відміну від ретроспективного контролю, який передбачає виявлення й усунення відхилень, що виникли в тому чи іншому об'єкті, застосовуваний органами ДКУ контроль запобігає виникненню таких проблем.

Контроль у процесі здійснення реєстрації зобов'язань та проведення платежів ставить перепону нецільовому спрямуванню бюджетних коштів. Слід зазначити, що при цьому в жодний спосіб не обмежуються права розпорядників коштів щодо визначення ними напрямів спрямування бюджетних коштів у межах затверджених бюджетних призначень.

Важливою характеристикою сучасного контролю у процесі виконання державного бюджету є і його динамізм. Таку можливість контроль отримав лише тоді, коли став здійснюватися єдиним органом – ДКУ, що взяло на себе відповідальність за виконання державного бюджету в цілому.

Однак треба зазначити, що ДКУ постійно відчуває недостатність законодавчого визначення норм і процедур фінансового контролю, тому є потреба в Законі про Державне казначейство, де були б визначено не тільки обов'язки органів ДКУ, але і їхні права, а також питання вдосконалення контролю.

Отже, казначейство виконує в системі державного управління важливу роль, а саме забезпечення контролю фінансової діяльності. Однак окремі напрямки його діяльності потребують удосконалення в напрямі посилення його випереджального характеру [9].

З огляду на вищезазначене можна зробити висновок, що ДКУ є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Однією з основних функцій казначейства є контроль. Казначейський контроль має специфічні риси: системність, поелементність, попередність, динамізм, оперативність.

Головним перспективним завданням для ДКУ є використання динаміки інтенсивного розвитку щодо подальших вдосконалення та оптимізації структури

казначейства згідно з досягнутою функціональністю, що сприятиме посиленню інституційної спроможності установи виконувати широкий спектр повноважень, наданих Урядом України для забезпечення прозорості виконання бюджетів, удосконалення бюджетного процесу в цілому.

Список літератури

1. Бюджетний кодекс України від 12 січня 2012 р. № 4318-17 // ВВР України. – 2010. – № 50-51.
2. Основні чинні кодекси і закони України / [уклад. Ю. П. Єлісєвєнко]. – К. : Махаон, 2011. – 536 с.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державне казначейство України» від 31 липня 1995 р. № 590 // Фінанси України. – 1996. – № 7.
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державне казначейство України» від 21 грудня 2005 р. № 1232.
5. Дрозд І.К., Шевчук В.О. Державний фінансовий контроль / Дрозд І.К., Шевчук В.О.; – К.: Імекс-ЛТД, 2007. – С. 312.
6. Дрозд І. Державне казначейство в системі фінансового контролю / Дрозд І. // Казна України. – 2011 № 2 (2). – С. 8-11.
7. Плєскач В. Фінансовий контроль у контексті трансформаційних процесів економіки / Плєскач В. // Фінанси України. – 2010. – № 6. – С. 85.
8. Стефанюк І. Державний фінансовий контроль: проблеми ідентифікації й визначення системи / І. Стефанюк // Фінанси України. – 2010. – № 11. – С. 12.
9. Футоранська Ю. Передумови та шляхи реформування системи державного внутрішнього фінансового контролю в Україні / Ю. Футоранська // Фінанси України. – 2011. – № 9. – С. 151.

Т. Панасенко

Роль Государственного казначейства Украины в государственном финансовом контроле

Рассмотрено настоящее положение и перспективы усовершенствования государственного контроля, контроля структурами Государственного казначейства при обслуживании бюджетов и распорядителей средств, как составляющей государственного финансового контроля.

T.Panasenko

Role of Government treasury of Ukraine in the government financial control.

The current status and prospects of improvement of state control, control of the State Treasury at service budgets and funds, as a component of state financial control.

Одержано 23.02.12

УДК 378.147

В.М.Пестунов, проф., канд. техн. наук, О.С.Стеценко, доц., канд. техн. наук,
Кіровоградський національний технічний університет

К.П.Дьомін, ст. викл.

Кіровоградський державний педагогічний університет

Взаємозв'язок духовності, здоров'я і тривалості життя людини

В статті автори намагаються дати пояснення яким чином підвищення духовності, здорового способу життя і виконання космічних законів впливають на якість життя, здоров'я і довголіття людини.
духовність, здорове життя, довголіття

Світ в якому проходить наше життя на Землі налаштоване таким чином, щоб людина від народження і до останніх днів життя постійно розвивалась у духовному і фізичному плані, здобувала життєвий досвід, проходила життєві уроки з кінцевою метою досягти такого рівня духовності, щоб наблизитися до Творця.

З самого початку земного життя людині дано тіло, розум, свободу волевиявлення і визначено Вищими силами Космічні закони в рамках яких через розвиток людина може стати Творцем.

Проходячи через народження, людина отримує фізичне тіло у відповідності із генотипом батьків. З одного боку тіло, як інструмент для розвитку в умовах Землі, необхідно оберігати для того, щоб пройти у ньому багаторічний шлях розвитку. З другого боку, тіло “зношується” і поступово втрачає деякі свої функції. Виникають питання: “до яких пір фізичне тіло людини доцільно експлуатувати, як здійснювати “обслуговування” і чому на шлях духовного розвитку стає багато особистостей, а до кінцевої мети приходять одиниці. Можливо немає в цьому потреби?”

Потреба у великій кількості високорозвинутих духовно людей, завжди була і буде. Але вільне волевиявлення у розвитку людини породжує багатоваріантність блукань людини в лабіринтах і спокусах матеріального світу. Як наслідок, ці блукання, пошук саме свого шляху розвитку і удосконалення, призводить до скорочення тривалості земного життя.

Статистика перекоонує, що навіть при бережливому відношенні до тіла, воно через певний час старіє (сивіє і лисіє голова, з'являються зморшки шкіри, дряхлість м'язів) і на певному проміжку часу стає недоцільно подальша експлуатація тіла.

Не дивлячись на те, що творчий пошук шляхів розвитку прискорює процес, він не позбавлений від помилок, які гальмують процес розвитку людини.

Порушуючи Космічні закони людина відхиляється від оптимального у часі шляху і не завжди досягає поставленої мети. Оскільки цей шлях розтягується на велику кількість перевтілень людини на Землі, то шлях до духовної досконалості триває кілька століть.

Але справа не тільки в тому, що його шлях до мети стає довшим, одночасно змінюється і якість життя. Мається на увазі, забезпеченість засобами існування, успішність і здоров'я.

В той же час із давніх-давен, із казок і легенд відомо, що процес старіння можливо не тільки зупинити, але і “включити” механізм омолодження. Необхідно лише

знати міру і механізм включення і інших функцій відновлення окремих органів тіла. Цей механізм схований Природою і доступ до нього лежить через самовіддану працю пошуку. Не виключено, що такою можливістю володіють Великі вчені, екстрасенси і т. ін. Над цими проблемами потрібно ще багато працювати людині у пізнанні світу і самого себе. Людина – це частинка космічної системи з певними функціями у цій системі. Саме у їх пізнанні і розвивається людина під час життя на Землі. Безперечно людина не може створити того, чого вона до кінця не зрозуміла. Тому спочатку пізнай себе і ти пізнаєш всесвіт. Але людині до такого пізнання ще далеко.

Щоб пізнати саму себе і її призначення у Всесвіті велике значення має оточуюче її середовище. У відповідності із космічним законом подібності – подібне притягує подібне, людину завжди оточують люди, які відповідають її внутрішньому змісту. Тому, якщо хочеш покращити оточуючий тебе світ, намагайся покращити самого себе і навпаки, якщо хочеш пізнати себе – подивись хто тебе оточує. Звідси можна зробити висновок – перетворення світу завжди потрібно починати із самого себе!

При дослідженні проблеми тривалості життя людини виникає, перш за все, питання: “Кому потрібне продовження життя людини?” “Які наслідки будуть на Землі, якщо тривалість життя людини буде тривати, наприклад 500 – 900 років?”

По-перше, напевно, скоротиться шлях у часі, який людина проходить на Землі від звичайної людини до Творця. Природно таким чином збільшиться кількість вироснутих на Землі творців.

По-друге, якісне покращення людини, у відповідності вимогам Космічних законів, покращує загальну картину енергетики не тільки на Землі але і у Всесвіті.

Відомо, що випромінювана людсьми енергія агресії, злоби, які у Космосі називають “вірусами”, приносять руйнування не тільки планеті, але і Космосу. Тому Космічна система змушена від цієї негативної енергії захищатися. А планета Земля нейтралізує ці енергії через стихійні лиха, буревії, цунамі, землетруси, повені, пожежі, урагани, що сьогодні спостерігається у природі Землі. Виникає питання: “Як довго ці екстремальні події будуть продовжуватися?”

На нашу думку, до тих пір, поки люди не зрозуміють, що щасливе і благополучне життя на Землі можливе лише при виконанні Космічних законів. Так задумано Космічними силами і змінити їх ніхто не в силах. Тому людям нічого не залишається, як освоїти Космічні закони і виконувати їх.

Людину створено Творцем для вирішення головної проблеми Всесвіту – вирощування високодуховних особистостей в умовах життя на планеті в рамках Космічних законів в радісному і щасливому житті. А те, як жити, щоб виконувати Космічні закони кожна конкретна людина визначає для себе сама. Для покращення якості свого життя людина, зазвичай, формулює велику кількість задач. Але, якщо розібратися, то всі вони зводяться до одного – до виконання Космічних законів. За межами вимог Космічних законів не може бути щасливого і довготривалого життя. Довголіття можна досягти тільки при умові виконання Космічних законів.

В людині існує енерго-інформаційна оболонка, яка має органічний зв'язок з матеріальним тілом.

Людина – це частка космічної системи з певними функціями в цій системі, але ці функції поки що нам не зрозумілі. Саме для їх пізнання і розвивається людина під час життя на Землі. Отже, якщо людина пізнає себе, тоді вона зрозуміє і вивчення будови Всесвіту. Але людині до такої стадії розвитку ще дуже-дуже далеко.

Іноді серед звичайних людей народжуються генії, які мають Божий Дар і на протязі свого життя створюють безсмертні твори в галузі живопису, музики, архітектури, літератури, техніки та ін. безсмертними стали ті, хто залишив помітний слід в матеріальному світі. А кому потрібні такі сліди?

Перш за все це потрібно наступним поколінням людей, які вивчають безсмертні твори, удосконалюються і ростуть духовно. По-друге, збагачуючись творами геніїв, багато з них теж стає видатними людьми в своїй галузі, створюють твори мистецтва, літератури, поезії, нові невідомі раніше зразки науки і техніки, а вони в свою чергу стануть зразками наслідування. Таким чином відбувається розвиток і духовне удосконалення людства.

Що стосується геніїв, то виникає питання: “Кому і за що дається дар Божий? Чи можливо вирощувати геніїв штучним шляхом?”

Щоб у цьому розібратися необхідно повернутися до початкового етапу (чи проміжного), коли людина народжується і одержує нове фізичне тіло. Але вона може одержати його і штучним шляхом – клонуванням. Одразу виникає питання: “Яка різниця в тому, яким чином людина одержує фізичне тіло?” Здається різниці немає, адже і в першому, і в другому випадку одержали біологічну оболонку. Але у першому випадку людина з’являється у фізичному тілі, як нам здається, природним шляхом, а в другому випадку – вирощуванням, тобто штучним шляхом.

Така проблема виникла у багатьох високорозвинених цивілізаціях, які отримали великі досягнення у клонуванні. Вони були впевнені, що вирощування клонів менш трудомісткий процес. Закінчилося все тим, що через певні проміжки часу вони стали “вимираючою” цивілізацією, а зрозуміли це занадто пізно, коли природні способи були втрачені. Таким чином, маючи найдосконаліші технології і міжпланетні подорожі, вони змушені прилітати до нас на Землю і переймати втрачені ними технології природного народження людини.

Ось чому необхідно завжди думати про наслідки наших творінь.

Але як бути коли людина втрачає окремі органи і частини тіла (руки, ноги, волосся, зуби, нирку, легеню та ін.)?

Протезування відоме давно, але воно не може нас задовольнити тому, що не відновлюються функції у повній мірі. В той же час у Природі є випадки відростання втрачених частин тіла (хвіст у ящірки). У ящірки механізм відновлення втрачених частин тіла працює постійно, бо інакше вона не виживе. У людини, вірогідно, є такий механізм, але як його знайти, як примусити його працювати?

Можливо механізм відновлення окремих частин тіла і їхніх функцій теж знаходиться на шляху виживання в матеріальному світі. В цьому випадку організм повинен включити програму відновлення втрачених функцій і відновлення втрачених органів.

Наша задача полягає в тому, щоб не чекати, а моделювати можливість вирішення даної проблеми. Так, наприклад, якщо втрачається зір, то моделюється можливість одержання еквівалентної інформації через шкіру, слух та ін. При втраті зубів, необхідно моделювати можливість рідкого або пранічного живлення.

Таким чином, не маючи можливості прямого навчання, Космічна система змушена саме так навчати людину непрямым шляхом одержувати інформацію.

Повертаючись до проблеми безсмертя, необхідно сказати, що в духовному плані людина безсмертна і що у прадавні часи люди жили до 900 років. Але через певний проміжок часу ми втратили довголітній цикл життя. На нашу думку це пов’язано з тим, що при скороченні часу циклу розвитку людини і збільшення кількості циклів, процес розвитку іде більш інтенсивно, не дивлячись на те, що в кожному циклі життя людина витрачає до 20 років на стартовий період.

Виникає питання: “Якщо відбувається перехід на 900-річний цикл життя людини на Землі, чи буде вона безсмертна у фізичному тілі?” Коли ми говоримо про безсмертя душі, то це буде відбуватися мільйони років. Про необхідність такого безсмертя у фізичному стані може знати тільки Творець. Тому що тільки Він забезпечує

працездатність людського організму і оцінює ефективність експлуатації тіла при великій тривалості циклу його роботи. А чи потрібно збільшувати тривалість життя людини на Землі, наприклад, до дев'ятиста років?

Якщо підійти до цього питання формально, то при такій тривалості життя економиться до 20% часу життя людини на Землі. Крім цього, при звичайному циклі життя в кожному перевтіленні людина починає життя спочатку, якщо не враховувати тих задатків які вона використовує як накопичений досвід одержаний у попередніх перевтіленнях. Інакше кажучи, для досягнення кінцевої мети розвитку – виходу на рівень Творця, збільшення тривалості життя на Землі є переважаючим. Але вирішити цю проблему самі люди не можуть. До того нам поки що невідома загальна картина взаємодії і розвитку людини в Космічній системі. Само по собі довголіття і безсмертя життя людини на Землі, не може бути метою. Тому, що основною метою життя людини на Землі є духовний і фізичний розвиток до рівня Творця. Таким чином, якщо продовження життя людини приведе до підвищення інтенсивності процесу розвитку і скорочення циклу “вирощування” творців - тоді це доцільно. Але тоді потрібно вирішувати проблему омолодження і відновлення втрачених функцій організму. Адже нікому не потрібно збільшення кількості безсмертних пенсіонерів. Планеті і Космосу потрібні працездатні і творчі люди.

Для того, щоб людина самоудосконалювалася потрібні вагомні стимули. Таким стимулом для людини може бути інформація. Ось чому на теперішньому етапі розвитку інформація стає першочерговим стимулом розвитку. Вона стимулює людину до творчого і інтенсивного пізнання світу. Тільки такий розвиток може привести людину на шлях еволюції Космосу в рамках Космічних законів.

Список літератури

1. Пестунов В.М. Проблемы жизни человека.
2. Данилова Т.М. Становление нового человека. Основы развития сознания – К: СПД Лыко Б.Б. 2006 – 128с.
3. Законы души или Кармические коды. 5-е изд. – М.: Амрита – Русь, 2005 – 224с.

В статье авторы стремятся объяснить, каким образом повышение духовности человека, здоровые способы жизни и исполнение Космических законов влияют на качество жизни, здоровье и продолжительность жизни человека.

Одержано 12.01.12

УДК 378.147

В.М. Пестунов, проф., канд. техн. наук, О.С. Стеценко, доц. канд. техн. наук*Кіровоградський національний технічний університет***К.П. Дьомін, ст. викладач***Кіровоградський державний педагогічний університет*

Діловий світ і здоров'я людини

В статті автори намагаються пояснити причини і наслідки матеріальних і духовних втрат здоров'я і бізнесу ділових людей, якщо вони не виконують космічних законів і вимог.

бізнес, космічна система, інтуїція, карма, духовність

До ділових людей відносять, як правило таких, які грають ведучі ролі у виробництві, бізнесі, торгівлі, політиці та ін. [1].

З одного боку, люди цього кола повинні мати певні організаторські здібності, високий інтелект, а з другого боку вони повинні мати відповідну освіту. Крім цього, вони, як мовиться серед людей, повинні „народитися в сорочці“. Оскільки, про освіту і творчі здібності людини написано немало, на наш погляд, доцільно глибше розібратися, що мається на увазі „народитися в сорочці“

Серед людей розмови про „сорочку“ ведуться з певною загадковістю, підкреслюючи певну магічність цього дару і який неможливо ні передати по спадковості, ні навчити її одягати. Але в дійсності, не така вона таємнича. Мудрість виразу „народитися в сорочці“ полягає в тому, що ця проблема вирішується до народження людини і нічого таємничого і магічного в цьому нема, потрібно лише знати Космічні закони, які люди повинні виконувати під час життя на Землі.

Ось чому, „сорочка“ та інші незрозумілі проблеми легко відкриваються на основі Космічних законів. Недарма у релігійних книжках пишуть, що людина створена „по образу і подобию Творця“, а це означає, що людина по своїм функціональним і творчим можливостям може наблизитися до свого Творця.

Космічна система ієрархії тим і відрізняється, що пріоритетом користується той, хто більше розвинув свою духовність і інтелект. Здається, що така перспектива розвитку повинна захопити людство і воно за час свого існування повинно народити велику кількість Творців майбутніх галактик. Але чомусь цього не відбувається. Головним чином тому, що шлях виконання Космічних законів нелегкий і не завжди задовольняє людей і вони як творчі особистості, вибирають свій шлях, який майже завжди веде манівцями. Потрібно звернути увагу на те, що в Космічній системі все знаходиться у взаємозв'язку. Тому, для розвитку Космічної системи необхідний синхронний розвиток людини і всього людства. Космічна система робить усе, щоб людина на протязі свого земного життя інтенсивно розвивалася, удосконалювалася фізично і духовно. Для такого розвитку перед кожним втіленням людини на Землі їй ставиться програма мінімум (доля). В основу цієї програми закладаються мрії людини в її попередньому житті. Ця програма забезпечує інтенсивний розвиток людини і займає, як правило, чверть її дорослого життя, Крім цього у людини, яка виконує накреслену їй програму, залишається достатня кількість часу для інших творчих спрямувань.

Отже, мрія попереднього життя стає долею і їй надається статус Космічного закону. Тому, людина повинна обов'язково втілити свою мрію в життя. Але, було б занадто просто, якби прийшовши на Землю, людина мала розписану до дрібниць

програму свого життя. Життя по суворому розкладу позбавило б людину можливості творчого підходу, свободи вибору і позбавило б людину творчого розвитку.

Складність виконання людиною доленосної програми полягає в тому, що інформація про неї заблокована. Створюється ситуація блукання у темряві, В такому режимі пошуку свого шляху розвитку і удосконалення можливі помилки, блукання і знаходження свого шляху не завжди найкоротшого і правильного. Але, приймаючи рішення йти своїм шляхом, людина бере на себе відповідальність за наслідки такого розвитку. Єдиною підказкою і орієнтиром у цьому нелегкому життєвому шляху людині дана інтуїція. Однак, не кожен знає і вміє як нею користуватися. Якщо людина вміло і свідомо користується цією „ниточкою“, тоді вона приведе її до „сорочки“. Справа в тому, що розвиток людини до рівня, коли вона стає талановитою, потребує від неї інтенсивного розвитку у багатьох реінкарнаціях.

Таким чином, Космічна система завжди сприяє людині у життєвих справах, якщо вони виконуються у напрямку її долі і законів Космосу. Інакше кажучи, „ниточка“ завжди веде до „сорочки“ і її не потрібно розривати. Але, за основну масу людства не можна сказати, що вони „народилися у сорочці“. Це пояснюється тим, що вони знаходяться поки що на невисокому духовному рівні розвитку, тобто, вирішують проблеми не визначені долею.

Хто веде людину за „ниточку“ по життю? Той, хто найбільше зацікавлений у її інтенсивному розвитку на Землі – це душа людини. Саме вона після кожної реінкарнації додає до свого вічного багажу яку-небудь часточку синтезованої від розвинутого інтелекту і набутого життєвого досвіду розумної плазми. Кількість плазми є основним параметром оцінювання людини в духовній ієрархії Космосу.

Тому, душа має необмежену владу над тілом. Вона приймає заходи по вихованню тіла в рамках Космічних законів і створює умови для інтенсивного розвитку тіла, а в разі недостатньо інтенсивного розвитку приймає рішення про заміну тіла. Ось чому, люди які займаються не тим і не так втрачають життя у розквіті сил, тобто ще молодими. Це ще раз свідчить про те, що перед тим, як розірвати „ниточку“, яка зв'язує вас з душею, необхідно подумати про наслідки.

Отже, про людину можна сказати, що вона „спеціаліст від Бога“, або „народжена в сорочці“ в тому випадку, якщо:

- 1) піднялася на достатньо високий рівень духовного та інтелектуального розвитку;
- 2) успішно виконує свою доленосну програму;
- 3) живе і виконує вимоги Космічних законів.

Ділова людина повинна розуміти, що успішна робота його фірми залежить не тільки від неї самої. Успіх фірми спрощено можна представити у вигляді вектора розвитку, який складається із суми векторів співробітників фірми. Під вектором співробітника потрібно розуміти напрямок і інтенсивність його поривань. Що стосується напрямку, то він повинен відповідати вектору Космічного розвитку. Поривання людини, які виходять за рамки Космічних законів і вимог, кармічно караються через хвороби, невдачі, нещасні випадки і катастрофи. Нехтування Космічних законів породжує невдачі, які можуть розвалити справу. Не випадково кажуть, що для успіху справи потрібні одностайні. Але суть не в тому, щоб вони однаково думали, а в тому, щоб у них були єдині наміри у виконанні Космічних законів.

Виховним засобом Кармічної системи є хвороби, тому показником того, що людина виконує Космічні вимоги є його стан здоров'я. Не випадково людей, які часто хворіють, ніхто не хоче брати на роботу. Справа не в тому, що падає продуктивність праці, а в тому, що такі люди суттєво погіршують кармічну характеристику фірми і, як

наслідок, знижується її успішність. Дуже важливо знати діловій людині про те, що кармічне покарання одержить той, хто випускає продукцію, яка приносить шкоду людині або Природі.

Характеризуючи життя ділових людей, засоби масової інформації намагаються глибоко зазирнути в інтимне життя людини. Щоб виправдати високий рівень навантаження ділових людей, часто намагаються показати, що це дало їм можливість побудувати „рай“ в окремо взятому колективі на Землі. Характерними ознаками такого „раю“, як правило, є розгули, жінки, вино та ін. Творці такого „раю“ на Землі попадають часто у різні пригоди, катастрофи, втрати свого діла, здоров'я і навіть життя. І все це робиться не без втручання Космічної системи з метою виховання і покращення духовності людини. А розгульне „райське“ життя веде до деградації, як самої людини, так і справи, якій служила ця людина.

Розглянемо, яким чином впливають на ділову людину алкоголь, розгул із жінками, зацикленість на грошах і матеріальних благах?

В принципі, по Космічних законах, вживання алкоголю не призводить до тяжкого Кармічного покарання. Але людина створена таким чином, що на компенсацію шкідливих наслідків для організму від вжитого алкоголю витрачається велика кількість енергії. У людини, яка постійно вживає спиртні напої, власного енергетичного потенціалу не достатньо і вона змушена підживлюватися енергією за рахунок енергії оточуючих її людей. Таким чином, вона перетворюється на енергетичного вампіра, а її оточення і близькі їй люди стають донорами. Все це призводить до конфліктів, до сімейних скандалів і, як наслідок, усі намагаються ізолюватися від такої людини.

Другим показником так званого „комфортного життя“ ділових людей є жінки. Відомо, що жінки оточують ділових людей не тільки за столом, тому доречно буде нагадати, що по Законам космоса секс дається людині, як засіб продовження роду людського і супроводжуючого його задоволення. Останнім часом, людство більше акцентує увагу на другому, забуваючи про перше. Космічна система передбачила такий хід подій і засоби захисту від таких хибних перекосів, використовуючи епідемії, хвороби. Не випадково в період розквіту сексуальних задовольень, які руйнують основи сім'ї, з'явився Космічний захист від таких насолод у вигляді СНІДу. Щоправда, люди поспішили свої гріхи віднести на рахунок мавп, але в це не вірять навіть неосвічені люди.

Ще одна важлива сторона вільних сексуальних відносин є необмежений обмін енергією, між партнерами, в тому числі Кармічними характеристиками. Виходить, що коли партнери постійні (наприклад в сім'ї), їхня сексуальна енергія підживлює один одного, служить творчості і творенню, а коли вони безперервно змінюються, тоді кожний із партнерів забирає від кожного з ким він контактував Космічне сміття і несе у сім'ю Кармічне неблагополуччя. Ось чому не буває щасливих людей серед тих хто спілкується з багатьма партнерами. Природа також захищається від впливу представниць найдавнішої професії. Це проявляється в першу чергу безплідністю жінок в кількох поколіннях, погіршенням Кармічної характеристики і передчасним скороченням життя.

Ще одною характеристикою „райського життя“ на Землі є матеріальний рівень. Космічні закони не обмежують рівень матеріального статку людини, але кармічно карається емоційний відтінок статку. Якщо людина свій матеріальний статок використовує для того, щоб піднятися над іншим людьми, принизити їх і підкреслити свою перевагу, тоді такі дії караються втратою матеріальних цінностей, тяжкими хворобами і, навіть, втратою життя.

Інакше кажучи, все, що відбувається з людиною з одного боку є спланованим нею самою, а з іншого боку стало наслідком Кармічної розплати за її думки, емоції і вчинки. За все треба платити [2].

Тому, найкращим варіантом побудови щасливого життя на Землі є життя в рамках Космічних законів і вимог.

При переході на ринкові відносини, в яких на перший план виходять доходи і збагачення, загострюються матеріальні взаємовідносини людей. При ринкових відносинах, збагачення одних відбувається за рахунок інших. Конкурентні взаємовідносини часто проходять по формулі „человек человеку волк“. Такі взаємовідносини входять у протиріччя з Космічними законами і кармічно караються. Але ділову людину важко переконати в тому, що у відповідності з Космічним законом, радіючи успіхам конкурента, від розділяє з ним успіхи і навпаки. Тільки доброзичливість може служити успіху ділових партнерів. Виникає непросте питання, як діловій людині, яка досягла великого матеріального рівня, розпорядитися своїм капіталом? Створюється тупикова ситуація – грошей багато, а немає куди їх використати.

Необхідно пам'ятати, що золотом (грошима) Космічна система випробовує людину. Якщо людина не пройшла випробувань, грошей вона ні в цій, ні в наступних реінкарнаціях не одержить. Крім цього, гроші які витрачені на збагачення, звеличення, гордість погіршують Кармічну характеристику людини, її здоров'я, а від Кармічних хвороб не допоможуть ні гроші ні спеціалісти.

Таким чином, якщо гроші не зло, тоді яким чином їх повернути на добро людині? Потрібно зауважити, що гроші, як мірило затраченої праці, призначені для розвитку виробництва і людини. Що стосується надлишків грошей, то вони повинні служити розвитку, а не збагаченню. Тому, до грошей треба відноситись, як до засобу розвитку і направляти їх на розвиток природи, мистецтва, суспільства і власного розвитку. Таке відношення до грошей, незважаючи на їхню кількість, кармічних наслідків не викликає.

Таким чином, у ділової людини гроші не повинні стати метою і вона не повинна приростати до них, інакше Кармічна система влаштує або крадіжку, або пожежу, або катастрофу, кризу та ін., що призведе до втрати грошей і одночасно ця людина втратить здоров'я. Пояснюється це тим, що не розуміючи виховного процесу, який влаштувала Кармічна система, людина починає випромінювати негативну енергію злості, ненависті, яка повертається до неї у вигляді хвороб.

Сьогодні вже можна сказати, що повільно, але все більше людство наближається до такої межі, за якою успіхи у діловому світі без знання і виконання Космічних вимог стануть неможливими.

Таким чином, духовну основу бізнесу створює, перш за все, сама людина, з її устремлінням до Вищого Розуму. Духовність – це властивість людини віддавати перевагу моральним та інтелектуальним інтересам над матеріальними. Діяльність високодуховних людей повинна бути направлена на вирішення проблем людства, як духовних, так і матеріальних.

Список літератури

1. В.М. Пестунов, Проблемы жизни человека №4. Человек и окружающий его мир. – Кировоград, 2010
2. В.М. Пестунов, Проблемы жизни человека №9. Модульное строение вселенной и человека. – Кировоград, 2011

В статті автори пытаються пояснити причини і следствия неудач, матеріальних і духовних потерь, здоров'я і бізнеса деловими людьми, в случае невыполнения ими Космических законов и требований.

Одержано 11.01.12

УДК 336.143 (477)

Ю.І. Чорнокнижна, ст. гр. ФК–11МБ, Т.М. Котенко, доц., канд. екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Проблемні питання фінансування галузі охорони здоров'я

В статті розкривається актуальність та необхідність проведення реформ системи охорони здоров'я. Реформа системи охорони здоров'я передбачає, перш за все, зміну механізмів фінансування медицини. Відповідно до Конституції України та Основ законодавства України про охорону здоров'я визначено принципи фінансування системи охорони здоров'я України, правові, організаційні і фінансові засади та механізми обов'язкового соціального медичного страхування в Україні.

медичне страхування, фінансове забезпечення, охорона здоров'я

На всіх етапах свого розвитку держава приділяє значну увагу розвитку соціальної сфери, включаючи охорону здоров'я. Фінансовий стан країни є індикатором фізичного розвитку її населення тому надзвичайно важливо досліджувати всі напрямки його забезпечення. Відомо, що видатки на охорону здоров'я є продуктивними та позитивно впливають на економічний розвиток держави. Впровадження ефективних механізмів фінансування - це важлива складова процесу реорганізації системи охорони здоров'я, яка передбачає низку кардинальних змін в цій галузі. Саме тому вибрана тема статті є актуальною.

Аналіз останніх досліджень та спеціальної економічної літератури, у якій, започатковано розв'язання проблеми фінансування галузі охорони здоров'я, підтверджує, що стан системи охорони здоров'я безсумнівно вимагає негайних заходів щодо її реформування. Дослідженню питань фінансового забезпечення та використання ресурсів у галузі охорони здоров'я присвячені праці українських учених: О. Голяченка, В. Євсєєва, В. Пономаренка, В. Черненко, В. Москаленка, В. Журавля, В. Лехан, М. Вовк, М. Жданової, А. Немченко, В. Рудого, О. Галацана та ін. Більшість з них розглядає процеси фінансування галузі переважно на регіональному рівні з урахуванням як внутрішніх, так і зовнішніх впливів та суперечностей. Однак у науковій літературі, на жаль, бракує сталих поглядів, що поєднують поняття державного управління та управління фінансовим забезпеченням галузі охорони здоров'я [2, с. 68].

Основи законодавства України про охорону здоров'я проголошують, що фінансування цієї сфери в Україні здійснюється за рахунок державного та місцевих бюджетів, благодійних фондів та будь-яких інших джерел, не заборонених законодавством. За рахунок бюджетних коштів фінансуються загальнодоступні для населення заклади охорони здоров'я. Всі громадські заклади охорони здоров'я є

бюджетними організаціями, тому фінансуються або з державного бюджету - державні й відомчі заклади (підпорядковані міністерствам і відомствам), або з місцевого - комунальні заклади (підпорядковані органам місцевої влади і місцевого самоврядування).

На сьогоднішній день в Україні виділяють такі основні проблеми у системі фінансування галузі охорони здоров'я:

- відсутність визначеного законодавством і нормативно-правовими актами чіткого переліку медичної допомоги, що повинна надаватися у державних і комунальних закладах охорони здоров'я безкоштовно на кожному рівні надання медичної допомоги та при відповідному стані фінансування цих закладів;

- недостатнє фінансування галузі охорони здоров'я, яке проявляється, крім усього, ще й значними особистими видатками громадян на медичні послуги;

- відсутність зв'язків між фінансуванням державних і комунальних закладів охорони здоров'я і кінцевими результатами їх роботи;

- фінансування лікувально-профілактичних закладів різного рівня з бюджетів різного рівня, що додатково ускладнює координацію надання допомоги [4, с. 101].

З метою подолання недофінансування наприкінці 90-х років була запропонована ідея багатоканального фінансування охорони здоров'я в Україні. Багатоканальне (багато джерельне) фінансування - термін, який використовується у літературі та означає використання багатьох каналів (джерел) для фінансування надання медичних послуг, зокрема в системі державної охорони здоров'я. Аналіз літературних джерел свідчить, що в Україні за останні роки ідея багатоканального фінансування охорони здоров'я мала розвиток у наукових працях В. Лежана, В. Загороднього, В. Рудого, Н. Солоненко та ін., водночас деякі автори, зокрема О. Голяченко виступали проти впровадження багатоканального фінансування, мотивуючи це тим, що держава, відповідно до Конституції зобов'язана забезпечити повноцінне фінансування. Крім цього, критикувалися, і окремі джерела фінансування охорони здоров'я [1, с. 65].

Багато вітчизняних науковців і практиків пропонують ввести систему медичного страхування для покращення фінансування охорони здоров'я. Вони здебільшого одноставні щодо впровадження даної системи в Україні, а щодо форми страхової медицини і термінів її впровадження думки розбігаються. Одні вважають, що в Україні терміново слід провести реформу соціального страхування з уведення системи державного обов'язкового медичного страхування, причому за системи страхової медицини більшість медичних закладів зароблятимуть кошти на своє утримання і працюватимуть на повному самофінансуванні, за винятком окремого переліку закладів, які й надалі фінансуватимуться з бюджету. На думку В. Куценка, Л. Богуша, дійовим засобом розв'язання існуючих проблем у сфері охорони здоров'я могло б стати поступове запровадження страхової медицини і активне залучення позабюджетних коштів (за рахунок надання законодавчо визначеного переліку платних послуг, здавання в оренду основних фондів, непрофільної діяльності, благодійних коштів тощо), тобто перехід до бюджетно-страхової форми фінансування [5, с. 147].

Вірним шляхом виходу охорони здоров'я України з глибокої економічної кризи є впровадження медичного страхування. Перебудова економіки охорони здоров'я повинна починатися, перш за все, з укріплення фінансової основи галузі, із зміни загальної системи фінансування, що передбачає обов'язковий відхід від бюджетної системи фінансування до змішаної бюджетно-страхової системи, що фінансується при активній участі підприємств, установ, організацій різних форм власності з елементами добровільного медичного страхування населення. В цих умовах медичне страхування повинно поділятися на три рівні:

- перший рівень: виділення коштів з бюджету на надання мінімальних медичних послуг;
- другий рівень: визначення Міністерством охорони здоров'я України переліку хвороб, які будуть лікуватися за рахунок бюджетних коштів;
- третій рівень: комерційне страхування, яке передбачає отримання медичних послуг через систему медичного страхування у страхових організаціях [3, с.41].

Отже, доцільно підтримувати ініціативи по впровадженню різних моделей медичного страхування, що дозволить накопичити необхідний досвід впровадження змішаної системи медичного страхування, за якої страхові внески сплачують держава, роботодавці та громадяни, яка повинна забезпечити рівність і доступність медичних послуг достатньо високої якості для всіх громадян. Суспільство і держава, відповідальні за рівень здоров'я і збереження генофонду України, забезпечують пріоритетність охорони здоров'я, поліпшення умов праці, навчання, побуту і відпочинку населення, розв'язання екологічних проблем, удосконалення медичної допомоги і пропаганди здорового способу життя.

Список літератури

1. Зеленевиц В.О. Шляхи вдосконалення фінансування охорони здоров'я в Україні / Електроний ресурс <http://intkonf.org/zelenevich-vo-shlyahi>
2. Виноградов О.В. Державне управління багатоканальним фінансуванням закладів охорони здоров'я // Статистика України. - 2006. - №2. - с. 65-67.
3. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» // Закон від 19.11.1992 № 2801-ХІІ
4. Надюк З.О. Ринок медичних послуг: роль держави у фінансуванні системи охорони здоров'я України // Державне управління. - 2008. - №4 с. 100-103
5. http://www.moz.gov.ua/ua/portal/lyst_20111108_0.html
6. Проект Закону України «Про фінансування охорони здоров'я та обов'язкове соціальне медичне страхування в Україні» http://pravomed.dn.ua/zakono_proekt_reforma.

Ю. Чернокнижняя, Т. Котенко

Проблемные вопросы финансирования отрасли охраны здоровья

В статье раскрывается актуальность и необходимость проведения реформ системы охраны здоровья. Реформа системы охраны здоровья предусматривает, прежде всего, смену механизмов финансирования медицины. В соответствии с Конституцией и Основ законодательства Украины об охране здоровья определены: принципы финансирования системы охраны здоровья Украины, правовые, организационные и финансовые основы и механизмы обязательного социального медицинского страхования в Украине.

U.Chernoknignaya, T. Kotenko

Problem questions of financing of the industry of health

The article reveals the relevance and necessity of reform of health care systems. The reform of the health system, provides, first of all, the change of the mechanisms of financing of medicine. In accordance with the Constitution and the principles of legislation of Ukraine on health protection are: the principles of financing of the system of health protection of Ukraine, the legal, organizational and financial framework and the mechanisms of compulsory social health insurance in Ukraine.

Одержано 27.02.12

УДК 65.336

Т.М.Котенко, ст. гр. АДМ–10-2М

Кіровоградський національний технічний університет

Теоретичні аспекти фінансового менеджменту в умовах ймовірності банкрутства підприємства

В статті розкриваються теоретичні основи управління фінансами підприємства за умов погіршення платоспроможності та ймовірності банкрутства. Було досліджено мету фінансового менеджменту, яка визначає цілі і стратегію розвитку підприємства при наявності фінансової кризи. Визначено основні важелі впливу на стабільність фінансової діяльності суб'єктів господарювання.
фінансовий стан, фактори впливу, ймовірність банкрутства, фінансовий менеджмент

У будь-якій цивілізованій країні з розвиненою економічною системою одним з основних елементів механізму правового регулювання ринкових відносин є законодавство про неспроможність (банкрутство). Зараз нашій ринковій економіці властиві такі явища як спад промисловості, економічна криза, відсутність інвестицій, що поза сумнівом приводить до неспроможності господарюючих суб'єктів. І перед підприємцями встає питання: що ж робити з цими збанкрутілими підприємствами.

Метою дослідження є: виявлення причин втрати платоспроможності; вивчення факторів, що приводять до фінансової кризи і, як наслідок, ймовірність настання банкрутства підприємства.

Підприємства, які функціонують в умовах ринкової економіки, можуть вирішувати в процесі своєї фінансово-господарської діяльності різні завдання і ставити перед собою різну мету.

Для суб'єктів підприємницької діяльності, тобто для переважної більшості підприємств, які функціонують в умовах ринку, метою створення є отримання прибутку, а мета фінансового менеджменту формулюється залежно від основних стратегічних цілей підприємства і основних економічних теорій, які існують на цей час і визначають мету та завдання фінансового менеджменту.

На сьогодні метою фінансового менеджменту, яка полягає в досягненні цілей підприємства, є:

- досягнення і підтримання високого рівня конкурентоспроможності підприємства;
- максимізація прибутку акціонерів (власників);
- забезпечення зростання обсягів реалізації продукції;
- максимізація ринкової вартості підприємства;
- забезпечення високих темпів економічного зростання;
- забезпечення високого рівня рентабельності виробничо-господарської діяльності;
- максимізація прибутку підприємства;
- мінімізація витрат тощо [1].

Оскільки метою створення суб'єктів підприємницької діяльності є отримання прибутку, основною метою фінансового менеджменту тривалий час вважали максимізацію прибутку підприємства. Однак численні приклади невдалої інвестиційної політики відомих корпорацій свідчили про те, що значні прибутки не можуть

забезпечити стабільне економічне зростання підприємства і добробут акціонерів, якщо розподіл прибутку та його використання не були ефективними.

Останніми роками в Україні спостерігається стійка тенденція до зростання кількості фінансово неспроможних підприємств, тенденція до збільшення частки збиткових підприємств збереглася до теперішнього часу.

Ще однією негативною тенденцією, яка є наслідком незадовільного фінансового стану більшості вітчизняних підприємств, є катастрофічне зростання їх кредиторської і дебіторської заборгованості.

Зауважимо, що банкрутство та ліквідація підприємства означають не лише збитки для його акціонерів, кредиторів, виробничих партнерів, споживачів продукції, а й зменшення податкових надходжень до бюджету, зростання безробіття, що зрештою може стати одним із чинників макроекономічної нестабільності. Істотним є те, що серед підприємств, справи про банкрутство яких перебувають на розгляді, значний відсоток становлять такі, що тимчасово потрапили в скрутне становище. Вартість їхніх активів набагато вища за кредиторську заборгованість. За умови проведення санації (оздоровлення) чи реструктуризації ці підприємства можуть розрахуватися з боргами і продовжити діяльність. Проте через недосконале законодавство, дефіцит кваліфікованого фінансового менеджменту, брак державної фінансової підтримки виробничих структур та з інших суб'єктивних і об'єктивних причин багато з потенційно життєздатних підприємств, у тому числі тих, що належать до пріоритетних галузей народного господарства України, стають потенційними банкрутами. На межі фінансової кризи опинилось і чимало фінансово-кредитних установ.

Банкрутство підприємств – це наслідок глибокої фінансової кризи, система заходів щодо управління якою не дала позитивних результатів.

Під фінансовою кризою розуміють фазу розбалансованої діяльності підприємства та обмежених можливостей впливу його керівництва на фінансові відносини, що виникають на цьому підприємстві. На практиці з кризою, як правило, ідентифікується загроза неплатоспроможності та банкрутства підприємства, діяльність його в неприбутковій зоні або відсутність у цього підприємства потенціалу для успішного функціонування. З позиції фінансового менеджменту кризовий стан підприємства полягає в його нездатності здійснювати фінансове забезпечення поточної виробничої діяльності.

Фінансову кризу на підприємстві характеризують трьома параметрами: джерелами (факторами) виникнення; видом кризи; стадією її розвитку. Ідентифікація цих ознак дає змогу правильно діагностувати фінансову неспроможність підприємства та дібрати найефективніший каталог санаційних заходів.

Фактори, які можуть призвести до фінансової кризи на підприємстві, поділяють на зовнішні, або екзогенні (які не залежать від діяльності підприємства), та внутрішні, або ендогенні (що залежать від підприємства) [3].

Головними екзогенними факторами фінансової кризи на підприємстві можуть бути: спад кон'юнктури в економіці в цілому; зменшення купівельної спроможності населення; значний рівень інфляції; нестабільність господарського та податкового законодавства; нестабільність фінансового та валютного ринків; посилення конкуренції в галузі; криза окремої галузі; сезонні коливання; посилення монополізму на ринку; дискримінація підприємства органами влади та управління; політична нестабільність у країні місцезнаходження підприємства або в країнах підприємств – постачальників сировини (споживачів продукції); конфлікти між засновниками (власниками).

Вплив зовнішніх факторів кризи має здебільшого стратегічний характер. Вони зумовлюють фінансову кризу на підприємстві, якщо менеджмент неправильно або несвоєчасно реагує на них, тобто якщо відсутня або недосконало функціонує система

раннього попередження та реагування, одним із завдань якої є прогнозування банкрутства.

Можна назвати багато ендогенних факторів фінансової кризи. З метою систематизації їх можна згрупувати в перелічені далі блоки.

1. Низька якість менеджменту.
2. Дефіцити в організаційній структурі.
3. Низький рівень кваліфікації персоналу.
4. Недоліки у виробничій сфері.
5. Прорахунки в галузі постачання.
6. Низький рівень маркетингу та втрата ринків збуту продукції.
7. Прорахунки в інвестиційній політиці.
8. Брак інновацій та раціоналізаторства.
9. Дефіцити у фінансуванні.
10. Відсутність або незадовільна робота служб контролінгу (планування, аналіз, інформаційне забезпечення, контроль).

Загалом усі названі причини кризи досить тісно взаємопов'язані, становлять складний комплекс причинно-наслідкових зв'язків. Безперечно, досліджуючи те чи інше підприємство, той чи інший випадок фінансової кризи, можна виокремити певні специфічні причини фінансової неспроможності, але по суті вони зводяться до щойно перелічених.

Типові наслідки впливу зазначених причин і факторів на фінансово-господарський стан підприємства такі:

- втрата клієнтів і покупців готової продукції;
- зменшення кількості замовлень і контрактів із продажу продукції;
- неритмічність виробництва, неповне завантаження потужностей;
- підвищення собівартості та різке зниження продуктивності праці;
- збільшення розміру неліквідних оборотних засобів і наявність наднормативних запасів;
- виникнення внутрішньовиробничих конфліктів і підвищення плинності кадрів;
- підвищення тиску на ціни;
- істотне зменшення обсягів реалізації і, як наслідок, недоодержання виручки від реалізації продукції.

Системи управління фінансами на малих та великих підприємствах відрізняються не тільки організаційною побудовою, а й переліком і складністю завдань, які необхідно вирішувати в процесі управління рухом фінансових ресурсів. Малі підприємства, які мають обмежений доступ до таких інструментів фінансового ринку, як акції та облигації, нарощують обсяг фінансових ресурсів переважно за рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства після сплати податків, та за рахунок банківських позик.

Отже, проблема управління рухом фінансових ресурсів обмежується вирішенням питань, пов'язаних з банківським кредитуванням, розподілом прибутку, управлінням грошовими коштами, дебіторською та кредиторською заборгованістю тощо.

Список літератури

1. Шедудько В.М. Фінансовий менеджмент / В. Шедудько [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pidruchniki.ws/14170120/finans>
2. Економіка підприємства: Навч. посіб. [Текст] / Бойчук І.М., Харів П.С., Хопчан М.І., Піча Ю.В.: друге вид., випр. і доп. – К. : Каравела; Львів: Новий світ. – 2000; 2001. – 298 с.

3. Кондрашихін Т.В., Пепа В.О. Федорова А.Б. Фінансова санація і банкрутство підприємств: Навчальний посібник / Т.В. Кондрашихін, В.О. Пепа, А.Б. Федорова. – К. : ЦУЛ, 2007. – 208 с.

Т. Котенко

Теоретические аспекты финансового менеджмента в условиях возможного банкротства

В статье раскрываются теоретические основы управления финансами предприятия в условиях ухудшения платежеспособности и возможного банкротства. Исследована цель финансового менеджмента, которая определяет стратегию развития предприятия в условиях финансового кризиса. Определены основные инструменты влияния на стабильность финансовой деятельности субъектов хозяйствования.

Т. Котенко

Theoretical aspects of financial management in the conditions of a possible bankruptcy

The article describes the theoretical foundations of financial management of an enterprise in conditions of deterioration of the solvency and possible bankruptcy. Investigated the purpose of financial management, which determines the development strategy of the enterprise in the conditions of financial crisis. Defined are the main tools of influence on the stability of the financial activities of economic entities.

Одержано 27.02.12

УДК 32.001

О.Г. Боднарів, доц., канд. філ. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Ідеологічний дискурс

Багатопартійність у демократичних державах передбачає ідеологічне багатоманіття, конкуренцію різних ідеологій, реальне співіснування і постійну взаємодію різноманітних ідеологічних течій. Але жодна ідеологія в демократичному суспільстві не повинна бути державною, примусовою, офіційною, тобто включати ідеологічний монополізм.

ідеологія, дискурс, ідеологічні течії, комуністична, національно-патріотична, ліберально-демократична, державна ідеологія.

Реальне співіснування і постійна взаємодія різноманітних ідеологічних течій позначають - в політичній науці поняттям «дискурс». З змістовної точки зору воно передбачає цілий спектр можливих варіантів духовного взаємодії: від взаємного дистанціювання ідеологій до їх об'єднання і відповідного синтезу тих чи інших ідеалів, норм, політичних вимог і інших своїх елементів. Причому як в світовому чи, припустимо, регіональному масштабі, так і в рамках окремо взятої країни можуть складатися найрізноманітніші суперечливі тенденції ідеологічного діалогу. Але духовний клімат, що утворився в тій чи іншій державі, як правило, завжди відчуває вплив більш масштабних ідейних віянь, властивих міждержавним і світовим політичним процесам.

Реалії ХХ - початку ХХІ ст. суттєво вплинули на характер ідеологічного взаємодії як у світі в цілому, так і в окремих країнах. Якщо друга половина ХІХ століття, що проходила під знаком інтенсивного формування і розвитку індустріального суспільства, несла на собі явний відбиток ідейної конкуренції соціалістичної та ліберальної ідеологій, то нинішній час, що знаменує боротьбу

традиційних держав, та держав, що модернізуються, змінило і укрупнило акценти ідейної дискусії. Поряд із дозволом на найрізноманітніших ідеологічних течіях, був проведений різкий поділ між течіями, що захищають ідеали гуманізму, людяності і демократії, а також доктринами, що виправдовують насильство, фізичний примус і терор як основоположні методи реалізації своїх цілей.

Таке становище зумовило і відповідну еволюцію ідеологічних систем: з одного боку, зближення і навіть синтез певних положень політичних доктрин і філософій лібералізму, консерватизму, соціал-демократії, християнсько-демократичної ідеології і ряду інших вчень, і протистояння їм фашистських, екстремістських, шовіністичних, расистських та інших аналогічних течій - з іншого.

Зближення і об'єднання реакційних ідеологій сприяє поляризації суспільства і наростання політичної напруженості і в тих країнах, де вони користуються відповідним впливом, і на міжнародній арені в цілому. Особливо яскраво це проявляється в фактах політичного тероризму. Результатом ж внутрішнього зближення ідеологічних систем гуманістичного спрямування, зокрема на Заході, стало виникнення низки нових авторитетних ідейних течій (неоконсерватизм) або, наприклад, суттєва зміна співвідношення між традиційно лівими і правими політичними течіями. Раніше розведені по краях політичного спектра позицій та орієнтацій в даний час все більш зближуються і об'єднуються з питань демократії, визнання прав людини в якості головного критерію політики, захисту моральних і сімейних цінностей, утвердження соціальної відкритості товариств і т. д. Таким чином, їх відмінності стосуються по суті деяких питань поточної політики і виражаються швидше в різниці передвиборчих обіцянок, ніж в сфері принципових політичних питань. Така ситуація однозначно веде до зниження гостроти ідеологічного протистояння і втрати людьми партійно-ідеологічної ідентичності. Наприклад, багато хто з тих, хто голосує на Заході за ті чи інші партії, часто не вважають себе прихильниками проголошуваних і підтримуваних ними ідеологій.

Своєрідний відтінок в картину сучасного ідеологічного дискурсу внесли і прихильники технократичного напрямку, що заперечують саму здатність соціальних доктрин визначати рух держав і політичну поведінку людей. Єдиною силою, здатною на таке, визнається техніка. Як вважав видатний представник цього по суті деідеологізаторського напрямку Х. Шельскі, демократія в суспільстві стає непотрібною через зростаючу могутність, не потребує в узаконенні влади, техніки. Не можна сказати, що такого роду погляди набули широкого поширення або суттєво впливають на політичний ринок. Однак технократичні ідеї стали незмінними учасниками ідеологічного дискурсу по суті, у всіх країнах.

В цілому для стійких, стабільних держав демократичної орієнтації сьогодні в основному характерна приглушеність ідеологічних суперечок. Там же, де боротьба за вибір напрямку соціально-політичного розвитку триває, де різні групи ведуть інтенсивний діалог за пріоритети національної політики, там ідейне протистояння між ідеологіями тільки загострюється, а внутрішня напруженість такого спору заважає їх зближенню і внутрішньому синтезу. Подібна ситуація сприяє зростанню політичної напруженості в суспільстві. Вона характерна, зокрема, для сучасної України.

Після краху монопольного статусу комуністичної ідеології в громадській думці, здавалося, установила щось на зразок алергії щодо ідейно-цільових течій. Склалася ситуація, яку фахівці називали ідеологічним вакуумом. Але вона тривала недовго. Активність нових політичних еліт, які намагалися відстояти інтереси вступають в боротьбу за владу груп, а головне - прагнення широких верств населення концептуально оформити свої політичні почуття, надії і розчарування, породили сплеск різних ідеологічних доктрин. Тимчасове затишшя змінилося ідеологічним

бумом. Однак, незважаючи на велику кількість ідеологічних конструкцій, в даний час домінуюче положення в політико-ідеологічному просторі займають три ідеологічних течії: комуністичне, національно-патріотичне і ліберально-демократична.

У той же час в комуністичній ідеології явно відчуються дві тенденції. Одна з них виражає прагнення до лібералізації цієї доктрини, наближення її до ідеалів, що розділяються соціал-демократією. Це знаходить своє вираження у визнанні права приватної власності, відмову від войовничого атеїзму, більш лояльне ставлення до прав людини, проголошення норм правової державності і т.д. Однак і такі модифікації, поєднуючись з ідеями пріоритетного положення суспільної власності, державного регулювання економіки, збереження соціально-класових пріоритетів, жорсткими геополітичними цілями та рядом інших традиційних положень, показують суперечливість і непослідовність такої тенденції.

Поряд з нею існує й фундаменталістська течія, що спирається на добре відомі політичні цінності і цілі і виключає саму можливість розвитку в країні відносин буржуазного типу. Враховуючи, що реальні соціально-економічні і політичні процеси в значній мірі пов'язані саме з такою перспективою розвитку суспільства, дана ідеологічна течія нерідко провокує екстремістські вимоги і форми політичного протесту.

Сплеск активності національно-патріотичних ідеологій, які поставили в центр своїх вимог образ Батьківщини, обумовлений складними процесами розвитку національної самосвідомості українського народу і особливо «кризою національної ідентичності, втратою почуттів історичної перспективи і розуміння рівня самооцінки нації». За своїм ідейним і політичним змістом - це сама суперечлива й різноманітна течія, що збирає під свої знамена як прихильників самобутності України і її культури, що ратують за їх збагачення і розвиток в процесі рівноправного діалогу з іншими культурами і цивілізаціями, так і прихильників етногегемонізму, спрямованого проти прав інших народів і вороже налаштованих до представників інших; національних груп.

Ліберально-демократична ідеологія, дотримуючись своїх основоположних цінностей, представлена у вигляді трьох відносно самостійних ідейних тенденцій. Так званий радикальний лібералізм наполягає на послідовному зменшенні регулюючої ролі держави і заохоченні стихійних процесів, бачить головне завдання в здійсненні макроекономічних реформ та всілякої адаптації західного досвіду, виступає проти авторитаризму, але тим не менш допускає можливість подолання опору архаїчних соціальних структур насильницькими заходами.

На протигагу такій постановці завдання консервативний лібералізм, відчуючи страх перед опором традиціоналістськи налаштованих верств, ратує за максимальну орієнтацію на сформовані господарські зв'язки, велику роль держави в здійсненні намічених - і головне реальних - перетворень, передбачає облік масових цінностей і виборче відношення до західного досвіду, досягнення більшого психологічного комфорту для населення при проведенні реформ.

Третя версія лібералізму - це соціал-лібералізм. За своїм установами він досить близький до соціал-демократичної ідеології. Головною цінністю в ньому виступає свобода, що розуміється не тільки в дусі класичного лібералізму, як незалежність від держави та інших людей, а й як встановлення приблизно рівних для всіх стартових можливостей. Це припускаємо позитивне ставлення до державних програм в галузі освіти, охорони здоров'я і соціального забезпечення, визнання важливості принципів соціальної справедливості, цінності праці і т.д.

З теоретичної точки зору дискурс зазначених ідеологічних течій цілком може припускати їх певне зближення і навіть синтез окремих положень. Наприклад, вимоги

комуністів про рух до безкласового суспільства цілком узгоджується з ліберальною ідеєю виживання соціальної дихотомії за рахунок високої соціальної мобільності індивідів. На практиці хоч і відбувається відоме зближення позицій між ними по ряду політичних проблем (наприклад, повазі прав людини, захисту національних інтересів і деяких інших питань), все ж таки домінує протистояння, що обертається зростанням політичної напруженості і боротьби.

Як показує досвід перетворень у суспільствах з перехідними суспільними відносинами, однією з найважливіших умов стабілізації політичної обстановки є вироблення довгострокової ідейно-цільової доктрини, якої керується держава у своїй діяльності і яку можна умовно назвати державною ідеологією. Будучи складовою частиною процесу розвитку національної самосвідомості народу, вироблення державної ідеології забезпечує інтеграцію держави і суспільства, цілісність всієї соціальної системи.

У свою чергу умовою вироблення такого типу ідеології є досягнення того мінімального компромісу, який відобразив би як згоду основних груп суспільства щодо характеру суспільного ладу і майбутніх перспектив розвитку, так і зняв би гостроту суперечностей між «верхами» і «низамми». Тут особлива роль належить опозиції влади, її здатності виражати інтереси громадян і виконувати свої зобов'язання.

Суттєвою передумовою вироблення цінностей державної ідеології служить збереження духовного плюралізму, можливості різних груп висловлювати власну думку щодо суспільних цілей та програми дій. Винятком в такій ситуації може становити тільки екстремістські групи ідеології, що переміщуються на периферію політичного життя. Однак досвід свідчить про те, що найважче досягається заборона на ідеологічну монополізацію держави, тобто прагнення влади керуватися вузькогруповим ідеями, які жорстко і односторонньо нав'язуються населенню. Складна ситуація в суспільстві складається і тоді, коли проklamовані ідеали підміняють на рольові, поведінкові цілі або ведуть до переваги віри над раціональним і прагматичним ставленням до дійсності.

Ще однією умовою ефективного вироблення державної ідеології є збереження історичної спадковості поколінь, приймання до уваги національних, історичних і географічних особливостей країни, забезпечення атмосфери відкритого діалогу між країнами і цивілізаціями, що долає забобони і недовіру як до західноєвропейського досвіду, так і до норм і традицій східного типу.

Список літератури

1. Алмонд Г., Пауэлл Д., Стром К., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня. Мировой обзор / Политология: Хрестоматия / Сост. Б.А. Исаев, А.С. Тугачев, А.Е. Хренов – СПб: Питер. 2006.
2. Дюльберова Л.Я. Национальна інтеграція сучасної України // Грані – 2005. - №6.
3. Кузеванов В.М. До розгляду можливості консенсусу різноманітних українських історичних шкіл / Матеріали II міжнародної нук.практ. Конференції . «Дні науки 2006», Том 20. Історія. – Дніпропетровськ : Наука і освіта . – 2006.

Одержано 29.02.12

УДК 32.001

О.Г. Боднаров, доц., канд. філ. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Політична поведінка в організованих та стихійних формах

Політична поведінка особи як активна політична дія, яка може проявлятися в інституціональних та позаінституціональних формах. Суб'єктами політичних дій індивіди виступають не лише як представники певних соціальних спільнот, а й як учасники прямих дій.

політична поведінка, політична активність, політичні актори, політична участь

Інституціоналізовані партії та рухи виділяються перш за все тим, що поведінка їх членів підпорядковується нормам, зафіксованим в програмах і статутах. Але і в тій частині, де правила гри залишаються неписаними, поведінка організованих політичних груп (колективних акторів) з їх чіткою системою розподілу ролей між лідерами і прихильниками, поділу функцій, ієрархічними відносинами між членами різко відрізняється від стихійних виступів. Для масових політичних організацій важливі взаємодії окремих структур між собою, спеціалізація видів діяльності. Підтримання життєздатності таких об'єднань вимагає особливої роботи з відбору нових членів, їх навчання і підтримці згуртованості.

Ефективність політичної організації залежить від ряду умов, серед яких одне з найважливіших - ідентифікація (самоототожнення) людини зі своєю групою. Приналежність до згуртованою групі допомагає особистості знизити тривожність, дає відчуття своєї причетності соціально значимим цілям, задовольняє інші важливі людські потреби. Сказане відноситься до відносин не тільки всередині партій, але і між партіями, з одного боку, і їх електоратом - з іншого.

У політичній психології партійна ідентифікація - один з центральних об'єктів вивчення. Якщо раніше партійна приналежність, підтримка тієї чи іншої партії на виборах (і те, й інше називають ще ангажованістю; фр. *engagement* - зобов'язання, наймання) були сімейною традицією з покоління в покоління, то в останні десятиліття навіть у самих стійких політичних системах така ідентифікація є скоріше винятком із правила.

Партійна ідентифікація пов'язана з психологічної прихильністю до якоїсь партії. Якщо людина вважає себе консерватором або лейбористом, відчуває свою близькість до тієї або іншої партії, то слід говорити про його партійну ідентифікацію. Багато людей навчаються лояльності до партії досить рано, часто у своїх батьків. Пізніше ця прихильність зміцнюється і вкорінюється в оточенні, соціальному класі, особистих та інших зв'язках. У молодих виборців партійна ідентифікація, як правило, виражена слабше. Вони менше пов'язані в своєму електоральному поведінці і не володіють «іммунітетом» до тиску середовища. І навпаки, більш старші виборці твердіше у своїх уподобаннях і більше опираються силам, які прагнуть змінити їх переваги.

Є дані, що в так званих зрілих демократіях Заходу до 40% молодих людей (від 18 до 25 років) змінюють свою партійну приналежність (отже, деяким чином і

політичну поведінку), а приблизно чверть цієї вікової групи здатна це зробити протягом двох місяців. Майже половина молодих американців не бачить себе серед прихильників жодної з двох традиційних партій в країні. Складнощі з партійно-політичної ідентифікацією нарастають і в країнах Західної Європи.

Протягом останніх років в посткомуністичних країнах спостерігається неодноразова зміна політичної ідентифікації не тільки у молодих людей, але майже у всіх вікових групах так само як і зростаюче прагнення відсторонитися від усіх партій: громадяни, які ототожнюють себе з певними політичними силами, встигли кілька разів поміняти свої пристрасті. В результаті колись популярні партії та рухи (наприклад, польська «Солідарність», український «РУХ») швидко втрачали багатьох своїх прихильників, в той час як колишні компартії, в більшості подібних країн зазнали серйозні ідеологічні та політичні зміни, зберегли ядро свого дорослого електорату і частково відновили число прихильників.

Опис організованого політичної поведінки буде неповним без урахування клімату (обстановки) в організації, стилю міжособистісних відносин в ній. Цей стиль багато в чому визначають індивідуальні якості лідера, зокрема, його схильність до домінування і нав'язування своєї думки (диктату) або, навпаки, демократичність відносин з послідовниками. У психології прийнято виділяти авторитарний, демократичний і попустительський типи клімату в організації, не вкладаючи в ці терміни власне політичного сенсу. Проте вчені не знайшли прямого зв'язку між демократичними, наприклад, переконаннями політика і стилем його відносин з оточенням.

На відміну від організованих груп, стихійні виступи пред'являють до своїх учасникам інші політико-психологічні вимоги. До числа стихійних форм поведінки в політичній сфері ставляться як незаплановані (або необдумані, ірраціональні) вчинки, що здійснюються окремими людьми, так і неорганізовані масові виступи, бунти, повстання, мітинги протесту, мимовільно (спонтанно) створенні, що незабаром розпадаються на певні рухи і т.п.

Студентський рух у Франції 1968 р. («Червоний травень») спочатку склався стихійно, потряс всю країну, а потім потужно розгорнувся по Західній Європі. Навряд чи можна назвати організаційним ядром невелику групу студентів, які захопили для політичних виступів, а точніше - для самовираження, адміністративну будівлю філологічного факультету Сорбонни (в передмісті Парижа Нантері), які через деякий час створили «Рух 22 березня» на чолі з 23-річним студентом-соціологом Даніелем Кон-Бендіта. 3-11 травня 1968 р. у Латинському кварталі Парижа, де були збудовані барикади, відбувалися вуличні бої між студентами і поліцією (понад 1000 поранених); в ці дні відбулася також 60-тисячна демонстрація учнів і приєдналися до них молодих людей різних професій і безробітних. Стихійні хвилювання студентів, справжньою суттю мали протест проти нав'язування молоді цінностей старших поколінь і спроба демократизації університетів, а не ідейно сформульована політика. Але в своїх інтересах і цілях (підвищення зарплат, відставка уряду і т.д.) їх використовували прокомуністичні профспілки і Французька компартія. Президент Шарль де Голль навіть розпустив Національні збори і призначив дострокові вибори. Про ініціаторів масового соціального протесту - студентів - до того часу майже всі забули, а вони повернулися в аудиторії.

Для дослідження поведінки дуже цікаві саме його масові форми: як в силу їхньої політичної значущості, так і тому, що в них діють інші психологічні закони, ніж в індивідуальних діях. З часів Гюстава Лебона (1841-1931) і Габрієля Тарда (1843-1904) наука мало що додала до уявлень про механізми масової агресії, паніки або ентузіазму. Але тривожні події ХХ ст. підштовхнули пошук вчених у цьому напрямку.

Наростання стихійних елементів політичної поведінки неодноразово показувало неготовність влади забезпечити безпеку громадян, захистивши їх від впливу натовпу.

Під словом «натовп» мається на увазі в звичайному сенсі зібрання індивідів, якою б не була їхня національність, професія чи стать і які б не були причини, що викликали це зібрання. Але з психологічної точки зору слово це отримує вже зовсім інше значення. При відомих умовах збори людей приймає зовсім нові риси, відмінні від тих, котрі характеризують окремих індивідів, що входять до складу зборів. Свідома особистість зникає, причому почуття і ідеї всіх окремих одиниць, що утворюють ціле, яке називається натовпом, приймають один і той же напрямок. Утворюється колективна душа, яка має, звісно, тимчасовий характер, але і дуже визначені риси. Збори в таких випадках стають організованим натовпом, що становить єдину істота і підкоряється закону духовної єдності натовпу.

Зникнення свідомої особистості та орієнтування почуттів і думок у відомому напрямку - головні риси, що характеризують натовп, що вступив на шлях організації, - не вимагають неперемінної і одночасної присутності кількох індивідів в одному і тому ж місці. Тисячі індивідів, відділених один від одного, можуть у відомі моменти підпадати одночасно під вплив деяких сильних емоцій або якої-небудь великої національної події і набувати, таким чином, всі риси натхнененого натовпу. Варто якому-небудь випадку звести цих індивідів разом, щоб всі їх дії і вчинки негайно набували характер дій і вчинків натовпу. З іншого боку, цілий народ під дією відомих впливів іноді стає натовпом, не представляючи при цьому зборів у власному розумінні цього слова. Одухотворений натовп після свого утворення набуває загальні риси - тимчасові, але цілком певні. До цих загальних рис приєднуються приватні, мінливі по елементам, що створює натовп і що можуть, у свою чергу, змінити його духовний склад.

Стихійне поведінка найчастіше є масовою реакцією людей на політичну кризу і нестабільність. Для цієї реакції характерне переважання ірраціональних, інстинктивних почуттів над усвідомленими і прагматичними. Причини і безпосередні приводи до порушення ентузіазму або невдоволення натовпу можуть бути найрізноманітнішими і необов'язково політичними: від перемоги національної футбольної команди до падіння курсу валюти. Так, було доведено, що сплеск сонячної активності нерідко сприяє виникненню не тільки масових епідемій, а й соціальних хвилювань, крайніх політичних виступів (ексцесів), учасники яких можуть і не усвідомлювати збудливий вплив зовнішнього середовища.

Починаючи з робіт Лебона, Зигмунда Фрейда (1856-1939), Володимира Михайловича Бехтерєва (1857-1927) і аж до сучасного французького соціопсихолога Сержа Московічі, поведінка натовпу (маси) досить докладно описано в психології. Під своєрідним кутом зору масову політичну участь розглянув видатний іспанський філософ Хосе Ортега-і-Гассет (1883-1955) в своїй праці «Повстання мас» (1930).

Цікаве пояснення виникнення в останні десятиліття ХХ ст. маси (натовпу) суперсучасного типу, новітніх видів масового, в т.ч. політичного, поведінки представив Московічі в передмові до російського видання (1997) своєї книги «Століття натовпів» (1981). Він вважає, що основою цього процесу є розширення наднаціональних спільнот, гігантська урбанізація з непомірно великими ринками, а його каталізатором виступила інформаційна революція. Електронні мережі все тісніше пов'язують між собою людей, розкиданих по всій земній кулі, але, разом з тим, вторгаються в приватне життя. Все, що нині відбувається, відбивається на світовій і національній політиках. «Ми сьогодні присутні при глобалізації мас, при створенні маси світового масштабу... І бурхливий розвиток систем мас-медіа прискорить цей процес. Нарешті, політика таких величезних співтовариств, успіх яких залежить від систем мас-медіа, тепер ще більше, ніж у минулому, становиться масовою політикою. Культ особистості, хоча його так і не

називають, з виключення перетворюється на правило, а ослаблення партій майже всюди тільки зміцнює могутність лідерів. Становище лідерів в умовах демократії незavidне. Однак прагнення до влади - найпоширеніше в суспільстві явище і кандидатів завжди буде в надлишку ».

Дослідники, як правило, підкреслюють, що в натовпі людина відчуває себе анонімним, що підштовхує його до дій більш ризикованим і безвідповідальним. Ці дії можуть бути героїчними, але не менш вірогідне насильство, вандалізм і хуліганство. Ірраціональність дій пояснюється стадним почуттям, яке дозволяє окремим учасникам відключити свою волю, свідомість і діяти за законами натовпу.

Зникнення свідомої особистості, перевага особистості без свідомої, однаковий напрямок почуттів і ідей, обумовлений навіюванням, і прагнення перетворити негайно в дію внутрішні ідеї - ось головні риси, що характеризують індивіда в натовпі. Він уже перестає бути самим собою і стає автоматом, у якого своїй волі не існує.

Таким чином, стаючи часткою організованого натовпу, людина спускається на кілька сходинок нижче по сходах цивілізації. В ізольованому положенні він, можливо, був би культурною людиною; в натовпі - це варвар, тобто істота інстинктивна. У нього виявляється схильність до свавілля, буянства, лютої, але також і до ентузіазму і героїзму, властивим первісній людині, подібність з якою ще більш підсилюється тим, що людина в натовпі надзвичайно легко підкоряється словам і представленням, здійснює вчинки, явно суперечні і його інтересам, і його звичкам.

Натовп (маса) як тип соціальної групи характеризується одночасністю і аморфністю, і однорідністю. У ній часто взагалі немає лідера, але якщо він з'являється (нерідко це відбувається шляхом самовисунання), то натовп приймає на себе всього дві політичні ролі: лідера і його послідовників. Влада ватажка буває необмеженою, оскільки натовп йде за ним не розмірковуючи, сліпо слідує наказам і закликам.

Поведінка натовпу підпорядковується закономірностям різних рівнів. У ньому на людину впливають, наприклад, і чисто фізичні фактори - духота, різкі звуки (постріли, оглушливо гучна ритмічна музика). Нерідко стихійне обурення маси підігрівається алкоголем і наркотиками, що дає додатковий негативний ефект.

Власне психологічні чинники, такі як наростаюче почуття невпевненості, страху, недовіри до офіційних засобів масової інформації, ведуть до виникнення чуток, паніки, агресії. Емоції в масовому зібранні людей поширюються за власними законами - вони багаторазово посилюються під впливом зараження і навіювання. Це явище було названо циркуляторною реакцією.

Завжди знаходяться політичні сили, готові застосувати стихійну активність натовпу у вигідних для себе цілях. Такий прийом найчастіше використовують анархістські, екстремістські, право - і ліворадикальні, а також ультра націоналістичні рухи і партії, для яких характерне прагнення впливати на несвідому, інстинктивну мотивацію учасників політичного процесу. Психологи виявили, що саме лідерам та активістам вищеназваних течій притаманний великий репресивний потенціал, тобто схильність до агресивної поведінки і до насильства, а також авторитарна структура особистості. Не менш важливим є те, що подібні політики часто спираються на певні соціальні групи, які через умови життя (зокрема, безталання, малоосвідченість) відкриті для відповідних впливів. В античності їх називали охлосом (черню) на відміну від демосу (народу).

Найбільш податливі до поширення стихійних форм політичної поведінки маргінальні верстви в силу втрати традиційних цінностей, звичних соціальних орієнтирів, відчуження від суспільства. Швидкі політичні зміни і змінні умови життя викликають протест таких людей проти стирання віроісповедань національних, расових та інших кордонів, деяким чином структуризувавши їх світогляд

Для політичної поведінки екстремістського типу характерний певний набір цінностей і цілей, установок і стильових особливостей. Перше, що потрібно виділити, - це духовна ущербність і антиінтелектуалізм подібних колективних акторів. Вони апелюють до забобон, до яких сильно схильні саме маргінальні верстви. Власне ідейні міркування не бувають ні головною рушійною силою, ні особистою цінністю екстремістських рухів, оскільки для останніх несвідомість, емоції, інстинкти, віра чи забобони - живильна середина. Політичні лідери відповідного спрямування для згуртування людей навколо себе вміло насаджують і використовують стихійність.

Не варто сподіватися, що вибухова політична поведінка натовпу - явище, залишається в минулому, ХХ столітті. Про його актуалізації на самому початку ХХІ ст. свідчать масові і досить агресивні виступи так званих антиглобалістів, серед яких набагато більше освічених і цілком забезпечених людей, ніж тих, кого за мірками минулого століття можна було б назвати маргіналами.

Список літератури

1. Лебон Г. Психология народов и масс. – СПб,1995.
2. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологи масс. – М.,1996.
3. Ортега-и-Гассет Г. Восстание масс.-Ортега-и-Гассет Г. Избранные труды.-М.,1997.
4. Фромм Э. Бегство от свободы. – М., 1990.

Одержано 29.02.12

УДК 339.543

С.В. Горюнов, ст. гр. ФК – 11М, О.А. Комарова, проф., д-р екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Основні проблеми розвитку іпотечного ринку в Україні та шляхи їх вирішення

В статті розглянуто шляхи побудови національного ринку іпотечного кредитування в Україні. Визначено проблеми становлення іпотечного кредитування та шляхи їх вирішення, а також роль відповідних учасників іпотечних кредитних відносин.

кредит, банківське іпотечне кредитування, інвестор, фінансові ресурси

Система іпотечного кредитування посідає унікальне місце в національній економіці. По-перше, сьогодні іпотечне кредитування в більшості економічно розвинутих країн є не тільки основною формою поліпшення соціально-економічних умов, але й здійснює істотний вплив на економічну ситуацію в країні в цілому. Банківське іпотечне кредитування має великий потенціал щодо забезпечення істотних якісних зрушень в економіці України, оскільки його вважають ефективною формою залучення довготермінових дешевих фінансових ресурсів для інвестування у розвиток реального сектору господарства. Іпотека дає змогу мобілізувати значну частину заощаджень населення й коштів інвесторів і спрямувати їх насамперед у такі важливі галузі народного господарства, які пов'язані з житловим будівництвом. Іпотечне

кредитування є тим механізмом, котрий забезпечує взаємозв'язок між грошовими ресурсами населення, банками і підприємствами будівельного сектора, спрямовуючи їх у реальний сектор економіки. На сьогодні потрібно приділяти особливу увагу формуванню ефективного механізму банківського іпотечного кредитування з урахуванням багатьох чинників.

Аналізуючи попередні дослідження іпотечного кредитування слід зазначити, що в сучасній науковій літературі, в якій розглядаються проблеми розвитку банківської системи України, значне місце займають питання іпотечного кредитування. Так, О. Жук оцінює стан і перспективи розвитку іпотечного кредитування в Україні, визначає та аналізує основні фактори, що стримують зростання іпотечного ринку [5].

В роботі О.М. Мякишевської розглянуті причини та наслідки впливу світової фінансової кризи на ринок іпотеки; стан системи банківського іпотечного кредитування на ринку нерухомості та стан портфелів іпотечних кредитів банків; дії уряду щодо подолання негативних наслідків кризових явищ в Україні; виявлені позитивні і негативні сторони дій щодо шляхів активізації ринку іпотеки [7].

В.О. Омельчук досліджує сучасний стан розвитку іпотеки в Україні та її роль на житловому ринку. Автор розглядає деякі проблеми подальшого розвитку вітчизняної інноваційної моделі іпотечного кредитування [8].

Позитивним моментом на сьогодні є той факт, що ряд наукових джерел приділяє увагу структурі іпотеки, а саме дослідженню суб'єктів іпотечного кредитування.

Розвиток іпотечного кредитування в Україні стримується існуванням ряду проблем, що не дозволяють повною мірою використовувати іпотеку як гарантію своєчасного повернення банківських позик і несприяють розвитку іпотечного кредитування.

До факторів, які перешкоджають розвитку іпотечного кредитування, слід віднести: інфляційні ризики, нерозвиненість механізмів залучення коштів населення, непрозорість взаємовідносин учасників ринку, незначна роль Державної іпотечної установи на ринку іпотечних кредитів.

Іпотечне кредитування перебуває в безпосередньому зв'язку і залежності від ресурсного потенціалу економіки. Ресурсним забезпеченням іпотечного ринку за, так званої американської, дворівневої моделі є: власний капітал депозитних корпорацій (банків), залучені ними від клієнтів кошти, що знаходяться на строкових рахунках у депозитних корпораціях, позикові кошти у формі міжбанківських та міжнародних кредитів. Основою для формування джерел ресурсів іпотечного ринку є інвестиційні кошти, які мають довгострокову природу. На жаль, усі ці джерела на вітчизняному банківському ринку досить обмежені.

Підходи до розвитку іпотечного ринку держави на найближчі роки слід будувати на засадах залучення коштів інвесторів передусім на внутрішньому ринку в межах наявних механізмів як вторинного іпотечного ринку, так і заощаджувальних програм депозитних корпорацій та інших фінансових інституцій. Першочергова проблема, яку треба вирішувати, – це підвищення рівня гарантування таких інвестицій [1].

Нині назріла потреба розробити концепцію насичення іпотечного ринку ресурсами. У ній треба визначити механізми стимулювання інвесторів щодо подовження строків, на які вони вкладають кошти на грошовому ринку, та передбачити прозорі й зрозумілі гарантії. До того ж доцільно, щоб Національний банк України давав експертну оцінку джерелам ресурсів банків, передбачених їхніми стратегіями щодо виходу на іпотечний ринок.

Потрібно стимулювати населення до інвестицій. Динаміка зростання довгострокових депозитів населення в банківській системі [6] свідчить про наявність

внутрішніх ресурсів, які можна трансформувати в довгострокові інвестиції шляхом створення пайових інвестиційних фондів, які повинні адмініструватися банками.

Акцентуємо увагу й на такому аспекті дворівневої моделі іпотечного ринку, як визначення рейтингу цінних паперів та цін на них. У цьому контексті слід виділити такі аспекти:

- відокремлення іпотечного покриття від інших активів емітента (цього можна досягти шляхом запровадження окремого їх обліку);

- підвищення рівня контролю за роботою емітентів (до цього контролю має долучатися Національний банк України, принаймні в частині іпотечного покриття облігацій, що емітуються. Участь НБУ в зазначеному контролі слід було б регламентувати законодавчо, передбачивши, наприклад, проведення експертизи іпотечного пулу, що пропонується до продажу, або незалежного аудиту іпотечного покриття, який призначає Національний банк України, тощо);

- виведення іпотечного покриття з процедури банкрутства емітента (це дасть змогу послабити негативні очікування інвесторів щодо дострокового погашення облігацій)[1].

Щодо наступної проблеми, Україні треба налагоджувати управління ризиками іпотечного ринку так, щоб доходи всіх його учасників були прогнозованими, залежали від рівня ризиків, які бере на себе кожен учасник, закладалися у ціну ресурсу для первинного ринку та обмежувалися певною мірою. Стосовно ризиків, то передусім слід звернути увагу на валютний ризик – особливо актуальний нині для вітчизняного іпотечного ринку. Зокрема, має бути заборонено виражати ціни на нерухомість в іноземній валюті.

Банк як за своєю природою, так і через високий рівень конкуренції на ринку є динамічним інститутом, що має постійно розвиватися і підвищувати ефективність роботи. Конкурентна позиція банку на ринку підтримується на основі своєчасного вдосконалення фінансових інструментів, які є в його розпорядженні. Тому доцільно розглянути напрями та чинники, які банк повинен враховувати під час роботи на іпотечному сегменті кредитного ринку[4].

В Україні в умовах відсутності єдиної концепції розвитку іпотечного ринку та формування інвестиційних ресурсів банки просували свої інструменти на ринок на власний розсуд. Формувалися портфелі нестандартних іпотечних кредитів, що не мали під собою необхідного ресурсного забезпечення. Така та інші подібні ситуації посилювали загрозу ліквідності й стабільності банку.

Назріла потреба розробки стратегії роботи кожного банку на іпотечному ринку. В цьому плані важливого значення набуває стандартизація іпотечних кредитів та структуризація ринку загалом. З одного боку, це впевнений крок до подальшого зміцнення стабільності банківської мережі, з другого – крок до підвищення конкурентоспроможності банків.

При розробці стратегії банку слід розглядати такі напрями:

- стан забезпечення ринку довгостроковими ресурсами;
- визначення рівня ризиків у розрізі суб'єктів ринку;
- забезпечення широкого доступу потенційних клієнтів до іпотечних кредитів.

Кожен із цих напрямів є складним механізмом взаємодії різних інститутів та потребує створення відповідної законодавчо-нормативної бази[1].

Ресурсний потенціал для іпотечного ринку потребує так званих довгих ресурсів – строком на 25–30 років. Депозити у вітчизняних банках на такі терміни не розміщуються. Зрозуміло, що для забезпечення просування на ринку іпотечних кредитів, зміцнення конкурентних позицій банки мають створювати механізми

формування стабільних ресурсів, достатніх для планованого обсягу іпотечного кредитного портфеля і сек'юритизації іпотечних активів.

Ще один важливий напрям при розробці стратегії – визначення рівня ризиків в іпотечному кредитуванні та заходів з їх мінімізації. Стосовно сучасного стану регулювання ризиків, то необхідно вдосконалювати законодавчу базу у сфері захисту прав кредиторів. Цього можна досягти шляхом спрощення процедур реалізації майна, взятого в заставу за кредитом. Основи управління ризиками при іпотечному кредитуванні мають закладатися на стадії формування інструментарію для роботи на ринку. Інструментарій ринку слід формувати в розрізі груп позичальників. Основні з них:

- позичальники зі стабільними джерелами доходів (які мають постійну роботу на підприємствах різних форм власності і видів економічної діяльності);
- позичальники – фізичні особи підприємці;
- позичальники, які мають в особистій власності нерухомість та які скуповують нерухомість для спекулятивних операцій[3].

Для розробки інструментарію іпотечного ринку в банку варто створити групу експертів із числа фахівців кількох департаментів: організації продажу на роздрібному ринку, ризик-менеджменту, маркетингу. Банкам необхідно вирішити проблему взаємозв'язку розроблених ними інструментів зі стандартами іпотечного кредитування. Нині в Україні діють у форматі рекомендацій Стандарти Національної іпотечної асоціації і Стандарти Державної іпотечної організації, які поширюються на кредити, що надаються за рахунок її ресурсів.

Ще одна важлива проблема – забезпечення широкого доступу клієнтів до іпотечних кредитів. Банкам як інститутам, зорієнтованим на отримання максимального прибутку від своєї діяльності, слід працювати над удосконаленням інструментарію іпотечного кредитування шляхом упровадження власних методик адаптації пропонованих кредитів до потреб різних соціальних груп населення[2].

Отже, на сьогодні існує ряд проблем, які потребують негайного вирішення, що в свою чергу приведе до розширення іпотечного ринку та повноцінного його функціонування. Доходимо висновку, що розвиток іпотечного кредитування в країні слід розглядати у двох аспектах:

- державної підтримки розвитку іпотечного ринку, яка сприятиме створенню системи стандартизації ринку, рефінансування первинних кредиторів, страхування ризиків усіх учасників іпотечного ринку – від інвестора до позичальника;
- розробки банком власної стратегії роботи на іпотечному ринку, покликаній визначити джерела ресурсного забезпечення, привабливість іпотечних кредитів та поєднати управління ризиками, притаманними іпотечному кредитуванню на всіх етапах технологічного процесу: від розробки інструментарію до внесення остаточного платежу клієнтом за наданим кредитом.

Іпотечне кредитування у перспективі може стати надійним засобом залучення внутрішніх інвестицій та невід'ємним елементом ринкової економіки, що формується в Україні, і сприяти економічному і соціальному розвитку нашої держави.

Список літератури

1. Берегуля О. Можливості вирішення проблем розвитку іпотечного кредитування в Україні // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 11. – С. 40–43.
2. Вожжов А. П. Процессы трансформации банковских ресурсов: Монография. – Севастополь: Изд-во СевНТУ. – 2006. – С. 339–341.
3. Вожжов А. Використання змінної частини поточних пасивів банків як інвестиційних ресурсів // Вісник Національного банку України. – 2003. – № 12. – С. 18–21.

4. Гринько Е. Л. Ресурсноеобеспечениебанковскогоипотечногожилищногокредитования: Монография. – Се вастополь: СевНТУ. – 2006. – С. 180–194.
5. Жук О.В. Стан і перспективирозвиткуіпотечногокредитування в Україні // Економічнийпростір. – 2009. - №23/1. – С. 308 – 315.
6. Зобов'язаннябанківза коштами, залученими на рахункисуб'єктівгоспо-дарювання та фізичнихосіб //БюлетеньНаціонального банку України. – 2009. – № 12.
7. М'якишевська О.М. Впливсвітовоїфінансовоїкризи на ринокіпотекиУкраїни // Економічнийпростір. – 2009. – №23/1. - С. 120 – 122.
8. Омельчук В.О. Роль іпотеки на вітчизняному ринку доступногожитла // Формуванняринковихвідносин в Україні. – 2010. - №9. – С. 17 – 22.

С. Горюнов, О. Комарова

Основные проблемы развития ипотечного рынка в Украине и пути их решения

В статье рассмотрены пути построения национального рынка ипотечного кредитования в Украине. Определены проблемы и перспективы становления ипотечного кредитования, а также роль соответствующих участников ипотечных кредитных отношений.

S. Goriunov, O. Komarova

The main issues affecting development of the Ukrainian mortgage market and the possible ways of their solution.

In the article the ways of construction of national market of the mortgage crediting are considered in Ukraine. Problems and prospects of becoming of the mortgage crediting, and also role of the proper participants of mortgage credit relations, are certain.

Одержано 29.02.12

УДК 336. 226

Н.М.Ткаченко, магістрант гр. ОП-11М

Кіровоградський національний технічний університет

Особенности застосування ПДВ у країнах Європейського Союзу

У статті висвітлюються особливості застосування податку на додану вартість у країнах Європейського Союзу, визначаються історичні етапи його еволюційного розвитку та проводиться аналіз діючої практики його обчислення і сплати

податок на додану вартість, податкова система, оподаткування, Європейський Союз, ставка податку, механізм оподаткування, податкові пільги

Податок на додану вартість – один з найбільш важливих видів непрямих податків, який часто називають «європейським податком», підкреслюючи вагоме значення у становленні та розвитку європейського інтеграційного процесу. У Європі податок на додану вартість є важливим джерелом дохідної бази бюджету Європейського Союзу (сьогодні кожна його країна - учасниця перераховує 1,4% власних надходжень від цього податку до консолідованого «європейського» бюджету). Цей податок активно використовується як ефективний інструмент фіскальної політики. За ним закріплена характеристика найбільш «нейтрального» податку. Уряди багатьох

країн намагаються покрити бюджетний дефіцит передусім за рахунок збільшення надходжень від податку на додану вартість, оскільки доведено, що посилення прогресивного характеру обкладення доходів товаровиробників негативно вплинуло на процес накопичення і на ділову активність у цілому.

У сучасній податковій системі нашої держави ПДВ відноситься до самих складних і проблемних податків. За самими оптимістичними оцінками, в нашій державі збирається не більше 75% податку на додану вартість, який підлягає сплаті до бюджету, що негативно позначається на фінансовому забезпеченні реалізації національних соціально-економічних завдань. Вирішенню даної проблеми, особливо в останні роки, як з боку науковців і практиків, так і на законодавчому та методологічному рівнях приділялось багато уваги, пропонувались та впроваджувались різні варіанти її вирішення, кожен з яких поряд із певними позитивними моментами мав і суттєві недоліки. Не однозначно оцінюються і наслідки реалізації окремих норм Податкового кодексу України, в частині справляння ПДВ.

Отже, в даний час існує цілий комплекс не вирішених питань, які знижують ефективність функціонування ПДВ, як одного з основних бюджетоутворюючих платежів. Пошук шляхів удосконалення механізму оподаткування ПДВ може бути спрямовано на дослідження, вивчення та переймання закордонного досвіду справляння ПДВ в тих країнах, де його ефективність доведена практикою.

Проблемам теорії і практики справляння ПДВ присвячені численні дослідження як вітчизняних, так і закордонних вчених: А. Вагнера, Дж. М. Кейнса, Ф. Лассалья, А. Лаффера, А. Сміта, А.В. Бризгаліна, В.П. Завгороднього, Б.В. Захожай, В.М. Мельника, В.А. Онищенко, В.М. Панасюка, Д.Г. Черника та деяких інших. В той же час, досить актуальними залишаються дослідження, спрямовані на пошук та розробку ефективних напрямків удосконалення механізму справляння ПДВ в межах національної податкової системи, спираючись на досягнення міжнародної практики функціонування податку на додану вартість.

Метою статті є висвітлення особливостей застосування податку на додану вартість у країнах Європейського Союзу, визначення історичних етапів його еволюційного розвитку та аналіз діючої практики обчислення і сплати.

Винахід податку на додану вартість належить М. Лоре (Франція), який у 1954 р. описав схему його дії та довів здатність ПДВ замінити податок з обороту, який функціонував у той період у країні. Така необхідність була викликана потребою усунення «каскадного ефекту», властивого податку з обороту. У 1968 р. було здійснено повне впровадження ПДВ у Франції. До цього часу, в чистому вигляді податок не діяв у жодній країні, але з 1968 р. його поширення прийняло інтенсивний характер. Цьому сприяло прийняття I і III Директив Європейського Союзу у квітні 1967 р., якими затвердили ПДВ у якості основного непрямого податку для країн-членів ЄС і встановили терміни його введення (до 1972 р.). Для країн, які мають намір у майбутньому вступити в співтовариство, необхідною умовою стала наявність функціонуючої системи податку на додану вартість. Докладні інструкції із застосування ПДВ визначені IV Директивою Європейського Союзу. Однак, дотепер система функціонування ПДВ у різних країнах має суттєві відмінності.

У період з 1967 р. по 1991 р. ПДВ був введений у 20 з 24 країн Європейського Союзу. Серед основних мотивів зміни податкової системи цих країн можна визначити наступні:

- ПДВ дозволяє точно і швидко проводити податкові операції за допомогою комп'ютерної техніки і налагодженої системи документообігу (без технічного комп'ютерного оснащення використання системи ПДВ неможливо);
- введення ПДВ - обов'язкова умова вступу країни в Європейський Союз;

- ПДВ більш ефективний у порівнянні з податком з обороту щодо створення пільгових умов оподаткування окремих товарів і послуг;

- ПДВ здатний значно збільшити надходження в бюджет країни в порівнянні з іншими податками.

Процедура стягнення податку на додану вартість у світовій практиці ґрунтується на двох основних принципах:

1. принцип країни походження;
2. принцип країни призначення.

Згідно з першим принципом податок на додану вартість стягується при експорті та надходить до бюджету країни – виробника продукції, а відповідно до другого принципу – на стадії реалізації продукції незалежно від місця походження імпортованих товарів. Компенсація експортерам сплаченого податку на додану вартість здійснюється за допомогою митного регулювання, тобто за рахунок стягнення податку (мита) з імпортованих товарів.

Як свідчать результати узагальнення наукових праць різних учених, ставки податку на додану вартість у різних країнах досить відрізняються між собою і залежать від загального економічного стану країни та її економічної політики. У багатьох країнах існує декілька ставок податку на додану вартість, одна з яких є основною (стандартною), і встановлюється для майже для всіх товарів, робіт або послуг, підвищені ставки встановлюються на предмети розкоші, а знижені – на товари першої необхідності або товари широкого вжитку.

Сьогодні зусилля органів Європейського Союзу зосереджено на забезпеченні гармонізації ставок податку на додану вартість і запровадженні акцизних зборів, при цьому базовий рівень ПДВ визначено на рівні 15-25% (табл. 1).

Як видно з даних таблиці, найвищі ставки податку на додану вартість прийняті, як правило, у найбільш економічно розвинених країнах, у яких річний обсяг валового внутрішнього продукту на душу населення є одним із найбільших у світі (Швеція, Данія, Фінляндія).

Таблиця 1 – Ставки податку на додану вартість в країнах ЄС

Країна	Ставка	
	Стандартна	Знижена
Австрія	20%	12% або 10%
Бельгія	21%	12% або 6%
Болгарія	20%	7%
Велика Британія	17,5%	5% або 0%
Угорщина	20%	5%
Данія	25%	-
Німеччина	19%	7%
Греція	19%	9% або 4,5% (знижена до 13%, 6% і 3% на островах)
Ірландія	21%	13,5%, 4,8% або 0%
Іспанія	18%	8% або 4%
Італія	20%	10%, 6%, або 4%
Кіпр	15%	5%
Латвія	18%	5%
Литва	18%	9% або 5%
Люксембург	15%	12%, 9%, 6%, або 3%
Мальта	18%	5%
Нідерланди	19%	6%
Польща	23%	8%, 5% або 0%
Португалія	21%	12% або 5%

Румунія	19%	9%
Словаччина	19%	-
Словенія	20%	8,5%
Фінляндія	22%	17% або 8%
Франція	19,6%	5,5% або 2,1%
Швеція	25%	12% або 6%
Чехія	19%	9%
Естонія	18%	5%

Враховуючи той факт, що найбільшими інвесторами в Україні є країни Європейського Союзу, (ім належить третина загального обсягу іноземних інвестицій), вважаємо за доцільне більш докладно зупинитись на їх досвіді застосування податку на додану вартість.

Податкова система Франції цікава тим, що ПДВ виступає провідною ланкою бюджетної системи даної країни. Мова йде про загальний податок на споживання, що торкається всіх товарів і послуг, які споживаються або використовуються на території країни.

Операції, пов'язані з зовнішнім ринком (експорт), від податку на додану вартість звільнені. Особи, які здійснюють операції, що відносяться до експортних, і сплатили ПДВ, можуть скористатися правом на відшкодування. Імпортні операції підлягають оподаткуванню відповідно до чинного податкового законодавства.

Сплата податку на додану вартість визначається характером укладеної угоди і не бере до уваги фінансовий стан платника податків. Ставка податку єдина незалежно від ціни товару, щодо якого вона застосовується. Об'єктом оподаткування є ціна реалізації товару або послуги. Крім роздрібною ціни, сюди включаються всі податки, збори і митні платежі, крім ПДВ. З загальної суми віднімається величина податку, сплаченого постачальникам сировини і напівфабрикатів. При реалізації товару підприємство цілком компенсує всі свої витрати по сплаті ПДВ і додає податок до створеної на підприємстві доданої вартості. Саме ця частина ПДВ, що включається в ціну реалізації, перераховується в бюджет. Вся вага податку лягає аж ніяк не на підприємство, а на кінцевого споживача даної продукції.

У Франції функціонують чотири ставки податку на додану вартість. Основна ставка податку в даний час дорівнює 18,6%. Підвищена ставка - 22% застосовується до деяких видів товарів: автомобілі, кіно - і фототовари, алкоголь, тютюнові вироби, парфумерія, окремі предмети розкоші, наприклад натуральне хутро. Донедавна підвищена ставка мала розмір 33,33%. Знижена ставка - 7% - встановлена на товари культурного побуту (в це поняття входять книги). Найнижча ставка - 5,5% - застосовується для товарів і послуг першої необхідності. До цієї категорії відноситься більшість продуктів харчування, крім шоколаду й алкогольних напоїв, продукція сільського господарства, медикаменти, житло, транспорт, туристичні і готельні послуги, вантажні і пасажирські перевезення, видовищні заходи, обіди для працівників підприємств тощо.

З даного податку існують значні пільги. Так, ст. 25 фінансового законодавства Франції встановлено, що підприємства можуть звільнитися від сплати податку на додану вартість у тому випадку, якщо за попередній фінансовий рік їх оборот не перевищив 70 тис. євро. У цьому випадку вони користуються режимом звільнення від ПДВ з початку року, наступного за звітним.

Крім цього, від ПДВ звільняються:

- діяльність державних установ, спрямована на здійснення адміністративних, соціальних, виховних, культурних і спортивних функцій;

- медицина, приватна викладацька діяльність, духовна творчість.

Є види діяльності, де можливе звільнення від ПДВ. Точніше, платнику податків надається можливість обирати, що платити: ПДВ чи прибутковий податок. Це здача в оренду приміщень для економічної діяльності; фінансова і банківська справа; літературна, артистична, спортивна діяльність; муніципальне господарство.

В Великій Британії податок на додану вартість було введено в 1973 р. після вступу до Європейського Союзу, з метою перенесення основного акценту з прямих податків на непрямі та займає друге місце в доходах бюджету, після прибуткового податку і становить 17% бюджету країни.

Запровадження цього податку переслідувало дві основні цілі:

- 1). максимально можливе розширення бази оподаткування;
- 2). досягнення гармонізації у податковому законодавстві з іншими країнами.

Базою оподаткування ПДВ виступає вартість, додана на кожній стадії виробництва і реалізації товарів і послуг, різниця між виручкою від реалізації і вартістю придбання товарів і послуг у постачальника. У Великій Британії передбачено дві ставки податку на додану вартість – стандартну і нульову. Стандартна ставка податку становить 17,5%. За нульовою ставкою оподатковуються такі товари і послуги: продукти харчування, за винятком окремих видів кондитерських виробів, а також продукти, що реалізуються в ресторанах, барах, кафе, тощо, друкована продукція, дитячий одяг та взуття, деякі послуги у зовнішньоекономічній сфері, експортні операції.

Не підлягають оподаткуванню наступні види товарів і послуг: послуги у сфері освіти, ліки, медичні послуги, імпорتنі й експортні товари, паливо й енергія для домашнього користування, оплата за воду і каналізацію, будівництво житлових будинків, транспортні послуги, також поштові і фінансові послуги, страхування, ритуальні послуги.

У Німеччині, з числа податків, якими оподатковується діяльність юридичних осіб, найбільш високі доходи приносить державі податок на додану вартість. Його питома вага в доходах бюджету дорівнює приблизно 28% - друге місце після прибуткового податку. Загальна ставка податку в даний час складає 15%. Але основні продовольчі товари, а також книжкова та поліграфічна продукція оподатковуються за зменшеною ставкою - 7%. Ця ставка не поширюється на обороти кафе і ресторанів.

ПДВ у Німеччині має деякі особливості. Об'єктом оподаткування є оборот, тобто продаж товарів і послуг виробничого та невиробничого призначення. Досить сильним є регулюючий вплив податку на додану вартість на розвиток малого підприємництва, щодо якого залежно від суми отриманого за звітний рік доходу встановлюються різні режими (аж до повного звільнення) його сплати.

Підприємства сільського і лісового господарства звільнені від сплати податку на додану вартість. Звільнено і товари, що йдуть на експорт, товари, що поставляються для морського флоту, цивільної авіації, кредитні операції, операції з цінними паперами.

Розрахунки сплати податку на додану вартість підприємці ведуть самостійно без втручання фінансових органів. За результатами аналізу річних декларацій фінансові органи здійснюють вибіркового контролю за підприємцями та застосовують у разі потреби відповідні заходи щодо стягнення цього податку в повному обсязі. У разі перевищення сплаченої суми податку над належним до сплати її обсягом, різниця повертається підприємцю протягом місяця.

В Італії податок на додану вартість запроваджено з 1973 р. Сьогодні частка надходжень щодо цього податку в країні становить близько 67% від загальної суми непрямих податків. Податок на додану вартість замінив собою діючий раніше податок з обороту та понад 20 акцизних зборів.

З метою оподаткування додана вартість розраховується як різниця між виручкою, отриманою від реалізації товарів або реалізації послуг, і безпосередньою

собівартістю цих товарів і послуг. Тобто це різниця між вартістю товарів (майна), що надходять на підприємство в якості сировини і матеріалів, і вартістю даних товарів при їх випуску в якості готової продукції. Платники зобов'язані сплачувати податок на додану вартість, як правило, щомісяця за підсумками роботи в попередньому місяці. В кінці року складається підсумкова декларація обороту за рік. Дрібним підприємствам дозволено розраховуватися з державою один раз на рік або півроку.

Звичайна ставка податку на додану вартість в Італії складає 19%. Але діють і податкові ставки зі знижкою – 13%, 9% і 4%. Зі знижкою оподатковуються продовольчі товари, газети, журнали, товари легкої промисловості.

Вивезення товарів на експорт, міжнародні послуги і пов'язані з ними операції не оподатковуються податком на додану вартість.

З числа операцій, які здійснюються на території Італії, звільняються від ПДВ операції зі страхування та надання кредитів, розміщення акцій і облігацій, витрати на медичне забезпечення, соціальну освіту, культуру, некомерційні види оренди, поштові послуги, операції із дорогоцінними металами та іноземною валютою.

В Іспанії податок на додану вартість у дохідній частині федерального бюджету становить 24,9%.

За останні роки податок має тенденцію до підвищення. Так, з 1986 р., коли даний податок був введений у зв'язку з входженням Іспанії в ЄС, і до 1993 р. включно, ставка збільшилася з 12 до 15%, а з 1994 р. ПДВ - стягується за ставкою 16%.

Крім основної, функціонують дві знижені ставки податку. Зокрема, при реалізації продовольчих товарів, проведенні культурних і спортивних заходів, наданні готельних і транспортних послуг застосовується ставка ПДВ у розмірі 7%. Реалізація продуктів першої необхідності - хліб, молоко, яйця, зернові продукти, фрукти, овочі, ліки, книги, газети, муніципальне житло оподатковується за ставкою - 4%.

Механізм сплати ПДВ в Іспанії аналогічний до більшості країн Європейського Союзу: оподатковується реалізація товарів та послуг на внутрішньому ринку і звільняється від оподаткування експорт. Не оподатковуються також послуги освіти та медичні послуги в лікарнях, фінансові, банківські і страхові операції та послуги.

У Нідерландах в структурі податкових надходжень частка податку на додану вартість становить 24%. В країні існує дві ставки податку на додану вартість: загальна – 17,5% та для продовольства і медикаментів – 6%.

Від ПДВ звільнено: експорт, орендна плата за нерухоме майно, медичні послуги, послуги, надані освітніми закладами, соціально-культурні послуги, некомерційна діяльність організацій громадського телерадіомовлення, послуги пошти, телефону та телеграфу.

У Польщі податок на додану вартість характеризується незначною кількістю пільг. Звільнено від оподаткування податком такі галузі, види продукції та послуги, як: тваринництво, сільськогосподарська продукція низького ступеня переробки, окремі об'єкти будівництва, заходи з охорони праці, електро- і теплоенергія, вугілля.

Основна ставка податку на додану вартість встановлена на рівні 22%, пільгова (на окремі види дитячих товарів, будівельні матеріали, товари й послуги сільського господарства) – 7%. Нульова ставка діє для експортного продажу, товарів низького ступеня переробки, послуг некомерційного характеру (охорона здоров'я, освіта, продаж товарів дрібним бізнесом).

Виходячи з викладеного, можна дійти висновку, що європейські країни все більше наближаються до створення єдиної податкової системи. Цим шляхом прямує також і Україна. Проте, в процесі запровадження податку на додану вартість, вітчизняна економіка пройшла певні етапи, які характеризувалися своїми особливостями його впливу на економічні процеси, як з позитивного так і негативного

боку. Тому, з метою підвищення ефективності справляння ПДВ та подальших взаємовідносин між Україною та Європейським Союзом як на державному, так і підприємницькому рівнях, доцільно рухатись у напрямі зближення фіскальних систем партнерів, з врахуванням їх позитивного досвіду.

Список літератури

1. Данілов О.Д. Податок на додану вартість / Данілов О.Д. – К.: Основи, 2005. – 254 с.
2. Литвиненко Я.В., Якушик І.Д. Податкові системи зарубіжних країн / Я.В. Литвиненко, І.Д. Якушик. – К.: МАУП, 2004. – 208 с.
3. Нечай Н. Нариси з історії оподаткування / Нечай Н. – К.: Вісник податкової служби України, 2002. – 144 с.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
5. Романенко С. Деякі особливості податку на додану вартість (ПДВ) і його застосування в Україні / С. Романенко // Економіка. Фінанси. Право. – 2006. - № 4. – С. 20-21.

Н.М. Ткаченко

Особенности применения НДС в странах Европейского Союза

В статье рассматриваются особенности применения налога на добавленную стоимость, в странах Европейского Союза, определяются исторические этапы его эволюционного развития и проводится анализ действующей практики исчисления и уплаты

N.M. Tkachenko

Features of application of VAT are in the countries of European Union

In the article the features of application of tax are examined value-added, in the countries of European Union, the historical stages of his evolutionary development are determined and the analysis of operating practice of calculation and inpayment is conducted

Одержано 29.02.12

УДК 658

А.О. Мельничук, ст. гр. ФК-11М, Г.І. Міокова, доц., канд. екон. наук

Кіровоградський національний технічний університет

Стратегічне планування фінансових результатів діяльності підприємства

У статті розглядається сутність стратегічного планування, приділено увагу різновидам цілей підприємства при визначенні стратегії. Розглянуто зовнішні та внутрішні фактори, які слід врахувати при стратегічному плануванні фінансових результатів.

фінансовий результат, стратегія, стратегічне планування, прибуток, доходи, планування, економічні показники, фактори впливу на формування прибутку

Актуальність теми дослідження. Кінцевою метою діяльності підприємства в ринкових умовах є отримання ним позитивного фінансового результату (прибутку) у розмірах, що задовольняє потреби власників. Одночасно прибуток, займаючи центральне місце в ринковій економіці, є суттєвим стимулом для господарюючих

суб'єктів якомога ефективніше використовувати наявні трудові, матеріальні та фінансові ресурси. Сукупність цих факторів визначають ефективність виробництва і перетворюють позитивний фінансовий результат (прибуток) на основну рушійну силу ринкового механізму господарювання та основне джерело економічного і соціального розвитку підприємства та держави в цілому.

Тому дуже важливим є планування прибутку на довгостроковий період, повне і обгрунтоване визначення величини прибутку та забезпечення певного рівня прибутковості. При стратегічному плануванні слід врахувати низку особливостей, специфічних аспектів, які впливають на формування позитивних фінансових результатів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі останніх років стратегії економічного розвитку приділено значну увагу. Основи теорії стратегії підприємств поклали наукові праці 60-х років минулого століття, що давали перші визначення основних положень стратегічного планування. Існувало кілька підходів до розгляду стратегії підприємств, проте усі вони трактували поняття стратегії здебільшого з огляду на економічний потенціал.

Серед останніх досліджень фінансових результатів підприємств привертають увагу праці таких науковців, як І.А. Бланка, О.В. Гаращенко, І.О. Гладій, М.Я. Дем'яненко, М.М.Єрмоленка, С.Я. Салиги, С.Л. Червінської, Є.Ю. Шари, С.І. Юрій, Л.М. Янчевої та ін. Зокрема предметом вивчення є сутність фінансових результатів діяльності підприємства, аналіз їх формування, контроль в системі обліку, організація обліку фінансових результатів підприємств, їх планування. Незважаючи на значну кількість наукових напрацювань з досліджуваного питання, деякі проблемні моменти потребують більш детального їх вивчення та вирішення.

Мета статті полягає у визначенні сутності стратегічного планування, особливостей формування фінансової стратегії, факторів впливу на формування фінансових результатів діяльності підприємств.

Результати дослідження.

Можна стверджувати, що стратегія - це довгостроковий, якісно визначений напрям розвитку організації, спрямований на зміцнення її позицій, задоволення споживачів та досягнення поставлених цілей. Його розробляють, щоб визначити курс розвитку компанії.

Стратегії виступають як інструменти досягнення цілей, а для успішної реалізації обраного стратегічного напрямку необхідно, щоб підприємство функціонувало відповідно до обраної концепції управління.

Стратегічне планування є складовою частиною стратегічного управління. Процес стратегічного управління складається з кількох взаємопов'язаних етапів, одним з основних є визначення цілей діяльності компанії.

При формуванні цілей слід пам'ятати, що на практиці використовується досить широкий їх діапазон: від простого їх переліку, до побудови дерева цілей із характеристиками їхніх пріоритетів. Цілі повинні мати конкретні трактування і кількісні характеристики, за якими можна буде судити про ступінь їх досягнення.

Визначення цілей необхідне для встановлення певного позитивного фінансового результату, який для менеджерів найважливіший у досягненні успіху підприємства.

Слід зазначити, що найважливішими для досягнення успіху є стратегічні та фінансові цілі.

Стратегічні цілі треба фокусувати на конкуренції та створенні сильних конкурентних позицій у будь-якій сфері діяльності.

Фінансові цілі — цілі, яких підприємство має досягти у фінансовій сфері. Різновиди таких цілей подано в таблиці 1.

Таблиця 1 - Різновиди цілей підприємства

Фінансові цілі	Стратегічні цілі
Пришвидшений темп зростання доходів	Збільшення частки ринку
Пришвидшене зростання грошових надходжень	Надійне становище підприємства у галузі
Ширші межі отримання прибутку	Поліпшення обслуговування клієнтів
Збільшення прибутку на вкладений капітал	Розширення та поліпшення номенклатури продукції
Підвищення надійності облігацій та ставок за кредитами	Зниження витрат виробництва порівняно з основними конкурентами
Збільшення надходження грошових ресурсів	Збільшення можливостей зростання обсягів реалізації
Підвищення ціни акцій	Підвищення репутації підприємства серед клієнтів
Фінансова стійкість підприємства	Повне задоволення потреб клієнтів
Диверсифікація бази для отримання прибутку	Підвищення конкурентоспроможності на ринках
Стабільний дохід у періоди економічних спадів	Визнання підприємства лідером

Фактори макросередовища (зовнішні фактори) подано в таблиці 2.

Таблиця 2 - Зовнішні фактори впливу на фінансові результати діяльності підприємства

Загальноекономічні	Ринкові	Інші
- рівень розвитку зовнішньо-економічних зв'язків; - інфляція; - сповільнення платіжного обороту; - податкова система; - регулювальне законодавство; - зміна рівня реальних доходів громадян. - рівень безробіття.	- ємкість внутрішнього ринку; - рівень монополізму на ринку; - попит і пропозиція; - наявність товарів-замінників; - ціни на виробничі ресурси; - стан фінансового ринку; - стан фондового ринку, - стан валютного ринку.	- політична ситуація; - демографічні тенденції; - стихійні лиха; - криміногенна ситуація.

Класифікацію внутрішніх факторів подано в таблиці 3.

Таблиця 3 - Внутрішні фактори впливу на фінансові результати діяльність підприємства

Виробничі	Інвестиційні	Фінансові
- неефективний маркетинг; - структура поточних витрат; - низький рівень використання основних фондів; - високий розмір страхових і сезонних запасів; - недостатньо диверсифікований асортимент продукції; - стан виробничого менеджменту.	- структура фондового портфеля; - отримані планові інвестиційні - прибутки при реалізації реальних проектів; - тривалість будівельно-монтажних робіт.	- ефективність фінансової стратегії; - ефективність структури активів; - структура капіталу; - дотримання допустимих ризиків; - витрати на виробництво і реалізацію продукції

Окрім наведених факторів слід врахувати неосновні фактори, пов'язані з порушенням господарської дисципліни:

- цінові порушення;
- порушення умов виробництва продукції та праці ;
- порушення вимог до якості продукції;
- економічні санкції;
- інші фактори.

Оскільки зовнішні фактори не піддаються регулюванню з боку підприємства, слід більш докладно розглянути основні внутрішні фактори, що впливають на розмір прибутку. Прибуток залежить від обсягу реалізації продукції. При високій питомій вазі постійних витрат у собівартості продукції зростання обсягу реалізації приведе до ще більшого зростання прибутку в результаті зниження частки постійних витрат, що припадають на одиницю продукції. Оскільки прибуток обчислюється як різниця між ціною і собівартістю продукції, то очевидним є той факт, що на розмір прибутку впливають зростання цін і зниження собівартості. У період високих темпів інфляції зростання прибутку забезпечується за рахунок цінового фактора. Уповільнення темпів інфляції, насичення ринків товарами, розвиток конкуренції обмежують можливість виробників підвищувати ціни і отримувати прибуток за допомогою цього фактора. В результаті актуальним стає фактор зниження витрат. При цьому використовуються такі прийоми, як економія паливно-сировинних ресурсів, матеріальних і трудових витрат, зниження частки амортизаційних відрахувань у собівартості, скорочення адміністративних витрат і т. д. Однак варто мати на увазі, що зниження собівартості має межу, після якої воно неможливе без зниження якості продукції. Це ж відноситься до адміністративних і комерційних витрат, які неможливо звести до нуля, оскільки без них підприємство нормально функціонувати не зможе і продукція реалізовуватися не буде. До числа факторів зростання прибутку варто віднести і відновлення асортименту та номенклатури продукції, що випускається. Прибуток у ринковій економіці є рушійною силою відновлення як виробничих фондів, так і продукції, що випускається. Використовуючи концепції життєвого циклу продукції, необхідно пам'ятати, що підприємство повинно починати освоєння нового виду продукції на етапі зростання прибутку для того, щоб до моменту зниження рентабельності старої продукції випуск досяг точки беззбитковості. Підвищення якості продукції, її дизайну, технічні вдосконалювання й інші прийоми підтримки попиту на продукцію вимагають додаткових витрат, а тому також повинні застосовуватися задовго до того, як рівень рентабельності почне знижуватися, чи принаймні відразу ж, як тільки така тенденція намітиться. Більше того, на вершині попиту поліпшення товару, що пропонується, може викликати підвищення як ціни на нього, так і відповідно прибутку. Крім того, на розмір прибутку істотний вплив справляють методи регулювання, самостійно обумовлені підприємством на підставі діючих загальних правил організації бухгалтерського обліку при виборі облікової політики. Своєчасне дослідження та аналіз впливу даних факторів на розмір фінансових результатів, виявлення позитивних та негативних причин зміни прибутку як позитивного фінансового результату, дозволяє підприємству скоригувати розмір прибутку та, відповідно, управляти ним в майбутньому періоді. Відмінність між зовнішніми і внутрішніми факторами, що впливають на діяльність підприємства полягає в тому, що внутрішніми чинниками менеджери підприємства можуть управляти самостійно відповідно до своїх цілей, а зовнішні чинники підприємство сприймає як такі, що вже склалися, і тільки пристосовується до них. Для розробки адекватної стратегії особливого значення набуває ефективно проведений фінансовий аналіз діяльності підприємства, результати якого використовуються для прийняття управлінських рішень щодо попередження збитковості і забезпечення рентабельного розвитку підприємства. Фінансовий аналіз є ланкою, яка поєднує розробку управлінських рішень і діяльність підприємства. Саме за допомогою фінансового аналізу можна визначити величину і динаміку фінансових ресурсів, здатність підприємства виконувати свої зобов'язання, виплачувати дивіденди, здійснювати інвестиції в основні засоби, покривати поточні фінансові потреби, тобто можна проаналізувати ефективність грошових потоків, де б доходи перевищували витрати не лише в поточному періоді, а й у майбутньому.

Висновки. Наведені вище характеристики стратегічного управління однаковою мірою впливають на планування прибутку в стратегічній перспективі. Проте сфера стратегічних рішень при формуванні прибутку підприємств багатопланова: вибір напрямів діяльності, пріоритету ресурсів, довготривалого партнерства, його організаційної форми, способів розвитку потенціалу, можливостей використання сильних сторін суб'єктів підприємництва, зниження негативних наслідків наявних слабких сторін в діяльності підприємства, а також загроз зовнішнього середовища.

При формуванні стратегічних цілей фінансової діяльності підприємства основна увага акцентується на підвищенні рівня добробуту власників капіталу (підприємства) та максимізації його ринкової вартості, що досягається в першу чергу за рахунок прибутку.

Систему стратегічних цілей фінансового розвитку підприємства слід формувати чітко й коротко, відображаючи кожну з цілей у конкретних показниках — цільових стратегічних нормативах. У ролі таких стратегічних нормативів при плануванні фінансових результатів діяльності підприємства можуть бути:

- рентабельність діяльності підприємства;
- допустимий рівень фінансових ризиків при отриманні запланованого прибутку.

Список літератури

1. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. -К.: НИКА-ЦЕНТР, Эльга, 1999.-1104с.
2. Брігхем Є.Ф. Основы фінансового менеджменту. /Пер.з.англ. -К: Молодь, 1997.-1000с.
3. Мазурок П.П. Аналітичне оцінювання фінансових результатів діяльності промислових підприємств України // Держава та регіони. –2009. – №5. – с.114-119.
4. Фінанси підприємств: Підручник / А. М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін. – 7-ме вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2008. –552с.
5. www.ukrstat.gov.ua

Одержано 27.03.12

УДК 657

М.П. Неродик, магістр гр. ОА-11МС

Кіровоградський національний технічний університет

Актуальні питання обліку витрат та калькулювання собівартості продукції промислових підприємств

У статті розглянуто проблеми організації обліку витрат та калькулювання собівартості продукції в умовах зміни законодавства. Розглянуто формування виробничої собівартості, особливості відображення в обліку виробничих витрат. Визначено основні зміни в структурі обліку витрат, калькулювання собівартості, зважаючи на зміни законодавства.

організація обліку, витрати, виробнича собівартість

Актуальність теми дослідження. Одним із важливих питань господарювання в сучасних умовах є підтримання доходності підприємства, тому інформація про витрати важлива на різних етапах діяльності: і для управлінських цілей, і для складання звітності.

© М.П. Неродик, 2012

Визначення витрат і економічне обґрунтування формування собівартості належать до основних важелів успішного керування підприємством. Інфляційні процеси, зростання цін на сировину, непередбаченість ринкового збуту продукції – всі ці процеси посилюють увагу до вірного обчислення собівартості.

Формування витрат виробництва є основним і одночасно найбільш складним елементом організації та розвитку виробничо-господарського механізму підприємств, охопленого системою управлінського обліку. Саме від його ретельного дослідження та успішного практичного застосування буде залежати рентабельність виробництва і окремих видів продукції, виявлення резервів зниження собівартості продукції, визначення цін на продукцію, обчислення національного доходу у межах країни, розрахунок економічної ефективності від впровадження організаційно-технічних заходів, а також обґрунтування рішень стосовно виробництва нових видів продукції.

Аналіз витрат допомагає ефективніше контролювати рентабельність виробництва, планувати рівень прибутку, перевіряти якісні показники роботи, правильно встановлювати ціни. Аналіз витрат і калькулювання собівартості - це процес, який складається з двох взаємопов'язаних етапів. Розрахунок собівартості одиниці окремих видів продукції дає змогу оцінити рентабельність їх збуту, виробництва, вигідність випуску, обсяг і структуру.

Велика кількість різноманітних складних господарських операцій, які відбуваються на сучасному підприємстві не дають можливості контролю безпосередньо за кожною операцією.

На сьогодні суттєвим недоліком в організації бухгалтерського обліку багатьох великих промислових підприємств є те, що собівартість випуску однієї окремої одиниці при великій номенклатурі не визначають. Тому достатньо актуальним є питання розробки науково обґрунтованої методики обліку витрат виробництва.

Витрати машинобудівних підприємств формуються на загальноприйнятих принципах, однак мають особливу структуру, що зумовлені:

- особливостями виготовлення продукту;
- особливостями реалізації готової продукції;
- динамікою і структурою обсягів виробництва;
- технологічною складністю процесу виробництва;
- пошуком інноваційних рішень[7].

Попит на продукцію машинобудування залежить від стану економіки. Продаж продукції машинобудівних підприємств, пов'язаний із ризиком втрат, оскільки це товари довгострокового використання із високою ціною.

Аналіз останніх досліджень. Питанням обліку витрат і калькулювання собівартості присвячено праці багатьох науковців: Ф. Бутинця[2], В.Сопка[8], М. Білухи[1], Л. Шкварчук[10], Н. Ткаченко[9], Ч. Хонгрена, Дж. Фостера, Т.Карпової, Л. Радецької [7] та ін. Однак, дослідження вітчизняних вчених були проведені до введення Податкового кодексу України, який вніс свої корективи.

В українській економіці визнання, визначення і облік витрат регулюються і законодавчими і бухгалтерськими нормами. Тому у одного і того ж підприємства фінансова та податкова звітність містить різні показники результату діяльності, і виділяється управлінський, фінансовий, статистичний, бухгалтерський і податковий облік.

Саме ефективна організація обліку витрат повинна активно впливати на цінову політику; підвищенню виживання підприємств; вірному обрахуванню виробничої собівартості приймаючи до увагу загальновиробничі витрати; ефективному та вчасному прийняттю управлінських рішень та ін.

Постановка завдання. У зв'язку з приведенням національної системи бухгалтерського обліку у відповідність до вимог ринкової економіки і Податкового кодексу

за останній рік двічі змінювалися методологічні основи формування загальновиробничих витрат у бухгалтерському обліку. Тому потрібно з'ясувати сучасні проблеми обліку витрат і визначити напрями їх розв'язання, що і поставлено за мету публікації.

Виклад основного матеріалу. В Україні процеси обліку витрат, формування виробничої собівартості регламентуються рядом законів і нормативно-правових актів, зокрема, Законами України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», «Про внесення змін в Податковий кодекс України і деякі законодавчі акти України відносно вдосконалення окремих норм Податкового кодексу України» від 07.07.11 №3609- *VI*, та Податковим кодексом України. Основу правового регулювання у сфері обліку витрат встановлюють П(С)БУ 16 «Витрати» та ПКУ. Не дивлячись на таке різноманіття законодавчих документів, вони не забезпечили очікуваного впорядкування, і загальновиробничі витрати (спочатку Податковий кодекс відніс їх до витрат першого звітного періоду, тоді як П(С)БУ 16 однозначно розподіляв їх між виробничою собівартістю і собівартістю реалізації).

В зв'язку з набранням чинності Податкового кодексу з 1 квітня 2011 року зміни стосувалися таких важливих операцій як:

- обліку витрат на оплату праці;
- відображенню загальновиробничих витрат в податковому обліку;
- зміни в податковому і бухгалтерському обліку адміністративних витрат, витрат на збут та інших витрат операційної діяльності.

Тому змінився порядок формування собівартості продукції на виробничих підприємствах, а саме склад витрат у відповідності з Податковим кодексом.

Закон *України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України (щодо удосконалення деяких норм Податкового кодексу України)» № 3609-*VI** від 07 червня 2011 року знову змінив склад витрат, які включаються в собівартість.

Тепер до складу собівартості будуть входити загальновиробничі втрати, які відносяться на собівартість виготовлених та реалізованих товарів, виконаних робіт, послуг відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Раніше вони відносилися до складу інших витрат.

Тобто тепер при віднесенні до собівартості загальновиробничих витрат податковий облік було наближено до бухгалтерського (п.138.8 ПКУ).

З 01.08.2011 р. собівартість виготовлених та реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг складається не тільки з прямих витрат, як було раніше. До неї додалися загальновиробничі витрати, які відносяться на собівартість виготовлених та реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг відповідно до положень (стандартів) бухгалтерського обліку. Розглянемо ці зміни в обліку виробничих витрат (табл.1).

Таблиця 1 – Порівняння складу витрат у 2011 році

	Витрати, що входять до собівартості	До пр. ПКУ До 01.04.2011 Зг. П(С)БО 16	Зг. ПКУ Після 01.04.2011	Зг. закону №3609 після 01.08.2011
1	Прямі матеріальні витрати	+	+	+
2	Прямі витрати на оплату праці	+	+	+

3	Інші прямі витрати (амортизація ОЗ, нематеріальних активів, вартість придбаних послуг, тощо), в т.ч. втрати від технічно неминучого браку та витрати на виправлення такого браку Норми встановлюються	+	+	+
4	Змінні загальновиробничі витрати	+	-	+
5	Постійні загальновиробничі витрати, в т.ч.: а) адміністративні витрати, пов'язані з доставкою запасів до їх теперішнього місцезнаходження та приведенням у теперішній стан; б) нестачі і втрати від псування матеріальних цінностей; в) оплата простоїв	- + не вказано межі. +, не зазначено з чиеї вини	- - -	

Як видно з таблиці, складові податкової собівартості поділені на періоди до 01.04.2011 р., період з 01.04.2011 р. до 01.08.2011 р. і після. До внесення Законом № 3609 змін до п. 138.8 ПКУ (тобто в період з 01.04.2011 р. до 01.08.2011 р.*), як відомо, податкову собівартість виготовлених та реалізованих товарів (виконаних робіт, наданих послуг) формували витрати, прямо пов'язані з виробництвом таких товарів, виконанням робіт, наданням послуг, а саме:

- прямі матеріальні витрати (п.п. 138.8.1 ПКУ);
- прямі витрати на оплату праці (п.п. 138.8.2 ПКУ);
- амортизація виробничих основних засобів та нематеріальних активів, безпосередньо пов'язаних з виробництвом товарів, виконанням робіт, наданням послуг;
- вартість придбаних послуг, прямо пов'язаних з виробництвом товарів, виконанням робіт, наданням послуг;

Згідно з приписами п. 138.1 ПКУ витрати операційної діяльності включають (разом з іншими витратами, визначеними п. 138.6, пп. 138.10.2, 138.10.3 і 138.10.4, а також п. 138.11 ПКУ) собівартість виготовлених та реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг (пп. 138.8 і 138.9 ПКУ). При цьому п.п. 138.1.1 ПКУ чітко встановлює, що собівартість реалізованих товарів (виконаних робіт, наданих послуг) та інші витрати операційної діяльності для обчислення об'єкта оподаткування беруться з урахуванням норм інших статей ПКУ, які прямо визначають особливості формування витрат платника податків.

Починаючи з 01.08.2011 р. загальновиробничі витрати включаються до собівартості, а не до складу інших витрат, як було раніше. Водночас до складу податкової собівартості вони включаються відповідно до П(С)БУ.

Згідно з [п. 11 П\(С\)БУ 16](#) до виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) включаються змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати. А нерозподілені постійні загальновиробничі витрати повинні включатися до собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг).

Нерозподілені постійні загальновиробничі витрати включаються до складу собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) у періоді їх виникнення ([п. 16 П\(С\)БУ 16](#)).

Таким чином, і у податковому обліку податку на прибуток, нерозподілені постійні загальновиробничі витрати включаються до складу податкових витрат (собівартості реалізації) в момент їх виникнення (здійснення) відповідно до [п. 138.5 ст. 138 Податкового кодексу](#), а не в момент визнання доходів від продажу продукції згідно з [п. 138.4](#) цієї статті.

Крім того прийняття ПКУ та змін до нього зумовило розбіжності у трактуванні визнання витрат, умов та моменту визнання витрат, їх класифікації та визначення прибутку (табл.2).

Таблиця 2 – Порівняння визначення витрат.

№ п/п		До пр. ПКУ До 01.04.2011 Зг. П(С)БО 16	Зг. ПКУ Після 01.04.2011	Зг. закону №3609 після 01.08.2011
1	Визначення витрат	Зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власниками) за звітний період [6, п. 4].	Сума будь-яких витрат платника податку у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, здійснюваних для провадження господарської діяльності платника податку, в результаті яких відбувається зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, внаслідок чого відбувається зменшення власного капіталу (крім змін капіталу за рахунок його вилучення або розподілу власником) [4, пп. 14.1.27].	
2	Умови визнання витрат	Витрати звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [5,п.6].	Витрати, які враховуються для визначення об'єкта оподаткування, визнаються на підставі первинних документів, що підтверджують здійснення платником податку витрат, обов'язковість ведення і зберігання яких передбачено правилами ведення бухгалтерського обліку, та інших документів, встановлених розділом 2 цього Кодексу [4,п.138.2]. (Розділ 2 п.44.1)	+
3	Момент визнання витрат	Витрати визнаються витратами певного періоду одночасно з визнанням доходу, для отримання якого вони здійснені. Витрати, які не можна прямо пов'язати з доходом певного періоду, відображаються у складі витрат того звітного періоду, в якому вони були здійснені [5, п. 7].	Витрати, що формують собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг, визнаються витратами того звітного періоду, в якому визнано доходи від реалізації таких товарів, виконаних робіт, наданих послуг [4,п.138.4]. Інші витрати визнаються витратами того звітного періоду, в якому вони були здійснені, з урахуванням норм цього Кодексу [4, п. 138.5].	++
4	Класифікація	1)операційні витрати, що включаються до собівартості	1) витрати операційної діяльності: 1.1)собівартість реалізованих товарів,	+

	я витрат	реалізованої продукції: 1.1)собівартість реалізованої продукції (містить в собі розподілені та недорозподілені загальновиробничі витрати); 2)витрати, пов'язані з операційною діяльністю, які не включаються до собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг): 2.2)адміністративні витрати; 2.3) витрати на збут; 2.4)інші операційні витрати 3) фінансові витрати; 4) втрати від участі в капіталі; 5)інші витрати звичайної діяльності 6) надзвичайні витрати [5, п. 10-20].	виконаних робіт, наданих послуг 1.2)витрати банківських установ 2) інші витрати: 2.1)загальновиробничі витрати 2.2)адміністративні витрати 2.3) витрати на збут 2.4) інші операційні витрати 2.5) фінансові витрати 2.6) інші витрати звичайної діяльності 2.7) амортизація 2.8) інші витрати господарської діяльності, до яких розділом 3 ПКУ прямо не встановлено обмежень щодо віднесення до складу витрат [4, ст. 138]	
5	Визначення прибутку	сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати [6, п.4].	прибуток визначається шляхом зменшення суми доходів звітного періоду на собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг та суму інших витрат податкового звітного періоду [4,п.134.1.1]	

Правильне трактування економічного змісту собівартості має принципове значення при визначенні номенклатури витрат, які включаються до неї, і тих, які покриваються за рахунок інших джерел. Саме від цього залежить об'єктивність розрахунку такого важливого економічного показника, як прибуток. Проблема формування собівартості продукції вимагає уточнення як на науковому, так і на методологічному та законодавчому рівнях питань щодо оприбуткування виробленої продукції, обліку її якості, складу виробничих витрат та їх класифікації, методики калькуляції тощо.

Якщо підприємство виробляє продукцію, то під виготовленими товарами ПКУ має на увазі продукцію (на відмінність від придбаних товарів, які ПКУ розуміє як запаси, які відрізняються від готової продукції).

Висновки та перспективи подальших досліджень. 1. Витрати виробництва являють собою сукупні затрати суспільної праці на виробництво продукції (робіт, послуг), які створюють її вартість. Тобто витрати виробництва є елементом безпосередньо суспільного характеру виробництва. Відповідно, витрати на виробництво характеризують суспільні витрати, які є частиною вартості суспільного продукту.

2. Виробнича собівартість продукції включає (абз.2 п.11 П(С)БУ16)

- прямі матеріальні витрати (субрахунок 201 «Сировина і матеріали», 209 «Інші запаси» та ін.);

- прямі витрати на оплату праці (субрахунок 661 «Розрахунки по оплаті праці»;

- інші прямі витрати;

- перемінні загальновиробничі та постійні розподілені витрати.

3. Витрати на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг), виражені в грошовій формі, що відображає частину її вартості, складають собівартість продукції.

4. Собівартість продукції (робіт, послуг) на даний час за своїм складом не є економічно обґрунтованою і не може повною мірою відображувати рівень фактичних витрат на виробництво як усієї випущеної продукції, так і окремих її видів. Фактична собівартість продукції не може бути базою для визначення ціни продажу, але вона є механізмом оцінки рівня витрат на виробництво виробу і в багатьох випадках – мірилом якості складання планових і нормативних калькуляцій.

Отже, в умовах ринкових відносин питанням сутності, формування, обліку витрат та собівартості продукції потрібно приділяти більше уваги. Для цього необхідно: визначити номенклатуру витрат для планування й обліку конкретному суб'єкту; розробити методичку підрахунку й оцінки залишків незавершеного виробництва, а також порядок визначення результатів господарської діяльності та ін.

Список літератури

1. Білуха М.Т. Судово-бухгалтерська експертиза: підручник / Білуха М. Т. – К.: Вища школа, 2004 – 656 с.
2. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності "Облік і аудит" вищих навчальних закладів; під заг. ред. Ф.Ф. Бутинця. - 8-ме вид., доп. і перероб. - Житомир: ПП "Рута".-2009.-912 с
3. Войтенко Т."Податки та бухгалтерський облік"№ 73 від 12 вересня 2011 р.
4. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 р. № 318.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 "Звіт про фінансові результати", затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. № 87.
7. Радецька Л.П. Управління витратами виробництва в машинобудуванні/Л.П. Радецька//Економіст.-2000.-№1.-с.69-71
8. Сопко В.В. Бухгалтерський облік: навч. посібник / Сопко В.В. – К.: КНЕУ, 2000. – 578 с
9. [Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: Підручник. - 3-те вид. допов. і перероб. - К.: Алерта.-2008.-926 с.](#)
10. [Шкварчук, Л.О.](#) Ціни і ціноутворення: Навчальний посібник [Текст] : 2-ге вид., виправл. / Л.О. Шкварчук. - К. : Кондор, 2004. - 214 с.

М.П. Неродик

Актуальные вопросы учета расходов и калькуляции себестоимости продукции производственных предприятий

В статье рассмотрены проблемы учета расходов и калькуляции себестоимости продукции производственных предприятий в условиях изменений законодательной базы. Рассмотрен порядок формирования себестоимости и учета расходов.

M. Nerodyk

Pressing questions in cost accounting and product costing production companies

In the article the problems of organization of the problems of cost accounting and calculation of the cost of production of industrial enterprises. The main changes in cost accounting and calculation of production costs, despite changes in legislation.

Одержано 01.03.12

УДК

Т.І. Василенко, магістр гр. ФК-11-МБ

Кіровоградський національний технічний університет

Економічна сутність активів підприємства

У статті розглянуто, узагальнено та систематизовано наукові підходи до визначення поняття «активи».

активи, баланс, економічні ресурси, активи підприємства

Будь-яке виробниче підприємство створюється з метою виробництва продукції та її реалізації. Проте здійснення процесу виробництва не можливе без наявності обладнання, устаткування, будівель, сировини, матеріалів, які в процесі виробництва переносять свою вартість на вартість готової продукції. Тому матеріальною основою будь-якого виробництва є засоби виробництва, що складаються із засобів праці та предметів праці. Їх значення для створення продукції є рівнозначним. Ключову роль у реалізації стратегії підприємства займають проблеми достатності активів, механізм їх планування та поповнення, аналіз ефективності їх використання. Однією з основних умов успішної діяльності підприємств є формування та ефективне використання активів.

В умовах переходу економіки України до якісно нової моделі господарювання, виникає необхідність дослідження питання сутності фінансових аспектів категорії «активи».

Метою написання статті є систематизація існуючих визначень поняття «активи», а також формування власного визначення даного поняття.

Питанню дослідження суті поняття «активи» присвячено праці І.А.Бланка, Л.П.Василенка, М.О.Данилюк, А.Г.Загороднього, Г.А.Вознюка, Л.О.Коваленка, Л.М.Ремньова, Г.О.Крамаренка, А.М.Поддєрьогіна, В.П.Савчук, Є.С.Стоянової, О.С.Філімоненкова, В.М.Шелудька та ін. Проте кожен з даних вчених досліджує певну окрему характерну ознаку активу, що зумовлює необхідність їх систематизації та узагальнення.

Активи являють собою економічні ресурси підприємства у різних видах, які використовуються в процесі здійснення господарської діяльності. Вони формуються для конкретних цілей здійснення цієї діяльності у відповідності до місії та стратегії економічного розвитку підприємства і у формі сукупних майнових цінностей характеризують основу його економічного потенціалу. Активи підприємства повинні відповідати функціональній направленості та обсягам діяльності виробничого підприємства. Тільки при такій відповідності вони представляють для підприємства певну цінність як його економічні ресурси, що призначені для використання у наступному періоді.

У вітчизняних теоріях фінансового менеджменту існують різноманітні підходи щодо визначення поняття «активи».

Згідно Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 2 «Баланс», активи – це ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигод у майбутньому. Актив відображається в балансі за умови, що оцінка його може бути достовірно визначена і

очікується отримання в майбутньому економічних вигод, пов'язаних з його використанням [1].

Відповідно до даного визначення, слід зазначити, що на перший план виходять активи підприємства не як матеріальні цінності, а їх вартісний вираз, який відображається в активі балансу та призводить до отримання певного фінансового результату.

Схоже до визначення, яке подають національні стандарти бухгалтерського обліку, визначає активи і А.М.Поддєрьогін. Під активами він розуміє ресурси, які перебувають у розпорядженні підприємства і використання яких веде до збільшення економічних вигід у майбутньому. До них відносяться усі існуючі матеріальні цінності, нематеріальні активи та кошти, що належать підприємству на певну дату [7, с.179].

На думку В.П.Савчук активи підприємства – це його ресурси, які повинні принести підприємству вигоди у майбутньому. Активи підприємства повинні належати йому (а не бути, наприклад, орендованими) і повинні бути раніше придбані (а не перебувати в стадії придбання) [8, с.481].

Необхідно зауважити, що названі науковці подають термін «активи» подібно до визначення в П(с)БО 2 «Баланс», а саме стосовно економічних вигод активів у майбутньому. Проте науковці не вказують конкретних джерел, за рахунок яких повинні бути сформовані ті чи інші активи, а також не обґрунтовано право власності підприємства на активи ,окрім В.П. Савчук.

Інша група вчених вносять у визначення активів ноту щодо прав власності підприємства на активи. Так, Л.О.Коваленко, Л.М.Ремньова дають дещо інше тлумачення категорії активів, зокрема, зазначають, що до активів відносять всі види майна підприємства, що належать йому на праві власності й використовуються для здійснення статутної діяльності [5, с.186].

В.М.Шелудько вважає, що активи підприємства – це майно в його матеріальній і нематеріальній формах, придбане підприємством за рахунок власних або залучених ресурсів, що перебувають у його розпорядженні та призначені для використання у фінансово-господарській діяльності з метою отримання прибутку [10, с.343].

Г.О.Крамаренко, О.Є.Чорна вважають, що активи балансу містять відомості про розміщення капіталу, що є в розпорядженні підприємства, тобто про вкладення в конкретне майно і матеріальні цінності, про витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції і про залишки вільної готівки [6, с.403].

О.С.Філімоненков визначає активи як сукупність засобів праці і предметів праці, які беруть участь у створенні продукту. Але з огляду на різницю в характері функціонування в процесі виробництва й у способі перенесення вартості на продукт, що створюється, засоби праці набувають економічної форми необігових активів, а предметів праці – обігових активів [9, с.134].

Визначення активів і Л.О.Коваленко та Л.М.Рементьової, і В.М.Шелудька, і Г.О.Крамаренко та О.Є.Чорної, О.С. Філімоненкова акцентують увагу на тому, що активи являють собою майно підприємства, яке сформоване за рахунок власних або залучених ресурсів, тобто потребують інвестування конкретного капіталу. Проте в жодному з визначень не наведено основної мети використання активів, а саме збільшення економічних вигод у майбутньому. Визначення кожного з вчених характеризує здебільшого якусь одну характеристику активів, не розглядаючи з усіх сторін їхні характерні риси, тобто хтось наголошує на здобутті економічних вигод від їх використання, інші – на джерела їх формування або на меті застосування.

І.О. Бланк визначає активи як економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, що використовуються у господарській діяльності з метою одержання прибутку. Все майно, яким володіє підприємство і яке відображене в

його балансі, називається активами підприємства [2, с.101]. Науковець акцентує увагу як на матеріальному, так і на фінансовому аспектах категорії активів та наголошує на тому, що активи повинні належати підприємству на правах власності або володіння.

Л.П.Василенко дає одне з найбільш комплексних визначень поняттю активи, а саме вважає, що активи підприємства являють собою контрольовані ним економічні ресурси, сформовані за рахунок інвестованого у них капіталу, характерні детермінованою вартістю, продуктивністю та здатністю генерувати дохід, постійний оборот яких у процесі використання пов'язаний з факторами часу, ризику та ліквідності. Проте вчений не наводить обґрунтування щодо права власності підприємства на активи, а також не визначає за рахунок яких джерел повинні бути сформовані активи (власних чи позикових) [3, с. 51].

На думку А.Г.Загороднього та Г.Л.Вознюка активи – це економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, що використовуються в господарській діяльності і належать підприємству на правах власності, чи у формі претензій (вимог) за зобов'язаннями інших осіб. Активами підприємства є кошти, цінні папери, товарно-матеріальні цінності, основні засоби, фінансові інвестиції, боргові вимоги та будь-яка інша його власність. Кожен з видів активів має грошову оцінку [4, с.14]. Також вчені подають трактування поняттю активів як частині бухгалтерського балансу, яка відображає на певну дату всі належні підприємству активи (матеріальні цінності, кошти, боргові вимоги); майнові права (майно), що належать фізичній або юридичній особі; перевищення грошових надходжень держави, одержуваних із-за кордону (наприклад, від експорту товарів, робіт чи послуг), над її закордонними виплатами. Даний підхід щодо визначення фінансової сутності категорії «активи» являється найбільш комплексним, де висвітлюються матеріальні та фінансові характеристики поняття, а також дається більш ширше обґрунтування правовому аспекту цієї категорії.

Для наглядності систематизуємо визначення поняття «активи» у вигляді таблиці 1.

Таблиця 1 - Наукові погляди щодо визначення сутності поняття активів підприємства

Джерело	Точки зору щодо трактування сутності активів
П(с)БО «Баланс» [1]	Активи – це ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до надходження економічних вигод у майбутньому.
Поддєрьогін А.М. [7, с.179]	Активи – це ресурси, які перебувають у розпорядженні підприємства і використання яких веде до збільшення економічних вигід у майбутньому.
Коваленко Л.О., Ремньова Л.М [5, с.186]	До активів відносять всі види майна підприємства, що належать йому на праві власності й використовуються для здійснення статутної діяльності.
Шелудько В.М. [10, с.343]	Активи підприємства – це майно в його матеріальній і нематеріальній формах, придбане підприємством за рахунок власних або залучених ресурсів, що перебувають у його розпорядженні та призначені для використання у фінансово-господарській діяльності з метою отримання прибутку.
Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. [6, с.403]	Активи балансу містять відомості про розміщення капіталу, що є в розпорядженні підприємства, тобто про вкладення в конкретне майно і матеріальні цінності, про витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції і про залишки вільної готівки.
Філімоненков О.С. [9, с.134]	Активи - це сукупність засобів праці і предметів праці, які беруть участь у створенні продукту. Але з огляду на різницю в характері функціонування в процесі виробництва й у способі перенесення вартості на продукт, що створюється, засоби праці набувають економічної форми необігових

	активів, а предметів праці – обігових активів.
Бланк І.О. [2, с.101], Савчук В.П. [8, с.481]	Активи - це економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, що використовуються у господарській діяльності з метою одержання прибутку. Все майно, яким володіє підприємство і яке відображене в його балансі, називається активами підприємства.
Василенко Л.П. [3, с. 51]	Активи підприємства являють собою контрольовані ним економічні ресурси, сформовані за рахунок інвестованого у них капіталу, характерні детермінованою вартістю, продуктивністю та здатністю генерувати дохід, постійний оборот яких у процесі використання пов'язаний з факторами часу, ризику та ліквідності.
Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. [4, с.14]	Активи - це частині бухгалтерського балансу, яка відображає на певну дату всі належні підприємству активи (матеріальні цінності, кошти, боргові вимоги); майнові права (майно), що належать фізичній або юридичній особі; перевищення грошових надходжень держави, одержуваних із-за кордону (наприклад, від експорту товарів, робіт чи послуг), над її закордонними виплатами.

Таким чином, узагальнивши наукові підходи до визначення поняття активи, можна дати наступне їх визначення: активи – це сукупність майнових цінностей, які використовуються підприємством для здійснення господарської діяльності з метою отримання від їх використання економічних вигід у майбутньому, характеризуються впливом на їх використання факторів часу, ризику та ліквідності, відображають інвестиційні рішення на підприємстві та певні відносини власності щодо них.

Список літератури

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 2 «Баланс» : затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99р. №87.
2. Бланк И.А. Финансовый менеджмент: учебный курс / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 1990. - 528 с.
3. Василенко Л.П. Финанси підприємств: навч. посіб. / Л.П.Василенко, Л.В.Гут, О.П.Оксеєнко. – Чернівці.: ЧТЕІ КНТЕУ, 2005.- 343 с.
4. Загородній А.Г. Финансовий словник. – 3-ге вид., випр.. та доп. / А.Г. Загородній, Г.Л.Вознюк. – К.: Знання, 2000. – 587 с.
5. Коваленко Л.О. Финансовий менеджмент: навч. посіб. – 2-ге вид., перероб. і доп. / Л.О. Коваленко, Л.М. Ремньова. – К.: Знання, 2005. – 485 с.
6. Крамаренко Г.О. Финансовий менеджмент: підруч. / Г.О.Крамаренко, О.Є.Чорна. – К.: Центр навчальної літератури, 2006.- 520 с.
7. Поддєрьогін А.М. Финансовий менеджмент: підруч. / А.М.Поддєрьогін. – К.: КНЕУ, 2006. – 535 с.
8. Савчук В.П. Управління фінансами підприємства / В.П.Савчук. – М.: БІНОМ, лабораторія знань, 2003.- 480 с.
9. Філімоєнков О.С. Финанси підприємств: навч. посіб./О.С.Філімоєнков.– К.: МАУП, 2003.– 288 с.
10. Шелудько В.М. Финансовий менеджмент: навч. посіб. / В.М.Шелудько. – К.: Знання-Прес, 2002. – 535 с.

Одержано 01.03.12

УДК 657.375.1

Т.М. Маган, магістр ОА-11М

Кіровоградський національний технічний університет

Проблемні аспекти формування фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва

В статті розглянуто проблемні аспекти формування фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва за умов дії Податкового кодексу України, проведено порівняння структури та змісту існуючих звітних форм. Обґрунтовано доцільність формування суб'єктами малого підприємництва Фінансового звіту (форми № 1-м і № 2-м).

Фінансова звітність, баланс, звіт про фінансові результати, суб'єкти малого підприємництва, Податковий кодекс України

За умов ринкової економіки важлива роль належить малому бізнесу. Його підтримка, серед іншого, через систему оподаткування, є одним із шляхів подолання економічної кризи. Розвиток малого бізнесу сприяє створенню умов для позитивних структурних змін в ринковій економіці кожної країни, в тому числі і України.

На сьогодні фінансова звітність суб'єктів господарювання, в тому числі суб'єктів малого підприємництва, є елементом інфраструктури ринкової економіки і засобом комунікації. Це зумовлено, зокрема, такими причинами, як створення спільних підприємств, вихід українських підприємств на світовий ринок, розширення зовнішньоекономічних зв'язків підприємств, міжнародна інтеграція України у сфері економіки.

Фінансова звітність покликана надавати суб'єктам економічних відносин узагальнену інформацію про фінансовий стан і діяльність підприємства, а також про зміни в його фінансовому стані за звітний період в зручній та зрозумілій формі для прийняття цими суб'єктами економічних рішень. Однак, наявність певних неточностей, неузгодженостей у вітчизняних законодавчих та нормативних документах із питань фінансової звітності ускладнює об'єктивне сприйняття обліково-аналітичних даних і викликає складнощі у сучасного практикуючого бухгалтера.

Методичні та практичні аспекти формування фінансової звітності були предметом досліджень таких відомих вітчизняних науковців, як Ф.Ф. Бутинець, С.Ф. Голов, В.М. Жук, Л.М. Кіндрацька, Г.Г. Кірейцев, В.П. Пантелеєв, В.В. Сопко, В.О. Шевчук, П.Я. Хомин та інших.

За мету при написанні даної публікації було поставлено з'ясувати нові аспекти формування фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва за чинним Податковим кодексом України та здійснити порівняльну характеристику Спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва (форма 1,2-мс) і Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва (форма 1,2-м), діючого до змін податкового законодавства.

Відповідно до статті 11 Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні" [2] та наказу Міністерства фінансів України від 24 січня 2011 р. № 25 [4] внесено зміни до П(С)БО 25 "Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва". У результаті змін П(С)БО 25 устанавлює зміст і форму Фінансового звіту суб'єкта

малого підприємництва в складі Балансу (форма № 1-м) і Звіту про фінансові результати (форма № 2-м) та порядок заповнення його статей. Також П(С)БО 25 регламентує зміст і форму Спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва в складі Балансу (форма № 1-мс) і Звіту про фінансові результати (форма № 2-мс) та порядок заповнення його статей.

Загальні засади формування Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва та Спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва є різними, порівняння звітів за різними ознаками розглянуто в табл. 1.

Таблиця 1 – Порівняння порядку регламентування і подання фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва

Ознаки порівняння	Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва	Спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва
Нормативна регламентація подання звіту	П(С)БО 25	П(С)БО 25 та Податковий кодекс України
Укладачі звіту	Юридичні особи, у яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб та обсяг річного валового доходу не більший ніж 70 млн. грн.	Юридичні особи, котрі згідно з податковим законодавством мають право на застосування спрощеного бухгалтерського обліку доходів і витрат.
Періодичність подання	Щоквартально	Один раз на рік

Необхідно зазначити, що Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва (форми № 1-м і № 2-м) складають юридичні особи, які визнані такими відповідно до законодавства, крім:

- довірчих товариств, страхових компаній, банків, ломбардів;
- інших фінансово-кредитних та небанківських фінансових установ;
- суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють обмін іноземної валюти, є виробниками та імпортерами підакцизних товарів;
- суб'єктів підприємницької діяльності, у статутному капіталі яких частка вкладів, що належить юридичним особам – засновникам та учасникам цих суб'єктів, які не є суб'єктами малого підприємництва, перевищує 25 відсотків.

Пунктом 44.2 статті 44 розділу II Податкового кодексу України визначено, що платники податку на прибуток, які оподатковуються за ставкою нуль відсотків та відповідають критеріям, визначеним пунктом 154.6 статті 154 цього Кодексу, ведуть спрощений бухгалтерський облік доходів та витрат з метою обрахунку об'єкта оподаткування за методикою, затвердженою Міністерством фінансів України [1].

Відповідно, Спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва (форми № 1-мс і № 2-мс) подаватимуть юридичні особи, які з 1 квітня 2011 року до 1 січня 2016 року будуть застосовувати ставку нуль відсотків. Право на це мають платники податку на прибуток, у яких:

- доход за кожен звітний податковий період наростаючим підсумком з початку року не перевищує 3 млн. грн.;
- нарахована за кожен місяць звітного періоду заробітна плата (доход) працівників, які перебувають з платником податку в трудових відносинах, є не менша двох мінімальних заробітних плат, розмір якої встановлено законом.

Платники податку на прибуток мають подавати спрощений фінансовий звіт, якщо відповідають одному з таких критеріїв:

- зареєструвалися в установленому законом порядку після 1 квітня 2011 року та діючи, у яких протягом трьох послідовних попередніх років (або протягом усіх попередніх періодів, якщо з моменту їх утворення пройшло менше трьох років), щорічний обсяг доходів задекларовано в сумі, що не перевищує 3 млн. грн., та у яких

середньооблікова кількість працівників протягом цього періоду не перевищувала 20 осіб;

- які зареєстровані платниками єдиного податку в установленому законодавством порядку в період до набрання чинності Податкового кодексу України та у яких за останній календарний рік обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) становив до 1 млн. грн. та середньооблікова кількість працівників становила до 50 осіб.

У випадку, якщо платники податку, які застосовують норми пункту 154.6 статті 154 Податкового кодексу України, у будь-якому звітному періоді досягли показників щодо отриманого доходу, середньооблікової чисельності та середньої заробітної плати працівників, з яких хоча б один не відповідає вищезазначеним критеріям, то такі платники податку зобов'язані оподаткувати прибуток, отриманий у такому звітному періоді, за ставкою, встановленою пунктом 151.1 статті 151 цього Кодексу.

В табл. 2 та табл. 3 проведено порівняння форм фінансової звітності суб'єктів малого підприємництва згідно дії нового податкового законодавства.

Таблиця 2 – Порівняння структури Балансу Спрощеного і звичайного звітів суб'єкту малого підприємництва

Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва (форма № 1-м)		Спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва (форма № 1-мс)	
Актив	Пасив	Актив	Пасив
I. Необоротні активи	I. Власний капітал	I. Необоротні активи	I. Власний капітал
II. Оборотні активи	II. Забезпечення наступних витрат і цільове фінансування	II. Оборотні активи	II. Цільове фінансування
III. Витрати майбутніх періодів	III. Довгострокові зобов'язання		III. Довгострокові зобов'язання
IV. Необоротні активи та групи вибуття	IV. Поточні зобов'язання V. Доходи майбутніх періодів		IV. Поточні зобов'язання

З табл. 2 видно, що у Балансі (форма № 1-м) є лише 2 розділи активу та 4 пасиву на відміну від Балансу (форма № 1-мс).

Таблиця 3 – Порівняння структури Звіту про фінансові результати Спрощеного і звичайного звітів суб'єкту малого підприємництва

Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва (форма № 2-м)	Спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва (форма № 2-мс)
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)
Непрямі податки та інші вирахування з доходу	Непрямі податки та інші вирахування з доходу
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)
Інші операційні доходи	
Інші доходи	Інші доходи
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)
Інші операційні витрати	
Інші витрати	Інші витрати
Фінансовий результат до оподаткування	Фінансовий результат до оподаткування
Податок на прибуток	Податок на прибуток
	Витрати (доходи), які зменшують (збільшують) фінансовий результат після оподаткування
Чистий прибуток (збиток)	Чистий прибуток (збиток)
Забезпечення матеріального заохочення	

З табл. 3 видно, що форми № 2-м та 2-мс Звіту про фінансові результати за структурою подібні між собою.

В П(С)БО 25 докладно висвітлено методику заповнення звітних форм для суб'єктів малого підприємництва, і, крім того, правила заповнення рядків окремо для Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва та Спрощеного фінансового звіту суб'єкта підприємництва майже однакові. Податковим кодексом України визначено, що платники податку на прибуток, які застосовують ставку нуль відсотків та відповідають вимогам пункту 154.6 Податкового кодексу мають можливість вести спрощено лише облік доходів та витрат, а не господарської діяльності в цілому по підприємству і, як наслідок, формувати фінансову звітність за новими правилами. Формування Спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва на сьогодні є предметом конфлікту між укладачами та користувачами.

Отже, можна зробити висновок, що запропонований розподіл звітності для суб'єктів малого підприємництва на дві категорії лише ускладнює обліковий процес і не виконує основні завдання щодо призначення фінансової звітності. Тому, доцільно для суб'єктів малого підприємництва, які відповідають вимогам, зазначеним у пункті 154.6 Податкового кодексу України, та мають право на застосування спрощеного бухгалтерського обліку доходів і витрат формувати та подавати Фінансовий звіт (форми № 1-м і № 2-м).

Список літератури

1. Податковий кодекс України, затверджений ВРУ від 02.12.2010 р. № 2755-VI-ВР (зі змінами та доповненнями);
2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV;
3. Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва» від 19.10.2000 р. № 2063-III;
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва» в редакції наказу Міністерства фінансів України від 24.01.2011 р. № 25;
5. О.А. Боярова, Н.П. Кузик. Особливості формування фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва // «Науковий вісник НУБПУ» - 2011 р. № 168-1 С. 44-49.

Т. Маган

Проблемные аспекты формирования финансовой отчетности субъектами малого предпринимательства

В статье рассмотрены проблемные аспекты формирования финансовой отчетности субъектами малого предпринимательства при условиях действия Налогового кодекса Украины, проведено сравнение существующих отчетных форм. Обоснована целесообразность формирования субъектами малого предпринимательства Финансового отчета (формы № 1-м и № 2-м).

T. Magan

Problem aspects of forming of the financial reporting small business entities

In the article the problem aspects of forming of the financial reporting small business entities are considered on conditions of action of new tax law, comparison of existent current forms is conducted. Forming expediency is reasonable small business of the Financial statement (forms № 1th and № 2th) entities.

Одержано 05.03.12

УДК: 539.3/.6(075.8)

В.М. Лушніков, доц., канд. техн. наук, О.Б. Чайковський, доц., канд. техн. наук, О.Ю. Кравченко, ст. гр. ЕЕ 08

Кіровоградський національний технічний університет

Дослідження характеристик гвинтових пружин при статичному та динамічному навантаженні

Авторами запропонована установка для дослідження гвинтових пружин при статичному та динамічному навантаженні. Крім того, вона дозволяє викликати власні та вимушені коливання системи пружина-вантаж. Установка дозволяє точно визначати параметри та характеристики коливального процесу з можливістю відеовідтворення та відповідної програмної реалізації методик досліджень.

установка, статичне та динамічне навантаження, власні та вимушені коливання, лазерна указка, світлочутлива лінійка

Джерело ([1], с. 147-148) наводить методику випробування гвинтових циліндричних пружин з малим кроком витка ($\alpha < 15^\circ$) при східчастих статичних навантаженнях. Східчастий характер навантаження потрібен для відповідного фіксованого вимірювання усадки або подовження пружини і ручної побудови (для порівняння) теоретичного і експериментального графіків – характеристик пружини.

Крім того, методика визначення параметрів коливального процесу системи пружина-вантаж та жорсткості пружини при динамічному навантаженні, наведена в ([2], с. 63-68, с. 98-103).

В наукових джерелах відсутня інформація про установки для реалізації таких досліджень гвинтових циліндричних пружин при динамічних навантаженнях.

Пропонується запатентована установка для дослідження гвинтових пружин при статичному та динамічному навантаженні [3]. Вона дозволяє створювати динамічні навантаження, викликати власні (вільні) та вимушені коливання системи пружина-вантаж (рис. 1).

До основи 2 з регульованими гвинтами-ніжками 1 прикріплені, перпендикулярно основи, штанга 6 з різьбою 18 і шліцьовою канавкою 17 на поверхні, та штанга 20. На штанзі 6 встановлений кронштейн 8 з механізмом підйому, який складається з електродвигуна 10, циліндричної шестерні 11, закріпленій на валу електродвигуна 10, яка зчеплена з циліндричною гайкою-шестернею 14. По різьбі 18 штанги 6, при обертанні гайки-шестерні 14, відбувається піднімання кронштейну 8. Торцева шайба 13 призначена для забезпечення зчеплення шестерень 11 та 14 при русі кронштейна 8 по штанзі. На кронштейні 8 закріплений цифровий датчик сили 15, до якого прикріплений верхній кінець випробувальної пружини 7. На нижньому кінці вертикально розташованої пружини 7 закріплений вантаж 5, який у вихідному положенні утримує електромагніт 4, закріплений на основі 2 скобами 3. На датчику сили 15 закріплена лазерна указка 16, горизонтальний промінь якої падає на дискретну світлочутливу лінійку 19, вертикально закріплену на штанзі 20, яка закріплена на основі 2 поруч з пружиною 7. На вантажі 5, також, закріплена лазерна указка 22, горизонтальний промінь якої падає на дискретну світлочутливу лінійку 21, вертикально закріплену на штанзі 20. Датчик сили 15 та світлочутливі лінійки 19 і 21, через перетворювач сигналів та швидкодіючий інтерфейс, з'єднані з персональним комп'ютером.

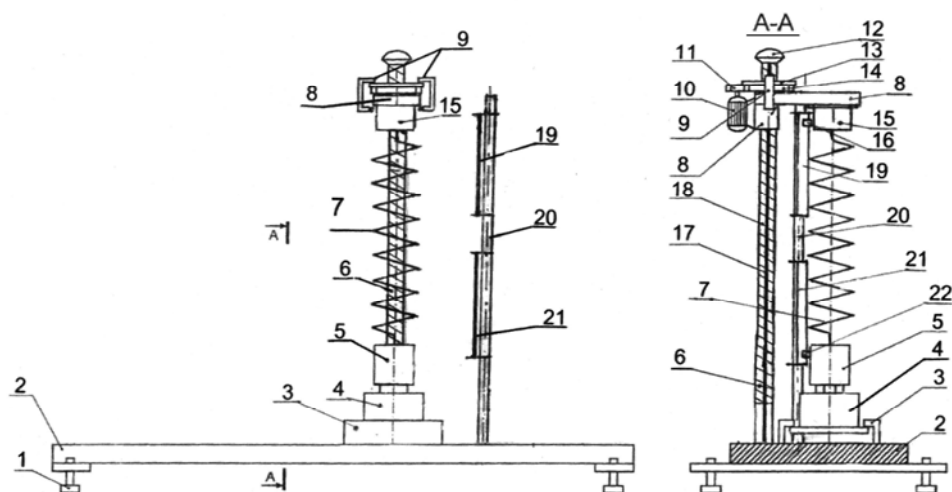

Рисунок 1 – Установка для дослідження гвинтових пружин при статичному та динамічному навантаженні

Установка працює наступним чином. Випробувальна пружина 7 з закріпленим вантажем 5 та визначеними масами закріплюється на датчику сили 15. При відсутності торкання вантажем 5 електромагніту 4 встановлюють показання датчика сили 15 відповідно маси пружини 7 з вантажем 5.

Випробування пружини 7 при статичному навантаженні проводять при утриманні вантажу 5 електромагнітом 4. При включенні електродвигуна 10 кронштейн 8 рухається вгору і пружина 7 розтягується. Зміна довжини пружини 7 фіксується світлочутливою лінійкою, а зміна зусилля розтягнення фіксується цифровим датчиком сили 15. На комп'ютері ці зміни обробляються та будується графік, який має назву – характеристика пружини.

Динамічне навантаження пружини 7 створюють виключенням електромагніта 4 при відхиленні пружини 7 з вантажем 5 від положення статичної рівноваги на задану величину. Вантаж 5 з лазерною указкою 22 здійснюють коливання відносно положення статичної рівноваги. Ці коливання фіксуються переміщенням променя лазерної указки 22 на дискретній світлочутливій лінійці 21 і, через перетворювач сигналів, та інтерфейс на комп'ютері. Одночасно, на комп'ютер надходять сигнали з датчика сили 15. За сигналами світлочутливої лінійки 21 та датчика 15 є можливість точно визначити параметри коливального процесу системи пружина-вантаж, а програмуючи відомі методики [1, 2], точно обчислити характеристики пружини.

Таким чином, запропонована установка [3] для дослідження гвинтових пружин при статичному та динамічному навантаженні, дозволяє точно визначити параметри та характеристики коливального процесу за методиками, описаними джерелами [1] та [2]. При цьому, враховуючи швидкоплинність процесів, цінним є можливість повторного відеовідтворення.

Список літератури

1. Цурпал И.А. и др. Соппротивление материалов: Лаб. работы: Учебное пособие для вузов / И.А. Цурпал, Н.П. Барабан, В.М. Швайко. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Вища шк., 1988. – 245 с.
2. Лойцянский Л.Г., Лур'є А.И. Курс теоретической механики. Т. 2. Динамика – М.: Наука. 1983. – 240 с.
3. Установка для дослідження витих пружин при статичному та динамічному навантаженні. Патент на корисну модель № 59149. 10.05.2011, Бюл. №9, 2011 р.

УДК: 539.3/.6(075.8)

В.М. Лушніков, доц., канд. техн. наук, О.Б. Чайковський, доц., канд. техн. наук, О.Ю. Кравченко, ст. гр. ЕЕ 08

Кіровоградський національний технічний університет

Дослідження характеристик гвинтових пружин

Характеристики гвинтових пружин визначаються на громіздких стаціонарних лабораторних випробувальних машинах, які мають ряд суттєвих недоліків та обмежень. Запропонована переносна достатньо універсальна установка, яка дозволяє інтенсифікувати навчальний процес.
установка, пружина, світлочутлива лінійка, масштабування, відео відтворення

В роботі [1] описані випробувальні машини ЦД 10, ЦД-20, ЦД-40, які мають суттєві недоліки: громіздкість та вартість; можливість досліджувати тільки пружини з малим кроком витка ($\alpha < 15^\circ$); необхідність значних площ для їх установки; необхідність значного обслуговуючого персоналу; наявність ручних вимірювань; ручна обробка результатів досліджень.

Пропонується запатентована установка для дослідження гвинтових пружин [2], яка дозволяє: вимірювання коливальних характеристик малогабаритними, точними і безінерційними світлочутливими лінійками, з'єднаними з комп'ютером; дослідження пружин, як з малим, так і з великим кроком витка ($\alpha \geq 15^\circ$); наглядне масштабування процесів в координатній сітці на екрані монітора; повторне відеовідтворення при необхідності; застосування програмного забезпечення для реалізації методики [1] при визначенні теоретичних і експериментальних значень характеристик пружин, та при їх порівнянні; можливість одночасного друку результатів досліджень на принтері.

На рис. 1 показана така установка (персональний комп'ютер та з'єднувальний інтерфейс не показані).

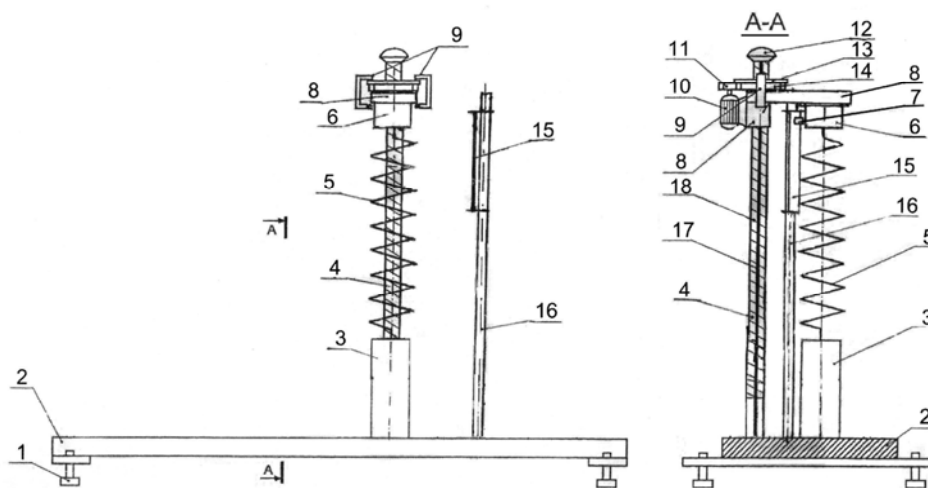

Рисунок 1 – Установка для дослідження гвинтових пружин

До основи 2 з зрегульованими гвинтами-ніжками 1 прикріплені, перпендикулярно основи, штанга 4 з різьбою 18 і шліцьовою канавкою 17 на поверхні також, штанга 16. На штанзі 4 встановлений кронштейн 8 з механізмом підйому, який складається з електродвигуна 10, циліндричної шестерні 11, закріпленій на валу

електродвигуна 10, яка зчеплена з циліндричною гайкою-шестернею 14. По різьбі 18 штанги 4, при обертанні гайки-шестерні 14, відбувається піднімання кронштейну 8. Торцева шайба 13 призначена для забезпечення зчеплення шестерень 11 та 14 при русі кронштейна 8 по штанзі 4. На кронштейні 8 закріплений цифровий датчик сили 6, до якого прикріплений верхній кінець випробувальної пружини 5. Нижній кінець вертикально розташованої пружини 5 прикріплений до основи за допомогою штанги 3. На датчику сили 6 закріплена лазерна указка 7, горизонтальний промінь якої падає на дискретну світлочутливу лінійку 15, вертикально закріплену на штанзі 16, прикріпленій до основи 2 поруч з пружиною 5. Цифровий датчик сили 6 та дискретна світлочутлива лінійка 15, через перетворювачі сигналів, з'єднані з комп'ютером.

Установка працює наступним чином. Випробувальна пружина 5 закріплюється на датчику сили 6 і штанзі 3. Світлочутливу лінійку 15 закріплюють на штанзі 16 так, щоб промінь лазерної указки знаходився у нижній межі лінійки.

При включенні електродвигуна 10 кронштейн 8 рухається вгору і пружина 5 розтягується. Зміна довжини пружини 5 фіксується світлочутливою лінійкою 15, а зміна зусилля розтягнення – фіксується цифровим датчиком сили 6. На комп'ютері ці зміни обробляються за програмованою методикою та будується графік, який має назву – характеристика пружини.

Вимкнення електродвигуна 10 проводять до досягнення обмежувача 12, або при досягненні обмежувача 12 максимального підйому кронштейна 8.

На думку авторів, можливості установки [2] та відповідне програмне забезпечення дозволяють додатково визначати для пружин всі характеристики, рекомендовані джерелом ([3], с. 230) для навчального процесу:

- довжину дроту, з якого виготовлена пружина

$$S = 2\pi Rn, \quad (1)$$

де R – радіус витка,

n – кількість витків;

- об'єм матеріалу пружини

$$V = S \cdot \frac{\pi d^2}{4}, \quad (2)$$

де d – діаметр дроту;

- потенціальну енергію деформації пружини

$$U = \frac{32P^2 R^3 n}{Gd^4}, \quad (3)$$

де P – зусилля навантаження,

G – модуль зсуву;

- максимальна дотична напруга, виникаюча в поперечному перерізі витка пружини при проведенні досліджень

$$\tau_{\max} = \sqrt{\frac{4U \cdot G}{V}}. \quad (4)$$

Список літератури

1. Цурпал И.А. и др. Сопротивление материалов: Лаб.работы: Учебное пособие для вузов / И.А. Цурпал, Н.П. Барабан, В.М. Швайко. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Вища шк., 1988. – 245 с.
2. Установка для дослідження витих пружин. Патент на корисну модель № 59147. 10.05.2011, Бюл. №9, 2011 р.
3. Писаренко Г.С. та ін. Опір матеріалів: Підручник / Г.С. Писаренко, О.Л. Квітка, Е.С. Уманський; За ред. Г.С. Писаренка. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища шк., 2004. – 655 с.

Одержано 06.03.12

УДК: 539.3/.6(075.8)

В.М. Лушніков, доц., канд. техн. наук, О.Б. Чайковський, доц., канд. техн. наук, О.Ю. Кравченко, ст. гр. ЕЕ 08

Кіровоградський національний технічний університет

Дослідження ударних навантажень та процесів, що виникають

В статті описана конструкція та принцип дії установки для дослідження ударного навантаження та процесів, які при цьому виникають. Така установка може стати незамінною в навчальному процесі, так як дозволяє наочне та повторне відеовідтворення коливань.

удар, коливання, установка, наглядне масштабування, світлочутлива лінійка

Єдиний відомий аналог установки СМ-21М [1] має ряд суттєвих недоліків, які порушують неперервність навчального процесу, або ускладнюють його реалізацію: великий об'єм підготовчих робіт перед проведенням досліджень; великий об'єм робіт при ручній обробці осцилограм запису коливального процесу; необхідність фотолaboratorії, та застосування специфічного витратного матеріалу; необхідність додаткового техперсоналу; неможливість наочної синхронної демонстрації коливального процесу балки через його швидкоплинність.

Вказані недоліки відбирають навчальний час, не дозволяють наочно спостерігати всі етапи і особливості коливального процесу та ефективно використовувати існуючий аналог на лекційних, практичних і лабораторних заняттях при розгляді відповідних розділів дисциплін «Теоретична механіка», «Опір матеріалів» «Деталі машин».

На рис. 1 показана запатентована нами установка [2] для дослідження дії ударного згину балки. Це результат співпраці студентів з викладачами. Вдалося реалізувати ряд нових технічних рішень, які передбачають: усунення трудомістких ручних підготовчих робіт; відсутність довготривалих фото-проявних процесів; наочність та повторне відеовідтворення коливальних процесів в часі та на екрані монітора; вимірювання коливальних характеристик малогабаритними, точними і безінерційними світлочутливими лінійками, з'єднаними з комп'ютером; наглядне масштабування коливальних характеристик в координатній сітці на екрані монітора; комп'ютерну обробку результатів досліджень; друк результатів досліджень на принтері.

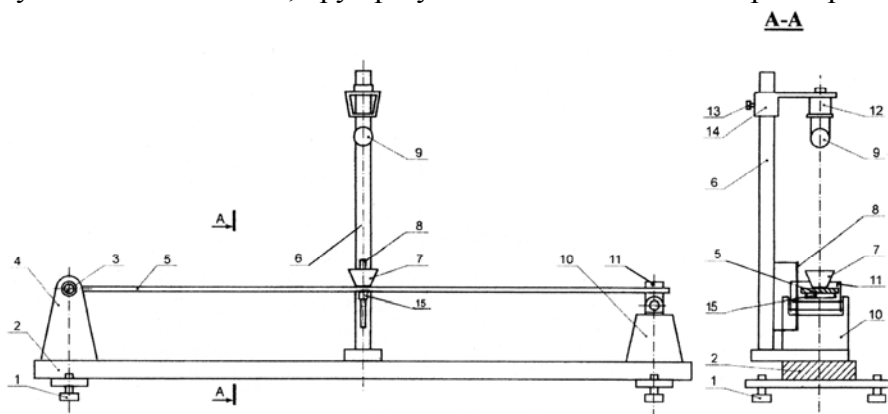

Рисунок 1 – Установка для дослідження дії ударного навантаження при згині балки

До основи 2 з регульованими гвинтами-ніжками 1 кріпляться шарнірно-нерухома опора 3 і шарнірно-рухома опора у вигляді тримача 10 з сергою 11 для закріплення зразка-балки 5 прямокутного перерізу. Посередині між опорами, перпендикулярно основі, прикріплена штанга 6, на якій на необхідній висоті, за допомогою гвинта 13, кріпиться кронштейн 14 з електромагнітом 12, який утримує у вихідному стані вантаж-кульку 9. По вертикалі, внизу на балці 5 закріплений магнітний вловлювач 7, який забезпечує фіксацію вантажу-кульки 9 при ударі і наступний його спільний рух разом з вловлювачем 7 і балкою 5. На середині до балки 5 прикріплена лазерна указка 15 вертикального коливання середини балки 5. Промінь указки 15 спрямований перпендикулярно до площини коливання балки 5 на дискретну світлочутливу лінійку 8, закріплену на штанзі 6 вертикально. Дискретна світлочутлива лінійка 8, через швидкодійний інтерфейс, з'єднана з персональним комп'ютером.

Відповідне програмне забезпечення одночасно дає можливість визначати:

– швидкість V падіння вантажу в момент удару, в залежності від висоти падіння

$$V = \sqrt{2gh}; \quad (1)$$

– частоту вільних (власних) коливань балки з вантажем після удару

$$f_0 = \frac{1}{2\pi} \sqrt{\frac{g}{y'_{CT}}}, \quad (2)$$

y'_{CT} – статичний прогин балки від навантаження та приведеної ваги;

– коефіцієнт затухання (опору)

$$\alpha = -\frac{d}{T}, \quad (3)$$

d – логарифмічний декремент затухання за період T ,

$$d = \frac{1}{m} \ln \frac{a_m}{a_0}, \quad (4)$$

m_0, m – два експериментальні послідовні коливання,

a_0, a_m – дві експериментальні послідовні амплітуди;

– вимушену частоту коливань балки

$$f = \frac{m}{m_0} \cdot f_0. \quad (5)$$

Необхідні характеристики коливального процесу балки отримують, ввівши в комп'ютер програму вже відомої методики джерела [1] для обробки отриманих даних випробувань.

Запропонована установка підвищить точність реєстрації вертикального коливання контрольного перерізу балки: забезпечить наочність процесів; дозволить інтенсифікувати навчальний процес.

Список літератури

1. Цурпал И.А. и др. Сопротивление материалов: Лаб.работы: Учебное пособие для вузов / И.А. Цурпал, Н.П. Барабан, В.М. Швайко. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Вища шк., 1988. – 245 с.
2. Установка для дослідження дії ударного навантаження при згині балки. Патент на корисну модель № 59146. 10.05.2011, Бюл. №9, 2011 р.

Одержано 06.03.12

УДК 657.37:336.226.322

К.В. Блохіна, магістр гр. ОА-11М

Кіровоградський національний технічний університет

Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні

В статті досліджено проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Також розглянуто основні причини, що перешкоджають ефективному функціонуванню малих та середніх підприємств в Україні

малий та середній бізнес, економічний розвиток, проблеми розвитку, державна підтримка

Невід'ємною складовою економіки будь-якої країни є мале підприємництво. В економічній науці давно вже стали аксіоматичними поняття що, по-перше, малий бізнес відіграє важливу роль при вирішенні задач економічного і соціального розвитку держави, а, по-друге, активна державна підтримка малого бізнесу забезпечує створення більшої чисельності робочих місць, збільшує базу оподаткування і ріст національного доходу [1].

Світовий досвід багатьох країн підтверджує думку, що ефективно працююча економіка неможлива без такої складової як мале підприємництво. За оцінкою Голова С. в розвинених країнах підприємства малого і середнього бізнесу задіють 97-99 % всіх працівників країни, а в Україні – лише 61 % [2].

В Україні рівень розвитку малого і середнього бізнесу нижче світових параметрів. Основними факторами, які стримують розвиток малого і середнього бізнесу в Україні є наступні: нестабільність економіки; недостатня державна підтримка; світова економічна криза, яка в першу чергу «наносить удар» по малому і середньому бізнесу.

Тому дослідження сутності, ролі, місця малого і середнього бізнесу, особливостей, які визначають специфіку підприємств малого і середнього бізнесу, рівня державної підтримки є актуальним для сучасних економічних досліджень.

Незважаючи на наявність великої кількості робіт, де досліджується малий та середній бізнес в Україні, можна з упевненістю відмітити, що питання визначення реального його внеску в економіку та суспільний розвиток нашої країни залишається мало вивченим. Більшість авторів розглядають питання, спрямовані на вивчення тенденцій розвитку малого й середнього бізнесу або на застосування різних методів його державної підтримки.

Окремі автори, як Лигоненко Л., Галь В., Мазур О., Кужель О., Костицький В., ґрунтовно оцінюють сучасний стан малого та середнього підприємництва в Україні. Автори Бобров С. А., Денєга С. З., Кудінов А. С., Уляницька О.В., Василенко Н. Ф. розглядають питання покращення кредитування малого та середнього бізнесу, аналізують шляхи удосконалення системи оподаткування і зниження податкового тиску на підприємців, акцентують увагу на необхідності підвищення соціального захисту підприємців. При цьому обґрунтування суті конкретного внеску малого та середнього бізнесу в економіку України детально не досліджені. Як наслідок, недостатньо досліджено проблеми державної підтримки, яка необхідна для

підвищення ефективності створюваних і діючих підприємств малого та середнього бізнесу.

В статті поставлено за мету дослідження причин, що гальмують розвиток малого і середнього бізнесу в Україні, виявлення проблем, що перешкоджають ефективному функціонуванню підприємств малого і середнього бізнесу в Україні.

Насамперед слід розглянути функції, які виконує малий та середній бізнес в Україні, та їх реальний внесок в розвиток країни. У фаховій літературі з цього приводу є дві точки зору.

Перша точка зору стверджує, що малий та середній бізнес є каталізатором розвитку економіки України, фактором, що сприяє демократизації ринкових відносин, впливає на створення конкуруючого середовища, створює додаткові робочі місця для населення, є головним джерелом інновацій, забезпечує гнучкість і адаптацію національної економіки до кон'юнктури зовнішнього та внутрішнього ринків, робить рентабельним дрібносерійне виробництво, заповняє ненасичені сегменти внутрішнього і зовнішнього ринків. До позитивних сторін малого і середнього бізнесу ряд авторів відносять швидку окупність витрат, свободу ринкового вибору, орієнтацію на виготовлення товарів і послуг повсякденного попиту, реалізацію інновацій, високу мобільність та раціональність форм управління тощо. Водночас виділяються і негативні аспекти розвитку малого бізнесу в Україні. Це, порушення умов праці на значній кількості фірм малого бізнесу, використання застарілих технологій та обладнання внаслідок недостатності коштів для їх оновлення, ненормована тривалість робочого дня, відсутність соціальних гарантій тощо.

Друга точку зору полягає в тому, що малі підприємства не є ефективною формою господарювання, вони є перехідною фазою до середніх та великих. Віддаючи данину малим і середнім підприємствам автори зазначають, що вони функціонують ефективно, коли співпрацюють з великими підприємствами, які здатні профінансувати розробку нових технологій і забезпечити інноваційний розвиток свого сегмента економіки. Самостійні малі підприємства не зможуть забезпечити високотехнологічний інноваційний розвиток. Ряд авторів в якості значних недоліків відмічають також збитковість великої кількості малих підприємств. До негативних сторін відносять також той факт, що велика кількість малих підприємств не веде виробничої діяльності.

Конкретизуючи причини, які перешкоджають розвитку малого та середнього бізнесу в Україні, можна назвати:

1. Надмірне державне регулювання, наявність численних правил і процедур, передбачених нормативними актами, гальмують розвиток підприємництва.

2. Труднощі ліцензування та реєстрації, часто при цьому використовуються послуги посередників чи юридичних фірм через неможливість пройти самостійно всі процедури. Наприклад, у США процедура реєстрації нового малого підприємства триває до 5 годин, тому в цій країні за середньостатистичними показниками створюються більше 300 тисяч нових фірм [3].

3. Фіскальні проблеми, незадовільна система оподаткування, високі податкові ставки, велика чисельність різних податків, часті зміни звітів, дефіцит грошей в державі ц економічна криза, накопичення внутрішньої і зовнішньої заборгованості України не дають послабити податковий прес.

4. Через великі процентні ставки банківської системи та відсутність грошей для банків кредити використовуються обмежено.

5. Недобросовісна конкуренція внаслідок чого:

- корупція державних контролюючих органів;
- фальсифікація інформації про товари конкурента, наклепи, підрив репутації;
- технологічний та промисловий шантаж, копіювання технологій, використання

- торгових марок, упаковки конкурента;
- навмисне зниження цін;
- фізичні погрози, рекет [4].

6. Низький професійний рівень кадрового складу, відсутність знань в галузі фінансового права, невизначеність прав та соціального захисту, порушення прав на гідну оплату праці, недостатня компетентність в управлінні фірм, страх ризику тощо.

Найбільш актуальною і важливою на сьогодні є проблема, яка стосується державної підтримки малого та середнього бізнесу в Україні. Якщо сьогодні розглядати державну підтримку одночасно малого та середнього бізнесу, то можна констатувати, що наша держава не в змозі надати належну підтримку такій кількості підприємств. Тому на сьогодні не можливо виділити які-небудь конструктивні кроки по підтримці середнього бізнесу з боку держави. Як показує світова практика, підтримка з боку держави необхідна усім видам бізнесу. Але механізми підтримки при цьому будуть різними в залежності від виду бізнесу. Розглянемо питання необхідності державної підтримки розвитку саме малого бізнесу та створення належних умов для будь-якого підприємництва з боку держави.

Перше, що необхідно зробити в державі, це переглянути нормативи показників, за якими визначаються віднесення суб'єктів до малого бізнесу. Тобто, необхідно розширити межі для підприємств малого бізнесу як за чисельністю працюючих, так і за обсягами реалізації продукції. В першу чергу, це пов'язано з самою природою створення невеликих середніх підприємств, обсяг реалізації продукції яких складає від 500 тис. євро до 1 млн. євро. Це, як правило, підприємства, які були створені або за рахунок коштів засновників, або шляхом приватизації збанкрутілих невеликих державних підприємств. Тобто, вони мають ті ж самі проблеми свого розвитку, що і малі підприємства.

Що стосується державної підтримки та створення належних умов для роботи малого бізнесу в Україні на сьогодні можна відмітити позитивний вплив на розвиток малого бізнесу введення для нього спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності.

В Указі Президента України № 746/99 від 28 червня 1999 року «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» встановлюється, що спрощена система оподаткування, обліку та звітності запроваджується для таких юридичних осіб-суб'єктів підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, в яких за рік середньооблікова чисельність працюючих не перевищує 50 осіб і обсяг виручки яких від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 1 млн. гривень. Таким чином, не тільки середні підприємства, а навіть велика частка малих підприємств не одержала можливість використовувати спрощену систему оподаткування. Як наслідок, багато хто з них був змушений або розділити одне підприємство на два, або не показувати реального обсягу виручки, що є одним із факторів «тінізації» економіки.

Відносно підприємництва без створення юридичної особи, тобто бізнесу фізичної особи-підприємця, то його розмір в нормативних документах не обумовлений. Але для переходу на спрощену систему оподаткування для фізичної особи-підприємця необхідно, щоб протягом року у трудових відносинах з нею перебувало не більше 10 осіб та обсяг виручки від реалізації продукції за рік не перевищував 500 тис. гривень.

На наш погляд, необхідно розробити диференційовані нормативи податків спрощеної системи за обсягом випуску продукції та за роками існування малого підприємства. Найнижчі ставки податків необхідно встановити для малого бізнесу в перші три роки роботи підприємства, потім поступово збільшувати по роках та обсягах випуску продукції. Необхідно також підняти планку рівня обсягу реалізації хоча б до 3,5 млн. грн., при якій мале підприємство має право використати спрощену систему

оподаткування. Наприклад, в Росії ця межа встановлена на рівні 15 млн. руб., що за курсом НБУ відповідає приблизно 4 млн. грн. Окрім того, зазначена гранична величина обсягів реалізації в Росії підлягає щорічній індексації. В Україні також необхідно ввести щорічну індексацію цього показника, що відповідатиме тенденціям ринкової економіки.

Чисельність працюючих, що встановлена в Україні малому бізнесу для одержання права використовувати спрощену систему оподаткування, можна залишити в тих же розмірах, це дасть можливість підприємцям підвищувати продуктивність праці та розмір заробітної плати. Тоді можна мати надію на інтенсивний розвиток малого бізнесу.

Викладені питання, звичайно, не вичерпують зміст даної проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Все наведене вище засвідчує, що розвиток малого та середнього бізнесу є складною науковою і практичною проблемою, яка потребує вирішення багатьох завдань як на державному, так і на регіональному рівнях управління. У всьому світі малі та середні підприємства утворюють основний хребет економіки.

На жаль, у нас сьогодні не існує належної нормативно-законодавчої бази сприяння та підтримки розвитку малого та середнього бізнесу. Не отримала широкого доступу міжнародна підтримка, яка б могла доповнити і компенсувати заходи державної підтримки, особливо фінансові.

Негайного вирішення потребують три головні комплексні проблеми:

1. Нормативно-правова підтримка, спрощення дозвільної системи відкриття підприємницької діяльності

2. Підтримка розвитку кадрового потенціалу малого та середнього підприємництва, упорядкування системи оплати праці відповідно до зарубіжної методики менеджменту, маркетингу та кооперації малого та середнього бізнесу, розвиток зовнішньоекономічної діяльності.

3. Фінансова підтримка, пільгове кредитування, спрощена система оподаткування, забезпечення доступу малого та середнього бізнесу до сучасних технологій та залучення до державних замовлень [5].

Вирішення цих проблем наблизить Україну до рівня розвитку малого та середнього бізнесу розвинутих країн і мале та середнє підприємництва стануть потужним рушієм економічного і соціального розвитку держави.

Список літератури

1. Розвиток підприємництва в Україні/ Internet конференція. – Режим доступу: <http://www.personol.in.ua/>.
2. Голов С. Бухгалтерський облік та фінансова звітність малих і середніх підприємств / С.Голов // Бухгалтерський облік і аудит. - 2010. - №10. - С. 3.
3. Майдерс Х. Малий бізнес по-американськи// Діловий світ. – 2009. - № 4. – С. 17.
4. Абрамова І. М., Пенська І. О. Проблеми розвитку малого підприємництва в Україні// Фінанси України. – 2009. - № 34. – С.12.
5. Дрига А. С. Стратегічне управління розбудовою малого підприємництва в Україні// Вісник КНТЕУ. – 2009. - № 4. – С.16.

Е. Блохина

Проблеми розвитку малого и среднего бизнеса в Украине

В статье исследованы проблемы развития малого и среднего бизнеса в Украине. Также рассмотрены основные причины, которые препятствуют эффективному функционированию малых и средних предприятий в Украине.

К. Blohina

The problems of development of small and middle business are in Ukraine

In the article the problems of development of small and middle business are investigated in Ukraine. Principal reasons which hinder the effective functioning of small and middle enterprises in Ukraine are also considered.

Одержано 07.03.12

УДК 657.1

О.А. Рогалева, магістр гр. ОА-11-МС

Кіровоградський національний технічний університет

Питання суттєвості інформації при формуванні фінансової звітності

В статті розглянуто проблемні аспекти формування фінансової звітності суб'єктами підприємницької діяльності. Проведене порівняння вітчизняних нормативних вимог до структури та змісту звітних форм з вимогами управлінського персоналу на основі аналізу принципу суттєвості інформації.

фінансова звітність, баланс, звіт про фінансові результати, принципи звітності, вимоги, суттєвість інформації, поріг суттєвості

Постановка проблеми та її актуальність. В умовах переходу України до ринкової економіки, зростає потреба в своєчасній і достовірній інформації для ухвалення обґрунтованих рішень. Суттєвим недоліком вітчизняної системи звітності завжди було те, що вона не забезпечує достатньої і оперативної інформації для управлінців різного рівня. З іншого боку, інформація, сформована за традиційною системою звітності, важкозрозуміла для менеджерів, які здебільшого є спеціалістами-технологами, через свою надмірну специфічність. Така інформація не піддається безпосередній інтерпретації і трансформації в обґрунтовані управлінські рішення. Тому актуальність проблеми поглиблення інформативності звітності важко переоцінити. Науковцями зазначена проблема окреслена давно, але не вирішена до цього часу. Необхідно зазначити, що інформативність і суттєвість звітності постійно була проблемою як в науці, так і на практиці. Ряд наукових досліджень, спрямованих на пошук системи звітності, яка б відповідала, крім критеріїв точності, повноти, об'єктивності, запитам користувачів інформації щодо суттєвості, тривають і дотепер.

Все це дає підґрунтя для проведення критичної оцінки відповідності вимог з подання облікової інформації у фінансовій бухгалтерській звітності, які визначені в межах вітчизняної нормативно-правової бази, вимогам, що висуваються до такої інформації в міжнародній практиці і в практиці управління підприємством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розробку методологічних та організаційно-методичних положень складання фінансової звітності здійснили такі вчені, як: М.Т. Білуха, О.М. Брадул, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, А.М. Герасимович, Й.Я. Даньків, В.І. Єфіменко, Г.Г. Кірейцев, Я.Д. Крупка,

М.В. Кужельний, А.М. Кузьмінський, В.Г. Лінник, М.С. Пушкар, В.В. Сопко, М.Г. Чумаченко, В.Г. Швець, та інші. Однак обраний у статті напрямок дослідження настільки актуальний і багато в чому залежний від змін економічного середовища, що потребує постійних подальших доопрацювань.

Метою даної статті є висвітлення проблем складання фінансової звітності щодо оптимального поєднання якості звітної інформації та визначення порогу її суттєвості, а також подання її у формі, корисній для користувачів різних рівнів.

Викладення основного матеріалу. На основі даних бухгалтерського обліку підприємство складає фінансову звітність. Вона не становить комерційної таємниці, окрім випадків передбачених законодавством. Фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, яка відображає фінансовий стан підприємства і результати його діяльності за звітний період. Загальні вимоги до фінансової звітності викладено в П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженому наказом Міністерства фінансів України від 31.01.99 р. № 87, яке встановлює мету фінансових звітів, їх склад, звітний період, якісні характеристики та принципи, якими слід керуватися під час складання фінансових звітів, вимоги до розкриття інформації у звітності.

Підвищення аналітичних якостей звітних форм є однією з необхідних умов розширення можливостей щодо прийняття управлінських рішень. Однак питання змісту показників балансу, переліку його статей, досягнення оптимального поєднання якості звітної інформації та порядку її подання у зрозумілій формі, корисній для користувачів, залишаються предметом дискусії.

Баланс та інші форми фінансової звітності, незважаючи на істотні зміни, внесені при їх трансформації, все ще не повністю відповідають вимогам міжнародних стандартів обліку та фінансової звітності і потребам управління. Хоча слід зауважити, що на думку ряду авторів [6], дані бухгалтерської фінансової звітності певною мірою формують інформацію, потрібну для управління підприємством, що ілюструє табл. 1.

Таблиця 1 – Інформація для управління підприємством, яка формується у фінансовій звітності

Назва форми звітності	Інформація для управління підприємством, що міститься у звітності
Баланс (Форма №1)	Інформація про зміну та рух статей, платоспроможність, очікувані надходження і зменшення економічних вигід.
Звіт про фінансові результати (Форма №2)	Інформація про рівень прибутковості, структуру доходів та витрат.
Звіт про рух грошових коштів: (Форма №3)	Інформація про рух грошових потоків від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.
Звіт про рух власного капіталу (Форма №4)	Інформація про формування і вилучення власного капіталу.
Примітки до річної фінансової звітності: (Форма №5)	Інформація про ризики, які впливають на господарську діяльність, ресурси, зобов'язання, доходи, витрати та фінансові результати.

Сьогодні розвитку аналітичної роботи на рівні підприємства не сприяють положення нормативних документів, в яких не передбачається необхідність виконання аналізу фахівцями з бухгалтерського обліку. Бухгалтерський облік розглядається як

процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передавання інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття ними управлінських рішень.

У цьому відношенні саме внутрішньогосподарський (управлінський) облік визначається як система обробки та підготовки інформації для управлінських структур та підрозділів підприємства.

Вважається, що основною метою аналізу, при чому за даними управлінського балансу, має бути розрахунок фінансових коефіцієнтів, за якими здійснюється оцінювання фінансового стану підприємства [6]. Для цього в балансі, згідно з міжнародними стандартами обліку, активи мають бути розташовані за ступенем ліквідності – від найбільш до найменш ліквідних.

Необхідно зазначити, що чинний бухгалтерський баланс не в повній мірі відповідає потребам контролю за дотриманням ухваленого у фінансовому менеджменті «золотого правила ліквідності». Згідно з цим правилом активи підприємства повинні фінансуватися пасивами такої ж терміновості. Так, основні засоби мають фінансуватися за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань, а довгострокові капіталовкладення — за рахунок коштів, мобілізованих на довгостроковий період.

Це, серед іншого, пов'язано з недостатньо чітким розмежуванням в балансах українських підприємств поточних і довгострокових активів і зобов'язань. Відсутність в балансі чіткого розподілу активів і зобов'язань на поточні та довгострокові створює труднощі користувачам фінансової звітності при оцінці фінансового стану підприємств. У зв'язку з цим для підвищення точності фінансового аналізу окремі вчені пропонують відображати в примітках до річної фінансової звітності складу статті «Витрати майбутніх періодів» у розрізі необоротних і оборотних активів, а «Доходи майбутніх періодів» – у розрізі довгострокових та поточних зобов'язань. Реалізація цієї пропозиції не вимагає змін в балансі. Проте вона стосується лише річної фінансової звітності та не зачіпає проміжну квартальну звітність.

Слід зауважити те, що реалізація принципів складання фінансової звітності, зокрема, принципу повного висвітлення, реалізується через суттєвість. В економічній літературі суттєвість розглядають як принцип бухгалтерського обліку, як вимогу до фінансової звітності, а також як якісну характеристику фінансових звітів.

На практиці суттєвість залежить від обсягу статті та помилки, допущеної за певних обставин у зв'язку з пропуском чи неправильним відображенням. Суттєвість залежить від розміру та характеру пропуску чи викривлення, що оцінюються за конкретних обставин. У п. 3 П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» суттєвою вважають інформацію, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності [1].

Суттєвість інформації визначає, переважно, керівництво підприємства, ґрунтуючись на тому, наскільки серйозно ця інформація може вплинути на прийняття користувачем звітності управлінських рішень. Тому суттєвість є не тільки принципом, закріпленим законодавчо, а також однією з основних вимог користувачів до фінансової звітності.

При цьому вимоги користувачів мають перевагу перед, наприклад, якісними характеристиками звітної інформації, адже саме для забезпечення потреб зовнішніх користувачів формується звітність, яка повинна мати відповідні ознаки якості. Власник та керівництво підприємства формують управлінську та облікову політику, яка, власне, і визначає середовище, в якому складаються фінансові звіти, і в кінцевому рахунку вирішальним чином впливає на набуття звітністю ознак якості в процесі її формування.

Вимога до суттєвості інформації висувається її користувачами та становить спеціальні ознаки, наявність яких забезпечує можливість використання такої

інформації при прийнятті економічних рішень. Бухгалтеру не потрібно реєструвати і відображати у звітності ті незначні події, витрати з обліку яких не були б виправдані корисністю одержаних результатів. Наприклад, в обліку не відображається щоденне використання олівців, скріпок, телефонні переговори. Так, олівці та інші подібні малоцінні та швидкозношувані предмети списуються на витрати в момент їх придбання. Щоправда, підприємства не утворюють запаси цих предметів і закупають їх, виходячи із щоденної потреби, а телефонні витрати обліковуються у момент одержання рахунків. Таке рішення є простим і ефективним, хоча й менш точним.

Такі ілюстрації принципу і вимоги суттєвості показують, що в бухгалтерському обліку не беруть до уваги несуттєві операції. Формальних правил і вартісних критеріїв з цього приводу в зарубіжній практиці не існує. Таким чином, принцип суттєвості встановлює, що незначні події можуть не братись до уваги, але будь-яка важлива інформація має бути розкрита повністю.

До суттєвих відносять такі операції, внаслідок яких зміниться фінансове становище підприємства. Інформація вважається суттєвою, якщо неподання її у фінансовій звітності вплине на рішення, які приймають користувачі на її основі. Суттєвість визначається як величиною, так і характером статті, не наведеної у звітності.

Вимога суттєвості в літературі іноді називається істотністю, залежно від перекладу. В зарубіжних літературних джерелах суттєвість розглядається у переважній більшості праць також з двох боків: як вимога користувачів і як властивість інформації. Основний зміст суттєвості, на думку Е.С. Хендріксена та М.Ф. Ван-Бреда, полягає у тому, що вона передбачає можливу зміну судження, заснованого на даних фінансового звіту, під впливом включення або коригування даних, поданих у будь-якій статті [7].

Автори підкреслюють зв'язок суттєвості з іншими ознаками якості фінансової звітності та іншої інформації. Зокрема, це доречність, значущість змін оцінок, виправлення помилок у звітах минулих періодів або різні способи відображення кількісних даних та релевантних описів [7].

Суттєвість часто розглядається з точки зору проблеми небажання або обмеженої здатності окремих користувачів розбиратися в значному обсязі деталізованої інформації [7]. Суттєвість вводить певні обмеження на обсяг і характер інформації, що відображається в бухгалтерській звітності. Такі обмеження відіграють роль ваг – її не повинно бути занадто багато, щоб не ускладнювати прийняття рішень, та не занадто мало для обґрунтованого прогнозу.

Суттєвість інформації, з одного боку, є вимогою користувачів, проте з іншого боку, критерії її визначення формуються не на стадії звітності, а в обліковому середовищі господарюючого суб'єкта. Розробники облікової політики визначають вартісну межу визнання активів основними засобами чи іншими необоротними матеріальними активами, віднесення малоцінних матеріальних активів до оборотних чи необоротних. І здійснена підприємством класифікація активів за терміном використання та вартісною межею може відрізнитись від підходу до цієї класифікації, який би використовували користувачі. Таким чином, користувачі фінансової звітності залежать від об'єктивності і точності суджень розробників облікової політики, наприклад, бухгалтерського та управлінського персоналу.

З огляду на це саме поняття суттєвості та її оцінка є доволі суб'єктивними та відносними. Як правило, рівень суттєвості визначається відношенням її вартості до певного елемента фінансової звітності, наприклад, до валюти балансу, чистого прибутку, обороту чи витрат діяльності, власного капіталу.

Об'єктами застосування суттєвості є:

- діяльність підприємства в цілому;
- окремі господарські операції та об'єкти обліку;

- статті фінансової звітності.

Застосування критеріїв суттєвості до підприємства загалом передбачає можливість використання спрощеної системи бухгалтерського обліку та звітності, якщо обсяги діяльності нижчі встановленого порогу суттєвості. Поріг суттєвості для застосування спрощеної системи бухгалтерського обліку та звітності визначається законодавством.

Суттєвість окремих господарських операцій та об'єктів обліку визначається керівництвом підприємства, якщо інше не передбачене положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку.

Для визначення суттєвості окремих об'єктів обліку, що належать до активів, зобов'язань і власного капіталу підприємства, за орієнтовний поріг суттєвості приймається значення у 5% від підсумку відповідно всіх активів, зобов'язань і власного капіталу. У разі визначення суттєвості окремих видів доходів і витрат орієнтовним порогом суттєвості рекомендується вважати 2% відсоткам чистого прибутку (збитку) підприємства. Порогом суттєвості з метою відображення переоцінки або зменшення корисності об'єктів обліку може прийматись 1% чистого прибутку (збитку) підприємства, або 10-відсоткове відхилення залишкової вартості об'єктів обліку від їх справедливої вартості.

У випадку, коли об'єктом визначення суттєвості є окремі статті звітності в якості критеріїв визнання порогу суттєвості можна прийняти підхід, наведений у табл. 2.

Таблиця 2 – Рекомендації щодо визначення порогу суттєвості для окремих статей звітності

Назва форми звітності	Поріг суттєвості	Базовий показник для визначення порога суттєвості
Баланс	Частка відповідної статті в базовому показнику	Сума власного капіталу та підсумок відповідного класу активів або зобов'язань.
Звіт про фінансові результати	Частка відповідної статті в базовому показнику	Сума прибутку (збитку) від операційної діяльності або сума доходу або витрат за звітний період.
Звіт про рух грошових коштів	Частка відповідної статті в базовому показнику	Чистий рух грошових коштів (надходження або витрачання) відповідно від операційної, інвестиційної або фінансової діяльності за звітний період.

У Листі Міністерства фінансів України «Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності» також вказано, що кожен суттєву статтю слід наводити у фінансовій звітності окремо, а несуттєві статті об'єднувати зі статтями, подібними за характером або функціями. Суттєвість статті визначається її величиною і характером, що розглядаються разом. Окремі, однакові за характером об'єкти бухгалтерського обліку доцільно об'єднувати в одну статтю, навіть якщо величина кожного виду об'єктів є суттєвою.

Статті, які мають суттєву величину і відрізняються за характером або функціями, слід подавати окремо. Зокрема, не можна об'єднувати такі статті фінансової звітності: монетарні та немонетарні; поточні та непоточні; операційні та неопераційні; відсоткові та не відсоткові [8].

У вищезазначеному документі вказано, що застосування суттєвості для статей у фінансовій звітності здійснюється, якщо форми фінансової звітності не встановлені

П(С)БО або іншими нормативно-правовими актами [8]. Це суперечить принципам складання фінансової звітності, так як в Україні всі форми фінансової звітності регламентовані нормативно-правовими актами і тому не підпадають під об'єкт застосування суттєвості. Але це не означає, що підприємство взагалі не має визначати рівень суттєвості для окремих статей фінансової звітності.

Список літератури

1. П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31.03.99 р.
2. П(С)БО 2 «Баланс», затверджене наказом Міністерства фінансів України № 87 від 31.03.99 р.
3. П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати». Затверджено наказом Міністерства фінансів України №87від 31.03.99 р.
4. П(С)БО 4 «Звіт про рух грошових коштів». Затверджено наказом Міністерства фінансів України №87 від 31.03.99 р.
5. П(С)БО 5 «Звіт про власний капітал». Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 87від 31.03.99 р.
6. Бухгалтерський облік: актуальні проблеми та рішення [Текст] : монографія / за редакцією д-ра екон. наук, проф. С. С. Герасименка, д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова ; [С. С. Герасименко, А. О. Єпіфанов, М. Д. Корінько та ін.]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – 162 с.
7. Хендриксен Э.С., Ван Бреда М.Ф. Теория бухгалтерского учета: Пер. с англ. / Под ред. проф. Я.В. Соколова. - М.: Финансы и статистика, 1997. - 576 с.
8. Про суттєвість у бухгалтерському обліку і звітності : лист Міністерства фінансів України від 29.07.2003 р., № 04230 – 04108 // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. р № 8. – С. 59–60.

О. Роголева

Вопросы существенности информации при формировании финансовой отчетности

В статье рассмотрены проблемные аспекты формирования финансовой отчетности субъектами предпринимательской деятельности. Проведено сравнение отечественных нормативных требований к структуре и содержанию отчетных форм с требованиями управленческого персонала на основе анализа принципа существенности информации.

Одержано 12.03.12

УДК 657.1

Ю.Г. Момот, магістр гр. ОА-11М

Кіровоградський національний технічний університет

Галузеві особливості обліку для цілей управління процесом заготівлі хлібопекарських підприємств

У статті розглянуто особливості функціонування підприємств хлібопекарської галузі. Досліджено їх вплив на облік і управління процесом заготівлі запасів. Розглянуто зміст понять «заготівля», «постачання» та «придбання» в літературних джерелах. Запропоновано використання АВС-аналізу для покращення внутрішнього контролю процесу заготівлі.

галузеві особливості, хлібопечення, система управління, заготівля, інформаційне забезпечення, облік, метод АВС

Постановка проблеми та її актуальність. Хлібопечення – одна із найважливіших галузей як харчової промисловості, так і економіки України в цілому. Ефективність успішного функціонування хлібопекарських підприємств значною мірою залежить від якості, оперативності, достовірності й аналітичності інформації, на основі якої приймаються важливі управлінські рішення.

Хлібопечення є матеріаломісткою галуззю, тому передумовою успішного управління є, насамперед, врахування особливостей функціонування галузі при управлінні процесами заготівлі виробничих запасів. Важлива роль у реалізації поставлених завдань належить обліку як основі інформаційного забезпечення управління процесом заготівлі в хлібопеченні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем обліку і управління запасів у своїх працях приділяли увагу вітчизняні вчені: Бутинець Ф.Ф., Валуєв Б.І., Гуцайлюк З.В., Голов С.Ф., Горецька Л.Л., Дем'яненко М.Я., Єфіменко В.І., Кужельний М.В., Саблук П.Т., Сопко В.В., Чумаченко М.Г. та ін.

Однак ціла низка питань з організації та методики обліку надходження і зберігання виробничих запасів на підприємствах галузі досліджені недостатньо й потребують додаткового вивчення. До таких питань слід віднести підходи до групування запасів і операцій процесу заготівлі з урахуванням галузевої специфіки.

Мета статті полягає у розкритті впливу галузевих особливостей хлібопекарської галузі на інформаційно-облікове забезпечення управління процесом заготівлі підприємств.

Виклад основного матеріалу. На формування специфічних особливостей галузі хлібопечення, виходячи із характеру виробництва, впливають такі чинники: взаємозалежність розміщення хлібопекарських підприємств різної потужності та географічного розміщення населення; безперервність технологічного процесу і облік попиту населення; щомісячне планування обсягу та асортименту виробництва продукції на кожному підприємстві на основі замовлень, отриманих від торговельної мережі; наявність прямих зв'язків постачальника із споживачем і зв'язків із торговельною мережею; постачання продукції у визначений строк і в широкому асортименті; застосування інтенсивних технологій та застосування нових видів сировини; використання різного технологічного обладнання тощо.

Управління процесами заготівлі на підприємствах галузі має в колі впливу три групи економічних об'єктів:

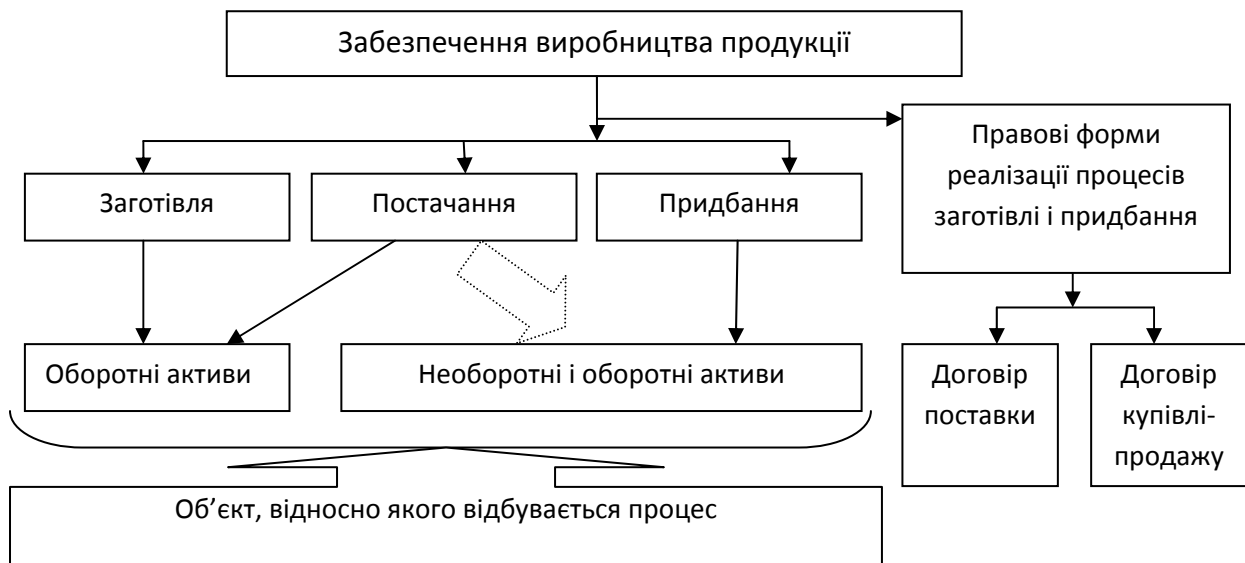
- власне процеси сфери заготівлі;

- ресурси, що мають форму запасів;
- витрати, які виникають у зв'язку зі здійсненням процесів сфери заготівлі.

Для того, щоб цілеспрямовано управляти процесами такої складної і динамічної сфери діяльності підприємства, як заготівля, потрібно мати необхідну й достатню інформацію про зміст і стан процесів, запасів, витрат, адекватну внутрішньому складу об'єктів кожної групи.

Будь-яка економічна діяльність пов'язана з використанням оборотних матеріальних активів, тому питання уточнення поняття "процес заготівлі" заслуговує на особливу увагу, оскільки відсутній єдиний підхід до використання даного поняття. Забезпечення виробничого процесу засобами виробництва в літературі пов'язується з використанням таких понять, як "заготівля", "постачання", "поставка", "купівля-продаж", "придбання". Відповідно до чинного вітчизняного законодавства надходження на підприємство засобів виробництва в обмін на грошові кошти може відбуватися в результаті купівлі-продажу або постачання.

В умовах планової економіки процес придбання не міг існувати як такий, оскільки мало місце забезпечення діяльності підприємств, що здійснюється за планом, в якому визначалася кількість предметів праці, засобів праці, обсяг постачання, планова собівартість. Державні органи влади формували попит і пропозицію на ресурси, розподіляли їх між підприємствами. Для позначення окреслених дій в літературі того періоду використовувалися поняття "постачання" і "поставка". Співвідношення понять «заготівля», «постачання», «купівля-продаж», «поставка» і «придбання» за матеріалами [1] наведено на рис. 1.

⇨ така ситуація існувала в умовах командно-адміністративної економіки

Рисунок 1 - Співвідношення понять «заготівля», «постачання», «купівля-продаж», «поставка» і «придбання»[1]

Для ефективного управління заготівлею запасів галузі слід дотримуватися певних вимог: обрати систему обліку запасів, яка б враховувала специфічні особливості виробничого процесу; постійно мати достатньо точну оцінку обсягу і часу попиту, а також часу виконання замовлення, інформацію про терміни виробництва і постачання, про їх можливі зміни, що дасть можливість контролювати надходження та

використання сировини й матеріалів у процесі виробництва та забезпечить його безперервність, що особливо важливо для хлібопекарських підприємств.

За економічним призначенням та функціональною роллю в процесі виробництва в економічній літературі виробничі запаси хлібопекарських підприємств поділяють на такі групи: основна і додаткова сировина; допоміжні матеріали; купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби; тара і тарні матеріали; паливо; будівельні матеріали; запасні частини; інші матеріали.

У хлібопеченні склалися специфічні особливості розподілу сировини на основну і додаткову. До основної сировини в хлібопекарському виробництві належить пшеничне та житнє борошно, дріжджі хлібопекарські, сіль, вода. До додаткової сировини відносять сировину, яку застосовують згідно із рецептурою для надання виробам відповідних органолептичних та фізико-хімічних властивостей: цукор, жир, молоко тощо.

На основі дослідження практики, яка склалася на ПАТ «Кіровоградський хлібозавод», можна зробити висновок, що до основної сировини включають тільки борошно, а до додаткової – всю іншу, необхідну за рецептурою сировину і матеріали.

На хлібопекарські підприємства сировина і матеріали надходять партіями приблизно в однаковій кількості завдяки нормуванню витрат і запасів у місцях зберігання, тому розрахунок транспортно-заготівельних витрат викликає складнощі. Зокрема, транспортування основної хлібопекарської сировини – борошна здійснюється борошновозами, і тому завдяки безтарному зберіганню на хлібозаводах суму транспортно-заготівельних витрат методом прямого включення враховують у первісній вартості борошна.

При здійсненні обліку використання сировини в хлібопекарській промисловості слід враховувати такі особливості: у виробництві використовують одночасно кілька видів сировини з різними якісними характеристиками, які слід відображувати в бухгалтерських первинних документах та реєстрах. При відпуску у виробництво основної хлібопекарської сировини – борошна – крім оперативного кількісного контролю важливе значення має також організація постійного якісного контролю, тобто потрібно враховувати вологість борошна, оскільки в разі її збільшення вище від базисного рівня досягається економія корисних речовин, а в разі зменшення – перевитрати.

На методику обліку матеріальних запасів хлібопекарних підприємств впливають певні організаційно-технологічні особливості, притаманні хлібопекарній галузі промисловості, а саме: наявність підприємств різної виробничої потужності; використання різного технологічного обладнання; організація щоденної роботи підприємств із застосуванням одно-, двох- або трьохзмінного робочого дня; необхідність щоденного і безперервного забезпечення населення продукцією, яка, переважно, має короткий термін зберігання; безперервна робота підприємства протягом різних сезонів року; широкий асортимент продукції; наявність спеціалізованих підприємств з випуску фірмових видів хліба; безперебійне забезпечення борошном та іншими матеріалами, що гарантує запланований графік виробничого процесу; використання специфічної сировини – борошна, яке має ряд якісних ознак, що впливають на вихід готової продукції та її якість; необхідність чіткого узгодження роботи хлібопекарних підприємств з підприємствами роздрібною торгівлі і транспортними організаціями, забезпечення торгової мережі продукцією у визначені години і у широкому асортименті; гнучкість зміни обсягів виробництва та асортименту продукції залежно від замовлень роздрібних торгових підприємств.

Для цілей удосконалення управління процесами заготівлі матеріальних запасів галузі перспективним є використання методу ABC – способу нормування і контролю за

станом запасів, який полягає в роздробленні номенклатури товарно-матеріальних цінностей на три нерівних підмножини – А, В і С, - на основі певного формального алгоритму.

В основі методу АВС лежить так зване правило Парето. Відповідно до методу Парето множина об'єктів поділяється на дві неоднакові частини у співвідношенні 80/20. Широко розповсюджений у логістиці метод АВС пропонує глибший поділ – на три частини.

За методом АВС, користуючись річною грошовою вартістю, виробничі запаси хлібопекарських підприємств можна класифікувати на групи А, В і С. До групи А можна віднести основну хлібопекарську сировину – борошно, до групи В – цукор, дріжджі, яйця, соняшникову олію та маргарин. Усі інші види запасів відносять до групи С, оскільки вони мають відносно низьку річну грошову вартість. Саме поділ на групи дасть змогу посилити внутрішній контроль за заготівлею і подальшим зберіганням та рухом виробничих запасів, і в кінцевому рахунку, підвищити якісні характеристики рівня управління запасами.

Список літератури

1. Романчук К.В. Витрати на інформаційне забезпечення процесу придбання: шляхи оптимізації обліку / К.В Романчук, Дн.Л Кузьмін // Вісник ЖДТУ / Економічні науки. – 2011. – № 3 (57). – С. 136-142.
2. Валуєв Б.И. Проблемы развития учета в промышленности. – М.: Финансы и статистика, 1984. – 215с.
3. Зарудна, Н. Я. Процес постачання як об'єкт обліку [Електронний ресурс] / Н. Зарудна // Наука й економіка. – 2010. – Вип. 1. – С. 70-76.
4. Пугаченко О.Б. Місце та значення функції обліку в управлінні матеріальним забезпеченням хлібопекарного виробництва // Вісник соціально-економічних досліджень. Вип. 22 / Одес.держ.екон.ун-т; Одеса: ОДЕУ, 2006. – С. 301-306.

Ю. Момот

Отраслевые особенности учета для целей управления процессом заготовки хлебопекарных предприятий

В статье рассмотрены особенности функционирования предприятий хлебопекарной отрасли. Исследовано их влияние на учет и управление процессом заготовки запасов. Рассмотрено содержание понятий «заготовка», «снабжение» и «приобретение» в литературных источниках. Предложено использование метода АВС для улучшения внутреннего контроля процесса заготовки.

Одержано 13.03.12

УДК 336.77: 330.567.22

І.В. Мелющенко, ст. гр. ФК-11М

Кіровоградський національний технічний університет

Банківське споживче кредитування в Україні. Аналіз та перспективи розвитку

Досліджено банківське споживче кредитування в Україні, проаналізовано його стан та перспективи розвитку у найближчому часі.

банк, споживчий кредит

У сучасній вітчизняній економічній теорії відсутні праці, у яких би комплексно розглядалися сутність і значення кредиту та кредитних відносин як одного з визначальних чинників економічного зростання, також не визначено загальні тенденції становлення та розвитку споживчого кредитування в Україні, не проаналізовано вплив цього кредиту на розвиток економіки, фінансову реструктуризацію підприємств, стан реального сектора економіки.

Історія розвитку кредитних відносин у незалежній Україні ще досить коротка. Але складалась вона на базі тих кредитних відносин, які існували в Радянському Союзі з його адміністративно-командною системою господарювання. Щоправда, у галузі кредитних відносин перехід від старої до ринкової системи господарювання здійснювався швидше, ніж в інших сферах життя нашої країни. Це пояснюється тим, що в основі цих відносин лежить наймобільніший ресурс – гроші. Але, на жаль, кредитні відносини в Україні після розпаду Радянського Союзу розвивалися недостатньо, що негативно вплинуло на розвиток і стан економіки. З переходом до ринкових умов господарювання змінювався склад як кредиторів, так і позичальників. Основними кредиторами стали комерційні банки, у тому числі колишні державні, а позичальниками дедалі більше ставали приватні та колективні підприємства, приватні підприємці та окремі громадяни. Якщо в перші роки державної незалежності України кредитування населення на споживчі потреби було майже повністю припинено, то починаючи з 1996 р. споживчий кредит почав поступово відновлюватись і набувати розвитку. Все більшого розмаху отримувало кредитування будівництва і придбання житла населенням, у тому числі пільгового для окремих категорій населення, коли частину витрат брала на себе держава або місцеві органи влади. Щоправда, темпи такого кредитування стримувались відсутністю законодавства про іпотеку.

В країнах з розвинутою ринковою економікою споживчий кредит як зручна і вигідна форма обслуговування населення суттєво впливає на розвиток економіки і тому активно регулюється з боку держави. Регулювання здійснюється як на рівні надання кредиту, так і на рівні його використання і виражається або в заохочуванні кредитування кінцевого споживача через відсоткову ставку, термін кредиту, первісну участь власними коштами в кредитній операції або ж у більш жорсткому режимі кредитування. Таке кредитування приносить банкам левину частку доходів. Майже всі великі покупки відбуваються в кредит.

В сучасних умовах розвиток банківського кредитування є необхідною умовою стабільного функціонування всієї банківської системи та забезпечення економічного зростання. В останні роки українські банки перебувають в умовах жорсткої

конкуренції, як з боку вітчизняних банків, так і іноземних. Споживче кредитування є одним з найпоширеніших видів банківських операцій у розвинутих країнах світу і одним зі стимулюючих факторів розвитку економік цих країн. Воно забезпечує значну прибутковість банків. Кредитування юридичних осіб є надто ризикованим. Проте різкий ухил банків у бік споживчого кредитування не знімає проблеми кредитних ризиків. Актуальність даної теми полягає у тому, що споживче кредитування є одним із основних видів банківської діяльності, що значною мірою впливає на їх прибутковість.

Аналізу проблем розвитку споживчого кредитування приділяється належна увага в економічній літературі. Теоретичну базу дослідження в Україні становлять праці провідних вітчизняних науковців: М. Алексеєнка, А. Демківського, А. Ковальчука, В. Лагутіна, А. Мороза, М. Пуховкіної, М. Савлука та інші. Кредитування населення, або споживче кредитування, набуває останнім часом значних масштабів, а тому все більше науковців приділяють цьому виду кредиту особливу увагу. Серед таких учених, які розглядали дану проблему, варто виокремити О. Дзюблюка, , В. Міщенко, , П. Роуза, А. Чухно та інших. Проте окремі аспекти цієї проблеми потребують подальшого дослідження і удосконалення.

Дана стаття розкриває сутність споживчого кредитування та його стан в умовах сучасної економіки, на основі чого визначаються найкращі перспективи розвитку даного виду банківської діяльності найближчим часом.

Споживчий кредит - кошти, які надаються комерційними банками громадянам України під процент у тимчасове користування на умовах забезпечення, повернення, строковості, платності та цільової спрямованості. В сучасних умовах споживчий кредит - досить поширений вид кредитування, який виступає важливим сегментом фінансово-кредитного ринку, вигідним для кредиторів в особі фінансових установ. Рівень розвитку споживчого кредитування характеризує рівень життя населення. Розширення масштабів кредитування сфери кінцевого споживання сприяє формуванню цивілізованих відносин на споживчому ринку країни. Споживчий кредит має багато специфічних рис, пов'язаних із особливостями сфери особистого споживання громадян [5].

По-перше, цей вид позики відображає відносини між кредитором і позичальником, сутність яких полягає у кредитуванні кінцевого споживання, на відміну від позик, які надають суб'єктам господарювання для виробничих цілей або для придбання активів, що породжують рух вартості (наприклад, акцій, облігацій тощо).

По-друге, на відміну від інших видів кредиту, якими користуються переважно суб'єкти господарювання, споживчі кредити одержують, як правило, фізичні особи.

По-третє, споживчий кредит є засобом задоволення споживчих потреб населення, тобто особистих, індивідуальних потреб людей. Така позика прискорює отримання певних благ (товарів, послуг, робіт), які вони могли б мати (придбати) лише у майбутньому, накопичивши кошти, необхідні для купівлі цих товарно-матеріальних цінностей або послуг і робіт з будівництва тощо. Надання споживчих позик населенню, з одного боку, підвищує їх платоспроможний попит, життєвий рівень у цілому, а з іншого - прискорює реалізацію товарних запасів, послуг, сприяє створенню основних фондів.

По-четверте, всі види споживчого кредиту мають соціальний характер, оскільки вони сприяють вирішенню суспільних проблем - підвищенню життєвого рівня населення (передусім із низьким та середніми доходами), утвердженню принципів соціальної справедливості [8].

Розмір кредиту визначається доходами та кредитною історією клієнта. Існують спеціальні бюро, де банк може одержати кредитну історію свого позичальника. На всьому пострадянському просторі тільки у Вірменії поки вдалося створити такий інститут.

За останні роки спостерігались значні перепади в динаміці споживчого кредитування. За даними Національного банку України за 1998 - 2005 роки обсяг

банківських кредитних вкладень фізичним особам зріс у 63,4 рази. Світова фінансова криза, що розпочалась у 2007 р., зачепила в тій чи іншій мірі економіки більшості країн світу. Наслідки кризи відчутні і в Україні. Однією з причин, через яку вона виникла в нашій державі, є залучення банками зовнішніх запозичень з метою кредитування в переважній більшості населення. Тобто гроші направлялися не на реальний розвиток економіки, а на споживання побутової техніки, автомобілів і квартир. Головною проблемою стало те, що гроші почали надаватися споживачам на тривалий строк: 5–7 років для автомобіля, 20–30 років для нерухомості, а зарубіжні кредити вітчизняні фінансові установи залучали на незначний строк – 3–5 років. При цьому українські банки розраховували перекредитовуватися за рубежом на таких же вигідних умовах і надалі. Але через світову фінансову кризу іноземні банки спочатку зробили жорсткішими умови залучення кредитів в Україну, а незабаром взагалі перестали надавати кредити українським банкам.

У даний період фінансової кризи банки були змушені шукати додаткові джерела доходів. Виходом для них стало підвищення процентних ставок за отриманими позичальниками кредитам, що робилось, як правило, в односторонньому порядку.[7] За даними НБУ, наприкінці 2008 року ставки за раніше отриманими позиками в іноземній валюті виросли на 3%, до 16-18%, а в гривні на 5%, до 22-24%. Така політика викликала масове невдоволення клієнтів банку, що призвело до прийняття Верховною радою закону №666-VI, що забороняє банкам в односторонньому порядку змінювати умови укладання з клієнтами договорів, зокрема збільшувати розмір процентної ставки за кредитами або зменшувати його по депозитах (крім вкладень до запитань). Відповідні поправки були внесені до ст. 55 Закону «Про банки і банківську діяльність» та ст. 1056-1 і 1061 Цивільного кодексу. З часом заборона була поширена і на кредитні спілки а ломбарди (закон №3524-1 від 21 січня 2010 року) [1]. За 2010-2011 роки кількість банків, що пропонують споживчі кредити, стало більше. Ставки по таким кредитам відносно стабілізувалися, але доступність споживчих кредитів населенню не є високою, оскільки процедура відбору кредитоспроможних громадян є досить жорсткою.

Дослідивши проблему споживчого кредитування в Україні, можна дійти певних висновків. За останні роки даний вид банківської діяльності буд досить нестабільним, причиною чому стала фінансова криза в країні. Значні коливання в динаміці споживчого кредитування припадають саме на 2007-2010 роки, коли спостерігається тенденція скорочення, а потім відновлення банківського кредитування загалом, і споживчого кредитування зокрема. В даний період часу банки поступово «відроджують» даний вид діяльності, відносно урівноваживши умови кредитування, а саме відсоткові ставки, але всі бажаючі отримати споживчий кредит змушені відповідати суворим банківським вимогам. В першу чергу споживчі беззаставні кредити, як правило, надаватимуться виключно своїм клієнтам, співробітникам підприємств, з якими укладені договори по обслуговуванні зарплатних проектів або тим клієнтам, які раніше користувалися кредитом та мають позитивну кредитну історію.

Список літератури

1. Про захист прав споживачів Закон України із змінами, внесеними згідно із Законом України N 2741-VI (2741-17) від 02.12.2010
2. Губарь О. Кредитні ставки ідуть у вільне плавання / О.Губарь // Коммерсант. - 2010р. - №3 . - С.18
3. Дубницький В. Споживче кредитування та перспективи його розвитку в Україні / В.Дубницький, Р.Лісна, К.Кузьміна //Коммерсант - 2009. - № 10. С. 10
4. Круглик С. Створення позитивного іміджу банківської системи в умовах кризи / С. Круглик, О. Єременко // Вісник НБУ. - 2009. - № 2. - С. 50-54.
5. Лагунін В.Д. Кредитування: теорія і практика: Навч.посібн – К.: Т-во Кредитування: теорія і практика: Навч.посібн. – К.: Т-во“Знання”, КОО, 2000. – 215с. – (Вища освіта XXI століття);

6. Луценко А. Деякі аспекти правового регулювання споживчого кредитування в Україні //Економіка України.-К.,2008.-№ 5.- С. 37-41
7. Табачук Г.П., Дугіна І.В.Аналіз соціально-економічного значення споживчого кредиту //Регіональна економіка, 2007, № 1, с. 223-229.
8. Ачкасов М. Споживчі кредити - www.consumerinfo.org.ua.

І.Мелющенко

Банковское потребительское кредитование в Украине. Анализ и перспективы развития

Исследовано банковское потребительское кредитование в Украине, проанализировано его состояние и перспективы развития в ближайшем времени.

I.Meluyshenko

Banking consumer lending in Ukraine. Analysis and prospects of development

Studied banking consumer lending in Ukraine, analysis of its condition and development prospects in the near time.

Одержано 14.03.12

УДК 33 6.71

А.Є. Погребняк, магістр гр. ФК-11-МБ

Кіровоградський національний технічний університет

Удосконалення управління продуктами банку в умовах фінансової кризи

У статті досліджується проблематика удосконалення управління банківськими продуктами у банках України в умовах фінансової кризи на всіх стадіях менеджменту продуктів банку: розробка та впровадження банківських продуктів, ціноутворення на продукти банку, організація продажу продуктів банку. Обґрунтовано актуальні заходи щодо підвищення ефективності ведення банківської діяльності загалом.

банківський продукт, управління банківськими продуктами, фінансова криза

Постановка проблеми. Світова фінансова криза та погіршення макроекономічних показників України в 2008-2009 рр. вимагають від менеджменту банку відповідних змін у здійсненні банківської діяльності, зокрема управлінні продуктами банку, адже в нових умовах необхідні нові підходи щодо менеджменту банківських продуктів, що спрямовані на підвищення фінансової безпеки банківської установи та вирішення важливих проблем, таких як, наприклад, підвищення ліквідності банку.

Аналіз останніх досліджень, у яких запропоновано вирішення проблеми. Найпоширенішими працями в цьому напрямку є наукові роботи таких авторів як: Н. В. Калістратов., В. А. Кузнецов, Є. В. Калугіна, Є. В. Савельєв, С. І. Чоботар, Д. А. Штефанич. Але дані автори розглядали лише окремі стадії управління продуктами банку. Саме тому у цій роботі ми розглянемо заходи щодо підвищення ефективності менеджменту продуктів банку на всіх стадіях управління продуктами банку: розробка та впровадження банківських продуктів, ціноутворення та організація

продажу банківських продуктів, а також інші заходи, що стосуються покращення організації бізнес-процесів банку загалом та управління банківськими продуктами зокрема.

Мета статті – дослідити умови управління продуктами банку в умовах фінансової кризи та запропонувати дієві механізми щодо його вдосконалення.

Методологічну основу дослідження склали такі методи:

- порівняння – визначення умов надання банківських продуктів у різні проміжки часу;
- аналіз - дослідження окремих аспектів управління продуктами у комерційних банках;
- системний підхід - дослідження управління банківськими продуктами в умовах світової фінансової кризи з різних аспектів діяльності банку.

Виклад основного матеріалу. В умовах фінансової кризи перед банками постає нагальна проблема залучення додаткових коштів фізичних та юридичних осіб, що при зменшенні довіри до банківської системи країни, особливо серед населення, є зовсім не простим завданням. Вирішення цієї проблеми, на нашу думку, стає можливим завдяки удосконаленню політики управління депозитними продуктами банку, зокрема, розробці універсальних депозитів, в межах яких клієнт може без розірвання угоди знімати кошти з депозиту та поповнювати вклад. Таким чином, такі ощадні пропозиції не підлягатимуть дії мораторію на дострокове зняття коштів з вкладу, а можливість вільного користування грошима сприятиме відновленню довіри приватних осіб та залученню таких необхідних ресурсів населення. При розробці універсального депозиту для фізичної особи насамперед варто звернути увагу на такі важливі параметри вкладу, як відсоткова ставка, незнижувальний залишок, обмеження щодо зняття коштів з депозиту, а також можливість використання коштів за допомогою картки.

Поряд з універсальними депозитами для фізичних осіб в умовах світової фінансової кризи банкам варто розробляти та впроваджувати депозитні лінії для корпоративних клієнтів. Причому, якщо раніше багато таких продуктів зводилось лише до оформлення звичайного депозиту та при необхідності – додаткових угод до нього, то в нинішніх умовах постає нагальна потреба в розробці універсальної депозитної лінії з можливістю розміщення та зняття коштів юридичною особою без жодних обмежень. Дослідження продуктового ряду 50 найбільших банків за обсягом активів за станом на 01.01.2009 [6] показало, що однією з найбільш вдалих пропозицій такого універсального вкладу юридичним особам є депозит Online від Укрсоцбанку. Процентні ставки за депозитом є досить вигідними, зокрема, 13 % у грн., 7 % у дол. США та 6,5 % в євро. При цьому вкладник може знімати кошти без жодних обмежень в той час, як банк встановлює комісію за зняття у розмірі 0,05 % від частки депозиту, що повертається вкладнику, але не менше 1 гривні, що дозволяє банку отримати ще й комісійні доходи [11].

В умовах зменшення довіри населення до банківської системи України підвищення ефективності управління продуктами банку може бути забезпечено за допомогою розробки та впровадження короткострокових депозитів з терміном розміщення коштів до 1 міс., наприклад, 7 та 14 днів. Вкладнику легше довірити кошти банку на більш короткий термін, а при своєчасній виплаті процентів за вкладом клієнт може довірити кошти на більш тривалий період. Крім цього, такі депозити дозволяють залучити нових клієнтів, що мають вільні кошти, які знадобляться вкладнику через короткий проміжок часу. Стосовно роботи з кредитними продуктами, то керівництву банку варто провести активну роботу щодо стимулювання погашення існуючої заборгованості за рахунок реструктуризації кредитів, тим більше, що таку політику

заохочує Національний банк України, який у постанові від 5 лютого 2009 № 49 дозволив банкам “самостійно та на власний ризик, з урахуванням фінансового стану позичальників – фізичних осіб, приймати рішення про реструктуризацію наданих їм кредитів” [2] та “підвищувати на один рівень категорію реструктуризованої кредитної операції з позичальниками, яких віднесено до класів “Б”, “В” та “Г”, за якою стан обслуговування позичальником боргу протягом останніх шести місяців визначений як добрий за умови, що кредитним договором (або змінами до нього щодо реструктуризації заборгованості) встановлено строк погашення основного боргу та/або процентів/комісій не рідше одного разу на місяць” [2].

У цій постанові НБУ також рекомендував банкам здійснювати “реструктуризацію заборгованості з дотриманням таких принципів:

- створення умов для забезпечення відновлення платежів за кредитом шляхом продовження строків дії кредитних договорів та/або зменшення щомісячних платежів до прийнятного рівня, виходячи з фінансових можливостей позичальника;
- уникнення конфлікту інтересів банку та клієнтів під час реалізації застави за кредитом;
- незастосування штрафних санкцій (пені, штрафи тощо) за реструктуризованими кредитами в разі забезпечення виконання позичальниками умов додаткового договору або дострокового їх погашення” [2].

Реструктуризацію позик банківські установи можуть здійснювати за допомогою таких заходів:

- збільшення строку кредитування;
- впровадження кредитних канікул;
- перехід на іншу схему або валюту погашення позики;
- зменшення процентної ставки при достроковому погашенні частини заборгованості.

Дослідження кредитної політики 50 найбільших банків за обсягом активів за станом на 01.01.2009 [6] показало, що деякі українські банки вже впровадили програми з реструктуризації виданих позик на початку 2009 року. Так, зокрема, у лютому 2009 року Укргазбанк впровадив програму “Зміна валюти кредиту”, згідно з якою позичальник отримує можливість перевести отриману позику з національної до іноземної валюти за умови обов’язкового дострокового погашення 10 або 20 % кредиту. У разі дострокового погашення 10 % позики встановлюється нова процентна ставка в гривні на рівні близько 15 % річних. Якщо ж клієнт має у своєму розпорядженні кошти для дострокового погашення на рівні 20 % і вище, процентна ставка в гривні залишається на рівні тієї, яка діяла по валютному кредиту, або близько 13 % річних [9].

Аналогічні програми, що сприяють вчасному погашенню позик, можуть бути впроваджені й для юридичних осіб. У січні 2009 року банк “Надра” впровадив акцію для корпоративних клієнтів, у яких є заборгованість за кредитом. При частковому погашенні строкової заборгованості по основному боргу на залишок по кредиту банк пропонує встановити пільгову відсоткову ставку, що залежить від величини погашення. Причому при погашенні всієї простроченої заборгованості банк звільняє клієнта від зобов’язання сплати нарахованої пені та штрафів. Аналогічна акція була впроваджена в банку “Надра” й для фізичних осіб [8].

В умовах обмеження кредитування з боку НБУ та різкого підвищення процентних ставок за позиками у 2008 році особливо актуальною стала розробка спеціальних програм з іншими контрагентами, зокрема автосалонами. Сутність спеціальної програми може полягати у компенсації частини відсоткової ставки контрагентом. Це дозволить банку запропонувати досить вигідні умови кредитування, а

представникам реального сектора економіки збільшити обсяг продажу товару. У січні 2009 року програми співробітництва з окремими автосалонами були впроваджені в Індекс-Банку (автомобілі Рено, строк – до 7 років, валюта – гривня, процентна ставка – до 26,9 % річних) [7] та ВТБ Банк (автомобілі – Mitsubishi, строк – до 7 років, валюта – гривня, процентна ставка – 20,49 % річних) [12].

Підвищення ефективності управління продуктами банку також може бути досягнуто за рахунок створення та підтримки різноманітних акційних пропозицій та програм лояльності для клієнтів банку. Застосування таких програм дозволяє утримати клієнта банку, що зменшує його витрати, адже як показали останні дослідження – “затрати на залучення нового клієнта у десять разів перевищують витрати на продаж продукту діючому клієнту” [3, с. 228].

В умовах світової фінансової кризи та зменшення довіри до банківської системи України особливо актуальним стає залучення нових коштів та утримання існуючих вкладів клієнтів, що може бути здійснено за допомогою розробки та впровадження ефективної конусної програми за депозитами. Одним з найбільш вдалих прикладів такої депозитної політики, на нашу думку, є програма лояльності від АльфаБанку. Спеціалісти банку запропонують підвищену ставку +0,5 % закладами понад 100 000 грн. / 20 000 дол. США / 20 000 євро, для клієнтів, які розмістили принаймні один депозит в АльфаБанку, діє програма “Отримай більше”, яка дозволяє отримати бонус при відкритті наступного депозиту – збільшену відсоткову ставку на 0,5 %, для пенсіонерів за всіма депозитами відсоткова ставка збільшується на 0,3 % річних, а для клієнтів, які заповнили заявку на оформлення депозиту на сайті АльфаБанку, за депозитами “Прогрес”, “Рантє” або “Ощадний” встановлюється збільшений на 0,3 % річних розмір відсоткової ставки [5].

Стосовно ціноутворення на банківські продукти, то в умовах підвищення фінансових ризиків банківським установам варто застосовувати метод ціноутворення, який отримав назву “базова ставка плюс прибуток”. Суть цього методу полягає в тому, що розмір кредитного або депозитного процента визначається як сума базової ставки (LIBOR, EUIBOR чи KIBOR) та кредитної/депозитної маржі – прибутку, що перевищує операційні й адміністративні витрати плюс компенсація за кредитний ризик або премії, яку готовий сплачувати банк вкладнику. Встановлення плаваючої ставки дозволить банку періодично змінювати дохідність/собівартість своїх операцій, що зменшить процентні ризики банківської установи.

Водночас в умовах світової фінансової кризи зменшення попиту на банківські продукти та зниження доходів банків, на нашу думку, необхідні зміни й у політиці продажу банківських продуктів. Так, для підвищення продажу продуктів банку необхідно зменшити роль традиційних каналів продажу, зокрема відділень, точок продажу та фінансових посередників у той час, як привабливість наступних нетрадиційних каналів, внаслідок відносно невеликих витрат на їх обслуговування та розширення кількості потенційних клієнтів, буде тільки зростати: інтернет-портали, фінансові інформаційні портали та callcenter.

Так, зокрема, у січні-лютому 2009 р. провідний банк України УкрСиббанк припинив діяльність 100 відділень, причому деякі з них були адаптовані до центрів самообслуговування [10].

Підвищення ефективності продажу продуктів банку також може бути здійснено за рахунок покращення впровадження CRM-системи (від англійської custom relationship management – управління відносинами з клієнтами). Так, за результатами досліджень, що “проводяться у сфері автоматизації бізнесу різними консалтинговими компаніями, економічна ефективність від впровадження CRM-систем може досягати до 300 %” [1, с. 54].

Запорукою ефективного управління банківськими продуктами в умовах посилення конкуренції є підвищення вимог щодо якості банківських продуктів та впровадження нових технологічних пропозицій, що вимагає від керівництва банку пошуку нових ефективних методів розвитку, які б надали змогу закріпити конкурентні переваги на ринку і забезпечити виконання місії. Здійснення цього є можливим завдяки системному проведенню бенчмаркінгу (від англ. benchmark – початок відліку, контрольна точка [4, с. 136]). Суть бенчмаркінгу в банку полягає у дослідженні бізнес-процесів, внутрішніх процедур та технологій, методик аналізу та ціноутворення на банківські продукти у провідних банках-конкурентах з метою підвищення ефективності управління банком. У порівнянні зі звичайним конкурентним аналізом бенчмаркінг здійснюється на більш детальній, формалізованій та системній основі, що дозволяє отримати більш точну та якісну інформацію.

В умовах світової фінансової кризи виживають та досягають успіху ті банківські установи, що займаються бізнесом найефективнішим способом, досягаючи зниження витрат при збереженні високої якості продуктів. Однією з найсучасніших та найефективніших бізнес-моделей, що дають змогу банківській установі досягти реальних конкурентних переваг, є аутсорсинг. Так, опитування, “проведене серед 145 топ-менеджерів провідних світових компаній, підтвердило, що аутсорсинг дедалі більше стає для них стратегічною ініціативою. Він активно використовується у багатьох сферах діяльності, але особливе значення має в непромислових сферах, так обсяг ринку аутсорсингу в США у 2005 році досягнув 25,7 млрд. дол. США” [4, с. 154].

Необхідною передумовою вибору підрядника з найкращими умовами, на нашу думку, є проведення тендера на виконання певних робіт, організацію якої здійснює спеціальний підрозділ, наприклад, Управління закупівель, а рішення щодо вибору постачальника приймається відповідальним незалежним органом (наприклад, закупівельною комісією).

Висновки та перспективи подальших наукових розробок у даному напрямі.

Отже, у керівництва банку є широкий вибір механізмів підвищення ефективності управління банківськими продуктами на кожній стадії управління продуктами банку: розробка та впровадження банківських продуктів (розробка універсальних депозитних продуктів, короткострокових депозитів, спеціальних програм із зовнішніми контрагентами, реструктуризація проблемної кредитної заборгованості, акційних пропозицій та програм лояльності), ціноутворення (встановлення ціни за методом “базова ставка + прибуток”, впровадження плаваючих ставок за кредитними пропозиціями) й організація продажу продуктів банку (скорочення кількості відділень, продаж продуктів за допомогою альтернативних каналів збуту), а також інших заходів, що забезпечують підвищення ефективності всіх процесів менеджменту банківських продуктів зокрема та банківської діяльності загалом (бенчмаркінг, аутсорсинг, впровадження та удосконалення інформаційно-аналітичних систем у банку).

У подальшій науковій роботі варто розглянути проблематику оцінки ефективності управління банківськими продуктами та критерії формування оптимального продуктового ряду банківської установи в умовах світової фінансової кризи.

Список літератури

1. Калистратов, Н. В. Банковский розничный бизнес [Текст] / Н. В. Калистратов, В. А.
2. Кузнецов, А. В. Пухов. – М. : БДЦ-Пресс, 2006. – 424 с.
3. Про окремі питання банківської діяльності [Текст] : постанова Правління Національного банку України від 5 лютого 2009 № 49.
4. Рой, С. Маркетинг финансовых услуг [Текст] / С. Рой ; пер. с англ. В. В. Ильина и А. В. Болдышевой под. общ. ред. Е. В. Калугина. – М. : Вершина, 2007. – 256 с.

5. Савельєв, Є. В. Новітній маркетинг [Текст] : навч. посібник / Є. В. Савельєв, С. І. Чоботар, Д. А. Штефаніч. – К. : Знання, 2008. – 420 с.
6. www.alfabank.com.ua [Електронний ресурс].
7. www.aub.com.ua [Електронний ресурс].
8. www.indexbank.ua [Електронний ресурс].
9. www.nadra.com.ua [Електронний ресурс].
10. www.ukrgasbank.com [Електронний ресурс].
11. www.ukrsibbank.com [Електронний ресурс].
12. www.usb.com.ua [Електронний ресурс].
13. www.vtb.com.ua [Електронний ресурс].

А. Погребняк

Удосконалення управління продуктами банку в умовах фінансової кризи

У цій статті автор досліджує основні проблеми поліпшення банківських продуктів управління в українських банках в умовах фінансової кризи на всіх етапах банківського продуктів для управління: розробка та впровадження банківських продуктів, ціноутворення та продажу, а також пропонує важливі дії керуватися в цілях підвищення ефективності банківської діяльності в цілому.

А. Pogrebnyak

An improvement of management of bank products is in the conditions of financial crisis

In this article the author researches the main problems improvement of banking products management in Ukrainian banks under conditions of financial crisis on all steps of banking products management: development and implementation of banking products, pricing and sales, and also offers important actions guided to increase effectiveness of banking activity as a whole.

Одержано 08.02.12

М.С. Співка, ст. гр. УП-11М, Л.М. Фільштейн, проф., д-р екон. наук
Кіровоградський національний технічний університет

Стан використання трудового потенціалу: пропозиції щодо поліпшення

В статті розглянуто сучасний стан використання трудового потенціалу. Висвітлено процеси та головні чинники, які впливають на трудовий потенціал. Розроблено теоретичні і практичні рекомендації щодо шляхів підвищення ефективності використання трудового потенціалу на підприємстві.
трудові ресурси, ефективність, продуктивність праці, результативність

Актуальність обраної теми обумовлена тим, що в даний час трудовий потенціал є визначальним в ефективності господарювання і конкурентної переваги на ринку для підприємства. При цьому аналіз поточного рівня використання трудового потенціалу відображає недостатньо повне залучення даного ресурсу до відтворювального процесу.

На мікроекономічному рівні це приведе до підвищення результативності діяльності комерційного підприємства і його положення на ринку.

На макроекономічному рівні, вирішення проблеми підвищення використання трудового потенціалу вирішує ряд найважливіших проблем - ефективності національного господарства, стимулювання його розвитку, підвищення рівня зайнятості за рахунок підвищення привабливості праці як чинника виробництва.

Таким чином, дослідження проблеми ефективності використання трудового потенціалу підприємства має велике значення на сучасному етапі розвитку економічних стосунків.

Теоретико-методологічні й економіко-організаційні аспекти формування та використання трудового потенціалу розглянуто в працях таких вітчизняних і зарубіжних учених: Д.Богині, С.Бандури, О.Бугуцького, О.Власюка, М.Долішнього, С.Злупка, Ю.Краснова, С.Копчака, Е.Лібанової, І.Лукінова, С.Вовканича, В.Мікловди, В.Онїкієнка, С.Писаренко, С.Пирожкова, М.Пітюлича, Н.Тітової, М.Романюка, О.Хомри, В.Стешенко, М.Шаленко, Л.Шепотько, К.Якуби та інших.

Мета статті полягає в комплексному дослідженні соціально-економічних аспектів використання трудового потенціалу в умовах ринкових перетворень і розробці на цій основі теоретичних і практичних рекомендацій щодо шляхів підвищення ефективності його використання.

Об'єктивна необхідність у подальшому поглибленні теоретичних досліджень і методичних розробок пов'язана з уточненням категорії "трудоий потенціал", удосконаленням методичних підходів до оцінки стану трудового потенціалу, а також з безпосереднім поліпшенням процесів його формування та використання, тому тема статті є актуальною й необхідною.

Реалізація цієї мети зумовлює основні задачі дослідження:

- проаналізувати зміст соціально-економічної категорії "трудоий потенціал";
- розглянути і визначити теоретичні аспекти формування трудового потенціалу підприємства та його використання з урахуванням умов і факторів, які обумовлюють процеси, що мають місце у перехідній економіці.

Методи дослідження. Теоретичною й методологічною основою проведених досліджень є наукові положення економічної теорії, роботи вчених – економістів, соціологів, демографів.

Перед тим як визначити поняття «трудоий потенціал» слід його відокремити від загальноживаних економічних категорій «трудоий ресурси» і «персонал».

Трудоий ресурс – це економічно активна, працездатна частина населення регіону, яка володіє фізичними і культурно-освітніми можливостями для участі в економічній діяльності підприємства (організації).

Персонал – це сукупність постійних працівників, що отримали необхідну професійну підготовку та(або) мають досвід практичної діяльності.

Трудоий потенціал – це існуючі сьогодні та передбачувані трудові можливості, які визначаються чисельністю, віковою структурою, професійними, кваліфікаційними та іншими характеристиками персоналу підприємства.

Система управління трудовим потенціалом суспільства є системою впливу на процеси формування, розподілу і використання його відповідно до поточних і стратегічних цілей соціально-економічної політики держави. Ця система є єдністю двох підсистем: керівної та керованої. Керівна підсистема (суб'єкт управління) — людина чи група людей, які здійснюють управлінський вплив на керовану підсистему (об'єкт управління) спеціалізованими технічними засобами. Керована підсистема — це єдність соціального (людини) і технічного елементів процесу виробництва, зв'язок між керівними та керованими системами здійснюється за допомогою інформації. Управління виникло з потреб координації та погодження спільної праці, з розвитком виробництва та економічних зв'язків у суспільстві. Згодом управління ускладнилося, функції управління розширилися і розповсюдилися на окремі різновиди управлінської праці.

Будь-яке управління, зокрема і трудовим потенціалом, неможливе, якщо не поставлено його мету, не визначені завдання, функції, методи та всебічне забезпечення

(кадрове, інформаційне, ресурсне, фінансове, законодавче). Управління є неможливим без таких функцій, як аналіз стану справ, прогнозування, планування заходів стосовно управління процесами, контролю їх виконання та відповідальності. Головними елементами управління є люди, які водночас є і суб'єктами, і об'єктами управління.

Рівнями управління трудовим потенціалом є: загальнодержавний, регіональний, за видами економічної діяльності, місцевий, а також рівень окремої організації, де ресурси праці у формі персоналу або кадрового складу організації безпосередньо реалізують своє соціально-економічне призначення.

Формування трудового потенціалу суспільства — це процес постійного поновлення його чисельності та якісного складу. Під структурою трудового потенціалу розуміють співвідношення різних демографічних, соціальних, професійних (та за іншими характеристиками) груп населення. Передусім трудовий потенціал може бути використовуваний — до нього слід віднести всіх тих, які працюють, а також потенційний трудовий потенціал, тобто тих, які бажають працювати (безробітних і тимчасово незайнятих у віці від 15 до 70 років включно). Крім того, існує економічно неактивне населення у віці 15—70 років, яке належить до потенційної частини ринку праці і в якійсь кількості в будь-який момент може виявити економічну активність.

Ефективність використання трудового потенціалу характеризується сукупністю взаємопов'язаних показників, що відображають динаміку чинників, які впливають на зростання національного доходу. У практиці державного менеджменту для оцінки ефективності використання трудового потенціалу використовуються насамперед показники підвищення ефективності використання праці.

Темп зростання продуктивності праці визначаються відношенням рівня продуктивності праці у плановому (прогнозованому) або ж у звітному періоді (році) у відсотках до базового минулого року чи періоду (ланцюговий індекс). Продуктивність суспільної праці по народному господарству у цілому розраховується за допомогою ділення виробленого національного доходу на чисельність зайнятих працівників:

$$\text{Пс.п.} = \text{НД} / \text{Чзм}, \quad (1)$$

де Пс.п. — продуктивність суспільної праці, грн;

НД — вироблений дохід, грн;

Чзм — чисельність зайнятих, осіб.

За видами економічної діяльності на підприємствах рівень продуктивності праці визначається за формулою:

$$\text{Пп.} = \text{Q} / \text{Чпвп}, \quad (2)$$

де Пп. — продуктивність праці за видами економічної діяльності і підприємствами;

Q — обсяг продукції, грн;

Чпвп — середньоблікова чисельність персоналу, осіб.

Ефективність використання трудового потенціалу на будь-якому рівні можна визначити через формулу інтенсивності виробництва, а саме:

$$\text{Qпп} = 100\% - \Delta\text{Чп} / \Delta\text{Q} \times 100\%, \quad (3)$$

де Qпп — питома вага НД, або продукції галузі, регіону, підприємства, вироблених за період, за рахунок приросту продуктивності праці, %;

$\Delta\text{Чп}$ — приріст чисельності працюючих за період, %;

ΔQ — приріст обсягу НД або продукції галузі, регіону, підприємства за період, %.

У разі, коли зростання обсягу національного доходу, продукції, робіт, послуг відбувається за незмінного чи абсолютного скорочення чисельності працівників весь приріст обсягу НД або продукції забезпечується за рахунок зростання продуктивності праці.

Економія живої праці (річних працівників) в економіці, регіоні, видах економічної діяльності і підприємствах визначається, як різниця між середньорічною чисельністю промислово-виробничого персоналу, розрахованою на плановий обсяг продукції (для народного господарства — національного доходу) за продуктивністю праці базового року, і планованою чисельністю:

$$Ч = Чб * Тнд - Чпл, \quad (4)$$

де Ч — відносна економія річних працівників, осіб;

Тнд — темп росту національного доходу (чистої продукції для підвищення), грн;

Чб, Чпл — чисельність працюючих в економіці, регіоні, галузі, на підприємстві в базовому і плановому періодах (роках), осіб.

Розглянуті вище показники ефективності використання праці потребують доповнення та конкретизації щодо вимог оцінки ефективності використання трудових ресурсів.

Ефективність використання робочої сили (Еф.) визначається також питомою вагою фактично відпрацьованого робочого часу у реальному (ефективному) фонді робочого часу. Чим питома вага вища, тим краще використовується робоча сила підприємства, галузі, регіону, суспільства.

$$Еф = \Phi ф / \Phi е \times 100\%, \quad (5)$$

де $\Phi ф$ — фактичний фонд робочого часу за період, людино-днів;

$\Phi е$ — ефективний фонд робочого часу за період, людино-днів.

Велике значення для ефективності використання трудового потенціалу має структура зайнятості населення у суспільному виробництві, передусім в економічній діяльності. Із соціально-економічним розвитком суспільства, яке будує соціально орієнтовану ринкову економіку, закономірним є процес скорочення питомої ваги зайнятих у матеріальному виробництві в загальній чисельності зайнятих у суспільному виробництві та зростанні питомої ваги (за чисельністю зайнятих) невиробничої сфери. Процес перерозподілу суспільної праці на користь невиробничої сфери є тенденцією суспільного розвитку.

Під ефективним використанням трудових ресурсів розуміють досягнення найбільших результатів праці при найменших витратах трудових ресурсів.

Неефективне використання трудового потенціалу потребує радикального реформування системи зайнятості працездатного населення. Розроблені напрямки забезпечення зайнятості дозволять збалансувати наявність робочих місць з потребою в робочій силі і можуть бути використані центрами зайнятості при розробці концепцій і програм зайнятості та соціального захисту населення.

Можна зробити такий висновок, що трудовий потенціал є джерелом забезпечення підприємств кадрами і має кількісну і якісну характеристики. Кількісна сторона трудового потенціалу визначається чисельністю працездатного населення, статеві-віковою структурою, числом безробітних. Основними компонентами якісного складу трудового потенціалу є психофізіологічна, соціально-мотиваційна, освітньо-професійна, інтелектуальна, духовно-енергетична.

Отже, основними шляхами підвищення ефективності використання трудового потенціалу є: вирішення проблем прихованого безробіття, формування ринкового механізму, створення здорового макроекономічного середовища, розробка довгострокових програм зайнятості, розвиток і підтримка регіональних ринків праці, підтримка інновацій у сфері підприємництва, переорієнтація системи професійної підготовки та ін.

Таким чином, перехід України на соціально-орієнтовані ринкові відносини надзвичайно гостро поставив проблему зайнятості населення. Недостатньо ефективно використання трудового потенціалу зумовлене спадом виробництва, зростанням ризику

незайнятості, збільшенням прихованого безробіття, розбалансованістю процесів відтворення робочих місць з наявною робочою силою, зниженням мотивації до продуктивної праці, нагромадженням виробничого устаткування із наднормативним строком експлуатації, що посилює суперечність між формальною зайнятістю і фактичною надзвичайно низькою результативністю виробничої діяльності.

Список літератури

1. Статистичний збірник за ред. О.Г. Осацієнка, Київ. Видавництво «Консультант», 2008.
2. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 352с.
3. Управління ресурсами підприємства: Навч.посіб./ Під ред. к.е.н. Ю.М. Воробйова і д.е.н Б.І.Холода. – Київ: «Центр навчальної літератури»,2004.–288с.
4. Новойтенко І.В. Чинники формування, використання, розвитку і відтворення трудового потенціалу// Наукові праці Національного університету харчових технологій. – 2007. - №23. - С. 41-43. Бібліогр.: С. 4-5.

В статье описано современное состояние использования трудового потенциала. Определены основные процессы и факторы, которые влияют на эффективность трудового потенциала при социально-трудовом кризисе, а также проблемы которые возникают в современных условиях развития рынка труда. Разработаны направления, которые способствуют эффективному использованию трудового потенциала на предприятии.

This article describes the current state of the labor potential. The basic processes and factors that affect efektivnost labor potential for social and employment crisis and the problems that arise in today's labor market. The ways that contribute to efektivnomu use of labor capacity in the enterprise.

Одержано 26.03.12

Зміст

А.С. Алексєєнко, Н.М. Чорна, С.С. Макаренко Щодо програми житлових субсидій на Україні.....	3
С. А. Гудименко, І.М. Романова, С.С. Макаренко Способи реалізації соціальної політики	6
С.С. Терещенко, А.В. Татаров Роботизовані системи штучного інтелекту.....	9
А.А. Ткач, Л.В. Тищенко, В.А. Свірідова Огляд устаткування, яке підтримує епідеміологічну безпечність питної води.....	11
Д.С. Алексєєв, А.В. Татаров Штучні інтелектуальні системи в гнучкому автоматизованому виробництві.....	15
А.А.Ткач, Л.В.Тищенко, В.В. Бондарь Огляд основних показників якості води систем оборотного водопостачання.....	17
М.С. Спичка, С.С. Макаренко Добровільне соціальне страхування в Україні.....	21
А. Ю. Бурда Проблеми оподаткування доходів фізичних осіб.....	23
Я. О. Скалева Методичні підходи до розрахунку податкового навантаження на підприємстві.....	25
А.А. Цвид Податковий борг, причини виникнення та напрями протидії.....	28
Т.В. Фоміна, А. О.Макарова Оподаткування суб'єктів малого підприємництва та напрями податкового стимулювання малого бізнесу в Україні.....	32
І. В. Павлікова Проблеми та шляхи вдосконалення акцизного оподаткування в Україні.....	35
О.О. Решетов, В.Т. Кирильчук, З.В.Стежко Філософія відродження.....	40
О.О. Решетов, В.Т. Кирильчук, З.В.Стежко Становлення і розвиток української філософії	42
О.О. Решетов, В.Т. Кирильчук, З.В.Стежко Наукове пізнання. Проблема істини. Роль практики.....	45
О.О. Решетов, В.Т. Кирильчук, З.В.Стежко Основні сфери життєдіяльності суспільства.....	48

В. П. Кравченко, А. О. Могилей Пасивні операції комерційних банків: сучасні проблеми та перспективи.....	51
І.В. Смірнова, Я.В. Клименко Тенденції розвитку ринку платіжних карток у банківській сфері.....	57
І.В. Смірнова, С.М. Непомняща Депозитні операції комерційних банків України: проблеми та перспективи розвитку.....	63
Г. І. Міокова, В.О. Буряк Особливості дивідендної політики вітчизняних підприємств.....	69
Д.С. Насипайко, Є.С. Кузьмін, В.О.Буряк Податкова політика України: проблеми та перспективи розвитку.....	74
Д.С. Насипайко, К.В. Самсонова Податковий контроль в Україні: особливості та шляхи вдосконалення	80
Г. І. Міокова, К. В. Самсонова Факторинг: сутність та особливості в Україні.....	84
Л.В.Філіппова Письмо на заняттях з іноземної мови.....	89
Н.В. Гаврилова, М.О.Грешнікова Перспективи розвитку кредитних спілок в Україні.....	91
Н.В.Гаврилова, Д.С. Ричкова Оцінка діяльності ломбардних установ в Україні.....	96
Н.В. Гаврилова, Ю.В. Стецик Інвестиційна діяльність комерційних банків.....	102
Н.В. Гаврилова, І.В. Нечепорук Оцінка діяльності інвестиційних фондів та компаній в Україні.....	106
Є.Г. Артоуз, В.П. Резніченко Використання екологічних енергозберігаючих технологій при утилізації відходів сільськогосподарського виробництва.....	110
Ю.Г.Стежко Новоутворення в німецькій лексиці: природа, функціонування та особливості перекладу.....	115
І.І. Бідна, Т.П. Мірзак Мінімальна заробітна плата в Україні: механізм її функціонування та регулювання.....	126
В.О. Гребенюк Особливості адекватного перекладу науково- технічних текстів.....	132

К.Г. Коваленко, Є.В. Зелений Вплив антропогенного фактору на радіаційний стан Кіровоградської області – причини та наслідки.....	135
В.В. Мошнягул Деякі аспекти перебудови вищої школи.....	137
Л.С. Ракул Актуальні питання щодо організації обліку розрахунків з покупцями та замовниками комунальних послуг.....	140
М.М. Підгаєцький, О.І. Скібінський, А.Р. Апаракін Кінематика планетарного стола для обробки деталей з епіциклоїдальними профілями.....	144
Г.М. Дзеркаль Проблемні аспекти обліку загальнопромислових витрат у виробництві вузлів, деталей та приладдя для автомобілів та їх двигунів і шляхи їх вирішення.....	149
О.С. Овращко, С.В. Бойко Вплив глобалізації на рівень конкурентоспроможності вітчизняних підприємств	156
Н. В. Смірнова, Я. В. Клименко Особливості побудови управлінського обліку в сільськогосподарських підприємствах.....	160
Г.А.Кулик, В.В.Плетень, Н.Л.Умрихін Ефективність біопрепаратів при вирощуванні цукрових буряків.....	166
Г.А. Кулик, І. Літвінов Вплив бур'янів на продуктивність цукрових буряків.....	170
О.І.Скловська Оптимізація дій влади та молоді на зламі тисячоліть.....	173
<i>С.А. Джирма, А.П. Дворниченко</i> Новая домостроительная система "АРКОС" – вторая жизнь сборных железобетонных конструкций.....	179
М.С. Пасічник, Т.М. Котенко Проблеми інституту банкрутства в Україні.....	182
В.Ф. Гамалій, М.В. Якорєва Перші кроки розвитку високочутливої оптичної спектроскопії – внутрішньорезонаторної лазерної спектроскопії.....	187
А.І. Грициєнко, Л.М. Фільштейн Ресурси комерційного банку.....	192
А.О. Гаврилук, Т.М. Котенко Проблеми оцінки вірогідності банкрутства вітчизняних підприємств.....	195

<i>С.О. Джирма</i> Технологія будівництва збірно-монолітного диску перекриття будівель в системі "АРКОС".....	198
Т.В. Дробошевська, Л.М. Фільштейн Економічна сутність оборотного капіталу, його роль у фінансово-господарській діяльності підприємства.....	204
О.В. Зеленько, В.П. Кравченко Проблеми формування та відтворення основних засобів на сільськогосподарських підприємствах.....	208
О.О. Скидан Проблеми розвитку малого бізнесу та особливості їх вирішення.....	215
Ю.В. Руденко Роль грошових потоків в управлінні фінансами підприємств.....	219
А.О. Флорінська, І.Л. Загреба Мито як фіскальний ресурс державного бюджету України.....	223
А.В. Цюпа, І.Л. Загреба Управління фінансовою стійкістю підприємства та його роль в антикризовому менеджменті.....	227
М.М. Підгаєцький, С.В. Лобода Випробувальна система діагностики кульково-гвинтового гідро підсилювача.....	231
Ю.А. Головин Большой взрыв Вселенной, которого не было.....	238
В.П. Кравченко, І.О. Шкляр Аналіз банківського маркетингу та його впливу на діяльність банків.....	242
В.В. Кузьменко Подання звітності з податку на додану вартість: виправлення помилок, відповідальність та штрафні санкції за Податковим кодексом України.....	246
Т.О. Шеремет Проблеми обліку витрат і виходу продукції при вирощуванні зернових культур.....	251
Ю.В. Руднік Сучасні зміни в оподаткуванні прибутку підприємства.....	256
Т.В. Панасенко, В.В. Шалімов Роль державного казначейства у державному фінансовому контролі.....	260
В.М. Пестунов, О.С. Стеценко, К.П. Дьомін Взаємозв'язок духовності, здоров'я і тривалості життя людини.....	265
В.М. Пестунов, О.С. Стеценко, К.П. Дьомін Діловий світ і здоров'я людини.....	269

Ю.І. Чорнокнижна, Т.М. Котенко Проблемні питання фінансування галузі охорони здоров'я.....	273
Т.М.Котенко Теоретичні аспекти фінансового менеджменту в умовах ймовірності банкрутства підприємства.....	276
О.Г. Боднаров Ідеологічний дискурс.....	279
О.Г. Боднаров Політична поведінка в організованих та стихійних формах.....	283
С.В. Горюнов, О.А. Комарова Основні проблеми розвитку іпотечного ринку в Україні та шляхи їх вирішення.....	287
Н.М.Ткаченко Особливості застосування ПДВ у країнах Європейського Союзу.....	291
А.О. Мельничук, Г.І. Міокова Стратегічне планування фінансових результатів діяльності підприємства.....	297
<i>М.П. Неродик</i> Актуальні питання обліку витрат та калькулювання собівартості продукції промислових підприємств.....	301
Т.І. Василенко Економічна сутність активів підприємства.....	308
Т.М. Маган Проблемні аспекти формування фінансової звітності суб'єктами малого підприємництва.....	312
В.М. Лушніков, О.Б. Чайковський, О.Ю. Кравченко Дослідження характеристик гвинтових пружин при статичному та динамічному навантаженні.....	316
В.М. Лушніков, О.Б. Чайковський, О.Ю. Кравченко Дослідження характеристик гвинтових пружин.....	318
В.М. Лушніков, О.Б. Чайковський, О.Ю. Кравченко Дослідження ударних навантажень та процесів, що виникають.....	320
К.В. Блохіна Проблеми розвитку малого та середнього бізнесу в Україні.....	322
О.А. Рогалева Питання суттєвості інформації при формуванні фінансової звітності	326
Ю.Г. Момот Галузеві особливості обліку для цілей управління процесом заготівлі хлібопекарських підприємств.....	332

І.В. Мелющенко	
Банківське споживче кредитування в Україні. Аналіз та перспективи розвитку.....	336
А.Є. Погребняк	
Удосконалення управління продуктами банку в умовах фінансової кризи	339
М.С. Співка, Л.М. Фільштейн	
Стан використання трудового потенціалу: пропозиції щодо поліпшення	344

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Випуск 12

частина I

Відповідальний за випуск Будулатій В.В.

Комп'ютерна верстка І.М. Каліч

Тиражування О. Г. Каліч

*Приватне підприємство «Ексклюзив-Систем»
Свідоцтво про реєстрацію № 05720-ПП-1 від 10.12.1996.
25006, м. Кіровоград, вул. Шевченка, 25
тел./факс 24-35-53*

Підписано до друку 29.03.2012р. Формат 60x84/8. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Офсетний друк. Умов. друк. арк. 44,375
Тираж 300 прим. Зам. №00047